

INLEIDING TOT EENE GESCHIEDENIS

DER

NEDERLANDSCHE DIPLOMATIE.

INLEIDING

TOT EENE

GESCHIEDENIS

DER

NEDERLANDSCHE DIPLOMATIE.

DOOR

Mr. G. W. VREEDE,
HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

TIJDPERK DER BATAAFSCHE REPUBLIEK.

Van de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland (Augustus 1799), tot de vredebreuk tusschen Groot-Britannië en Frankrijk (Mei 1803.)

»Il est reconnu pour l'Europe, que *l'Italie* et *la Hollande* sont à la disposition de la France aussi bien que la *Suisse.*"
(BONAPARTE, 12 December 1802.)

F. V. GENTZ, *Fragmente aus der neusten Geschichte des Politischen Gleichgewichts in Europa*, s. 155.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1864.

GESCHIEDENIS DER DIPLOMATIE

VAN DE

BATAAFSCHE REPUBLIEK.

DOOR

Mr. G. W. VREEDE,

HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

TWEEDE DEEL.

EERSTE STUK.

Van de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland (Augustus 1799), tot de vredebreuk tusschen Groot-Britannië en Frankrijk (Mei 1803.)

»Il est reconnu pour l'Europe, que *l'Italie* et *la Hollande* sont à la disposition de la France aussi bien que la *Suisse*."

(BONAPARTE, 12 December 1802.)

F. v. GENTZ, *Fragmente aus der neusten Geschichte des Politischen Gleichgewichts in Europa*, s. 155.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1864.

Gedrukt bij GIEBEN & DUMONT.

VOORREDE.

In deze bladen ziet men Nederland, door den dubbelen band van het Volkenregt en van het Staatsregt, door het Tractaat van 1795 *gelijk door de Constitutie van* 1798 (*Art.* 68) *aan Frankrijk geketend, ter zee en te lande door de vereenigde magt der Engelschen en Russen aangevallen, en tegen dit geweld door het Directoire in den aanvang slecht verdedigd, in geheime zendingen zoo te Berlijn als bij den Prins van* ORANJE *zelf eene afwending zoeken van den ondergang waarmede het bedreigd werd. Van de* 25000 *Franschen, door de goede Bataven zoo duur gekleed, gevoed en betaald, was een klein gedeelte hier aanwezig; en desniettemin zal men ontwaren, hoe de norsche en laatdunkende Opperbevelhebber* BRUNE, *met het Bewind te 's Hage overhoop liggende, zich wist te doen gelden, op de Bank van Amsterdam en op andere kassen een gretigen blik wierp* [1]) *en de Vloot van* STORY *stilzwijgend aan Groot-Britannië overlatende, zelfzuchtig en eigenmagtig de eerlooze Capitulatie met den Hertog van* YORK *sloot. Met den* 18 *Brumaire mogt kort daarna,*

1) Verg. bladz. 74.

voor Frankrijk een heldere dageraad aanlichten, voor de Bataafsche Republiek vertoonde zich van dat tijdstip, het schrikbeeld der onvermijdelijke inlijving hoe lang zoo duidelijker in het verschiet. Meer dan eens waande men reeds toen »onze politieke existentie zeer kort aan haar einde" 1)*; hoewel men zich nu en dan op het belang verliet dat alle Mogendheden bij ons voortdurend bestaan als onafhankelijke Natie, geacht werden te hebben* 2). *En zoolang* BONAPARTE *in het onuitputtelijk dienstbetoon van ons Bewind meer voordeel vond dan in de aanhechting van een nieuw Wingewest aan de talrijke Departementen van zijn uitgestrekt gebied; zoolang zijne in geldgierigheid en schraapzucht wedijverende Gezanten en Generaals, nu eens vleijende, dan weder met gezag er in slaagden, zijn wil aan gedweëe Staats-Collegiën op te dringen; zoolang inzonderheid de ontwerpen van den Eersten Consul nog eenige maat en grenzen in 't oog hielden, kon hij zich vergenoegen, de Republiek als een nuttig en tevens onschuldig werktuig te gebruiken. Aan fraaije beloften was geen gebrek als men onze millioenen noodig had* 3)*; maar wat die sedert* 1795 *onvervulde toezeggingen beteekenden, het nooit tot stand gekomen Handelsverdrag, de bedriegelijke ontheffing van den onlijdelijken last der Fransche bezetting, de steeds verschoven ontruiming van Vlissingen en teruggave van Staats-Vlaanderen of eene territoriale vergoeding naar den kant van Duitschland, hoe dikwerf voorgespiegeld, konden het getuigen. Na lang en vruchteloos tegenspartelen gedurende eenige weken, wordt de Bataafsche Ambassadeur tot het Congres van Amiens niet eens toegelaten*

---

1) Bl. 63, 66.
2) Bl. 70, 188.
3) Bl. 155 volgg.

vóór en aleer hij de Preliminaire Artikelen, achterbaks te Londen tusschen Frankrijk en Engeland vastgesteld, en daarmede den afstand van het onwaardeerbaar Ceylon *onderschrijft. Aan den Franschen onderhandelaar* JOSEPH BONAPARTE, *wordt uitdrukkelijk verboden zich zelfs één kwartier uurs, door het verzet van* SCHIMMELPENNINCK, *van het onderteekenen van het Tractaat te laten weêrhouden* 1). *Wat had men zich aan de klagten der Hollanders te kreunen?* 2).

Er waren wel eens oogenblikken, waarin het gewigt van onze Kolonien, die naar de leer van REWBELL *aan Frankrijk behoorden* 3), *te Parijs niet werd miskend. Doorgaans echter was men daarvoor onverschillig, zoodat dan ook de trage voortgang en eindelijk de mislukking der naar* Batavia *bestemde Expeditie uit Barcelona in* 1800, *door* VALCKENAER *en* SCHIMMELPENNINCK *met zoo groote inspanning en kosten beraamd, gedeeltelijk aan den onwil en het uitstel der Fransche Regering verweten kan worden* 4). *Doch had de magtige Bondgenoot zelf behoefte aan onze havens, schepen, manschap en penningen tot uitrustingen naar* St. Domingo, Louisiana *of andere Overzeesche Bezittingen, men gaf hem alles ten beste. Een enkele maal stiet* BONAPARTE *het hoofd tegen de onbuigzaamheid der Amsterdamsche kapitalisten, eene weigering, welke de Corsikaansche wrok nimmer zou vergeten* 5).

Uiterlijk nog vrij en in het Statenstelsel van Europa, als Mogendheid erkend, ziet men de Bataafsche Repu-

---

1) Bl. 219.

2) Bl. 218. „Nous n'avons pas à discuter les réclamations des Hollandais."

3) Bl. 24.

4) Bl. 52, 64, 162, 282 volgg. 307.

5) Bl. 163. Zending van den Generaal MARMONT: „Le Premier Consul garda toujours rancune aux Hollandais."

bliek haar diplomatisch aanzien in Gezantschappen welke zij afvaardigt of te 's Hage ontvangt, eer kwistig dan karig handhaven. En toch merkt men haar, zelfs te Konstantinopel, aan als onder het juk van Frankrijk gebragt 1)*; te Londen en te Petersburg slaat men haar in de kortstondige verademing van den gewapenden Vrede van Amiens, met medelijden gade, en niet het minst is het op grond der heerschappij, door* BONAPARTE *met schennis der Tractaten over ons geoefend, dat de krijg met Engeland herleeft. Reeds kondigt zich het opkomend Keizerschap van den glorierijken Consul aan* 2)*, toen nog niet met den moord van den Hertog* VAN ENGHIEN *bevlekt. Maar reeds toen gaf zich de anti-napoleontische wrok der Bataven over de verduurde mishandelingen dermate lucht, dat hij het Fransch vernuft ten dekmantel diende om de stoute vaart en de voorbarige eerzucht van den Consul te helpen stuiten* 3)*. — Zou men ons in den te hervatten oorlog, de vurig begeerde Neutraliteit gunnen, of zou de Republiek aan Frankrijk onverbrekelijk vastgeklonken, in de jammeren der nog bloediger worsteling moeten deelen en ook de schaduw van hare onafhankelijkheid verbeuren? Belangrijke wenken over*

---

1) Bl. 17 volg.

2) Bl. 335.

3) »Le voilà donc assis où s'élevait le trône!
Consul, il règle tout; il fait, défait les Rois;
Peu soigneux d'être aimé, la terreur fait ses droits!
Il est proclamé Chef et Consul pour la vie!
Pour moi, loin qu' à son sort je porte quelque envie,
Qu'il nomme, j'y consens, son digne successeur:
Sur le pavois porté qu'on l'élise Empereur
Enfin (et Romulus nous rappelle la chose),
Je fais voeu, dès demain, qu'il ait *l'apothéose.*"

Le voeu d'un patriote hollandais, bij CAPEFIGUE, *L'Europe pendant le Consulat etc.* T. VII. 219. — Zou de hekeldichter inderdaad een Hollander zijn, of welligt door den haat van VALCKENAER tegen BONAPARTE, aangevuurd?

die telkens door onze Staatslieden nagestreefde, maar onverbiddelijk afgeslagen onzijdigheid, zal men hier en daar in de depêches van VAN DER GOES *en* VALCKENAER, *in de Nota's van* SCHIMMELPENNINCK *aantreffen* 1).

Ik had wel gewenscht de Geschiedenis van het droevige tijdperk dat zich tot de inlijving van onzen geboortegrond bij het Fransche Keizerrijk uitstrekt, in één boek zamen te vatten; sommige Bijlagen tot 1807 *loopende, getuigen van mijn voornemen. De rijkdom der stof en de zucht om den bundel van onuitgegeven stukken die tot toelichting der gebeurtenissen van de jaren* 1805—1810 *kunnen strekken, en die mij zoo welwillend ter hand zijn gesteld, nuttig te besteden, hebben mij tot de splitsing van den anders te uitvoerigen arbeid doen besluiten. Deze zal echter onafgebroken worden doorgezet, en naar ik vertrouw, in nog ééne Aflevering van ongeveer denzelfden omvang als de tegenwoordige, eerlang voltooid in druk kunnen verschijnen.*

Met de levendigste erkentelijkheid herdenk ik wat ik weder aan veler ondersteuning verschuldigd ben. Behalve hetgeen mij met de gewone heuschheid uit het Rijks Archief en de Koninklijke Bibliotheek verstrekt werd, of door hen wier namen ik reeds vroeger dankbaar vermeldde, zal de lezer zelf thans schier op elke bladzijde, in de blootlegging van menig diplomatisch geheim met al zijne lang verholen roerselen, den inhoud kunnen vinden van de gulhartige en onbekrompene mededeelingen van den Heer Mr. L. N. *Baron* VAN DER GOES VAN DIRKSLAND, *uit de nagelaten papieren van zijn regtschapen vader, den Minister van Buitenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek en van het Koningrijk Holland. Hier en daar in dit Deel, maar veel meer*

1) Bl. 246 volgg vergeleken met bl. 46, 140 en 320 volg.

nog in de eerstvolgende bladen zal eene plaats vinden, wat ik aan de verpligtende goedheid der Heeren Baron FAGEL *en Baron* BRANTSEN VAN DE ZIJP *heb te danken* 1). *Dan zal ook blijken welk gebruik ik heb gemaakt van de gewigtige stukken, mij uit de nalatenschap van den beroemden Admiraal, zijn bloedverwant, door Mr.* A. VER HUELL *overhandigd. Moge het mij gelukken aan zoovele en nog andere bewijzen van vereerend vertrouwen, naar eisch te beantwoorden, en door rondborstige ontvouwing van het vernederend verleden, tegen de herhaling van verkeerdheden en misslagen, die ons zoo duur te staan zijn gekomen, tegen nieuwe schade en schande, hetzij dan in Alliantiën of op Congressen te behalen, met den meesten nadruk te waarschuwen!*

UTRECHT,
31 October 1864.

---

1) Zie onder anderen, Bijlagen XI, XIII, XXIX, en hierbij SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften II. 10, 28.

INHOUD.

HET STAATSBEWIND.

BIJLAGEN I—XXXVIII.

Van de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland, tot de instelling van het Staatsbewind. (1799—*October* 1801).

Zij, die in den vrede van Campo Formio, in de vertooning van het Congres van Rastatt geen vertrouwen hadden gesteld en daarin slechts een stilstand van wapenen, eene kortstondige verademing van het Vasteland erkenden, hadden juist gezien. — Donkere wolken pakten zich eerlang weder over Europa zamen, een nieuwe Coalitie kwam door het beleid van PITT tegen de alles overweldigende Fransche Republiek tot stand, en Holland zelf, een der hoofdpunten in de berekeningen der Britsche Staatkunde, zou gedurende eenige maanden het tooneel van den oorlog zijn. — Dat zoo ergens, hier voor de verbonden Mogendheden eene gelegenheid te vinden ware om althans zijdelings de Parijsche Bewindslieden gevoelig te treffen en de Revolutie te bedreigen, had aan hunnen scherpen blik, aan dien van TALLEYRAND in het bijzonder, niet kunnen ontgaan; wie tot de herstelling van ORANJE de hand leende, kon wel worden ondersteld van eene Restauratie der *Bourbons* niet afkeerig te zijn. — Met die achterdocht had het Directoire de onderhandelaren in Italië, BONAPARTE en CLARKE, uitdrukkelijk gelast het daarheen te rigten, dat de schadeloosstelling aan

den uitgeweken Stadhouder in het Duitsche Rijk toe te kennen, zoo vèr mogelijk van het Bataafsch gebied, liefst in Breisgau bepaald wierd, — in welken zin dan ook de geheime bedingen van Campo Formio waren getroffen [1]).

Niet vóór het einde van Augustus 1799, werd de vaderderlandsche grond door buitenlandsch geweld aangevallen. Maar meer dan een half jaar te voren, had de Diplomatie te 's Hage zoo door hare Vertegenwoordigers, als van elders de lucht van hetgeen de Republiek van den kant der Engelschen en van dezer Bondgenooten te wachten stond. De onderneming was op te groote schaal aangelegd en had te veel hinderpalen ontmoet, dan dat het geheim der zaak niet hier of daar had moeten uitlekken. Maar ook te grove en onlijdelijke inbreuken op het Regt der Volken waren in den jongsten tijd door het Fransch Vijfmanschap gepleegd, dan dat niet de overtuiging allengs had veld gewonnen, dat ten laatste een of ander Monarch van het Vasteland zich tot herstel van Europa's verbroken evenwigt, aan de zijde van het fiere Groot-Britannië zou scharen. Oostenrijk mogt, wel is waar, zoowel als Pruissen en Spanje voor den revolutionairen overmoed gezwicht en het goed vertrouwen van PITT beschaamd hebben, wien gebrek aan menschenkennis wordt verweten [2]), de onwankelbare Eerste Minister volhardde met bewonderenswaardigen moed en uit zijn vindingrijk brein ontsproot de eene wijl ontzagwekkende en zegevierende Alliantie met den zonderlingen Autocraat van

---

[1]) *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek* I. 264, 317. En z. de Instructions données par M. DE TALLEYRAND — aux Généraux BONAPARTE et CLARKE 19 Aug. 1797 (5 Fructidor 5e jaar): — „Il serait très-à souhaiter que l'Empereur consentît à transporter au Stadhouder le *Brisgaw* autrichien." (Bij CHARLES DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, T. II. 480).

[2]) Door Lord MALMESBURY (*Diaries and Correspondence*, IV. 34, 7 Maart 1801). „Giving him experience, prudence, diffidence, and several very essential qualities *he most wanted in a statesman*."

het Noorden, — PAUL I. „Men spreekt, zoo meldde BOURDEAUX uit Berlijn den 15 Januarij 1799 aan den Agent der Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES, — van eene nieuwe gecombineerde onderneming van Russische en Engelsche troepen tegen de Bataafsche Republiek, dan de geruchten hieromtrent zijn tot nog toe zoo donker en zoo onbepaald, dat men er niets met zekerheid van zeggen kan [1])." Drie dagen daarna schreef de getrouwe berigtgever: „Heden verzekert men, dat de Russische Minister voorleden Zaturdag alhier gedeclareerd heeft de intentie van zijn Hof om gemeenschappelijk met Engeland tegen Frankrijk te ageren; zelfs wil men dat gedachte Minister de passage verlangd hebbe voor een Corps van vijf en veertig duizend man Russische troepen, die bestemd zouden zijn de Bataafsche grenzen te attaqueren, terwijl deze onderneming door eene Engelsche vloot zoude ondersteund worden [2])". Maar zou Pruissen den vereischten doortogt gunnen? Zou het wagen met Frankrijk te breken? Zou het daartoe geneigd zijn? Zou het THOMAS GRENVILLE, die dagelijks uit Londen verwacht werd, gelukken het Hof van Berlijn met zijne verleidelijke aanbiedingen te belezen, en FREDERIK WILLEM III in de Coalitie te trekken [3])?

Teregt voorzag BOURDEAUX, dat het immer weifelend Pruissisch Kabinet zich door den opvolger van CAILLARD, den op zwakke gemoederen zoo magtigen SIEYES zou laten beheerschen; dat de maagschap met het Huis van ORANJE voor niets zou worden geteld, dat Huis juist in den aanvang dezes jaars door den vroegen dood van den veelbelovenden Prins FREDERIK [4]), den Opperbevelhebber van het Oostenrijksche Leger in Italië, in die zelfde dagen zoo droevig geschokt en

---

[1]) Depêche in cijfer (Exhib. 21 Januarij 1799) Rijks Archief.

[2]) Aan VAN DER GOES, 18 Jan. 1799 (Exh. 22 Jan.).

[3]) BOURDEAUX aan V. DER GOES 5 Januarij 1799 (Exhib. 11 Januarij).

[4]) Overleden te Padua 6 Januarij 1799. Gazette de Leyde, 22, 29 Januarij.

van den glans beroofd, die den jeugdigen balling in afgelegen Gewesten omstraalde.

Maar zoo het vrijheidlievend Zwitserland, even sluw als gruwzaam door de Franschen overheerd, zoo de mishandelde Koning van Sardinië en de gebeurtenissen te Napels het Pruissische Hof niet tot het besef zijner pligten hadden kunnen wekken, zoo de krachtigste politische beweegredenen te Berlijn met koude onverschilligheid werden versmaad, welke roerselen hadden te Petersburg den deerniswaardigen Zoon van KATHARINA II eensklaps met ridderlijke geestdrift voor de zaak der verdrukte menschheid het harnas doen aangorden? Laat ons aan de hand van een Nederlandsch Staatsman, den sleutel van het raadsel trachten te vinden, hoe Keizer PAUL, eerst bondgenoot of werktuig der Britsche en Oostenrijksche Politiek, hij die gedurende BONAPARTE's verblijf in Egypte, den Franschen krijgsroem in Italië had doen tanen, en zoo hooghartig het Grootmeesterschap der Orde van Malta had aanvaard, later de speelbal werd der geslepenheid van den Eersten Consul en het slagtoffer van zijn ongeneeslijken, noodlottigen argwaan.

Door de vervolging en kwelling der bovendrijvende partij in Holland, maar vooral door zijn onleschbaren dorst naar kennis gedreven, bevond zich JOHAN MEERMAN, Heer van Dalem en Vuren, die tot de Regenten vóór 1795 had behoord, op zijne echt wetenschappelijken reizen door zijne getrouwe, dichtlievende en smaakvolle Gade [1]) vergezeld, in de jaren 1799 en 1800 in Rusland. Hij was er getuige van de toerusting tegen de Bataafsche Republiek en verbeidde gedurende dit lang gerekt verblijf in het onmetelijk Rijk, met angstige belangstelling de berigten omtrent den loop en den uitslag dier gewapende tusschenkomst in onze Staatsgeschillen. Nog een ander geleerd en kundig Landgenoot in de begin-

---

[1]) Vrouwe A. C. MOLLERUS.

selen der Stadhouderlijke Regering opgeleid, maar die met een geopend oog voor de aan Groot-Britannië ontleende waarborgen der Constitutionele Monarchie, op meer gevorderden leeftijd in den Raad van WILLEM I geroepen zou worden, RUTGER METELERKAMP, vertoefde met hem te Petersburg en Moscou [1]. Schoon het Hof van Rusland, na de Omwenteling van 1795, geen Hollandsch Minister gedoogde, werd MEERMAN op het gewone *Lever*, den Keizer voorgesteld door den Baron HOGGUER, die in dergelijke gevallen nog volkomen in zijne vorige waardigheid erkend werd [2]. Zoo kon onze reiziger, een fijn opmerker, den Monarch meermalen van nabij gadeslaan en tegelijk in de aanzienlijkste kringen der beide Hoofdsteden verkeerende, terwijl hij met lieden van andere standen in menigerlei aanraking kwam, had hij overvloedige gelegenheid, aangaande het karakter, de deugden en gebreken van den Alleenheerscher grondig ingelicht te worden. „Wat PAUL geweest zou zijn, indien hij in gewone omstandigheden den Troon beklommen had, valt misschien — dus oordeelt MEERMAN [3], niet gemakkelijk te bepalen; en aan hen, die hem als jongeling gekend hebben, zoude alleen gelijk mij voorkomt, het regt kunnen toegekend worden, om zich hieromtrent eenige gissingen te veroorloven. Zoodra de jaren van onderscheid hem leerden inzien, wie hij was, werd ook de onderlinge betrekking tusschen Moeder en Zoon, een aanhoudende staat van dwang aan beide zijden. Of KATHARINA alle voorzigtigheid aangewend, en alle middelen in 't werk gesteld hebbe, om zich de Revolutie van 1762, vooral de na PAULS meerderjarigheid voortgezette regering te doen vergeven, is een vraag, die

---

1) MEERMAN (in na te melden werk), III. 378.

2) MEERMAN III. 299. Z. wegens den gewezen Envoyé HOGGUER, deze *Geschiedenis*, I. 37, 53. Bijlage II. bl. 5—7.

3) *Eenige Berichten omtrent het Noorden en Noord-Oosten van Europa*, 's Gravenh. 1805, IIIe Deel, bl. 274—294.

waarschijnlijk door de minsten met toestemming zal beantwoord worden. Gelijk aan de eene zijde, KATHARINA en hare Gunstelingen niet zonder vrees waren dat PAUL eens vroeg of laat, zijn regt tot den Troon zou doen gelden, en door nadrukkelijke middelen kracht aan zijne vordering zou trachten bij te zetten, zoo groeiden in der daad aan de andere zijde, met den Prins de herinneringen aan een' beleedigden Vader op, en werden heviger door de uitwerking die dit op zijn eigen toestand had. Wanneer de Monarchin den Grootvorst van alle deelgenootschap hoegenaamd aan de Regering uitsloot, wanneer hij geen' voetstap verzetten kon, zonder van navorschers zijner handelingen omringd te zijn, wanneer hare getituleerde Favoriten en SUBOV de laatste, nog meer dan verscheiden vorige, een uiterlijken luxe ten toon spreidden en met een trein door de Hoofdstad reden, tegen welken die des Troonopvolgers vreeselijk afstak, gelukte het dezen niet altijd zijne gevoelens hierover te verbergen." Eindelijk stierf KATHARINA, PAUL beklom den zoo vurig begeerden zetel, en verlost van den langdurigen dwang of, zoo het woord niet te hard is, van de onderdrukking welke een zekeren wrevel in zijn gemoed had gestort en over zijn geheelen aard, reeds van zelf overhellend tot oploopendheid, verspreid, schijnt het steeds gerekt en onbevredigd verlangen in hem het denkbeeld verlevendigd en gescherpt te hebben, zich door het voeren van het onbepaaldst gezag, door aan de woorden van gebieden en gehoorzamen de uitgebreidste beteekenis te geven, eene vergoeding voor dit langdurig wachten te verschaffen. De onregtvaardigheden uitgezonderd, die zijne driften en zijn stelsel van een willekeurig gezag tot al de uitersten gedreven, hem deden begaan, was PAUL in de schatting van MEERMAN, een Vorst, „die beginselen van billijkheid en regt had, en wien ook godsdienstige gevoelens niet vreemd waren. Zoo weinig als hij een enkel onderdaan om zijne schatkist te verrijken,

van het zijne beroofd zou hebben, zoo wars was hij van zijn Rijk door nieuwe veroveringen te vergrooten, of van Tractaten te schenden; en zoo men de buitenlandsche Politiek zijner Moeder uit het oog der Zedekunde met de zijne vergeleek, zou de schaal grootelijks naar de zijde van PAUL overhellen." Streng ja onmatig bestrafte hij wanneer ze hem ter oore kwamen, de verdrukking en knevelarijen, door Ambtenaren gepleegd [1]), en indien het van hem had afgehangen zijn Rijk met onomkoopbare Regters te begiftigen, zou hij dit buiten twijfel niet hebben nagelaten. Lang voor het aanbreken van den dag, zelfs in den winter, reeds op en op welke wijs dan ook, steeds in beweging of bezigheid, dikwijls te paard of in eene slede uitrijdende, slechts door een of twee personen verzeld, eischte hij dat zijne stipte, regelmatige levenswijze zooveel mogelijk door de Ambtenaren gevolgd wierd. Had de niet zelden edeldenkende en grootmoedig handelende Keizer zijne eigen buitensporigheden, zijne onstuimige, geweldig opbruisende hartstogten met loffelijke zelfbeheersching weten te bedwingen, hoeveel jammeren had hij anderen en zich zelf het schrikkelijkst uiteinde bespaard! Maar ontelbare grillen en luimen van eene even kleingeestige bemoeizucht als van eene dikwijls onverklaarbare achterdocht, moesten nu en dan aan eene verbijstering van het verstand, aan waanzin doen gelooven, die zich in de gewigtigste gelijk in de minst beteekenende zaken openbaarde. En toch, wie den beklagenswaardigen Vorst met MEERMAN regt wil doen wedervaren, zal niet gaarne de edelmoedigheid huldidigen, „waarvan hij, schrijft onze Landgenoot de schoonste proeven gegeven heeft," en die het uitvloeisel waren van

---

1) KARL LUDWIG BLUM, *Ein Russischer Staatsmann. Des Grafen* JAKOB JOHANN SIEVERS *Denkwürdigkeiten z. Gesch. Russlands*, Leipzig u. Heidelberg (1858) IV. B. s. 272.

„de *chevaleresque* denkbeelden," die PAUL had aangenomen. Geen wonder dan dat deze Keizer, vatbaar voor de heftigste en meest verrassende indrukken, diep geschokt door de uitbarsting der Fransche Revolutie; inzonderheid door den moord van LODEWIJK XVI, in wiens persoon de majesteit van alle gekroonde Hoofden van Europa gekwetst was, gelijk door den openlijk aangekondigden oorlog der Conventie en der volgende magthebbers te Parijs aan alle Troonen; geen wonder dat hij, aanhoudend door een tal van Fransche Emigranten bestormd of verontrust door de vrees voor woelgeesten die Polen weder aan de drie verdeelende Mogendheden zouden ontscheuren, en met de Regten van den Mensch de Russische Provincien zelve in rep en roer brengen, door listige Diplomaten verleid kon worden, de al te omzigtige en baatzuchtige Politiek van KATHARINA te laten varen en zich aan de spits van een nieuwe Coalitie te plaatsen [1]: dat hij, door het voorgevoel gefolterd van een dergelijk lot als hetwelk zijn rampzaligen Vader PETER III was overkomen, en 'tgeen hem „'tzij van den aanhang zijner Moeder, 'tzij van misvergenoegde onderdanen, 'tzij van de Jacobijnsche dolken," maar al te zeker dreigde, het ridderlijk besluit nam als handhaver der regten van het Koningschap en als hersteller van Europa's verbroken evenwigt op te treden.

Maar wel moet het allerzonderlingst voorkomen, dat de magtige Autocraat zich door den ijdelen glans van het Grootmeesterschap der in het niet verzonken Orde van Malta zoo zeer had laten bekoren. En voor MEERMAN zelf, die nog in 1792 op het eiland, waar de Orde sints eeuwen haren zetel

---

[1] „Sa Maj. Imp. l'Empereur de toutes les Russies — désirant — rétablir sans souffrir le moindre partage, le Royaume de France et les anciens Gouvernemens des *Provinces-Unies* et des Cantons Helvétiques, conserver l'intégrité de l'Empire Germanique et trouver son salaire dans le bonheur et la tranquillité de l'Europe." Gatschina $\frac{1}{1}\frac{5}{6}$ Sept. 1799. Gaz. de Leyde 25 Oct. 1799.

hield, de Ridders met hunnen Grootmeester ROHAN aan het hoofd, in al hunnen luister had aanschouwd, moet het als een droom geweest zijn, dat hij „binnen nog geen zeven jaren," de aanstelling van Ridders en nu ook van *Ridderessen* van Malta door Keizer PAUL, te Petersburg bijwoonde [1]).

Wij kunnen ons gemakkelijker zijne gewaarwordingen bij die belagchelijke plegtigheid, met hoeveel praal dan ook gevierd, voorstellen, dan hetgeen in de ziel van onzen Landgenoot zal omgegaan zijn, toen hij in het begin van 1799 door Prins BELOSELSKI tot het gastmaal genoodigd [2]), hetwelk deze aan den Prins V. GALLITZIN, Opperbevelhebber van het Russische Leger [3]) tegen de Bataafsche Republiek bestemd, had aangeboden, de ingestelde feestdronken ter eere van hen die zijnen geboortegrond moesten helpen vermeesteren, aan de tafel des vijands noch wederspreken, noch met een goed hart beâmen kon. Vloekwaardige gevolgen der partijschap, die den gewis vaderlandlievenden zwerver, aan de boorden der Newa in dien dubbelzinnigen toestand had verplaatst.

Voor het overige ontbrak het in Rusland niet aan verlichte Staatslieden, die de herinnering aan PETER den Groote en aan Holland, de bakermat van de welvaart en beschaving dier Mogendheid of de finantiele diensten aan het Rijk door onze kapitalisten bewezen [4]) geheel daargelaten, het onmiskenbaar belang van het behoud onzer Nationaliteit wisten te waarderen. Toen in 1794 Belgie verloren ging, en

---

1) 1 Januarij 1799. MEERMAN, III. 305 volg. V. SIEVERS, *Denkwürdigk.* IV. 379.

2) MEERMAN, III. 89 volg.

3) 36000 man sterk, — aan welke Pruissen evenwel den doortogt weigerde.

4) SCHELTEMA, *Rusland en de Nederlanden*, IV. 238. Z. ook V. SIEVERS, *Denkwürdigkeiten*, III. 265 folgg. IV. 85, 63, 67, 109, 112, 122 (ook over de Negotiaties in Holland ten behoeve van Polen, over het verblijf van den bankier HASSELGREEN te Grodno en Petersburg enz.).

de Nederlandsche Republiek werd bedreigd, maakte v. SIEVERS zich over den voorspoed der *afschuwelijke* Franschen bezorgd, en riep hij uit: „Als Holland overstroomd wordt, loopt Engeland en tegelijk geheel Europa gevaar [1])". In een Verbond van Rusland met Engeland zag de grijze raadsman van KATHARINA II, toen reeds een waarborg en plegtanker der vrijheid van Europa [2]).

In het bestier der Russische Diplomatie had de zoo even genoemde Staatsdienaar geene stem: Holland begroette PICHEGRU en zijne dappere benden als Verlossers, en de afgeleefde Keizerin zag het schouwspel uit de verte lijdelijk aan. Maar hoe groot en velerlei onregt had niet het Directoire sedert als om het geduld der Vorsten te tergen en uit te putten, opeengestapeld! Of had het niet zelfs de door ROBESPIERRE met vrede gelaten Zwitsers, die niemand beleedigden, onverhoeds overweldigd? Had het niet den Koning van Sardinië uit zijne Staten verjaagd, stelde het niet in gansch Italië Republieken in? Zag men niet den H. Vader uit Rome als gevangen wegvoeren en naar Frankrijk slepen? was niet door BONAPARTE, bij het stevenen naar Egypte, en als in het voorbijgaan, het naar men waande onverwinnelijk Malta, verraderlijk tot overgave genoodzaakt?

Niet vreemd dan waarlijk, dat perk en paal aan dien overmoed te stellen, door enkele Regeringen dure pligt werd geacht. En hoe aanvankelijk, gedurende BONAPARTE's afwezigheid, de verbonden Russisch-Oostenrijksche krijgsmagt in Italië lauweren plukte, blijkt niet onduidelijk uit de officiele Rede van den President der Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Ligchaam te 's Hage, den 23 April 1799

---

[1]) *Denkwürdigk.* IV. 102. „Dasz jene abscheulichen Franzosen Herren von Flandern und Brabant sind und Holland angreifen werden. — Wird *Holland* überschwemmt, so ist England, und dann auch ganz Europa in Gefahr." (Julij 1794). = En nader IV. 604 volg. (1801).

[2]) *Denkwürdigk.* IV. 115 (8 Nov. 1794).

gehouden, waarbij op onverwijlde maatregelen tot kloekmoedig verzet in overleg met de Fransche Republiek, ter verijdeling der aanslagen van de Coalitie, met nadruk aangedrongen werd: „Het is waar, dus sprak MEYNERS, groote gebeurtenissen doen Europa daveren: Engelands listen hebben vóór weinig tijd, de eenhoofdige Beheerschers der Volken uit hunnen magteloozen sluimer opgewekt: zaamgepreste benden door het Despotisme zaamgevoegd, door nieuwe Barbaren uit het Noorden ondersteund, dreigen de Republieken te verdelgen. Onze groote Bondgenoote wêerstond, met meer moed dan voorspoed, den eersten schok der wapenen, en wij ook deelen in hare tegenheden: wij behoeven niet te verbergen, dat hare gevaren de onze zijn, en dat de rampen des oorlogs ook ons bedreigen: *Atheniensers*, — zoo riep hij in hoogdravende taal, den Bataven toe: verlaat uwe gewone handelwijze van lange raadplegingen te houden en niets uit te voeren [1])!"

Het is hier gereedelijk de plaats, een' blik op den toestand van onze Republiek, op de stemming der gemoederen buiten de Kamer te werpen en allereerst gewag te maken van de Mannen, wien hetzij als Leden van het Uitvoerend Bewind, of als *Agenten* aan het hoofd der Departementen van Algemeen Bestuur werkzaam, 's Lands regering was aanbevolen. Ten gevolge van den vroeger geschetsten Coup d'État van 12 Junij 1798, weêrslag van dien van 22 Januarij, de een onder het drijven, de ander met wetenschap en oogluiking van het Directoire gepleegd, was een nieuw Vijfmanschap aan het roer der zaken in Nederland opgetreden. „Ik deel u, meldde VALCKENAER aan den Consul LOBÉ, de benoeming van het nieuw Bataafsch Uitvoerend Bewind mede, die Vrijdag den tienden Augustus is geschied. De keus is gevallen op de Burgers VAN HASSELT, Fabriekant te Amster-

[1]) *Dagverhaal* IVe Deel, bl. 556 volg.

dam, FRANÇOIS ERMERINS, Secretaris van Zeeland, VAN HAERSOLTE, Ontvanger te Arnhem, HETTEMA, Raadsheer in het Hof van Friesland, en HOETH [1]), Procureur-Generaal te Groningen. — Alle vijf waren bij hunne benoeming te 's Hage, afwezig, en ik geloof niet dat twee van hen elkander ooit te voren hebben gezien. Ik voor mij, voegt hij er luchtig bij, verkeer in hetzelfde geval; er zijn er vier, die ik mij niet kan herinneren ooit ontmoet te hebben; maar de vijfde, ERMERINS, is mijn gemeenzame vriend. Doch die personen hebben het voorregt nieuw te zijn en vreemd aan de Factiën, en juist deze omstandigheid moet hunne voorkeur beslist hebben [2])." Naar de hedendaagsche begrippen mogt men twijfelen of een door het toeval vereenigd personeel, hoe achtingwaardig, die eenheid in rigting beloofde, welke tot vastberadenheid in het besluiten en uitvoeren in een hagchelijk tijdgewricht, en tot betoon der vereischte veerkracht het zekerst zou leiden. Wat hiervan zij, ook dat personeel had spoedig en wel nog vóór de landing der Engelschen en Russen verandering ondergaan, zoo door de verkiezing van den braven VAN HOOFF in de plaats van HETTEMA, die tot het aanvaarden van het Staatsambt niet te bewegen was geweest, als door die van den opvolger van VAN HASSELT, den wakkeren AUG. GERH. BESIER [3]). Het is pligt de namen te herdenken, waar men verdiensten in het licht kan stellen, naarmate de tijd, waarin die Mannen op het

---

1) Er staat *Hood.*

2) Depêche van den Bataafschen Minister uit San Ildefonse 24 Aug. 1798 (Verz. LUZAC). — „Tous les cinq étaient absens de La Haye lors de la nomination, et je pense qu'il n'y en a pas deux qui se soient jamais vus: il y en a quatre, que je ne me rappelle pas avoir jamais rencontrés. Le cinquième, ERMERINS, est mon intime ami. — Ces personnes sont au moins neuves et étrangères aux Factions, et on assure que cette considération a déterminé le choix."

3) 11 Junij 1799. *Gazette de Leyde* van dezelfde dagteekening.

kussen zaten, doorgaans vol gevaar, vernedering en verdriet, te schaarscher lof dan blaam en berisping uitlokte [1]).

Aan het Vijfmanschap ondergeschikt, hadden de Agenten SPOORS [2]), PIJMAN en GOGEL het bestuur der Ministeriën van Marine, Oorlog en Finantiën, de zenuw van den krijg. — Wat den stand der partijen aangaat, die wordt welligt het billijkst door een beroemden Vreemdeling, den Generaal LAFAYETTE beschreven, na zijn ontslag uit den kerker te *Olmütz*, een goed deel van dit jaar 1799 eerst te Vianen, daarna te Utrecht, een naauwlettend opmerker zoo van den loop der gebeurtenissen op het Vasteland, als van hetgeen in Frankrijk of in onze Republiek dagelijks voorviel, en hem die zijne ballingschap moede was, in gespannen verwachting hield. Welwillend jegens Nederland gezind, brengt hij misschien zelfs een al te gunstig getuigenis uit. „Ik heb hier, zegt hij [3]), onder mijne oogen enkel goede instellingen en goede gevoelens; er heerscht burgerlijke en gewetensvrijheid; de Regenten zijn regtschapen en zij die bestuurd worden, kennen hunne regten maar ook hunne pligten [4]). Ik ben niet in de gelegenheid de aanhangers van ORANJE te leeren kennen, maar wat de beide afdeelingen der Patriottische partij betreft, niemand heb ik daaronder aangetroffen die mij in het geheugen riep wat ik *Jacobijn* pleeg te noemen; in beide heb ik veel welwillend-

---

1) A. R. FALCK aan zijn vader (Berlijn 7 Junij 1800): „Uw brief heeft mijne achting voor het Directoire (het Bataafsch Uitvoerend Bewind), dat, sedert de Engelsche invasie, *om deszelfs manlijke houding*, *bij mij op 't hoogste gestegen was*, merklijk doen dalen." *Brieven*, 2e uitg., bl. 130.

2) „SPOORS (er staat SPOOR) and *Besier*, schrijft Lord MALMESBURY (11 Febr. 1803) are names unknown to me." *Diaries*, IV. 192.

3) Uit Vianen, 7 Maart 1799 (A M. MASCLET). *Mémoires, correspondance et manuscrits du Genéral* LAFAYETTE (Bruxell. 1839) T. II. 146 volg.

4) Ook de Engelschman R. FELL, *Reize door de Bataafsche Republiek in den jare* 1800 (met Aanteekeningen van KARL MURHARD) (Haarlem 1806), bl. 281 geeft een dergelijk gunstig getuigenis.

heid ondervonden. Het gedrag onzer troepen is uitstekend, en terwijl men mij van de Engelsche soldaten gruwelen heeft verhaald, hoorde ik tot mijne vreugde de meest vereerende blijken van den moed en de menschlievendheid der onze. Slechts dit is bedroevend, dat de Bataafsche Republiek onder eene verdrukking zucht, die zoowel met de ware belangen van Frankrijk als met de hoofdbeginselen van nationale onafhankelijkheid strijdt; en wijders onder eene inhaligheid en geldgierigheid, ten gevolge van welke dit Land veel meer hulptroepen bezoldigt dan het in dienst heeft en er nog meer kleedt dan het bezoldigt. Doch met uitzondering van de persoonlijke vorderingen van den Opperbevelhebber, heb ik geene feiten vernomen waarover een Franschman zich behoeft te schamen, en het schijnt mij toe dat de troepen het gedrag van het Bewind niet navolgen. Alle partijen, zelfs de Oranje-partij, naar men beweert, zijn gedrongen hare stipte krijgstucht en de dienst aan de handhaving der goede orde en rust bewezen, zoowel als de heusche bejegening der ingezetenen te roemen. Dit is een bewijs dat zoo het Directoire zelf misbruik maakt van zijn meesterschap, het niet ongaarne de ingetogenheid der krijgsmagt ziet. Er zou aan de goede verstandhouding der beide Republieken niets ontbreken, indien men zich in de diplomatische betrekkingen ongedwongener kon bewegen, en men eene noodige en krachtdadige bescherming minder duur te betalen had.'' Op deze algemeene schets der gesteldheid van ons Vaderland, laat LAFAYETTE het een en ander volgen wat hem zelf raakt. „Men zegt, gaat hij voort, dat BRUNE, de gewezen Secretaris van den club der *Cordeliers*, en de vriend van DANTON en MARAT, met ongenoegen ziet hoe men mij hier bejegent; maar de Minister te 's Hage en de Consul te Amsterdam hebben zich over mij zeer verpligtend uitgelaten.''

Deze insneden brengen ons tot de tweeledige verhouding

der beide Republieken terug, de diplomatische en de krijgskundige. De dagen van het Gezantschap van den welmeenenden LOMBARD DE LANGRES waren geteld, en nog wel drie andere Fransche Ministers zouden elkander in weinige maanden afwisselen. Het kon voor Nederland noch zeer geruststellend noch een teeken van hoogachting zijn, dat terwijl het jaar te voren de Opperbevelhebber BRUNE en de diplomatische lasthebbers van het Directoire in het vreedzaam Zwitserland zoo schandelijk huis hadden gehouden, de vrijheid met den voet getreden, schatten met erfelijke trouw vergaard oneerlijk hadden verduisterd en een bloedbad aangerigt [1]), nu diezelfde gewetenlooze BRUNE en kort daarna een dier Diplomaten [2]) naar de Bataafsche Republiek waren verplaatst [3]). Geene verdachte pen van dezen of genen uitgewekene, aanklever van het Koningschap, neen — de rondborstige belijdenis van een der grondleggers van de Revolutie, van een Lid der minderheid van het Directoire, heeft met een onvergankelijk stift de euveldaden zijner landgenooten in de Zwitsersche Kantons bedreven, voor de vergetelheid bewaard. „Voor hem die met eenige oplettendheid het gedrag van het Directoire heeft gadegeslagen, kan, merkt CARNOT aan, het gevolgd stelsel niet dubbelzinnig zijn. Het is geen ander dan het streven om de magt der Natie niet zoozeer op de ware grootheid der Republiek, maar veeleer op de verzwakking en vernietiging van hare naburen te vestigen; om de eene met hulp der andere te bestrijden; om hen als vrienden te behandelen zoolang men hen noodig heeft,

---

[1]) Verg. de *Correspondance du Général* BRUNE, *commandant en chef l'armée de Suisse* (5 Febr. — 28 Maart 1798), uitgegeven door M. VON STÜRLER, in het *Archiv für Schweizerische Geschichte* (Zurich 1858) XII Band s. 227—496.

[2]) FLORENT GUYOT. Z. de *Correspondance* van BRUNE, t. a. p. s. 242.

[3]) De aanstelling van BRUNE tot Opperbevelhebber van het Fransche leger in Holland, dagteekent van 24 Vendemiaire 7e jaar (15 October 1798) *Correspondance* p. 449.

hen te verlammen, en allerlei onderstand van hen te trekken; om eindelijk wanneer het tijdstip dáár is, hen te verpletteren. Die vruchtbare vernuften hebben dan spoedig voorwendselen bedacht, om de fabel van den wolf en het lam in praktijk te brengen [1]). Men ziet het uit de behandeling der kleine Kantons van Zwitserland. Men had niet meer met de Familie-regering van *Bern* te doen [2]), tegen welke men zoovele grieven had doen gelden, en die dertig millioenen in kas had bespaard en een rijk voorzien tuighuis bezat [3]). Het waren de onvermogende nazaten van WILLEM TELL, het was eene Volksregering, onaanzienlijk en bijna zonder eenige aanraking met de naburen. Desniettemin heeft men ook die eenvoudige lieden willen *revolutioneren;* de vrijheid die hen sedert vijf honderd jaren gelukkig had gemaakt, die vrijheid welke de Franschen hun benijdden, deugde voor hen niet meer, heette het [4]); men bood hun eene Staatsregeling aan of wel den dood; zij wijzen die Staatsregeling af, naar hun inzien minder volksgezind dan hunne eigene; men doodt hen, want het was immers klaar, dat enkel de list en dweepzucht hen weêrhielden dat pand van hunnen nieuwen gelukstaat aan te nemen. Geen zekerder middel derhalve dan hen te dooden, opdat zij niet langer aan den leiband van zelfzuchtigen en Priesters gaan [5])."

---

1) „Pour réaliser à leur égard la fable du Loup et de l'Agneau."

2) „Ce n'était plus l'oligarchie Bernoise."

3) „Ceux qui avaient trente millions en réserve et un magnifique arsenal."

4) „N'importe on veut *révolutionner;* — c'est la Constitution qu'on leur présente, ou la mort; ils ne veulent pas de cette constitution — *on les tue.* — Les tuer est le plus sûr moyen, pour qu'ils cessent de croire aux intrigans et aux prêtres."

5) *Réponse de L. N. M.* CARNOT, citoyen français, l'un des fondateurs de la République et Membre constitutionnel du Directoire Exécutif au *Rapport fait sur la conjuration du* 18 *Fructidor*, au Conseil des Cinq cents, par J. CH. BAILLEUL — 8 Floréal an VI; — verg. *Correspondance du Général* BRUNE, p. 467 volg.

Zoo luidt de bittere klagt van den ouden Ambtgenoot van ROBESPIERRE, en meer nog ontvalt aan zijne verontwaardiging om dien godvergeten krijg, de slagting dier vrijheidlievende en deugdzame verdedigers van hun klein gebied, van het goed en heilig regt, voor eeuwig te brandmerken. En toch den hoofdbewerker van al die verachtelijke boosheid had men den Veldheersstaf hier te lande opgedragen, eerlang niet alleen over de Fransche, maar tevens over de Bataafsche krijgsmagt te voeren. Zoo diep was dan ook reeds het Vaderland in het oog der vreemde Mogendheden gedaald, dat het zelfs te *Konstantinopel* niet langer als vrij en zelfstandig geeërd werd! In de Nota der Porte aan den Gezant VAN DEDEM van 16 Januarij 1799 werd onbewimpeld te kennen gegeven [1]), dat men het niet veel anders dan als een Fransch Wingewest beschouwde. Over den inval van BONAPARTE in Egypte ten hoogste verbolgen, en thans met Groot-Britannië en Rusland verbonden, beantwoordde de Sultan het voorstel van vrede, namens de Fransche Republiek door VAN DEDEM en zijne Ambtgenooten van Spanje en Zweden aangedrongen, met het bevel Konstantinopel binnen acht dagen en Turkije binnen drie weken te verlaten. Toch kreeg hij eerlang verlof in de hoofdstad, mits zonder officieel karakter, te blijven [2]). En tegen Holland zelf geene grieven hebbende, vergenoegde de Porte zich over de Fransche Republiek te klagen, die de onze onderdrukte. „Het Hollandsch Gemeenebest, zoo luidde de Nota, is van ouds met de Verheven Porte bevriend: geen wolk heeft ooit die vriendschap van de eene of de andere zijde beneveld, en zeker is het, dat de Hollanders, die met het Turksche Keizerrijk een zeer winstgevenden handel drijven, zich immer beijverd hebben, de gunst der Verheven Porte te behouden.

1) Gazette de Leyde 5 Mars 1799.
2) Gazette de Leyde 15 Mars 1799.

Maar sedert de beide Staatspartijen uit de tweedragt voortgekomen die aldaar sints eenigen tijd heerscht, zich de eene vrijwillig, de andere gedwongen, aan de Franschen hebben onderworpen, hebben deze onder het mom van eene trouwelooze Alliantie, zich van de zeemagt en van al de inkomsten der Hollanders meester gemaakt; naar welgevallen gebruiken zij die en beschikken daarover; zij verwoesten en vernielen het Land en dompelen het in den akeligsten toestand. Zoo heeft Holland dus heden zijne onafhankelijkheid verloren, en als een der Gewesten van Frankrijk, onder het juk der vijf Fransche Directeuren gebragt, is de Natie hun als onderdanig geworden." Dien ten gevolge, hoe gaarne de Porte gewenscht had de oude vriendschap met Holland aan te kweeken, mogt zij het verblijf van den Ambassadeur dier Republiek niet langer gedoogen; hare waardigheid en belangen eischten die verwijdering tot tijd en wijle Holland zich van de Franschen zou hebben losgescheurd.

De keerzijde van het beeld dat wij dusverre van den staat van zaken hebben opgehangen, wordt in het tafereel dat de Minister VALCKENAER kort vóór zijn eerste vertrek uit Spanje, in zijne levendige verbeelding, van de Politiek der Parijsche Bewindslieden in het verschiet zag rijzen, met revolutionair welgevallen ontvouwd. Hoe juist en waar hij in 't algemeen voorspelde, in 'tgeen Engeland betrof, verduisterde de haat zijnen blik. „Ik heb, schreef hij aan LOBÉ, meer en meer reden om zeker te zijn, dat Pruissen het zeer eens is met Frankrijk, en dat op het Congres te Rastatt, volgen zal een vrij groot bouleversement in het Duitsche Rijk. Waarna de Cisalpijne het in Italië helder roeren zal, de Franschen de Elbe, Eems en Wezer voor de Engelschen zullen doen sluiten [1]), en Zwitserland *revolutioneren*, misschien in eene één

[1]) Aan LOBÉ nader 9 Januarij 1798: „*Hannover* wordt bedreigd, en eerlang Hamburg en Altona, en Lubeck en Bremen genoodzaakt hunne havenen voor de Engelschen te sluiten."

en ondeelbare Republiek herscheppen." Ongetwijfeld zou het jaar 1798 niet het minst merkwaardige uit het tienjarig tijdperk, dat de XVIIIe Eeuw sloot, door vele gewigtige gebeurtenissen gekenmerkt worden; — maar gewis door niets dat naar de door den Bataafschen Diplomaat zoo vurig gewenschte vernietiging van het meesterschap der Britten op zee, allerminst naar de verdelging van hunne door NELSON zoo trotsch aangevoerde Vloot geleek. „Welke dwaasheid der Engelschen, die zich reeds door alle Kabinetten van Europa uitgesloten zien, met uitzondering van Rusland, dat zelf inwendig woelt, en van Portugal, dat aan een' draad hangt, — welk eene dwaasheid, (zoo riep VALCKENAER uit), om tegen eene Mogendheid als Frankrijk, die nu met haar versch aangewonnen gebied en met hare Spaansche, Bataafsche, Cisalpijnsche en Ligurische Bondgenooten eene vereenigde bevolking van 50, althans 45 millioenen menschen telt, te willen kampen! Het is immers wiskunstig zeker dat zij in dien ongelijken strijd eindelijk zullen verpletterd worden!" Want het scheen hem toe dat Engeland, hetwelk te Parijs en te Rijssel aan de aanmatiging van het Directoire het hoofd had geboden [1]), thans binnen weinige maanden genoodzaakt zou worden den Vrede te vragen, met aanbod van alles terug te geven. „Maar dan zal het te laat zijn [2])."

De vernietiging der Fransche Vloot in Egypte op de reede

---

[1]) Verg. de Bijlage V.

[2]) Uit Madrid 4 Januarij 1798. „Quelle folie des Anglais, qui déjà se voyent exclus de tous les Cabinets de l'Europe à l'exception de la Russie, qui est bien brouillée chez elle, et du Portugal, qui ne tient qu'à un fil; quelle folie, dis-je, des Anglais, de vouloir lutter contre une Puissance de 50 ou 45 millions d'hommes réunis, comme l'est la France avec ses nouveaux accroissemens de territoire et ses Alliés Espagnols, Bataves, Cisalpins et Liguriens! Il est donc mathématiquement à démontrer que dans cette lutte inégale ces coquins d'Anglais finiront par être écrasés. — Gardez cette lettre, et relisez-la dans 6 mois."

van Aboukir, nog in den zomer van datzelfde jaar 1798, zou den anders zoo scherpzienden Staatsman logenstraffen, en de Te Deum's wegens de door SUWOROFF bevochten overwinningen in Italië, getuigden van den aanvankelijken voorspoed der wapenen van het zoo ligt geteld Rusland. Niet alleen de Cisalpijnsche, maar ook de Transalpijnsche Republiek, niet enkel de Ligurische, maar evenzeer de herlevende Romeinsche en Parthenopeïsche Vrijstaten mogten zich roeren, die bewegingen waren stuiptrekkingen van zieltogenden, geene teekenen van leefbaarheid. Het *revolutioneren* in strijd met de heerschende overtuiging, kwam den Franschen in den zetel van den H. PETRUS, op een moordtooneel te staan, dat den onschendbaren Gezant JOSEPH BONAPARTE, ter naauwernood spaarde; — en schoon de verbittering over het bloedig voorval, den Cisalpijnen [1]) een gewenschte aanleiding kon schenken om den Bisschop van Rome van zijne wereldlijke magt vervallen te verklaren, met den persoon des Pausen geraakte men in verlegenheid. Van het voornemen, hem naar Spanje te vervoeren, waar het eerst heette dat die omwenteling bijna met onverschilligheid was vernomen [2]), zagen de Franschen, van den ondubbelzinnigen afkeer, dien de mishandeling van het tachtigjarig Hoofd der Kerk er gewekt had onderrigt [3]), spoedig af.

Maar toch, naar de lezing van den Bataafschen Minister,

---

[1]) Aan LOBÉ 16 Januarij 1798: „Quoiqu'il en soit, il est probable que les Cisalpins, athlètes jeunes et vigoureux, et qui convoitaient l'État Ecclésiastique, profiteront de la circonstance pour priver l'Évêque de Rome de sa puissance temporelle."

[2]) VALCKENAER aan LOBÉ, 13 Maart 1798 (uit Araujuez): „De *catastrophe* van den Paus heeft hier zeer weinig sensatie gemaakt."

[3]) Aan LOBÉ 5 Junij 1798: „Les Français (entre nous) veulent à toute force envoyer le Pape en Espagne. Ici on ne se soucie pas de le recevoir, et vu le fanatisme du Peuple, cela serait très-dangereux." — Het Directoire schijnt PIUS VI naar *Braziliё* te hebben willen vervoeren! *Mémoires sur Carnot*, T. II. Ière Part. p. 57.

zag het er voor de Engelschen donker uit. — Ongunstige berigten uit Oost en West meldden, dat TIPPO-SAÏB in Hindostan sterk woelde; de onderneming tegen de Philippijnsche eilanden was onuitvoerlijk bevonden en mislukt; de Britsche troepen ontruimden St. Domingo, en het liet zich aanzien, dat zij op Trinidad geweldig gehaat, ook dat eiland zouden moeten verlaten. Eindelijk het oproerig Engelsch eskader aan de Kaap de Goede Hoop, had den Admiraal PRINGLE en eene menigte andere officieren aan den wal gezet [1]). Zoo begonnen derhalve de uitzigten in Engeland „duister te worden voor Mijnheer PITT," [2]) maar deze handhaafde zich onversaagd op zijn' post, vastberaden zijn ontwerp tot aanmerkelijke verhooging der belastingen door te drijven [3]). En welverre dat na verloop van een half jaar, Groot-Britannië enkel op Rusland en Portugal rekening kon maken, waren *Napels* en het door Koningin CAROLINE aangeblazen Kabinet van Weenen [4]), zoowel als de Hoven van Petersburg en Konstantinopel tot eene Coalitie toegerust, te geduchter nu het in Frankrijk van dag tot dag meer verzwakt en veracht Directoire geene stralen meer ontving van den glans der veldtogten in Italië; nu zelfs uit Egypte en Syrië verontrustende tijdingen van het Fransche leger, van den hagchelijken toestand, waarin BONAPARTE verkeerde, werden aangebragt.

Dat de oorsprong van dit nieuw Verbond der Vorsten tegen de Fransche Republiek en hare bondgenooten of liever

1) Aan LOBÉ 16 Januarij 1798.

2) VALCKENAER aan LOBÉ, 9 Januarij 1798.

3) 16 Januarij 1798: „J'ai des lettres de Londres jusqu'au 26 Décembre. PITT restait en place et tenait ferme pour son plan de taxes triples; mais *Tippo-Saïb* remuait beaucoup," enz.

4) VALCKENAER aan LOBÉ, 24 Aug. 1798: „A Rastadt tout est à la guerre. C'est l'inspiration de la *furie* Reine de Naples, qui influence le Cabinet de Vienne."

cijnsbare aanklevers, meest in de handelingen van het Directoire te zoeken was, niemand heeft het met meer openheid beleden dan TALLEYRAND zelf, de Minister van Buitenlandsche Zaken. Ten gevolge van den tegenspoed door de Fransche legers ondervonden, als de hoofdschuldige van het gebeurde aangeduid en gesmaad, zag die Staatsman zich tot de uitgave van een Verweerschrift genoodzaakt, waarin hij de tegen hem ingebragte verwijten in dezer voege van zich en op anderen wierp. „Men durft mij, riep hij uit [1]), rekenschap vragen van dat Verbond der Koningen, alsof het op eenigerlei wijze, te mijnen laste kon worden gesteld! Is er integendeel eene meening, die ik gedurende mijn Ministerie steeds luide heb uitgesproken, het is de vurige begeerte naar een eervollen Vrede. Is dit een onwraakbaar feit dat niemand in Frankrijk betwijfelt, is het dan niet klaar dat ik het niet ben die het getal van onze vijanden heb zoeken te vermeerderen, onze vrienden te verbitteren, het breken der Tractaten te verhaasten, de onzijdigen tegen ons in te nemen, kortom alle Mogendheden met de overstrooming van onze beginselen te bedreigen? Maar zij integendeel die dit onbegrijpelijk verwijt tot mij rigten, zijn dezelfde die het vuur der tweedragt onafgebroken aanstookten, die de woede van den oorlog met geschreeuw inriepen, die over de gansche Wereld naar revolutionaire bewegingen haakten, die tegen alle Mogendheden de ongerijmdste en meest onstaatkundige beschimpingen uitbraakten, die zich enkel schenen toe te leggen op het dwarsboomen van elke onderhandeling en die er aanhoudend behagen in schiepen de voor de rust van Europa zoo noodlottige stelling te verspreiden, dat de Republieken en de Koningen onvermijdelijk met elkan-

---

[1]) *Éclaircissemens donnés par le citoyen* TALLEYRAND, *à ses concitoyens* (*Le Rédacteur* n°. 1306, 27 Messidor an 7). *Secreet* Exh. 19 Julij 1799, (door R. J. SCHIMMELPENNINCK naar 's Hage overgezonden).

der krijg voeren! En dan ontziet men zich niet mij van medewerking tot het teweeg brengen der Coalitie te beschuldigen, terwijl ik mij steeds bezig hield met al die onbetamelijkheden, al die dwaasheden te herstellen en de Gezanten der onzijdige en bevriende Magten, daarover ontsteld, te sussen en te bedaren." TALLEYRAND kwam er bovendien rond voor uit, dat eenige onwaardige Fransche Agenten zelfs bij bevriende Volken, allerlei knevelarijen hadden begaan [1]).

Geen wonder dan dat Oostenrijk van lieverlede na het Tractaat van Campo-Formio, van den schrik voor de Fransche wapenen bekomen, en door Engeland en Rusland geleid of geprikkeld, in de gebeurtenissen van Rome en Zwitserland gronden of voorwendselen tot verwijdering en afkeer van het Directoire, ja in den hoon, te Weenen den Ambassadeur BERNADOTTE aangedaan, voedsel voor zijnen haat had gevonden [2]); geen wonder vooral, dat het Bondgenooten zoekende, een gewillig oor had getroffen bij hen, wien de revolutionaire grondstellingen een gruwel waren en wier stoutheid door de overwinning der Britten op zee was geklommen.

Doch vooral voor deze, scheen in Holland op dat tijdstip de kans uitstekend gunstig te staan. Ten minste de Leden van het Bewind te Parijs wèl overtuigd dat zij de genegenheid van het Bataafsche Volk niet hadden verdiend en derhalve ook niet hadden kunnen verwerven, gingen in hun mis-

---

1) »Il paraît beaucoup trop certain que quelques-uns des agens français, indignes de ce nom, se sont rendus coupables de vexations, même chez des peuples amis." *Éclaircissemens donnés par le citoyen* TALLEYRAND, *à ses concitoyens*, p. 5.

2) »Que les évènemens de Rome et de la Suisse devinrent pour elle (l'Autriche) de nouveaux motifs ou de nouveaux prétextes; que l'injure même qu'elle fit à notre Ambassadeur accrut sa haine." (*Éclaircissemens* t. a. p. (Verg. CH. DE MARTENS, *Nouvelles causes célèbres du Droit des Gens* (1843), T. II. cause 3ème p. 49—70 (13 April 1798).

trouwen zoovèr, hier te lande overal aanhangers van Engeland te ontwaren. Reeds gedurende de Negotiatiën van Lord MALMESBURY te Rijssel [1]), was REWBELL bij eene gedachtenwisseling met CARNOT, heftig tegen de Bataafsche Natie uitgevaren. Zij was naar hij beweerde, geheel en al Stadhoudersgezind en had de Franschen altijd verraden; het was een volk van kooplieden, wier belangen in Engeland hunnen zetel hadden, die slechts wenschen voor de Engelschen vormden en naar de gelegenheid omzagen zich aan de Engelschen over te leveren. Had niet nog onlangs de Admiraal LUCAS bij de Kaap de Goede Hoop aan deze zijne vloot verkocht [2])? Het was duidelijk dat al hetgeen Holland in welvaart en rijkdom aanwon, slechts ten koste van Frankrijk en ten bate van Engeland zou worden verkregen. Frankrijk had dus ten opzigte van Holland geen andere staatkunde te volgen, dan het in eene volstrekte afhankelijkheid, in eene lijdelijke gehoorzaamheid en onderwerping te houden en het als Wingewest te behandelen. „Denk dus ook niet, voegde REWBELL aan zijn Ambtgenoot toe, dat ik de Kaap (de Goede Hoop) en *Trinconomale* aan Holland wensch terug te bezorgen. Neen, die bezittingen moeten eerst heroverd worden; tot dat einde moeten de Hollanders geld en schepen leveren, en dan zal ik hun wel toonen, dat die koloniën *ons* toebehooren [3])."

Was het Directoire jegens de Bataafsche Republiek aldus

[1]) Zie Bijlage V, bl. 9—15.

[2]) »Elle était-toute stadhoudérienne; elle nous avait constamment trahis; c'était un peuple de marchands, qui avait tous ses intérêts en Angleterre, qui ne faisait de voeux que pour les Anglais, qui ne cherchait que l'occasion de se livrer aux Anglais; et l'Amiral THOMAS (zoo staat er) venait encore tout nouvellement de leur vendre sa flotte au cap de Bonne Espérance." *Mémoires sur* CARNOT (1753—1823) *par son Fils*, Tome second (1ère Partie) p. 151 (Paris 1863).

[3]) »Il faut pour cela que les Hollandais fournissent l'argent et les vaisseaux. Ensuite je leur ferai voir que ces colonies nous appartiennent." *Mémoires sur* CARNOT, t. a. p. 152.

gestemd, kon het anders of men sloeg ons met de naauwlettendheid van een' bespieder gade, en had men in den niet zonder moeite onderdrukten opstand van een deel der Belgische bevolking, de sporen van Britsche stokebranden meenen te ontdekken, in Zeeland, met name op *Walcheren* [1]) ging men de stappen der *Oranje*-gezinden en hun vermoedelijk heulen met de Engelschen zorgvuldig na. En reeds in het laatst der maand Januarij 1799 meldde men uit Parijs, dat het Kabinet van St. James de Republiek aan dien kant zou aantasten, zoodat op dit punt de meeste waakzaamheid gevorderd werd. *Vlissingen* inzonderheid, behoorde in staat van tegenweer gesteld te worden.

Zelfs zijn de bewijzen dáár, dat al eenigen tijd te voren, zekere lieden zonder zich aan het Tractaat der honderd millioenen te kreunen, den toeleg tot inlijving van den vrijgekochten Staat hadden durven smeden [2]); hetzij dan om de Fransche roofzucht des te beter te kunnen voldoen, of om het gebied van den zwakken Bondgenoot in niet handen van den vijand te laten vallen. Doch zoo het bestaan van een aanzienlijke *Oranje*-partij uit zuivere Prinsgezinden of Staats-Stadhouderlijken zamengesteld, en van misnoegde Patriotten van 1787 die van de revolutionaire leerstellingen van 1795 weinig minder dan de eerstgemelden huiverden, niet ontkend kon worden, was daaruit nog niet de gevolgtrekking zeker, dat met de landing der Engelschen dit deel der Natie zich openlijk aan hunne zijde zou scharen. Het was te verwachten, dat het eerst een afwachtende houding zou aannemen, en zich niet blindelings in de waagschaal stellen. De wrok mogt bij velen in het hart zitten, en de gehechtheid aan den

[1]) Bijlage I: »surtout l'isle de *Walcheren*, où il existe encore beaucoup de partisans du ci-devant Stathouder" enz. (Depêche van den Minister TALLEYRAND).

[2]) Bijlage VI. Memorie van DUMONT PIGALLE (18 November 1798), bl. 21: »je m'occupe à combattre le projet que le même parti a formé depuis quelques mois *pour réunir cette République à la France*," enz.

Stadhouder, de eerbied en dankbaarheid voor de nagedachtenis der doorluchtige Grondleggers van de Nederlandsche Republiek nog zoo diep en levendig zijn, Mannen van omzigtig beleid, gehuwd en hoofden van huisgezinnen waren niet geneigd, met overijling te voorschijn te treden. Het gedrag der Engelschen in den jongsten tijd vóór hunne inscheping bij den val van het Gemeenebest, de Politiek van hunne Ministers en de naar wraak dorstende herinnering aan den bloedigen zeeslag van 11 October 1797, hadden in de gemoederen nog te versche indrukken nagelaten, niet zoo ligt dan na de bittere ervaring van een lange reeks van nationale rampen, uit te delgen. Eene Fransche krijgsmagt stond midden in het land en hoewel in dit oogenblik vrij wat minder voltallig dan in de eerste jaren, liet het zich aanzien dat eene versterking zeer snel te ontbieden zou zijn. De gemeenschap en briefwisseling tusschen de geestverwanten werd streng bewaakt, en hetgeen met den oud-Regent van Dordrecht, een der Commissarissen van Hun Ho. Mo. bij het Comité de Salut Public in 1795, OCKER REPLAER, ter zake van verstandhouding met het uitgeweken Huis was voorgevallen, had buiten kijf velen schrik aangejaagd.

Eene beschuldiging van hoogverraad, gelukkig niet met de geëischte doodstraf, maar dan toch met het verdriet en de kwelling van eindelooze verhooren in den kerker geboet, was ernstig genoeg om zijnen vrienden en medestanders behoedzaamheid aan te bevelen. Het regtsgeding tegen den toen nog jeugdigen Staatsman gevoerd, zoo wegens het licht dat het op de onderlinge betrekking der partijën werpt, als met opzigt tot de middelen, die ter herstelling van ORANJE uit Engeland [1]) moesten worden beraamd, is dubbel opmer-

---

[1]) „Eens voor altoos, heette het in een der brieven van P. A. RAGAY (de naam was in YAGAR veranderd), REPELAER'S correspondent, als ik *Hamburg* schrijf, ben ik te *Hamptoncourt*.” — (22 Junij 1795). Meermalen was daarin gewag van

kelijk. Dat men in die dagen nog niet rijp was voor het edelmoedig vergeven en vergeten, hetgeen naderhand de grondslag en waarborg van eene volkomen en opregte verzoening zou zijn, bleek uit REPELAER's in beslag genomen papieren. „Het is ten Hove, meldde men hem, alleraangenaamst geweest, dat onze partij eerder toegenomen dan verminderd is. Pruissen verklaart de tegenwoordige regering van de Republiek niet te kunnen erkennen, doch er is geen dadelijke hulp van Pruissen te wachten, om de zaken op den ouden voet oogenblikkelijk te herstellen. Onze partij kan zich met die van 87 wel *coaliseren* onder speciaal beding, dat deze vereeniging moet strekken en te zamen werken tot herstel der vorige Constitutie, met het Erfstadhouderschap en aankleve van dien, zoo als dit in 48 hersteld en in 87 bevestigd is geworden." In die Coalitie wilde men nog wel de Regenten toelaten die na de gewapende tusschenkomst der Pruissen in de *Satisfactie* aan de Gemalin van WILLEM V gegeven, waren begrepen, „met uitzondering nogtans — tot narigt van REPELAER, — van de tegenwoordige *Democraten*, alzoo die en de geheele factie *nimmer* bij ons — dus heette het, in consideratie kunnen komen." Voorts werd in dien brief, aangaande het voornemen en de bedoelingen van Groot-Britannië in diep geheim [1]), het volgende medegedeeld: „Engeland zal mogelijk binnen kort aan de kanten van de zee eene Expeditie op de Republiek ondernemen. Deze gelukkende, moet men trachten de zaken van binnen gaande te maken, het mogelijke aanwenden. De Militie moet men trachten bij hare goede sentimenten te conserveren; de gedimitteerde Officieren moeten zich zooveel mogelijk bij den anderen houden, en voor de goede zaak werkzaam zijn. Indien er geld met succes geemployeerd kan worden, geef dan de

---

de Leden van het Stadhouderlijk gezin; van de HH. DE PERPONCHER, C. BENTINCK, BOEKHORST (BUCKHORST?) enz. Verg. verder de Bijlagen XI en XIII. bl. 37, 46.

1) „Onder de heiligste secretesse."

som daartoe ten spoedigste op. Deze zal men dan van deze kanten bezorgen." Geruststellend luidden de verzekeringen van het Kabinet van St. James, wat de te veroveren Nederlandsche koloniën betreft. „De successen, zeide de briefschrijver, die Engeland in de Republiek of in de Oost of West mogt maken, zijn voor de oude Regering geconserveerd: daarvoor zijn verklaringen door het Engelsche Hof afgegeven. — De poincten van Ordre zijn met eenige vermeerdering geapprobeerd; bovendien geamplieerd met twee Artikels, strekkende tot welzijn voor het Land en Regering, over welker inhoud nader en op zijn tijd gecorrespondeerd zal worden." Een treurig mistrouwen jegens de wederpartij straalt ten slotte sterk door en gaf het bewijs, dat al zulke pogingen nog moesten falen. „De Regenten moeten zich zoo naauw mogelijk met den anderen verbinden, goede en naauwkeurige correspondentie houden, doch de zaken met alle omzigtigheid *secreet* en *delicaat* behandelen; vooral met relatie tot de *Coalitie*, dat niet te voorzigtig en met alle mogelijke zekerheid kan worden ondernomen, om niet t' eeniger tijd de *dupe* van onze partij te zijn [1])." Maar zou de groote krijgstoerusting uit Engeland voortgang hebben en wèl slagen, zoo kwam het er op aan, tijdig en grondig omtrent eenige wezenlijke punten ingelicht te worden. In welken staat van verdediging bevonden zich de zeekusten der Republiek? hoe sterk was het getal der batterijen en „hoedanig gemonteerd?" Hoeveel schepen waren er in dienst en op welke stroomen gestationeerd? hoe waren zij gewapend en verdeeld? ook de strijdkrachten te Land en de plaatsen waar die in bezetting lagen, wenschte men zoowel als de Fransche krijgsmagt hier en in de Oostenrijksche Nederlanden gelegerd, volledig te kennen; alsmede de denkwijze der inwoners van die gewesten en van de onze, „voornamelijk in de

---

1) 20 Mei 1795, door REPELAER ontvangen 8 Junij.

groote steden van Holland." Verder, in welken toestand de Hollandsche Armée verkeerde? of de ontslagen Officieren door anderen waren vervangen en welke de stemming was der gemeene manschappen? of men nog staat kon maken dat zij zich voor ORANJE zouden verklaren? waar de ontslagen Officieren zich ophielden? of men deze des vereischt, nog bij elkander zou kunnen scharen? [1]). Daar de Franschen weder een paketboot genomen en te Texel opgebragt hadden, zou men door de visschers van *Middelharnis*, die onder Deensche vlag op Engeland voeren, niet een brief uit Holland derwaarts in veiligheid kunnen krijgen?

Deze en dergelijke kondschap in 1795 en volgende jaren op meer of min bedekte en slinksche wijze door uitgewekenen of zendelingen van PITT, zooals men hen noemde, hier te lande ingewonnen, had nu en dan de geruchten van een of anderen aanslag van de Engelsche zijde in het belang van het Huis van ORANJE, als den Staat over het hoofd hangende verlevendigd [2]). Maar zonder overleg met het Hof van Pruissen of eene andere Mogendheid van het Vasteland, die niet enkel aan den zeekant de ontwerpen tot herstel van de Stadhouderlijke waardigheid trachtte te bevorderen, viel aan de verwezenlijking dier hoop niet wel te denken, en de afval eerst van het Kabinet van Berlijn, daarna van dat van Weenen, de laauwheid van KATHARINA II, zoowel als de slepende Negotiatiën van Engeland zelf met Frankrijk en de bezorgdheid over den vijandigen geest der Iersche bevolking, hadden zulke plannen tot meer gelegen tijd vertraagd. Uit de Gedenkschriften van den lateren Admiraal CAREL HENDRIK VER HUELL weet men van goederhand, dat de vertrouweling van den Prins VAN ORANJE, MAXIMILIAAN Baron D'YVOY en de Baron VAN HEECKEREN in den winter 1799, te Ze-

[1]) »*Rassembleren.*"

[2]) Verg. de depêche van ABBEMA uit Hamburg, 18 Aug. 1797, in deze *Geschiedenis*, hiervoren, I. 293.

venaar met dien kloeken zeeofficier, destijds warm aanhanger van den Stadhouder en in stille afzondering in Gelderland levende, een geheim onderhoud hadden; dat D'YVOY hun stellig verzekerde, dat Engeland daarin door Rusland ondersteund alles zou aanwenden om de voormalige Regering te herstellen; — dat men te dien einde eene landing op onze kust wilde beproeven en de Franschen verdrijven. Zelfs liet VER HUELL zich verleiden in een geschrift, door den Heer VAN ENGHUIZEN zegt men, naar Engeland verzonden, zijne denkbeelden uiteen te zetten, hoe men zich bij *Texel* van onze oorlogschepen kon verzekeren; hij deelde daaromtrent bijzonderheden mede, die den Prins waarschijnlijk onder de oogen gekomen zijn, en had met een der Kapiteins, welke de zaak toegedaan was, op de plaats zelve eenige voorloopige maatregelen beraamd [1]).

Doch, moest men aan de berigten der revolutionaire partij geloof slaan, zoo was *Lingen* het eigenlijk brandpunt, van waar de *Oranje*-gezinden, door den oud-Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL [2]) bezield en bestuurd, in gemeenschap met den aanval uit Engeland, de Republiek van de oostzijde aan het gisten en tot den opstand tegen de nieuwe orde van zaken zochten te brengen. „Het is te *Lingen* [3]), zeide men, dat de Zoon van den gewezen Stadhouder zijn Hof, zijn' Raad of liever zijn Hoofdkwartier houdt. Het is vandaar dat die Vorst en zijne aanklevers, gevoed door het goud van het Kabinet

---

[1]) *Het Leven en karakter van* CAREL HENDRIK *Graaf* VER HUELL (1847), I. 112, 116.

[2]) In December 1798 uit het kasteel te Woerden ontslagen, en te Lingen den 7 Mei 1800 overleden. Z. Prof. TYDEMAN, *Ophelderingen en Bijvoegselen op* BILDERDIJK, *Gesch. d. Vaderl.* XII. 311.

[3]) „C'est à *Lingen* que le fils du ci-devant Stadhouder tient sa cour, son Conseil, j'ai presque dit son Quartier-général." Nota van den Minister VAN GRASVELD (28 Aug. 1799) bij het Fransch Bewind, in SCHIMMELPENNINCK'S afwezigheid, ingediend. Bijlage VII, bl. 24. — MOLLERUS sprak in September 1799 te Lingen, met den gewezen Raadpensionaris. Bijlage X, bl. 32.

van St. James, dat Batavië, hetwelk zij steeds als hun domein en hunne prooi beschouwen, reeds in gedachte verslinden. Het is uit die stad, dat zich in onze Republiek het eerroovend en gewis lasterlijk gerucht verspreidt, naar luid van hetwelk, het Fransch Directoire zich heimelijk met den Koning van Pruissen zou verstaan hebben, om de Bataafsche Republiek door den vijand te laten overweldigen en haar weder aan het juk van hare vroegere Dwingelanden te onderwerpen!"

Voorzeker een eerroovend gerucht, maar dat zwaar genoeg had gewogen om de openlijke logenstraffing niet als overbodig aan te merken. Wat kon men niet van de beginselloosheid dier Bewindslieden gelooven? Toch moest het al te onverklaarbaar en ongerijmd voorkomen, dat de Koningsmoorder SIEYES, die nog in het voorjaar van 1799 Minister te Berlijn [1]), spoedig daarna als Lid van het Directoire naar Parijs terugkeerde, bij het Hof van Pruissen in het voordeel van het Stadhouderschap werkzaam zou geweest zijn. In antwoord op eene vraag van den Agent VAN DER GOES, meende BOURDEAUX na de naauwkeurigste berigten te hebben ingewonnen, het uitstrooisel van Russisch-Engelschen oorsprong naar hij giste, ten stelligste te moeten tegenspreken [2]). Die gewaande Nota van den Burger SIEYES had nooit bestaan. Niet alleen had de „bondige, ongeveinsde en onbewimpelde" verzekering van den Franschen Minister hem ten volle gerust gesteld, maar BOURDEAUX hield SIEYES ook voor een al te zuiveren Republikein, voor een al te goeden Franschman en dus voor al te zeer overtuigd, dat de belangen van beide Republieken onbestaanbaar waren met het Stadhouderschap, dan dat hij niet zou geweigerd hebben aan de herstelling van eene waar-

[1]) Hoe nog in 1825 de uitgeweken SIEYES zijne herinneringen uit Berlijn met welgevallen te Brussel ophaalde, zie bij EDUARD GANS, *Rückblicke auf Personen u. Zustände* (Berlin 1836) s. 173. (*Ein Abend zwischen* SIEYES *und* MERLIN).

[2]) Depêche 5 Febr. 1799 (in cijfer) Exh. 18 Febr.

digheid te arbeiden, welker afschaffing [1]) hij onderteekend had. Maar bovendien de Koning van Pruissen had voor zulk eene Restauratie geene opofferingen veil. „Tevreden de ErfPrinses, zijne zuster, die hij teederlijk bemint, meldt de Bataafsche Diplomaat, bij zich te hebben, is de Koning alleen bedacht een etablissement in zijne Staten aan haren Echtgenoot te verzekeren, tot welk einde Z. M. hem sedert kort aanzienlijke goederen in Zuid-Pruissen heeft doen koopen — hetgeen genoegzaam te kennen geeft, dat men alle overige projecten voor hem opgegeven heeft." Nog merkte BOURDEAUX aan, dat de persoonlijke afkeer die HAUGWITZ en SIEYES verwijderd hield, aan zoodanige vertrouwelijke onderhandelingen niet bevorderlijk kon zijn. Een wederzijdsch mistrouwen stond in den weg. Maar ook na de aanvaarding van het Lidmaatschap van het Directoire door den gewezen Gezant, had bij eenig geloof aan politieke eerlijkheid, de herhaalde betuiging dat zoowel Pruissen als de Fransche Republiek niet anders dan het welzijn der Bataven beöogden, allen argwaan behooren te verbannen. „Ik heb, meldde SCHIMMELPENNINCK den 14 Junij 1799 uit Parijs [2]), eene zeer ampele conversatie met den Directeur SIEYES gehad. Ik heb alle reden om over zijn accueil, hetgeen bij uitstek vriendelijk was, tevreden te zijn. Hij gaf mij de allerstelligste verzekering van de welgevestigde amicale dispositie; dat er van den kant van Pruissen geen de minste grond voor eenige ongerustheid was. Ik deed hem gevoelen, hoe belangrijk het, in duizend aspecten, voor ons Land zijn zoude, indien Pruissen te bewegen was om daarvan een openlijke en afdoende demonstratie te geven door eene diplomatique erkentenis van onze tegenwoordige politique existentie." Hij scheen dit zeer wel te bevroeden,

---

[1]) Bij het Haagsche Tractaat van 16 Mei 1795.

[2]) Aan den Agent VAN DER GOES (Rijks-Archief). *Secreet.*

maar gaf te kennen, dat het zeer moeijelijk zoude zijn, het Kabinet van Pruissen tot welks eenmaal aangenomen stelsel het scheen te behooren, die erkenning tot aan den Vrede te verdagen, tot andere gedachten te brengen. Desniettemin bevestigde SIEYES telkens, dat er van den kant van Berlijn niet de minste grond tot ongerustheid was. En SCHIMMELPENNINCK zelf van de aanstaande blokkade der Nederlandsche havens en stroomen door de Britsche zeemagt onderrigt, had dan ook al vroeger geene zwarigheid gevonden zich tot zijn Ambtgenoot den Pruissischen Minister bij de Fransche Republiek, met het verzoek te wenden [1]), om in gemeen overleg met Zweden, Denemarken en andere onzijdige Magten, de regten van de vrije scheepvaart tegen den overmoed en de geweldenarijen der Engelschen, door krachtige Vertoogen te doen eerbiedigen. Men kon toen wel gissen, maar niet weten wat eerst naderhand aan het licht gekomen is, dat de geheele Anglo-Russische Expeditie tegen Noord-Holland, Koning FREDERIK WILLEM III tegen de borst was; dat deze elke deelneming van Leden van het Huis van *Oranje* aan dien krijgstogt veeleer laakte dan begunstigde; en dat die zaak eigenlijk door de Prinses, Gemalin van den Stadhouder, en door de Britsche Ministers gedreven was [2]).

---

[1]) Bijlage III. bl. 4 en 5 (Nota van SCHIMMELPENNINCK 29 April 1799 aan den Minister DE SANDOZ ROLLIN, en van 2 Mei aan TALLEYRAND).

[2]) Depêche van Mr. CAREL GERARD HULTMAN uit Berlijn 14 Julij 1801 (aan den Agent VAN DER GOES): „Toen ik zeer sterk op het gedrag van den Erfprins in 1799 bij de Landing gehouden appuyeerde, en tevens voordroeg dat ik in 't zekere geinformeerd was, dat dit zelfs *tegen den zin* en '*t genoegen des Konings* was gebeurd, kon hij (Prof. TOLLIUS, de Raad van den Erfprins, later Koning WILLEM I) niet ontkennen dat dit zoo was, en 't mogelijk wenschelijker was geweest, de Prins zulks niet gedaan had; met bijvoeging, dat hij daartoe door den drang der omstandigheden en de aanmoedigingen in Engeland was genoodzaakt geworden. Schoon dit niet direct er uit wilde, geloof ik (vervolgt HULTMAN), *Mama zeer veel deel* aan dien stap van haren zoon had; en uit alles komt mij voor, dat het Huis vooral in En-

In de Proclamatie van WILLEM V, gedagteekend uit het Paleis van Hamptoncourt den 28 Julij 1799, werd dan ook van het Kabinet van Berlijn met geen enkel woord gerept, maar wel van „Zijne Groot Britannische Majesteit, sedert lang door Hoogstdeszelfs vriendschap en affectie voor de Republiek der Vereenigde Nederlanden bewogen;" en die met medelijden aangedaan over haar ongeluk, zoo ras de algemeene omstandigheden van Europa zulks hadden toegelaten, het edelmoedig besluit genomen had om, „gezamentlijk met Hoogstdeszelfs Hooge Geallieerden," krachtdadige middelen in het werk te stellen tot hare verlossing. „Het lang gewenschte oogenblik, wanneer Gijlieden eindelijk staat bevrijd te worden van zoovele zware onheilen die u sints meer dan vier jaren drukten, zoo sprak de Prins uit het oord der ballingschap, waar een onsterfelijk Voorzaat weleer had geregeerd, tot zijne *Waarde Landgenooten*, — is eindelijk, hopen wij gekomen, en wij smaken thans het genoegen ulieden in dat blijde vooruitzigt wederom te mogen aanspreken [1]). Het zoude overtollig zijn, alhier voor ulieden op te halen de tallooze rampen, waaronder Gij, sedert het geweld u aangedaan door Fransche overheersching, en de daarop gevolgde gebeurtenissen gezucht hebt. Eene droevige ondervinding heeft u dezelve maar al te zeer doen voelen: en hadden de vurige wenschen van ons hart vroeger mogen vervuld worden, Gijlieden waart reeds overlang van dien ondragelijken last ontheven geweest. Wij hebben ons lang genoeg moeten vergenoegen met uw lot in stilte te bekla-

geland de gedachten had opgevat, om nog weder voet in de Republiek te krijgen."

[1]) Z. die Proclamatie bij CORN. VAN DER AA, *Gesch. van den jongst geeindigden oorlog, tot op het sluiten van den Vrede te Amiens*, VII. 281—285; die van den Erfprins, t. a. p. 285—291. Verg. het laatste stuk ook bij L. C. VONK, *Geschiedenis der Landing van het Engelsch-Russisch Leger in Noord-Holland* (Haarlem 1801) II. Bijlage A.

gen, zonder in staat te zijn eenige verandering daaraan te kunnen toebrengen. Thans is het tijdstip daartoe geboren. De krijgsmagt, welke te dien einde tegenwoordig afgezonden wordt, is enkel de voorhoede van meer talrijke Legers die dezelve staan te volgen. Het oogmerk dezer onderneming, wordt aan ulieden uit naam van Z. M. [1]) bekend gemaakt door den commanderenden Generaal van het eerste Corps, 't welk die glorierijke loopbaan opent. Zij, welke die Legers uitmaken, — dus vervolgde de Prins met meer opregtheid den toon aanslaande, dien de Franschen in 1795 zoo verleidelijk hadden gebezigd, komen niet als vijanden, maar als vrienden en verlossers, om u te redden uit de hatelijke onderdrukking, waarin het Fransche Gouvernement en de Fransche Legerbenden u houden en om u te herstellen in het genot van Godsdienst en Vrijheid, die dierbare panden waarvoor uwe en onze voorouders gevochten, en met Gods hulp overwonnen hebben. Aarzelt dus niet, brave ingezetenen van Nederland, om uwe Verlossers te gemoet te komen! haalt ze in als vrienden en voorstanders van het welzijn van het lieve Vaderland! Doet alle onderscheid van politieke meeningen en begrippen voor dit groote oogmerk wijken! Laat de geest van partijschap, ja zelfs het gevoel van geleden onregt, u tot geene daden van wraakzucht en vervolging verleiden! Slaat harten en handen inéén tot verdrijving van den gemeenen Vijand, en om de vrijheid en onafhankelijkheid van het gemeene Vaderland te herstellen. Laat het werk van uwe verlossing zooveel mogelijk, uw eigen werk zijn!"

Ontegenzeggelijk ademde deze Toespraak van den mishandelden Vorst een milden, verzoenenden geest, en zijn de kiemen daarin te vinden van het grootmoedig stelsel, dat na den terugkeer van het Huis van *Oranje* in latere dagen,

---

[1]) GEORGE III.

den grondslag van de vereeniging van alle Staatspartijen in de constitutionele Monarchie zou uitmaken. Doch juist op het punt van den Regeringsvorm, kon vooral de oproeping door den Erfprins tot het *Volk van Nederland* gerigt [1], niet wel bevredigen. Moest het na zooveel moeite en opofferingen naauwelijks opgetrokken Staatsgebouw eensklaps instorten, of liever vrijwillig worden afgebroken? moesten de pas in het leven getreden instellingen en wetten, op het beginsel der één- en ondeelbaarheid van de Republiek rustende, door de versleten en toch nagenoeg geheel onveranderde Constitutie van het op de *Unie van Utrecht* gevestigd bondgenootschappelijk Gemeenebest worden vervangen? [2]. Zou de Departementale indeeling van den Staat al zóó spoedig voor de oude zeven Provincien en het Landschap Drenthe, zonder de vrijwording van Noord-Brabant te laten gelden, zouden de beide Kamers van het Vertegenwoordigend Ligchaam voor de herlevende Staten-Generaal plaats maken? Zou het aldus bestempeld „onwettig Bestuur" goedschiks den revolutionairen zetel verlaten, en de Erfstadhouder, Erfgouverneur, Erf-Capitein-Generaal en Admiraal der Vereenigde Nederlanden, weder met gejuich door de eene wijl afgedwaalde Natie worden gehuldigd? Neen — voor dit overslaan van het eene uiterste tot het andere, waren de gemoederen nog niet vatbaar; daartoe werd deels nog eene veel smartelijker voorbereiding vereischt, deels waren de vermolmde instellingen zóó gevallen, dat zij voor goed en immer waren verdwenen, dat aan geene oprakeling meer kon worden gedacht. De afkeer van het gebrekkig verleden was nog zóó

---

[1]) De Erfprins handelde krachtens de volmagt van zijn' „Heer Vader," van 19 December 1798.

[2]) Zie hiervoren (*Geschiedenis der Diplomatie van de Bat. Republiek* I. Bijlage XXX. bl. 144 volgg.) het uittreksel uit het *Concept van veranderingen, ampliatiën en modificatiën van de Unie van Utrecht*, door VAN DE SPIEGEL gesteld.

diep geworteld, de wrok der vroeger onderliggende, nu heerschende partij nog zóó hevig en bitter, dat niet enkel van de gewone krijgsmagt, maar ook en niet het minst van de gewapende Bataafsche burgers, kort te voren in ieder Departement van Bevelhebbers voorzien [1]), een warme verdediging van den Vaderlandschen grond en tegelijk van de revolutionaire vrijheid kon worden te gemoet gezien. Dat in hetzelfde jaar, waarin voor het eerst, het feest ter gedachtenis van de aanneming der Staatsregeling was gevierd, waarin Mannen, zoo bezadigd als een ERMERINS en HULTMAN, den wensch uitten, dat die gedenkdag niet alleen in de Jaarboeken des Vaderlands opgeteekend, maar ook in de „dankbare harten der vrije en gelukkige nakomelingen, met onuitwischbare trekken gegraveerd" mogt zijn [2]), dat in ditzelfde jaar, de Bataven zoo spoedig zouden toonen al die hoog opgevijzelde onvervreemdbare regten te versmaden, en het vertrouwen in hunnen moed, in den eerbied voor de „voorvaderlijke deugd" [3]) gesteld, ten aanschouwe van Europa, op de jammerlijkste wijze zouden beschamen, kon dit wel anders dan in het brein van ligtgeloovige, zich zelf overschattende uitgewekenen, met de kaart van het Land onbekend, en onder den druk van eene niet langer dragelijke omzwerving opkomen?

Maar bovendien, wien hetzij uit minachting jegens de nieuwe orde van zaken, of wel uit onverholen *Oranje*-zucht

---

[1]) Publicatie van het Uitvoerend Bewind, 24 Junij 1799, *wegens de aanstelling van de Colonels der Bataafsche gewapende Burgermagt. Volled. Verzamel.* IV n°. CV (get. A. W. HOETH, V[t].).

[2]) *Proclamatie van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek tot het vieren van een Feest op den* 23 *April eerstkomende*, enz. (13 April 1799). HULTMAN was Algemeen Secretaris van het Bewind (*Volledige Verz. van Publicatien*, IV[e] deel, n°. XCI).

[3]) Proclamatie (7 Mei 1799) behelzende het *Reglement voor de Gewapende Burgermagt. Volled. Verzamel.* IV, n°. XCV en XCVI (get A. F. R. E. VAN HAERSOLTE, V[t].).

de lust mogt hebben bekropen, de maatregelen tot 's Lands verdediging door het Bewind uitgevaardigd te dwarsboomen en te verlammen, wien het lafhartig stil zitten meer zou hebben behaagd, dan de revolutionaire gròndstellingen, hoe luidruchtig verkondigd, nu ook met het zwaard in de vuist voor te staan, de zoodanigen werden in hunnen vijandigen en weêrbarstigen onwil beteugeld, of wel uit hunne vadsige berekening door de tijdige en mannelijke zamenwerking der Regering en Volksvertegenwoordiging, tot handelen geroepen en gedwongen. Zelfs een in allerijl bewerkt en toch niet onverdienstelijk *Reglement van Krijgstucht* of *Crimineel Wetboek voor de Militie van dèn Staat* [1]), getuigde van dit wakker en doeltreffend doorzigt. En om van het ernstig en onwrikbaar besluit zoowel van het Vertegenwoordigend Ligchaam als van het Uitvoerend Bewind te doen blijken, die met eendragtig overleg, aan de zee- en landmagt der Coalitie, maar tevens aan de „snoode aanslagen van verschillende partijen," met onbezweken getrouwheid aan de Constitutie, onafscheidelijk van de Alliantie met de Fransche Republiek, het hoofd zouden bieden, verscheen op den 17 Julij 1799, nog vóór eenigen aanval der Engelschen en Russen, eene plegtige, ondubbelzinnige Verklaring der beide Staatsmagten [2]). „Het was aan de list en het goud van Engeland gelukt, — zoo luidde de aanhef van de indrukwekkende Toespraak, — om de bijna afgestreden wapenen, tegen de vrijheid der Volken weder te doen opvatten; Europa's Dwingelanden deden hunne Legers, door horden van Barbaren versterkt, en door Barbaren aangevoerd, tegen uwe Fransche

---

1) Publicatie van 26 Junij 1799 (get. A. W. HORTH, Vt.) *Volled. Verz.* IV, no. CVII.

2) Publicatie van het Uitv. Bewind, bevattende de Proclamatie v. het Vertegenw. Ligchaam, *wegens den toeleg van verschillende partijen op de tegenwoordige Constitutionele orde van zaken, en de gehechtheid der Vertegenwoordigers aan de Staatsregeling. Volled. Verz.* V, no. CIX (BESIER, Vt.).

Geallieerden, en het door hen vrijgemaakt Italië, met vernieuwde krachten aanrukken. Het geluk, niet altijd de regtvaardigste zaak verzellende, scheen naauwelijks voor weinige oogenblikken de banieren der Vrijheid, gedurende den tegenwoordigen veldtogt, te ontwijken, of wij, herdenkende uwen wil, bij het 68ste Artikel van de *Grondbeginselen uwer Staatsregeling* uitgedrukt, en overtuigd, dat, in voor- en tegenspoed de belangen der Fransche en van deze Republiek altijd dezelfde zijn, besloten, op voordragt van het Uitvoerend Bewind, de Landmagt van dezen Staat te vermeerderen, de gewapende Burgermagt, dat groote bolwerk uwer vrijheid en onafhankelijkheid, spoedig daar te stellen, en eindelijk alle zoodanige maatregelen in werking te doen brengen, als, naast de hulp eener alles besturende Voorzienigheid, geschikt schenen, om u voor uwe Bondgenooten nuttig en bij uwe vijanden geducht te doen worden." Doch nu hadden, zoo ging het Vertegenwoordigend Ligchaam voort, in onderscheiden oorden des Lands, verschillende partijen weder het misdadig hoofd opgestoken, en tijdingen en geruchten verspreid, zoo kwaadaardig uitgedacht als ligtvaardig geloofd [1]; „vooral toen het Engelsch Gouvernement, trotsch en openlijk aankondigde, dat in zijne havens een aanval op uwen grond werd voorbereid. Nu werden de rampen, die ligtzinnigheid of zwakheid zich van zulk eene onderneming voorstellen, als zeker en met de zwartste kleuren afgeschilderd; uwe eigen krachten verkleind, of als niets geacht en bespot; Britsche rooverbenden, die weleer uwen grond, zonder te durven strijden, lafhartig ontvloden, als onverwinlijk afgemaald, de terugkomst van *Oranje* voorspeld; —

---

1) Welken indruk die uitstrooiselen maakten, blijkt onder anderen uit den brief van den Generaal LAFAYETTE uit Vianen, 1 Julij 1799: „Si la liberté batave était troublée par la France, ou attaquée *de son consentement* par des étrangers, comme quelques personnes le craignent, je serais *fâché* d'en être le témoin." *Mémoires, Corresp.* II 160.

terwijl men eindelijk, en wel voornamelijk sedert de jongste gebeurtenissen [1]), in Frankrijk voorgevallen, de goede trouw onzer Bondgenooten ten opzigte uwer onafhankelijkheid, zoo ongerijmd als lasterlijk poogde te doen verdenken. — Bataven, vroeg men, de verspreiders dier hatelijke uitstrooiselen onschadelijk makende, kunnen de Voorstanders der Dwingelandij, de aanhangers van het vernietigd Aristocratisch *Oranje*-Bestuur, ja, kunnen uwe gezworen vijanden, de Engelschen, wel beter, wel grooter Vrienden dan deze hebben?"

Het is noodig, op de dagteekening van dit Staatsstuk te letten. Op het tijdstip dat het uitgevaardigd werd, had de beruchte FOUCHÉ, als Minister der Fransche Republiek den huiswaarts ontboden LOMBARD DE LANGRES vervangen. Blijkbaar had men het te Parijs euvel geduid, dat het jaarfeest ter viering van de Alliantie van Nederland met Frankrijk, ditmaal te 's Hage was nagelaten [2]); veel werd van den invloed van Engelsch goud, van Engelsche kunstgrepen gerept, en „alsof wij, zeide een Lid van het Vertegenwoordigend Ligchaam, den handel van onzen vijand bevoordeelden, en het heerschzuchtig Britsch Kabinet middelen verschaften, om de vrijheid van Europa des te gemakkelijker te belagen [3])". De buitensporighed der aantijgingen was zóó grof, de toon der Fransche bladen zóó onbeschoft, dat men zich gedrongen zag eerlang officiëel over „de scheldnamen en verwenschingen tegen de Leden en Ministers van het Bataafsch Gou-

---

1) Hier wordt de Staatsgreep van 30 Prairial (18 Junij 1799) bedoeld, toen MERLIN en LA REVEILLÈRE LÉPAUX, (gelijk iets vroeger de begunstiger van LOMBARD DE LANGRES, de Directeur TREILHARD) voor ROGER DUCOS en MOULINS de zetels van het Bewind moesten ruimen. GOHIER had TREILHARD vervangen.

2) Z. hierover de debatten in de Eerste Kamer gehouden (10 Julij 1799) *Dagverh.* V. 359—365.

3) F. VAN LEYDEN, 30 Julij 1799. *Dagverhaal* V. 555.

vernement" uitgebraakt, langs diplomatischen weg te klagen [1]). En bij de beantwoording der Rede van FOUCHÉ toen hij zijne geloofsbrieven aan het Uitvoerend Bewind overhandigde, had de Voorzitter HOETH [2]) gewis niet zonder zinspeling op zulke honende beweringen, met nadruk betuigd, dat zij van hunne zijde getrouwe Bondgenooten, „en noch door Engelschgezindheid, noch door eenigen zuurdesem van Aristocratie of neiging tot willekeurig gezag verpest," niets wenschten dan al hunne pogingen, alle hunne werkzaamheid tegen den gemeenen vijand te rigten [3]).

Doch zoo men al te 's Hage zou hebben kunnen verlangen minder veerkracht aan den dag te leggen, en den loop der gebeurtenissen met zorgelooze onverschilligheid te verbeiden, het Directoire hield een oog in 't zeil en prikkelde en spoorde de Bataafsche traagheid aan. Het was er niet zonder moeite en afschrikwekkende gestrengheid in geslaagd, de oproerige bewegingen in het naburig België te onderdrukken, en voorzeker sloeg het de waarde van het behoud van Holland, onder den glimp van het *Alliantie*-Tractaat schier een Wingewest geworden, bijna even hoog aan. De zending van FOUCHÉ was daarvan een doorslaand bewijs. „Gij begrijpt, zoo schrijft LAFAYETTE uit Vianen, dat de komst van FOUCHÉ van Nantes, in den Haag een natuurlijken schrik heeft verwekt [4]). De tijdingen van gister avond

---

1) *Dagverh.* V. 703 (2 Augustus 1799).

2) HULTMAN schrijft aan VAN DER GOES uit Berlijn den 18 Junij 1801, over dien gewezen Directeur, door PIJMAN vervangen: „Ondertusschen regretteer ik met u den braven HOETH. Het Bewind verliest aan hem eenen eerlijken, kundigen en werkzamen Man."

3) *Dagverh.* V. 410 (14 Julij 1799). — In het dáár en elders voorkomend verslag van het gebeurde, is de naam van den Franschen Gezant verminkt, nu eens als FAUCHÉ, dan zelfs als FAUCHET. Z. wijders deze *Geschiedenis* hiervoren, I. 369 volg.

4) „Vous jugez bien que l'arrivée de FOUCHÉ de Nantes a excité à La Haye une juste terreur."

waren geruststellend; evenwel men weet niet juist welke zijne Instructiën zijn en men vermoedt, dat hij in elken zak een andere medebrengt; maar tot hiertoe schijnt hij alleen de goede te gebruiken en bij die hoop van de Bataafsche zijde voeg ik hetgeen mij van elders is verzekerd, namelijk dat er noch in den hem verstrekten last, noch in zijne bedoelingen iets verontrustends is [1]."

De toongevende Staatsman van het oogenblik in Frankrijk, was SIEYES, omstraald met den glans van zijn Gezantschap bij het Pruissisch Hof, van den invloed dien hij in den aanvang koel bejegend, van lieverlede had verworven. Van de onderscheiding, welke de Abt aldaar genoot, had BOURDEAUX in de jongstverloopen maanden allerlei bijzonderheden aan VAN DER GOES overgebriefd. „De Burger SIEYES, die meldde hij [2], bij zijne aankomst terstond de medewerking van Pruissen tot de herstelling van den vrede verlangd had, doch wiens propositiën niet gesmaakt werden, omdat men vreesde in den oorlog geëntraineerd te worden, wordt nu *gerechercheerd*, hoezeer men hem een weinig genegligeerd had. Hij is onder anderen op de twee laatste *Cour*dagen door den Koning en de Koningin op de vriendelijkste wijze ontmoet geworden." Weinige dagen later berigtte BOURDEAUX, die inderdaad naauwkeurig opmerkte en juist oordeelde: „Indien ik wel zie, *regretteert* men nu niet eerder naar de Vertoogen van den Burger SIEYES geluisterd, en zich met Frankrijk beter verstaan te hebben [3]". De toestand van Duitschland was door het overlijden van KAREL THEODOOR van de Paltz, Keurvorst van Beijeren, die geene kinderen naliet, nog neteliger geworden. Zou de Keizer beproeven Oostenrijk met het zoo lang en vurig begeerd grensland te

---

1) A Mad. DE TESSÉ (14 Julij 1799). *Mém. et Corresp.* T. II. 165.

2) Uit Berlijn, 16 Febr. 1799 (in cijfer).

3) Depêche (in cijfer) 23 Febr. 1799.

vergrooten? En zoo ja, kon Pruissen die aanhechting van Beijeren gerust aanschouwen, of moest het niet naar eene vergoeding aan een anderen kant uitzien? Of wel zou de Hertog MAX van Tweebrugge in het ongestoord bezit en de erfopvolging van zijn' bloedverwant treden? Welk gedrag zou daarbij de Fransche Republiek houden? En middelerwijl werd het Kabinet van Berlijn door de dringende voorstellen van THOMAS GRENVILLE tot medewerking met Engeland en Rusland in het belang van het Stadhouderlijk Bewind, nog meer in verlegenheid gebragt [1]). Maar noch deze aandrang, noch die van den buitengewonen zendeling van Oostenrijk Graaf v. DIETRICHSTEIN, hadden het eens door Pruissen omhelsd stelsel van Neutraliteit aan het wankelen kunnen brengen, en aan den Gezant van PAUL I was de verzochte doortogt van het tegen de Bataafsche Republiek bestemde Leger vlakuit geweigerd [2]). Te goeder ure had het Directoire de geheime bedingen, met het Hof van Weenen twee jaren te voren aangegaan, nu ten nadeele van Oostenrijk gebruikt. „De Burger SIEYES en de Graaf v. HAUGWITZ, zoo meldt BOURDEAUX weder in het laatst van Maart 1799, — die sedert lang niet te zamen geconfereerd hadden, zijn beide met elkander tevreden geweest in hunne laatste ontmoeting. De bekendmaking der Secrete Articulen van Campo-Formio, zal niet weinig contribueren, de goede instelligentie tusschen Frankrijk en dit Hof vast te knoopen [3])."

---

[1]) Depêche van BOURDEAUX in cijfer 26 Febr. 1799 (Exhib. 5 Maart).

[2]) Depêche van BOURDEAUX in cijfer 12 Maart 1799. „Het Ministerie heeft formeellijk alle propositiën van Rusland gedeclineerd; zelfs die aangaande de *passage* van een corps Russische troupes door 's Konings Staten, bestemd om ons te attaqueren, en die gedachte Minister in allen gevalle gehoopt had te obtineren." De naam van dezen Diplomaat was Graaf PANIN. — Z. verder de depêche van 13 April 1799 (Rijks Archief).

[3]) Depêche 23 Maart (in cijfer), en van 19 Maart 1799. Verg. hiervoren deze *Geschiedenis*, I. 315, en Bijlage XXXV.

In het begin van April, was het gerucht der eerlang te verwachten verheffing van SIEYES tot *Directeur*, te Berlijn verbreid, en sprak men van dit aanstaande vertrek van den Franschen Minister, als van een verlies [1]). Met zulk beleid had de looze Abt de aanslagen zoo der Engelsche Staatslieden, als der Fransche en der „Bataafsche Émigrés," die overal, nu het tijdstip daartoe zoo ongemeen gunstig scheen, den kruistogt tegen Frankrijk predikten [2]), weten te verijdelen, hoewel de standvastige aankleving der onzijdigheid door Pruissen, vóór alles aan den berooiden staat der schatkist en aan 's Konings spaarzaamheid moest worden toegeschreven. Klaar en duidelijk wordt ons die beredeneerde werkeloosheid van het Kabinet van Berlijn tegenover het buitenland, door BOURDEAUX ontvouwd. „De mislijke toestand, brengt hij, in welken de overleden Koning de Finantiën gelaten heeft, heeft zijn Successeur — genoodzaakt, zijne eerste oogmerken op de herstelling derzelve te rigten, overtuigd zijnde, dat de geheele kracht van Pruissen in deszelfs *Tresor* bestaat, en dat zonder deze nooit een oorlog met eenige apparentie van *succes* kan gevoerd worden, daar het *credit* zoo van binnen als buiten niet van natuur is, om ingeval van tegenspoed, op eenige ondersteuning te kunnen rekenen. Bij deze gesteltenis van zaken begrijpt men hier, dat het veiligste is neutraal te zijn, om ongestoord aan de herstelling der Finantiën te kunnen arbeiden, terwijl die der andere Mogendheden zich door den oorlog uitputten."

Vandaar, dat hoewel FREDERIK WILLEM III zekere vooringenomenheid ten gunste van Frankrijk niet kon ontveinzen, en de nieuwe Directeur SIEYES met ondubbelzinnige blijken van achting en welwillendheid bij de terugreize was

---

[1]) Depêche (in cijfer) 2 April 1799.

[2]) „De *croisade*," zegt BOURDEAUX: depêche (in cijfer) 20 April 1799.

vereerd [1]), de Pruissische Regering immer getrouw aan eene Neutraliteit, die zij door eene of andere openlijke en al te beslissende handeling vreesde te verbeuren, en noch voor het Huis van *Oranje* partij begeerende te trekken, noch aan den anderen kant de Bataafsche Republiek meer en meer onder het juk der Fransche gebragt te zien, op eene uitbreiding van haar stelsel tot het Nederlandsch gebied zelf, bedacht werd; — een ontwerp, dat tusschen de Kabinetten van Berlijn en Parijs nog werd overwogen, toen in het laatst van Augustus 1799, de Britsche vloot met de daarop ingescheepte krijgsmagt op de Hollandsche kust verscheen. Dat de voorslag van HAUGWITZ, door het Directoire niet gereedelijk was beäamd geworden, kan niet verwonderen. Niet in staat de Anglo-Russische onderneming te beletten, wenschte die Minister de Bataafsche Republiek in de dusgenaamde *Demarcatie*-lijn als neutraal te doen begrijpen, terwijl de Franschen het land zouden ruimen en tegelijk den Koning van Pruissen in het bezit van Kleef en aanhoorigheden herstellen. Dit alles tezelfder tijd en in éénen slag te willen behalen, was meer dan eene doorgaans zoo bedeesde en onopregte Regering van anderen vergen kon. En hoe kon de vijand in die onzijdigheid bewilligen en Nederland zulk eene weldaad schenken? „Dat er bij Frankrijk door Pruissen voor [2]) onze Neutraliteit gewerkt wordt, bevestigen vertrouwelijke berigten uit Parijs;" — zoo schreef de Agent van Buitenlandsche Betrekkingen in zijn antwoord op de geheime mededeelingen van BOURDEAUX. „Hoe voordeelig ook

---

1) BOURDEAUX aan VAN DER GOES (Berlijn 8 Junij 1799). „De Burger SIEYES heeft den Pruissischen Officier die hem tot *Wesel* geaccompagneerd heeft, met eene fraaije tabatière, in welke honderd ducaten bevindlijk waren, vereerd." Men ziet, Mijnheer de Abt tranchait du Souverain! — Het was de Graaf v. LOTTUM, wien de onderscheiding van dit Adjudantschap, maar ook die gift beschoren was (Depêche van BOURDEAUX 24 Mei 1799).

2) Er staat in het afschrift *over*.

de Neutraliteit van dit Land voor onzen koophandel moge zijn, vervolgde VAN DER GOES [1]), kan ik nog niet gelooven, dat men Engeland en Frankrijk daartoe overhale. De eerste zijn te jaloersch van onze welvaart en te trotsch op de tegenwoordige successen der Coalitie, de tweede zullen deze groote liefde voor ons Land misschien wantrouwen en de eene of andere *arrière-pensée* vreezen. Omtrent dit laatste ben ik zelf ook-nog niet volkomen gerust. Ik zoude ten minste gaarne zien, dat Pruissen zich wat meer *prononceerde*. Waarom niet eens geantwoord op onze klagten tegen de Engelsche violatiën op de Eems? Men behoeft geene berigten uit Oostfriesland af te wachten, om van de waarheid onzer herhaalde representatiën overtuigd te zijn. Het verblijf van den Erfprins te *Lingen*, vergezeld van eene menigte uitgewekenen die openlijk tegen dit Land zamenspannen, heeft de hoop van de *Oranje*-vrienden, en de vrees van min doorzigtige menschen niet weinig vermeerderd, schoon BIELEFELD [2]) verzekert, dat dit verblijf tegen den zin van den Koning is. Ik zal u au courant houden van den staat der Negotiatiën te Parijs over onze Neutraliteit en verlang zeer te vernemen, hoe Frankrijk over dit voorstel denkt. Gij begrijpt ligtelijk, dat ingeval Frankrijk daarin mogt toestemmen, men wel zorg zal dragen, dat de Fransche troupes dit Land niet zullen verlaten, tensij men volkomen gerassureerd is tegen de terugkomst van een' Stadhouder. Als geheel onafhankelijk Gouvernement *zonder Stadhouder*, zal het Bataafsch Bestuur gaarne met Pruissen in onderhandeling treden; het zal zelfs zonder Pruissen geene Negotiatiën met andere Mogendheden *entameren*, omdat het overtuigd is, dat in de tegenwoordige omstandigheden eene naauwe verbindtenis tusschen Pruissen en deze Republiek, voor beide

---

[1]) Depêche van 23 Aug. 1799 (confidentieel). Vers. CROISET V. TOULON.

[2]) De Chargé d'Affaires van Pruissen te 's Hage.

Staten zeer nuttig kan zijn. Zoo ge onder de hand overtuigd kunt worden, dat Pruissen opregt jegens ons dezelfde gevoelens koestert, zoude het belangrijk worden, dat men hoe eer hoe beter van weerskanten tot nadere *ouvertures* kwam. Tracht hierop het terrein eens te *sonderen.*"

Uit deze beschouwing leeren wij den Minister van Buitenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek kennen, als volkomen onbevangen en vrij van het revolutionair schrikbeeld der herinneringen van 1787. Van zijne jeugd af de diplomatische loopbaan ingeslagen hebbende, had VAN DER GOES uit de roemrijke dagen van den grijzen FREDERIK den Groote [1]), veeleer een welwillenden indruk van zijn verblijf in de hoofdstad van Pruissen overgehouden, en wist hij waar het pas gaf, de dáár en elders voorheen aangeknoopte persoonlijke betrekkingen op het standpunt waarop hij zich thans geplaatst vond, aan de inleiding van eene of andere onderhandeling dienstbaar te maken. Zelfs had hij van den Graaf V. HAUGWITZ een beteren dunk [2]), dan die Staatsman toen en later door zijn gedrag regtvaardigde. Maar zooveel ten minste hadden de achtereenvolgende depêches van BOURDEAUX bevestigd, dat de Republiek van den Schoonbroeder des Erfprinsen van Oranje, misschien wel bij oogluiking, doch gewis niet door openbare vijandelijkheid, eenig nadeel te duchten had. Reeds eenige weken geleden had VAN DER GOES aangaande de bedoelingen van FREDERIK WILLEM, die voor elken aandrang tot deelneming aan de Coalitie doof gebleven was, de meest geruststellende bijzonderheden vernomen [3]).

---

[1]) HULTMAN aan VAN DER GOES (Berlijn 22 Aug. 1801). „De Graaf van *Neale*, Kamerheer van den Koning, welke zich aan u, als in 1781 en 1782 met u alhier bekend geweest zijnde, herinnert," enz.

[2]) HULTMAN schreef later aan VAN DER GOES (Berlijn 21 April 1801). „Het uiterlijk van den Minister is mij wèl gevallen. Hij heeft een goed, schrander voorkomen, en een zeer verstandig oog."

[3]) Depêche van BOURDEAUX 27 Julij 1799 (confidentieel). „Als een merk-

„De Erfprins van ORANJE heeft dezer dagen, meldde BOURDEAUX nog in het laatst van Julij, gedurende een half uur vruchtelooze pogingen gedaan om den Koning te persuaderen van zich de belangen van zijn Huis gemeenschappelijk met Engeland en Rusland te willen aannemen. Men zegt, dat deze Prins zich wil absenteren onder pretext van naar Engeland bij zijn' Vader te gaan, doch in de daad om zich naar de Russische Armée te vervoegen, die tegen ons bestemd is. De zending van STAMFORT naar Petersburg [1]) moet hierop hebben betrekking gehad. Deze heeft niet de approbatie des Konings gehad [2]), die nog dezer dagen gedeclareerd heeft, nooit te zullen concurreren om ons te onderdrukken; maar integendeel alles in het werk te stellen om onze volkomenste *independentie* te effectuëren en te bevestigen. Het is aan deze dispositiën, dat wij verschuldigd zijn, dat de Russische troupes, die aanvankelijk te *Lubeck* zouden gedebarqueerd worden, om vandaar te lande tegen ons te marcheren, thans met Engelsche transportschepen moeten afgehaald en naar de Noordzee gebragt worden [3]).”

En zoo was dan door dit verwijl en nog ander oponthoud, de landing in Noord-Holland eerst eene maand na deze berigten, beproefd en bewerkstelligd. De meermalen door deskundigen beschreven krijgsbedrijven liggen buiten het

---

waardige anecdote omtrent de sollicitatiën des Erf-Prins van *Oranje* — dient, dat het eenigste antwoord des Konings geweest is, *allons faire une partie de billard.*” (Verz. CROISET V. TOULON).

[1]) Depêche van BOURDEAUX 28 Mei 1799: „De Heer VAN STAMFORT is eenige dagen geleden, naar *Petersburg* vertrokken, zonder dat men het eigenlijke doelwit zijner reize kan vernemen.”

[2]) In de gecijferde depêche van BOURDEAUX, 4 Junij 1799 heet het dat de Heer VAN STAMFORT „de voorspraak” van Keizer PAUL ten behoeve der schadeloosstelling van het Huis van *Oranje* was gaan verzoeken, omdat Pruissen en Oostenrijk zich niet wilden *compromitteren*. De naam van den Krijgsman-Diplomaat wordt in de *Staatk. Geschriften* van Mr. HERM. TOLLIUS (IIIe Deel, bl. 9, 's Gravenh. 1816) gespeld H. W. DE STAMFORD.

[3]) Depêche van BOURDEAUX 27 Julij 1799.

bestek van dezen arbeid, zoover zij niet regelregt met diplomatische verrigtingen in verband staan, — hetzij dan de Fransche Republiek of wel de Engelschen en Russen betreffende; hetzij meer verrassende handelingen, door den veegen staat van het Vaderland in de overtuiging der Mannen, die het hoogst bewind voerden, onvermijdelijk geworden. „Nu is dan Holland werkelijk aangevallen, dus luidt de aanhef van LAFAYETTE's brief van 29 Augustus 1799; reeds sedert eenige dagen vertoonden zich de vijandelijke oorlog- en transportschepen op de kusten. In de dagbladen zult gij eene opeisching door Lord DUNCAN lezen, die door den Bataafschen Admiraal 1), vervolgens door het Uitvoerend Bewind zeer goed is beantwoord. Dit land neemt een waardige houding aan; de Landmagt zal haren pligt doen, door twee uitstekende Generaals aangevoerd, DAENDELS en DUMONCEAU 2). Wat de Franschen betreft, deze zullen hier zooals overal vechten, maar het is in alle opzigten, te betreuren, dat een deel der troepen, welke Holland betaalt en nu dadelijk noodig heeft, nog aan de oevers van den Rhijn en elders gebruikt wordt. Wij hebben gister gehoord dat de vijand op drie punten te gelijk landde; aan den Helder in de nabijheid van Texel, te Helvoetsluis en in Groningen. Het Bataafsche Corps van DAENDELS, dat het Departement Texel verdedigt, heeft reeds met goed gevolg gestreden; de Fransche bezetting van Utrecht en de Generaal GOUVION zijn dezen nacht vertrokken. — De eerste afdeeling Engelschen heeft tot Bevelhebber Sir RALPH ABERCROMBIE, die weleer dikwijls mijne wederpartij is geweest." — Twee dagen later schrijft de Generaal weder: „Tot hiertoe heeft de landing van den vijand zich tot Noord-Holland bepaald. Het fort aan den Helder is

1) LAFAYETTE bedoelt den Schout bij Nacht STORY.

2) „Ce pays-ci prend une bonne attitude; les troupes iront bien; elles ont deux excellents Généraux, DAENDELS et DUMONCEAU." *Mém. Correspondance etc. du Général* LAFAYETTE, II. 166.

ontruimd, hetgeen het Bataafsch Eskader heeft genoodzaakt een andere, veilige plaats in te nemen. De Britsche krijgsmagt houdt de duinen bezet. Het schijnt dat de Prins VAN ORANJE, even als vroeger de Fransche Prinsen, zich had gevleid, dat de troepen niet te bewegen zouden zijn tegen hem en zijne zaak te strijden. Daarin vergiste hij zich grovelijk; er is noch in het leger, noch onder de bevolking eenige woeling te zijnen gunste geweest. Men spreekt van eenige gisting te Rotterdam, maar het is niet tot een oproer gekomen, en hier te Utrecht en overal in de omstreken is het zóó rustig, dat wanneer er niet een doortogt van troepen plaats had, een vreemdeling niet vermoeden zou, dat in de Republiek een contra-revolutionair Leger aanwezig is. — Natuurlijk haken de Oranje-gezinden [1]) naar eene tegen-omwenteling. Nogtans hebben zij zich aan den titel van *wettige Souverein* [2]) geërgerd, dien Lord DUNCAN aan den Prins heeft gegeven. Met uitzondering van hen, die tot de eigenlijke hovelingen behooren, bestaat er ook in de Oranje-gezinden eene Republikeinsche Aristocratie."

Zoo juist oordeelde hier de niet door partijzucht verblinde Franschman, die herhaaldelijk op de grief terugkomt dat een aanzienlijk getal van zijne Landgenooten in de soldij der „goede Bataven [3])," niet bij de hand en in de gele-

---

[1]) „Vous jugez bien que les Orangistes désirent une *contre-révolution*. Cependant ils ont été choqués du titre de *Souverain légitime* que Lord DUNCAN a donné au Prince."

[2]) „Het is te denken, voorspelde de jeugdige A. R. FALCK den 2 September 1799 uit Hannover, „dat indien de Generaal (ABERCROMBIE, die eene dergelijke sommatie tot den Kolonel GILQUIN had gerigt) de kaart van het land niet beter kent dan deszelfs oude Constitutie, het slecht met zijne expeditie af zal loopen." *Brieven* (2e uitg.) bl. 100 volg.

[3]) LAFAYETTE aan zijne vrouw, uit Utrecht 16 Sept. 1799: „Ce fut sans doute un grand mal de n'avoir pas ici les troupes *qu'on faisait payer* à nos braves Bataves. Je vois par la Gazette qu'outre celles qui garnissent la Zélande et autres lieux, il y avait dernièrement à l'armée 7,500 Français disponibles (*Mém. Correspond.* etc. II. 168).

genheid was geweest op het tijdstip dat de nood hunne dienst meest vorderde, Nederland van nut te zijn. Het verwijt van LAFAYETTE wordt door de verklaring van een ooggetuige, tevens uitnemende specialiteit, van den toenmaligen Lt. Kolonel Kommandant der Bataafsche Genie, KRAYENHOFF, onwedersprekelijk gestaafd. In de soldij, kleeding en voeding van 25,000 hoofden Franschen van alle wapenen had men moeten voorzien, hetzij die tegenwoordig of afwezig, en geheel buiten hunne dienst waren. En terwijl men allerwege op den Franschen bijstand vertrouwde, had men zelfs moeten gedoogen, dat twee derde gedeelten dier bezoldigde en met groote kosten onderhouden troepen, het grondgebied verlieten en ter versterking van het Fransche leger op het groote oorlogstooneel in Duitschland, zonder zelfs de minste kennisgeving, werden afgezonden; zoodat er slechts 8000 hoofden overbleven om meerendeels Zeeland en wel bijzonder Walcheren te bezetten, ten einde, merkt KRAYENHOFF aan, „niet zonder eigenbelang," het gemeenschappelijk bezit van *Vlissingen* te waarborgen [1]).

Zoo hadden derhalve de Bataafsche Generaals DAENDELS en DUMONCEAU het spits afgebeten, voor de ietwat snorkende en pralende BRUNE [2]) met de inmiddels versterkte Fransche krijgsmagt, als Opperbevelhebber van het Leger der verbonden Republieken optrad. — Intusschen viel de Vloot ten

---

[1]) Lt. Generaal KRAYENHOFF, *Geschiedkundige Beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bataafsche Republiek in* 1799 (Nijmegen 1832) bl. 21—23,—35.

[2]) BRUNE aan het Gemeentebestuur van Amsterdam: „Magistrats du Peuple d'Amsterdam, que l'esprit Républicain s'éveille! *Regardez* les ombres de TROMP, de DE WITT, de RUITER, de BARNEVELD! Ouvrez leurs tombeaux respectés, afin d'épier les premiers battemens de vos coeurs pour la Liberté; et *menacez de la mort* les traîtres de la Patrie. — Refrénez les Émigrés français; je vous conjure de remplir ce devoir. Résistez aux efforts des *Orangistes*. Uni au Peuple Batave, *je vous réponds des Anglais*." — Gazette de Leyde, 6 Sept. 1799 (n°. 72).

gevolge der muiterij van het scheepsvolk en door de welligt niet te vermijden, maar altijd schandelijke overgave zonder slag of stoot, den Engelschen in handen; eene ramp, die wanneer men de waarde van het behoud der Bataafsche Marine te Parijs ernstig had overwogen, met de tijdige plaatsing van een toereikend corps in de nabijheid van den Helder, verhoed had kunnen worden [1]. — Maar noch onze Zeemagt, noch onze onwaardeerbare Koloniën en de Vertoogen, waarin op de onverwijlde voorziening in de behoeften dier afgelegen Bezittingen herhaaldelijk werd aangedrongen, waren bij het Directoire genoegzaam in aanmerking genomen of niet anders dan uit een kwalijk begrepen, bekrompen Fransch inzigt. — Immer van eene steeds mislukte toerusting tegen Engeland, in 't bijzonder tegen Ierland en door eene gewapende tusschenkomst in de aldaar uitgebroken onlusten droomende, eene onderneming tot welke de Spaansche en Bataafsche Zeemagt [2] en de daarop ingescheepte troepen mede zouden worden gebruikt, had het talmen van het Fransch Bewind zoo lang geduurd, dat de Iersche woelingen door de veerkracht van het Engelsch Ministerie werden gesmoord. Thans meester van de zee, hielden de Engelschen bijna bestendig de drie havens van *Cadix*, *Brest* en *Texel* ingesloten, en datzelfde Eskader, dat *Batavia* en andere volkplantingen een half jaar vroeger de zoo onontbeerlijke versterking had kunnen aanvoeren [3], zou nu

---

[1]) KRAYENHOFF, bl. 87 volg.

[2]) In de *Correspondence dispatches* enz. van Lord CASTLEREAGH, VIII. 3 volg., komt de sterkte der Fransche, Spaansche en Nederlandsche Marine sedert 1795—1803 uit de berigten van het Admiralty Office (5 Maart 1804) voor.

[3]) Zie Bijlage IV. Nota van R. J. SCHIMMELPENNINCK (en JOH. VALCKENAER), 15 Junij 1799: „Le soussigné — a plusieurs fois représenté au Gouvernement français combien était critique et précaire la situation des Colonies Bataves dans les grandes Indes; il l'a plusieurs fois entretenu des besoins de toute espèce qu'éprouvait *Batavia*. — On renonça au ravitaillement de Java et l'Es-

eindelijk na deze onverantwoordelijke verspilling van tijd en kosten, de eerlooze en gemakkelijke prooi van den vijand worden! En toch, terwijl juist de onwil der Directeuren te Parijs het Bataafsch Eskader tot die werkeloosheid had gedoemd en dus middellijk de oorzaak was van het onheil dat de Republiek door het verlies dier schepen trof, werd nergens luider kreet dan onder de Fransche Broeders, over het gedrag van STORY en de onderhoorige bevelhebbers, aangeheven. „Een brief van den Bataafschen Minister van Marine, hiernevens gaande, — zoo drukte zich het Directoire in eene Boodschap aan den Raad van Vijfhonderd uit, — deelt het berigt mede, dat de Vloot na zich in eene engte van de Zuiderzee te hebben ingesloten, het tooneel van een algemeenen opstand geworden is; zij is daar de equipage weigerde te vechten, zonder slag aan de Engelschen overgeleverd. De Admiraal STORY en zijne officieren hebben niet willen capituleren; zij hebben liever krijgsgevangen willen zijn. Ziedaar hoe Engeland op *Texel*, gelijk vroeger te *Toulon*, door verraad zegepraalt, maar de wraak zal daarom des te schitterender zijn [1]). Het Directoire heeft de krachtigste maatregelen genomen, om alle beschikbare troepen naar de Bataafsche Republiek te zenden. Uit het Dagverhaal der Zittingen van het Bataafsch Vertegenwoordigend Ligchaam zult gij zien, dat eene volkomen eensgezindheid tusschen de hoogste Magten heerscht en hare handelingen bestuurt." Alsof nu eensklaps met den aanvankelijken voorspoed der Engelschen en het verlies van den slag bij *Novi*,

---

cadre resta au *Texel*. — Ces secours *ne peuvent à présent sortir* des ports de la Hollande," enz.

[1]) Gazette de Leyde, 24 Sept. 1799. „Voilà comment *la trahison* a fait triompher l'Angleterre au Texel, comme elle l'avait fait à Toulon, mais la vengeance n'en sera pas moins éclatante. — Le Directoire a pris les mesures les plus énergiques, pour faire passer dans *la Batavie* toutes les troupes disponibles." (Message du Directoire au Conseil des cinq-cents 24 Fructidor, 10 Sept.).

waarin de Generaal JOUBERT gesneuveld was, het gevaar dat Frankrijk zelf in Holland dreigde, de gemoederen had bevangen en uit de zorgeloosheid gewekt, voer de Oppositie niet alleen tegen STORY, maar ook tegen het geheel wanbestuur van het Directoire met onstuimige heftigheid uit. Had niet de Admiraal, die eene lont en een vaatje buskruid bij de hand had, zich veel liever in de lucht moeten laten springen [1]? Men behoorde te weten, in welken staat van verdediging de grenzen van Frankrijk zich bevonden en of niet België kon worden overweldigd, als Engeland van het verraad in de Bataafsche Republiek partij trok [2]. Sints lang sprak men immers van deze Expeditie, die voor niemand een geheim was, en toch had men hoegenaamd geene voorzorg genomen. „De Bataafsche Republiek is misschien in dit oogenblik, riep de Generaal JOURDAN, Lid der Vergadering, drie dagen daarna uit, weder aan het Stadhouderschap onderworpen [3]; althans het is zeker, dat een deel van haar grondgebied door de Anglo-Russen ingenomen is. En toch wist geheel Europa welke toerustingen men in Engeland tegen de Bataafsche Republiek maakte. Voor niemand was dit een geheim. En nogtans welke middelen van verdediging had men beraamd? Volstrekt geene. De Engelschen hebben rustig kunnen landen; onze al te zeer verspreide troepen hebben zich tegen een vijand sterker in getal, niet bijeen kunnen scharen [4]. Ik wil dit den Opper-

---

1) „Je ne conçois pas qu'un Amiral, qui a en son pouvoir une mèche et un baril de poudre, ne se fasse pas sauter." (Advies van BRIOT).

2) „Si la Belgique peut être envahie, en cas que l'Anglais profite de ses trahisons en Batavie."

3) „La République Batave est peut-être en ce moment (27 Fructidor) *rentrée sous le Stadhoudérat.*"

4) „Nos troupes *trop disséminées* ne peuvent se réunir contre un ennemi supérieur en nombre. — Je ne prétends point accuser le Général (BRUNE), dont je connais le civisme et les talens." *Gaz. de Leyde*, 24 Sept. 1799.

bevelhebber (BRUNE), wiens vaderlandsliefde en begaafdheid ik weet te waarderen, niet wijten; al die onheilen zijn de vrucht van het verraad derzulken die sints lang de ontbinding der Republiek zochten te bewerken."

Het was niet door den gewonen Gezant SCHIMMELPENNINCK, maar door het kanaal van diens tijdelijken plaatsbekleeder VAN GRASVELD [1]), die geringe spoed gebezigd hebbende om zich naar zijne bestemming, het schoone maar overal woelig Italië te begeven, zich nog te Parijs ophield, dat het Fransch Bewind van den verontrustenden staat van zaken in Holland het eerst onderrigt was geworden. SCHIMMELPENNINCK had zich naauwelijks van zijn post verwijderd, toen VAN GRASVELD onverwacht gedrongen werd met de meeste voortvarendheid en tegelijk met den meesten nadruk te handelen. Omstreeks denzelfden tijd had de Fransche Legatie te 's Hage, den pas in zijn verschen werkkring opgetreden FOUCHÉ, maar als Minister van Politie huiswaarts ontboden, door den uit Zwitserland geroepen FLORENT GUYOT zien vervangen [2]). De komst en het overhaast vertrek van

---

1) R. J. SCHIMMELPENNINCK aan den Agent VAN DER GOES, 13 Mei 1799. (*Secreet.* Rijks-Archief): „De voorbeeldelooze progressen der vijanden in Italië en het Piemontesche, en de billijke vrees dat dezelve vooreerst nog niet zullen kunnen gestuit worden, heeft den Minister GRASVELD doen besluiten, om vooreerst zijne reis nog niet te vervolgen, en zich hier, bij provisie, te blijven ophouden. Ik geloove dat dit besluit het gewrocht van volstrekte noodzakelijkheid is."

2) „Citoyens Directeurs, Ayant jugé convenable de rappeller le citoyen FOUCHÉ (de Nantes), et ne voulant laisser aucune interruption dans les relations officielles entre les deux États, nous avons fait choix du citoyen FLORENT GUYOT pour résider auprès de la République Batave en qualité de Ministre Plénipotentiaire de la République Française. La connaissance que nous avons de ses vertus civiques et de ses talens distingués, nous persuade que ce choix ne pourra manquer de vous être agréable.

En conséquence, nous vous prions d'ajouter une foi entière à tout ce qu'il sera chargé de vous dire de notre part, et principalement lorsqu'il vous réitérera les assurances des voeux sincères que nous ne cessons de former pour la

FOUCHÉ, tusschen welke niet veel meer dan 14 dagen verliepen, konden slechts als een vlugtige, juist niet liefelijke verschijning aangemerkt worden. Van nu af zou de huiveringwekkende Terrorist zijne echte met natuurlijken aanleg en inborst meest strookende bedrijvigheid vinden: het Ministerie van Politie, niet de diplomatische loopbaan was met zijne onuitwischbare antecedenten nog eenigermate te vereenigen. Hoeveel daarin te betreuren mogt zijn of liever hoeveel vloekwaardigs, niet met den sluijer der vergetelheid te bedekken, een diepe menschen- en zaakkennis was ook de bitterste tegenstander wel gedwongen in den afvalligen Priester, in den met burgerbloed bevlekten Proconsul te waarderen. En wij verheugen ons dat het toenmalig Hoofd van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek, bij het beantwoorden der plegtige Aanspraak van FOUCHÉ's opvolger, zonder den mond tot valschheid te plooijen, althans die getuigenis aan den gewezen Gezant heeft kunnen geven [1]). Voor het overige, zoo de eerste rede van den Minister GUYOT iets meer behelsde dan fraaije betuigingen en welluidende klanken, zoo de beloofde zamenwerking

---

prospérité de la Nation Batave et de son Gouvernement. Donné à Paris, au Palais National, enz.

Le Président du Directoire Exécutif,
SIEYES.
Par le Directoire Exécutif,
Le Secrétaire-Général
LAGARDE.

Le Ministre des Relations Extérieures
CH. MAU. TALLEYRAND.

(Naar het oorspronkelijke in het Rijks-Archief).

[1]) A. G. BESIER zeide tot FLORENT GUYOT den 31 Julij 1799: „Si les relations intimes entre les deux Républiques, Française et Batave, semblent exiger en tout tems, et surtout en ce moment, dans leurs Ministres mutuels *la plus parfaite connaissance des hommes et des choses*, et si *pour cette raison*, entre autres le Directoire Batave *regrettait* beaucoup le subit départ de votre Prédécesseur, (FOUCHÉ) il se réjouit à présent" enz. *Gazette de Leyde*, 9 Août 1799, Supplém. n°. 64.

van het Directoire met de Bewindslieden te 's Hage om den toeleg van het Kabinet van St. James te helpen afweren, ongeveinsd en wèl gemeend was en op de woorden, de daad zou volgen, moest alle vrees ijdel zijn. De tijdingen door VAN GRASVELD medegedeeld, de daarbij gevoegde bede om gewapenden bijstand, konden dan te Parijs geen bezwaar ontmoeten en zonder aarzeling zou de onoverwinnelijke Republiek hare jongere zuster ter zijde snellen tegen den vijand, die in haren boezem het zwaard en het vuur, de verwoesting en den dood vermetel dreigde aan te brengen [1]. Er kon dan geen twijfel overblijven of het Directoire zou niets nalaten om de onafhankelijkheid en vrijheid van het Bataafsche volk, met inspanning der gezamentlijke krachten, tegen iederen aanval te beschermen en te handhaven.

Doch hetgeen wel bedenking baarde, was het misverstand, de spanning die sints eenige weken tusschen de beide Republieken tot zulk een hoogte was gestegen, dat de diplomatische bescheiden in dien tijd gewisseld en zelfs niet het minst de evengemelde Aanspraak van den Minister GUYOT en het Antwoord der Bataafsche Regering, daarvan al te duidelijk den stempel droegen. De alleronaangenaamste verhouding tot den Generaal BRUNE, was wel geschikt, met de niet langer te verduren aanmatigingen en afpersingen van allerlei Fransche onder-bevelhebbers en burgerlijke Bewindvoerders, hier te lande een algemeene bezorgdheid te verspreiden. De grenzelooze laatdunkendheid, waarmede het krijgsbeleid van DAENDELS en het gedrag der Bataafsche officieren en overheden in schampere taal werden gegispt, en de strijdige berigten die bij het Directoire nu eens van den Minister GUYOT, dan weder uit het Hoofdkwartier van

[1] „Il (le Directoire Exécutif) m'a recommandé de concourir, dans toute l'étendue de mes fonctions, au succès des mesures que le Gouvernement Batave prend dans sa sagesse pour repousser un ennemi qui le menace audacieusement d'apporter le fer et le feu, la dévastation et la mort dans le sein de la Batavie."

het Gallo-Bataafsch Leger inkwamen [1]), vermeerderden de verwikkeling en kweekten wederzijds den nationalen afkeer aan. Van dien aard was al zooveel in den jongsten tijd onverholen geuit, en de Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK persoonlijk had zoo dikwerf aan hatelijkheden uit die bron voortgevloeid ten doel gestaan [2]), dat hij bij het verzoek om een korten uitstap naar het Vaderland te mogen doen, behalve den drang van huiselijke belangen en de behoefte aan eenige verademing in zijn geliefd Overijssel, ook nog het nut voegde de Regering wegens het een en ander in te lichten, dat niet wel aan het papier kon worden vertrouwd [3]). — De indruk van eenige zijner Memoriën, wel wat lang en breed, maar sierlijk en waardig, en beurtelings op mannelijken toon of wel met aandoenlijke overreding gesteld [4]), was bij de ligtzinnige Natie voor welke zij moesten dienen, al te ras vervlogen en uitgedelgd. Binnen drie weken op zijn post uit Nederland teruggesneld, vond hij zich in gemoede verpligt, even als VAN GRASVELD, „de allerongunstigste impressie niet te verbergen [5]),” welke de gebeurtenissen in Noord-Holland

[1]) SCHIMMELPENNINCK (depêche 7 October 1799): „Het schijnt inzonderheid dat de Fransche Minister FLORENT GUYOT en de Generaal en Chef de zaken niet uit hetzelfde oogpunt en op dezelfde wijze beschouwen;" — zoo ook waren er „dikwijls contradictoire berigten — van de zijde van onderscheiden Fransche geëmployeerden in ons Vaderland."

[2]) Z. in de Gazette de Leyde van 30 Aug. 1799, de klagt van het Bataafsch Uitvoerend Bewind bij het Directoire (2 Aug.) over „*les diffamations*, qu'éprouve particulièrement notre Ministre SCHIMMELPENNINCK" (get. BESIER, Vt.).

[3]) Depêche 2 Aug. 1799 (aan VAN DER GOES). „Het kan daarenboven zeer dienstig zijn, dat ik het Bewind en U eens in persoon over eenige objecten onderhoude, welke minder voor eene correspondentie geschikt zijn." (Rijks-Archief).

[4]) Eene fraai bewerkte Memorie was die van 26 Julij 1799. Verg. G. Graaf SCHIMMELPENNINCK, RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK, *en eenige gebeurtenissen* enz. I. 193, 344.

[5]) Depêche (secreet) 16 September 1799 (Exhib. 20 Sept.). — SCHIMMELPENNINCK was den 12 September teruggekeerd en had Parijs den 22 Augustus bevorens verlaten. (Depêches van VAN GRASVELD 23 Augustus en 13 September 1799).

te Parijs hadden gemaakt. „Naarmate de verwachting van *brillante successen* groot was, schreef hij, is de teleurstelling in evenredigheid groot en pijnlijk geweest. De overgave van onze Vloot heeft inzonderheid alhier eene indignatie, zelfs woede, te weeg gebragt, waarvan ik u geen denkbeeld geven kan. Mijn hart bloedt bij de onophoudelijke ontwaring hoe laag onze Natie, op dit oogenblik, in de algemeene opinie gezonken is. Gij kunt derhalve berekenen, Burger Agent, met welk een uitgestrekt verlangen ik eenige tijding blijf te gemoet zien, welke in staat is om ons Vaderland uit de vernedering waarin het thans alhier zich in ieders oog bevindt, op te beuren. Zelfs had ik gisteren het nieuw verdriet dat er door een Fransche estafette aan den Oorlogs-Minister [2]) het relaas was aangebragt van een zeer 'ernstig gevecht, hetwelk niet alleen gansch niet voordeelig moet uitgevallen zijn, maar waarbij, volgens den inhoud van eenige particuliere brieven, — een gedeelte der Bataafsche troupes zich maar gansch niet loflijk zoude gedragen hebben [2]). — De wijze zelfs, waarop van deze actie in het officieel blad *Le Rédacteur* gewag gemaakt wordt, moet al wederom de ongunstigste impressiën over den geest en moed onzer troupes vermeerderen [3]). Indien, Burger Agent, deze loop van zaken niet spoedig een keer neemt; indien onze Bataafsche troupes niet spoedig het geluk hebben, de dag aan dag zinkende glorie van ons Land te herstellen, dan indedaad zal onze geheele politieke waardij in 't oog van onzen Bond-

---

[1]) Nagenoeg gelijktijdig had die Minister, BERNADOTTE, zijn ontslag gekregen. — Hij had tot opvolger den befaamden DUBOIS-CRANCÉ.

[2]) Z. de Notificatie van het Departem. Bestuur van Texel, 11 September 1799. (*Volled. Verz.* V. n°. CXXVII) en in het na te melden werk van LOOSJES, de gerustetellende bekendmaking van de Municipaliteit der stad Haarlem van denzelfden dag, Bijlagen bl. 41—47.

[3]) SCHIMMELPENNINCK (depêche van 20 Sept. 1799) meldde nader: „De berigten van de zijde der Fransche Militairen — werpen de schuld en de oorzaak der mislukking geheel en al op een gedeelte der Bataafsche troepes."

genoot verdwijnen, en onze *existentie* als een onafhankelijk zich zelf bestierend Volk meer en meer *precair* worden."

Te grievender voor het gevoel van den Bataafschen Gezant, van het Bewind in den Haag moesten die honende oordeelvellingen van lieden zijn, die buitenslands keer op keer door SUWOROFF en den Aartshertog KAREL [1]) geslagen, binnenslands door het vuur der partijschap werden verteerd, en die zoo het scheen, te ligtvaardiger de handelingen van eene vreemde Regering berispten, naarmate hunne eigen daden den toets van regt en zedelijkheid — om maar van Vaderlandsliefde en onbaatzuchtigheid te zwijgen, minder konden doorstaan. — Al die minachting had men van een personeel te verduwen dat zelf in de engte gedreven, weinige weken daarna, de met stroomen bloeds verworven vrijheid, aan den overmoed van een gelukkigen Veldheer, wiens lauweren insgelijks hun groen hadden verloren, hetzij dan vrijwillig of zonder verzet ten offer zou brengen. „De gesteldheid van zaken alhier, had VAN GRASVELD al berigt [2]), is van dien aard, dat men algemeen een geweldigen schok tusschen de beide partijen te gemoet ziet, welke eene aanmerkelijke verandering in personen, en mogelijk in het Bestuur zelf, zoude ten gevolge kunnen hebben; aan welke zijde de overwinning zijn zal, is niet mogelijk te bepalen." Allerminst omdat noch die Diplomaat, noch de Parijzenaars aan den buitengewonen Man dachten die destijds afwezig, plotselijk in hun midden zou

---

[1]) Z. het werk van dien Vorst, te Weenen in 1819 uitgegeven, *Geschichte des Feldzuges von* 1799 *in Deutschland und in der Schweiz.* (Mit Karten und Planen; 2 Theile); en Graaf GREPPI, *Révélations diplomatiques sur les relations de la Sardaigne avec l'Autriche et la Russie pendant la première et la deuxième Coalition* (Paris 1859) p. 77 suiv.

[2]) Depêche van 18 September 1799 (Secreet). Aan het hoofd van GRASVELD's brieven, staat naar het toenmalig gebruik, de volle titel aldus uitgedrukt: „*Minister-Plenipotentiaris der Bataafsche Republiek bij de Italiaansche Mogendheden, belast met de zaken der Bataafsche Legatie te Parijs, bij absentie van den Ambassadeur* SCHIMMELPENNINCK."

opdagen; die, van heerschzucht brandende en met uiterlijk-ijskoude onverschilligheid boven de partijen verheven, met doorslepen schranderheid aller neigingen en zwakheden tot de vestiging van een onbepaald gezag, aan zijn degen toevertrouwd, zou doen zamenwerken.

Welverre dat de Staatsmagten in de Bataafsche Republiek zulke ergerlijke tooneelen van tweedragt zouden hebben aangeboden, kwam door de vastberaden eensgezindheid van het Bewind en in overleg met het Vertegenwoordigend Ligchaam, zeer spoedig in dit hagchelijk tijdgewricht, menig doeltreffend Besluit tot stand [1]: — onder deze enkele, met eene revolutionaire gestrengheid ten uitvoer gelegd, waarvan gewis de afschuwelijke toepassing in al haren omvang, den Wetgever bij het ontwerpen en bekrachtigen van de Verordening, niet voor den geest zal hebben gezweefd. Het waren geene ijdele klanken die bedreigingen met zware straffen, zelfs met den dood tegen hen, die met daden of woorden eenige de minste blijken zouden geven van „met welgevalligheid de aanvallen des vijands te vernemen;" en Gelderland in 't bijzonder, zou de even wreede als belagchelijke voltrekking van het vonnis eener Militaire Regtbank aan eene vrouw aanschouwen, met den kogel van het leven beroofd [2]. Wat dorst men de Bataafsche Regering van oogluiking of slapheid betichten in een' tijd, waarin onze koelzinnige Landgenooten niet terugdeinsden voor de onbegrensde willekeur van het in staat van beleg stellen van steden, plaatsen en

[1]) Proclamatie van het het Uitvoerend Bewind, 23 Aug. 1799. (*Volled. Verzam.* V. n°. CXVI), behelzende — *buitengewone verordeningen, tot afwering van eenen bedreigden aanval des vijands op onzen grond, en tot voorkoming van alle storing der binnenlandsche rust en veiligheid.* (F. ERMERINS, Vt.).

[2]) Jonkvrouwe J. M. C. J. VAN DORTH TOT HOLTHUYSEN, den 22 November 1799 te Winterswijk *gefusilleerd.* Z. het voorval en de brieven van rouwbeklag aan haren Broeder den Baron V. DORTH, van den Koning van Pruissen en van de beide Prinsessen VAN ORANJE, bij VAN DER AA, VIII° Deel, bl. 472—489.

gansche Districten [1])! Wilde men den laster doen verstommen, „alsof onze Fransche Bondgenoot ons, en wij hem zouden verraden," het jammerlijkst bewijs van overeenstemming en geestverwantschap der beide Republieken, was de invoering dier ongehoorde maatregelen, van het geweld, met den glimp van regt vernist. In het voormalig Kwartier van Zutphen, met name in het Ambt van *Bredevoort*, werd door het gebruik van dit forsche middel, het oproer van een klein getal *Oranje*-gezinden bedwongen en de gewapende inval van een Corps Emigranten verijdeld, dat aan die zijde, den geboortegrond weder betreden had [2]). En dáár waar het den Engelschen, onaangezien de krachtdadige tegenweer van DAENDELS in Noord-Holland gelukt was, voet aan wal te zetten en verder door te dringen, had een gloeijende wapenkreet de Bataafsche vrijwilligers onder de banieren der vrijheid geroepen tegen „die woeste benden struikroovers der zaamverbonden Dwingelanden, voorafgegaan door den geest van PITT, die gevloekte Minister; wiens aanwezen — beweerde het Departementaal Bestuur van *Texel* [3]) — een der grootste rampen van de wereld" was! De vrijwilligers zouden naast de Fransche spitsbroeders, naast de helden van *Fleurus*, *Lodi* en *Arcole* strijden. In zoovele Fransche Broeders, als met de

[1]) Publicatie van het Uitvoerend Bewind, 28 Augustus 1799, (*Volled. Verz.* V. n°. CXX), behelzende het *Reglement wegens het beleid der Justitie in zoodanige steden, plaatsen* en *districten, welke in staat van beleg zullen verklaard zijn.* (F. ERMERINS, Vt.).

[2]) Opheffing van den staat van beleg, den 14 September 1799 verklaard, bij Proclamatie van het Departementaal Bestuur van den Rhijn, 6 December daaraanvolgende. (*Volled. Verz.* V. n°. CXLVII). — De overheid zelve, die zich van den maatregel bediend had, was eerlijk genoeg te erkennen, dat die „eenigzins de gedaante van een *Schrikbewind*" vertoonde.

[3]) *Notificatie* van 30 Aug. 1799, tot aanmoediging der In- en Opgezetenen van dat Departement, om zich vrijwillig tot het opvatten der wapenen, aan te geven. (*Volled. Verz.* V. n°. CXXIII). — Z. verder A. LOOSJES, PZ. *Geschiedkundig Gedenkstuk van het voorgevallene binnen Haarlem in de laatste helft van* 1799, (Haarlem 1803).

Bataven „tegen de lage slaven van PITT" zouden optrekken, telde men zoovele overwinnaars der Pyrenesche gebergten. De Engelschen voerden in hunne vanen ten spreuk: *omkooping*, *verraad*, *overheersching*; de leuze daarentegen, der Gallo-Bataven was: *loyaliteit*, *heldenmoed*, *vrijheid!* Kon men te Parijs meer vergen?

Niets van dit alles, noch de ijver en veerkracht door den Directeur VAN HOOFF, nevens vier wakkere Leden van het Vertegenwoordigend Ligchaam [1]), in navolging van de Gedeputeerden te Velde der oude Republiek, en laatstelijk op het voorbeeld der Fransche Volksrepresentanten aan den dag gelegd, noch de onbezweken moed en dapperheid der Bataafsche krijgsmagt, vrijwilligers en schutters, vonden genade bij hen die zelf zoolang werkeloos waren gebleven. Indien de zaken niet vlot en naar den wensch van BRUNE gingen, zoodat zijn Hoofdkwartier tot in de Beverwijk moest worden verlegd en *Alkmaar* door de Engelschen bezet werd, had hij met de zijnen door het zegevieren verwend, bij zijne Landgenooten ten koste der onze, dien terugtogt en in 't algemeen den tragen voortgang zijner wapenen, door eene eenzijdige, zoo niet geheel valsche voorstelling goed te maken. Al hetgeen uit 's Hage of door SCHIMMELPENNINCK daartegen werd ingebragt, was bij het eens gerezen en geworteld misnoegen, onvruchtbaar. „Er zijn, schreef hij, oogenblikken waarin raisonnementen en demonstratiën niets afdoen tegen de nadeelige preventiën. Zoodanig vind ik thans het tegenwoordig tijdstip, en — het schrikbeeld van onze inlijving reeds nu duidelijk in het verschiet vertoonende, — ik mag u niet ontveinzen, dat, zonder een spoedigen gelukkiger keer van de oorlogkans, ik onze *politieke existentie zeer kort aan haar einde beschouwe* [2])."

---

1) VAN DEN BRAAK, M. C. VAN HALL, NUHOUT VAN DER VEEN en BUSCH.

2) Depêche van 20 September 1799 (secreet).

Niet dat men de Bataafsche Republiek dacht te ontruimen en aan den vijand of aan haar zelf bestuur over te laten; in het eigen oogenblik dat SCHIMMELPENNINCK en VALCKENAER niets ten behoeve van *Batavia* en van andere O.-Indische Bezittingen, in weerwil van den telkens vernieuwden aandrang, te Parijs konden verwerven of uitwerken [1]), had het Directoire besloten, van Nederland het uiterste te eischen. Met de herinnering aan hetgeen de Franschen zelve in 1793 en 1794 nadat hun Vaderland in gevaar was verklaard, onder de verfoeijelijkste Dictatuur voor het dusgenaamd Algemeen Welzijn ten offer hadden gebragt, zond het herwaarts zooveel manschap als terstond mobiel kon worden gemaakt; terwijl het, meldde onze Gezant, „de krachtigste efforts en medewerking daartoe van het Bataafsch Bewind zal *requireren*, en zelfs des noods op de meest *extraordinaire* pogingen aandringen. Men gevoelt dat ons lot onmiddellijk in contact met de gesteldheid dezer Republiek staat. Onze ingezetenen zullen zich dus, wanneer de gewone middelen niet meer toereiken, tot nieuwe *sacrifices* moeten voorbereid houden. Ik heb, voerde hij den Agent VAN DER GOES te gemoet, conform uwen last, aan den Minister van Buitenlandsche Zaken de schromelijke finantiële verlegenheid voorgehouden, en hem in naam van het Bewind verklaard, dat men geen kans zag de betaling der troupes gaande te houden. De Minister penetreerde dit wel, maar gaf tevens te kennen dat de nood raad zou moeten schaffen; dat alhier die nood even

---

1) „Niettegenstaande mijne *iterativelijk* ingeleverde Notes, wegens de geprojecteerde *Bataviasche* Expeditie, — en niettegenstaande mijne tallooze mondelijke gedane instantiën zoo bij den Minister van Buitenlandsche Zaken als bij de successive Ministers van Oorlog, heb ik tot op dit oogenblik daarop geen het minste antwoord. Ondertusschen maakt dit dat de Ambassadeur VALCKENAER niet voort kan werken, en dat alles *stagneert*. De Burger DE VEER (VALCKENAER's vertrouwde zendeling uit Madrid), is sints drie maanden alhier zonder, met den besten wil, actief te kunnen zijn." (SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 20 Sept. 1799).

groot en nog grooter was; dat het natuurlijk was dat men in het Land, hetwelk men *defenderen* moest, voor de *subsistentie* der verdedigers zorgde; dat in dezen uitersten nood elk het zijne moest toebrengen." Of SCHIMMELPENNINCK al betoogde dat alles zijne grenzen had, — dat er eens een punt kwam, waartoe zich de physieke mogelijkheid bepaalde, te vergeefs, het voornemen van het Directoire bleek even onwrikbaar, „geen enkel man minder" naar Nederland te doen *marcheren*, zonder voor de betaling dier hulpbenden door het overmaken van penningen, zorg te willen dragen, hoewel het getal der Franschen, die tegen de Engelschen en Russen werkelijk gestreden hebben, te naauwernood het bij Tractaat bedongen bedrag der 25000 hoofden bereikte [1]).

En als of deze krijgs- en geldzaken niet reeds zorgelijk genoeg waren, kwam terwijl het misverstand met den Opperbevelhebber BRUNE [2]) en andere Franschen van dag tot dag aanwies, en hunne vorderingen geene palen kenden, de geheel onverwachte aanvulling, weldra vervanging van het personeel der Fransche Legatie nieuwe bekommering baren. „Hetgeen ik u als waarschijnlijk voorspeld had, is reeds bewaarheid geworden, berigtte SCHIMMELPENNINCK nog vóór het einde derzelfde maand, namelijk het *rappel* van FLORENT GUYOT [3]). Hij zal door DESFORGUES geremplaceerd worden, die door MIOT als Secrétaire d'Ambassade zal verzeld worden [4]). DESFORGUES is in den loop der Revolutie

---

[1]) Depêche van SCHIMMELPENNINCK 4 October 1799: „Ik voor mij ben nog niet overtuigd, dat er meer dan het bij 't Tractaat van den Haag bepaald getal van 25 mille man gearriveerd zijn." (Aan VAN DER GOES).

[2]) Z. hierbij de *Bijdragen tot de Gesch. van het Vaderland* van den toenmaligen Agent van Oorlog PIJMAN, bl. 82 volg.

[3]) Aan VAN DER GOES 30 Sept. 1799.

[4]) Tusschentijds had SCHIMMELPENNINCK het bezoek gehad van CHAMPIGNY-AUBIN, die hem verwittigde dat hij eerstdaags naar den Haag stond te vertrekken, om bij de Fransche Legatie „zijne vorige functie te hernemen." (Depêche van 20 Sept. 1799).

zeer bekend: hij heeft altoos daarin een zeer *active* rol gehad. Onder ROBESPIERRE heeft hij verscheidene maanden in hechtenis gezeten, en is, na den val van dezen, eerst weder ontslagen. Hij pleegde echter zeer onder de hoog-*revolutionaire* Patriotten geteld te worden. MIOT [1]) wordt geroemd als een mensch van zachte zeden. Men verliest zich, merkte onze Gezant aan, in alle deze „verwisselingen van Diplomaten.'' En hoewel hij eene week later mededeelde dat de zending van DESFORGUES en MIOT slechts *tijdelijk* zou zijn, uitgelokt door de te zeer van elkander verschillende beschouwingen van BRUNE en GUYOT, omtrent welke het Directoire in onzekerheid verkeerende meer klaarheid en grondiger kennis van den waren staat van zaken wenschte te bekomen, was desniettemin vóór het jaar 1799 verstreek, hetzij dan het vrijwillig ontslag, of de terugroeping van GUYOT [2]), met de benoeming van een nieuwen Minister der Fransche Republiek te 's Hage beslist.

Zou bij dit heen- en weêr trekken der vreemde Diplomatie, en terwijl het Vaderland onder al die ellende gebukt ging, het Departement van Buitenlandsche Betrekkingen, dat SCHIMMELPENNINCK's Vertoogen, hoe klemmend en roerend meêdogenloos in den wind zag slaan en 's Lands onafhankelijkheid door norsche krijgsoversten vertreden [3]), in zijne vertwijfeling aan eene redelijke uitkomst, lijdelijk hebben stil-

---

[1]) Bij PIJMAN, *Bijdragen* bl. 96 wordt van MIEL gesproken en de komst van de twee Gedeputeerden aan BRUNE geweten, die op eene verandering van zaken in het Bataafsch Gouvernement, had aangedrongen.

[2]) GUYOT was reeds den 5 November naar Parijs teruggekeerd. Gazette de Leyde, 8 November 1799.

[3]) SCHIMMELPENNINCK, depêche van 27 September 1799: „Ik heb bij deze gelegenheid op de sterkste en onbewimpeldste wijze den Minister van Buitenlandsche Zaken voorgehouden, *dat het meer dan tijd was* dat het Directoire Exécutif afdoende orders aan de Fransche Generaal-Officieren, en inzonderheid aan den Generaal en Chef, deed toekomen, om in allen opzigte *de independentie* der Bataafsche Republiek behoorlijke hulde te doen," enz. (Rijks Archief).

gezeten? Of had de met hart en ziel aan zijn geboortegrond verkleefde Agent VAN DER GOES, uit zijn veeljarig verblijf aan uitheemsche Hoven eene flaauwe hoop zien gloren? Waarheen had hij tot uitredding, den blik gewend? Waarheen anders dan tot de Mogendheid die, wanneer zij het besef heeft van hare waardigheid, van haar aanzien en kracht, door hare stelling in het midden van Europa bestemd schijnt, het evenwigt der Staten te bewaren [1]. De Politiek van het handeldrijvend Nederland, van de zoo aanmerkelijk verzwakte Bataafsche Republiek, mogt door den aard van haar bestaan, bij uitnemendheid vredelievend zijn; wij mogten begeeren in goede verstandhouding met alle Mogendheden te leven, en vooral de vriendschap en genegenheid te winnen en te bewaren van dezulke, „die bij een eventuelen Vrede, invloed op de beschikking van het lot van ons Vaderland konden hebben [2]," het door FREDERIK II glorierijk uitgebreid, krijgshaftig Pruissen behoefde niet zoo bedeesd op te treden, maar kon zich van zijne beteekenis bewust, met nadruk doen gelden. En in dien geest had dan ook kort na het uitbarsten der vijandelijkheden tusschen Oostenrijk en de Fransche Republiek, gevolgd door den moord der Gezanten te Rastatt ROBERJOT en BONNIER [3], de Bataafsche Minister SCHIMMELPENNINCK bereids eenige maanden geleden geoordeeld, dat voor HAUGWITZ een schoone taak was weggelegd. Terwijl de hoop op een algemeenen Vrede bij die diplomatische bijeenkomst opgevat zoo jammerlijk was teleurgesteld en verdwenen; — terwijl gelijk men het uitdrukte, „in plaats van een aangename Vrede-

[1] PH. JOSEPH V. REHFUES, *Entwurf einer allgemeinen Instruction für die Preussischen Gesandten*, Stuttgart 1845.

[2] VAN DER GOES aan BOURDEAUX, 21 Mei 1799. (Verz. CROISET- VAN TOULON).

[3] In de Zitting van 30 Julij 1799 (*Dagverh.* V. 559) schandvlekte LUBLINK de Jonge die daad in dezer voege: „Nog ijzende van den wreeden moord, aan alom geheiligde Vredehandelaars door de vloekwaardigste boosheid gepleegd."

bazuin uit Rastatt te hooren, een nare moordkreet tot ons is overgebragt, en de zwaarden die destijds reeds meest in de schede staken, nu overal uitgetrokken, en helaas, met bloed geverwd zijn [1]," had zich onze Vertegenwoordiger te Parijs in eene depêche aan VAN DER GOES van 13 Mei 1799, een oogenblik op het standpunt der Ministers te Berlijn verplaatst. „Indien het Pruissisch Kabinet, meende SCHIMMELPENNINCK, in deze oogenblikken op eene waardige, staatkundige, regtvaardige en vooral energique wijze met het aanbod van den olijftak te voren trad, dan houd ik mij verzekerd, dat dit tijdstip zoo gelukkig zoude zijn, als er misschien nimmer weder een komen zal [2]." De Bataafsche Gezant had nooit verzuimd met zijn Pruissischen Ambtgenoot op den besten voet te verkeeren [3], en had meer dan eens de welwillendheid van den Heer DE SANDOZ ROLLIN [4]) ondervonden. Naar zijne overtuiging was Pruissen de eenige Mogendheid, die ware zij minder zwak, lijdelijk en vreesachtig, in den algemeenen twist en verwarring, hare tusschenkomst met vrucht in het midden kon brengen en zich als de gewapende bevredigster van ons Werelddeel opdringen [5]. Zulk een stap had, naar zijn inzien, destijds te meer kans wèl te slagen, daar de twee Mannen op welke de Fransche Diplomatie als op ééne en dezelfde spil eigenlijk draaide, SIEYES en TALLEYRAND beide de noodzakelijkheid

---

1) AUFFMORTH, 25 Junij 1799. *Dagverh.* 2e Kamer V. 218.

2) Rijks Archief.

3) Depêche van SCHIMMELPENNINCK 19 Augustus 1799: „Ik zal overmorgen aan de beide Presidenten der twee Kamers, de Fransche Ministers en het Corps Diplomatique een maaltijd geven. De Pruissische Minister, dien ik mede, zooals altoos, geinviteerd heb, heeft aangenomen om er te verschijnen."

4) „Een braaf, welmeenend man, zeer bemind bij het Fransch Gouvernement," maar door het Kabinet van Berlijn, naar het scheen, met geene zaken van gewigt belast, en dus luttel geteld. (Depêche van SCHIMMELPENNINCK 26 April 1799).

5) Depêche van 26 April 1799.

van een spoedigen vrede beseften, en alles wat van hen afhing, tot bevordering van dit wenschelijk doel trachtten bij te brengen. Die Staatslieden waren met elkander zeer bevriend, en zoo er immer van den kant van Pruissen een krachtdadig voorstel tot bemiddeling [1]) gedaan werd, zou dit voor een niet gering deel aan hun beleid toe te schrijven zijn [2]). Vandaar voor de onafhankelijkheid van ons Land bij de toekomstige Pacificatie, het groot belang zich van de medewerking van SIEYES in 't bijzonder, te verzekeren. „Het is in de meeste menschen, merkte SCHIMMELPENNINCK aan, een zwak om aangezocht te willen zijn; doch de Burger SIEYES heeft, onder vele uitmuntende talenten, dit zwak in een zeer groote mate" en zoo ergens, was hij kwetsbaar in „zijne kunstig te baat genomen eigenliefde en eerzucht [3])." Gewis was in den loop der sints dien tijd verstreken maanden, de toestand van Europa nog meer verwikkeld geworden, en de Directeur SIEYES Leider der Regering stond op een anderen post dan de Fransche Minister te Berlijn, terwijl TALLEYRAND, keer op keer bestookt en aangevallen, voor eene poos [4]) den zetel van het Departement van Buitenlandsche Zaken aan den Wurtemberger REINHARD had moeten inruimen; maar men leefde te Parijs bij den dag en Pruissen had immers bepaald alle deelneming aan de Coalitie tegen de Bataafsche Republiek afgeslagen en haar, ons Vaderland, de weldaad der onzijdigheid willen schenken? Ziedaar derhalve

---

1) „Propositie tot mediatie."

2) Z. hierbij CAPEFIGUE, *l'Europe pendant la Révolution française*," T. IV. 243 suiv.

3) SCHIMMELPENNINCK vergat de hebzucht van SIEYES. Verg. deze *Geschiedenis* I. 169, 354.

4) Van 20 Julij—21 November 1799. KARL FRIEDRICH REINHARD, sedert Graaf, in 1837 overleden. Z. de *Liste Chronologique des Ministres des Affaires étrangères* in den *Annuaire diplomatique de l'Empire français pour l'année* 1863.

de op min of meer aannemelijke gronden, door den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen aan het Uitvoerend Bewind voorgestelde poging, bij het Hof van Pruissen als een uiterste toevlugt in den bangen nood, aan te wenden. Eene regelregte onderhandeling met den vijand moest evenwel vooraf gaan. Twee naar zijn oordeel onomstootelijke en algemeen erkende waarheden stelde hij daarbij als hoofdbeginsel en punt van uitgang voor [1]): ten eerste, dat alle Mogendheden bij het bestaan van Nederland evenzeer belang hadden, en dien ten gevolge niet lijdelijk konden aanzien dat de Republiek geheel en al te gronde ging. Ten tweede, dat een oorlog hier te lande en wel in het hart van eene Provincie, wier wezenlijke of denkbeeldige rijkdommen als ware het de zekerheid en het onderpand van ons buitenlandsch crediet uitmaken, tot het uiterste volgehouden, onvermijdelijk dit verderf te weeg zou brengen. Zijn die beide waarheden, vervolgde VAN DER GOES onloochenbaar, dan is dit reeds voldoende om de beide oorlogvoerende partijen, die verklaren dat zij eeniglijk beöogen, de eene het tegenwoordig Staatsbestuur te handhaven, de andere, het vroeger Bewind te herstellen, tot het aannemen der Conventie die ik voorsla, [2]) te overreden; te weten om dit grondgebied

---

[1]) „Je pose en principe deux vérités qui n'ont pas besoin de démonstration, parce qu'elles sont universellement reconnues: 1°. Que toutes les Puissances sont également intéressées à l'existence de cette République, et que toutes par conséquent ont un intérêt égal qu'elle ne soit ruinée de fond en comble; 2°. Qu'une guerre à toute outrance sur son territoire, et surtout au coeur d'une Province dont les richesses réelles ou imaginaires servent pour ainsi dire de fonds, hypothétique à notre crédit dans l'étranger, doit nécessairement avoir cette catastrophe pour résultat."

[2]) Verg. den tekst van dat Ontwerp (*Projet de Convention*) Bijlage XVII bl. 54 volg. Het Vertoog van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen in het Fransch gesteld, (33 fol. half blad) de redenen van weêrszijde ontwikkelende, heeft kennelijk meer voor FLORENT GUYOT en het Fransch Directoire, dan voor het Bataafsch Uitvoerend Bewind moeten dienen.

onzijdig te verklaren, en de uitspraak over het geschil waarvoor men thans vecht, tot het tijdstip van den Algemeenen Vrede te verdagen. Er is meer. Beide partijen zullen wèl doen, het gunstig oogenblik niet te verzuimen. Want ten eerste, wat de Franschen betreft, ik geef gaarne toe, dat wanneer men er in slagen kon de Engelschen uiteen te jagen of van den Helder te verdrijven en hen te gelijker tijd verhinderde elders eene landing te bewerkstelligen, dit in ieder opzigt het meest verkieslijk ware. Maar na de mislukte poging om hen de Zijp te doen ruimen [1]), komt het mij voor dat hunne stelling, aan beide zijden door de zee omringd en door het vuur van hunne fregatten en kanoneerbooten gedekt, nagenoeg onoverwinnelijk is. Het bij die vruchtelooze aanvallen reeds vergoten bloed toont dat het nog meer zal moeten kosten. Doch stel, dat men hen noodzake de Zijp te verlaten, wat zal dit baten daar hun de Helder overblijft? Na veel bloedvergietens, zou men hen aldaar met een aanzienlijk leger geblokkeerd moeten houden, en daar na hetgeen onlangs met de Vloot voorgevallen is [2]), men nog al bezwaar zou maken hiermede uitsluitend de Bataafsche troepen te belasten, zou daartoe een groot getal Franschen vereischt worden, die met veel meer nut voor de Fransche Republiek, elders konden gebruikt worden. Komt het er derhalve enkel op aan de Engelschen aan den Helder in te sluiten, welnu, verdient dan de Conventie die ik hier voorleg niet oneindig de voorkeur, daar zij ons zonder verdere bloedstorting en zonder

---

1) „Les essais qu'on vient de faire pour les déloger du Zyp," enz. Z. wegens de krijgsverrigtingen van den 10 September 1799 KRAYENHOFF, *Geschiedk. Beschouwing van den Oorlog* bl. 115 volgg.; vroeger L. C. VONK, *Gesch. der Landing van het Engelsch-Russisch Leger in Noord-Holland*, I. 153 volgg.

2) „Comme après ce qui vient d'arriver avec la flotte, on n'osera sans doute risquer d'en laisser le soin aux seules troupes Bataves," enz.

leger, met uitzondering welligt van een klein uitgelezen observatie-corps, wèl versterkt aan *Schagerbrug* te plaatsen, hetzelfde voordeel zou verschaffen.

Doch keeren wij het blaadje eens om [1]) en stellen wij, dat de Engelschen om de Franschen tusschen twee vuren te plaatsen, elders komen te landen of dat zij wel verre van uit den Helder verjaagd te worden, door de Russen versterkt, een groote overwinning behalen, wat dan? Het is wel zeker, dat in zulk geval al hunne inspanning en die der Russen, tegen de Fransche troepen zou gerigt worden. En zouden deze op den bijstand der Bataafsche krijgsmagt wel onbepaald kunnen rekenen? Tot hiertoe, wel is waar, heeft een deel dier troepen, vooral de ruiterij en de artillerie, zich vrij goed gehouden [2]). Maar wij weten toch, hoe zij door allerlei zendelingen bewerkt en verleid worden [3]), en hetgeen met de Vloot is gebeurd, moet inzonderheid bij eene nederlaag het ergste doen vreezen. Wat zou dan van het klein getal fransche troepen, aan zich zelve overgelaten, moeten worden? Zou dat Corps zich in eene zoo volkrijke stad als Amsterdam, weerloos durven wagen [4]) te midden van eene menigte misnoegden, aan een bombardement blootgesteld? En zoo men die stad volstrekt al ware het slechts gedurende eenige dagen beproefde te verdedigen, zouden die troepen dan niet gevaar loopen door het Engelsch-Russische leger afgesneden te worden, dat van geheel Noord-Holland meester ware en misschien geholpen door de meeste Bataafsche troepen [5]), met een' Prins uit

---

1) „Mais tournons pour un moment la médaille."

2) „Sans doute une grande partie de ces troupes, surtout la cavallerie et l'artillerie, se sont jusqu'ici assez bien tenues."

3) „Il est connu cependant combien elles ont été *travaillées* par des émissaires."

4) Over het stellen van Amsterdam in staat van tegenweer, z. den Generaal KRAYENHOFF, *Geschiedkundige Beschouwing van den Oorlog in* 1799, bl: 89, 273 volgg.

5) „Assistées peut-être par la plupart des troupes Bataves, avec un Prince

het Huis van Oranje aan het hoofd, omgeven door eene schaduw van Staten-Generaal, uit oud-Regenten van Noord-Holland en uit dezulken die of nu reeds zich bij het Engelsch leger bevinden, of daarheen welhaast van alle kanten zouden zamenvloeijen?

Maar al konden de Fransche Generaals, door het ontblooten van andere evenzeer bedreigde plaatsen, er in slagen, met behulp van versche troepen die anders zoo nuttig elders hadden kunnen gebruikt worden, de Engelsch-Russische krijgsmagt eenigen tijd in hare vaart te stuiten en het grondgebied der Republiek voet voor voet te verdedigen, wat zou daarvan het gevolg zijn? Het volslagen verderf van het Land en van de ingezetenen. De Engelsche staatkunde zou door het zenden van parlementairen en door het aanbod van met het Bataafsch Gouvernement in onderhandeling te treden, al het hatelijke van dien ondergang onvermijdelijk op de Franschen laden, die bovendien reeds verdacht worden het gedrag van het Bewind met opzigt tot die parlementairen te hebben bestuurd. En zoo dan de Fransche troepen voor de overmagt welligt wijkende gedrongen worden zich in onze grensvestingen terug te trekken, zou die indruk zeer ten gunste der Engelschen werken en rondom de door hen herstelde oude Regering, al de inwoners van deze Gewesten, de aanhangers van Frankrijk zelfs niet uitgezonderd, vereenigen. Van dat oogenblik af ware er uit dit Land geen leeftogt meer te verwachten [1]), geene betaling der 25000 man in onze soldij. Wat dit laatste punt betreft, zal men misschien zeggen [2]), „daarvoor zullen wij wel in tijds zorg dragen:

de la Maison *d'Orange* à leur tête, et un simulacre d'États-Généraux" enz.

[1]) „Dès lors plus de subsistances à attendre de ce pays, plus de paye pour les 25/m. hommes à nôtre solde."

[2]) VAN DER GOES doelde gewis op hetgeen BRUNE onlangs met den schat

vóór onzen terugtogt zullen wij de Amsterdamsche Bank en alle bijzondere kassen ledigen." Legt men niet reeds die woorden den Opperbevelhebber der Fransche troepen in den mond [1])? Maar gelooft men dan in ernst, dat dit in eene stad als Amsterdam zou gemakkelijk zou gaan, en dat de Engelschen, de Russen en onze eigen troepen, van welke men zeker een goed deel over de Zuiderzee, in de Provincie Utrecht zou zenden, geholpen door al de ingezetenen die op de roepstem der oud-Regenten, tot verdediging van hunne eigendommen, als één man zouden opstaan, zich niet daartegen zouden verzetten? Nog eens, heeft men over al het hatelijke van zulk een maatregel wel behoorlijk nagedacht en zou het Fransch Gouvernement daarvan de zedelijke verantwoordelijkheid op zich durven nemen? Heeft men wel aan de Bataafsche rescriptiën gedacht, die op het einde van deze maand betaald moeten worden? En heeft dan eindelijk het Fransch Gouvernement er voor zijne verbindtenissen jegens het buitenland geen belang bij, dat het crediet van onze kooplieden niet door zulk een geweldigen maatregel en door de voortduring van de tegenwoordige rampzalige crisis onherstelbaar vernield worde?

Gelieft daarentegen op de heilzame gevolgen te letten, welke zonder verder bloedvergieten, uit de voorgestelde Conventie zouden voortspruiten. Al dadelijk worden het Land en de inwoners voor volslagen ondergang bewaard. Het Bewind zou in zijne tegenwoordige gedaante, tot den

---

van het Kanton *Bern* had gedaan; en men weet wat in 1813 op last van NAPOLEON, door den Maarschalk DAVOUT tegen de Bank te *Hamburg* is misdreven. Verg. de autentieke stukken in het *Mémoire de M. le Maréchal* DAVOUT *Prince d'Eckmühl, au Roi* (Paris 1814), p. 28 suiv., 116—122.

[1]) De taal, den Generaal BRUNE in den moord gelegd, luidt: „Quant à ce dernier article (het geld), *nous aurons soin d'y pourvoir en enlevant,* avant notre retraite, *la Banque d'Amsterdam, et toutes les caisses particulières.*"

Algemeenen Vrede in stand blijven, en wel met het vooruitzigt alsdan misschien met eenige geringe veranderingen bestendigd te worden om het steviger te vestigen, en dien ten gevolge zoowel voor Frankrijk nuttiger [1]), en tevens waardig te maken, gezamentlijk met Pruissen, eene Triple Alliantie ter handhaving van het evenwigt van Europa, te vormen. Middelerwijl zouden alle troepen thans in onze soldij, zoowel de Fransche als de Bataafsche, met uitzondering van die welke men in onze grensvestingen, die nu met eene Fransche krijgsmagt bezet zijn, zou indeelen, onmiddellijk elders met vrucht kunnen gebruikt worden, hetzij op de kusten van Vlaanderen of van Bretagne, hetzij om tot de groote ontwerpen die men in Duitschland beraamt, mede te werken. Men vreeze niet dat na het vertrek dier troepen, de aanhangers van het vroeger Bewind onrust zullen verwekken. In de eerste plaats zouden de gijzelaars verantwoordelijk zijn voor iedere inbreuk op de Conventie, welke het denkelijk niet moeijelijk zal vallen door Pruissen te doen waarborgen [2]). Ten andere, is met uitzondering van enkele heethoofden van beide partijen, de gansche bevolking, hoedanig dan ook hare staatkundige gevoelens zijn mogen, tegenwoordig zoozeer doordrongen van de overtuiging dat de geheele ondergang van dit Land het gevolg moet zijn van een ten uiterste gedreven oorlog op haar grondgebied, dat er maar ééne stem is om die droevige waarheid en derhalve de behoefte aan een voorloopige schikking te erkennen; zoodat men zeker kan zijn dat indien men verstandige keuzen doet bij de voorgestelde toevoe-

---

[1]) „Peut être pour le rendre plus solide, et par conséquent plus utile à la France, et digne de former avec elle et *la Prusse* une triple Alliance pour le maintien de l'équilibre dans l'Europe."

[2]) „D'abord les ôtages répondront de l'intégrité de la Convention, dont il ne sera peut-être pas difficile d'obtenir *la garantie* de la Prusse."

ging van Leden der plaatselijke Besturen [1]), de openbare rust niet gestoord zal worden. Met hetzelfde doel zou men dan die Corpsen van het Bataafsche Leger op wier getrouwheid het tegenwoordig Bewind het meest rekenen kan, kunnen behouden en ter ontheffing van onze Finantien, de overige afdanken, of wel naar Duitschland zenden, waar zij bij de Fransche troepen ingedeeld, wel tot pligtsbetrachting gedrongen zullen worden. En daar al verder gedurende dit tijdperk, geen groote uitgaven voor het Zeewezen vereischt worden, zouden alle onze geldelijke hulpbronnen tot steun der groote zaak kunnen dienen; tenzij men om de inwoners niet door nieuwe buitengewone heffingen te ontstemmen, deze niet liever tot het bestrijden der staatsuitgaven en tot de betaling der 25000 man bestede. Eindelijk zou de Fransche Regering onbezorgd over onzen toestand, al hare opmerkzaamheid en al hare krachten op die punten kunnen rigten, waar de beslissende slagen moeten vallen. En wanneer dan ten slotte, de Algemeene Vrede ons lot en de gedaante van ons Staatsbestuur zal bepalen, zal de Fransche Republiek na door hare toestemming dit Land voor zijn volslagen ondergang in den tegenwoordigen nood bewaard te hebben, op een groot getal aanhangers staat kunnen maken, welke ook de Regeringsvorm mogt zijn die ons alsdan zou worden opgelegd. — Ziedaar de heugelijke uitkomsten die buiten twijfel uit hare bewilliging in de door mij voorgeslagen Conventie zouden voortspruiten, die het misschien, zoo als ik reeds zeide, niet moeijelijk zal vallen door den Koning van Pruissen te doen waarborgen [2]), en welke Vorst in dat geval, zelfs niet weigeren zou haar door de optreding

---

[1]) „Si on fait un sage choix pour les adjonctions que je propose aux Municipalités locales." Verg. de Bijlage XVII (*Projet de Convention*) bl. 55.

[2]) „A la garantie de laquelle — il ne sera peut-être pas difficile d'engager le Roi de Prusse."

van een Legercorps in de nabijheid van onze Oostelijke grenzen, te onderschragen.

Maar — werpt men mij welligt tegen, zoo die Conventie naar uwe voorstelling, voor ons [1]) zoo voordeelig is, hoe zult gij er in slagen de Engelschen te overreden, zich die te laten welgevallen? Ik erken dat dit niet zoo gemakkelijk zal gaan. Al dadelijk zou de eerste voorslag van zulk eene Conventie niet van de zijde der Franschen maar van den kant van het Bataafsch Gouvernement moeten komen, en wel door een' tusschenpersoon, bij voorbeeld door een of ander oud-Regent, dien men daartoe zou overhalen, en wiens erkende beginselen bij de Engelschen geen achterdocht konden wekken. Men vergunne mij voor een oogenblik, het mom en den toon van een Anglomaan aan te nemen. Ziehier wat mijns inziens, zoodanig tusschenpersoon den Engelschen zou behooren voor te houden. — „Gij verklaart [2])," dus zou zijne taal luiden, „dat gij niet herwaarts zijt gekomen om veroveringen te maken, maar om ons te behouden en van de dwingelandij der Franschen te verlossen. Maar ziet gij dan niet dat uwe kunstgrepen juist het tegendeel uitwerken, en dat gij ons al hunne beschikbare troepen op den hals haalt? Gij begeert ons verderf niet, zegt gij, maar bemerkt gij dan niet dat gij het integendeel voltooit door het tooneel van den oorlog in het hart van eene onzer rijkste Pro-

---

[1]) Te weten voor de Fransche Republiek.

[2]) Verg. bij CAPEFIGUE, *l'Europe pendant la Révolution française*, T. IV. 251 de Proclamatie van den Generaal ABERCROMBY: „Ce n'est pas comme ennemis, c'est comme amis et libérateurs, que les troupes anglaises entrent sur le territoire des Provinces-Unies. Cette démarche n'a d'autre but que de délivrer les habitants de ces contrées, jadis libres et heureuses, de l'oppression sous laquelle elles gémissent, de protéger leur culte contre l'intolérance persécutrice de l'incrédulité et de l'athéisme, de soustraire leur administration à la violence que lui font éprouver l'anarchie, *et la rapacité*." En zie de Proclamatie in den Nederduitschen tekst bij KRAYENHOFF, *Geschiedk. Beschouwing van den Oorlog in* 1799 Bijlage N°. 1.

vinciën te verplaatsen, van die in één woord wier crediet ten steun der Republiek verstrekt? Gij zijt, naar gij beweert, gekomen om het voormalig Bewind te herstellen, maar ziet gij dan niet in aan welke gevaren gij al zijne voorstanders blootstelt, en dat gij door de jammeren die gij over hen uitstort om het te herstellen, datzelfde Bewind bij de ingezetenen van deze Gewesten gehaat maakt? Ook is het u niet onbekend dat de verstandigste en de braafste Leden van dat Bewind zich met nadruk tegen uwe onderneming als verderfelijk voor het Land, hebben verklaard. En bovendien ziet gij niet reeds dat degenen die haar hebben aangeraden met u diets te maken dat gij u slechts zoudt hebben te vertoonen [1]) om het Bataafsche Leger aan uwe zijde te scharen en al de ingezetenen als één man ten gunste van het Huis van *Oranje* te zien opstaan, zich in hunne berekening hebben bedrogen en meer hun eigen hart dan de ondervinding hebben geraadpleegd, toen zij tot maatstaf der gehechtheid van de bevolking dezer Gewesten aan dat doorluchtig Huis, hun eigen ijver en zelfopoffering voor het ongelukkig Hoofd van dat geslacht, hebben genomen? Welke moet derhalve de politische uitwerking van uwe onderneming zijn? Geen andere dan deze dat gij en de beklagenswaardige Vorst tot wiens beschermers gij u hebt verklaard, de talrijke aanhangers die gij met hem in deze Gewesten hadt, verbeurt en dat zij verbitterd over de rampen die gij op hun hoofd laadt, u voor altijd zullen verwenschen.

Doch hierbij zal het niet blijven. Ziet gij niet aan welk dreigend gevaar gij uw Leger blootstelt? Reeds zijn 26 duizend strijders tegen u in slagorde geschaard, onder deze meer dan 10,000 Franschen, die welhaast door een voor 't minst

---

[1]) „S. M. (George III) ne doute pas qu'empressés de reconquérir tous ces grands avantages, les habitants des Provinces-Unies ne ramènent dans leur sein, et avec un égal succès, le courage et le dévouement de leurs ancêtres." (Proclamatie t. a. p.).

gelijk getal anderen gevolgd zullen worden. Gij bemerkt dat de Bataafsche troepen welverre van uwe zijde te kiezen, veeleer dapper tegen u vechten, met uitzondering van een kleinen hoop, van welken men het Leger thans gezuiverd heeft op eene wijze, die de overigen tot de standvastige vervulling van hunnen pligt moet bewegen. En wat moet er van uw Leger worden ingesloten zoo als het is[1]), wanneer eenige keurbenden gelijk in Italië bij de brug van *Lodi*, of in Frankrijk te *Quiberon*, uwe laatste borstwering verbrijzelen? Kan een Leger van 20,000 man zich in het heetst van het gevecht of zoo maar in een kwartier uurs, inschepen? En wat zou er van u worden indien men u te midden van een' storm aanviel? Zou niet dat gansche Leger, welks Aanvoerders in zoodanige omstandigheid natuurlijk de eerste zouden zijn voor eigen veiligheid te zorgen, aan zich zelf overgelaten en in verwarring geraakt, in zee gejaagd en verslagen worden, of zich onvoorwaardelijk krijgsgevangen moeten geven?

Maar laat ons eens onderstellen, dat gij zelf al die bezwaren wikkende, tot het wijs besluit kwaamt de Zijp te ontruimen en vóór het te laat zij, vóórdat het stormachtig jaargetijde uwe schepen van onze kusten verdrijve, het grootste deel van uw Leger inscheept, slechts 3 of 4 duizend man aan den Helder achterlatende, gelooft gij dat men die aldaar ongemoeid dulden zou? Neen: — gij kunt er wel staat op maken dat men besloten heeft hen in die laatste toevlugt te overrompelen en dat zij in zee zouden worden gejaagd; — want gij zijt toch wel niet voornemens hen op eene reede te laten van waar men niet dan bij zeer bepaald — gunstigen wind in zee kan steken, waar gij niet het vereischt

---

1) „Que deviendra votre armée dans le cul de sac où elle se trouve si quelques troupes d'élite comme en Italie au pont de Lodi ou en France à Quiberon viennent à renverser votre dernière barrière?" Z. wegens het bloedig feit van Quiberon, („le carnage horrible") CAPEFIGUE, *l'Europe pendant la Révolution française* T. III. 40.

getal schepen zoudt hebben om hen op te nemen, en die ook door ons kanonvuur spoedig zouden vernield zijn. En dan vraag ik u: zou het schrale voordeel, van door verraad eenige schepen magtig te zijn geworden [1]) die gij zonder moeite zoudt hebben kunnen geblokkeerd houden, ooit of immer in de oogen van uwe Natie, het verlies kunnen regtvaardigen van zoovele dapperen, die bij deze onderneming reeds omgekomen zijn? Eene onderneming, welker minst twijfelachtige uitkomst die zal zijn, van de aanhangers die gij onder ons teldet, te hebben verbeurd en het hart van alle inwoners dezer Gewesten voor altijd te vervreemden van den Vorst dien gij beschermt; — aan wiens lastigen aandrang en zucht om zijne oude waardigheden te hervatten, zij ongetwijfeld uwe hagchelijke onderneming zullen wijten met al de jammerlijke gevolgen die zij zelve er van hebben verduurd.

En gelieft dan nu integendeel eens te letten op de voordeelen die gij [2]) uit de Conventie welke men u aanbiedt, plukken zult. Al dadelijk blijft gij rustige bezitters van onze Vloot; en zonder verdere bloedstorting, houdt gij bovendien zoo gij wilt, hier te lande eene stelling [3]), tot welker bewaring gij op de naleving der Conventie vertrouwende, niet meer dan 2 of 3000 man behoeft. Daarenboven redt gij uw Leger uit het gevaar waarmede het althans in de naauwte [4]) waar het geplaatst is bedreigd wordt, en zoo de wind gunstig is, hebt gij nog de kans het elders veel

---

[1]) Zie bij KRAYENHOFF, *Geschiedk. Beschouwing van den Oorlog in* 1799, bl. 260—272 de scherpe veroordeeling der Engelsch-Russische Expeditie, in de vertaalde Redevoering van SHERIDAN, den 9 Februarij 1800 in het Huis der Gemeenten gehouden; — met name ook wat de bemagtiging der Bataafsche Vloot betreft.

[2]) De Engelschen.

[3]) Pied à terre.

[4]) „Dans le cul de sac où elle se trouve."

nuttiger te gebruiken. Voorts, door luide te verklaren dat gij in die Conventie enkel bewilligt om de ingezetenen van deze Provincie voor hunnen geheelen ondergang te behoeden, waaraan zij anders door de hardnekkigheid der Fransche Generaals die het grondgebied voet voor voet willen betwisten, zouden blootgesteld zijn geweest, verkrijgt gij bovendien als politische vrucht, niet alleen de voortdurende verkleefdheid van uwe aanhangers, maar gij wint ook het hart der verlichtste Patriotten, die door de omstandigheden gedrongen voor den wil dier Generaals te zwichten, het einde van de worsteling met schrik tegemoet zien. Hoedanig ten slotte de uitkomst van dezen bloedigen krijg bij den Algemeenen Vrede moge zijn, zoo het lot der wapenen ten gunste der verbonden Mogendheden beslist, — zoo zult gij bij ons de vroegere Regering herstellen: wij hernieuwen dan onze Alliantie in haren ganschen omvang [1], en het hart van alle inwoners die gij door uwe bezadigdheid voor hun geheel verderf bewaard hebt, welke dan ook hunne staatkundige begrippen mogen zijn, zal u meer dan ooit zijn toegedaan; — terwijl al mogt de Fortuin anders beslissen, gij dan ten minste de verknochtheid van uwe aanhangers zult hebben behouden en zelfs de Patriotten u verpligt zullen zijn hen uit den tegenwoordigen angst bevrijd te hebben." Ziedaar de taal, welke de zendeling dien men zal willen gebruiken, tot de Engelschen zou moeten voeren. Meent men dat zulke redenen door een' man aangedrongen, wiens gevoelens zij niet zouden verdenken en bovendien gerugsteund door die wijze Leden van het voormalig Bewind die zich misschien bij hun Leger bevinden en die ik mij zedelijk overtuigd

[1] „Vous rétablissez chez nous le Gouvernement précédent, nous renouvelons notre Alliance dans toute sa plénitude." Van de Alliantie die zoolang tusschen de beide Zeemogendheden had bestaan, was in de Proclamatie van den Generaal ABERCROMBY gewag gemaakt. Z. bij CAPEFIGUE, *l'Europe pendant la Révolution française*, T. IV. 251.

houde dat volmaakt van dezelfde denkwijze zijn, zonder eenige uitwerking zouden blijven? gelooft men niet dat zij tegen alles zouden opwegen wat men kon bijbrengen om ze te ontzenuwen? En in ieder geval, wat kwaad zou uit die te beproeven poging kunnen voortspruiten? Gelukt zij, dan zijn wij tot den Algemeenen Vrede behouden; terwijl wanneer de Engelschen weigeren, al de hatelijke gevolgen welke die weigering na zich kan slepen, op hen zouden terugvallen en het Bataafsch Bewind bij voorraad geregtigd wordt tot alle uiterste maatregelen van veiligheid en gestrengheid, die het vervolgens zou uitvaardigen. Maar eindelijk zij het mij geoorloofd een laatsten en inderdaad beslissenden grond, in mijn oog, aan te voeren om het Bataafsch Bewind tot het doen van dien stap te bewegen. De pogingen door het Bewind aangewend om de Engelsche en Stadhouderlijke *Manifesten* te onderdrukken, zijn bekend. Zoo weet men ook dat de Engelsche parlementairen niet alleen zonder antwoord zijn afgewezen [1]), maar dat men zelfs den brief, dien zij overbragten, ongeopend heeft teruggezonden, en die aan het Bataafsch Uitvoerend Bewind [2]) luidde, door de Engelschen dientengevolge als zoodanig erkend. Zulk een weigering, in de Jaarboeken der Geschiedenis zonder voorbeeld, kan men slechts aan eene van deze beide redenen wijten; dat het Bataafsch Gouvernement in zijne keuze niet vrij is geweest, en de aandrift van den Franschen Opperbevelhebber heeft moeten volgen, of wel dat, gelijk men zeggen zal,

---

[1]) F. ERMERINS, aan het Vertegenwoordigend Ligchaam 3 Sept. 1799 (*Dagverh.* VI. 17) „dat hij (BRUNE) de Engelsche Parlementairen, tot welker spoedig vertrek wij reeds *gister de noodige orders hebben doen geven*," enz.

[2]) „*Au Directoire Batave.*" Verg. in het *Dagverhaal der Handel. van de Eerste Kamer v. het Verteg. Ligchaam*, 5 Sept. 1799 VI° Deel bl. 21 volg. den brief van den President van het Uitvoerend Bewind F. ERMERINS, het berigt uit Alkmaar (3 Sept.) logenstraffende, dat „tusschen de Commissie uit den Haag, den Generaal BRUNE, en de Engelsche Parlementairen drukke besoignes gehouden werden." (De *Haarlemsche* Courantier te dier zake berispt).

het Gouvernement naar die voorslagen niet heeft willen luisteren ten einde niet verpligt te zijn, naar de beginselen der Volksregering, van den inhoud aan de Natie kennis te geven. Wanneer men zich dan hierbij de rondborstige handelwijze van het voorgaand Bestuur herinnert en dat wel bij eene veel hagchelijker gelegenheid, omdat men toen nog maar zeer geringe middelen van verdediging had, te weten tijdens de verschijning van DUMOURIEZ [1]) aan den Moerdijk, en welk Bestuur in plaats van het Manifest van dien Generaal te smoren of diens voorstellen achter te houden, daaraan integendeel de meest mogelijke openbaarheid gaf door den tekst zelf in de Nederlandsche Staatsstukken te vlechten en aan de Natie toe te roepen: „Welaan — kiest tusschen hem en ons” [2]); wanneer men zich, herhaal ik, dien trek uit de Geschiedenis dier dagen herinnert, vergunne men aan een regtschapen Man wien het eeniglijk te doen is om uit eerbied jegens hen tot wie hij zich rigt, de waarheid in al hare kracht voor te stellen en om te beproeven of er geen middel te vinden zij hen tegen een onregtvaardig verwijt te vrijwaren, aan het tegenwoordig Bewind te vragen, of het bij die vergelijking niets te duchten zou hebben? of het van den kant der Natie niets zou hebben te vreezen bij de gevolgen van een zóó hemelsbreed verschillend gedrag? En is er wel een meer openhartig middel dan die stap uit te denken, om zulk verwijt te voorkomen? Zelfs de Fransche Opperbevelhebber moet naar het

---

[1]) MEERMAN, die in April 1800 den Generaal DUMOURIEZ niet ver van *Dorpat* ontmoette en met hem over de gebeurtenissen van 1793 sprak, kreeg daarvan den indruk dat hij de Nederlandsche Republiek niet voor Frankrijk, maar „voor zich zelven” zou hebben willen veroveren. *Eenige Berichten omtrent het Noorden*, IV. 177.

[2]) VAN DE SPIEGEL, *Brieven en Negotiatiën* I. 132—145 (Manifest der Staten-Generaal en wederlegging der Proclamatie van DUMOURIEZ aan de Bataven, 20 Februarij 1793).

schijnt verlangen, dat die plaats hebbe om den laster te kunnen logenstraffen van in eene zóó gewigtige zaak, op het Bataafsch Bewind invloed te hebben uitgeoefend [1]). Ongetwijfeld heeft hij reeds met inzigt om dien indruk uit te wisschen, in de eerste regelen van den brief, waarbij hij van den uitslag van zijn eersten aanval rekenschap geeft, aan de Bewindslieden verklaard, dat hij op hunnen aandrang dien aanval gedaan had. Voor 't overige is die Generaal wanneer hij in eene wapenschorsing van weinige dagen bewilligt, daarom nog niet gehouden eene enkele der hiervóren bijgebragte redenen te beämen. Verre van daar, hij behoort die luide tegen te spreken en te betuigen dat zijn eenige drijfveer bij het geven van zijne toestemming en bij dit uitstel van de beslissende slagen welke hij tegen den vijand beraamt, enkel een blijk van zijne gematigdheid is en van den wensch om den ondergang der ongelukkige bewoners van deze Gewesten te voorkomen: een ondergang die het onvermijdelijk gevolg zou zijn van de heillooze onderneming der Engelschen, die buiten noodzaak het tooneel van den oorlog te midden van een Land en van een Volk hadden overgebragt, als welks vrienden en beschermers zij uiterlijk, maar voor de leus beschouwd willen worden."

Deze even warme als klemmende voordragt had de dubbele zending ten gevolge van den gewezen Secretaris van den Raad van State J. H. MOLLERUS naar Lingen, waar hij hoopte den Erfprins VAN ORANJE aan te treffen, en van J. A. DE VOS VAN STEENWIJK [2]), oud-Lid der Nationale

[1]) „Le Général français ce me semble doit désirer lui-même qu'elle ait lieu, pour démentir la calomnie d'avoir influé sur le Gouvernement Batave dans une affaire aussi majeure."

[2]) De geheime Commissie op dezen Staatsman verstrekt, was 14 September 1799 gedagteekend: „Op het geproponeerde ter Vergadering (van het Uitvoerend Bewind) en in aanmerking genomen zijnde dat geene middelen behooren onbeproefd te worden gelaten om het tooneel des oorlogs van den grond dezer Republiek te verwijderen" enz.

Vergadering en die reeds in 1797 naar Frankrijk in Commissie was geweest, naar het Hof van Pruissen. De reis van den een zoowel als van den ander, bleef voor de Natie in diep geheim gesluijerd, en zij alleen die zelve te dien tijde buitenslands omzwierven, ontdekten daarvan flaauwelijk de sporen [1]). Nog eenige maanden daarna, zag de Agent VAN DER GOES zich genoodzaakt, ten gevolge van den ijver der Bataafsche Politie die dan toch iets van de gangen van MOLLERUS bemerkt had, ter dekking van zijne verantwoordelijkheid, de wetenschap en den uitdrukkelijken last van het Uitvoerend Bewind in te roepen [2]). De Leden ERMERINS en BESIER, en de Algemeene Secretaris HULTMAN hadden bepaaldelijk van de zaak kennis gedragen. Voor de zending naar Berlijn, was aanvankelijk WILHELM QUEYSEN bestemd, vroeger Lid der Commissie van Buitenlandsche Zaken uit de Tweede Nationale Vergadering, en als zoodanig een der Staatsgevangenen van 22 Januarij 1798; een Man, aan wiens verlichten geest, bezadigde denkwijze en opregtheid vele jaren later, een vreemdeling uitstekende hulde heeft gebragt [3]). Onder aanbeveling van den meesten spoed en

---

1) A. R. FALCK aan zijnen Vader, uit Göttingen, 2 October 1799. „In mijnen laatst voorgaanden, meldde hij, schreef ik, wat men te Brunswijk gehoord had omtrent de actie van den 10 Sept. Dit bericht was te *Lingen* gebragt door den gewezen Secretaris van den Raad van State MOLLERUS. Hij kwam met een paspoort van het Uitvoerend Bewind en nam terugkeerende zijnen Zoon, die sedert 95 geëmigreerd was, met zig." (*Brieven*, 2e uitg. van O. W. HORA SICCAMA, bl. 106).

2) Extract uit het Register der Besluiten van het Uitvoerend Bewind, 15 Febr. 1800 (*Secreet*)

3) RAEPSAET, die in 1815 QUEYSEN tot Medelid had in de Commissie ter herziening der Grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden, roemt hem als „une des têtes le mieux organisées que je connaisse, admirable pour saisir le vrai point de la question, homme à grands principes, totalement indépendant dans ses opinions, s'énonçant avec calme et modération, mais franchement." — *Journal des séances de la Commission chargée de rédiger un projet de Constitution* (*Oeuvres complètes*), T. VI, 40.

van „de volstrekte geheimhouding" was hem de taak opgedragen, om „zonder voor alsnog eenige diplomatique qualiteit te deployeren," zoo mogelijk bij den Koning van Pruissen en diens Ministerie te bewerken, dat dit Hof zich de zaken der Republiek met ernst mogt aantrekken en zijne „goede officie en intercessie bij de oorlogende Mogendheden aanwenden om haar neutraal te doen verklaren, en daardoor voor eene geheele *destructie* te behoeden; met aanbod van alle zoodanige diensten, als waartoe de Bataafsche Republiek nu en in der tijd tot welzijn van 's Konings Staten en van de onderlinge Commercie," wederkeerig in de gelegenheid mogt worden bevonden [1]). Doch met een bloedend hart had QUEYSEN, wiens beproefde vaderlandsliefde wel niet kon worden betwijfeld [2]), maar die aan de dringende bede zijner Echtgenoot geen weerstand had kunnen bieden [3]), den eervollen last afgeslagen, vervolgens door zijn stadgenoot DE VOS VAN STEENWIJK te Zwolle, bereidwillig aanvaard. Deze nam de stukken door den Agent VAN DER GOES uit 's Hage gezonden, uit handen van QUEYSEN over, zonder evenwel van een eigenlijke Instructie voorzien te zijn. Van het onbepaald vertrouwen van het Uitvoerend Bewind verzekerd, had hij geen ander rigtsnoer dan de kennis van 's Lands veegen staat, en de middelen welke zijne schranderheid hem ter bereiking van het oogmerk der even kiesche als netelige zending, het meest als doeltreffend zou doen kiezen. „Men heeft in u, dus luidde

---

1) Extract uit 't Register der Besluiten van 't Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek, *Zondag* 8 September 1799 (*Secreet*); ERMERINS, V[t].; — C. G. HULTMAN. — Z. wijders Bijlage X, bl. 84 volgg.

2) „Uwe zuivere Vaderlandsliefde strekt mij tot waarborg, zoo had VAN DER GOES hem geschreven — dat gij met ter zijdestelling van alle zwarigheden en tegenbedenkingen alleen met het algemeen welzijn zult te rade gaan."

3) „Tegen een vrouw (die alle dagen hare bevalling te gemoet ziet) wreed te zijn, kan ik niet." QUEYSEN aan VAN DER GOES uit Zwolle, 9 Sept. 1799.

de eenvoudige, onopgesmukte taal van VAN DER GOES, het compleetste vertrouwen; vergeet alles, en denk alleen op het behoud van uw Vaderland. Gij zult te *Berlin* zeer wel ontvangen worden, ik zal daarvoor zorgen. Hiernevens een brief voor den Grave VAN HAUGWITZ; — wijdere instructiën zijn op dit oogenblik overtollig. De Directeur BESIER [1]) zal u bij zijn particulieren brief zeggen, hoe het met den staat van zaken geschapen is. Gij kunt direct op mij trekken de benoodigde penningen, zoolang tot dat uw finantiele voet bepaald zal wezen [2])." De revolutionaire Diplomaat na in aller ijl een cijfer ontworpen te hebben, dat in de keuze der bedekte aanduidingen van personen en zaken op de zonderlingste wijze den geest van het toenmalig tijdgewricht uitdrukte [3]), begaf zich terstond op reis en kwam den zesden dag van zijn togt, niettegenstaande de afschuwelijke wegen, over *Hardenberg* [4]), *Bentheim*, *Osnabruck* enz., in de hoofdstad van Pruissen, hem te eenen male onbekend aan. De Minister V. HAUGWITZ was juist afwezig, maar werd weldra terug verwacht uit Silezië, waar hij zich op zijne landgoederen ophield. Inmiddels had de Bataafsche onderhandelaar eene korte Memorie of Nota gesteld, die voor den Koning van Pruissen moest dienen, en over welker inhoud en vorm hij gulhartig belijdende daarin onbedreven te zijn, het rondborstig oordeel van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen verzocht met opgave van „wat er aan haperde."

---

1) „Wat BESIER u schrijft, weet ik niet, doch dat hij de zaken inziet zooals ik, daaraan is geen twijfel." (VAN DER GOES aan DE VOS, 4 October 1799).

2) *f* 60 daags, behalve de reiskosten.

3) Z. Bijlage XXVI.

4) Hij had den weg niet over *Almelo* durven nemen, omdat aldaar Zwolsche gewapende burgers lagen, die hem zouden herkend hebben. — Hij reisde tot *Osnabruck* „als Koopman," en kwam niet vóór het duister was, te *Bentheim* uit vrees ditmaal, voor herkenning door de Emigranten. (Depêche van J. A DE VOS V. STEENWIJK aan VAN DER GOES uit Berlijn, 24 September 1799).

Met echt Republikeinsche opregtheid gaf VAN DER GOES, hoe verheugd over de voortvarendheid welke DE VOS aan den dag had gelegd, het min voegzame van zulken officielen stap te kennen. „Ik heb, zeide hij [1]), op uwe *Nota* geene andere reflexie dan dat geene Nota's kunnen geëmployeerd worden; gij hebt geen karakter en kunt dus geene Nota's geven; daarenboven is zulks gevaarlijk. Ik geloof ook niet dat men eene Nota zal aannemen, of men zal deze aanzien als een *Promemoria*. Gij rekent uwe taak veel zwaarder dan deze is [2]); uw geheele werk, voor alsnog bepaalt zich om het Pruissisch Ministerie door mondelinge gesprekken te engageren den Koning over te halen om zich de zaken van de Republiek aan te trekken, en haar door zijne veelvermogende intercessie voor destructie te behoeden. Dit moet uw *deuntje* bestendig zijn, laten de Ministers dan zingen op hun wijze. Het officiele heeft nog geen pas. Indien gij het volstrekt noodig oordeeldet, kunt gij een courier zenden; doch een courier maakt altoos ophef, kost veel geld, en wint zeer weinig op de ordinaire post, zooals ik onlangs heb ondervonden. Wanneer de zaken de eene of andere keer zullen hebben genomen, zal ik BOURDEAUX in 't geheim stellen; — voor alsnog acht ik zulks ondienstig" [3]). Eene intusschen uit Weenen ontvangen depêche van den

---

1) VAN DER GOES aan J. A. DE VOS V. STEENWIJK, 1 Oct. 1799. — „Met een onuitsprekelijk genoegen heb ik uw spoedig en behouden arrivement in *Berlin* vernomen."

2) Vóór zijn vertrek uit Zwolle, maakte DE VOS de bedenking: „Ik vrees eene zaak, en deze is, dat men aldaar (te Berlijn) zal *urgeren* op het herstel van het Huis (van *Oranje*): ik zal hun hiertegen wel zoo veel argumenteren als ik kan, maar ik vrees dat daar niet aan te doen zal zijn; eene zaak — van dat gewigt — waaromtrent ik nadere Instructie diende te hebben. De representative Regeringsvorm voel ik dat door mij op alle mogelijke wijze zal moeten worden vastgehouden."

3) Ook de hoofd-Ambtenaar bij het Departement van Buitenlandsche Betrekkingen te 's Hage, TINNE, moest buiten het geheim blijven.

oud-Envoyé VAN HAEFTEN [1]), had de hoop op het wèlslagen van de Negotiatie te Berlijn, bij den Agent versterkt. — Bij het Hof van Oostenrijk wist men stellig, dat de Koning van Pruissen door zijn Minister te Parijs bij het Directoire twee vorderingen had laten doen; namelijk den uittogt der Fransche troepen uit de Bataafsche Republiek en de ontruiming van zijne Gewesten, tusschen den Moezel en den Rhijn gelegen, en tot hiertoe steeds door Fransche krijgsmagt bezet. Men wist al verder, dat het Directoire het tweede punt met stilzwijgen voorbijgaande, op het eerste een ontwijkend antwoord gegeven had, en voegde er bij dat FREDERIK WILLEM III, daarover weinig gesticht, het bevel had uitgevaardigd om zestien duizend man tusschen *Munster* en *Wesel* te verzamelen, niet met oogmerk om tot de Coalitie toe te treden, maar om, wanneer de omstandigheden het zouden eischen, zich weder in het bezit van die Kleefsche Gewesten te stellen. Waarschijnlijk had het Pruissisch Kabinet gelijke mededeeling te Londen gedaan. „Hoe meer ik de zaak overweeg, dus besloot VAN DER GOES uit een en ander, hoe meer ik mij overtuigd houd, dat gij (DE VOS V. STEENWIJK) *reusseren* zult om door Pruissen het Vaderland uit den desolaten toestand te redden. SCHIMMELPENNINCK ziet zoo als wij, dat zonder tusschenkomst van Pruissen, het lieve Vaderland onherstelbaar *geruïneerd* is [2])." En toch waren na de afreize van DE VOS naar Berlijn, de wapenen der Gallo-Bataven niet ongelukkig geweest; men had op den vijand vaandels veroverd, van welke BRUNE had kunnen goevinden alle eer aan onze dapperen te onthouden, die evenwel op het vertoog van SCHIMMELPENNINCK, een geringe voldoening genoten [3]).

[1]) Depêche van V. HAEFTEN aan VAN DER GOES, 11 September 1799. Z. ook deze *Geschiedenis* I. 222, 257.

[2]) Depêche aan DE VOS V. STEENWIJK, 1 October 1799 („*amicaal-confidentieel*").

[3]) „Van de door BRUNE weggezonden veroverde Vaandels, zullen er 8 terugkomen." T. a. p. Z. ook Bijlage VIII.

Het was uit den mond van HAUGWITZ zelf, dat DE VOS de zege vernam, den 19 September door de vereenigde Bataafsche en Fransche troepen op de Anglo-Russen bevochten, met de gevangenneming van den bevelvoerenden Russischen Generaal bekroond. Aan betuigingen van de beste gevoelens van den Koning van Pruissen voor het wezenlijk welzijn der Republiek, had de Minister het niet laten mangelen, schoon Z. M. den tegenwoordigen Regeringsvorm wegens H. D. naauwe betrekking tot het Huis VAN ORANJE, niet kon erkennen. Hij bevestigde het berigt, dat zoodra men te Berlijn had vernomen dat de Anglo-Russische Expeditie tegen ons gerigt was, de Koning zoowel bij het Hof van Londen als bij het Directoire stappen had gedaan, ten einde het grondgebied der Republiek neutraal te doen verklaren [1]); dat deze Negotiatien wel gerekt, maar nog niet afgebroken waren. DE VOS ontving de belofte dat hij Graaf V. HAUGWITZ de ingediende Nota aan den Koning zou overhandigen, mits die daad niet aangemerkt werd „als eene *diplomatique* handeling [2]).” Zoo meldde hij aan het Uitvoerend Bewind, en die toon scheen iets beters te voorspellen. Maar minder bemoedigend was hetgeen hij aan VAN DER GOES in cijfer schreef. „Gister [3]), zoo luidde de tijding, heb ik met HAUGWITZ gesproken over Holland. In dat gesprek heeft hij mij ronduit gezegd, dat de Koning van Pruissen voor de Bataafsche Republiek niets krachtdadigs wil doen, dan onder voorwaarde van herstelling van den Prins VAN ORANJE. Ik antwoordde dat hieraan niet met al te denken was, van wege de tegenwoordige orde van zaken. Wat ik ook hier

---

[1]) QUERYSEN aan VAN DER GOES: „ten minste is mij verzekerd dat men te *Berlin* goed gedisponeerd is en de Koning nog zeer boos over het niet reusseeren van zijn plan om ons in de *Demarcatie*-linie te begrijpen.”

[2]) Depèche aan het Uitvoerend Bewind uit Berlijn, 28 September 1799. De eerste Depêche van DE VOS aan het Bewind, was gedagteekend 28 Sept.

[3]) Den 27 September 1799. („Burger-Agent” enz.)

tegen aanvoeren mogt, hij bleef daarop staan. Na een gesprek van bijkans twee uren, eindigde hij met te zeggen, dat men ten minste aan den Erfprins moest denken; want dat de Koning zonder herstelling van dat Huis, de Bataafsche Republiek uit de tegenwoordige onlusten niet redden konde. Gij kunt dus opmaken, welk het antwoord op mijn voorstel zijn zal."

Gedurende die handelingen, was de toestand te 's Hage nog hagchelijker geworden. De overmoed van BRUNE kende geene palen, te hatelijker naarmate hij minder als overwinnaar voortrukte en Noord-Holland van den vijand zuiverde, dan wel alsof hij eene nederlaag geleden had, in de rigting van Haarlem terug trok, en het Gewest aan de geweldenarijen der Engelschen en Russen prijs gaf, den aanhangers van *Oranje*, onder de leiding van HENDRIK VAN STRALEN, vrij spel latende. Ook de Baron V. HEERDT, zoo uit naam van den Britschen Opperbevelhebber Hertog van *York*, als uit dien van den Erfprins WILLEM FREDERIK VAN ORANJE handelende, was op verschillende punten, vooral te Alkmaar werkzaam [1]). De Prins zelf verscheen in die stad, hoewel zijn verblijf kortstondig was. Hoe de angst veler gemoederen beving, terwijl BRUNE en de andere Fransche bevelhebbers voor geene maatregelen terugdeinzende, hunnen krijgsroem niet begeerden te bevlekken, maar het grondgebied voet voor voet dachten te betwisten en Holland met zijne rijke hulpbronnen, zoo niet als onafhankelijken Staat, ten minste in het voordeel van hun Vaderland te behouden, eene latere depêche van VAN DER GOES schetst het in duidelijke trekken. „Uit nevensgaande bulletins, zoo schrijft hij den 4 October 1799 [2])

---

[1]) L. C. VONK, *Gesch. der Landing van het Engelsch-Russisch Leger*, II, 40 volgg. — Daar wordt gesproken van den „Baron DE HERT."

[2]) De Agent had op dien dag, de depêche van DE VOS, van 28 September ontvangen, maar de ontcijfering had zooveel tijd gekost, dat de onmiddellijke beantwoording niet doenlijk was.

vertrouwelijk aan DE VOS VAN STEENWIJK, zult gij zien, hoe de krijgszaken staan: het Bewind heeft tot op dit oogenblik, niets meerder ontvangen. De Fransche Generaal vergeet geloof ik, dat er nog een Bataafsch Gouvernement exteert! De *attaque* is den 2den 's morgens vroeg begonnen. Men mompelt reeds om alles te doen verhuizen wat geconstitueerde Autoriteiten zijn; ik ben daar ten sterkste tegen, begrijpende, dat dan alles door Vriend en Vijand gedestrueerd wordt. De Koning van Pruissen kan alleen ons helpen: laat hem daarmede beginnen, en dan zullen wij van conditiën spreken." Het water was dus aan de lippen gekomen, toen eensklaps na die bange worsteling, de oorlogskans keerde. Te blijder was die onverwachte uitredding, naarmate zij meer en meer bleek door een diplomatische tusschenkomst van het Hof van Berlijn, niet wel mogelijk te zijn. Men bleef daar als van ouds weifelen en dobberen, men duchtte de ontevredenheid van het Directoire, en terwijl VAN DER GOES zich vleide, DE VOS een riem onder het hart gestoken te hebben [1]), werd hij onaangenaam verrast door het berigt, dat onze Landgenoot de hoofdstad van Pruissen reeds had verlaten. Men bevroedt in welke pijnlijke onzekerheid deze er in de jongstverloopen dagen had verkeerd. „Tot nog toe, zoo meldde hij den 1 October aan het Uitvoerend Bewind, heb ik geen antwoord op mijne overgegevene Nota ontvangen, noch eenig berigt kunnen erlangen, welke het gevolg van dezelve zijn zal. Ook heb ik geene berigten hoegenaamd uit het Vaderland sints mijn vertrek [2]). In de Berlijnsche Courant van heden wordt uit Wesel gemeld, dat den

---

[1]) „*Decourageer* u niet; denk alleen om het Vaderland, dat naar inzien van alle welmeenenden, in de *deplorabelste* situatie is, en dus zeer spoedig moet gered worden." — (4 Oct. 1799, *confidentieel*).

[2]) En toch schreef VAN DER GOES hem den 4 October, reeds den vijfden brief. — Den 1sten dier maand, kort na het uiten van zijne klagt, werden hem drie brieven te gelijk overhandigd.

20[sten] en 21[sten] weder zoude gevochten zijn, en dat de Hollanders in die dagen zouden zijn te kort geschoten; dat men echter niet zeker bestemmen konde, wat van dat gerucht zij, maar dat dit zeker was dat men gedurende die beide dagen, een aanhoudende heftige *canonade* gehoord had. Ik kan, zoo besloot hij, mijn verlangen naar echte berigten niet sterk genoeg uitdrukken." Aan den twijfel met opzigt tot hetgeen men van het Pruissisch Kabinet te hopen had, werd juist een oogenblik later een einde gemaakt. Nog dien zelfden avond werd DE VOS VAN STEENWIJK bij den Graaf V. HAUGWITZ ontboden, en briefde hij in haast de ongunstige uitkomst over. „De Minister heeft mij, dus luidde de depêche aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, in de Conferentie zoo even bij Z. Exc. gehouden gezegd, dat hij het zoo voor mij individueel, als voor het belang der zaak het raadzaamst oordeelde, dat ik mijn *sejour* alhier niet langer rekte, maar om zoo eer zoo liever weder te vertrekken, alzoo *de Commissionaris der Samaritanen* 1) alhier, van mijn aanwezen in deze stad geinformeerd was, met bijvoeging van hetgeen ik u mondeling hoop te zeggen. Ingevolge van die insinuatie vertrek ik overmorgen;" — en zoo den 3 October uit Berlijn afgereisd, en den 12[den] te 's Hage gekomen, bragt de Overijsselsche Diplomaat den volgenden dag bij het Uitvoerend Bewind een schriftelijk verslag van zijn wedervaren uit.

Niet beter was het MOLLERUS gegaan 2). Deze voorheen en daarna in zeer onderscheiden Regeringszaken bedreven en ervaren Staatsman, had te *Lingen* wèl den Raadpensiona-

---

1) De Fransche Chargé d'affaires.

2) In het plan van VAN DER GOES lag het, dat de beide zendelingen in gemeen overleg zouden treden. „MOLLERUS ken ik zeer wel, schrijft DE VOS V. STEENWIJK vóór zijn laatste onderhoud met HAUGWITZ (1 Oct. 1799), en zal mij eene *fête* maken met hem te spreken. Ik heb hier (te Berlijn) geen mensch dien ik ken."

ris VAN DE SPIEGEL en andere uitgeweken aanklevers van de vroegere Constitutie, maar niet den Erfprins aangetroffen. Hij waagde het zich naar *de Helder* te begeven [1]), vond er WILLEM FREDERIK en deed aan Z. H. opening van de redenen zijner komst. De Prins was welwillend gestemd, om mede te werken, ten einde „aan het Vaderland de rampen van het oorlogsvuur te besparen;" doch hij zag zich gedrongen aan MOLLERUS te verklaren, dat hij de handen niet vrij had; dat de omstandigheden niet toelieten daaromtrent iets te doen „zonder zijn Heer Vader." Diensvolgens had MOLLERUS begrepen, ook naar Engeland te moeten oversteken, en te beproeven of hij langs dien weg het doel zou kunnen bereiken. Na een langdurige reize was hij aldaar aangekomen, maar eerlang had de loop der gebeurtenissen, en in 't bijzonder de Conventie door BRUNE met den Hertog VAN YORK gesloten, aan zijne zending den bodem ingeslagen [2]).

Zoo was derhalve de Leider der Bataafsche Diplomatie geen vadsig toeschouwer gebleven en de mannen, van wier kunde en zelfopoffering hij zich bediende, hadden het hun geschonken vertrouwen niet beschaamd. Maar met welken grond te bouwen op de besluiten van een zóó angstvallig en zelfzuchtig Kabinet als dat van Berlijn? „Men schrijft mij uit Holstein, berigt LAFAYETTE, dat de Koning van Pruissen den onverwijlden terugtogt der Fransche troepen zal eischen;

---

[1]) Extract uit het Register der Besluiten van het Uitvoerend Bewind, 15 Febr. 1800 (Missive van den Agent van Inwendige Policie, 13 Febr. — „dat hij bij secreet Besluit van den 11en — gelast zijnde onderzoek te doen of MOLLERUS, gewezen Secretaris van den Raad van State, tijdens de invasie van de Engelschen, zich zonder paspoort buiten 's lands had begeven, en hij gedurende het verblijf der Engelschen in Noord-Holland zich ook bij den Vijand heeft opgehouden, — moest berigten, dat ten tijde der terugkomst van voorsz. MOLLERUS door den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen was geinformeerd, dat gez. MOLLERUS met eene secrete Commissie was gechargeerd geweest," enz. (get. HERMERINS-HULTMAN).

[2]) Z. Bijlage X, bl. 81 volgg.

uit Parijs, dat hij zich voor ons zal verklaren en dat SIEYES zich van zijne neutraliteit verzekerd schijnt te houden; uit Utrecht daarentegen, dat hij volgens het zeggen van een' koerier, die naar Frankrijk ging, op het punt staat zich bij de Republiek of wel bij de Coalitie aan te sluiten" 1). Welke van die lezingen was de ware? Welken staat op al die slingeringen te maken?

En evenwel was men hier te lande, van het goed vertrouwen in den even laauwen Vriend van de Fransche Republiek als van den Stadhouder, nog niet genezen. „De Capitulatie der Engelschen en Russen, merkte LAFAYETTE eenige weken later aan, strookt niet wel met de nieuwe toerustingen, welke men uit Engeland aankondigde. Nu het is waar, dat de Hertog VAN YORK in Noord-Holland vrij wat dwaasheden heeft begaan 2), en op zulk een spoedige zegepraal hadden zijne tegenstanders niet durven rekenen. Na den Koning van Pruissen te hebben verwenscht 3), vestigt de Oranjepartij thans op hem hare hoop; men beweert dat de Algemeene Vrede eene voordeelige schikking zal te weeg brengen ten behoeve van het Huis, dat door de Britsche Regering zoo ongelukkig beschermd is. Maar wij zijn dan nu van dat Anglo-Russisch bezoek verlost, waarvan de bevolking van Noord-Holland de bittere heugenis zal bewaren 4)."

Alvorens enkele punten van de beruchte Capitulatie te behandelen, die den ongedeerden aftogt der vijandelijke le-

---

1) LAFAYETTE uit Utrecht, 19 Sept. 1799, *Mém. Corresp.* II, 169. „On m'écrit du Holstein, que le Roi de Prusse va exiger la retraite immédiate des troupes francaises; de Paris, qu'il va se décider pour nous, et que SIEYES vous a paru persuadé de sa neutralité; — d'Utrecht, que, — il va se joindre à la République ou à la Coalition."

2) „Il est vrai que le Duc D'YORK a fait dans la Nord-Hollande beaucoup de sottises."

3) „Les Orangistes, après avoir *maudit* le Roi de Prusse," enz.

4) *Mém. Corresp.* T. II, 185.

germagt verzekerde en waarvan de Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK te Parijs eerst zijdelings het berigt ontving, willen wij vlugtig den indruk pogen terug te geven dien de zoo snel wisselende gebeurtenissen aan een Hof van het Zuiden teweeg bragten, waar de doorslepen Diplomaat der Bataafsche Republiek, JOHAN VALCKENAER, kort te voren naar Madrid teruggekeerd, het Vaderland vertegenwoordigde. Niemand minder dan die felle en althans in woorden, wraakgierige uitgewekene van 1787, kon, naar het schijnt, gevaar loopen voor „een verbloemden en gemaskerden Oranje-gezinde, zoo als hij het zelf uitdrukt, te worden uitgebeeld [1]." Evenwel was hij, die beproefde VALCKENAER aldus te bekladden, zelf in list en sluwheid volleerd, en zoo al niet geacht [2]), ten minste hoog in aanzien, TALLEYRAND-PERIGORD; die naijverig op den dagelijks wassenden invloed van den Bataafschen Gezant bij het Spaansche Ministerie, niets verzuimde om hem zoo mogelijk, te 's Hage in verdenking te brengen. De toenmalige onbeduidende Vertegenwoordiger der Fransche Republiek te Madrid, die zich staande zocht te houden door op de best doenlijke wijze bij zijn Gouvernement en den Minister van Buitenlandsche Zaken zijn hof te maken, greep behendig terstond dat denkbeeld aan, en schilderde even hatelijk als gedienstig, VALCKENAER's houding gedurende den tegenspoed, dien onze wapenen in den beginne gehad hadden, in deze regelen [3]), woordelijk uit het fransch vertaald: „Welke groote onder-

---

1) Depêche aan VAN DER GOES uit St. Ildephonse, 30 September 1799 (Confidentieel).

2) De Spaansche Diplomaat AZARRA destijds te Parijs, besloot zijne vergelijking van het karakter en van de begaafdheden van TALLEYRAND met die van zijn kortstondigen opvolger REINHARD, met deze fijne opmerking: „*le seul point, où le Successeur vaut mieux, c'est qu'il n'a été ni prêtre, ni Evêque.*" (VALCKENAER aan VAN DER GOES, 12 Aug. 1799).

3) Depêche van 1 Vendémiaire. — Die voorbijgaande Fransche Diplomaat, weldra door ALQUIER vervangen, heette GUILLEMARDOT.

panden de Ambassadeur VALCKENAER ook aan de Revolutie voorgeeft geleverd te hebben, kan men nogtans niet bespeuren, dat de *revers* van zijn Vaderland eenige verandering op zijn gelaat gemaakt hebben; deze hebben alleen gediend om zijne dagelijksche declamatiën tegen het Fransch Gouvernement te vermeerderen. „Alsof ik, merkte VALCKENAER aan, het niet altijd beneden mij gerekend had, dien Gezant verslag te doen van mijne, aan de Revolutie gegeven onderpanden; ten andere wat die *revers* betrof, behalve dat ik die niet als onherstelbaar beschouwde, zoo vond ik onnoodig om aan de Engelschgezinde Ministers alhier ten Hove eene *contenance* van verslagenheid of bedroefdheid te vertoonen." De uitvallen tegen het Directoire, ontkende hij geheel en verklaarde die een eerlooze leugen. „Ik mag, dus besloot hij, met alle braven de Expeditie naar Egypte afgekeurd hebben, en T. P. [1]) voor een' schurk houden, die zijn Vaderland verraadt, omtrent het Gouvernement heb ik altijd mijn' wensch te kennen gegeven, dat het zich van Patriotten, en eerlijke en kundige Ministers moge blijven *entoureren* [2])." Met welk eene bezorgdheid integendeel de steeds waakzame VALCKENAER de onderneming der Engelschen en Russen had gadegeslagen op het tijdstip zelfs, dat SCHIMMELPENNINCK onbekommerd voor een' uitstap herwaarts geschikt oordeelde, zijne depêches konden het uitwijzen. „Ik heb, zoo schreef hij in vertrouwen aan VAN DER GOES ruim 14 dagen vóór de landing [3]), vrij veel ongerustheid over de groote toebereidselen der Engelschen en Russen tegen ons Land; zijt zoo goed mij daaromtrent wat geruststellends te melden; ook hoeveel Fransche troepen er in ons Vaderland zijn. Gij begrijpt, Burger Agent, dat zoodanige informatiën mij hier in mijne actuele Nego-

1) TALLEYRAND-PÉRIGORD.

2) Archief VAN DER GOES.

3) Depêche van 12 Aug. 1799.

tiatiën, van veel nut kunnen zijn, omdat het de Spanjaarden huiverig moet maken, met ons nieuwe *engagementen* te contracteren, wanneer de politique existentie van ons Vaderland gevaar loopt, waaromtrent ik niet kan merken, dat de Ridder D'ANDUAGA [1]) veel geruststellends schrijft. Ik heb dezen avond eene Conferentie met den Minister van Staat over het object onzer groote Expeditie naar de Oost, waarvan mijn volgende u iets naders zal melden."

Maar nergens meer, dan in het naburig België, toen geheel als Wingewest door de Franschen overheerd, en waar nog de versche sporen van den bloedigen *Boerenkrijg* [2]) getuigden van den wrok der onlijdelijk-verdrukte Natie, had de inval der Anglo-Russen in Noord-Holland, algemeen belangstelling gewekt en de gemoederen weder aan het gisten gebragt. Indien de vijand stout genoeg was geweest, vóór de versterking der Gallo-Bataven, naar Amsterdam op te trekken en in Zuid-Holland door te dringen; indien hij met dit moedbetoon, de bedekte aanklevers van het Huis van *Oranje* en andere misnoegden had kunnen verleiden, zich onder zijne banieren te scharen [3]), en de bevolking der beide Nederlanden aldus het Fransche juk verbrekende, de handen inééngeslagen had, het nu verijdeld ontwerp van PITT had vele jaren vroeger een' Staat in het leven kunnen roepen, dien men in onzen leeftijd als bolwerk tegen Frankrijk, onder Koning WILLEM I heeft gesticht. Eene hoogst belangwekkende briefwisseling van een geheim Correspondent

---

[1]) Gezant van Spanje te 's Hage. Verg. deze *Geschieden.* I. 343.

[2]) Z. deze *Geschiedenis* I. 365, en LOD. TORFS, *Nieuwe Gesch. van Antwerpen* (1862) I. 400.

[3]) In zulk geval zouden de oud-Pensionaris van Rotterdam G. K. VAN HOGENDORP, toen op den Huize *Adrichem* met zijn gezin levende, en andere gewezen Regenten, die den loop der gebeurtenissen verbeidden, reeds destijds openlijk te voorschijn getreden zijn. — Op last van het Bewind, dat hen mistrouwde, moesten zij eerlang hun zomerverblijf verlaten en naar Amsterdam terugkeeren.

of liever Agent, dien het Departement van Buitenlandsche Zaken te *Luik* onderhield, met name LONHIENNE, maar die nu en dan ook in andere steden kondschap inwon of de hem toevertrouwde zaken ging behartigen, werpt over den maatschappelijken toestand van België in die dagen, een helder licht [1]. Na vroeger met den Secretaris der Commissie tot de Buitenlandsche Zaken F. VAN LEYDEN, in aanraking geweest te zijn, stond hij thans met den Secretaris van het Departement J. BOSSCHA in betrekking, en verstrekte geregeld een aantal leerrijke inlichtingen, of gaf nuttige wenken, zoo op het gebied der Politiek als op dat van handel en nijverheid. Al dadelijk wijdt hij ons in de eigenlijke drijfveren van den straks gemelden *Boerenkrijg* [2], die in Holland gelijk in Frankrijk aanleiding had gegeven tot het vermoeden, alsof hij het uitvloeisel zou geweest zijn van de kunstenarijen van eene onzedelijke Diplomatie. Klaar en beredeneerd wordt die gissing door LONHIENNE bestreden, en de oorsprong van den opstand gezocht in de mild gestrooide zaden van misnoegen over het wanbestuur der Franschen. Het is al verder uit die brieven, dat wij vernemen, hoe traag de hulp in manschap na de Anglo-Russische landing, trots allerlei snorkende verzekeringen [3], over België naar de Bataafsche Republiek, en wel naar het middenpunt, *Utrecht* verzonden werd. Men vreesde in 't bijzonder de pas bij Frankrijk ingelijfde, nog tamelijk weêrbarstige Departementen van krijgsvolk te ontblooten [4]. Aan het verlangen hem uit

---

1) Rijks Archief.

2) LONHIENNE bestempelde dien met den naam van „l'insurrection de la Belgique" (Uit Brussel 11 Nivôse an 7, 31 December 1798).

3) LONHIENNE 18 Sept. 1799. „Huit bataillons de conscrits, armés et habillés, des départements du centre doivent arriver dans la décade pour renforcer notre division; dès qu'ils seront à leur poste, 3000 hommes (vieilles troupes) se rendront encore à Utrecht."

4) Brief van LONHIENNE uit Luik, 1 Vendémiaire 8ste jaar (Exhib. 27 September 1799) „nos Généraux estiment que le Directoire français ne peut, *sans*

's Hage te kennen gegeven naar eenige grondige en onzijdige berigten aangaande de ware beweegredenen tot den onlangs bedwongen opstand vàn België, wenschende te voldoen, meldt hij: „De vreemdeling heeft dien noch verwekt noch bestuurd: de oorsprong ligt in het misnoegen der geestdrijvers en van dezulken, wier heerschzucht en belangen door de nieuwe orde van zaken gekrenkt waren [1]). Wel heeft men uit de brieven van sommige menners [2]) aan uitgeweken Belgen in Duitschland en Engeland, ontdekt dat de Kabinetten aldaar, van de zaak kennis droegen, maar het blijkt uit geen enkele daad, dat eenige vijandelijke Mogendheid er regtstreeks en werkelijk deel aan genomen hebbe. Zoo — om slechts dit bij te brengen, — werd de talrijke afdeeling muitelingen, die *Diest* en *Hasselt* bezet hield, door zekeren VAN LANGEN uit Antwerpen aangevoerd, die onbekwaam en nooit anders dan bij het leger van VAN DER NOOT gediend hebbende, gewis niet de man kon zijn wien Oostenrijk zou hebben aangewezen." — Het leger bestond uit drie Corpsen, in wapenrusting en bedrijf zeer onderscheiden: daarbij bevonden zich ongeveer 2 à 3 honderd welgezeten lieden, meest alle huisvaders en in het Departement, waar men zich ophield bekend. In blaauwe kielen [3]) gekleed en enkel van pistolen en dolken voorzien, dekten deze de voor- en de achterhoede der afdeeling. Nooit anders dan op het verslag dier vertrouwelingen, die door verschillende middelen eene of andere plaats waren gaan verkennen, trok de massa voorwaarts, of wel zij

---

compromettre la sûreté de la Belgique, pousser plus loin les efforts qu'il fait pour secourir la Hollande."

1) „Elle a pour cause le mécontentement des fanatiques, et de ceux dont le nouvel ordre de choses a heurté l'ambition, et les intérêts." (31 Dec. 1798).

2) Quelques meneurs."

3) „Ceux-ci en *sarot bleu*" enz. Men herkent hier de voorgangers der muitelingen van 1830.

maakte zich van een zwak verdedigden post meester. De tweede Divisie die op 4 of 5 duizend man werd begroot, was met oude jagtgeweren gewapend: voor een deel bestond zij uit dienstpligtigen [1]), uit gewezen Oostenrijksche, Bataafsche en Belgische krijgslieden; daaronder waren ook stroopers, afgedankte tol-beambten, bedienden, outslagen kerkelijke beambten, vele monniken, geestelijken en kluizenaars [2]); kortom alle lieden die met de Omwenteling hun bestaan verloren hebbende, even zoovele ontevredenen waren. Maar het derde en gevaarlijkste gedeelte dier zamenrottingen was uit alle struikroovers gevormd die de openbare wegen onveilig maakten [3]), van welke de hoofden der beide andere Corpsen zich bedienden en met vrucht, om diefstal, brandstichting en moord op de Staats-ambtenaren te plegen. Onafhankelijk van de Priesters als bevelhebbers bij de onderscheiden compagniën ingedeeld, had men in de enkele nederlaag bij *Hasselt*, 18 Aalmoezeniers gevangen genomen; terwijl hun Hoofd de gewezen Proost van *Tongerloo*, die op eene kar staande, aan zijne getrouwen de absolutie gaf, met vijftien van zijne geestelijke broeders, in het midden der achterhoede was in de pan gehakt [4]). De dwaling dier onkundige menigte werd aangekweekt door het dagelijks en openlijk voorlezen van valsche brieven, die van de Hoofden der andere Corpsen afkomstig heetten te zijn, en waarin schitterende overwinningen werden aangekondigd op de Republikeinen behaald. Of wel het waren onderschepte berigten van Fransche Generaals, waarbij deze de Gemeentebesturen der steden, welke de muitelingen voornemens waren te bezetten, verwittigden dat hunne troepen te ontmoedigd en zwak wa-

[1]) „Conscrits."

[2]) „Beaucoup de moines, religieux, et hermites."

[3]) „Brigands ou chauffeurs, connus et signalés pour tels par les deux autres corps."

[4]) „A été haché avec quinze de ses confrères, au centre de l'arrière-garde."

ren, om hen te komen verdedigen. Verder waren er Verslagen der Hoofden van de Chouans in de Vendée, die hen aanspoorden zich de eer van met het Katholijke Leger verbonden te worden, waardig te maken; gelijk ook van den Hertog van *York* die hen verzocht de kusten schoon te vegen om de ontscheping en intrede van zijn Leger voor te bereiden; of van den Aartshertog KAREL [1]), die de krijgsmagt van JOURDAN had verslagen, en bij zijne komst voor *Maastricht*, hen meester van die vesting hoopte te vinden; eindelijk van den Paus [2]), die hunne Vaandels zegende en de verdiensten en den heiligen ijver der Aalmoezeniers roemde, die hun bij die Christelijke onderneming ten Aanvoerders verstrekten. Met zulke verzinselen en Priesterlist had men te Diest, Meerhout en Hasselt de gemoederen verhit en ontvlamd. De ongelukkigen hadden volstrekt geen geschut; en welverre dat hunne andere wapenen van Britschen oorsprong zouden geweest zijn [3]), waren die zóó slecht, dat zij zelve bij het gebruik, er meer nadeel van hadden ondervonden, dan zij den Franschen zouden hebben kunnen toebrengen. Doch wel heeft men aanvankelijk gemeend dat zij uit Engeland geld trokken, totdat men ontdekte dat eenige ingezetenen van Antwerpen, met name de voormalige Graaf D'OULTREMONT, misschien van de bestemming onbewust, eene som van 160,000 Brabantsche guldens hadden verstrekt. Sedert dien tijd zocht men niet meer in het buitenland van waar zij hunne soldij ontvingen, noch hoe zij aan de som gelds gekomen waren, die de Generaal CHABERT [4]) had genoten, om hunne vlugt langs de moerassen van *Diest* ongehinderd te laten.

---

[1]) „Du Prince CHARLES."

[2]) „Finalement du Pape, qui, en bénissant leurs drapeaux, exaltait les services, et le zèle des saints aumoniers, qui les guidaient dans leur entreprise chrétienne" (Exhib. 7 Januarij 1799).

[3]) „Il est de toute fausseté qu'ils aient eu des armes anglaises."

[4]) „La somme qu'ils ont donnée au Général CHABERT, pour s'esquiver à travers les marais de Diest." — (LONHIENNE, 31 Dec. 1798).

Ofschoon die opstand derhalve was onderdrukt, vertoonden zich nu en dan, en nog wel een half jaar daarna, weder vrij talrijke benden, hetzij dan van muitelingen of dusgenaamde roovers, en kon het niet missen of het kruisen van Engelsche oorlogschepen op de Vlaamsche kust en de voorspoed van den vijand in Noord-Holland [1]) in de eerste tijdingen uit de Bataafsche Republiek met dringende bede om dadelijke hulp, aan het Directoire medegedeeld, moesten beurtelings de hoop der ontevredenen in de Belgische Gewesten verlevendigen. Maar weldra vernam men te Luik en Brussel bij den staf van het Fransche leger, den heugelijken uitslag van het gevecht van den 19 September, waarin de Bataafsche Divisiën [2]), en zelfs de gewapende burgers van Delft en Rotterdam zich zoo dapper hadden gekweten en den Russen een gevoelige nederlaag toegebragt. In allerijl, om nu den Generaal BRUNE de middelen tot een beslissenden slag en schitterende overwinning te verschaffen, zouden uit Maastricht en Namen versche troepen herwaarts gezonden worden [3]), nogtans meer nieuwelingen dan ervaren krijgslieden; en hoewel van de maatregelen om ons te hulp te komen hoog opgegeven was, bleek spoedig dat de geruchten zeer waren overdreven. LONHIENNE zijne ligtge-

---

[1]) Reeds had men in België het gerucht verspreid, dat de Engelschen *Amsterdam* waren binnengetrokken. „La feuille de LATOUR — avait annoncé l'entrée des Anglais à Amsterdam le 28 Fructidor" (LONHIENNE uit Luik, 18 Sept. 1799).

[2]) De Generaal TILLI schreef aan den Generaal MICAS: „Cette affaire, dans laquelle les Divisions Bataves ont rivalisé de courage, et de gloire avec les Français, et où la garde nationale, particulièrement celle de *Delft*, et de *Rotterdam*, a fait des merveilles, a coûté aux Russes, la perte de deux mille hommes tués, d'autant de blessés, dans le nombre desquels est leur Général, et de vingt pièces d'artillerie" (LONHIENNE uit Luik, 1 Vendémiaire jaar 8).

[3]) „2400 conscrits sont arrivés à *Maastricht* et à *Namur;* demain ils seront habillés et armés à neuf; après-demain ils partiront pour *Breda*, aux ordres du Général BRUNE. Hier il a été expédié un envoi de 4000 fusils pour les garnisons de *Bois-le-Duc* et *Berg-op-Zoom*" (t. a. p.).

loovigheid bemerkt hebbende, begreep den ijver der Bevelhebbers te Brussel te moeten prikkelen en die stad niet te mogen verlaten vóór de gedane beloften waren vervuld [1]. De grootste strijdkrachten zouden ten laatste opdagen toen men die niet meer in die mate behoefde; toen na de angstige weken in welke het Vaderland dikwerf zoo veeg had gestaan, de voor het Anglo-Russisch Leger vernederende Capitulatie, de Belgen niet minder dan de Bataven verraste. „De Generaal TILLI, zoo schrijft LONHIENNE uit Luik den 23 October 1799, vijf dagen na het sluiten der overeenkomst van Alkmaar tusschen de wederzijdeche Opperbevelhebbers, heeft mij den tekst der meer dan schandelijke Capitulatie van de Engelsch-Russische krijgsmagt toegezonden. De woorden ontbreken mij om U mijne gewaarwordingen uit te drukken. Ik haast mij die vreugde door al de Vereenigde en veroverde Departementen te doen deelen en de blijde tijding aan de verschillende Overheden en aan alle Republikeinsche dagbladschrijvers kenbaar te maken. Leve de Vrijheid, leven de beide Republieken [2]!"

Was er grond voor zulke opgewondenheid, voor die juichtoonen? En had in 't bijzonder, Nederland zóó overvloedige

---

1) „Les secours que tant de feuilles, ou trop crédules, ou sciemment perfides, font filer journellement par telle ou telle ville; tandis que moi, qui les parcours habituellement, me certiore officiellement que ce même jour il n'est pas passé un piquet de dix hommes armés" (Uit Brussel 5 October 1799; Exhib. 11 October). Nog den 8sten October meldde LONHIENNE: „Je resterai encore quelques jours ici pour m'assurer jusqu'à quel point cet ordre s'exécutera" (de afzending van troepen niet enkel uit België, maar ook van de boorden van den Rhijn, van Mentz tot Dusseldorf).

2) Brief van 1 Brumaire jaar 8. „Je vais la faire partager à tous les Départemens *réunis, et conquis*" (in België en aan den Rhijn). Die brief werd bij het Uitvoerend Bewind den 28 October ter tafel gebragt; twee dagen vroeger had de Agent van Buitenlandsche Betrekkingen medegedeeld, dat volgens een schrijven van LONHIENNE uit Brussel (23 Vendémiaire), nog twee bataillons, 1 eskadron huzaren, en 2 compagniën artillerie met 12 stukken geschut door Leuven waren getrokken, naar Holland bestemd.

dankstof, dat een Nationaal Feest door de officiele welsprekendheid van VAN DER PALM, door de dichtgalmen van H. VAN ROYEN moest worden opgeluisterd? De Redenaar, na eerst aan „de gunstige beschikking der albesturende Voorzienigheid" hulde te hebben gebragt, verklaarde met erkentelijkheid, dat nevens die hoogere tusschenkomst, de bijstand onzer Fransche Bondgenooten, hunne spoedig aansnellende hulpbenden, dezer bekende dapperheid en „dagelijks vermeerderd aantal" den schrik in het hart der vijanden hadden gejaagd. Onze Bataven mogten „den lauwer der overwinning deelen," desniettemin werden hunne verdiensten met zekere bedeesdheid herdacht en die van den laatdunkenden vreemdeling in helder licht geplaatst [2]). Maar toch de vraag werd niet gesmoord of zoo onze eigen verdedigers niet onbezweken hadden pal gestaan, de hulp onzer Bondgenooten voor onze redding en behoudenis „niet te spade zou zijn gekomen?" eene vraag, waarbij de lof van den „*voorbeeldeloozen* spoed" met welken die hulp aanrukte, naar het schijnt, had kunnen vermeden zijn.

Dan, dit daargelaten, willen wij liever den inhoud der Capitulatie welke den vijand een onbelemmerden aftogt verzekerde, en de berisping die haar te Parijs zoowel als te 's Hage en te Londen wedervoer, zoo beknopt doenlijk vermelden. „De tijding der Capitulatie, tusschen den Generaal BRUNE en den Hertog van *York* gesloten — zoo berigtte SCHIMMELPENNINCK, maakte alhier, bij de eerste aankomst, eene zeer levendige en aangename *sensatie*. Deze gewaar-

---

1) *Redevoering van* J. H. VAN DER PALM, *als Agent der Nationale Opvoeding, in naam en van wege het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek, uitgesproken in den Haag op den* 19 *December* 1799 (*Verhandel. en Redevoer. uitg. van* BEETS), V. 86 volg.

2) BRUNE moet met een gouden degen door het Bataafsch Bewind begiftigd, nog bovendien eene ton gouds genoten hebben. Z. de *Geschiedenis van de Landing der Engelschen en Russen in 't najaar van* 1799, *benevens Anecdotes omtrent de Bevelhebbers*, enz. Gouda 1801, bl. 82.

wording echter werd weldra opgevolgd door eenige *remarques* welke men daaromtrent begon te maken, en nu kan ik U met tamelijke zekerheid informeren [1]), dat de Leden van het Gouvernement niet zeer tevreden zijn dat BRUNE geen meer favorabele conditiën bedongen heeft. Men schijnt zich te overtuigen dat de wederzijdsche gesteldheid der Legers hem daartoe gelegenheid zoude gegeven hebben, en men schijnt vooral verwacht te hebben, dat er een Artikel zoude gestipuleerd zijn, uit kracht van hetwelk de aftrekkende vijandelijke troepen gedurende dezen oorlog niet meer *employabel* op het vasteland zouden zijn.” Bij gemis aan zoodanig beding vreesde men nu voor het gebruik dier troepen tot eene landing op eene der Fransche kusten, vooral op die punten, waar thans de Koningsgezinden het meest het hoofd opstaken. SCHIMMELPENNINCK zelf onthield zich omzigtig van alle uitspraak, als noch bekend met de voor- of nadeelen der militaire positiën, noch met de berekening van de mate van gebrek aan levensmiddelen, dat de vijand of reeds leed of gevaar liep te ondervinden. Maar uit alles meende hij te kunnen opmaken, dat de Generaal en Chef even weinig ruggespraak met het Directoire Exécutif als met ons Uitvoerend Bewind had gehouden, en dat de Capitulatie BRUNE’s crediet te Parijs althans niet zou vermeerderen.

Hoe die overeenkomst was voorbereid en haar beslag had gekregen, is uit de verwarde verhalen van tijdgenooten zelfs van den toenmaligen Agent van Oorlog, PIJMAN, niet gemakkelijk te begrijpen. Zij komen daarop neder, dat gedurende den laatsten slag bij *Castricum* den 6 October geleverd, DAENDELS den Engelschen Generaal DOWN als parlementair had ontvangen en naar het hoofdkwartier van BRUNE opgezonden. De Fransche Opperbevelhebber zou den Brit de voordeelen, aan den Boven-Rhijn op de Oostenrijkers

---

1) Depêche aan VAN DER GOES, 28 October 1799 (secreet) Exhib. 1 November.

in de jongste dagen bevochten, [1]) breed hebben uitgemeten; de Franschen hadden, zoo heette het, daardoor hunne handen ruimer gekregen, het plan van den veldtogt der Coalitie was grootendeels verijdeld, en na de mededeeling van DOWN, zou de Hertog van *York* hebben uitgeroepen: „Nu zal er geen Engelsch bloed meer gestort worden!" In den nacht van den 7 op 8 October was daarop het Engelsch Leger tot achter den grooten Zijperdijk teruggetrokken, onze troepen hadden Alkmaar en Hoorn weder bezet; het was voor „het doorzigt van BRUNE geen raadsel meer," dat men van de Engelsche zijde „eene voordeelige Capitulatie" begeerde, en het leed niet lang, „of er hadden in het geheim voorloopige onderhandelingen plaats" [2]). In den nacht van den 14 October waren de zaken zoo vèr gevorderd, dat de Hertog van *York* en BRUNE zich van de finale sluiting der Capitulatie binnen weinige dagen, verzekerd konden houden. Onmiddellijk daarna, den 15 October, had vervolgens BRUNE een vertrouwd persoon, van den inhoud der overeenkomst volmaakt onderrigt, in het strengst *incognito* naar Parijs gezonden; welke vertrouweling van den Generaal en Chef hem, Agent van Oorlog, in diep geheim, zou hebben medegedeeld bij zijnen doortogt te 's Hage, „dat de Capitulatie binnen weinige dagen openlijk bekend zoude worden." Nu

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES 7 October 1799, „het resultaat der overwinning door MASSENA op de Austro-Russische Armée in Zwitserland behaald, — komt neêr op de opgave van het verlies der vijanden, zoo aan dooden, gevangenen en gekwetsten op circa 20,000 man; voorts op de verovering van zes vaandels, meer dan honderd stukken geschut, munitie, bagage enz." (Rijks Archief).

[2]) Depêche van SCHIMMELPENNINCK 26 Oct. 1799 (Secreet). „Bijkans op hetzelfde tijdstip, waarop ik uwe secrete van den 18 October ll. ontving met de daarin geslotene gewisselde Notes tusschen den Generaal en Chef BRUNE ter eene en den Colonel TAYLOR als daartoe gequalificeerd van wege den Hertog van *York* ter andere zijde, inhoudende den toenmaligen staat der onderhandelingen over de evacuatie van ons territoir door de Anglo-Russische Armée," enz. (Aan VAN DER GOES)

hadden er wel is waar, den 15^{den}, 16^{den} en 17^{den} nog eenige niet-bedekte onderhandelingen plaats gehad, maar hierbij waren de vorderingen van BRUNE en de al of niet-toegestane voorwaarden aan de zijde van den Hertog van *York* te ligter en zonder lang verwijl vereffend, daar zij slechts „*voorgewend*" [1]) werden en de zaak tusschen de beide Opperbevelhebbers al vroeger geklonken was.

Wie de Proclamatie van het Uitvoerend Bewind [2]) leest, bij welke de Capitulatie werd afgekondigd, en daarin gewag vindt gemaakt van de „weloverdachte maatregelen van BRUNE, die reeds den zekeren weg der overwinning baanden"; wie daarin het gevaar geschetst ziet, dat den vijand in zijne verschansingen teruggedreven, onvermijdelijk dreigde; wie de vraag overweegt: „wat bleef hem dan over? een gewisse dood of eene schandelijke overgave!" Wie, zeggen wij, dit alles bepeinst en onder de Artikelen ten behoeve der Bataafsche Republiek niet vóór alles de geheele Vloot van STORY door de Engelschen onvoorwaardelijk terug te geven aantreft, dien moet de vrije aftogt, zóó welwillend door DANTON's ouden vriend aan den „trotschen Brit" verleend, wel onverklaarbaar zijn. Dien is het niet mogelijk aan BRUNE's edelmoedigen afkeer van noodeloos bloedvergieten te gelooven; van hem, die zich niet had geschaamd het jaar te voren gedurende den maaltijd en onder begeleiding van tafelmuzijk, aan een' soldaat in Zwitserland een doodvonnis te doen voltrekken [3]); en wiens gemeenzaam-

---

1) L^{t}. Generaal PIJMAN, *Bijdragen tot de Gesch. van het Vaderland* (Utrecht 1826) bl. 92—95.

2) 20 October 1799; J. F. R. VAN HOOFF, *Volledige Verzamel. van Public.* V n°. CXXXVI.

3) „Mon ami, schreef aan BRUNE de verachtelijke MANGOURIT, quand votre austérité fera punir de mort, de grâce point de musique! — de grâce ne *dinez* pas quand on ôtera la vie à votre semblable" (Uit Bern 22 Germinal 6e jaar, 11 April 1798). *Correspondance du Général* BRUNE in *Archiv f. Schweizer. Gesch.* XII. B. s. 494.

heid met den wreeden TALLIEN [1]), de ongunstigste vermoedens regtvaardigt.

Niemand heeft het gedrag van den Franschen Opperbevelhebber vinniger doorgestreken dan een van onze schranderste Landgenooten, als deskundige bij uitstek in staat, om „den reddeloozen toestand, waarin de vijand zich bevond, naar waarheid te doorgronden." Hij en anderen waren, om de taal van KRAYENHOFF te bezigen, „boven alles verontwaardigd [2]) wegens den hoon aan het Bataafsche Gouvernement toegebragt, hetwelk als eene *conditio sine quâ non*, de teruggave van de geroofde Bataafsche Vloot op den voorgrond geplaatst had, en welk beding de Generaal BRUNE zoo gemakkelijk had laten varen, zonder eenig ander beding (bij voorbeeld, de teruggave van de eene of andere ons trouweloos ontwrongene Kolonie) in de plaats te stellen, en zonder verder op dit Artikel het Bataafsche Gouvernement te hebben geraadpleegd; een verzuim te meer in het oogloopend, daar de Hertog van *York* in zijne eerste Nota, het voorstel tot onderlinge schikkingen niet alleen aan den Generaal BRUNE, maar ook aan het *Volk van Holland* gedaan had. Waarom (zou men hier wel mogen vragen), waarom brak de Generaal BRUNE na de afwijzing van dit eerste en allerbelangrijkste punt, niet liever terstond de geheele onderhandeling af?" KRAYENHOFF treedt in geene ontwikkeling van de beweegreden tot die zonderlinge toegeeflijkheid, maar bij de vermelding van het toen algemeen loopend gerucht, alsof BRUNE hierbij „met zijne persoonlijke belangen zou hebben geraadpleegd," aarzelt hij niet in het voorbijgaan aan te merken, dat hij gedurende zijn verblijf (in zending) aan *de Helder*, daarvan niets anders ontdekt

---

[1]) „TALLIEN, qui aimait en lui un vieil ami de *Danton*," zegt ARNAULT, *Souvenirs d'un sexagénaire*, T. II. 290.

[2]) *Geschiedk. Beschouwing van den Oorlog*, bl. 236 volg.

had, dan dat de Fransche Generaal „een zeer aanzienlijk geschenk van paarden voor zich en zijnen staf genoten heeft," en dat er geheime Artikelen van overeenkomst bestaan hebben, waarvan er hem, KRAYENHOFF een enkel, bij toeval, bekend was geworden; noch het een, noch het ander, zoo besluit hij, kon ten bewijze verstrekken van die uitstekende kieschheid, die men van eenen Opperbevelhebber verlangen mag.

Éene bepaling slechts der Capitulatie, voor de Bataafsche Republiek, gelijk voor de Fransche bedongen, kon het regtmatig misnoegen van ons Leger eenigermate temperen, die van Art. VIII [1]) betrekkelijk het zonder rantsoen teruggeven van 8000 krijgsgevangenen. Doch het was er verre af, dat zelfs in dit punt, onze redelijke wenschen zouden bevredigd en de billijkheid in het oog gehouden zijn. Al dadelijk had na den slag bij *Bergen*, SCHIMMELPENNINCK bij een bondig Vertoog, het regt van onzen Staat op de aldaar gemaakte krijgsgevangenen, welke BRUNE tegelijk met de veroverde Vaandels, eigenmagtig naar Parijs wilde opzenden, in het licht gesteld [2]). „Die gevangenen, zeide hij, zijn te *Bergen*, op Bataafsch grondgebied, overmeesterd door een Leger, zamengesteld uit Bataven en uit hulptroepen, geheel door mijne Republiek betaald. Te allen tijde, wanneer een Volk onder zijne verdedigers, bondgenooten of vreemdelingen telde, en als Tractaten vooraf over en weder ver-

---

[1]) „Huit mille prisonniers de guerre Français et Bataves, faits antérieurement à la présente campagne et détenus actuellement en Angleterre, seront, au choix et dans la proportion réglée par les Gouvernemens des deux Républiques Alliées, renvoyés libres et sans conditions dans leur Patrie" (Art. 8). Gazette de Leyde 22 Oct. 1799.

[2]) R. J. SCHIMMELPENNINCK Ambassadeur Extra-ordinaire et Ministre Plénipotentiaire de la République Batave, au Citoyen Ministre des Relations Extérieures (REINHARD), 27 Septembre an 5 de la Liberté Batave (Secreet. Exhib. 1 Oct. 1799). Rijks Archief.

pligtingen en diensten hadden bedongen [1]), verbleven alle voordeelen, door de hulptroepen behaald, ook dan wanneer zij door deze alleen waren bevochten, bestendig en uitsluitend aan de Natie die hen onderhield. Ziedaar een erkende regel, door de rede evenzeer als het regt en door het gebruik gestaafd. Hoeveel te meer geldt dit dan heden ten gunste der Bataafsche Republiek, wier eigen krijgslieden de overwinning hebben helpen beslechten!" — Zoo drukte derhalve de Ambassadeur de hoop uit dat het Directoire, de door het Volkenregt gehuldigde leer omhelzende, den Generaal BRUNE zou gelasten, de op de Engelschen en Russen gemaakte krijgsgevangenen ter beschikking van het Bataafsch Gouvernement te laten, opdat onze in Engeland zuchtende Landgenooten, eerlang door eene uitwisseling hunne vrijheid herkregen [2]). Maar hoe weinig acht op zulke Vertoogen in Frankrijk werd geslagen, bleek kort daarna uit de wèlberekende daad van BONAPARTE, die door het terugzenden van duizende Russische krijgsgevangenen, zoo behendig de genegenheid van Keizer PAUL wist te winnen. En hoe het al verder liep met de bepaling van het getal Bataafsche en Fransche krijgs- en zeelieden [3]) uit de Engelsche boeijen

---

[1]) „Dans tous les tems, lorsqu'un Peuple a compté des alliés ou des étrangers parmi ses défenseurs, et que des Traités avaient précédemment stipulé une réciprocité d'obligations et de services, tous les avantages remportés par les auxiliaires, *lors même qu'ils l'avaient été par eux seuls*, ont constamment et uniquement tourné au profit de la Nation *qui les employait.*" En nu was het Leger zamengesteld deels uit Bataven, deels uit „troupes auxiliaires *entièrement soldées par ma République!*"

[2]) „Je représenterais mes malheureux compatriotes, gémissans depuis longtems dans les prisons de l'Angleterre, et dont les fers seraient bientôt brisés par un prochain échange." — „Que le Directoire — se rendra à l'évidence d'une doctrine entièrement puisée dans le Droit des Gens," enz.

[3]) De Admiraal DE WINTER herkreeg door Art. IX der Capitulatie zijne vrijheid („Il est en outre convenu, que l'Amiral Batave DE WINTER est considéré comme échangé;" maar waarom niet tegelijk „dat aantal brave zee-

te ontslaan, hoe ook hier de onzen al het nadeel van een leeuwen-verdrag moesten ondervinden, meer dan ééne depêche van SCHIMMELPENNINCK zou het getuigen. „De Minister REINHARD, meldt hij, verzocht mij eergister om met hem over de proportie in de bedongen 8000 krijgsgevangenen — te confereren [1]). Deze conferentie heeft dan ook plaats gehad, en de uitslag kwam, na eindelooze discussiën, hierop neêr, dat het Directoire-Exécutif begrepen had, dat er maar quaestie konde zijn van een eenige basis: — dat de proportie der respectivelijk vrij te geven Fransche en Bataafsche krijgsgevangenen, in evenredigheid zoude staan met het getal krijgsgevangenen, hetwelk beide Natiën in Engeland hebben [2]). Ik bemerkte niet onduidelijk, dat men *hoogstwaarschijnlijk reeds alle mesures genomen en alle órders gegeven had om dit stuk op die en geen andere wijze te doen executeren;* zoodat deze conversatie, in effecte, meer was eene communicatie van eene zaak welke het Directoire als geheel gereguleerd beschouwde, dan als eene discussie van een object tusschen twee Ministers, geschikt om de waarde van wederzijdsche argumenten en consideratiën te wikken en te wegen."

Op denzelfden dag waarop deze voor de Bataafsche Republiek, gelijk voor Engeland en Rusland even vernederende Capitulatie haar beslag ontving, werd door SCHIMMELPENNINCK eene tijding medegedeeld [3]), die van dadelijk-gewig-

---

officieren en matrozen welke zich in den slag van den 11 October (1797) dapper gekweten hebben, — het eenige middel om ons Zeewezen weder te herstellen" (Depêche van SCHIMMELPENNINCK 26 October 1799).

1) Aan VAN DER GOES, 15 November 1799 (Secreet).

2) De Fransche gevangenen in Engeland, meende SCHIMMELPENNINCK op 30,000 te kunnen begrooten, de Bataafsche op ongeveer 8000. Er zouden dus wel geen 3000 Nederlanders ontslagen worden; uit een gesprek met den Britschen Commissaris, den Generaal KNOX, vloeide voort, dat men slechts 1500 zou bevrijden (Depêche van 18 Nov. 1799).

3) De landing van NAPOLEON in Frankrijk, met BERTHIER en MARMONT had de Gezant al berigt in de depêche van 14 October 1799.

tige gevolgen voor Frankrijk, op het lot van Nederland, op Europa's toekomst eerlang van beslissenden invloed zoude worden. Een buitengewoon Man plotselijk te Parijs verschenen, hield aller gemoederen in spanning, en joeg schoon weerloos, met de zedelijke magt van zijne vermaardheid, het eervergeten Directoire, dat ons en den Zwitsers de wet stelde, een doodelijken schrik aan. „Deze stad meldde de Bataafsche Gezant, is thans geheel geoccupeerd met het evenement der overkomst van den Generaal BUONAPARTE; hij is reeds eergister avond alhier aangekomen. Gister heeft hij zijne audientie bij het Directoire gehad; aller hoop en verwachting zijn op dezen beroemden man geslagen. Men geeft zich toe aan het aangenaam voorgevoel dat een Held als BUONAPARTE, die geene overwinningen kan behoeven om zijnen krijgsroem te vergrooten, in deze omstandigheden al zijne ambitie zal stellen om tot eene spoedige gewenschte Pacificatie mede te werken en in zulk een heilzaam werk de hoofdrol te spelen. Mogt deze hoop vervuld worden [1]!"

Ruim drie weken daarna, was de staatsgreep van den 18 Brumaire volbragt, de Eerste Consul stond aan het hoofd der Fransche Natie [2], en het leed niet lang of SCHIMMELPENNINCK outving van den Regent-Veldheer openingen en aanzoeken, die het bewijs gaven hoe ras de jeugdige Corsikaan in zijne berekeningen, op Holland het oog had laten vallen. Het tijdstip waarop hij de teugels van het Bewind aanvaardde, dat van de dubbele neêrlaag der Austro-Russen in

---

[1]) Aan VAN DER GOES 18 October 1799 (*Secreet*) Exhib. 22 Oct.

[2]) De Luikenaars LESOINNE, BASSENGE en FABRI schreven uit Parijs (Brief van LONHIENNE 19 November): „Il fallait un nom qui en imposât à l'Europe entière, qui ne s'attachât à aucune des factions révolutionnaires, l'idole des soldats. L'élévation, la grandeur, tout cela se trouve dans le héros, que nous avons associé à SIEYES. Oui, nous avons confiance dans un mouvement que tous les hommes de bien ont voulu. Dirigé par BUONAPARTE, il ne peut nous mener qu'à la gloire, et au bonheur."

Zwitserland door MASSENA en van het Verbonden Leger dat zich verpligt zag Noord-Holland te ontruimen, scheen bij den eersten opslag gunstig aan de bevordering van den algemeenen vrede. De Generaal KNOX 1), die ter uitvoering der Capitulatie van de Britsche zijde werkzaam moest zijn, eerst bij het hoofdkwartier van BRUNE was achtergebleven en daarna te Parijs met onzen Minister eenige punten aangaande de bevrijding der krijgsgevangenen regelde, kwam juist aldaar na de voltooijing der jongste *Revolutie* 2), — want zoo oordeelde SCHIMMELPENNINCK, mogt men die beslissende gebeurtenissen wel bestempelen. En uit die Revolutie kon eene orde van zaken geboren worden, welke naar het inzien van KNOX, „hoogst waarschijnlijk het Britsche Ministerie bereidwillig zoude maken om aan ernstige vredesonderhandelingen te denken 3).”

Wat die hoop meer algemeen wekken en voeden kon, was de herstelling van TALLEYRAND als Minister van Buitenlandsche Zaken, van den Staatsman die sints lang in Engeland betrekkingen aangeknoopt en onderhouden had 4); en hetgeen naderhand inderdaad eene wijl aan Europa verademing zoude schenken, en reeds nu daartoe den weg moest banen, was de benoeming van een' anderen, toen nog zeer ondergeschikten

---

1) Art. VIII. „M. le Général KNOX restera à l'Armée française pour garantir l'exécution du présent Article.” KRAYENHOFF, t. a. p., bl. 233, 258.

2) Ten gevolge van dien ommekeer van zaken, moesten de vreemde Diplomaten, onder deze SCHIMMELPENNINCK van nieuwe geloofsbrieven bij de drie Consuls voorzien worden. (15 Nov. 1799).

3) Aan VAN DER GOES, 18 November 1799 (Secreet). VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK (8 November) „De Engelsche Generaal KNOX gaat gedurende zijn gijzelaarschap een pleiziertoertje naar Parijs doen. Ik raad u dat gij vooral tracht hem te zien, daar zijne reis waarschijnlijk meer gewigtige bijoogmerken heeft.” (Verz. CROISET — VAN TOULON).

4) Verg. CAPEFIGUE, *Les Diplomates Européens* (Bruxell. 1844) T. I p. 110. M. DE TALLEYRAND avait passé en Angleterre, les plus belles années de sa vie dans l'amitié des Lords GREY, RUSSELL, de FOX et SHERIDAN.

Diplomaat. Teregt mogt SCHIMMELPENNNINCK dit feit ter kennis van den Agent VAN DER GOES brengende, daarop zekeren klem leggen: „Onder de benoemingen," zeide hij, welke zeer uwe attentie meriteren, „stel ik die van den Burger OTTO [1]), thans te Berlijn, tot Commissaris van dit Gouvernement in Engeland ter uitwisseling van de krijgsgevangenen aldaar, en zulks in plaats van den Burger DUVAL. Het lijdt, mijns oordeels, weinig twijfel of gemelde Burger zal wel eenige collaterale instructiën hebben tot andere einden [2])." Spoedig zou wel meer uitlekken, doch aanvankelijk nieuwe teleurstelling baren te grievender, naarmate de verwachting hooger gespannen was. Reeds den 6 December, nog vóór het einde der immer gedenkwaardige, door de geweldigste en bloedigste omwentelingen gekenmerkte eeuw, berigtte de Ambassadeur in diep geheim [3]): „Ik heb gelegenheid gevonden, om op de zekerste wijze te ontdekken dat men in de daad in Londen heeft laten polsen, of er dispositie is, om in onderhandelingen te komen met deze Republiek, en dat de rapporten van dien kant hierop neêrkomen: dat WIJNDHAM en de Hertog van PORTLAND tot op dit moment onverzettelijk in het systema blijven, dat men volstrekt niet in vredes-onderhandelingen moet komen, alvorens het Koningschap weder in Frankrijk teruggebragt zij [4]);

---

1) Na het vertrek van SIEYES, te Berlijn als Zaakgelastigde achtergebleven, — „depuis longtems dans la carrière diplomatique; on lui donne un esprit sage et conciliateur, et une grande connaissance de l'Angleterre, des affaires et des hommes." Gaz. de Leide 6 Dec. 1799.

2) Depêche van 25 November 1799 (Secreet). VAN DEDEM TOT DE GELDER, de zoon van onzen Ambassadeur bij de Porte, door C. APOSTOOL als Secretaris vergezeld, ging van de Bataafsche zijde, voor de zaak der krijgsgevangenen naar Engeland. *Gazette de Leide* 3 December 1799 nº. 97.

3) In cijfer (Exhib. 10 Dec. 1799. Rijks Archief).

4) Oordeel van Lord MALMESBURY over WYNDHAM, *Diaries* Sept. 24, 1797. (III. 590): „WYNDHAM is uncommonly and classically clever, but has the very fault he attributes to PITT — no real knowledge of mankind; — he was

dat PITT en GRENVILLE daarover zich eenigzins anders expliceren, en afgegeven hebben, dat, ingeval er eenige wezentlijke stabiliteit in het Fransche Gouvernement kwam, en ingeval het kwam te blijken, dat er zulk eene orde van zaken op eene soliede en duurzame basis geïntroduceerd wierd, welke bestaanbaar was met de veiligheid en onafhankelijkheid van andere Natiën, men alsdan zich niet zoude refuseren om in onderhandelingen te treden; dat eindelijk DUNDAS tusschen deze twee verschillende systema's balanceerde [1]), en men op zijn eigenlijk gevoelen niet veel af kon, als zich van tijd tot tijd zeer ongelijk blijvende." Zoo waren dan in Engeland de voorteekenen van het wèl slagen der te openen Negotiatiën, nog gansch niet bemoedigend [2]), en op den gramstorigen Autocraat van het Noorden, PAUL I, hadden de tegenspoeden der Oostenrijksche en Russische Legers, naar men vernam, geen andere uitwerking te weeg gebragt, dan om met des te meer woede den oorlog door te zetten [3]); men sprak zelfs van eene ligting van tweemaal honderd duizend man, zonder dat men evenwel wist te verklaren uit welken hoek de daartoe vereischte geldmiddelen zouden opdagen.

Middelerwijl was SCHIMMELPENNINCK, de eerste kans waarnemende die zich na den 18 Brumaire vertoonde om den last waaronder het Vaderland zwoegde, te helpen verligten,

---

the dupe of every *emigrant* who called on him; and he still persists in the *idea* of the *Bellum internecinum* and the invading of France. BURKE spoilt him, and his genius still rules him." —

1) Maar DUNDAS vermogt veel, blijkens WYNDHAM's klagt, bij MALMESBURY „Of the Government in general he said it was a *Scotch one*. DUNDAS ruled despotically." (*Diaries* t. a. p.)

2) „Mij is verzekerd dat de Engelschen niet ongenegen zijn om Vrede te maken; dat zij alles aan ons zouden willen teruggeven, behalve de haven van *Trinconomale*, mits de Franschen van Egypte en tevens geheel van *Vlissingen* afstand doen." (VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 8 Nov. 1799).

3) Depêche van SCHIMMELPENNINCK uit Parijs 25 November 1799 (Secreet).

met den Eersten Consul over onze aangelegenheden in eenige *pourparlers*, zooals men die pleegt te noemen, geraakt. „Ik ben, meldde hij den 22sten November, alzoo binnen de 14 dagen na den Coup d'État [1]), sedert eenige dagen druk bezig om eene Negotiatie te prepareren over eene *reductie* van het getal Fransche troupes in ons Land. BUONAPARTE leent er ooren na. Mijn *but* zou zijn, om het getal van vijf-en-twintig duizend bij eene formele nadere Conventie te brengen op *tien*-duizend, en daarvoor aan deze Republiek een convenabel finantieel dedommagement te beloven. Ik zal er u in detail over schrijven als de zaak tot rijpheid komt. Alles zal gesubordonneerd zijn, gelijk van zelf spreekt, aan de approbatie van het Bataafsch Bewind."

De vermindering der Fransche krijgsmagt in onze soldij, was een sints lang gekoesterde en al tijdens het bestaan van het eerste Uitvoerend Bewind uitgesproken vrome wensch [2]), welks schijnbare verwezenlijking een der gewone kunstgrepen van de Fransche Regering werd, om uit de Bataafsche Republiek millioenen schats te bekomen [3]). En de ondervinding zou herhaaldelijk leeren dat wanneer men er ten laatste in geslaagd waande te zijn, de gedeeltelijke ontheffing van dien druk verkregen te hebben, het magtwoord van den Beheerscher van Frankrijk eensklaps de hoop in rook deed verdwijnen. Terwijl dan die zaak onzen Gezant ter harte ging, zag hij zich eene week na de medegedeelde depêche, bij den Consul ontboden. In dringende verlegenheid verkeerende daar men de hatelijke gedwongen geldheffing had moeten afschaffen en de nood der Fransche

---

1) In cijfer, door den Secretaris CROISET eigenhandig verklaard.

2) Z. deze *Geschiedenis* I. 355.

3) Verg. Bijlage XXII bl. 70—72. Voorstel van den Eersten Consul. „La République Batave payera à la République française *cinquante* millions dans le courant de Ventose, quinze dans le courant de Germinal" enz. — (17 Pluviose an VIII).

Legers, hoe zegepralend in Zwitserland en Italië, ten toppunt geklommen, voor eene ontbinding dier krijgsmagt deed vreezen, deed BONAPARTE bij SCHIMMELPENNINCK weinig minder dan een ootmoedige bede om onmiddellijken bijstand. Hij verklaarde dat het Fransch Gouvernement gedwongen was van de Bataafsche Republiek een doorslaand, afdoende en zelfs onverwijld *vriendschaps*blijk te vergen, te weten, een voorschot van *zes* millioenen guldens Hollandsch courant, in dit tijdgewricht een allergewigtigste en verpligtendste dienst. Geen offer onzerzijds zou ooit of immer van uitgebreider nut geweest zijn. „Hij voegde er bij, dus luidt het omstandig verhaal van onzen Minister [1]), dat hij mij verzocht om bepaaldelijk te verzekeren dat het bij de Consuls en bij hem in het bijzonder, zoude aangemerkt worden als een sprekend blijk van het genoegen der Bataafsche Republiek over de jongste Revolutie en ook bepaaldelijk als een blijk van *vriendschap en vertrouwen op de Consuls in het algemeen, en op hem in het bijzonder;* dat zij allen, en hij inzonderheid, deze zoo gewigtige dienst in een oogenblik hetwelk zoo critiek is, en dat even daarom aan deze hulp al hare waarde geeft, bij het maken van den Vrede zeer indachtig zullen zijn en erkennen; dat zij van nu af niets zouden verzuimen hetgeen het Bataafsche Gouvernement nuttig kon zijn en genoegen geven.” Van nu af zou de toon der betrekkingen tusschen de beide Republieken een gansch andere zijn; men zou de onafhankelijkheid der verbonden Republieken met de daad ontzien en alles aanwenden om hare vriendschap en welwillendheid te verdienen. Fluweelen betuigingen al te spoedig daarna, met de aangeboren barschheid verwisseld. De meeste klem werd met groote sluwheid daarop gelegd, dat men het voorschot

---

1) Depêche van 29 November 1799, op verzoek van den Eersten Consul, per buitengewonen koerier overgebragt. (Exhib. 2 December).

niet langs den weg van eene *diplomatische* onderhandeling, met enge en angstige becijfering der voor- en nadeelen, maar als een persoonlijk bewijs van genegenheid en van de juiste waardering der beteekenis van de gevolgen der nieuwe omwenteling, door BONAPARTE niet zonder lijfsgevaar tot stand gebragt, van ons Bewind verlangde. Met andere woorden, wij moesten met de daad toonen dat wij daarvan het gewigt beseften en doorgrondden, dat de 18 Brumaire ons in het vooruitzigt van eene betere bejegening door Frankrijk [1]), althans wel de luttele som van zes millioenen waard was. De Eerste Consul vroeg SCHIMMELPENNINCK op den man af: „antwoord mij op uw woord van eer of gij niet denkt, dat de aard der Revolutie van 18 en 19 Brumaire, in haren grooten omvang beschouwd en met uitzigt op de liberale resultaten, welke daaruit voor andere Volken, vooral voor uw Vaderland, moeten voortvloeijen, zoodanig is dat de Bataafsche Republiek met vrucht zes millioenen zoude besteed hebben, indien zij voor deze som die gebeurtenissen had kunnen te weeg brengen? Welnu, zou er dan niet voor haar eene drangreden bestaan om die gebeurtenissen te helpen bestendigen, en tegelijk om hen die daaraan het grootste deel gehad hebben en wier Bestuur op haar toekomstig lot van zoo overwegenden invloed kan zijn, te verpligten?" Toch ontveinsde SCHIMMELPENNINCK de bezwaren niet, en betoogde hij veeleer in 't breede, bij een onderhoud met den Minister TALLEYRAND, de groote onwaarschijnlijkheid dat men te 's Hage tot zulk een voorschot zonder eenige bedingen,

---

[1]) B. v. door eene herziening der regtspleging in geschillen van prijzen en buit; zoo was reeds de verkoop der rijke lading van den *Coninghölm* geschorst. — (In de depêche van 2 December 1799, wordt het schip de *Caninholm* genoemd). De zaak van dat schip en den schreeuwenden zamenloop van ongeregtigheden daarin gepleegd, heeft de grijze BERRYER in zijne *Souvenirs*, met verontwaardiging beschreven, T. II. 46—54.

zou besluiten. En reeds in het gesprek met den Eersten Consul had hij gewag gemaakt van onderscheiden geschilpunten over welke zoo door hem te Parijs, als te 's Hage ontwerpen van Negotiatie waren te berde gebragt [1]), die tot eene vrij groote mate van rijpheid waren gekomen, „ééne zelfs tot eene finale conclusie," en van welke de uitslag voor de Fransche Republiek „eenige pecuniele *ressources*" zou hebben aangeboden; hij roerde Vlissingen aan, de vermindering van het getal der 25000 Franschen, de vereffening der moeijelijkheden over de Domeinen enz. Altijd op de gewenschte vriendschaps-dienst [2]) slaande had BONAPARTE ieder diplomatisch vergelijk bij dit voorschot verworpen; maar na de gedachtenwisseling der Consuls met TALLEYRAND, kwam nu deze zelf met het voorstel te voorschijn tot het onmiddellijk sluiten van de volgende Negotiatie:

Eene cessie aan de zijde der Fransche Republiek van de enclaves, Domeinen enz. over welke misverstand was gerezen, tegen de cessie der Nassausche goederen op het Fransch grondgebied, waarop de Bataafsche Republiek aanspraak zou kunnen maken; een en ander tegen betaling onzerzijds voor de meerdere waarde der aan de Bataafsche Republiek afgestane goederen, van eene som van *drie* millioen guldens; voorts eene som van *vijf* millioen, waarvoor de Fransche Republiek zoude geven rescriptiën, gerekend ad

---

[1]) „Buonaparte repliceerde hierop, dat hij vrij wel van dat alles geinformeerd was, maar dat" enz. (Depêche van 29 November 1799).

[2]) „Niet als eene diplomatique gecalculeerde negotiatie." — Op het stuk van *Vlissingen* had SCHIMMELPENNINCK in zijne depêche van 8 November 1799 de onbewimpeld blootgelegde eischen van het weinige uren daarna vernietigd Directoire medegedeeld: „zonder eenigen omweg of menagement in uitdrukkingen blijft men nu souteneren, dat men het recht heeft om in die haven alle die attributen van *Souvereiniteit* uit te voeren; en — insteert men mitsdien op de revocatie der orders door het Bataafsch Gouvernement ter beletting van de executie van het *Embargo* gegeven."

60 pct. [1]), van welke sommen men mandaten, acceptatien of wisselbrieven zou maken ten laste van de Bataafsche Tresorie, of van particulieren, op zoo kort doenlijk bepaalde termijnen vervallende. Schoon het punt der enclaves, Domeinen, enz. veel meer dan de helft voor ons nadeeliger was gesteld dan bij de voorgaande schikking, nam de Ambassadeur aan, de zaak bij het Bataafsch Bewind te zullen voordragen, mits de *acht* millioen tot *zes* in mandaten wierden teruggebragt, en dat de overige *twee* millioen betaald wierden met eene quitantie voor hetgeen het Bataafsch Gouvernement te eischen had ter zake van wisselbrieven, ongeveer tot dat beloop, getrokken door den Franschen Admiraal SERCEY voor aan zijn Eskader geleverde noodwendigheden, door het Comité tot de zaken van den Oost-Indischen Handel en Bezittingen geëndosseerd. Krachtig ondersteunde hij BONAPARTE's verzoek [2]), wiens eigenliefde bij het wèlgelukken der poging regelregt betrokken was en door eene afwijzing gevoelig zou gekrenkt worden. Hij deed onder anderen uitkomen, hoe de Bankiers te Parijs den Generaal terstond waren bijgesprongen, en van welk belang het vestigen van het aanzien der nieuwe Regering door het openbaar crediet binnen en buitenslands, voor de bespoediging van den Algemeenen Vrede zoude zijn. „Als onze vijanden zien, had de Eerste Consul zelf gezegd, dat individus en Gouvernementen vertrouwen in ons beginnen te stellen; dat wij niet geheel van hulpbronnen

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK merkte aan, dat dit eene schadelijke handeling zou zijn, daar immers de marktprijzen van de rescriptiën slechts 37 à 38 pct. waren.

[2]) In de nadere depêche van 2 December 1799, zegt hij nog: „ik ben meer en meer overtuigd, dat de gezonde Staatkunde gebiedt deze omstandigheid, waarin de Bataafsche Republiek zulk een gesignaleerde dienst aan de Fransche kan doen, zich ten nutte te maken. Ik geloof dat de dienst wèl besteed zal zijn," enz.

verstoken zijn; dat wij het verloop en de ontbinding van onze Legers uit gebrek aan het noodigste, nog tijdig kunnen stuiten, dan inderdaad zal men ons ooren beginnen te leenen, en het vriendschappelijk voorbeeld van eene zoo *wèl* berekenende Natie, als de uwe, zal bij onze Franschen een oneindig goeden indruk maken."

Wij hebben den zakelijken inhoud der uitvoerige depêche [1]), die een vlugtig overzigt van onze diplomatische verhouding tot Frankrijk aanbiedt, en het karakter van BONAPARTE vrij duidelijk teekent, zoo beknopt doenlijk teruggegeven. — Doch weinige dagen daarna zou uit de afzending al weder van een buitengewonen koerier naar 's Hage blijken, dat die verhouding nog meer verwikkeld was geworden, en dat met het einde van den Anglo-Russischen veldtogt, de gevaren voor het onafhankelijk bestaan der Bataafsche Republiek niet opgeheven, maar enkel verplaatst waren. — SCHIMMELPENNINCK zag zich tot eene mededeeling gedrongen, ten gevolge van een gesprek met TALLEYRAND, waarbij het tusschen de beide Staatslieden zoo heet was toegegaan, dat onze Minister zich niet herinnerde, zoolang hij te Parijs was geweest, „eene onaangenamer gewaarwording ondervonden te hebben [2])." — Het gold het netelig punt, waarover al vroeger meermalen getwist was, en dat in de jongste maanden zoo dikwerf het geduld van het Bataafsch Bewind op eene zware proef had gesteld, het Opperbevel namelijk over de Bataafsche krijgsmagt, door den Franschen Generaal gevoerd, maar thans nu het vaderlandsch grondgebied van den vijand gezuiverd was, aan BRUNE weder ontnomen. — Het *Consulaat* — zoo pleegt SCHIMMELPENNINCK het Driemanschap BONAPARTE, SIEYES en ROGER-DUCOS aan te duiden,

---

1) 18 bladzijden groot.

2) Aan VAN DER GOES, 9 December 1799 (Exhib. 12 December); — „Dit gaf aanleiding van weerszijden tot explicatiën, zoo als er tusschen ons nog geene plaats gehad hebben."

had dit Besluit der Haagsche Regering hetwelk zonder eenig overleg met het Fransch Gouvernement, op last van den Agent van Oorlog PIJMAN als dagorde aan het Leger was medegedeeld, als onteerend voor den Opperbevelhebber aangemerkt, en vorderde daarvan de onverwijlde intrekking [1]. — Te stuitender was die eisch na al hetgeen tusschen de Haagsche Bewindslieden en BRUNE was voorgevallen, en tot wegneming van welke moeijelijkheden de buitengewone zending van DEFORGUES en MIOT luttel had bijgedragen. — Het betrof hier evenwel een geschil van blijvenden aard, — dat voor het Fransch Gouvernement van overwegend belang, jaren lang een twistappel en tevens het merkteeken van onze afhankelijkheid in het oog van het buitenland, zou zijn. In gelijke mate moest dan wel bij ons de zucht toenemen en zich openbaren om het Opperbevel van een vreemd krijgsman over het Bataafsche Leger, tot de grenzen en beteekenis van het Tractaat van 1795 terug te brengen, zoo niet om het Vaderland van die verpligting geheel, indien mogelijk, te ontheffen. — Nu en dan kon de keuze van een niet slechts onversaagd maar ook verstandig en achtingwaardig Generaal, het hinderlijk gevoel verzachten, maar wat zijne wijsheid en regtschapenheid zouden hebben willen verhoeden of voorkomen, een in haast uitgevaardigd gebod uit Parijs drukte weder onverwacht en loodzwaar op onze Bewindslieden en ingezetenen. — Zoo getuigt een onbevangen tijdgenoot, van die stemming der gemoederen hier te lande ten aanzien van een van BRUNE's opvolgers: „De *in den Haag* liggende Fransche troepen, beloopen omtrent 1200 man. Zij staan onder het commando van den Generaal VICTOR, die onaangezien de gewigtige diensten, die Generaal BRUNE de Republiek bewees veel meer wordt geacht dan zijn voorganger. Die Generaal voert

---

[1]) Nota's van DEFORGUES te 's Hage 20 en 21 Frimaire jaar 8 tegen het Besluit van het Bataafsch Bewind, van 4 December 1799 (Bijlagen).

het opperbevel over de in Bataafsche soldij staande Fransche troepen. — Deze troepen, wier getal in Holland niet meer dan 8000 is, genieten soldij en verdere behoeften alleen van de Bataafsche Regering. De soldij van den Franschen soldaat is moeijelijk te bepalen, want deze verandert naar de omstandigheden, naar de moeijelijkheid van de dienst, waartoe zij gebruikt worden. — Wat het inkomen der officieren betreft, ik vernam hieromtrent uit den mond van een' officier van hoogen rang, dat de derde militaire post in de Republiek slechts 600 Hollandsche guldens maandelijks opbragt, en dit noemt men hier een' zeer voordeeligen post [1])." Doch wij weten uit even vernederende als onwraakbare bescheiden, hoe achtervolgens aan Fransche Generaals verscheiden, zeer groote giften door het Bataafsch Gouvernement gedaan zijn; zoo zelfs, dat dit geven van geld aan die Bevelhebbers, niet altijd te Parijs even goed moet opgenomen zijn [2]). Er waren derhalve boven en behalve de gewone soldij en het deugdelijk verdiend inkomen, andere niet-betamelijke wegen en middelen, door welke officieren van hoogeren rang zich gedurende hun verblijf in Holland konden verrijken. Wèl zoo lief is het onzen Landgenooten geweest hulde te doen aan dezulken onder de Franschen, die zich even bescheiden als onbaatzuchtig hadden gedragen, of die erkentelijk voor onverschuldigde blijken van welwillendheid, en wars van alle aanmatiging, het Bondgenootschap met eene nog immer als zelfstandig erkende Mogendheid wisten te waarderen [3]) — Maar om op den ingebeelden en nor-

---

[1]) *Reize door de Bataafsche Republiek, in den jare* 1800, *in Brieven; door* R. FELL, *met Aanteekeningen van* KARL MURHARD, (Haarlem 1806) bl. 108 volg.

[2]) Verg. Bijlage XVI, bl. 52 volg. (Eigenhandig Verhaal van den Minister VAN DER GOES).

[3]) Brieven van den Divisie-Generaal MORLOT en den Adjudant-Generaal SENIG, en lof aan den Commandant MASSABEAU te Haarlem, toegezwaaid bij

schen BRUNE terug te komen, die aan den Eersten Con- sul, wiens verreziende oogmerken hij dadelijk had doorgrond, zijn hof maakte, schoon hij zich meermalen had laten verluiden, weldra naar Holland te zullen wederkeeren, bleef dit steken of werd zijn toeleg verijdeld. Eerst tot Staatsraad, President der Sectie van Oorlog benoemd, werd hij kort daarna als Opperbevelhebber naar de Vendée, en sedert naar Italië gezonden [1]. — Tegelijk zou de omwenteling van den 18 Brumaire, tot eene verwisseling van den Franschen Generaal en van den Franschen Minister in de Bataafsche Republiek, leiden. „Het is bijkans zeker, meldde SCHIMMELPENNINCK al in de eerste dagen [2], dat DEFORGUES zeer spoedig *gerappelleerd* zal worden. Er was eerst zeer veel apparentie dat MIOT hem zoude remplaceren; dan men destineert dezen Burger tot een anderen zeer gewigtigen en honorabelen post alhier (te Parijs). Dit kan niet anders dan zeer veel nut voor ons Land doen. MIOT geeft in alle zijne brieven de vleijendste getuigenissen van onze Natie, van ons Wetgevend Ligchaam en van ons Gouvernement. — Het is dus niet zeker, wien men tot opvolger van DEFORGUES zal benoemen. Onder de candidaten, welke zeer in consideratie komen, zijn de gewezen Minister der Fransche bij de Bataafsche Republiek NOËL, en de Burger DE JEAN, die zich als Generaal en Chef der Fransche troepen in de Bataafsche Republiek eene zoo algemeene als wèl verdiende achting heeft verworven, en die ook hier van eene allergunstigste

---

LOOSJES, *Geschiedkundig gedenkstuk van het voorgevallene binnen Haarlem in* 1799 bl. 175—177, Bijlagen bl. 115—120. „La Nation Batave a montré dans cette occasion marquante trop d'énergie, trop d'amour pour l'indépendance, trop de haine pour le tyran, pour qu'ou puisse être un instant en doute sur les sentiments des braves gens, qui la composent," enz.

[1]) 25 December 1799, 14 Januarij 1800, 8 Julij en 13 Augustus 1800 (Uit den Staat van dienst van den lateren Maarschalk), *Archiv für Schweizer. Geschichte*, XII B. s. 449.

[2]) Depêche van 15 November 1799.

reputatie van probiteit, modestie en voorzigtigheid jouisseert." — Doch eerst met de aftreding van REINHARD, die DEFORGUES persoonlijk scheen te moeten ontzien, zou de terugroeping van dien Gezant volgen, en middelerwijl kwamen weder andere Diplomaten, BOURGOING en de ons reeds bekende ALQUIER in aanmerking [1]. — Beide die keuzen zou SCHIMMELPENNINCK gebillijkt hebben, daar zij al hier te lande geweest waren en zich door hunne zachtheid van zeden en aangenamen omgang onderscheidden. — Toch werd eerst GROUVELLE [2], de Fransche Minister te Kopenhagen als zoodanig naar 's Hage bestemd, en ten laatste de Staatsman, die geruimen tijd in Holland zou verblijven, de even listige als lastige SÉMONVILLE [3] in Januarij 1800 aangesteld; — terwijl met het opperbevel over de Fransche krijgsmagt in onze dienst, de Generaal AUGEREAU werd bekleed [4].

Dit bewijs van toegeeflijkheid aan de vertoogen van het Uitvoerend Bewind, toonde dat men wel eens in Frankrijk voor het volhardend verzet onzerzijds, tegen onredelijk gezagbetoon zwichtte. Want nog den 20 December jl. wilde men zich over het al of niet terugkeeren van BRUNE naar onze Republiek, niet stellig verklaren [5], schoon hij zelf voorgaf dat zijn verlof slechts met nog een paar weken verlengd was. — En wat het geschil over het Opperbevel betrof, had SCHIMMELPENNINCK nader bij monde den maatregel der Haagsche Regering en hare weigering om dien te her-

---

1) Depêche van 18 en 25 November 1799. BOURGOING was vroeger Gezant te Madrid.

2) *Gazette de Leide*, 6 Dec. 1799 (Supplem.)

3) Bij dezelfde gelegenheid verving MARIVAULT den Burger CHAMPIGNY-AUBIN, als Secretaris van Legatie. *Gazette de Leide* 7 Janvier 1800. (Berigten uit Parijs 10 Nivose, 31 December 1799). Z. wijders Gazette de Leide 14 Januarij 1800, en hiervoren bl. 65.

4) Z. in het Leidsche Dagblad van 7 Januarij 1800 den brief van BONAPARTE aan AUGEREAU (7 Nivose an 8).

5) SCHIMMELPENNINCK's depêche van 20 Dec. 1799 (secreet).

roepen, verdedigd [1]). Voor 't overige sloeg hij zelf een midden-term voor: hij meende dat men wèl zou doen in den door het Fransch Gouvernement begeerden uitmarsch naar den Rhijn van een gedeelte der Bataafsche troepen te bewilligen, waartegen men zich dan te Parijs vermoedelijk rekkelijker ten aanzien van het bevel over het op ons eigen grondgebied aanwezige krijgsvolk, zou betoonen. — Maar ook op het stuk van de groote finantiële vriendschaps-dienst had men de lastige *pressie*, zoo van BONAPARTE en TALLEYRAND, als van onzen Minister zelf, in Holland wederstaan, en zooals naderhand uitlekte, toen die Fransche windhandel van zelf in duigen viel, hadden onze lieden met regt, aan de aangeboden zekerheid en onderpanden bijster weinig gehecht [2]). Naar luid van het voorstel ten slotte aan SCHIMMELPENNINCK gedaan, zou ons Bewind alvorens iets van de verlangde gelden af te geven, in handen hebben moeten krijgen acht millioen Bataafsche rescriptiën, en voorts den eigendom van alle de bewuste Domeinen en enclaves. In die onderstelling zou men de markt der rescriptiën 2 à 3 *pct.* hebben opgevoerd, en dan die 8 millioen in de Beleenbank hebben beleend, en daarvoor een' post in banco van omstreeks 3 millioen hebben bekomen. Dit zou reeds voor minstens een half jaar het fonds verschaft

---

[1]) „Ik heb provisioneel mondelijk den Minister daarvan kennis gegeven, en nader geadstrueerd de gronden, welke het Bewind tot het *persisteren* bij hetzelfs Besluit gepermoveerd hebben." (depêche aan VAN DER GOES 20 December 1799). — De Eerste Consul zegt dan ook in zijn schrijven aan AUGEREAU geen woord van de Bataafsche troepen, maar enkel en alleen: „je vous ai nommé — au poste important de Commandant en chef de l'Armée *française* en Batavie." (Gazette de Leide t. a. p.)

[2]) Besluit van het Uitvoerend Bewind en depêche van den Agent VAN DER GOES. (5, 6 December 1799). Het verzoek werd afgeslagen, maar door tusschenkomst der Agenten van Finantien en van Oeconomie verklaarde men zich bereid bij de *Commercie* (te Amsterdam) eene geldnegotiatie te beproeven. (Verg. Bijlage XXI bl. 65 volgg.)

hebben om de eerst vervallende aan het Fransch Gouvernement af te geven mandaten (van maand tot maand vervallende en in beleenbankgeld te voldoen) te betalen; voor de overige drie millioen, had men de landen kunnen beleenen, misschien verkoopen, en alzoo voor de laatste termijnen, de middelen kunnen vinden [1]). Doch wat gebeurt? Toen SCHIMMELPENNINCK in de hoop of verwachting levende dat men te 's Hage het onmogelijke zou aanwenden om den wensch van BONAPARTE te vervullen, bij de Bewindslieden te Parijs aandrong, „dat men zich gereed hield met de quantititeit rescriptiën ten beloope van 8 millioen, werd ik eenigen tijd daarna, zegt hij, geïnformeerd, tot onbegrijpelijke verbazing en *indignatie* van de Consuls en den Minister van Buitenlandsche Zaken, dat er sints lang over die enorme quantiteit rescriptiën, welke men alle aanwezig veronderstelde en die als zoodanig opgegeven waren," eigendunkelijk beschikt was, en dat die heinde en ver in onderscheidene, derde, vierde en andere handen waren!

Geen wonder dat na dit verachtelijk staaltje der fielterijen van het gevallen Directoire, door den Bataafschen Ambassadeur [2]) op zijne wel wat breede, zelfbehagelijke wijze over de vereischte grondslagen van eene betere toekomst van Frankrijk werd uitgeweid. „Op dit oogenblik hangt misschien — dus luidden zijne bespiegelingen [3]) — alles van het aanwezen van éénen BUONAPARTE af: hij is het rustpunt van dit groote gevaarte. Het is in alle Landen tot een zekere hoogte waar, dat de vorm der menschen die in het

---

1) Depêche aan VAN DER GOES, 9 December 1799.

2) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 20 Dec. 1799: „Toen ik den Minister TALLEYRAND informeerde dat ik mijn credentiaal als Ambassadeur ontvangen had, gaf hij mij te kennen — met het deployeren van hetzelve te wachten totdat de nieuwe Constitutie geaccepteerd en het nieuwe Gouvernement (BONAPARTE, CAMBACÉRÈS en LEBRUN) geïnstalleerd zoude zijn."

3) Depêche van 21 December 1799.

Bestuur zijn, meer afdoet dan de vorm der Staatsregeling zelve, maar in dit Land is zulks bij uitnemendheid waar, en alles afdoende. Indien BUONAPARTE van zijne positie partij trekt [1]), indien hij zich van menschen van kunde en braafheid laat omringen; indien hij vooral kunde en braafheid plaatst in de onderdeelen van het Bestuur, waarvan het huiselijk geluk of ongeluk, de aangenaamheid of onaangenaamheid van het dagelijksch leven der ingezetenen afhangt, dan zal het hem, ondersteund als het ware door de algemeene afmatting of moedeloosheid, welke na zoovele schokken en na zulk een lange onzekerheid plaats heeft, gemakkelijk vallen om deze nieuwe orde van zaken te consolideren." Niets evenwel zou die duurzaamheid krachtiger bevorderen dan het sluiten van een spoedigen vrede, en zijne heilzame uitwerking. Het was daarom niet twijfelachtig dat BONAPARTE vuriglijk naar den vrede haakte, en eene toenadering tot Engeland zocht [2]); maar alle berigten, die SCHIMMELPENNINCK daaromtrent inwon en op welker geloofwaardigheid men rekening kon maken, liepen daarop uit, dat PITT alle pogingen zou inspannen ja verdubbelen om de Coalitie in stand te houden, en dat hij „al oorlogende" zou afwachten welk een plooi de nieuwe orde van zaken in Frankrijk nemen zou. „Het blijft zeker dat het Engelsch Ministerie — nog geen hairbreed afgegaan is van de gezette staatkunde om België van deze Republiek [3])

---

[1]) BRUNE nog in Holland zijnde, zou terstond NAPOLEON'S wijdstrekkende heerschzucht in deze taal aan den Agent van Oorlog PIJMAN geschilderd hebben: „Il est trois fois Italien, c'est l'homme le plus fin de la Terre; — vous ne le connaissez pas, son ambition sans bornes ne s'arrêtera pas là: — ce même évènement pourra avoir des suites incalculables, autant pour la France, que pour cette République." — *Bijdragen tot de Geschiedenis van het Vaderland*, bl. 98 volg.

[2]) Z. wegens den stap van BONAPARTE en Engelands weigering, JOSEPH V. GÖRRES, *Politische Schriften* I. B. (Munchen 1854) s. 110 folgg. (*Resultate meiner Sendung nach Paris. Im Brumaire des achten Jahres.* 1800).

[3]) Van Frankrijk.

af te trekken, en het Stadhouderschap in onze Republiek terug te brengen [1]." Zoolang de opstand der Vendée nog woedde en de Fransche legers op de grenzen, nog meer door gebrek aan alles dan door het vijandelijk zwaard omkwamen, bestond er geen gegrond uitzigt op vrede, immers niet op den zoodanige, die ons Vaderland de verloren Bezittingen zou teruggeven en te gelijk de tegenwoordige Regering bevestigen [2].

In zulk tijdgewricht derhalve aanvaardden SÉMONVILLE en AUGEREAU hunne gewigtige betrekking te 's Hage, eigenlijk alleen aan het hooger gezag van den Eersten Consul ondergeschikt. En niet veel later trad als Lid van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek een man op, meer als Geleerde dan op staatkundig gebied vermaard, JAN HENDRIK VAN SWINDEN [3], wiens naam evenwel in deze bladen niet onvermeld zou hebben mogen blijven, dewijl hij nog in den loop van het rampvol jaar 1799, op het te Parijs belegd internationaal wetenschappelijk Congres, Nederland zulk een' glans had bijgezet [4]. Bij zijne terugreize met zijn mede-Lid AENEAE, in de maand Julij, meende SCHIMMELPENNINCK aan beider verdiensten de verklaring verschuldigd te zijn, dat hun ijver, hunne kunde en hun gedrag, hun dermate de hoogachting van al wat achtingwaardig was, verworven hadden dat zij te Parijs eene nagedachtenis achterlieten, welke hunne zenders, ja ons

---

[1]) Depêche van 21 Dec. 1799.

[2]) Verg. in de *Gazette de Leide* van 21 Januarij 1800, den brief van BONAPARTE aan den Koning van Engeland, en het antwoord van Lord GRENVILLE aan den Minister TALLEYRAND (26 December 1799 — 5 Januarij 1800).

[3]) Hij was een der Directeuren, te rekenen van 20 Junij 1800 tot half September 1801.

[4]) Het betrof de bepaling van de gelijkheid der maten en gewigten. VAN SWINDEN was de steller van het rapport der werkzaamheden van het Congres. — De afbeelding van H. AENEAE treft men aan in de Vaderl. Historie, 66ste Deel (122ste Boek).

Vaderland eene wezenlijke eer aandeed [1]. Uit eene rij der uitstekendste Geleerden van Europa [2], van Franschen, Italianen, Spanjaarden en Denen, als de waardigste en bekwaamste tolk tot het uitbrengen van een algemeen, onzijdig en grondig verslag, gekozen te worden, was eene onderscheiding, die in den persoon van een' Landgenoot, het politisch zoo diep gezonken Nederland vereerde. — De hulde die onzen VAN SWINDEN gedurende Handelingen en beraadslagingen, welke meer dan een half jaar onafgebroken werden doorgezet [3], herhaaldelijk en telkens wedervoer wanneer hij zich in de openbare vergadering van het Fransche Instituut, ook door de Leden van het Corps Diplomatique bijgewoond, van de opgedragen taak had gekweten [4], was nog een flaauwe weêrschijn van den luister die onze Gezanten in gelukkiger dagen bij zamenkomsten der Vertegenwoordigers van ons Werelddeel over hoogere belangen, had omstraald [5]. Tegelijk leverde dit onschuldig Congres een loffelijk blijk van de elders zoo menigwerf op schaamtelooze wijze ter zijde gelegde kieschheid en onpartijdigheid. In plaats van waar het de eischen der Staatkunde gold, de Fransche zelfzucht bot te vieren, had men hier op wetenschappelijk gebied, beter besef en

[1] Depêche aan VAN DER GOES, 19 Julij 1799.

[2] Uit mannen, als *Legendre*, *Laplace*, *Delambre*, enz.

[3] Zij waren den 30 November 1798 begonnen. Z. overigens G. MOLL, *Redevoering over* SWINDEN bl. 57 volg.

[4] Bundel brieven der Commissarissen VAN SWINDEN en AENEAE van 15 Februarij 1799 — 19 Julij 1799 uit Parijs, aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES (Rijks Archief).

[5] „De Burger VAN SWINDEN heeft heden vóór acht dagen het gemelde rapport in eene algemeene, en daartoe opzettelijk geconvoceerde vergadering gedaan: met dat gevolg dat het Institut het rapport terstond heeft aangenomen en gearresteerd, en verder besloten dat hetzelve in schrift, aan het Wetgevend Ligchaam, door eene Deputatie, bestaande uit den President en de Secretarissen van het Institut, en de Commissie tot de maten en gewigten en corps, zoude worden overhandigd," enz. (Brief van V. SWINDEN en AENEAE aan VAN DER GOES 24 Junij 1799).

gevoel van hetgeen behoorde. Men had VAN SWINDEN benoemd gewis om zijne zeldzame gaven, maar ook en niet het minst dewijl het om zijne eigen uitdrukkingen te gebruiken, „naar het oordeel van de Classe (van het Institut) meer betaamlijk scheen, dat een der *vreemde* Commissarissen, en niet een Fransche het publiek over hetgeen verricht was geworden, zoude onderhouden" [1]).

Laat ons alvorens de beschouwing van den toestand te vervolgen, waarin de Bataafsche Republiek zich uit het dubbel oogpunt der Diplomatie en van het krijgswezen, meer bepaald tot Frankrijk bevond, den draad van andere internationale betrekkingen weder opvatten; — allereerst met den gemeenschappelijken Bondgenoot, het Hof van Spanje. — Niet geringe veranderingen hadden dáár sints ruim twee jaren plaats gegrepen [2]); een kortstondige verademing van het alvermogen van den gunsteling, Prins DE LA PAZ, door het Bewind van verlichte of regtschapen Staatslieden zoo niet vervangen, ten minste getemperd, was reeds vóór het einde der eerste zending van VALCKENAER eenigermate merkbaar, en bij zijn terugkeer uit Holland, niet twijfelachtig. De namen van Don FRANCISCO SAAVEDRA [3]) en van Don GASPAR MELCHIOR DE JOVELLANOS [4]) klonken in Europa als die van Ministers van wier doorzigt, beleid, werkzaamheid en veêrkracht het schoone Rijk zijne wedergeboorte verwachtte. Eene fraaije depêche van den Bataafschen Diplomaat bij die verheffing, werpt over de gesteldheid der gemoederen in Spanje bij die gelegenheid en over de onver-

---

1) Brief van V. SWINDEN en AENEAE 4 Julij 1799.

2) Verg. de *Mém. tirés des papiers d'un homme d'Etat.* T. VI. 58 suiv.

3) Minister van Finantien, vroeger Gouverneur te Caraccas.

4) Gedurende zeven jaren in eene soort van ballingschap en ongenade van het Hof gehouden. Z. wegens dien edelen Staatsman en ook over *Saavedra*, de *Souvenirs diplomatiques de Lord Holland* (Paris 1851). Chap. V. p. 69 suiv.

mijdelijke gevolgen van eene ligt te vreezen teleurstelling, veel licht. „Eindelijk, zoo meldde hij [1]), heeft de Vredevorst aan het hoofd der beide Departementen van Finantiën en Justitie de twee eenige mannen geplaatst, sints lang door de openbare meening aangewezen. Het zijn SAAVEDRA en JOVELLANOS, dezelfde die voor Rusland [2]) benoemd was, beide bevrijd van alle vooroordeelen en onbekwaam eenige misbruiken te dulden; beide vijanden van de monniken en doortrokken van de beginselen der Fransche staathuishoudkundigen. Deze benoeming gister geschied zal aan het publiek zeer aangenaam zijn, bijzonder aan alle in dit Rijk verlichte mannen, die op verbetering van den Landbouw, op bevordering der nationale Industrie, op het herstel der geldmiddelen [3]), op vermindering van den invloed en de rijkdommen der monniken, op hervorming van publieke opvoeding en onderwijs tot hiertoe vruchteloos gehoopt hebben" [4]). Deze keus, zoo oordeelde VALCKENAER, toonde wel aan de eene zijde de goede geneigdheid des Prinsen om zijn vaderland uit den zoo zeer vervallen staat te redden; dan aan de andere zijde was het ligt te voorzien, dat deze twee mannen in de diep gewortelde abuizen en in allen die daarvan leven, in de verkwisting van het Hof en de zwakheid van den Koning [5]), bijna onoverwinnelijke hinderpalen ontmoetende, misschien binnen korte maanden hunne plaatsen zouden moeten verlaten. En wat zou dan het gevolg zijn? Een hoekje der gordijn opgeligt zijnde, en het pu-

---

[1]) Uit San Lorenzo 9 November 1797 (Aan de Commissie van Buitenlandsche Zaken uit de Tweede Nationale Vergadering). Verz. CROISET VAN TOULON.

[2]) Om derwaarts als Gezant te gaan.

[3]) Alles goeds hoopte vooral CABARRUS van hen, de stichter der Spaansche Bank, over welke zie MIRABEAU, *de la Banque d'Espagne, dite de Saint Charles* (1785) p. 8 suiv.

[4]) Verg. hierbij het Levensberigt van JOVELLANOS door H. BAUMGARTEN in H. V. SYBEL'S, *Histor. Zeitschrift* Munchen 1863 S. 322—386.

[5]) Karel IV.

bliek voor de eerste maal in die benoeming een zeker ontzag voor zijne aanwijzing ontwaar geworden zijnde, zouden de Spanjaarden den val of het ontslag dier mannen met niet minder leedwezen vernemen en met niet minder ongeduld dragen, dan de Franschen in der tijd de herhaalde verwijdering van NECKER. „Dan zal, voorspelde hij, de lang gedrukte veêr ook hier los springen, en zullen de alom wijd en zijd verspreide brandstoffen in vlam uitbarsten.'' Het water was tot de lippen gekomen en zonder een gestrenge hervorming en verstandige maatregelen, kon de Regering zich niet lang staande houden [1]). Van de ergerlijke zedeloosheid en verspilling ten Hove, een paar proeven, later aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen in gemeenzaam schrijven medegedeeld. „A propos! dus verhaalt de schalksche VALCKENAER, vriend van de *chronique scandaleuse*, „die Generaal TRUGUET, die hier slechts vier maanden heeft geresideerd [2]), heeft eene distinctie genoten, buiten voorbeeld in de Annales diplomatiques van dit Rijk [3]). Behalve het gewone afscheidspresent aan hem in geld gegeven, heeft hij van *de Koningin* ontvangen haar portrait en medaillon, met zeer schoone brillanten omzet, en 20 duizend Livres tournois waardig geschat. Hoe komt dit, zal UEd. vragen. Hierover bij monde nader [4]). *Autre à propos!* Weet gij reeds dat zekere groote dame, thans een, voorheen *garde du corps* uit de Americaansche compagnie tot haren begunstigden minnaar [5]) heeft? Deze is te Aranjuez, zeer subiet,

---

[1]) VALCKENAER uit San Lorenzo, 11 December 1797.

[2]) Door GUILLEMARDET vervangen.

[3]) Depêche (confid.) uit St. Ildephonse 18 Aug. 1798 (aan VAN DER GOES). Z. wegens den Gezant TRUGUET, deze *Geschiedenis* I. 831, — en *Mém. tirés des papiers d'un homme d'Etat*. T. VI. 51 suiv.

[4]) VAN DER GOES, die zelf Gezant te Madrid was geweest, begreep met een half woord.

[5]) In de *Mém. tirés des papiers enz.*, heet die gunsteling „M. DE MALLO,

van simpel *garde du corps* en zelfs weinig gezien bij zijne kameraden, geworden *Mayordomo der week*, en staat op den trap van een groot fortuin te maken. Hij heeft reeds huis, vaisselle, en krijgt eerstdaags equipage; hij is geel en niet fraai van aanzien en een slecht successeur van zekeren MANUELITO [1]), u wèl bekend. Deze laatstgemelde is steeds te Madrid, en heeft het Hof herwaarts *niet gevolgd* [2]): men verwacht echter zijne komst bij den aanstaanden 25 jour de St. Louis. Daar SAAVEDRA ziek is, dus besloot VALCKENAER met de vermelding van ernstiger zaken, en niet dan provisioneel Secretaris van Staat, is men zeer benieuwd wie den 25 dezer de *mesa d'Estado* zal houden." Onze Gezant behoorde gewis niet tot de zedepredikers, allerminst door eigen voorbeeld, maar toch bij het aanschouwen van eene zoo aanstootelijke ongebondenheid als die door de hoogst geplaatste personen ten toon werd gespreid, kon hij zich niet onthouden op dit onvoorzigtig gedrag de aanmerking te maken: „Het is onbegrijpelijk dat in deze conjuncture van tijden, de Vorsten en Vorstinnen niet leeren, dat deze en soortgelijke zaken niet meer zoo vrij en zonder censuur kunnen worden gedaan, als vóór 25 jaren [3])"

In het tijdperk tusschen de eerste en tweede zending van VALCKENAER naar Spanje verloopen, was sedert den meest door TRUGUET bewerkten ommekeer, en gedurende de ziekte van SAAVEDRA, een jeugdig Ambtenaar tot de schitterendste

---

d'une tournure *athlétique*, destiné à remplacer le Prince de la Paix dans la faveur de cette Princesse" (VI 58).

[1]) Den Prins DE LA PAZ, GODOY. Met dien naam duidde de Koningin haren boel aan.

[2]) Later (den 3 Sept. 1798) schrijft VALCKENAER: De Koningin is zeer wel en content; MANUEL is vergeten; en er is een andere BENJAMIN, die eerlang tot de hoogte van MANUEL schijnt te zullen opklimmen."

[3]) 3 Sept. 1798 („Au citoyen M. V. D. GOES, Secrétaire-Général du Département des affaires étrangères"). — Archief VAN DER GOES.

staatsbedieningen bevorderd; en al weder, naar men verzekert, niet zoozeer om de gaven van zijn geest als wel door de gunst der pligtvergeten Koningin en om zijne innemende gestalte en gelaat [1]). Hij werd Minister van Buitenlandsche Zaken. Niet vreemd evenwel dat ten gevolge van al deze plotselijke en verrassende gebeurtenissen, die grootheid anderen in de oogen stak, en dat de ijdelheid en eerzucht van mannen in de dienst van het Rijk vergrijsd, gestreeld werd door het uitzigt, den nog onervaren Staatsman te verdringen. En zoo ontving VALCKENAER zich nog in Holland bevindende, uit Spanje meer dan één berigt, dat de Ambassadeur van Z. Kath. Majesteit te Parijs, de oude AZARA, die vroeger als Gezant te Rome, voor de belangen van het Directoire geijverd had [2]), zich met die voorgespiegelde hoop liet begoochelen. VALCKENAER dreef daarmede den spot, en wel dubbel; niet slechts met den verdwaasden Grijsaard wiens hoogmoed men te Parijs streelde, maar die zeide hij, die vleijerij betaalde met al de opregtheid welke men door een 35jarig verblijf in Italië verkrijgt, zoodat hij (AZARA) den Franschen meer suiker dan brood beloofde [3]). Zelf op zijn doortogt naar Madrid, eenige maanden vóór den 18 Brumaire, den staat van zaken te Parijs opmerkzaam gadegeslagen hebbende, kon VALCKENAER aan VAN DER GOES over

---

1) URQUYO était jeune, beau et bien fait; S. M. *la reine* fut frappée de *la personne* du lecteur beaucoup plus qu'édifiée par les dépêches. Bravant l'étiquette, sinon les convenances, elle lui ordonna de prendre une chaise et de faire la lecture à son aise, enz. *Souvenirs diplomatiques de Lord Holland* p. 76.

2) Dat hij in gemoede afkeerig was van de Fransche Revolutie, bleek uit zijne depêche na de wijziging in het Directoire door SIEYES bewerkt, zich aldus uitlatende: „*le dernier acte de cette tragédie court à sa fin.*" (VALCKENAER aan V. D. GOES 12 Aug. 1799).

3) „Le fait est, je pense, qu'on berce le vieillard très-vain et très-ambitieux de cet espoir à Paris, qui paie cette bercerie avec toute la franchise, qu'on acquiert par un séjour de 35 ans en Italie, en promettant avex Français plus de sucre que de pain." (Brief aan V. D. GOES uit Amsterdam 6 April 1799).

den door het Directoire niet meer zóó gevierden Spaanschen Diplomaat melden: „*de oude Heer*, schrijft hij, begint hier zeer zijn crediet te verliezen; en de activiteit van den Ridder URQUYO wordt hier zeer geroemd, die waarlijk ook alles doet wat mogelijk is, om de Fransche operatiën te seconderen." En ter plaatse van zijne bestemming aangekomen, bevestigde hij reeds in zijne eerste depêche, zijne beschouwing van het gezag van den meer benijden dan wel bedreigden Minister [1]). „Ik heb, zeide VALCKENAER, die weldra de raadsman van den Spanjaard zou worden [2]), den Ridder URQUYO vaster geankerd gevonden, dan ik veronderstel dat men u, vóór mijn aankomst alhier, zal verteld [3]) of geschreven hebben. De overige Ministers zijn ook wederom als voren, zijne complaisante serviteuren, except de Oom [4]) des Prinsen DE LA PAZ, die met URQUYO over het schandelijk werk van Minorca hooge woorden en scherpe briefwisseling gehad heeft, en wien men eerlang een' opvolger voornemens is te geven."

De Bataafsche Gezant ondervond in de vervulling van zijne ambtspligten, terstond vele moeijelijkheden, hetzij men zijne rustelooze bedrijvigheid tijdens de eerste zending aan den dag gelegd mistrouwde, of al te gereedelijk aan inblazingen van meer dan ééne zijde ten nadeele van VALCKENAER, het oor leende [5]). — Van het verdacht maken van zijne staat-

---

1) St. Ildephonse, 12 Aug. 1799.

2) Lord HOLLAND, *Souvenirs* p. 80. „Il (URQUYO) était principalement en relation avec VALCKNAER, ministre de la Republique Batave et BOREL, l'Envoyé de Saxe."

3) Te weten de Gezant te 's Hage D'ANDUAGA.

4) ALVAREZ.

5) „Ik heb, zoo klaagt deze, reden *om gerevolteerd* te zijn over het dubbelhartig gedrag van den Heer uit het Westende (d'ANDUAGA), die mij met caresses en protestatiën overladen heeft, en die nog geen twee maanden geleden op een voor mij zeer honenden toon herwaarts heeft geschreven — waarschijnlijk op instigatie van zijnen Parijschen collega, — welke zich niet ontzien heeft,

kundige denkwijze nu eens te Madrid, dan weder te Parijs en zelfs in 's Hage, is reeds met een enkel woord gewaagd. Maar men stelde hem ook als een onbescheiden snapper voor, die zich door het bezigen van zeer onkiesche middelen het vertrouwen van de hoogste Staats-dienaren verschaft hebbende, zich door ijdele of onvoorzigtige grootspraak die genegenheid onwaardig betoonde en zijne eigen eer zoowel als die van anderen bezwalkte. Kwade geruchten, aan het verspreiden van welke de Spaansche Minister te 's Hage niet vreemd was geweest, waren hem reeds vooruit gegaan; doch hiermede niet te vreden verzon of overdreef men feiten, die den toeleg moesten begunstigen om VALCKENAER zelf op zijn rappel te doen aandringen. Het was eene wedervergelding voor het deel dat de Bataafsche Ambassadeur aan de vervanging van den grijzen AZARA genomen had, immers werd ondersteld daaraan gehad te hebben. „Gij weet, meldt hij aan VAN DER GOES, dat MUSQUITZ [1]) den 15 of 16 September reeds te Parijs verwacht werd. De woede van T. P. (TALLEYRAND-PÉRIGORD) en van den ouden Senor is dus des te heviger, vooral ook tegen mij, die zij daarvan de schuld meenen te zijn, ten minste grootendeels [2]). De eerstgemelde heeft zich niet ontzien om korte dagen vóór dat zijn opvolger in functie trad aan den Franschen Gezant alhier te schrijven, dat hij zich vooral met mij zeer omzigtig moest gedragen, omdat ik dan een geëxagereerd [3]), en dan wederom Oranjegezind was! — Maar zie hier wat anders. De Ridder AZARRA heeft zich onlangs te Parijs laten verluiden dat hij van den

om quasi in naam van het Fransch Directoire aan den Koning alhier een brief te schrijven, om hoogstdenzelve te verzekeren, dat mijne benoeming en eventuele komst alhier — *hoogst onaangenaam* zijn zou." Depêche van 12 Aug. 1799.

1) Tot daartoe Gezant van Spanje te Berlijn.

2) Depêche uit St. Ildephonse 23 Sept. 1799 (1 Vendémiaire l'an VIII).

3) Jacobijn, democraat.

Bataafschen Ambassadeur [1]) had gehoord, dat ik 500 medailles aan ons Gouvernement in rekening had gebragt, als gebruikt om den Ridder URQUYO te winnen en in onze belangen over te halen! Deze infamie is ons uit Parijs door een zeer geloofwaardig man overgeschreven als een blijk der intrigues om URQUYO en mij te *brouilleren*. Ik ken SCHIMMELPENNINCK al te wel om niet zeker te zijn, dat hij nooit iets diergelijks heeft gezegd, noch kunnen zeggen maar ik acht het noodig u daarvan kennis te geven, die beter dan iemand de valschheid van deze assertie in alle hare deelen kent. — De Ridder URQUYO heeft er met mij over gelagchen, maar dit is mij niet genoeg." — Werkelijk maakte VALCKENAER onmiddellijk van de stellige ontkenning in een brief van SCHIMMELPENNINCK gebruik, om het feit of liever „den infamen laster" door AZARA in omloop gebragt niet enkel bij URQUYO [2]), maar door dezen bij den Koning en de Koningin te logenstraffen [3]). — En zoo dreef die wolk voorbij en op zijne beurt had D'ANDUAGA den invloed van den verbolgen Hollander te duchten, die den 11 November 1799 het aanstaand vertrek van den Spaanschen Minister uit 's Hage dorst voorspellen. „Gij zult hem niet lang houden, schreef hij aan VAN DER GOES, en zoo de Ridder URQUYO blijft zitten op het kussen, zal een zijner intieme Vrienden, wiens naam in het Spaansch, *de werkman* beteekent, dien gij veelligt in de Secretarij van Staat gekend hebt en die den Heiligen Vader in zijne laatste oogenblikken heeft bijgestaan, de opvolger van *A*. in den Haag zijn [4])".

In diezelfde letteren kwamen eenige belangrijke beschouwingen voor over de mogelijkheid van het beding onzer onzijdigverklaring gedurende den op verre na nog niet geëin-

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK.

[2]) „Als daardoor even zoo zeer als ik gelaedeerd."

[3]) Depêche uit San Lorenzo 24 Oct. 1799.

[4]) San Lorenzo de l'Escurial 11 November 1799.

digden krijg, naar aanleiding deels van den voorslag van het Hof van Berlijn aan het Fransch Directoire, deels van de aan VALCKENAER niet onbekend gebleven zending van DE VOS V. STEENWIJK, van welke hij niet veel hoopte. — Niet onaardig is wat hij van een gezegde van den Koning van Spanje mededeelt, die weinig minder dan de Bataafsche Republiek den druk der Alliantie met Frankrijk ondervindende, en uit de depêches van zijn Gezant te Parijs vernomen hebbende [1]), dat men onzerzijds alle moeite deed om die neutraliteit te verwerven, zou hebben uitgeroepen: „*wel zoo: dan wil ik ook neutraal zijn: ik heb hetzelfde regt als de Hollanders!*" Maar, naar het inzien van onzen Diplomaat, zou Engeland van zoodanige onzijdigheid al het voordeel, de Fransche Republiek al het nadeel gehad hebben. Zij streed tegen het Haagsch Tractaat, en moest zij met de ontruiming van ons Land door de Fransche hulpbenden gepaard gaan, welke zekerheid had men dan tegen eene landing der Engelschen of van andere Magten op onze kusten? — Hij wist van het voorstel vroeger door HAUGWITZ gedaan, maar kon bezwaarlijk gelooven dat dit na de landing der Anglo-Russen nader zou zijn aangedrongen [2]). — Wij moeten hier een oogenblik op de betrekking met het Pruissisch Kabinet terugkomen. — Men had onzen Zaakgelastigde BOURDEAUX buiten het geheim gehouden, maar deze toonde spoedig van het verblijf van DE VOS onderrigt te zijn, hetzij dan door zijn Ambtgenoot OTTO, of wel door het kanaal van een

[1]) MUSQUITZ meldde dat de Hollanders, die neutraliteit „*niet om godswil*" te Parijs zouden verkrijgen. — Nu, te *Berlijn* voorzeker ook niet. — „De Spaansche Minister (MUSQUITZ zelf) heeft mij gezegd (aan BOURDEAUX), dat hij u van Parijs zou schrijven om u te persuaderen de volle somme van *twee duizend ducaten* aan onzen vriend te accorderen, gemelde Heer overtuigd zijnde, dat men in de tegenwoordige tijdsomstandigheden aanzienlijke opofferingen moet maken." (Depêche van BOURDEAUX 15 Sept. 1799.)

[2]) „Ik kan, zeide hij, ook geen *termini habiles* vinden voor die neutraliteit." (Depêche van 11 November 1799).

veilen vertrouweling [1]), wien hij reeds vele mededeelingen verschuldigd was. — „De Burger VOS VAN STEENWIJK is hier sedert eenige dagen schreef hij reeds den 28 September 1799 [2]), en heeft gister een lange conferentie met den Graaf V. HAUGWITZ gehad. Men wil dat hij van wege 't Bataafsch Gouvernement gezonden is met geheimen last voor dit Hof: dit is ten minste het algemeen gerucht." — Ruim eene week later wist hij van de strekking der zending van DE VOS althans dit dat zij de bewerking van onze Neutraliteit beoogde [3]), terwijl hij drie dagen daarna zoovele bijzonderheden naar 's Hage overbriefde, dat zijn geheim Agent met de daad bewees het geld hetwelk hij trok, wel waard te zijn [4]). Deze scheen zóó diep in het vertrouwen van den Graaf V. HAUGWITZ te staan, dat hij aan BOURDEAUX den zakelijken inhoud kon opgeven van hetgeen de Pruissische Staatsman eerst den volgenden dag aan den Franschen Chargé d'affaires zou verklaren. „Ik zie. [5]) — dus luidde dan nu de opheldering van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen waarom hij de zaak zoo lang voor BOURDEAUX had verzwegen, — dat gij vrij wel geinformeerd zijt omtrent de zending van den Burger VOS. Ik heb u dit in mijne vorige niet gemeld omdat ik dien brief zóó ingerigt had dat gij denzelven als het ware aan den Burger OTTO kondet voorlezen, daar op die wijze uwe informatiën aan OTTO, volkomen zouden strooken met hetgeen hier aan FLORENT GUYOT en te Parijs aan den Minister

---

1) „Maandag hoop ik door mijn Bankier de bewuste *ƒ* 3000 te ontvangen, zullende deze alsdan ten eerste aan onzen Vriend ter hand stellen" (28 Sept. 1799).

2) Aan VAN DER GOES, eigenhandige ontcijfering van den Secretaris CROISET. (Verz. VAN TOULON).

3) Depêche van BOURDEAUX 5 October 1799.

4) Depêche van 8 October 1799. *„Je dois supplier le Cit.* V. D. GOES *de vouloir bien ne confier le déchiffrement de l'incluse qu'à des mains sûres."*

5) Depêche van VAN DER GOES aan BOURDEAUX 18 October 1799 (Verz. CROISET V TOULON).

REINHARD onzentwege gezegd is [1]). En bij het vertrek van den Burger VOS was het waarlijk wel tijd om aan alle middelen tot behoud in den gevaarlijken toestand waarin de Republiek toen was, te denken. Het lot der wapenen was niet alleen onzeker, maar vele kansrekeningen waren ten voordeele van den vijand, die op dat tijdstip veel talrijker was dan onze vereenigde legerbenden. Het is niet waar, dat het antwoord van den Heer V. HAUGWITZ volstrekt weigerend geweest is. Er is geene quaestie geweest om een Pruissisch Prins aan het hoofd der militaire magt [2]) te stellen. De aankomst van DESFORGUES heeft hier wederom veel ongerustheid gegeven: men had gegronde vermoedens, dat deze zending in verband stond met eene intrigue, om in het Gouvernement eene verandering *à la Cisalpine* te maken, of om de Republiek onder een militair Gouvernement te brengen." De depêche hield verder klagten in over het eigendunkelijk gedrag van BRUNE, ook nadat men van de vrees voor een of anderen geweldigen stap, was bekomen. En ten duidelijkste bleek uit het schrijven van VAN DER GOES, dat alleen BRUNE [3]), niet het Bataafsch Bewind met den Hertog van YORK had onderhandeld en slechts door tusschenkomst van DESFORGUES opening van zijne bedingen te 's Hage had gegeven.

---

1) Maar OTTO liet zich zoo ligt niet misleiden. Hij gaf aan den handlanger van BOURDEAUX (denkelijk LOMBARD) te kennen, „dat de opgegeven motiven dier zending hem niet klaar voorkwamen", en aan BOURDEAUX zelf dat zijne ontvangen berigten niet gansch met diens inlichtingen overeenstemden. (BOURDEAUX aan V. D. GOES 26 October 1799.)

2) In de Bataafsche Republiek.

3) „BRUNE heeft gevorderd *de teruggave der geroofde Vloot* en de loslating van 15 duizend krijgsgevangenen, en aan YORK tweemaal 24 uren tijd van beraad gegeven. — Het Bewind heeft hiervan gisteren morgen door DESFORGUES communicatie ontvangen." (Aan BOURDEAUX, 18 October 1799 confidentieel). Geen wonder, dat de eisch met opzigt tot het Eskader was afgeslagen, „daar het *principaal* oogmerk van Engeland toch maar was geweest onze Vloot te bekomen." (BOURDEAUX aan V. D. GOES, 15 Sept. 1799).

Mogt al de zending van DE VOS VAN STEENWIJK in het eigen oogenblik voor hetwelk zij bestemd was, mislukt zijn, geheel onvruchtbaar was zij niet, omdat het uit 's Hage aan Pruissen voorgespiegeld ontwerp om de willekeur van het Directoire te helpen beteugelen, den Minister HAUGWITZ wel toelachte. Kon men de Bataafsche Republiek niet gansch aan den invloed van Frankrijk onttrekken, men moest dan te Berlijn daarop bedacht zijn, dien zooveel mogelijk te *deelen* en zorg dragen dat die invloed niet in eene volkomen afhankelijkheid van ééne Mogendheid ontaardde. De man die zijne diensten aan BOURDEAUX verkocht en er dus belang bij had zijne waar tot den hoogsten prijs te doen gelden, beweerde dat hij zelf bij HAUGWITZ het gewigt van onze Neutraliteit voor Pruissen met nadruk had betoogd [1]), zoodat die Minister liefst door ons toedoen, die zaak te Parijs weder aangebonden zag, hoewel ter vermijding van argwaan, daarbij alle omzigtigheid werd aanbevolen. Tegelijk verklaarde hij zich zeer genegen den Prins van *Oranje* eene schadeloosstelling te verschaffen, als het meest geschikt middel om alle partijen te bevredigen. Maar hetgeen de onderhandelingen met het Kabinet van Berlijn bemoeijelijkte, was het verschil tusschen de Politiek van den Koning en die van het Ministerie [2]): eerstgenoemde hield men, meer dan zijne Bewindslieden, der Bataafsche Republiek gunstig.

Doch hoe kon anders dan bij een Algemeenen Vrede, de aan het Stadhouderlijk Huis verschuldigde vergoeding gevonden worden, en hoe ver was men niet van dien eindpaal nog verwijderd? Al liet zich uit de sterke oneenigheden tusschen de beide Keizerlijke Hoven, uit de klagten der

---

[1]) „Dit zijn de vruchten van de pogingen van mijn Vriend die dezer dagen boven de drie uren met dien Heer is aan den gang geweest om hem te bewijzen van welk belang het voor Pruissen zoude zijn, onze neutraliteit te bewerken.” (Depêche van BOURDEAUX 5 Nov. 1799).

[2]) Depêche aan VAN DER GOES 5 Oct. 1799.

Russische Generaals tegen de Oostenrijksche Staats- en krijgslieden, THUGUT, DIETRICHSTEIN, MELAS en anderen, de spoedige ontbinding der Coalitie voorspellen, toch zag de profetische geest van den vurigen VALCKENAER in het aanstaande voorjaar nog een geduchten strijd in Italië te gemoet, die de verdrijving der Oostenrijkers en de stichting van eene „*République Italique*" naar hij giste, ten gevolge zou hebben. Te Konstantinopel was de invloed der Russen nog even magtig als ooit, en het was op den gemeenschappelijken aandrang der Hoven van St. James en van Petersburg, dat het Turksche Ministerie den Gezant van Spanje zoowel als vroeger den Bataafschen wilde verwijderen [1]).

Nogtans had de Eerste Consul niet enkel te Londen, maar ook te Weenen vóór de intrede van het eerste jaar der XIXe Eeuw [2]) den stap gedaan, die hoe opzienbarend en aanvankelijk niet toereikend om de hervatting der vijandelijkheden tusschen Oostenrijk en de Fransche Republiek te voorkomen, na een nieuwen wapenroem door MOREAU en BONAPARTE behaald, tot den Vrede op het vastelahd zou leiden. En indien het niet vreemd kon schijnen, dat de Consul die een zoo beslissend deel aan het tot stand brengen van het Tractaat van Campo-Formio genomen had, ditzelfde verdrag als grondslag van nieuwe Negotiatiën gelegd wilde hebben [3]), er kwamen dan ook geschilpunten voor de Bataafsche Republiek van niet-geringe beteekenis schier tegelijk ter sprake, 1°. de uitsluiting van Engeland van dien Vre-

---

1) VALCKENAER's depêche van 11 November 1799, met vermelding der depêche van BOULIGNY, 24 September bevorens uit Konstantinopel.

2) Brief van BONAPARTE aan Keizer FRANS, 25 December 1799 bij DU CASSE, in na te melden werk, T. II. 2—5. (Antwoord van THUGUT 25 Januarij 1800, uit Weenen).

3) Verg. DU CASSE, *Hist. des Négociations diplomatiques relatives aux traités de Mortfontaine, de Lunéville et d'Amiens*, Paris 1855, T. II. 6. (Depêche van TALLEYRAND aan THUGUT 28 Febr. 1800.

dehandel, 2°. de regeling der schadeloosstelling van het Huis van *Oranje*, en de uitbreiding van het grondgebied van den Staat, bij het verdrag van 's Hage beloofd; een en ander meest uit Secularisatiën in Duitschland te vormen. Doch welverre van zich van het Britsche Kabinet te willen scheiden, weigerde de Keizer de voorgeslagen onderhandeling en zijne Bondgenooten in den steek te laten. Te vergeefs betoogde TALLEYRAND, dat men blijkbaar te Londen den Vrede niet begeerde, vermits men de eerste openingen uit Parijs, met minachting bejegend had. Eerst na de onsterfelijke zegepraal te Marengo [1]), zou het den Eersten Consul gelukken de wet aan Oostenrijk voor te schrijven en het Congres van Lunéville, Engeland ten spijt, te beleggen.

Maar ook niets minder dan eene zoo glansrijke overwinning werd vereischt [2]) om de ontwerpen der Kroonen, die Frankrijk een kwaad hart toedroegen of op wier gezindheid de Eerste Consul zich niet onvoorwaardelijk verlaten kon, te verijdelen en te beschamen. Reeds had de Oostenrijksche Opperbevelhebber MELAS de onteerende Capitulatie moeten sluiten en in de overgave der vestingen van Piemont en Ligurië bewilligd, en nog zond VALCKENAER van die groote gebeurtenissen onkundig, zeer vertrouwelijk aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, de volgende gewis uit eene echte bron [3]) ontvangen berigten. „Men heeft mij hier, schreef hij uit Aranjuez den 19 Junij 1800, *in het oor geluisterd*, dat men in het *zekere* wist, dat het Tractaat tusschen *Rusland* en *Pruissen* tot stand gekomen en geteekend is, waartoe de Noordsche Kroonen zullen accederen of reeds geac-

1) Op den 14 Junij 1800.

2) „Wij krijgen nog geen Vrede, mijn vriend, *het is grijpen naar de maan;* wij krijgen ze noch te land noch ter zee, en te land durf ik mij geen *groote successen* van de Franschen beloven." (VALCKENAER uit Aranjuez aan VAN DER GOES, 14 Maart 1800).

3) Uit den mond van URQUYO.

cedeerd zijn, en waartoe Portugal [1]), Napels enz. enz. zullen genoodigd worden. De hoofdpunten dezer Alliantie worden gezegd drie te zijn:

Vooreerst, geene nieuwe Republieken in Italië toe te laten.

Ten tweede, de vergrooting van het Huis van Oostenrijk in Italië te beletten.

Ten derde, de *préponderance* van Frankrijk insgelijks te temperen." Uit dit laatste punt kon Pruissen, vreesde hij, wel eens gevolgen afleiden, die voor de onafhankelijkheid der Bataafsche Republiek zeer nadeelig zouden worden, en tevens voor de Alliantie der Helvetische Republiek met Frankrijk, daar men wel gaarne de oude Staatsregeling der dertien Zwitsersche Kantons zou doen herleven. Wat aan die mededeelingen, inzonderheid verrassend zoover het Hof van Berlijn betreft, geloof kon bijzetten, was de omstandigheid dat trots den zoo geweldig en bloedig hervatten oorlog, BONAPARTE naar men hoorde, nooit had opgehouden met *Weenen* te onderhandelen [2]), en dat hij zelfs nog onlangs uit *Milaan* nieuwe voorslagen van vrede had gedaan; terwijl de Fransche Chargé d'affaires te *Dresden* LAVALLETTE [3]) in de jongst verloopen maanden tot kanaal had verstrekt, waardoor TALLEYRAND en THUGUT onderhandelden.

Het lijdt geen twijfel of de beslissende nederlagen der Oostenrijkers in Duitschland en Italië, werkten op de handelingen der Diplomatie als een keerpunt terug, en dáár

---

[1]) Portugal, meende hij wel te weten, had „van dit werk" reeds door Engeland een wenk gekregen.

[2]) VALCKENAER aan VAN DER GOES, 19 Junij 1800.

[3]) In de *Mémoires et Souvenirs du Comte Lavallette*, wordt dit (T. II. 2 suiv., Bruxell. 1831) bevestigd. „Il (de Eerste Consul) me confia le poste de Dresde, avec ordre, aussitôt mon arrivée, d'écrire à Vienne que j'avais des pouvoirs de traiter d'un armistice, s'il paraissait plus convenable au Cabinet de Vienne de s'adresser à moi. Les conditions de cet armistice avaient la forme de Préliminaires de paix. On sait que les évènemens de la guerre sur le Rhin la firent signer après la bataille *d'Hohenlinden*, gagnée par MOREAU."

waar de tijdingen van *Marengo* nu luid gejuich en andere teekenen van officiele blijdschap afpersten, was de welwillendheid jegens Frankrijk vroeger niet zóó geworteld, of de wisselende kans der wapenen had op de stemming der gemoederen een zigtbaren invloed. „De *successen* der Franschen, meldde VALCKENAER, hebben de Portugezen bevreesd gemaakt voor een spoedigen Vrede met den Keizer, en dat het dan op hun dak zou kunnen regenen. Zij komen weder aan de hand, pour *renouer* [1]). Er is eene ware of schijnbare verkoeling tusschen hen en Engeland, de Minister WALPOLE vertrekt met *congé* [2])."

Wat uit den loop van den veldtogt, voor het Fransche Leger, hetzij dan voorspoedig of ongelukkig, te 's Hage met meerdere of mindere waarschijnlijkheid te verwachten stond, lag bij den nu eens hoog opgewonden, dan weder ter neêr geslagen en zwartgalligen Bataafschen Ambassadeur, zeer in het duister. „Ik vrees, zeide hij [3]), dat men zoo er groote *successen*, gedurende deze *campagne* bij de Franschen plaats hebben, ons Bewind zal *omverrewerpen*, en een *Consulaat* introduceren; en zoo er *revers* plaats hebben, dat men dan bij het einde der campagne, ons ter dispositie van Pruissen en Engeland zal overlaten, om *quovis modo*, met behoud van het oude Frontier van Frankrijk, vrede te maken. Ik zie dus de zaken zeer benaauwd en zwaarmoedig in, en deze is eene voorname reden voor mij, om te trachten uit het gedrang te geraken; te meer, daar de Fransche *insinuatiën* tegen mij niet op zullen houden [4])."

En inderdaad, dat de persoonlijke grieven en opvattingen van VALCKENAER daargelaten, de toestand der Bataafsche

---

1) Met het Hof van Madrid. Er was een koerier uit Lissabon aangekomen.

2) Aan VAN DER GOES, 19 Junij 1800.

3) Uit Aranjuez 12 Mei 1200, (*confidentieel*) aldus ruim eene maand vóór den slag bij Marengo.

4) t. a. p.

Republiek, in de eerste plaats van het toenmalig Bewind, met de uitbarsting der gramschap van den Eersten Consul bedreigd, gedurende deze slingeringen tusschen oorlog en vrede, meer dan eens bedenkelijk, ja hoogst zorgelijk was, viel niet te ontkennen; maar ook onverminderd de stof tot misnoegen, die de Haagsche Bewindslieden den zoo ligt ontvlambaren Corsikaan gaven, was de bekommering niet ongegrond, dat Nederland de speelbal van zijne weinig naauwgezette Italiaansche Staatkunde zou worden en dat eensdeels de meer en meer dringende behoefte van Frankrijk aan vrede, zoowel als de zucht van BONAPARTE, om de vriendschap met Pruissen te behouden, anderdeels de noodzakelijkheid van eene schikking met den gewezen Stadhouder en de plooibaarheid van een of ander Lid van het Huis van *Oranje*, misschien wel eens onder eene of andere vermomde *Restauratie*, de vruchten der Revolutie van 1795 konden doen verbeuren. Men was daaromtrent te 's Hage niet op zijn gemak. „Het is mij uit geloofwaardige informatiën gebleken, schreef de Agent VAN DER GOES den 11 Februarij 1800 vertrouwelijk aan BOURDEAUX [1]), dat men van den kant van Frankrijk niet alleen voortgaat om in Engeland aan te houden op paspoorten, maar dat men zelfs niet onduidelijk te kennen geeft, dat men niet ongenegen zijn zoude, om tot arrangementen over den aard van onze definitive Constitutie *met Engeland en Pruissen te concurreren*. Deze uitlokking schijnt zeer veel aandacht bij PITT verwekt te hebben. Indien deze explicatie *de concert* met het Kabinet van Berlijn geschied is, 't geen zeer waarschijnlijk voorkomt, dan zoude men hierin de oplossing van het gedrag van Pruissen ten opzigte van ons Land kunnen vinden. Gij gevoelt van hoeveel belang het in allen gevalle is, dat

---

[1]) Aan den Chargé d'affaires BOURDEAUX (confidentieel). Verz. CROISET — V. TOULON.

wij bij tijds geinstrueerd zijn. Tracht dit balletje eens *politiquement* op te werpen, om te zien hoe het opgenomen wordt. Het schijnt dat Frankrijk *alles* doen zal om vrede te krijgen." En die bekommering was zóó levendig en ook in de depêches aan VALCKENAER, zóó onverholen door VAN DER GOES uitgedrukt, dat de Bataafsche Ambassadeur hem niet minder dan hij zelf ontmoedigd antwoordde, en op het berigt dat de Agent zijne portefeuille verlangde neder te leggen, met veel aandrang wederkeerig zijn *rappel* uit Spanje verzocht. VAN DER GOES liet zich de verdrietige taak uit pligtbesef en opregte toewijding aan 's Lands dienst bij nadere overweging getroosten en ook VALCKENAER werd op zijne beurt overreed, nog eenigen tijd op den onaangenamen post te volharden, maar de neêrgedrukte stemming in welke hij zich ontboezemde, schildert den veegen staat der Republiek met zóó donkere en treffende verwen en de warme hulde aan het Hoofd van zijn Departement gebragt, vereert beide Diplomaten te zeer dan dat wij zouden hebben mogen nalaten, deze regelen uit de depêche van meer dan gewone beteekenis over te nemen. „Zoo gij de Buitenlandsche Zaken verlaat, voegde VALCKENAER hem toe [1]), zullen wij allen te veel verliezen, want gij hebt ons door uwe *exacte* en trouwhartige en amicale correspondentie te zeer verlekkerd, om ons aan de drooge ministeriele *morgue* te kunnen gewennen. Doch, zoo er iets mogt haperen aan mijn besluit, zoo zult gij bekennen, dat het akelig tafereel, hetwelk gij en alle andere vrienden in hunne brieven ophangt van den staat van zaken in ons Land en van deszelfs Finantiën, de hairen doet te berge rijzen en weinig hoop van behoud of heil overlaat. Ik ducht meer dan ooit dat de Fransche Broeders het zullen uitzuigen zooveel zij kunnen, onverschillig of het naderhand

---

[1] Uit Aranjuez 14 Maart 1800 (ontvangen 28 Maart 1800, beantwoord 3 April).

in een *moeras* wederkeere, dan of het een wingewest van Engeland en *Oranje* worde. Ik begeer van deszelfs ondergang geen aanschouwer te zijn, veelmin alsdan in dienst van een zoo beklagenswaardig Land eene zware bezolding te trekken."

Wat bleef er te midden van die onzekerheid en bij zooveel gronden tot achterdocht jegens de inzigten van den ondoordringbaren Eersten Consul anders overig, dan zich zoo daartoe eene kans geopend werd, in diep geheim met de Pruissische Regering en langs dien weg, al weder door tusschenkomst van een getrouwen aanklever van het Huis van *Oranje*, over onze *Neutraliteit* met de oorlogvoerende Magten, Frankrijk en Engeland te verstaan [1]? Het was op de welwillende medewerking van den Baron VAN SPAEN, bevriend met VAN DER GOES, dat deze voor eene nieuwe zending naar Berlijn, in het midden van April 1800 het oog liet vallen, hoe lijnregt dan ook de denkwijze van den Gelderschen Edelman, van die der Leden van het Uitvoerend Bewind verschilde [2].

„*Ongelukkige Staat*, zoo riep in die jammervolle dagen een eerbiedwaardig Zeeheld, toen in vaderlandlievende mijmeringen gedurende zijn ambteloos verblijf in datzelfde Gelderland verdiept, met weemoed uit: „Ongelukkige Staat, die door zijne zwakheid geene dekking of veiligheid vindt, dan in de jaloerschheid en verdeeldheid tusschen meer vermogende Staten! En is helaas deze niet de toestand van mijn Vaderland? Door onze zwakke *Constitutie*, — zoo treurde de fiere, onversaagde strijder bij Doggersbank, zijn wij voor alles beducht, verdragen alles, klagen over alles, en zijn

---

[1]) Z. Bijlage XVII. (16, 17 April 1800). *Zeer secreet. Pro memoria voor den Heer* VAN SPAEN *alleen*. (bl. 55 volgg.).

[2]) „Quoique les sentimens politiques de Mr. DE SPAEN diffèrent de ceux du Gouvernement Batave," enz. (VAN DER GOES aan BOURDEAUX, 17 April 1800).

tegen niets op onze hoede." Maar Nederland niet alleen, — het gansche Vasteland, zoo dacht hij, wordt met een wissen val bedreigd: ééne enkele Mogendheid gaat naar een wèlberaamd ontwerp, onafgebroken voort zich uit te breiden en op de puinhoopen der andere te verheffen, ten gevolge van het gebrek aan eenheid in wil en daad bij de Leden der *Coalitie*. — Kon de uitkomst twijfelachtig zijn? „Frankrijk, merkte VAN KINSBERGEN aan, heeft een vast plan om zich te vergrooten geformeerd, en verliest dat aangenomen systema niet uit het oog, voert den oorlog, omdat het tooneel op vreemden bodem overgebragt is, met weinig onkosten en kan door hare overwinningen bestaan en hare legermagten onderhouden. Dus juist het tegenovergestelde van de Staten, die haar den oorlog aandoen, of tegen welke zij ze voert. Behalve dit, vindt men nog een algemeenen geest van misnoegen, benevens een geest van *waggeling*, besluiteloosheid en nooit overeen te brengen in de Staatskabinetten, door de talenten en bekwaamheden met hetgeen hunne eigene Staten vorderen, en de horoscoop van Europa is gemakkelijk te trekken; namelijk, zonder medewerking en tusschenkomst van de Voorzienigheid, gaan zij allen te gronde [1])."

Noch HAUGWITZ, noch de Koning van Pruissen zouden zich op het standpunt hebben weten te plaatsen om de bescherm-Engel der Bataafsche Republiek te worden, en bij de Kabinetten der Tuileriën en van St. James, te haren behoeve met gezag op te treden [2]). Maar des te zorgelijker werd dan telkens de toestand van ons Bewind, als de slechte gezindheid van BONAPARTE zich van tijd tot tijd tegen de vijf Directeurs openlijk lucht gaf en het ergste deed vreezen.

---

[1]) *Mijne droomen*, *Tweede Druk*. (Te Amsterdam 1816) bl. 108 volg. 156 („Elburg, den eersten dag der eerste maand van het laatste jaar der 18e Eeuw").

[2]) „Pour que S. M. daigne être notre *Ange tutélaire* en s'intéressant auprès des Puissances belligérantes pour la Neutralité de cette République." (VAN DER GOES aan HAUGWITZ, 17 April 1800). Bijlage XVII. bl. 57.

Het kon in den Beheerscher van Frankrijk wel niet onnatuurlijk zijn, wanneer hij te dikwerf den tragen voortgang der Bataafsche Regering als een hinderpaal op zijnen weg ontmoetende, aan de vereenvoudiging van het raderwerk hier te lande door de invoering van een krachtig en snel werkend Bestuur, hetzij dan van een burgerlijken Voorzitter of wel bij voorkeur van een' Veldheer, aan de nabootsing der Fransche Constitutie op kleine schaal, in ernst had gedacht. Na al hetgeen reeds gedurende BRUNE's Opperbevel was voorgevallen, was het niet vreemd dat ook deze vrees de gemoederen meer dan eens bekroop. Had even vóór den 18 Brumaire [1]), het Directoire onder de leiding van den te Parijs zoo weinig beduidenden GOHIER [2]), wien onze min of meer Jacobijnsche heethoofden hadden aangehitst, op het ontslag van deze en gene Agenten [3]), op nog andere forsche maatregelen, ja zelfs naar men giste, op de instelling van „een *militair* Gouvernement" met de buitengewone zending van DESFORGUES een toeleg gemaakt, deels door de bezadigdheid van FLORENT GUYOT, of door het beter inzigt van BRUNE zelf, deels door den tegenspoed der Anglo-Russische wapenen verijdeld, wat kon men niet van het hooggaand en onverbiddelijk misnoegen van den Generaal die Frankrijk in bedwang hield, te duchten hebben? VALCKENAER althans hechtte zooveel aan de bedenkelijke geruchten die men hem uit den zetel der magtige Republiek had overgebriefd, dat hij de ontvangen tijdingen aan VAN DER GOES mededeelde. „*De eerste*

---

1) Depêches van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK en VALCKENAER 18 October 1799.

2) „Geprovoceerd door den Directeur GOHIER, die zich door onze intriguanten te Parijs laat omringen en *prevenieren*" (t. a. p.).

3) „Dat hij (DESFORGUES) op het ontslag van sommige Agenten, waaronder met mij, SPOORS en PIJMAN, alsmede op dat van JANSSENS moet insteren." (Verz. VAN TOULON — CROISET).

Raadsheer [1]), zoo had men hem geschreven, is dermate op uwe Bewindslieden gebelgd, dat hij absoluut eene verandering onder dezelve hebben wil, zeggende, dat na de verdediging welke de Franschen in den voorleden jare in uw Land gedaan hebben, het redelijk is dat men eene grootere genegenheid en inschikkelijkheid betoone. Ingevolge van dien *is de verandering besloten*, en hangt enkel af van de moeijelijkheid van keuze der *individus*, die de eerste plaatsen moeten bekleeden."

BONAPARTE's verbolgenheid voert ons tot hare oorzaak, het geldgebrek terug en tot de poging om in Holland, hetzij als *vriendschaps*-blijk van het Uitvoerend Bewind, of wel op den voet van eene diplomatische overeenkomst, en tegen afstand door de Fransche Republiek van eenige enclaves en domeinen, die het eigendom waren van Vorsten [2]) en Heeren met welke men in oorlog was, van Fransche en Belgische emigranten of van Geestelijke Corporatien — onder deze van de Orde van Malta en van het Duitsche Huis — ettelijke millioenen schats te bekomen. Nog vóór de verschijning van SÉMONVILLE en AUGEREAU te 's Hage, reeds op den 5 Januarij 1800 was zulk eene Conventie tot stand gebragt, van de Fransche zijde door TALLEYRAND, van de Bataafsche door SCHIMMELPENNINCK onderteekend [3]). Voor eene som van drie millioen guldens werden de Graafschappen of Heerlijkheden van *Ravestein*, *Megen*, *Boxmeer*, *Anholt*, ook *Huissen* en aanhoorigheden aan het Bataafsch grondgebied gehecht; een en ander ter gedeeltelijke voldoe-

---

[1]) De Eerste Consul. Verg. Bijlage XII. bl. 40 (uit Parijs 30 Germinal an VIII. 20 April 1800).

[2]) Met name van den Keurvorst van de Paltz, van het Huis van *Sulzbach* en van dat van *Salm*.

[3]) In zes Artikelen vervat, met nog een additioneel en twee geheime Artikelen. Z. Mr. H. A. VAN DIJK, (naar SCHOELL en MARTENS) *Répertoire historique et chronologique des Traités conclus par la Hollande depuis* 1789, p. 30 suiv.

ning aan de belofte van territoriale schadeloosstelling bij Art. XVI van het Tractaat van 16 Mei 1795. Ook zou de Eerste Consul zich beijveren het Hof van Berlijn tot den afstand van het district van *Zevenaar* te bewegen. Een gedeelte der schuldvordering ten laste van de Fransche Republiek, wegens verstrekkingen aan het Eskader van SERCEY in Indië [1], zou worden aangezuiverd. Bij den Algemeenen Vrede zou Frankrijk zorg dragen dat de hiervoren gemelde afgestane landen voor goed aan de Bataafsche Republiek verbleven. De voltrekking van het verdrag, met den titel van *Transactie* [2]) bestempeld, had nogtans eerst in het begin van Maart plaats ten gevolge der bij de Constitutie opgelegde verpligting om zoodanige internationale handelingen aan de goedkeuring van het Vertegenwoordigend Ligchaam te onderwerpen [3]. Daar er nagenoeg geene debatten, ten minste alleen in Comité-generaal over die zaak hadden plaats gevonden, vernamen de Natie en het buitenland toen niet veel meer, dan dat een of meer Commissarissen [4] van het Uitvoerend Bewind in naam van het Bataafsche Volk met het plegtig in bezit nemen der aangewonnen Landen belast, de Overheden en ingezetenen van de eeden en verbindtenissen jegens hunne vorige Heeren of Regeringen zouden ontslaan en de vereischte maatregelen voor de verschillende takken van het Staatsbestuur en de behoorlijke werking der Justitie, Politie en Finantie uitvaardigen.

---

1) Z. hiervoren bl. 121.

2) Z. nog de Publicatie van het Uitvoerend Bewind van 11 Febr. 1801, omtrent de parate executie. *Volledige Verzamel. van Publicat.*, Deel VIII. n°. 230.

3) Publicatie van het Uitvoerend Bewind, 6 Maart 1800, *Volled. Verz.* VI. n°. 174.

4) Mr. G. A. VISSCHER, Commissaris van het Uitvoerend Bewind bij het Departement van de Dommel, sedert vervangen door Mr. J. VAN HAEFTEN, en deze door Mr. GER. DE JONGH. (Publicatiën van 1 Maart 1803, n°. 347 en van 19 Januarij 1804. (*Volled. Verz.* Deel XII. n°. 405 en 406).

Deze Conventie had derhalve haar beslag gekregen, maar eene tweede, die om de buitensporige vordering van geld, waarom het BONAPARTE en TALLEYRAND eeniglijk te doen was, bleef steken, gaf aanleiding tot de uitbarsting van het ongenoegen van den Eersten Consul. Tegen betaling van zes millioenen franken in het rustig genot te geraken van enclaves en andere landen, welker inkomsten als eene zekere en duurzame bate konden worden beschouwd, en door welker afstand in eigendom men eindelijk ontheven werd van de aanhoudende of telkens herlevende geschillen met onhandelbare en aanmatigende Fransche bewindvoerders [1]), dit was voor de Bataafsche Republiek nog al aannemelijk [2]); maar vijftig en meer millioenen te wagen op het gevaar af van bij de minste vrees voor eene landing der Engelschen, Vlissingen weder door Fransch krijgsvolk te zien bezetten; of eene legermagt van welke men waande ontslagen te zijn, onder den last van nieuwe uitrusting en onderhoud, op een of ander opgeraapt voorwendsel ons grondgebied nogmaals te zien betreden, zóó dwaas en kortzigtig en zóó buigzaam en gedwee was men op dat tijdstip nog niet. Eigenlijk was die Negotiatie op het tapijt gebragt als een uitvloeisel van de voorstellen, die SÉMONVILLE naauwelijks het Gezantschap aanvaard hebbende [3]), alras op tamelijk gebiedenden toon bij het Uitvoerend Bewind moest aandringen. „De Eerste Consul, meldde TALLEYRAND, verlangt dat Gij den wensch der Fransche Regering aan het Bataafsch Bewind te kennen geeft: 1°. dat de soldij, de kleeding en

---

[1]) Met name, met *d'Averdoing*. Z. deze *Gesch*. I. Bijlage XXIV. bl. 128 volgg.

[2]) Z. bierbij het Rapport van F. VAN LEYDEN, c. s. in het *Dagverh. der Handel. van de Eerste Kamer van het Verteg. Ligchaam*, 27 Febr. 1800. (Deel VII. 20 Febr. bl. 539, 606).

[3]) Bulletin des Lois, Arrêté du 9 Nivôse qui nomme le Cit. SÉMONVILLE („ancien Ambassadeur de la République à la Porte") Ministre-Plénipotentiaire à La Haye (n°. 44).

voeding der 18000 man die Holland hebben *verlaten*, in de kas van den Minister van Oorlog te Parijs gestort worden, te rekenen van den dag dat die troepen het Bataafsch grondgebied hebben ontruimd; 2°. dat onverwijld om de uitgaven van de eerste maand te dekken, een millioen in die kas worde gestort; 3°. dat de noodige schikkingen tot vooruitbetaling van nog eene maand getroffen worden. Op die voorwaarden zal men den Eersten Consul bereid vinden om de bestemming der troepen die last hebben zich uit het binnenland naar de Bataafsche Republiek te begeven, te veranderen en die met meer vrucht in Duitschland te gebruiken, om den oorlog met des te meer kracht door te zetten en aldus het sluiten van den Vrede te verhaasten; waardoor de Fransche Republiek in de gelegenheid zal worden gesteld om hare beloften en meer dan die, aan de Bataafsche gestand te doen [1]."

De redenering van welke SÉMONVILLE zich had te bedienen om dezen zonderlingen eisch te regtvaardigen, moest deze zijn. Het was volmaakt onverschillig of het in 1795 bepaald getal van 25000 Franschen aldus verminderd werd; de Bataafsche Republiek behoorde met de oorspronkelijk bedongen betaling van soldij, kleeding en voeding van de gansche krijgsmagt voort te gaan; want zij deed ons dienst hetzij de troepen tegenwoordig of afwezig waren, in Holland of wel aan den Rhijn, en ontegenzeggelijk waren zij in Duitschland met veel meer nut te gebruiken. Na de schitterende dienst in het vorig jaar bewezen waaraan Holland zijn behoud verschuldigd was, zou het ondankbaar zijn te vorderen, dat die troepen volledig op het Bataafsch gebied voorhanden bleven en dat wel, nu er geen vijand meer was, werkeloos.

Die eisch, die min of meer door den voorslag van SCHIM-

[1]) Aan SÉMONVILLE 25 Nivôse an VIII. (Bijlage XXII. bl. 70).

MELPENNINCK zelf was uitgelokt [1]), zou slechts de voorbode van meer gewigtige en drukkende zijn. Daar de onderhandeling van SÉMONVILLE niet zoo vlug ging als men zich wel had gevleid, moest TALLEYRAND zich op bevel van BONAPARTE, regelregt tot zijn Bataafschen Ambtgenoot VAN DER GOES wenden en hem in eene uitgewerkte depêche zeer vertrouwelijk ter vereffening der gerezen moeijelijkheden tusschen de beide Staten, de volgende punten voorslaan [2]).

1°. Er zullen voortaan in de Bataafsche Republiek niet meer dan tien duizend man Fransche troepen zijn, een Divisie-Generaal, twee Brigade-Generaals der infanterie, een der kavallerie en een der artillerie.

2°. Mogt het Bataafsch Gouvernement eene versterking der Fransche troepen verlangen, zoo zullen deze te zijnen laste komen.

3°. De Fransche troepen in de Bataafsche Republiek zullen niet dan met gemeen goedvinden der beide Gouvernementen mogen verwisseld worden, tenzij na aldaar een jaar vertoefd te hebben.

4°. De Generaal Opperbevelhebber der Fransche troepen zal onder de bevelen van het Bataafsch Uitvoerend Bewind staan.

5°. Alle regten der Fransche Republiek op Vlissingen door het Tractaat van 's Hage erkend, zullen aan de Bataafsche worden overgedragen. De Fransche instellingen te Vlissingen zullen worden opgeheven, maar de Fransche Republiek zal de vrije vaart op de Schelde behouden.

6°. De Bataafsche Republiek zal aan de Fransche *vijftig*

---

1) Z. hiervoren bl. 117.

2) Bijlage XXII. bl. 71 suiv. (17 Pluviose an VIII). „Vous jugerez, je n'en doute pas, que ces communications appartiennent à la confiance la plus intime et qu'elles *doivent demeurer secrètes* entre le Directoire Batave, le Citoyen SÉMONVILLE et vous."

millioenen franken betalen [1]), te weten vijf millioenen in den loop van Ventose, vijftien in de maand van Germinal en tien in elke der drie volgende maanden.

„Ziedaar, Burger-Minister, aldus ging TALLEYRAND voort, wat de Eerste Consul ulieden voorstelt; de Burger SÉMONVILLE moet dit nader bespreken. Hij zal gewis niet nalaten u te doen opmerken, dat zoo de oorlog nog een paar jaren aanhoudt, die vermindering der Fransche troepen van 25 tot 10,000 man, voor het Bataafsch Gouvernement eene zeer aanzienlijke bezuiniging zou opleveren, en ongetwijfeld zal hij u wel niet de waardij hebben uit te meten van den afstand van onze regten op *Vlissingen:* de stappen door de Bataafsche Regering zelve vroeger daartoe betrekkelijk gedaan, strekken ten bewijze van den prijs dien zij daaraan hecht.

Voorts, Burger-Minister, indien ik van het Opperbevel der vereenigde krijgsmagt geen gewag heb gemaakt, is dit daaraan te wijten, dat de Eerste Consul wel niet aarzelt te gelooven of de Bataafsche Regering zal zich haasten dit aan den Generaal AUGEREAU op te dragen, vermits de omstandigheden die in der tijd zoodanig besluit met opzigt tot den Generaal BRUNE hebben noodig doen achten, wederom op handen schijnen, daar men zelfs de eerste Expeditie der Engelschen nog niet eens als geheel gestaakt kan aanmerken, en men met zekerheid onderrigt is dat de ontscheping van de ammunitie en het geschut tot de Landing bestemd en de afdanking der tot dat einde bevrachte schepen, nog niet hebben plaats gehad.

Er zijn sommige zoo natuurlijke schikkingen zoo on-

---

[1]) „Cinquante millions de francs, savoir: cinq millions dans le courant de Ventose, quinze dans le courant de Germinal, et dix millions dans chacun des trois mois suivans." Aldus te verbeteren wat bl. 117 hiervoren onjuist is afgedrukt.

miskenbaar in het belang van de gemeene zaak, dat men zich verwijten zou daarbij niet den wensch van zijn Bondgenoot te voorkomen.

Zoo heeft dan ook de Eerste Consul onmiddellijk na de teugels van het Bewind te hebben aanvaard, zich beijverd de ongeregtigheden der kapers tegen den handel van bevriende of onzijdige Mogendheden te doen ophouden en de gebrekkige Wetgeving op dit punt te doen herzien.

Zoo heeft hij het verzoek van den Bataafschen Ambassadeur ingewilligd en zal hij voor de aanwerving der troepen die tot de verdediging van *Batavia* bestemd worden, alle gerief en hulp verleenen. En zoo zal hij dan ook bij den Vrede van het Vasteland, met allen ijver de uitvoering van Art. XVI van het Haagsch Tractaat bevorderen, en in de toekenning van de beloofde schadevergoeding enkel met de aandrift van eene onbekrompene vriendschap te rade gaan."

In het aanprijzen dier zoo verleidelijk voorgeslagen bedingen had SÉMONVILLE ruimschoots gelegenheid, al dadelijk „zijn valsch, intriguant en baatzuchtig karakter" [1]), te ontmaskeren. Hoe wonderspreukig de bewering mogt zijn dat het Fransche leger, nu er geen gevaar meer in Holland te duchten was, van 25 tot op 10000 man teruggebragt kon worden, en dat desniettemin de Generaal AUGEREAU met het dubbel Opperbevel behoorde te worden bekleed daar dezelfde redenen als in het vorig jaar, voor dien maatregel schenen te bestaan, toch slaagde SÉMONVILLE spoedig in dit deel van zijne Negotiatie. Reeds in het begin van Maart werd de door het Uitvoerend Bewind ontworpen Instructie

---

[1]) *Aanteekeningen van* Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK (H. S.) *wegens de betrekkingen, waarin ik mij heb geplaatst gevonden van het oogenblik dat ik in 's Lands dienst ben werkzaam geweest, tot na mijne terugkomst uit Parijs, December* 1803. Verg. mijn geschrift: *Oranje en de Bataafsche Republiek, in diplomatische betrekking tot den eersten Napoleon* (Utrecht 1859) bl. 17—20.

voor AUGEREAU, in de beide Kamers van het Vertegenwoordigend Ligchaam, na overweging in Comité-Generaal, vastgesteld [1]). Daarbij zal dan vermoedelijk nog menig hartig woord over het misbruik door BRUNE van zijne magt gemaakt, tusschen de Representanten zijn gevallen. Naar luid van dit Berigtschrift, waarin men hier en daar, ook nog den onuitdelgbaren afkeer van het voormalig, slecht afgebakend gezag van den Stadhouder-Kapitein-Generaal der Unie herkent, zou voor het onverhoopt geval dat een gedeelte van het Bataafsche Leger gezamenlijk met de Franschen tegen den vijand moest te werk gaan, het gezag van den Generaal en Chef zich enkel tot de krijgsverrigtingen uitstrekken [2]). In het huishoudelijk bestier der Bataafsche troepen zou hij zich niet mengen; hij was tot geene militaire bevorderingen bevoegd, en mogt ook geene Bataafsche krijgslieden ontslaan of afzetten. De Bataafsche troepen zouden hare eigen regtspleging en wetten hebben. Alleen zou het den Opperbevelhebber vrijstaan, schuldige officieren te schorsen. Maar hij zou zich niet hebben te bemoeijen met de werkzaamheden aan de Overheden der Republiek toevertrouwd, en zelfs in de standplaats der Bataafsche Armée geene verandering mogen maken zonder voorkennis en toestemming van den Agent van Oorlog, uitgezonderd in onvoorziene en spoed vereischende gevallen; blijvende hij alsdan daarvoor verantwoordelijk. Ook zou hij geene Bataafsche troepen buiten het grondgebied van den Staat doen trekken, en de bevelen van het Uitvoerend Bewind en van den Agent van Oorlog hebben te eerbiedigen, met welken laatste hij briefwisseling zou houden [3]). Eindelijk hield het Uitvoerend

[1]) Ter voldoening aan Art. 111 der Staatsregeling van 23 April 1798.

[2]) *Dagverhaal van het Vertegenwoordigend Ligchaam*, Eerste Kamer, 3 Maart 1800 (Deel VII. 635).

[3]) Gelijktijdig met het vaststellen van deze Instructie, trad de Agent van

Bewind aan zich het onmiddellijk bevel over de Haagsche bezetting.

Bij het lezen van al die voorzorgen, die den argwaan van onze Landgenooten na de ervaring van het gedrag van BRUNE genoegzaam openbaren, en ons doen zien hoe zij van het uiterste van een onbegrensd vertrouwen, tot al de angstvalligheid van bedrogenen, die zich voor een tweeden misstap trachtten te hoeden, waren overgeslagen, voelt men zich vreemd te moede en bitter wordt de gewaarwording, als men in het eigen oogenblik dier grievende vernedering, in éénen adem de *Unie van Utrecht* en de Tractaten door de Nederlandsche Republiek weleer met gekroonde Hoofden en andere Magten gesloten, voor welker bewaring het Vertegenwoordigend Ligchaam nieuwe voorschriften gaf [1]), door de nu zoo jammerlijk gezonken nazaten hoort vermelden. — Zou het vaderlandsch gevoel zich bij die treffende tegenstelling van de vervlogen grootheid en van het tegenwoordig verval, wel geheel hebben kunnen smoren?

Maar wij keeren tot de aanzoeken van BONAPARTE, om geld onder den glimp van eene diplomatische overeenkomst, terug. — De eigen finantiele nood van het Vaderland zou niet hebben toegelaten aan die voorslagen het oor te leenen, en de niet onduidelijke bedreiging, dat men bij weigering, gevaar liep zich op het tijdstip van 1795, van *de verovering* [2]), zooals TALLEYRAND tot twee malen in de aan-

---

Oorlog PIJMAN af, vervangen door J. J. CAMBIER. *Dagverh. van het Verteg. Ligchaam*, VII, 584, 681.

[1]) *Dagverhaal* VII. 641, 702, 26 Februarij, 4 en 11 Maart 1800 over de bewaring dier Tractaten in de Nationale Bibliotheek.

[2]) „Vous sentirez en effet, citoyen Ministre, qu' au point où sont arrivées les difficultés, ce ne serait pas les terminer que de s'en tenir aux Traités qui ont plus ou moins immédiatement suivi *la conquête*, savoir: celui du 27 Floréal an 3, et celui du 28 Germinal an 6, puisque c'est de l'interprétation du premier et de *la non-exécution* du second que les contestations ont pris leur origine.” Bijlage XXII, bl. 71, 73.

gehaalde depêche, de bedriegelijke verlossing van het Stadhouderschap bestempelde, bragt VAN DER GOES en de Bewindslieden niet aan het wankelen. Doch wij zijn nog niet aan het einde van de pogingen uit Parijs om hier middelen tot stijving der schatkist te vinden. TALLEYRAND had de medewerking van den Eersten Consul ten behoeve van onze uitrusting naar *Batavia*, nevens andere blijken van welwillendheid doen gelden, maar eerlang kwam hij met nieuwe aanvragen in het belang van de Overzeesche Bezittingen van Frankrijk te berde. „Het Fransch Gouvernement," zoo schreef VAN DER GOES aan VALCKENAER den 27 Maart 1800 [1]), „heeft zeer pressante officiele instantiën gedaan, ten einde door het Uitvoerend Bewind aan hetzelve mogt worden verleend een *credit* op Batavia, hetzij *in geld*, of wel in levensmiddelen, ter bevordering eener Expeditie op *les Isles de France et de la Réunion*. Men dringt op eene spoedige decisie aan omdat zegt men, alles gereed is. Het Bewind heeft op dit verzoek het Advies van het Comité tot de Oost gevraagd, 't welk nog niet is ingekomen. Gij zult u herinneren, dat TALLEYRAND in December een geheim maakte aan SCHIMMELPENNINCK van de *precise* destinatie dezer onderneming." Nu, het plan was toen en nog lang daarna, alles behalve bestemd en nog in de eerste dagen van April meldde SCHIMMELPENNINCK, dat men niet slechts de genoemde eilanden, maar ook *St. Domingo*, *Guadeloupe* enz. van manschappen en andere noodwendigheden begeerde te voorzien [2]).

Terwijl men te 's Gravenhage met die „onbekookte projecten [3])," zooals VALCKENAER ze met eenig regt noemde werd lastig gevallen, had de Eerste Consul zich te Amsterdam, door de zending van zijn vertrouweling den Generaal

---

[1]) Verz. VAN TOULON — CROISET.

[2]) Aan den Agent VAN DER GOES. — Depêche van dezen 3 April 1800 (Verz. CROISET — VAN TOULON).

[3]) Verg. Bijlage XII bl. 41.

MARMONT [1]), niettegenstaande deze brieven van aanbeveling van BONAPARTE zelf en van SCHIMMELPENNINCK overhandigde [2]), eene gevoelige misrekening gebaard. Gedurende een verblijf van veertien dagen te Amsterdam, had de Generaal, schoonzoon van den Parijschen Bankier PERREGAUX, trots den persoonlijken aandrang van den Minister SÉMONVILLE, onze kapitalisten niet kunnen overreden, eene geldleening van slechts tien à twaalf millioenen franken ten behoeve der Fransche Republiek met hem te sluiten. Te vergeefs had hij nevens andere waarborgen, zelfs den beroemden diamant *Le Régent* tot onderpand willen geven. Men herinnerde zich in onze hoofdstad, wat in 1795 met de juweelen van den Koning van Sardinië was geschied en de versche bedreigingen der jongst verloopen maanden tegen de Bank van Amsterdam geuit, zullen dezen en genen voor den geest gezweefd hebben. Genoeg, de zaak of liever de *operatie* zooals men zeide, mislukte en de gramschap van den Eersten Consul en van TALLEYRAND over de geleden krenking was *zóó* hevig, dat het gerucht van eene aanstaande verandering van onzen Regeringsvorm veld won en gelijk wij zagen, tot naar Spanje was overgewaaid.

---

[1]) Z. Bijlage XXI bl. 65—69.

[2]) Gazette de Leide 4 Avril 1800. Brief van den Eersten Consul *aux Membres de la Municipalité ainsi qu' aux notables de la ville d'Amsterdam.* „L'Europe veut la Paix, et depuis trois mois les efforts de la République n'ont pas eu d'autre but. Trop longtems l'on a souffert des maux, qu' entraine la guerre: j'ai tout disposé pour rendre la campagne décisive; mais pour en mieux assurer le succès, j'aurais besoin d'abord d'un fonds extraordinaire de 10 à 12 millions. Et, comme dans une cause commune les efforts doivent être réciproques je m'adresse à vous, citoyens: je vous envoye le Général MARMONT, membre du conseil d'Etat et je le charge de vous présenter un Plan, en conséquence duquel les avances, qui seraient faites par le commerce et les habitans *d'Amsterdam* au Gouvernement Français, trouveraient la certitude de leur remboursement dans les plus fortes sûretés," enz. Verg. wijders de *Mémoires du Maréchal Marmont Duc de Raguse*, (2e édit. Paris 1857) T. II. 107 suiv. „Le Premier Consul garda toujours rancune aux Hollandais."

Wel mogt onze Ambassadeur te Aranjuez over de veron-gelijking welke de Fransche Diplomaten hem aandeden klagende, deze en andere weigeringen die zij te Amsterdam en elders ondervonden, aan hunne voorbarigheid en laatdunkendheid toeschrijven; aan „oorzaken, bij andere wijzere, en meer koelzinnige menschen vooraf te gemoet gezien [1]." Bij de toezending der Instructiën, welke VALCKENAER voor den Spaanschen Gezant naar Turkije gaande had gesteld [2], merkte hij aan: „ik denk, dat het geen vijand der Franschen is, die zoo schrijft en handelt, maar dat belet mij niet, om *scapham scapham* te noemen, *et Rolet un fripon. Inde irae* [3]." VAN DER GOES betuigde hem bij zijn antwoord, de bijzondere tevredenheid van het Uitvoerend Bewind over zijne verrigtingen voor onze belangen te Konstantinopel, en voor die Instructiën, welke D'ANDUAGA nog niet had medegedeeld. Het vertrek van den Spanjaard CORRAL gaf aan onzen Agent van Buitenlandsche Betrekkingen eenige hoop, dat het dien Gezant misschien niet veel moeite zou kosten, om in overleg [4]) met den Pruissischen Minister, die de schoonzoon was van onzen Ambassadeur bij de Porte VAN DEDEM VAN DE GELDER, den terugkeer van den Bataafschen Staatsman uit *Bucharest*, waar hij zich het laatste jaar had opgehouden, naar Konstantinopel te bewerken.

VAN DEDEM zelf nog vóór zijne verwijdering uit die hoofdstad had het grootelijks aan de vertoogen en nadrukkelijke vermaningen van den Duitschen Diplomaat, die met hem

---

1) Depêche van 28 April 1800 (Bijlage XII bl. 41).

2) Verg. de Bijlagen.

3) Aan VAN DER GOES, 14 Maart 1800.

4) „CORRAL zijne pogingen met hem vereenigende." (VAN DER GOES aan VALCKENAER 3 April 1800). Lord ELGIN beschuldigde sedert (uit Konstantinopel) het Hof van Berlijn, de toelating van den Spaanschen Minister bij de Porte sterk begunstigd te hebben, daar deze toch maar „als een *espion* van Frankrijk" kon worden beschouwd. (Depêche van BOURDEAUX aan VAN DER GOES, 24 Januarij 1801. Verz. CROISET — V. TOULON.)

de handen inéén geslagen had, dank geweten, dat de Ottomanische Porte niet aan de aanstoking van anderen gehoor had gegeven en aan de Bataafsche Republiek den oorlog verklaard. Erg genoeg reeds was het, dat deze door den Engelschen Minister aan den Grooten Heer als te eenemaal van de Franschen afhangende en alzoo als medepligtig aan de vijandelijkheden dier Natie, was voorgesteld. Het eenig middel om het gekrenkt aanzien van den Staat te herstellen en in het stuk van handel en scheepvaart bij andere Volken niet allengs achter te staan, was volgens VAN DEDEM daarin gelegen, om „te zijner tijd mede als *Mediateur* ten tooneele te verschijnen," aan de herinneringen en het doorluchtig voorbeeld der vroegere Republiek getrouw. Men moest niet dralen bij het Fransch Directoire die waarheid met klem van redenen te betoogen en al het nut van onze zamenwerking ter bevordering van den Vrede te doen waarderen. Aan hatelijke inblazingen van den Engelschen Gezant om onzen Landgenoot op de zeven torens te plaatsen, zonder ontzag voor de beginselen van het Europesche Volkenregt, had het niet ontbroken [1]).

Terwijl aldus de staat van oorlog tusschen de Porte en de Bataafsche Republiek was vermeden, heeft men grond verbaasd te staan over de snelle verbetering der geweldig gestoorde betrekkingen met Rusland, zelfs nog gedurende het leven van Keizer PAUL. Hierin voorzeker had VAN DER GOES een loffelijke zucht en doeltreffenden ijver aan den dag gelegd. Te midden reeds van den krijg der Coalitie op het tijdstip toen Noord-Holland door de vereenigde Anglo-Russische magt besprongen werd, had hij den Minister BUYS

[1]) Over V. DEDEM vader en zoon, welke laatste de hiervoren gemelde naar Engeland gezonden Commissaris ter verkrijging van het ontslag der krijgsgevangenen, in 1801 de opvolger van STRICK V. LINSCHOTEN te Stuttgart werd, z. de *Vertraute Briefe* van dezen, I. 50 volgg. De vader werd na de inlijving van Holland, een der Senateurs van het Keizerrijk.

te *Stockholm*, denzelfde die na de gebeurtenissen van 22 Januarij te 's Hage het eerst aan de spits van het Departement van Buitenlandsche Zaken had gestaan, verzocht [1]) eens te onderzoeken of er geen middel ware, „om in het vervolg in Petersburg *liaisons* te formeren, waarvan men *casu quo* een gepast gebruik zou kunnen maken." Een en andermaal moest BUYS openhartig verklaren, dat hij daartoe geene kans zag in eene hoofdstad, alwaar hij nooit geweest was en geen mensch kende; en het aanknoopen van zulke betrekkingen eenen andere toe te vertrouwen, „die, zeide hij, mij de berigten welke hem gegeven worden zoude moeten mededeelen, komt mij onvoorzigtig en gevaarlijk voor [2])." — Zoo iets uit *Kopenhagen* aan te leggen was een omweg en bovendien kwam de handelwijze van het Deensche Kabinet in die hagchelijke dagen, wel eens te weifelend en onzeker voor, om daarop te kunnen bouwen. BANGEMAN HUYGENS meldde ruim eene maand daarna, dienaangaande de volgende bijzonderheden [3]). „Schoon de Graaf van BERNSTORFF mij nog de Neutraliteit van dit Rijk roemde, kan men echter niet meer twijfelen dat de dreigementen van den Keizer van Rusland drie *mesures* te weeg hebben gebragt, die aan de verlangens der Coalitie beantwoorden, zooals het sluiten der Noorweegsche havens, het beperken der drukpers en het *rappel* van den Heer DREIJER." En toch hield men deze terugroeping van den Gezant van Denemarken uit Parijs, voor den Minister der Fransche Republiek GROUVELLE steeds geheim, op wiens navraag BERNSTORFF met wrevel had hernomen: „oui, Monsieur DREIJER a obtenu son rappel: il ne pouvait pas suffire aux désagremens qu'il a eus." Zoo kwam het derhalve

---

1) Secrete missive van 24 Augustus, 1799 n°. 9.

2) Depêches uit Stockholm 30 Augustus en 17 Sept. 1799. (Secreet.) Verz. CROISET — V. TOULON.

3) Depêche van 19 October 1799. (Aan VAN DER GOES. Verz. CROISET — VAN TOULON.)

aan den Minister BANGEMAN voor, dat men te Kopenhagen eenigzins was medegesleept, „doch, merkte hij ten slotte aan, ik twijfel niet, of de overwinningen in Zwitserland en bij ons zullen verdere stappen stuiten." En een half jaar daarna was ten gevolge dier nederlagen, de stemming van den Russischen Autocraat zelf zóó hemelsbreed veranderd, dat naar hetgeen de Gezant van Zweden [1]) uit Petersburg aan zijn Hof schreef, er niet alleen in de havens geene buitengewone toerustingen gemaakt werden, maar „dat ook de Keizer zóó sterk gebeten was op het Engelsch en Oostenrijksch Ministerie, dat hij in weerwil van den lust om LOUIS XVIII op den Troon te herstellen, geen deel meer in de Coalitie zoude nemen [2])." Ook elders had men in de jongste maanden, die verandering opgemerkt, en giste men dat uit Parijs aan Keizer PAUL hetzij regtstreeks of zijdelings door tusschenkomst van het Kabinet van Berlijn openingen gedaan waren. De Generaal BEURNONVILLE, die in dezelfde dagen toen SÉMONVILLE naar den Haag en LAVALLETTE naar Dresden toog, door den Eersten Consul als Minister bij het Hof van Pruissen was benoemd, wist al in het voorjaar van 1800 te verhalen, dat volgens geloofwaardige berigten de gevoelens van Zijne Keizerlijke Majesteit vrij wat gewijzigd waren; dat de Koning hem BEURNONVILLE bij den Minister v. SCHROTTER ontmoetende gezegd had, dat hoogstwaarschijnlijk de Russische krijgsmagt welke zich op het eiland Jersey bevond, van daar reeds was terug geroepen, terwijl een ander aanzienlijk Corps op de grenzen van Gallicië werd zamengetrokken om de bewegingen van Oostenrijk gade te slaan [3]). En denkelijk uit den mond van LOMBARD vernam onze Chargé d'affaires te Berlijn dat er eene groote veran-

---

1) STEDINGK.

2) Aan VAN DER GOES, uit Stockholm 6 Junij 1800 (Verz. CROISET — VAN TOULON.)

3) Depêche van BOURDEAUX 8 Maart 1800 (Verz. CROISET — V. TOULON.)

dering in het politiek stelsel van Rusland plaats greep; dat men te Petersburg het gevaar inzag van Frankrijk geheel te verpletteren [1]) en daardoor aan Engeland een overwigt te verschaffen, dat op gansch Europa drukken zou. Men zou, naar hetgeen aan BOURDEAUX was verzekerd [2]), door Pruissen aan Keizer PAUL zelfs Malta hebben doen aanbieden; hoewel BONAPARTE naderhand in de laauwe zamenwerking van HAUGWITZ tot eene toenadering met Rusland geen onbepaald vertrouwen stellende, zich meer onmiddellijk met den grilligen Alleenheerscher in aanraking had geplaatst, en niet afgeschrikt door eene aanvankelijke afwijzing, in het streven naar het doel dat hij wilde bereiken, geduldig had volhard [3]). BOURDEAUX zelf had nog in de helft van Maart het gerucht overgebriefd: „men wil dat de Generaal BEURNONVILLE *demarches* gedaan heeft om zich van den Heer KRUDNER te *rapprocheren*, dan dat zij op een onbeleefde wijze waren opgenomen geworden [4])." Veertien dagen later meldde hij, dat men uit Petersburg nog geen antwoord had op de gedane openingen om eene toenadering tot stand te brengen. Het talmen hetzij dan van Rusland, of van het Pruissische Hof, bij hetwelk de Baron VON KRUDENER niet vóór de maand Mei zijne geloofsbrieven als Gezant van Keizer PAUL aanbood, had na het openen van den dubbelen veldtogt in Duitschland en

---

1) „*Ecraseren.*"

2) Depêche van 1 Maart 1800. — Eerst den 5 September van dat jaar werd de Fransche Generaal VAUBOIS genoodzaakt, Malta aan de Engelschen over te geven. Z. de stukken betrekkelijk die capitulatie, in de Gazette de Leide, van 10 en 14 October 1800.

3) Men beweert dat Keizer PAUL het aangeboden ontslag der Russische krijgsgevangenen zou hebben afgeslagen, zeggende dat de zoon van KATHARINA II nimmer van BONAPARTE een geschenk zou aannemen. Verg. Graaf GREPPI, *Relations diplomatiques sur les relations de la Sardaigne avec l'Autriche et la Russie*, p. 177.

4) Depêches van 15 Maart 1800 (aan V. DER GOES), 29 Maart.

Italië, zóó nadeelig voor Oostenrijk, BONAPARTE ten laatste genoopt, om zonder de bemiddeling der Kabinetten van Berlijn en Petersburg, aan het Hof van Weenen regtstreeks voorslagen te doen. En evenzeer ontstond tusschen TALLEYRAND en ROSTOPTSCHIN [1]) eene briefwisseling, waarvan Pruissen in het begin onkundig werd gehouden. Men kwam met HAUGWITZ en zijne Ambtgenooten toch niet voorwaarts; die lieden, klaagde BEURNONVILLE schertsend, „*échappent comme une anguille* [2]);" en in waarheid van dat dubbelhartig Kabinet mogt men wel als van een gladden aal spreken, dien men bij den staart had.

De Russische Staatsman V. KRUDENER [3]), wien wij zoo even noemden, en die voorheen bij het Hof van Denemarken aangesteld, met VAN DER GOES vriendschappelijk had verkeerd, scheen den Bataafschen Agent van Buitenlandsche Betrekkingen als natuurlijk aangewezen, om de oude banden tusschen de Republiek en het afgelegen Keizerrijk weder te helpen toehalen. Tot hem dan wendde hij zich schriftelijk den 29 Julij 1800 [4]), op een oogenblik en onder omstandigheden, welke hij daartoe als bemoedigend en gunstig kon aanmerken. Nagenoeg immers in dezelfde uren werden tusschen Frankrijk en Oostenrijk de Preliminaire Artikelen van den vrede geteekend: en, zoo al de diplomatische verhouding niet zóó vlot werd hersteld, daar V. KRUDENER

---

[1]) Of eigenlijk ROSTOPSIN, zooals in den brief van 18 December 1800 bij dien van den Keizer gevoegd, te lezen staat. Zie evenwel J. H. SCHNITZLER in V. RAUMER's *Histor. Taschenbuch* (1863) S. 59.

[2]) Depêche van BOURDEAUX 8 Februarij 1800.

[3]) V. KRUDENER zelf verklaarde, dat het schrijven van V. DER GOES hem had „rappelé aussi des souvenirs bien agréables en me replaçant dans des tems plus heureux où je me félicitais de vous avoir pour collègue à la cour de Coppenhague," enz.

[4]) „Je m'adresse donc à vous, zeide VAN DER GOES, avec toute la confiance qu'inspire à un honnête homme, l'idée qu'il va tenir le langage d'un bon citoyen à un Ministre fait pour l'entendre."

welwillend maar omzigtig en afgemeten antwoordde [1]), kwam nog vóór den deerniswaardigen dood van den Keizer, de eens aan den gang gebragte zaak door de bemoeijing van den Hertog van Wurtemberg, PAUL's aanverwant, tot een gewenscht beslag. Den 29 Januarij van het volgend jaar werd door den Wurtembergschen Gezant te 's Hage, den Baron FRIEDR. V. HUGEL, aan VAN DER GOES een uittreksel van een brief des Keizers aan den Hertog overhandigd, waarin PAUL zich over dit punt in dezer voege uitliet [2]): „In uwen ijver ten gunste der voorslagen van de Hollandsche Regering heb ik een nieuw bewijs ontwaard van uwe vriendschap en van de mijne kan ik u wel niet een meer overtuigend blijk geven, dan door die Negotiatie geheel aan u toe te vertrouwen. Hiernevens gaat derhalve een paspoort in blanco om er den naam in te vullen van den persoon, wien de Hollandsche Regering herwaarts zal zenden om met mij over de toenadering te handelen. Zij had mij daartoe reeds een sterke begeerte betoond door hare openingen aan mijne Ministers bij de Hoven van Berlijn, van Stockholm en Kopenhagen, die deze mededeelingen hebben aangenomen om er mij verslag van te doen; maar na hetgeen ik van Uwe Doorl. Hoogheid heb vernomen, is het mij

[1]) Het antwoord van den Russischen Diplomaat kwam niet vóór den 10 September in. „Il ne saurait être question, zeide hij, d'aucun acte qui implique *la reconnaissance de Votre Gouvernement actuel.*"

[2]) „$^{18}/_{30}$ Décembre (1800). J'ai trouvé dans l'intérêt que vous avez pris aux propositions du *Gouvernement Hollandais*, une nouvelle preuve de votre amitié et je ne puis vous convaincre davantage de la mienne, qu'en remettant en vos mains cette Négociation. C'est pourquoi je joins ici un passeport en blanc pour y mettre le nom de la personne que *le Gouvernement Hollandais* enverra ici pour traiter du rapprochement avec moi. Il m'en avoit déjà témoigné un grand désir par des ouvertures faites à mes Ministres, résidant (er staat *Résidens*) auprès des Cours de Berlin, de Stokholm et de Coppenhague qui ont pris ces communications *ad referendum;* mais d'après les ouvertures de V. A. S. je suis bien aise de voir une fin à cette affaire et de vous en être reconnaissant." (Archief VAN DER GOES.)

zeer aangenaam die zaak aldus te vereffenen en er u mijne erkentelijkheid over te betuigen." Onverwijld maakte VAN DER GOES van deze welwillende gezindheid des Keizers gebruik, en steeds door een' geest van verzoening en onpartijdigheid, wars van alle uitsluiting gedreven, viel zijne keuze voor den aanzienlijken, in het toenmalig tijdgewricht veel beteekenenden post op den boven vermelden Vertegenwoordiger der Bataafsche Republiek in Zweden, zijn voorganger in het woelig jaar 1798, den bij de heete Democraten van die dagen kortstondig aan het hoofd der Diplomatie geplaatsten WILLEM BUYS. En wat de verdienste van deze met het Russisch Rijk herstelde vriendschap nog verhoogde het was de zelfstandigheid [1]) en het beleid, waarmede de Agent van Buitenlandsche Betrekkingen zonder de minste ruggespraak met den Franschen Minister of zonder den Eersten Consul dienaangaande vooraf te hebben doen polsen, zijn eigen weg bewandeld had. Nederland trad alzoo in het verre Noorden weder geheel niet zonder ongenoegen van Groot-Britannië [2]) als onafhankelijke Mogendheid op, en wel inzonderheid daar waar het onze gewigtigste, nationale belangen gold. In de fraai gestelde geloofsbrieven, die BUYS den bereids tot den afschuwelijksten moord gedoemden Monarch, 13 uren daarna omgebragt, het treurig voorregt had aan te bieden, had VAN DER GOES eenige zinsneden gevlochten, den echten vaderlander waardig. „Alle beweegredenen,

---

[1]) BUIJS aan VAN DER GOES (6 Febr. 1801): J'avoue, que j'ai toujours cru, que vous aviez plus ou moins averti SÉMONVILLE ou SCHIMMELPENNINCK de ce dont il était question, quoique cela ne fût pas d'une nécessité absolue. C'eût été en tout cas une surprise très-agréable pour la France de voir sa première et principale Alliée rétablir ses anciennes liaisons avec une Puissance dont Elle même désire ardemment l'amitié." (Archief VAN DER GOES).

[2]) BUIJS aan VAN DER GOES uit Stockholm 16 Januarij 1801. „Le Chancelier (de Zweedsche) m'a dit que l'Angleterre serait au désespoir d'en apprendre a réussite, puisque le rétablissement des relations commerciales de la République avec la Russie, détruirait absolument le monopole qu'elle exerce."

alle staatkundige en handelsbetrekkingen, zoo sprak men PAUL I toe, die de vereeniging met Rusland reeds vroeger aan de Republiek dierbaar maakten, hebben eene nog hoogere waardij verkregen sedert Uwe Keizerlijke Majesteit de laatste hand aan verordeningen [1] heeft gelegd, welke de vrijheid der Zee, en de handhaving der regten van den koophandel en van de scheepvaart moeten waarborgen [2]. De wensch tot de allereersten te behooren die U. K. M. deswege de regtmatige hulde brengen, heeft ons genoopt een buitengewonen Gezant en gevolmagtigden Minister tot haar af te vaardigen, wiens keuze wij ons vleijen dat aan U. K. M. niet ongevallig zal zijn en die Haar, ingevolge zijnen last, de verzekering zal geven, dat Uwe Keiz. Maj. bij de Regering der Republiek steeds eene rondborstigheid en getrouwheid zal aantreffen, die aan het gedrag en mannelijk karakter van Hoogstdezelve beantwoorden. Hij moet Haar ook betuigen, hoe vurig de Republiek [3] als handeldrijvende Zeemogendheid verlangt aan het Bondgenootschappelijk stelsel deel te nemen, waardoor U. K. M. zich aan het hoofd der grondleggers van het Volkenregt [4], van de weldoeners der menschheid en van de Bevredigers van den Aardbodem heeft geplaatst." Tragische klanken, als een zwanenzang geuit, en de ijdelheid van het ondermaansche op eene roerende wijze stavende.

Door de bemoeijing van den Wurtembergschen Minister te 's Hage, en van den Hertog zelf zoo wèl te Petersburg

---

1) „à des dispositions, qui doivent assurer l'affranchissement des mers, et le maintien des droits du commerce et de la navigation."

2) Verg. bij MARTENS en DE CUSSY, *Recueil manuel et pratique de Traités, Conventions et autres actes diplomatiques*, T. II. 215, de stukken betrekkelijk de vernieuwing van het Verbond der Gewapende Neutraliteit ter zee, tusschen Rusland, Zweden, Denemarken en Pruissen $^{4}/_{16}$, $^{6}/_{18}$ Dec. 1800.

3) „à titre de *Puissance maritime* et commerçante."

4) „Au premier rang des fondateurs du droit public, des bienfaiteurs de l'humanité et des pacificateurs du monde."

geslaagd, nam VAN DER GOES iets later hetzelfde middel te baat [1]), en ondervond hij dezelfde heusche medewerking, om de gestoorde diplomatische betrekkingen met het Hof van Weenen, ook weder op een goeden voet te brengen. De Keizer van Duitschland verklaarde zich, na eene Nota van den Wurtembergschen Minister Baron V. BÜHLER te Weenen van den 12 Februarij 1802 onmiddellijk bereid [2]), een Bataafschen Minister van den tweeden rang te ontvangen en wederkeerig, zulk een' Minister bij de Bataafsche Republiek te benoemen.

Vanwaar, zal men vragen, die Wurtembergsche tusschenkomst en het door ons herhaaldelijk ingeroepen dienstbetoon? Vanwaar die in 't oog loopende welwillendheid van den Hertog? Wij zien ons hier gedrongen iets hooger op te klimmen, en te herinneren, hoe wij op eene andere plaats, van de zending van STRICK VAN LINSCHOTEN naar Stuttgart in 1797, melding maakten [3]). Die begaafde, maar onrustige en eerzuchtige en tegelijk in hooge mate loszinnige Staatsman had zich in de toen nog kleine nederige hofstad wel eenigen glans en door de heerschende verdeeldheid tusschen de Stenden en den Hertog, bij eerstgenoemden een' invloed verworven, die hem den fellen wrok van den Vorst zeer natuurlijk moest berokkenen. FREDERIK II [4]), die in het begin der handelingen van het Congres van Rastatt, de Regering had aanvaard, was zoowel door zijn' ontembaren,

---

[1]) „A M. le Baron DE HÜGEL." Vertrouwelijke brief van den Agent V. DER GOES, 2 December 1801. Nota van den Heer V. HÜGEL 26 Febr. 1802.

[2]) Nota van den Graaf LODEWIJK V. COBENZL, 13 Febr. 1802: „Que Sadite Majesté étant entièrement disposée à renouer la correspondance qui a existé autrefois entre Elle et la Hollande, est prête à recevoir un Ministre du second ordre, que lui enverrait la République Batave et de nommer également de son côté un Ministre du même rang auprès de la dite République." (Archief V. DER GOES.)

[3]) Z. deze *Geschiedenis* I. 217.

[4]) De vader van den nu onlangs (1864) overleden Koning.

onverzettelijken aard, als door zijne vroegere loopbaan in Pruissische en Russische krijgsdienst, tot het constitutioneel overleg met de Aristocratische Vertegenwoordiging [1]) van het oude Zwaben slecht voorbereid, en nog vóór dat hij hij als opvolger van zijn diep betreurden Vader een half jaar na STRICK's verblijf in Wurtemberg, de teugels van het Bewind in handen nam, had men eenige heftige uitvallen van den Erfprins, als dreigende voorteekenen met bezorgdheid vernomen [2]). Eerst met eene Brunswijksche en nu laatstelijk met eene Engelsche Prinses gehuwd, terwijl het Land pas te voren zich met den zegevierenden Veldheer der Fransche Republiek MOREAU, daarna te Parijs op de meest drukkende voorwaarden had moeten verdragen, boezemde de Hertog ook wat zijne Politiek naar buiten betrof, weinig vertrouwen in. „De Hertog is woedend tegen de Land-Stenden, berigtte de Bataafsche Minister al den 31 December 1798; hij zoekt tegenwoordig alleen te *temporiseren* op hoop dat hij, wanneer de Russen of Keizerlijken naderen, de Land-Stenden daardoor zal *imponeren* en dwingen van alle hunne vorderingen af te zien. Men heeft inderdaad reeds lang van Weenen hier naar toe geschreven, dat een corps Russen te dien einde bestemd was bij aannadering tegen Frankrijk, eerst in dit Land te rukken, en den boêl schoon te maken, doch heb ik nooit geloof daaraan geslagen, hoewel het nu eenigen graad van waarschijnlijkheid bekomt." En werkelijk, schoon de Hertog aan het Directoire en te Berlijn stellig had doen verzekeren, de met de Fransche Re-

---

1) Verg. IO. G. BREIJER Elementa Juris Publici Wirtembergici ac Ducum privati, Tubingae 1787, Lib. II, cap. II. De Ordinibus Provincialibus.

2) Verg. JOH. GOTTFRIED PAHL, *Gesch. von Wirtemberg für das Wirtembergische Volk.* (Stuttgart 1831) VI. 45. En zie wijders over de tweespalt tusschen den Hertog en de Stenden, C. TH. PERTHES, *Politische Zustände und Personen in Deutschland zur Zeit der Französischen Herrschaft*, 2te Auflage (Gotha 1862) S 442 folgg.

publiek getroffen bedingen te zullen naleven, bragt de voorspoed der Oostenrijksche wapenen onder den Aartshertog KAREL in 1799 hem tot een ander besluit, en stelde dien ten gevolge het verarmd Wurtemberg aan de weêrwraak van den andermaal overwinnenden MOREAU bloot. Inmiddels was de spanning tusschen de Volksvertegenwoordiging en den Hertog al vóór die gebeurtenissen en terwijl het Congres van Rastatt nog zitting hield, tot zulk een uiterste gestegen, dat STRICK VAN LINSCHOTEN in de zoo even vermelde depêche aldus voortging: „Den achtsten Januarij komen de Landstenden weder te zaam, en een der voornaamste Leden van deze heeft mij verzekerd, dat hij den volgenden dag eene motie doen wil, waarin hij na het waarschijnlijk systema van den Hertog en al het gebeurde en de relatiën tusschen hem en de Land–Stenden in 't breede gedetailleerd te hebben, aan de Vergadering wil voorstellen, dat daar de Hertog steeds *dilayeert* om de vereffening van de strijdige punten af te doen, hem een termijn van zes dagen behoorde gesteld te worden, om binnen deze hun te verklaren of hij een vergelijk met hen treffen wil, al of niet, terwijl zij anders zouden weten wat zij te doen hadden." Men bemerkt, dat STRICK met de hoofden der partij op zeer vertrouwelijken voet omging, wien hij dan ook in hunne verstandhouding zoowel te Parijs als te Rastatt, al vroeg, zoo door het verschaffen van paspoort aan hunne Gedeputeerden als anderszins, behulpzaam was geweest [1]). Toen derhalve wel niet de Russen, maar de Oostenrijkers Stuttgart zouden bezetten, en de Hertog openlijk de zijde der Coalitie koos, geraakten de misnoegden en STRICK zelf, in niet geringe ver-

[1]) Voor mij ligt een eigenhandige brief „*à Son Excellence*, *Monsieur* STRICK DE LINSCHOTEN, Ministre plénipotentiaire de la République Batave à la Cour de *Virtemberg* à Stouccard," van de Landschaftsconsulenten GEORGII en KERNER, van den Prelaat MÄRKLIN en den Burgemeester KLÜPFEL, 16 November 1797 (in het Duitsch).

legenheid, en scheen de Bataafsche Minister, zoowel als de Fransche terstond de Residentie te zullen moeten verlaten. Hoe diep nu onze Landgenoot zich in die Wurtembergsche geschillen had gestoken, zal het helderst uit STRICK's schilderachtig verhaal kunnen blijken. „Ik kan," zoo meldde hij den 19 April 1799 [1]), „niet genoeg roemen, niet genoeg met dank erkennen, het aandeel hetwelk *Stuttgards* Burgerij over het algemeen genomen heeft aan hetgeen voorleden Maandag en Dingsdag hier voorgevallen is. Als het heette, dat ook ik met den Burger TROUVÉ [2]) weg moest, werd mijn huis, die mijner vrienden en zelfs dat van den Keizerlijken Minister zelfs overloopen, vragende of ik dan inderdaad ook weg moest?" De Keizerlijke Minister gaf tot antwoord: „tot nog toe niet, maar ik sta er niet voor in, wat nog gebeuren kan in het vervolg." Hij zeide aan een mijner beste vrienden: „wij willen zien wat te doen is; zeg aan STRICK dat ik hem wat te zeggen heb, en dat zoodra TROUVÉ weg is, ik bij hem komen zal — voor als na gelijk te voren, doch dat ik dit nu niet kan om TROUVÉ niet daar te vinden." De Oostenrijksche Diplomaat kwam zooals hij beloofd had, STRICK bezoeken, deelde hem mede dat hij van den Aartshertog in last had over hem, den Bataafschen Minister, een rapport uit te brengen, hetwelk hij geheel gunstig had gesteld, maar ried desniettemin onzen Landgenoot, dat deze als bijzonder persoon den Aartshertog zelf zou schrijven ten einde de vergunning te bekomen om even als VAN HAEFTEN te Weenen was gebleven, te Stuttgard te mogen vertoeven, „daar er geen oorlog tusschen den Keizer en Holland bestond." Dit laatste erkende STRICK volmondig, doch, vervolgt hij, „het eerste sloeg ik glad

---

1) Aan VAN DER GOES. (Verz. CROISET—V. TOULON).

2) Z. wegens dien revolutionairen Franschen Minister, CAPEFIGUE, *l'Europe pendant la Révolution française*, T. IV. 170: „Singulier temps que celui où M. TROUVÉ (te Milaan) commandait à l'Italie!"

af, en zeide dat geen Minister in zijn particulier over zich zelven als Minister schrijven kon, en mijn geval een geheel ander was dan dat van den Burger VAN HAEFTEN, daar ik in optimâ formâ alhier bij den Hertog geaccrediteerd was." Daarop beproefde de Oostenrijker nog allerlei andere stappen bij STRICK ingang te doen vinden, die deze nogtans achtereenvolgens verwierp, als „laag en beneden de waardigheid der Republiek." Ons bestek laat niet toe bij den loop van deze zaak en veel minder nog bij verdere bijzonderheden van het vijfjarig oponthoud van den Utrechtschen Staatsman in Wurtemberg te verwijlen; genoeg zij het in de klagten van den Hertog, die in 1801 het ontslag van onzen Minister, hem meer en meer ondragelijk geworden eischte, het bewijs te leveren, dat de even vernuftige als veelzins geleerde en wel eens hooghartige, maar daarom nog niet standvastige Nederlander in zijn diplomatisch gedrag schier van den aanvang tot het einde, ten Hove aanstoot had gegeven. Wij laten hier de eigen woorden, in welke FREDERIK II op zijn *rappel* drong, door V. HÜGEL ten behoeve van den Agent VAN DER GOES [1]) en van het Uitvoerend Bewind afgeschreven, vertaald volgen. „Ook zal het mij bij deze gelegenheid lief zijn, een' wensch vervuld te zien, dien ik reeds lang heb gekoesterd en die mij zeer ter harte gaat. De bij mijn Hof geaccrediteerde Bataafsche Gezant STRICK heeft namelijk te rekenen van mijne komst tot de Regering, met zijne gedragingen nooit mijne goedkeuring verdiend: van stonde aan heeft hij niet slechts met de losbandigste Wurtembergsche Democraten, met de ongehoorzaamste Leden der Land-Stenden, zamengespannen en de naauwste vriendschap gesloten, maar ook in zijne woning verdachte bijeenkomsten belegd, in welke de gevaarlijkste grondbeginselen werden voortgeplant en tevens de oneerbiedigste indrukken

[1]) „Ontvangen 28 Febr. 1801."

tegen mijn Persoon [1]) en tegen mijne Regeringsdaden gevoed en verbreid. Sedert het verblijf der Franschen in mijn Land, is deze zijne stoutheid nog sterk toegenomen, en zoo hij vermetel genoeg is geweest bij zijn Bewind voor te geven, dat hij zich bij het Fransch Bestuur in de zaak der uitgeschreven militaire contributie, mijne belangen had aangetrokken, zoo is dit eene tastbare onwaarheid, daar hij zich bij alle vorderingen regelregt tegen mij gedaan, geheel lijdelijk heeft gedragen, en de tegen mijne Ministers uitgeoefende mishandelingen, met de meeste onverschilligheid heeft aangezien. Daarentegen, toen de Fransche krijgsbevelhebber, na de weigering van betaling der laatste gedeelten van de contributie, bij de Leden der Land-Stenden eene inlegering bewerkstelligde, sprong STRICK te hunnen gunste bij den *Commissaire-ordonnateur* in de bres, en werd die inlegering ingetrokken. Alle deze feiten zijn onloochenbaar, en niet minder de geheime en schadelijke woelingen van dien man, al was ik dan ook tot hiertoe niet in de gelegenheid daarvan zoodanige formele bewijzen te leveren, die mij het regt gaven, bij zijne Regering op zijne teruggroeping en bestraffing met den meesten ernst aan te dringen. Desniettemin begeer ik natuurlijk zeer de verwijdering van dien man, zoodat gij wèl zult doen, zonder mij echter in het minst te *compromitteren*, met allen ijver en onafgebroken, zijn *Rappel* te weeg te brengen, en vooral bij zijne Regering te verzoeken, dat de opvolger, dien men hem zal geven, van eene andere inborst zij en zulke stipte voorschriften krijge, dat ik tegen iederen schadelijken invloed beveiligd worde." De eene dienst was de andere waard,

---

[1]) In latere klagten over STRICK, klinkt het uit den mond van een Vorst van zoo weinig stichtelijke zedelijkheid, als den Hertog, in vervolg Koning, algemeen wordt nagegeven, al zeer zonderling, dat ten huize van den Bataafschen Minister grove en verboden „*Hazard*-Spiele" gespeeld werden!

en de Hertog had naauwelijks tot het herstel der diplomatische betrekkingen van de Bataafsche Republiek met Rusland den weg gebaand, of de grieven tegen STRICK V. LINSCHOTEN zoolang verkropt, kwamen met nadruk en hernieuwde bitterheid [1]) ter sprake. Het leed echter nog een half jaar, eer hij hetzij dan aan het Staatsbelang of aan de onverzoenlijkheid van den Vorst ten offer werd gebragt, wien men op zijne beurt, weder gereed vond tot dienstbetoon bij het Hof van Weenen. Dat VAN DER GOES den Bataafschen Minister zal gehandhaafd hebben zoolang zijn vermogen toeliet, en dat hij ten laatste genoodzaakt [2]) den Hertog die voldoening te schenken, een ander Gezantschap, dat van *Munchen* b. v. voor STRICK bewaarde of hem eene andere vergoeding bestemde, laat zich uit de gewone heuschheid en openheid van karakter [3]) van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen afleiden. Maar de eene helft van het Uitvoerend Bewind was den heethoofd STRICK weinig genegen, en met de reactionaire Staatsomwenteling of liever met den Coup d'État van September 1801, verdwenen die uitzigten geheel in rook. In ambtelooze afzondering zag de Edelman — democraat, Dichter, Publicist, Geschiedschrijver zich voortaan van het Staatsbedrijf uitgesloten [4]),

---

[1]) Brief uit Erlangen (van den Hertog) 9 Mei 1801; uit Ludwigsburg, 20 Junij 1801 (aan V. HÜGEL); V. HÜGEL aan VAN DER GOES, 30 Junij.

[2]) „Da es mir, wie sie wohl wissen, äuszerst daran gelegen seyn musz, nicht nur dieses Manns *ganz loos zu seyn.*" (De Hertog aan V. HÜGEL 9 Mei 1801).

[3]) „En faisant avec vous, Monsieur, l'apprentissage de cette carrière, que vous honorez déjà depuis longtemps, j'ai pu me convaincre que la Diplomatie, de son naturel n'est pas tortueuse ni insidieuse, mais que la plus grande franchise, la plus stricte loyauté, libéralité de principes et échange continuel de services et bons offices, est la meilleure de toutes les Diplomaties." (V. HÜGEL aan VAN DER GOES, 3 December 1801).

[4]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 27 Nov. 1801 (confid.) „Voor STRICK zie ik thans niet veel goeds. Ongelukkig voor hem is DE BEVEREN

en zich van zijne meerderheid bewust vierde hij zijne onvergenoegdheid en wrevel over die miskenning bot op een' toon, die van een zeer verduitschten geest getuigende, de gehechtheid aan den geboortegrond *scheen* te hebben afgelegd. Maar nooit gewaagde STRICK van de onvergankelijke heldendaden van het voorgeslacht, of van wakkere vrijheidlievende Nederlanders van welke tijden of rigting het dan ook zijn mogt, of met vreugde huldigde hij hunne deugd en onbaatzuchtige toewijding aan het Vaderland. [1])

Doch wij keeren van die kleine diplomatische wraakoefening van een der nietigste Hoven, na eene lange afdwaling tot de beschouwing van gewigtiger belangen, tot de flaauwlijk bemantelde overheersching der Bataafsche Republiek uit het Paleis der Tuileriën terug. Vandaar toch ging meest het [2]) sein uit tot de herziening van onze Staatsinstellingen, en hoe diep al weder Frankrijk in de zoo even gemelde verandering van onzen Regeringsvorm de hand had gehad, werd zoo het den kortzigtigen onder onze Landgenooten had kunnen ontgaan, duidelijk genoeg in een merkwaardig geschrift van die dagen [3]) blootgelegd. „Gijlieden moet wel

---

President en QUEYSEN medelid, en de advertentie van STRICK tegen de Commissie van Buitenlandsche Zaken, na den 22sten Januarij (1798) in de Couranten van dien tijd geplaatst, is moeilijk te vergeten, en maakt, dat men weinig vertrouwen stelt op zijne denkwijze. Daarenboven kan ik de menschen niet uit het hoofd praten, dat hij een woelzieken geest heeft, ik moet hem laten waaijen." — (Archief VAN DER GOES.)

[1]) Verg. (STRICK VAN LINSCHOTEN) *Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch einen Theil der nördlichen Provinzen des Königreichs der Niederlande.* (Germania, 1818, 3 Theile.)

[2]) Toch beweerde de Moniteur van 20 Prairial (9 Junij 1801) stoutweg: „Conformément aux principes du Gouvernement Français de n'intervenir *aucunement* dans les affaires de ses Alliés à moins qu'ils ne le demandent, le Gouvernement *ne se mêle en rien* des changemens, que les Hollandais ont jugé à propos de faire dans leur organisation intérieure." Gazette de Leyde 19 Junij 1801.

[3]) *Brief van eenige Leden van het Gouvernement der Republiek van de*

blind zijn geweest, of het willen zijn, zoo gij AUGEREAU en SÉMONVILLE niet zaagt het touwtje van de *marionetten* vasthouden, welke zich voor u beweegden!" In zulk belagchelijk licht werd de Natie, werden hare Vertegenwoordigers voorgesteld. „Is het waar, had men eenige maanden vroeger gevraagd, dat zeker Generaal, door den drang van zekere Memoriën, vóór eenigen tijd uit zijne plaats is geraakt, en door een ander *temporair* vervangen, om daardoor weder iets te kunnen bedingen? is het waar, dat AUGEREAU eerlang weder terugkomt?" [1]) Dat dit heen- en wederreizen van den Franschen Opperbevelhebber, reeds door den Staatsgreep van den 18 Fructidor befaamd en in zijne eergierigheid geprikkeld, op de invoering van eene nieuwe orde van zaken te 'sHage van beslissenden invloed is geweest, [2]) wij weten het uit de bekentenis van een ijdelen tijdgenoot, zelf veeleer werktuig dan raddraaijer. [3]) Bij het Tractaat van 9 Februarij 1801 te Lunéville tusschen de Fransche Republiek, den Keizer en het Duitsche Rijk geteekend, was met de onafhankelijkheid der Bataafsche, Helvetische, Cisalpynsche en Ligurische Gemeenebesten, tegelijk hunne bevoegdheid gewaarborgd om hunne Staatsregeling naar welbehagen te wijzigen en een anderen Regeringsvorm te bepalen. [4]) En

---

vereenigde Nederlanden, aan de Ministers van Groot-Brittanien (in het Nederduitsch vertaald). Verg. JANUS n° 78 (31 December 1801) bl. 896.

[1]) Verg. JANUS n° 53 (9 Julij 1801) bl. 596 volg.

[2]) Z. het verhaal van den Generaal PYMAN. (*Bijdragen tot de Gesch. van het Vaderland* bl. 103—117).

[3]) (DE BOSCH KEMPER) *de Staatkundige Partijen in Noord-Nederland*, Amsterdam 1837, bl. 338. „De Directeur PYMAN geloofde dat hij de hoofdleider der omwenteling van 1801 was, maar hij diende slechts tot instrument aan NAPOLEON — en aan de Aristocratie."

[4]) Art. XI: „Le présent Traité de paix, notamment les Articles 8, 9, 15, est déclaré commun aux Républiques Batave, Helvétique, Cisalpine, et Ligurienne. Les parties contractantes se garantissent mutuellement l'indépendance desdites Républiques, et la faculté aux peuples qui les habitent, *d'adopter telle*

nu verscheen al in het begin van Maart daaraanvolgende, eene voordragt van het Uitvoerend Bewind aan de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Ligchaam, strekkende tot eene vervroeging der Herziening van de Staatsinrigting, die naar het voorschrift der Constitutie, niet vóór 1803 mogt plaats hebben. Tegelijk moest door het afkondigen van eene *Amnestie*, de welwillendheid van velen voor de beoogde wijziging van de bestaande Grondwet en van het Bewind, gewonnen worden. „De geslotene, en nu van wederzijden geratificeerde, Continentale Vrede, zoo luidde de aanhef van den wèlberekenden maatregel, heeft de Bataafsche Republiek, uithoofde harer positie en betrekkingen, tot eenen staat gebragt, waarin men meerdere zekerheid nog, dan voorheen, te verwachten heeft, dat, bij de voortduring eener *verbeterde* Orde van zaken, op de echte beginselen van Maatschappelijk bestaan en geluk gevestigd, weldra de verwijdering van gezinningen, oogmerken en handelingen een einde nemen, immers grootendeels vervallen, en door meer eensgezindheid en een meer algemeen genoegen in de gemaakte *of nog te maken bepalingen en schikkingen* zal worden vervangen. En even daardoor is het mogelijk geworden, van de voormaals noodzakelijke gestrengheid af te gaan, opzigtelijk zulke misdrijven, welke alleenlijk uit verschil van staatkundige begrippen en neigingen ontstaan." 1)

Maar niet enkel deze verbroedering der partijen, die een der middelen moest zijn om de nog te beramen Constitutie,

---

forme de Gouvernement qu'ils jugeront convenable." Mr. H. A. VAN DIJK, *Répertoire histor. et chronolog. des Traités conclus par la Hollande* n°. 41 p. 32 suiv. — Z. ook *Ducasse*, *Hist. des négociations diplomatiques relat. aux Traités de Mortfontaine*, *de Lunéville* etc. T. II. 297.

1) Proclamatie van het Uitvoerend Bewind, in naam van het Vertegenwoordigend Ligchaam, 25 Maart 1801. (*Volledige Verz. van Publicatiën*, Deel VIII n°. 241).

bij andersdenkenden ingang te doen vinden; noch zelfs de menigvuldige bezwaren, met welke de stipte naleving der democratische Constitutie van 1798, blijkens eene driejarige ondervinding, door de tegenstanders der Herziening geloochend,[1] gepaard ging, — waren bij de voordragt van het Bewind in het voorjaar van 1801 of bij den *Coup d'État* van 14 September, het meest in aanmerking gekomen. De *pressie* van buiten had ruim zoozeer als de moeijelijkheden, waarmede men binnenslands te kampen had, haar gewigt in de schaal gelegd. Te vergeefs wierpen de Democraten tegen, dat zonder die Staatsregeling, het Vaderland tegen den geduchten aanval der Anglo-Russen niet bestand ware geweest;[2] dat, indien Binnenlandsche betrekkingen de herziening vorderden, of indien de Buitenlandsche haar noodzakelijk maakten, men die redenen behoorde open te leggen; dat het niet aanging den sluijer der geheimhouding aan te nemen onder den glimp, dat „het *Diplomatique* niet mogt worden *gereleveerd*."[3] De bewerkers van den Staatsgreep, BESIER aan het hoofd, hebben niet geaarzeld te verklaren, dat zij de verzekering hadden, dat de nieuw ontworpen Grondwet, „bij onzen natuurlijken Bondgenoot, in hare hoofdtrekken welgevallig" was, en welke andere diplomatische drangredenen bij den wederregtelijken stap hare magt hadden doen gelden,[4] de volgende zinsneden van de door hen

---

[1] P. LINTHORST (Lid der Tweede Kamer van het Vertegenwoordigend Ligchaam.) *Onderzoek of er botsingen tusschen de onderscheiden Magten, bij de Staatsregeling voor het Bataafsche Volk ingesteld, gevonden worden, enz.* Leyden 1801 (16 Maart), 88 bladz.

[2] LINTHORST, bl. 28.

[3] LINTHORST, bl. 81

[4] „La situation politique de l'État et celle de l'Europe; les sentimens des Puissances étrangères envers notre République, *le point de vue* sous lequel elles nous considèrent, nous et notre *existence politique;* beaucoup d'autres motifs encore, qu'il n'est pas nécessaire d'exposer à votre perspicacité, conseillent impérieusement l'examen et le perfectionnement de notre système

uitgevaardigde Publicatie wijzen het uit. Zij konden niet dulden, dus luidde de verklaring van den Overijsselschen Staatsman, dat de schijn zelfs van het vermoeden kon veld winnen, alsof er immer weder aan het herstel der Stadhouderlijke waardigheid gedacht, en aan het Kabinet van St. James, in de wederoprigting van dien omgeworpen zetel, dat werktuig en die invloed terugbezorgd zou kunnen worden, waardoor hetzelve dit eertijds zoo gelukkig Land, zoo menigmaal heeft ondermijnd en belaagd. „Zoolang derhalve de loop der zaken in Europa, dus vervolgde hij, aan de aanhangers of voorstanders van het Huis van *Oranje* de minste hoop kon doen koesteren om eenmaal hunne verjaarde wenschen vervuld te zien, konden wij geen gunstigen uitslag onzer pogingen, en geen algemeenen bijval verwachten; doch thans, daar dit gewigtig vraagstuk voor altijd is opgelost, en het voor uitgemaakt kan worden gehouden, dat het herstel van het Stadhouderschap niet meer tot de Staatkunde van eenig Europisch Kabinet behoort, thans hebben wij gemeend eenen stap niet langer te mogen vertragen, waarvan het uitstel, voor de algemeene belangen schadelijk zou kunnen zijn; thans achten wij ons gelukkig, niet meer tot eene enkele partij, maar tot het geheele Volk van Nederland, te kunnen spreken. De Vrede op het vasteland is gesloten; het Huis van Oostenrijk heeft daarbij onze onafhankelijkheid erkend; onze staatkundige betrekkingen met het Russisch Hof zijn vernieuwd; weldra zullen wij deszelfs Afgezant, [1]) onder de Gezanten van zoo vele andere geallieerde en vriend-nabuurlijke Volken tellen; en het Fransch Gouvernement kon geen grooter hulde aan onzen staat van

---

politique, dans l'intervalle heureux entre la Paix du continent et la Paix générale." (Voordragt van het Uitvoerend Bewind, 2 Maart 1801, vertaald in de *Gaz. de Leyde* 10 Mars 1801 (Supplém).

1) HULTMAN uit Berlijn aan VAN DER GOES, 21 Julij 1801.

onafhankelijkheid bewijzen, [1] dan door, met de Bataafsche Republiek, het jongst gesloten Verdrag aan te gaan, [2]) hetwelk eene zeer aanzienlijke vermindering van uitgaven daarstellende, tevens voor altijd aan den laster, het voorwendsel ontneemt, waarvan men zich meer dan eens getracht heeft te bedienen, om, uit de betrekking, in welke de Fransche krijgsmagt, tot nu toe, hier te lande gestaan heeft, gevolgen te wettigen, even beleedigend voor de Fransche Natie, als vernederend voor de Bataafsche Republiek. En zouden wij, onder zulke gunstige omstandigheden, — zoo besloten BESIER en zijne Ambtgenooten, het voor ul. onze medeburgers! voor ons zelve, hebben kunnen verantwoorden, wanneer, bij de daarstelling van een Algemeenen Vrede, de Bataafsche Republiek een mindere rang wierd aangewezen, dan waarop hare opofferingen haar aanspraak geven alleen dáárom, omdat men huiverig zou zijn in onderhandeling te treden met een Gouvernement, hetgeen binnen het tijdverloop van één en een half jaar, [3]) bij de herziening welke de Staatsregeling voorschrijft, uit deszelfs standplaats verwrikt, — plaats zou kunnen maken voor eenen staat van onzekerheid, waarvan wij den schadelijken invloed, en de rampzalige uitwerkselen, helaas, maar al te zeer van nabij hebben gezien." [4])

---

[1]) Bij de zoo even te melden Conventie, werd gedeeltelijk voldaan aan eenige wenschen in het *Aperçu sur les rapports respectifs des deux Républiques* geuit." Bijlage XXXIII bl. 110 volgg.

[2]) Hier wordt bedoeld de *Convention entre le Gouvernement de la République française et celui de la République Batave*, geteekend te 's Hage den 29 Augustus 1801, (11 Fructidor 9e jaar) groot 18 Artikelen, tusschen AUGEREAU en den Agent van Marine Mr. JACOB SPOORS. — *Gazette de Leyde* of *Nouvelles politiques*, 17 Nov. 1801 (Supplém.); VAN DIJK, *Répert. histor. et chronol. des Traités* p. 43 suiv. (nº 44).

[3]) Te weten in 1803.

[4]) *Publicatie van het Uitvoerend Bewind, — waarbij een nieuw Ontwerp van Staatsregeling den Volke wordt aangeboden*, 14 Sept. 1801. *Volled. Verz.* Deel IX nº 269. (BESIER Vt.; S. DASSEVAEL, bij afwezigheid van HULTMAN, Secretaris.)

Die opmerkelijke zinsneden verdienen wel aan de historische waarheid getoetst te worden. Sints wanneer stond het vast, dat het herstel van het Stadhouderschap, of van het Huis van *Oranje* in Nederland onder een anderen titel, niet meer tot de staatkunde van eenig Kabinet van Europa behoorde? Zeker is het, dat schier gelijktijdig met de voordragt van het Uitvoerend Bewind tot het vervroegen der Herziening van de Constitutie, in diezelfde maand Maart 1801, te Londen bij Staatslieden van naam het gerucht veld won, dat de Regering in Holland eigendunkelijk zou worden veranderd en een vorm van Bestuur ingevoerd met dien in Frankrijk strookende. De Erfprins VAN ORANJE, zeide men, zou Eerste Consul zijn, daar de Stadhouder het aanbod had afgeslagen. En aan den scherpzienden MALMESBURY kwam het berigt te meer waarschijnlijk voor, naarmate Frankrijk en Pruissen zich naauwer hadden aangesloten en uithoofde van de sterke begeerte van den Erfprins VAN ORANJE, om zich zelf en zijn gezin onder de bescherming van Frankrijk te plaatsen. [1]) Wij zagen hoe al geruimen tijd te voren, onze VALCKENAER bij de gedachte aan de nabootsing van zulk een Consulaat hier te lande, gansch niet op zijn gemak was; [2]) en de vertrouwelingen van het Stamhuis wisten vooreerst, dat de Erfprins hen niet uit het oog verloor, maar op hunne medewerking prijs stelde; ten andere, dat hij D'YVOY naar Parijs gezonden had, [3]) die er zeer wèl was ontvangen, maar wiens Negotiatie met die van den Algemeenen Secretaris van het Uitvoerend Bewind HULTMAN te Berlijn, in verband stond, en verder van de wending

---

1) Z. in de Bijlage XI bl. 39, de regelen ontleend aan de *Diaries* IV. 45 van Lord MALMESBURY. (17 Maart 1801.)

2) 12 Mei 1800 (uit Aranjuez); hiervoren bl. 147.

3) De Baron D'YVOY, Edelman van het Huis van den Prins van *Nassau-Oranje* werd den 2 Junij 1801 ter openbare audientie door TALLEYRAND aan den Eersten Consul voorgesteld.

der zaken [1]) op het Vasteland afhing. WILLEM FREDERIK had voor 't overige niet ontveinsd, dat wanneer alle nog te beproeven pogingen ter bereiking van het algemeen belang des Vaderlands vruchteloos werden gemaakt, hij het alsdan zich zelf en den zijnen verschuldigd zou achten, om voor de aan het Huis van *Oranje* onregtvaardig afgenomen eigendommen zoo mogelijk „eene billijke genoegdoening te bekomen." [2]) En dat de onvermoeid werkzame Vorst en zijne bekwame medehelpers niet stil zouden zitten, was duidelijk.

HULTMAN zou het in de lang slepende onderhandeling met het Hof van Pruissen ondervinden, in 't bijzonder met de Gemagtigden van het Huis van *Oranje*, den Generaal v. STAMFORD en den Oud-Hoogleeraar in de Letteren TOLLIUS gevoerd. [3]) Dat in den loop dier Negotiatiën, niet de geldelijke schadeloosstelling van den uitgeweken Stadhouder alleen, maar ook de Staatsinrigting van Nederland als van zelf ter sprake moest komen, kon van den kant van het Kabinet van Berlijn wel niet bevreemden, daar hiervan door den Vice-Kanselier van Oostenrijk, COBENZL, al te Lunéville uit een meer algemeen oogpunt, gewag was ge-

---

[1]) Te Luneville was wèl de onafhankelijkheid der Bataafsche Republiek en van andere erkend en gewaarborgd; maar eene nadere regeling der grenzen van het grondgebied voorbehouden. „Leur délimitation définitive ne peut dépendre que d'arrangements *ultérieurs* et particuliers. Cela est vrai aussi pour Gênes et même pour la République Batave." (TALLEYRAND aan JOSEPH BONAPARTE.) 24 Jan. 1801. *Ducasse* II 244.

[2]) Z. de verklaring van den Erfprins uit Dillenburg 12 April en den brief van 8 Junij 1801, Bijlage XI, bl. 87 en 88.

[3]) Verg. wegens HULTMAN's Negotiatiën te Berlijn in 1802, een enkel woord in de Redevoering van Mr. J. F. MAURITSZ. GANDERHEYDEN *ter nagedachtenis van* Mr. CARL GERARD HULTMAN, 's Hertogenbosch 1820, bl. 24. — Over HERMAN TOLLIUS, vroeger Professor te Harderwijk, is lezenswaardig de geleerde BOUMAN *Gesch. der Geldersche Hoogeschool*, II. 329—335. Verg. voorts de *Staatkundige Geschriften* van Mr. HERM. TOLLIUS (over de gebeurtenissen van 1786, 1787 enz. ('s Gravenh. 1814 3 Deelen).

maakt. Die Staatsman had van de Bataafsche Republiek sprekende, met veel nadruk betoogd, van welk wezenlijk gewigt voor het gansche Statenstelsel van Europa de welvaart van ons Land moest worden gehouden, en welke de verderfelijke gevolgen zouden zijn van een aldaar gebrekkig ingerigt Bestuur. Het was daarom zijns inziens dringend noodig dat het voorloopig Bewind er door een duurzaam vervangen wierd, ten einde bij den Algemeenen Vrede die kiem van nieuwe beroerten in Europa wierd weggenomen. [1]) En zoo lag het dan geheel in den geest van het kort daarna tusschen de Fransche Republiek en den Keizer gesloten Tractaat, dat de Constitutie der als onafhankelijk gewaarborgde Vrijstaten, in 't bijzonder de Bataafsche aan eene herziening wierd onderworpen, om — de wijze aan het vrij oordeel der bevolking overlatende, voortaan op steviger grondslagen, zooals men hoopte, te rusten.

Weinige weken daarna, nog vóór het einde van Maart 1801, werd aan HULTMAN de zending naar het Hof van Berlijn opgedragen. [2]) „Hoe staat het met de *Constitutie?*" vroeg die Regtsgeleerde — Diplomaat na ruim eene maand verblijfs in Pruissen: „eene eens vastgestelde orde van zaken zoude veel invloeds op ons politiek bestaan hebben." [3]) Immers, men had wel degelijk in de eerste gesprekken onzen Landgenoot over het herstel van het Stadhouderschap durven onderhouden, [4]) hetgeen niet kon nalaten min of meer

---

[1]) *Ducasse Hist. des négociat. Diplomat.* T. II. 319 (Depèche van JOSEPH BONAPARTE aan TALLEYRAND uit Lunéville 7 Febr. 1801. „M. DE COBENZL a surtout pesé sur la *République Batave*, *dont la prospérité tient bien plus essentiellement au grand système de l'Europe*, et où les conséquences d'un mode vicieux de Gouvernement ont une importance toute particulière. Il pense qu'il devient urgent d'y substituer un *définitif au provisoire*" enz.

[2]) Gazette de Leyde (30 Maart 1801) n° 26, Supplém. 31 Mars.

[3]) HULTMAN aan VAN DER GOES, 30 Mei 1801.

[4]) HULTMAN aan VAN DER GOES, 16 Mei 1801, — Doch in de secrete depèche van 18 Julij meldde hij: „Ik heb alle reden om overtuigd te zijn dat

stof tot nadenken te geven, al wilde HULTMAN zich door den Franschen Minister gaarne laten beduiden, dat die Pruissische belangstelling in het lot van WILLEM V of van den Erfprins zeer laauw en onopregt was. „Men is overtuigd, meldde hij, dat het herstel van het Huis van *Oranje* in de Republiek na al het gebeurde uit het oog moet verloren worden;" en hij hield het er voor, hoe lang zoo meer, dat het voorstel daarover in de eerste Conferentie alleen geweest was, „parce qu'on voulait au moins paraître y prendre intérêt." [1])

Wat niet al gerekend werd, het weifelend gedrag van Berlijn ten deze, te besturen! De algemeene toestand van Europa, de onzekerheid wegens het lot van *Egypte*, [2]) de wending welke de zaken in het Noorden na den moord van PAUL I konden nemen, het een zoowel als het ander scheen eenig gewigt in de schaal te leggen, en het doorgaans zoo bedeesd en schroomvallig Kabinet was reeds tegenover Engeland genoeg in de knel geraakt met de kwalijk te verantwoorden in bezit neming van *Hannover*, [3]) waartoe de zelfzucht verleid had.

De gansche houding van FREDERIK WILLEM III bij de

---

de instantiën van den Heer V. HAUGWITZ omtrent het herstel van het Stadhouderschap alleen moeten beschouwd worden als geschied om aan de sollicitatien van het Huis van *Oranje* hetgeen vooral in Engeland de hoop daartoe niet opgeeft te voldoen, terwijl gemelde Minister en de Koning zelve zeer zeker overreed zijn, dat zulks in de actuele omstandigheden geen plaats kan hebben." (Verz. V. TOULON.)

[1]) Aan VAN DER GOES, 26 Mei 1801.

[2]) „Alles ziet op 't Noorden en *Aegypten*." Aan V. D. GOES 2 Junij 1801; 15 Augustus 1801: „Wie geeft ons eens 't regte bescheid over Egypten? Ik denk toch dat 't voor de Franschen verloren is." Verg. de Bijlage XXXII bl. 107 (Instructiën voor *Corral*, Art. 18).

[3]) HULTMAN aan VAN DER GOES 4 Julij 1801. „Ik ben zeer nieuwsgierig hoe de zaak met Hannover zal afloopen, en hoezeer men hierop ferm *schijnt* te zijn, geloof ik nog niet dat men vol zal houden. De Pruissische Gezant JACOBI (te Londen) heeft in mandatis gekregen te antwoorden dat men over de *evacuatie* met de andere Noordsche Mogendheden zoude concerteren. Ondertusschen de troepen blijven nog, en 't Land moet ze voeden en onderhouden."

bejegening van den Bataafschen Staatsman, was scheef en gewrongen. Nog altijd door een natuurlijk gevoel van schaamte, door gehechtheid aan zijne bloedverwanten, de beide Prinsessen van *Oranje* en door het ontzag voor de regten van den Stadhouder, welke Pruissen bij meer dan één verdrag had gewaarborgd, van eene openlijke en volledige erkenning der Bataafsche Republiek en van hare diplomatische tolken weêrhouden, leed het vrij lang eer hij HULTMAN een gehoor verleende. Maar die plegtige ontvangst van onzen onderhandelaar en van de Leden van zijn gevolg VAN GEUNS en STEDMAN, sloot nog geenszins de gave erkenning in zich van den Zendeling uit 's Hage in het karakter van *Envoyé* of *Minister-Plenipotentiaris*. [1]) HULTMAN zelf nam voorshands met dit mindere genoegen. „Ik heb schrijft hij, gedurende de conversatie met den Heer v. HAUGWITZ, [2]) Zijn Excell. doen observeren dat hoezeer ook Z. M. nog niet dadelijk de diplomatique relatiën had hersteld, echter door 't admitteren van een' *Negotiateur* geene bedenking konde vallen, om ten Hove gepresenteerd te worden." Vruchteloos werd een en andermaal aangedrongen, dat Keizer PAUL nog onlangs de felle vijand der Republiek, haren Minister BUYS als zoodanig voor het oog der wereld, had erkend, zoo als weinige dagen daarna, ook door Keizer ALEXANDER, zijn opvolger was geschied. Men overlaadde HULTMAN met blijken van persoonlijke achting en onderscheiding, met uitnoodigingen ten disch bij de Leden van het Ministerie, gelijk van het Koninklijk Huis; maar terwijl aan de getrouwe aanklevers van *Oranje* de grief van

---

[1]) Zoolang hij dit diplomatisch karakter niet officieel *deployeren* kon, heette HULTMAN en noemde hij zich aan het hoofd zijner depêches: de Algemeene Secretaris van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek en *gedesigneerde Envoyé Extraord. en Minister Plenipotentiaris* bij het Hof van Berlijn.

[2]) Uit Berlin aan VAN DER GOES, (eerste depêche) 21 April 1801.

dergelijke hoffelijkheden, ja aan den Erfprins de hoon van het zamentreffen met den Bataafschen tegenstander in grooteren of kleineren kring, niet werd gespaard, hield het Pruissisch Bewind halsstarrig met uitvlugten vol en steeds deze of geene achterdeur open. Ook bij het betoon van welwillendheid, doch waarbij het Kabinet zich liefst niet wilde bloot geven, verloochende zich die vèrgetrokken omzigtigheid niet. Men herinnert zich wat vroeger van de verwijdering van onzen Ambassadeur VAN DEDEM uit Konstantinopel verhaald is, [1] en van de gewenschte medewerking der Gezanten van Pruissen en Spanje, om zijn terugkeer bij de Porte te bevorderen. Welnu, na omstreeks vier maanden te Berlijn vertoefd te hebben, den 15 Augustus [2] meldt HULTMAN dezen uitslag van reeds zoo menig onderhoud met HAUGWITZ: „Ik heb met den Graaf ampel geconfereerd over onzen Minister te *Constantinopelen* en Z. E. zeide mij dat hij gaarne deszelfs *readmissie* zien zoude, doch dat, *daar men zelfs de Republiek nog niet formeel erkend had*, het zeer inconsequent zoude zijn, om ten behoeve van dezelve, officiele demarches bij eene vreemde Mogendheid [3]) te doen; dat zoo er quaestie was van eenig bijzonder belang, waar ook zelfs de Republiek bij geïnteresseerd was, men geen oogenblik zou aarzelen; — dat hij echter zeer gaarne *onder de hand* den Pruissischen Gezant zoude aanschrijven, alles aan te wenden, om het verlangen van 't (Bataafsche) Gouvernement te bevorderen.” En weinige dagen te voren, was het maar al te klaar gebleken hoe merkelijk de zienswijze van het Pruissisch Hof nog van die van het Haagsch Bewind afweek. Hetzij dan in ernst of voor de leuze, in ieder geval zich van den staat van

---

[1] Z. nog wegens VAN DEDEM, de *Mém. tirés des papiers d'un homme d'État*. T. VI. 280.

[2] Aan VAN DER GOES, 15 Augustus 1801 (confid.)

[3] Bij het zoo wel onderrigte Turkije!

overgang bedienende, waarin de Republiek zich na het voorstel tot Grondwetsherziening bevond, hadden HAUGWITZ en de Gemagtigden van het Huis van *Oranje*, de Generaal v. STAMFORD en TOLLIUS [1]) zich niet tot de behandeling van het punt der schadeloosstelling bepaald, maar het herstel van den Stadhouder op den voorgrond geplaatst en aangedrongen. Herhaaldelijk had inmiddels HULTMAN in zijne gemeenzame brieven aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, zijne bekommering over den tragen voortgang van het Ontwerp van Constitutie, over die verlenging van den verderfelijken *status quo*, te kennen gegeven. Zij waren het met elkander eens, dat zonder bevrediging van alle de eerlijke en brave menschen in alle de partijen, alle bevrediging maar *gepleisterd* zoude zijn, [2]) en dat zonder die vereeniging voor het Land geen duurzaam geluk te wachten was; — maar gevaarlijk was het met dat werk te dralen, en tegenover de vreemde Staten dubbel bedenkelijk, zoolang de Republiek in hare vrijheid gestremd werd door de tegenwoordigheid der Fransche legermagt, en geldelijk gedrukt door haar al te bezwarend onderhoud. Aan het hoofd der Gallo-Bataafsche Afdeeling, op den eisch van den Eersten Consul in het vorig jaar naar Duitschland getrokken, en nu onlangs zegevierend [3]) vandaar naar 's Hage wedergekeerd, werd thans de Opperbevelhebber AUGEREAU [4])

---

[1]) „TOLLIUS trachtte mij te betoogen het groote nut van 't *herstel*, en dat er *nu* (bij deze herziening der Constitutie) allezins gelegenheid was, om goede bedingen te maken. — Ik bleef hem niet schuldig, om 't tegendeel te betoogen." HULTMAN aan V. D. GOES, 18 Julij 1801.

[2]) HULTMAN aan VAN DER GOES, 28 Julij 1801.

[3]) Voorstel van AUGEREAU aan BONAPARTE (brief uit het Hoofdkwartier 's Hage van 30 Floréal jaar 9, 20 Mei 1801) tot het stichten van een monument ter eere van het Gallo-Bataafsche Leger. (Gazette de Leide 26 Junij 1801.)

[4]) Tegen den zin der Bataafsche Regering door BONAPARTE in het Opper-

door het Uitvoerend Bewind, zonderling genoeg, als onderhandelaar te Parijs gebezigd om de lasten der Natie te helpen verligten; een taak die echter met de nog meer beteekenende van de toekomstige Staatsinrigting onafscheidelijk gepaard ging. — „Ik hoop, schreef HULTMAN [1]), dat de Generaal AUGEREAU zal slagen in 't bezorgen eener vermindering der 25000 man; deze zijn ook al een hinderpaal in onze erkentenis alhier. Van het Constitutie-werk schijnt het thans stil te zijn." En drie weken daarna: „ik hoop dat wanneer de goede boodschap, die de Generaal mede *kan* brengen, arriveert, ook de wijzing op uwen politieken thermometer rigtig zal zijn: dat God geve [2])." Eindelijk ruim 14 dagen daarna: „Indien de Generaal A(UGEREAU) ietwes van Parijs heeft medegebragt, dan hoop ik dat het wat goeds mag zijn. Het schijnt dat hij thans in goede verstandhouding met het Bewind is; *des te beter* [3])." Eene maand later, was de Staatsgreep door het overleg van den Generaal met de meerderheid van het Bataafsch Directoire [4]), ten spijt van het protest van ERMERINS en VAN SWINDEN volbragt.

En dat middelerwijl zoowel het politisch als het finantieel vraagstuk, door HULTMAN onder de tusschenspraak van den Minister HAUGWITZ en van den Franschen Generaal-Diplo-

bevel (Armée de *Batavie*) gehandhaafd. Verg. in de Bijlagen bl. 73 (XXII) den brief van den Eersten Consul 9 Germinal 9e jaar, aan den President van het Uitvoerend Bewind.

1) Aan VAN DER GOES 4 Julij 1801 en later, den 8 September: „Het zal mij aangenaam zijn, dat wij van eene gedeeltelijke betaling onzer Fransche broeders verlost worden." De Fransche krijgsmagt werd op 10,000 man terug gebragt.

2) Aan VAN DER GOES 4 Julij 1801. (confid.)

3) Aan VAN DER GOES 15 Augustus 1801; zoo ook den 5 September. „Ik begrijp zeer duidelijk de geheele negotiatie van AUGEREAU, *Sapienti sat.*" En nog den 8sten September: „ik hoop dat alles ten beste zal afloopen."

4) Zie den last door BESIER en PYMAN den 18 September 1801 aan AUGEREAU gegeven, met mededeeling aan SÉMONVILLE, in de Gazette de Leyde van den 22sten September. En verg. J. H. VAN SWINDEN, *Verhandeling over volmaakte Maten en Gewigten*, (Amsterdam 1802). Iste Deel, Voorrede bl. VI.

maat BEURNONVILLE, met STAMFORD en TOLLIUS te vereffenen, meer achter dan vooruit scheen te gaan, men kon het uit deze weinig bemoedigende depêche uit Berlijn van den 8 Augustus 1801 afleiden [1]) „Ik kom, zoo luidde HULTMAN's mededeeling, van den Minister v. HAUGWITZ terug, en heb hem ingevolge het besluit van het Bewind, omtrent 't poinct van 't *herstel* van den Prins van *Oranje* geantwoord, en in *decente*, doch onbewimpelde termen de meening van 't Bataafsche Gouvernement daaromtrent opengelegd. Z. Exc. heeft aangenomen daarvan den Koning verslag te doen en vervolgens over 't poinct der Indemnisatiën gesproken." HAUGWITZ splitste die vergoeding, aan het Huis van *Oranje* verschuldigd, in twee deelen; 1° die, welke in Duitschland moest gevonden worden [2]); 2° die, welke tot vergoeding moest strekken van de in de Bataafsche Republiek enz. gelegen Domeinen. — Hij erkende zeer wel te begrijpen, dat van onze zijde tot die eerste vergoeding uit de Secularisatiën in het Duitsche Rijk, niets regelregt kon worden bijgedragen; maar toch wij konden in zooverre daartoe werkzaam zijn door bij de Fransche Republiek aan te dringen, dat die aangelegenheid met ernst bij de hand wierd genomen. Dit was des te noodiger, daar het Kabinet van Berlijn aan Oostenrijk had verklaard, dat Pruissen tot de uitvoering van het 5e Artikel van het Tractaat van *Lunéville* niet zou medewerken, „indien de Prins van *Oranje* niet tevens in Duitschland schadeloos gesteld wierd."

---

1) HULTMAN komt meermalen in zijne depeches op de magt van het geld te Berlijn, terug: „auro per medios ire satellites." Aan VAN DER GOES 2 Junij 1801; 18 Junij 1801: „Er zijn somtijds mindere individus die veel invloed hebben (LOMBARD?) en welke goed geëmployeerd en beloond wordende, dienst zouden kunnen doen."

2) Moniteur van 20 Prairial 9 Junij 1801. „Quant aux *indemnités*, que doivent avoir le ci-devant Grand-Duc de Toscane, le ci-devant Stadhouder, et les Princes, ci-devant possessionnés sur la rive gauche du Rhin; c'est l'objet constant des soins et des discussions de la Diète de Ratisbonne." (Gaz. de Leyde, Supplém. 19 Juin.)

Doch inzonderheid kwam bij de overweging van deze belangen de Conventie tusschen Pruissen en Frankrijk, van 1796 in het spel, hetgeen nu deze beide Mogendheden daaromtrent van verschillend begrip waren, HULTMAN's „situatie, zoo als hij zich uitdrukte, waarlijk *epineus*" maakte [1]. De Eerste Consul had bepaald verboden, dat de vergoeding van hetgeen het Huis van *Oranje* verloren had, ten laste der Bataafsche Republiek zou komen [2]; hij had verklaard, dat Frankrijk daarvoor wel zorg zou dragen, hetgeen na eenige jaren langwijlige en verdrietige Negotiatiën zou blijken niet minder te beteekenen, dan dat ons Vaderland zich jegens den mishandelden balling WILLEM V, niet eens van een natuurlijke en zedelijke schuld zou mogen bevrijden. — Hoe 's Prinsen Commissarissen zich van hunnen pligt hadden gekweten, schetst HULTMAN reeds aanvankelijk in de depeches uit dit tijdperk. De Generaal V. STAMFORD, misschien de gebeurtenissen van 1787 nog indachtig met al den ijver van zijne verkleefdheid aan het Huis, „vrij driftig [3]"; — de Hoogleeraar TOLLIUS, gewezen Commissaris-generaal van den Raad van State bij het Leger in 1794, met waardige kalmte: „een zeer hupsch en bedaard man, getuigde HULTMAN, met wien ik over zaken, waarin wij ten sterkste verschillen, zonder dat een van ons beiden *aigreur* betoont, kan spreken — doch hij is tevens zeer ferm [4]." In zijne omzwerving ge-

---

1) Aan V. D. GOES, 21 Julij 1801: Niet zonder grond vroeg JANUS (9 Julij 1801 n° 53): „zou het zeker zijn dat onze man te *Berlijn* alles zoo voor het lapje had?"

2) Verg. de depêche van TALLEYRAND aan SÉMONVILLE van 19 Mei 1801 (29 Floréal jaar 9), in de Bijlage XVIII bl. 59 volg. „Le Premier Consul verrait avec regret que la Hollande supportât en tout *ou en partie* l'indemnité de la Maison d'Orange: ce n'est *sous aucun rapport*, au Gouvernement Batave à en faire les frais."

3) „Zeer op ons tegenwoordig Gouvernement gebeten" (naar men zeide; 21 April 1801).

4) Aan V. D. GOES 18 Julij 1801. — Brieven van HERMAN TOLLIUS in

durende den jongsten tijd, door den Erfprins met het bestuur zijner goederen in Polen belast, had hij zijne overkomst naar Berlijn in het begin moeten verschuiven, maar was hij sedert meest de woordvoerder, met wien HULTMAN had te handelen. — Dat de geleerde Man door de woelingen dier dagen in eene van zijne wetenschappelijke bedrijvigheid zoo geheel onderscheiden sfeer verplaatst, daarmede allengs vertrouwd was geworden, en het cijferen verstond, zou hij bij dit even omslagtig als veelzijdig onderzoek, waar het op de bepaling van eene juiste som aankwam, door het Huis van *Oranje* geëischt, met de daad toonen. Maar was de Bataafsche Republiek wel tot eenige betaling gehouden? Dit kon men onzerzijds zoo ligt niet toegeven: „in plaats van zijn Vaderland tot 't laatste te verdedigen", had de Prins, zeide HULTMAN, het verlaten [1]; en toch het was niet zoozeer aan de Natie, als wel inzonderheid aan hem, dat de Fransche Republiek den oorlog had aangedaan. Het was die Republiek, welke zijne goederen had aangeslagen, voor zich behouden en ons die eerst naderhand tegen aanzienlijke offers had afgestaan; terwijl wat Pruissen en het Directoire in 1796 bij de bedoelde Conventie met elkander hadden gelieven te bespreken, noch het Huis van Oranje, noch de Bataafsche Republiek binden kon [2]. Doch gesteld eens, dat wij tot betaling verpligt waren — hoeveel dan? „men debiteert hier, zoo had HULTMAN vroeger berigt, vele *absurditeiten* over de pretensiën die het Huis van *Oranje* formeert. Sommigen

gemelde hoedanigheid van Commissaris-generaal, (October 1794) worden op den *Inventaris van het oud Archief der gemeente Arnhem*, uitgegeven door den Archivaris van Gelderland P. NIJHOFF (Arnhem 1864) vermeld, bl. 507. — Z. eene oproeping of indaging van TOLLIUS, tot het doen van rekening en verantwoording in dezelfde hoedanigheid, Gazette de Leyde 7 en 21 Maart, 4 April 1800.

[1]) Aan VAN DER GOES 14 Julij 1801.

[2]) Als eene „res inter alios acta."

spreken van 125, anderen van 50 millioenen; het een is zoo dwaas als het andere. Ik voorzie, zoo 't komt, *absurde* vorderingen, doch dan merkte hij schertsend aan, moet men het kind bekijken" 1). En na allerlei voorbedachtelijk of onwillekeurig oponthoud, uitstellen of uitvlugten, eerst wegens de ziekte van den Generaal v. STAMFORD, daarna wegens de afwezigheid van TOLLIUS, vervolgens om het uitblijven der vereischte volmagten en eindelijk omdat men haspelde over de vraag wie het initiatief had te nemen of wel een aanbod te doen, kwam het tot een rond cijfer, onder vriendelijken kout, tusschen den Algemeénen Secretaris van het Uitvoerend Bewind en den oud-Hoogleeraar gedebatteerd. Zóó wijd als men aanvankelijk had verspreid, gaapten 's Prinsen Gemagtigden 2) niet, maar toch deden zij een eisch van 22 millioenen. Op het zeggen van HULTMAN, dat hij wel ongeveer wist wat men 't huis in Holland had berekend, maar niet beseffen. kon op welke gronden *dit* bedrag, hetwelk hij buitensporig noemde („enorm") gebouwd was, hernam TOLLIUS, dat 1°. daaronder begrepen waren de Obligatiën, die de Stadhouder op de Republiek bezat, en 2°. die van den Erfprins; 3°. dat men de gebouwen, b. v. 't Oude Hof, 't Huis in 't Bosch, het Kasteel te Breda, *'t Loo*, Honsholredijk, Soestdijk enz. op *vier* millioenen had begroot; 4°. insgelijks op vier millioenen de Bibliotheek en het Kabinet van Zeldzaamheden; 5°. dat daaronder ook begrepen waren de pillegiften aan het Huis van *Oranje* voorheen geschonken, op den 10den penning berekend; 6°. de inkomsten van *de Amphioen*-Societeit, en 7°. die van de

1) Aan VAN DER GOES, 27 Junij 1801.

2) Aanvankelijk scheen nevens den Generaal v. STAMFORD, de Raadsheer ARNOLDI bestemd met HULTMAN te onderhandelen. (Aan VAN DER GOES 21 April 1801). — JOHANNES VON ARNOLDI, Schrijver van een Leven- en Karakterschets van (Koning) WILLEM I en der *Historische Denkwürdigkeiten* (onder andere van het Rhijn-verbond) Leipzig-Altenburg 1817 s. 371 folgg.

Domeinen. Wat de Obligatiën betrof, wierp HULTMAN tegen, dat die niet tot 's Prinsen Domeinen konden gebragt worden, dat dit een *effect* was, „'t geen hij, even als ik, gij en anderen bezat." [1]) En de gebouwen moesten veeleer lastposten heeten, die geene inkomsten opleverden, maar wel kosten van onderhoud gaven. Van de Bibliotheek en van het Kabinet deed men beter te zwijgen; men kon daaromtrent bij de Fransche Republiek zijne vordering instellen, daar het geheele Kabinet en het beste deel der Bibliotheek naar Parijs waren vervoerd; de aangehaalde pillegiften en inkomsten der *Amphioen*-Societeit, onafscheidelijk verknocht aan het Stadhouderschap, waren voordeelen en gevolgen met die waardigheid zelve vervallen, en ter zake van welke de Republiek geene vergoeding verschuldigd was. Aangaande het batig slot, dat van de inkomsten der Domeinen [2]) na aftrek der schulden, die nu ten laste der Republiek kwamen, overschoot, vermits ook de kosten van administratie, onderhoud van gebouwen, pensioenen enz. daaruit bestreden moesten worden, konden HULTMAN en TOLLIUS het bij dit gesprek niet eens worden. En schoon het misverstand op deze en andere punten nog een geruimen tijd onvereffend zou blijven, werd evenwel in deze voorloopige handelingen de grond tot latere Conventiën [3]) gelegd. Opmerkelijk is het. dat reeds in die dagen door TOLLIUS een in 't vervolg maar al te zeer bewaarheid vermoeden werd

---

[1]) Aan VAN DER GOES 26 Sept. 1801. Uitvoeriger zijn die finantiele berekeningen en beschouwingen in den brief van 8 October daaraanvolgende herhaald of verbeterd.

[2]) „De Gevolmagtigden van den Prins begrooten de jaarlijksche revenuen der Domeinen van den Vorst in Holland enz. op ƒ 563000: de interessen der schulden op ƒ 326153—13: blijft dus een zuiver revenu van ƒ 236846. Dit berekend tegen een kapitaal ad $2^1/_2$ pCt. brengt ruim 9000000." (Aan v. D. GOES 8 October.)

[3]) Van 23 Mei 1802 en 1 Aug. 1804. — In laatstgemelde komt (Art. 24) dezelfde som van *vijf* millioen door de Bataafsche Republiek te betalen voor.

geuit; te weten, dat zoo al de Bataafsche Republiek hare schuld bij den gewezen Stadhouder begeerde aan te zuiveren, die gelden niet aan den Prins zouden worden uitbetaald, [1]) maar daarop door het Fransch Bewind de hand zou worden gelegd en het Huis van *Oranje* afgescheept. „Wanneer er schikkingen zouden gemaakt zijn, en bepalingen van schadevergoeding daargesteld, zou Frankrijk zeggen: welnu: de waarde van die vastgestelde schadeloosstelling zullen wij aan het Huis van *Oranje* in goederen in Duitschland bezorgen, en de Bataafsche Republiek zal die som aan de Fransche Republiek betalen." TOLLIUS aarzelde niet te verzekeren, dat het Fransch Gouvernement dit met ronde woorden aan het Pruissisch Ministerie had te kennen gegeven, en zelfs de som, namelijk *vijf* millioen guldens, bepaaldelijk had genoemd. [2])

Doch wij breken hier den draad van eene Negotiatie af, in den loop van welke de Algemeene Secretaris — Diplomaat verrast werd door de tijding van den Staatsgreep van 14 September. Op ontvangst der Proclamatie van BESIER, PYMAN en HAERSOLTE, en na de evengemelde berekening der 22 millioenen door TOLLIUS toegelicht, door hem zelf bestreden, te hebben medegedeeld, ontveinsde hij zijn leedgevoel en tevens zijne bekommering niet. „God beware het Vaderland voor nieuwe beroerten, riep hij uit. Ach, mogten wij 't beleven, dat het eens weder gelukkig en tot vorige grootheid en voorspoed rees!" [3]) Het bevreemdde hem, dat SCHIMMELPENNINCK zich niet op zijn post te Parijs bevond.

[1]) Verklaring van SÉMONVILLE — „dat zijn Keizer ondersteld had, dat de Bataafsche Republiek eene Leening van zes millioenen geopend had, om het Doorluchtige Huis van Oranje te betalen, en daarop den Heer VERHUELL gezonden had om te zeggen, dat die betaling niet presseerde en dat, als men geld had, men dan *eerst* in de behoefte van hem VERHUELL moest voorzien." H. BOSSCHA *Gesch. der Staats-omwenteling in Nederland in* 1813, Tweede Stuk bl. 272 (21 October 1804).

[2]) HULTMAN aan VAN DER GOES 14 Julij 1801.

[3]) Aan VAN DER GOES, 26 Sept. 1801.

„Vertrekt hij niet ras? vroeg hij. Waarlijk, mij dunkt, in deze oogenblikken had hij die plaats niet moeten verlaten.” [1]) Laat ons zien, onder welke blijmoedige of verontrustende voorteekenen, de nieuwe orde van zaken werd geopend, wat zij van Frankrijk of liever van den Eersten Consul te hopen, dan wel te duchten had.

Het Staatsbewind (17 *October* 1801 — 29 *April* 1805.) *Verklaring van* G. K. V. HOGENDORP. *Preliminaire Vredes-Artikelen te Londen geteekend. Congres van Amiens. Vrede.* (27 *Maart* 1802.)

De Staatsregeling van October 1801, welke inzonderheid door de verzoening der partijen, 's Lands welzijn moest verzekeren, miste den voornaamsten waarborg van duurzaamheid. De Beleiders van het werk wenschten de mannen van erkende braafheid en bekwaamheid uit elke rigting, door een' geest van welwillende toenadering te winnen en aan de Staatsdienst te verbinden. Wars van de hatelijke uitsluiting welke de heete Democraten van 1798 had gekenmerkt en eerlang *impopulair* gemaakt, gingen zij evenwel in hunne billijkheid niet vèr genoeg, om niet bij de nu onderliggende factie de bezorgdheid van eene Aristocratische wederwerking te wekken, terwijl zij gelijktijdig de verwijdering van *Oranje* handhaafden. Ook deze Constitutie derhalve bevredigde de gemoederen niet; en kon zij in hare wederregtelijke wording, niet anders dan aanstoot geven aan die Vrienden van eene redelijke vrijheid onder onze Landgenooten, die bij de beslechting van parlementaire geschillen

---

[1]) HULTMAN aan VAN DER GOES 6 October 1801.

het geweld van den sabel verafschuwden, de getrouwe aanklevers van het Stamhuis telden van dat tijdstip af een moedigen kampvechter, wiens onbevlekte naam eenmaal de banier zou worden, onder welke het Vaderland zich ter verbrijzeling van een onwaardig juk, met vertrouwen zou scharen. GYSBERT KAREL VAN HOGENDORP, in zijne mannelijke Verklaring aan het Staatsbewind, legt ons of — wat hij eigenlijk beöogde, — evenzeer aan het buitenland, de leemten en daarmede de onhoudbaarheid der Staatsregeling bloot, — de onvermijdelijke Herstelling in het verschiet, iets vroeger of later, van den Prins VAN ORANJE, door de Natie vrijwillig tot constitutioneel Hoofd te verheffen.

„Het wordt thans hier te lande, en aan de Mogendheden van Europa, zeide HOGENDORP, [1]) als een vaste waarheid opgegeven, dat de overgroote Meerderheid der Natie in de tegenwoordige Constitutie toegestemd zoude hebben, omdat zij zich geheel niet op dezelve uitgelaten heeft, en dat haar stilzwijgen als eene goedkeuring uitgelegd wordt.

Ik behoor tot deze overgroote meerderheid, en mijn stilzwijgen beteekent echter geenszins hetgeen men onderstellen wil. Ik keur veelmeer alle Constitutiën af, welke niet het Huis van *Oranje* met de erflijke waardigheid van Hoofd van den Staat bekleeden. Dat ik mij nu eerst hierop uit, is een natuurlijk gevolg van de omstandigheden. Toen ik met het volk ben opgeroepen geworden, was het oorlog, en geen mensch vleide zich met een aanstaanden Vrede. Bij den buitenlandschen oorlog kwam een dadelijke twist onder de Regering over deze zelfde oproeping, welke drie Directeuren van de vijf tegen de twee anderen doorzetteden.

---

[1]) Sedert 1835 is de *Verklaring aan het Staatsbewind*, algemeen bekend geworden door de zorg van Mr. F. A. VAN HALL, die haar als Bijlage tot zijne *Redevoering ter gedachtenis van* GYSBERT KAREL Graaf VAN HOGENDORP heeft doen herdrukken.

Niet alleen keurde de meerderheid van de Eerste Kamer van het Wetgevend Ligchaam de oproeping af, maar de minderheid ging niet verder, dan alles over te laten, voor rekening van het Uitvoerend Bewind. Hierop volgde eene raadpleging van dit Bewind, onder welke de Presidiale hamer met geweld aangevallen en gehandhaafd is, alsmede eene sluiting en verzegeling der beide Kamers van Wetgeving, met de sterke hand. Welk fatsoenlijk man, op wien toch het Volk zijne oogen rigt, om zijn voorbeeld te volgen, kon toen partij trekken, of voor de drie Directeurs, of voor hunne tegenstanders? Regeringloosheid en een bloedbad waren er uit te voorzien' en er bleef geen keuze over, dan de sterkste Partij te laten zegepralen, ten einde altoos de openbare rust te behouden. Thans is de twist onder de Regering in zoover beslist, dat de vorige als verdwenen is, en dat een Staatsbewind schier alle magt in handen heeft, om wanorde en burgertwisten te weren.

Nu kan ook de Natie op een duurzamen voet geregeld en eene goede Regering ingesteld worden. Het is nu de tijd om den grondslag van ons Staatsgebouw te herstellen, en het Huis van *Oranje*, hetwelk, buiten den nooddwang van minderjarigheden schier altijd aan het hoofd van het Gemeenebest gestaan heeft, wederom in te roepen. Sedert twintig jaren heb ik de Natie leeren kennen, in de krijgsdienst, te Lande en ter Zee, in de Regering als Raad en Pensionaris der Stad Rotterdam, en sedert de Omwending als koopman in de aanzienlijkste Handelstad van het Gemeenebest, en altijd heb ik opgemerkt, dat zij gesteld is op oude gewoonten, en zoo ook op den ouden Regeringsvorm, bovenal op het Huis van *Oranje*, 't welk nooit zonder gevaar voor de Regenten vernederd geworden is. De gemeene man vooral, dat is, het talrijkst gedeelte van het Volk, gevoelende dat hij niet zelf regeren kan, en nu meer dan ooit daarvan overtuigd, ziet in den Prins zijn waarborg

tegen onderdrukking van de zijde der Regenten. Hetgeen derhalve met een algemeen genoegen zoude kunnen uitgewerkt worden, en waardoor zoowel het Huis van *Oranje*, als de Regenten en het Volk eene tot heden onbekende vastigheid zouden verwerven, is de aanneming, niet van eene Instuctie voor den Prins te geven door de Regenten, maar van een *Grondwet*, met eene gelijk verbindende kracht voor Prins, Regenten en Volk, en geheel overeenkomstig met de bekende gevoelens en de ware belangen van de overgroote meerderheid der Natie."

Niet naamloos, maar met Hollandsche openhartigheid bragt de edele Staatsman persoonlijk die verklaring ter kennis van de Bewindslieden. Over die ridderlijke stoutheid onthutst of verstoord, mogen zij een oogenblik aan dwangmiddelen tegen den onbezweken Vaderlander gedacht en niets nagelaten hebben om het vliegend Blaadje [1]) door de winzucht der boekhandelaren verspreid, of liever zooals HOGENDORP het uitdrukte, „om de ware stem der Natie te smoren," de vervolging bleef spoedig steken, en de verknochtheid aan het uitgeweken Huis was bij anderen niet zóó vurig, dat de grootmoedige daad medestanders uit de doffe onverschilligheid wekte.

Die stap zou evenwel onuitwischbare sporen onder ons nalaten, en ook de Diplomatie kreeg er een voorbijgaanden indruk van. Niet enkel bij het Staatsbewind, ook bij den Franschen Gezant SÉMONVILLE vervoegde HOGENDORP zich regelregt, en aan de voornaamste Hoven zond hij afdrukken van zijne verklaring. En met aldus te handelen, trotseerde hij alle bedreigingen, zich op den wil der Kabinetten zelve beroepende. „Al was er een groot gevaar aan gehecht,

---

[1]) Twee zulke afdrukken van 1801 ben ik aan de goedheid van Jonkheer Mr. F. VAN HOGENDORP, den eenig overgebleven Zoon van GYSBERT KAREL, verschuldigd.

hoe zou dit, vroeg hij, in staat kunnen zijn om mij tot stilzwijgen te noodzaken, wanneer het aankomt op de openbare rust, op de algemeene welvaart, en wanneer de groote Mogendheden onder hare pogingen, om den herstelden Vrede van duur te maken, ons oproepen, ten einde het Nationaal gevoelen te leeren kennen?" Daartoe was het de tijd niet in de week der stemming over het Ontwerp, door het Uitvoerend Bewind bepaald; wel is waar men hoorde toen, dat de Prelimininairen van den Vrede met Groot-Britannië waren geteekend, maar die tijding kwam „zóó onverwacht, zóó onzeker, zóó tegenstrijdig, dat de moedeloosheid en onverschilligheid slechts grooter werden. Thans, zoo ging HOGENDORP in zijn warmen en (in de toekomst) helderzienden ijver voort, — thans is de hoop op een duurzamen Vrede en op de ontwikkeling der Preliminairen, door het Congres van *Amiens*, zeer toegenomen; thans verwacht men voor dit Gemeenebest, zooals voor alle de Staten van Europa, eenige vastigheid; en gelijk de Vrede van *Lunéville* ons het regt toekent, om onze eigen Regering te verkiezen, zoo twijfelt men niet, of de Vrede van *Amiens* zal dit regt nader bevestigen."

Het is juist en bovenal in de diplomatische beteekenis der Verklaring, dat de sleutel van HOGENDORP's gedrag te zoeken is. Hij kende de toenemende vertrouwelijkheid tusschen de Kabinetten der Tuileriën en van Berlijn; hij wist, hoe de Generaal AUGEREAU al het jaar te voren, gedurende den veldtogt in Duitschland, de voordeelen der Neutraliteit aan de Landen van Nassau verleend had [1]). Hij had niet kunnen voorbijzien, dat de Baron D'YVOY te Parijs vertoefde, gewis met inzigt om van BONAPARTE's inschikkelijkheid jegens *Oranje's* schoonbroeder, den Koning van

[1]) Verg. hierbij mijn geschrift *Oranje en de Bataafsche Republiek in diplomatische betrekking tot den Eersten* NAPOLEON, bl 12 volgg.

Pruissen, vrij wat meer te verwerven. Hem was ook niet ontgaan, dat de Eerste Consul reeds een' BOURBON tot Koning van Etrurië had verheven [1]). Was het te vermoeden dat BONAPARTE wien het vijftal Directeuren der Bataafsche Republiek had mishaagd, met het veelhoofdig twaalftal Leden van het Staatsbewind genoegen zou nemen? Zou hij niet veeleer den Erfprins van *Oranje* aan het roer der Regering helpen plaatsen, vooral wanneer de Natie haren wensch in den zin van HOGENDORP's verklaring had geopenbaard? Het kon wel niet anders of de geruchten der aanstaande benoeming van een' Consul of President en van eene Negotiatie met Pruissen [2]), bij welke van den Erfprins de rede was geweest, waren onzen verlichten Staatsman ter oore gekomen en hadden zijne hoop op de zamenwerking van de beide Hoven versterkt; — terwijl men zich van die van Engeland op het weldra te houden Congres, verzekerd hield. Maar had hij, die anderen naar zijne deugd en vaderlandsliefde mat, zich in de zelfverloochening van zijne medeburgers vergist, door de Diplomatie zou hij eerloos en laaghartig bedrogen worden. Diezelfde SÉMONVILLE, die zonder hem dadelijk hoop op de Herstelling van dat geslacht te geven, nogtans met schijnbaar medegevoel, zijn geschrift had aangenomen en den lof aan het Huis van *Oranje* toegezwaaid, uitbundig had beaamd [3]), haastte zich in ge-

---

1) Ten gevolge van het Tractaat van Aranjuez, den 1 October 1800 tusschen den Generaal BERTHIER en den Minister URQUYO gesloten. Verg. de *Mémoires du Prince de la Paix*, Don MANUEL GODOY, T. III. Chap. II en III p. 113 suiv.; 142 suiv.

2) Bijlage XVII, bl. 57 volgg. „A la tête du Pouvoir Exécutif sera placé — sous un *autre* titre que celui de St. (Stadhouder) — soit celui de Président, ou tel autre quelconque dont on pourra convenir. Cette dignité sera *héréditaire dans les descendans mâles.*"

3) „Ah, je ne suis pas surpris des sentimens que vous portez à cette Maison, ce nom appartient à votre gloire nationale."

meen overleg met den Generaal BEURNONVILLE te Berlijn, den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen een bewijs te geven van de welwillende gezindheid der Fransche Regering jegens het Staatsbewind. En nog verachtelijker handelde de voormalige mede-onderhandelaar van VAN DE SPIEGEL en FAGEL te 's Hage, de Graaf v. HAUGWITZ. Tot dien Eersten Minister van den Koning van Pruissen had HOGENDORP zich met te meer vertrouwen gewend, naarmate hij in zijne jeugd in Pruissische krijgsdienst aangesteld en aan den persoon van Prins HENDRIK, Broeder van den grooten FREDERIK verbonden, naauwere en veeljarige betrekkingen in dat Rijk had aangeknoopt en met de achting en genegenheid der Gemalin van den Stadhouder vereerd, voor het minst op geheimhouding, zoo niet op de ondersteuning [1]) van den Minister scheen te kunnen rekenen. Doch met de mededeeling van onzen Landgenoot verlegen, begreep de flaauwhartige Diplomaat zich te moeten dekken met de zaak aan den Franschen Gezant te verklikken en ook bij HULTMAN hiermede zijn voordeel te doen [2]). Door deze onwaardige zamenspanning werd derhalve eene poging verijdeld, waarvan het onmiskenbaar gewigt te minder kan geloochend worden als men het bezoek herdenkt, zelfs nog een half jaar daarna, door den Erfprins van *Oranje* te Parijs aan den Eersten Consul gebragt. Want BONAPARTE hoe magtig, was toen nog ver van het standpunt verwijderd, waarop hij sedert aan de Leden van zijn eigen geslacht kroonen wegschonk.

---

[1]) „Il (HOGENDORP) en donne avis au Gouvernement Prussien pour qu'il seconde ce voeu du Peuple Batave et celui d'une famille qu'il ne doit sûrement pas abandonner."

[2]) Verg. in de Bijlage XIV, bl. 47 volg. de brieven van BEURNONVILLE aan SÉMONVILLE, en van dezen als ook van HULTMAN aan VAN DER GOES (19 en 25 Brumaire 10e jaar, en van 10 en 17 November 1801.)

De billijkheid vordert tegen HOGENDORP's protest, de officiele Rede te vermelden, met welke de Eerste Voorzitter van het Staatsbewind der Bataafsche Republiek zijne Ambtgenooten begroette [1]), en hun gelijk zich zelf de bemoedigende omstandigheden voorhield, die hen in de betrachting van hunnen pligt moesten onderschragen. „Het tijdstip, Medeburgers, dus sprak de Zeeuw W. A. DE BEVEREN, waarin wij ons het bestuur van 's Lands zaken zien toevertrouwd, is, buiten tegenspraak, een der gewigtigste, 't geen immer in de gedenkboeken van Nederland is opgeteekend. Wij zien den heugelijken dageraad rijzen van eenen algemeenen Vrede. Een vrede, naar welken het gefolterd menschdom zoo lang smachtend heeft uitgezien. Een vrede, welke wij met goeden grond hopen, dat ook voor het Bataafsch Gemeenebest zal voltrokken worden op voorwaarden, waarmede wij ons, bij den toestand, in welken wij ons bevonden, naauwelijks hadden mogen vleijen. Een vrede eindelijk welke ons het blijde vooruitzigt oplevert, om eerlang alle de bronnen van onze welvaart weder geopend en vloeijende te zien. Hadden wij dit durven hopen, Medeburgers, op het oogenblik zelve, toen wij door de blijde tijding der voorloopig getroffene vredesvoorwaarden zoo aangenaam verrast werden? Hadden wij het vooral durven hopen, nu twee jaren geleden, toen wij alle die ijsselijkheden des oorlogs, waarvoor de menschelijkheid terugbeeft, in den boezem van ons Vaderland zagen overgebragt, en hetzelve zich in nijpender gevaar bevond, dan het immer geweest was? Hadden wij het zelfs durven hopen, toen wij op den dag, waarvan wij heden de blijde gedachtenis mogen vieren, met dankbare

---

[1]) Notulen van het Staatsbewind, 17 October 1801: „Praesent de Burgers DE BEVEREN, Praesident; BRANTSEN, VAN HOOGSTRATEN, DE LEEUW, QUEYSEN, SPOORS, VERHEYEN, VAN HAERSOLTE, BESIER en PYMAN. (Absent de Burgers LEWE [OTTO] en VAN BURMANIA RENGERS bij indispositie.") In de plaats van LEWE, die bedankt had, kwam C. H. GOCKINGA.

vreugdetranen de zegeteekenen van onze verdedigers, de voorboden onzer verlossing, plegtstatig zagen overbrengen?" Van de nieuwe Staatsregeling wilde DE BEVEREN de gebreken niet ontkennen, maar toch kon zij naar hij verklaarde, „in de handen van eerlijke, getrouwe en verlichte bestuurderen, het *zeker* middel worden om ons Gemeenebest op onwrikbare gronden te vestigen en deszelfs geluk te voltooijen." Fraai weidde hij uit over het afleggen van alle bitterheid tusschen de ingezetenen, van alle denkbeeld van triumf eener zoogenaamde partij over eene andere, en wekte voorts zijne Ambtgenooten tot eene blijmoedige intrede van hunne moeijelijke loopbaan op, daar zij mogten hopen in het aanschouwen van het heil des Vaderlands, in de achting en liefde hunner medeburgeren, de streelendste belooning te vinden. Het zelfbehagelijk slot dier rede perst onwillekeurig een' glimlach af, waar de gewezen Secretaris der Staten van Zeeland den toon van de fiere Grieken en Romeinen aansloeg, met snooden ondank beloond. „Doch, zoo eindigde de spreker, waren wij ongelukkig genoeg, om, zoo als zulks het lot van zoo vele groote en verdienstelijke mannen geweest is, het tegendeel te moeten ondervinden; wierd immer ons hart miskend, wierden onze bedoelingen kwaadaardiglijk uitgelegd; moesten zelfs onze beste pogingen zonder uitwerking blijven," dan nog zou hun die belooning overblijven, welke alleen door „groote zielen" gevoeld wordt, en waarvan niets ter wereld hen berooven kon, de goedkeuring van hun eigen geweten.

Een zonderlingen indruk maakt die taal, als men aan het vonnis denkt, door een aanmatigenden vreemdeling over de bekwaamheid der Leden van het Staatsbewind gestreken, die beweert, dat zij zich niet boven het middelmatige verhief; [1]) of zelfs wanneer men de bezwaren van SCHIMMEL-

---

[1]) MARMONT, *Mém. du Duc de Raguse*, L VII, p. 222 (T. II) 1804—

PENNINCK tegen dat twaalftal hoofden overweegt, en de onvermijdelijke werking van, zooals hij het bestempelde, „kleine passiën, kleine jalousiën, kleine vrees, kleine personaliteiten.” [1])

Zoo onbeduidend als sommigen het deden voorkomen, waren die Mannen niet, maar al had men eenstemmig hunne begaafdheid kunnen roemen, zou desniettemin of wel uit dien hoofde, de oneenigheid kwalijk hebben kunnen uitblijven. — „SPOORS (tot daartoe Agent van Marine,) is een verstandig man, schreef VAN DER GOES al vroeg aan den Ambassadeur der Republiek te Parijs; doch bijaldien hij zijne driften, die verregaande zijn, niet beter weet te temmen, voorspel ik u binnen kort een onverzoenlijk schisme in 't Staatsbewind [2]).” — Aan BESIER, die voorzeker onder de zelfstandige, vastberaden Republikeinen mogt worden gerangschikt, en tot de wetenschappelijk voorbereide Staatslieden behoorde, schreven velen „eene *despotique* ambitie” toe [3]). — Van QUEYSEN werd hiervoren met hoogen lof gewaagd. — De bijna zeventigjarige BRANTSEN had zijne beste dagen gehad [4]), en DE BEVEREN zelf was niet zoo jong meer of in zijne anders hoogdravende Aanspraak, belijdt hij het ge-

---

1805.) „J'avais affaire au Directoire batave, existant alors, et composé de gens d'une *grande médiocrité*, et à l'Ambassadeur de France, M. DE SÉMONVILLE.—”

[1]) Verg. hierbij SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 245, en GROEN V. PRINSTERER, *Handboek der Gesch. van het Vaderland*, § 931.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 16 Januarij 1802.

[3]) Immers VAN DER GOES, die anders weinig omgang met hem had, meldt (29 Junij 1804 aan SCHIMMELPENNINCK) dit „honderd malen te hebben hooren verzekeren.” — Van BESIER bezit men het in 1780 in 't openbaar te Leiden verdedigd specimen Jur. Publ. Belg. *de juste abdicato Philippo II Trans-Isalaniae Imperio, praesertim ob violata privilegia.*

[4]) Zie uit welke beweegredenen, de Geldersche Diplomaat zich tot deelneming aan het Bewind had laten overhalen, de Bijlage XIII bl. 44 volgg. (Aan VAN DER GOES uit Arnhem, 30 Sept. 1801).

voel van de „zwakheid zijner ziels- en ligchaamsvermogens." — Van PYMAN eindelijk zou men welligt een gunstigen dunk hebben gekregen, wanneer hij niet reeds afgeleefd, de pen had opgevat om zijn krijgs- en staatsbedrijf voor de vergetelheid te bewaren.

Wat de beoogde toenadering en aansluiting van andersdenkenden aan de nieuwe orde van zaken betrof, en meer bepaald de zamenstelling der Provinciale Besturen, een hoofdpunt waarvan het behoud of de val van de tegenwoordige Staatsrigting geoordeeld werd afhankelijk te zijn, een vertrouwelijk schrijven van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK behelsde daaromtrent belangwekkende bijzonderheden. „De generale Commissie, die hier gedurende drie weken ijverig werkzaam geweest is, en waarvan LUZAC [1]) President was, zoo meldde hij, den 24 December 1801, is dezer dagen zeer tevreden uiteengegaan, en de Leden zijn naar hunne Departementen vertrokken. — Voor de meeste Gewesten ben ik vrij gerust, doch mijne gerustheid is zoo groot niet voor Holland; evenwel indien men met eenige van de beste oude Regenten spreken wil en een goed getal van deze (ten naastenbij de helft) in het Hollandsch Bestuur plaatsen, en naast hen zetten eerlijke en fatsoenlijke Patriotten, dan vertrouw ik dat de eensgezindheid onder de brave menschen zal kunnen herleven, dewijl ik stellig weet dat deze schikking *thans* het groot verlangen van de *Oranje*-partij uitmaakt, die nu eindelijk klaar uit de oogen begint te zien. — De groote meerderheid van het Staatsbewind is daartoe zeer genegen: veel zal in deze afhangen van de denkwijze van HOOGSTRATEN [2]) en SPOORS, die als Hollanders veel invloed op de benoeming van dat Bestuur zullen hebben,

---

[1]) J. LUZAC. Notulen van het Staatsbewind 15 Maart 1802, Bijlage N°. 21.

[2]) VAN DER GOES op dien verzoenenden geest terugkomende, voegt er bij: „De *eerste* (SAMUEL VAN HOOGSTRATEN) wil dien weg wel uit; van den *tweeden* (SPOORS) ben ik niet zoo zeker, en zal hem eerstdaags polsen."

want *de eerste benoeming geschiedt door het Staatsbewind.*"

En dat die zamenstelling der Departementale Besturen, alsmede van andere Collegien de aanklevers der onderscheiden partijen of rigtingen werkelijk aldus onder elkander mengde, evenwel zoo dat de meerderheid bleef aan de voorstanders der Omwenteling, wij vinden het bij meer dan één tijdgenoot naar waarheid erkend [1]), maar ook in den volgenden brief gestaafd, dien men, met wèlverdiende verwijten tegen eenige ontaarde Nederlanders, verklikkers bij de Fransche Regering, zou wenschen te mogen smoren. „Men waagt, dus klaagt VAN DER GOES [2]), — de *independentie* van zijn Vaderland meestendeels uit nijd, omdat men niet dit of dat ambt voor zijn zoon, broeder of neef kan bekomen. Het getal der *Oranje*-beambten is waarlijk gering over het generaal, en nergens hebben zij de meerderheid; hun gedrag wordt daarenboven overal geprezen, niettemin wordt geschreeuwd." — En daarentegen waren er vrij wat strenge Stadhoudersgezinden, wien deze afval van hunne vroegere geestverwanten geweldig tegen de borst stiet. — „Verschillende Leden van het oud Bestuur, getuigt een uitgeweken Staatsman [3]), voor een korte poos hier te lande terug, hebben onder het tegenwoordige ambten aanvaard; eenigen billijken hun gedrag, maar door het grootste deel van hen die aan het Huis van *Oranje* gehecht zijn, wordt het scherp gelaakt [4]). — Ik ben overtuigd dat enkelen onder

---

[1]) Zie onder anderen, de treffende *Toespraak* van den eerbiedwaardigen 83jarigen J. H. Baron VAN LYNDEN VAN LUNENBURG, bl. 13 volgg. (Utrecht 1848).

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, (confid.) 31 Aug. 1802.

[3]) Brief van den oud-Griffier (later Ambassadeur) HENDRIK FAGEL aan Lord AUCKLAND, uit 's Hage 24 September 1802 in *The Journal and Correspondence of William, Lord* AUCKLAND, (Londen 1862.) Vol. IV. 163—167.

[4]) „And very much blamed bij the greatest number of those attached to the House of *Orange;* — they can do no good, as the other party have, of course, a decided majority." (IV. 166.)

hen die posten met de beste inzigten hebben aangenomen, maar wat wel de zwaarste bedenking tegen die handelwijze is, het is deze dat zij geen goed kunnen doen, daar de andere partij natuurlijk een beslissende meerderheid heeft, en buitendien moeten zij hunne oude en meest beproefde betrekkingen in niet geringe mate laten varen en zich bij lieden voegen voor het minst van lager stand en beschaving."

Na dezen vlugtigen blik op het Bewind en den maatschappelijken toestand, is het noodig bij de groote diplomatische handelingen stil te staan, niet zonder behendigheid door DE BEVEREN tot gunstige inwijding der nieuwe Regering, bij de naar den Vrede zoo vurig hakende Natie gebezigd. Wij bedoelen de Preliminaire Artikelen van den 1 October 1801 te Londen geteekend, en de aanstaande bijeenkomst der Gezanten van de oorlogvoerende Mogendheden te Amiens. — Middelerwijl viel de dubbele afreize voor naar Frankrijk, van AUGEREAU [3]) eerst, daarna van SÉMONVILLE; van dezen echter en van zijne schoone beloften werd men niet voor goed verlost, al vreesde hij door den krijgsman tot Diplomaat geïmproviseerd, te worden onderkropen. Zoo ongerijmd kon die argwaan niet heeten onder een Legerhoofd-Regent, die gewoon op zijne wenken te worden gehoorzaamd, en meer prijs stellende op eene gebiedende voortvarendheid dan op sluw gesponnen beleid, al dadelijk getoond had in de keuze van onderhandelaren bij vreemde Hoven, de Kolonels en Generaals voor te trekken. De afvallige Geestelijken tijdens de Conventie en het Directoire in tel, geraakten op den achtergrond, en de Bisschop van Autun wilde hij met den Eersten Consul op een goeden voet blijven, moest het verduwen, dat een DUROC, een BERTHIER, MACDONALD, LAURISTON

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 27 Oct. 1801: „AUGEREAU is *niet* zijn Vriend, en SÉMONVILLE verbeeldt zich, dat de missie in den Haag ook door den Generaal en Chef *gebrigeerd* wierd."

en zoo vele anderen vóór en na, met geheime zendingen of zelfs met statelijke Gezantschappen werden bekleed. — Wat van SÉMONVILLE's achterdocht had mogen zijn, daar AUGEREAU de meeste eigenschappen en hoedanigheden miste [2]), die zijne spitsbroeders in het buitenland zoo aangenaam hadden gemaakt, dat die Minister de gunst van BONAPARTE, als zijn lotbeschikker, niet verlangde te verbeuren, bleek uit zijn brief tot afscheid aan den President van het Staatsbewind gerigt. „Ik heb er behoefte aan, zoo schreef hij aan DE BEVEREN [1]), u persoonlijk een blijk van mijne hoogachting voor Bewindslieden aan te bieden, die zich enkel door het edelmoedig besef van het nut dat zij in moeijelijke omstandigheden konden doen, aan de genoegens van het huiselijk en familieleven hebben ontscheurd. — Ik ga van hier diep getroffen en erkentelijk voor het vertrouwen, waarmede zij mij in de Negotiatiën die mij waren toevertrouwd, hebben vereerd. Ik zal mij gelukkig achten wanneer mij ook eerlang die handelingen worden opgedragen, welke in dit oogenblik rondom ons worden voorbereid, en zoo ik na in de eerste dagen van uwe nieuwe Staatsinrigting het voorregt te hebben gehad u het Congres van *Amiens* aan te kondigen [3]), lang getuige zal mogen zijn van de heilrijke gevolgen van uwe Regering, en bij haar de bestendige tolk der welwillendheid

---

[1]) Daarentegen roemt DE BEVEREN in den brief van 26 October 1801, „le zèle *vraiment désintéressé*, avec lequel vous (AUGEREAU) avez concouru de votre part à la réussite des Négociations pour la diminution des troupes Françaises" enz. Gazette de Leyde 3 Nov. 1801.

[2]) Gazette de Leyde 22 Janvier 1802 (Supplém.); uit 's Hage 20 Januarij. „Je pars pénétré de reconnaissance pour la confiance, dont ils m'ont honoré dans les Négociations, dont j'ai été chargé: heureux, si celles, qui se préparent autour de nous doivent bientôt être remises à mes soins," enz.

[3]) „Si, après avoir été appelé à vous annoncer le Congrès d'Amiens dans les premiers jours de votre réorganisation intérieure, je puis être longtems témoin des effets salutaires de votre Administration, et être constamment auprès d'elle l'organe de la bienveillance du Premier Consul."

van den Eersten Consul. Wil u, Burger President, overtuigd houden, dat de Bataafsche Republiek het voorwerp is van de levendigste belangstelling van Frankrijks hoogsten Regent, die na tot verdediging der onafhankelijkheid van uwe eerbiedwaardige Natie, den vijand te hebben verslagen [1]), thans met hem onderhandelt om hare welvaart op onwrikbare gronden te vestigen."

Jammerlijke en onware wartaal! — Men wist hier althans reeds bij ervaring, wat men van dien wierook gelooven en voor goede munt aannemen mogt. — „SÉMONVILLE, berigtte VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK [2]), vertrekt aanstaanden Woensdag naar Parijs, vol van mooije projecten om de Bataafsche Republiek van dienst te zijn; als wij het uit dien hoek moeten verwachten, is de kans in mijn oog zeer gering." — Wat met opzigt tot de Preliminaire Artikelen buiten ons tusschen Frankrijk en Engeland vastgesteld was voorgevallen, en verder te *Amiens* van den Bataafschen Minister gevergd en na eene en andere bedreiging verkregen werd, strekte ten bewijze van hetgeen aan al de liefelijke betuigingen kon gehecht worden. — Het kon geene zoo dikwerf al beschaamde goedhartige ligtgeloovigheid zijn, die DE BEVEREN op den 17 October, ruim 14 dagen nadat OTTO en HAWKESBURY bij de inmiddels bekend geworden Preliminaire Artikelen den afstand van ons onwaardeerbaar *Ceylon* hadden bepaald [3]), verleidde om zich en anderen de hoop voor te spiegelen op voorwaarden, „waarmede wij ons naauwelijks hadden mogen vleijen." — Hij wist dat *Ceylon* ons voor goed werd ontweldigd. Moest dit het loon van al de offers zijn aan de

---

1) „Et qu'après avoir vaincu, pour défendre l'Indépendance de votre respectable Nation, il négocie dans ce moment pour établir sa prospérité sur des bases inébranlables."

2) 16 Januarij 1802.

3) Z. de *Articles préliminaires de Paix*, van 1 October 1801, afgedrukt in de Gazette de Leide van 13 October 1801.

Alliantie met de Fransche Republiek gebragt? Kon men dit in redelijkheid verwachten bij een Verdrag, door een zegevierenden Bondgenoot, die in waarheid na de aftreding van PITT als Eerste Minister, de wet stelde, aan Engeland opgelegd? Had men dit van een BONAPARTE te vreezen, nadat zelfs tot tweemalen, onder het verachtelijk Directoire, de Vredehandel met Lord MALMESBURY, ook en niet het minst op het stuk van onze koloniën was afgesprongen [1])?

En toch zie hier, op welke wijze de roemruchtige Eerste Consul bij zijne onderhandelingen met het Kabinet van St. James, de Bataafsche belangen behartigde. Wijd en zijd, de gansche wereld door heeft de naam van onzen Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK, als Vertegenwoordiger der Republiek op het Congres te *Amiens*, met eere geklonken, en zelfs politische tegenstanders hebben aan de bekwaamheid waarmede hij 's Lands waardigheid dáár zoowel als te Parijs had opgehouden, regt doen wedervaren [2]); zijne uitnemende gaven van hoofd en hart, zijne achtbaarheid in vormen en beminnelijkheid van omgang heeft niemand ooit ontkend of betwijfeld. Maar stond het hem vrij, gedoogde BONAPARTE dat de Bataafsche Diplomaat eenige zelfstandigheid openbaarde en in zijn verzet tegen hetgeen Frankrijk en Engeland met elkander te onzen nadeele waren overeengekomen, volhardde? — Men legge alle begoocheling van onze nationale eigenliefde onbevangen af en leze met gelatenheid de volgende depêche van TALLEYRAND's medearbeider HAUTERIVE [3]) aan den Franschen onderhandelaar, SCHIMMELPENNINCK's

[1]) Nog in April 1801 had bij de eerste onderhandelingen tusschen Lord HAWKESBURY en OTTO, de Eerste Consul van den afstand van Ceylon niet willen hooren. Z. DUCASSE, T. III. 198.

[2]) „Onze gewezen Minister NAGELL heeft (zoo schrijft VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK weinige dagen na den Vrede van Amiens, 6 April 1802) uit Engeland aan zijn zoon alhier geschreven, dat SCHIMMELPENNINCK in dat Land van de grootste reputatie jouisseert."

[3]) Chef de division au Ministère des affaires étrangères.

Ambtgenoot, JOSEPH BONAPARTE. „Ik heb, zoo meldde HAUTERIVE, uwe depêches van 29 December, aan den Eersten Consul voorgelegd. Hij wil dat ik u terstond zijne Instructien doe geworden op de punten, welke zij behelzen. Uwe bedenkingen betreffen twee zaken, den vorm en den omvang der Negotiatie.

1°. Wat den vorm aangaat, de Bataafsche Gezant behoort tot de conferentiën te worden toegelaten, maar niet vóór en aleer hij, bij eene Nota zoowel aan den Franschen als aan den Engelschen Gevolmagtigde zal hebben verklaard, dat zijne Regering tot de Preliminairen toetreedt en den afstand van *Ceylon* bekrachtigt [1]).

Zoo hij aarzelt en zijne Verklaring niet volledig en opregt is, mag hij niet worden toegelaten.

Het komt den Eersten Consul voor, dat gij met den Engelschen Gevolmagtigde op dit punt der Negotiatie, één en hetzelfde belang hebt tegen den Bataafschen Gezant. Immers, indien deze tot de Conferentiën werd toegelaten zonder dat hij den in de Preliminairen uitgedrukten afstand door Holland, met de toetreding van zijne Regering bevestigde, zou daarvan het onvermijdelijk gevolg zijn, dat hij in den loop der Negotiatie zou trachten die toetreding te doen betalen met een of anderen afstand van den kant van Frankrijk, bij voorbeeld met dien van onze regten op *Vlissingen;* in welk geval gij zoudt zien hoe de Engelsche Gevolmagtigde tegen u met den Bataafsche ééne lijn zou trekken [2]). — Zoo is het dus gebiedend noodzakelijk van

---

[1]) Die aandrang geschiedde ten gevolge der Nota van Lord CORNWALLIS, 6 December 1801; DUCASSE, *Hist. des négociat. diplomatiques*, T. III. 32 suiv. — SCHIMMELPENNINCK bevond zich te Amiens sedert ruim drie weken, zonder tot de bedoelde conferentiën toegelaten te zijn.

[2]) In de Instructiën door TALLEYRAND ten behoeve van JOSEPH BONAPARTE opgesteld, werd al gezegd: „Quant à la prétention qu'on peut supposer au Gouvernement Britannique, de vouloir ramener dans les discussions d'Amiens ce qui concerne le Roi de Sardaigne, *l'établissement des Français à Fles-*

den Bataafschen Gezant de verklaring te vorderen, dat hij namens zijne Regering gaaf tot de Preliminairen toetreedt; zonder welke toetreding, zijne tegenwoordigheid op het Congres, den Vrede in den weg zou staan. Maar na die verklaring, kan hij voortaan uwe handelingen niet meer dwarsboomen en telkens als hij den mond zou openen om eene vergoeding te vragen, hebt gij enkel te antwoorden dat daarvan in de Preliminairen niet gerept wordt, en met dit antwoord zult gij allen redetwist met hem afsnijden.

En wat nu de vormen van uw gedrag met opzigt tot dien Gezant aangaat, het beginsel daarvan volgt uit hetgeen ik de eer had u zoo even te zeggen; gij behoort hem tot geene officiele Conferentie, tot niet één diplomatisch onderhoud toe te laten, vóór en aleer hij namens zijne Regering, den afstand van *Ceylon* zal erkend hebben.

De reden van dien eisch is tastbaar. Want wat is het Congres van Amiens eigenlijk? het is geene zamenkomst tot regeling der aangelegenheden van Europa [1]). — Wèl beschouwd is het niet eens eene zamenkomst om de zaken van Frankrijk en Engeland te vereffenen. De Fransche en Engelsche zaken zijn voorloopig vereffend bij de te Londen geteekende Artikelen, en het Congres van Amiens heeft geen andere bestemming dan om de schikkingen bij de Preliminairen bepaald te ontwikkelen en voor goed vast te stellen. Al hetgeen derhalve niet in de Preliminairen voorkomt, is aan het Congres van Amiens vreemd, en elk Minister die

---

singue, la navigation de l'Escaut, l'entretien d'un certain nombre de troupes françaises par les Républiques Batave, Cisalpine etc. enfin, de chercher à y renouer quelque liaison avec les affaires d'Allemagne, ce sont des points sur lesquels il faut attendre, en se préparant cependant à repousser à cet égard toute discussion et toute insertion au Traité." DUCASSE, *Hist. des négociat diplomatiques*, T. III. 16, 23 (20 Nov. 1801).

1) „Qu'est-ce en effet que le Congrès d'Amiens? ce n'est pas un Congrès pour arranger les affaires de l'Europe. Ce n'est pas même à la rigueur un Congrès pour arranger les affaires de la France et de l'Angleterre."

niet namens zijne Regering tot de bedingen der Preliminaire Artikelen is toegetreden, is van alle regt tot deelneming aan de Negotiatiën van Amiens verstoken [1]). Gij hebt geene volmagt noodig om met den Burger SCHIMMELPENNINCK te handelen, want uwe zending heeft geenszins ten doel met de Bataafsche Republiek te *negotieren;* wij hebben ons met de vorderingen der Hollanders niet in te laten. — Zoo de Preliminairen ten nadeele strekten van de Bataafsche Republiek, zou men de klagten van haren Gezant kunnen aanhooren; maar onzes inziens, is de oorlog geëindigd boven alle hoop en verwachting waarop zij billijkerwijze mogten rekenen. — Zij krijgen eens zooveel als zij konden verbeuren [2]), doch het staat hun volkomen vrij, zich des goedvindende weder aan alle gevaren bloot te stellen waaruit Frankrijk hen gered heeft. Het is hunne zaak te overwegen of zij den Vrede willen of niet willen. Dat is eenvoudig de vraag; voor 't overige acht de Eerste Consul het op al die punten nutteloos met den Burger SCHIMMELPENNINCK in eenige officiele opheldering te treden vóór de verklaring die hij u raadt van hem te eischen, en vóór den formelen afstand van *Ceylon.* — Wat Spanje betreft, indien Holland zich niet voegt (eene onderstelling die de Eerste Consul als onaannemelijk beschouwt), en indien Spanje insgelijks mogt weigeren in den afstand van *Trinidad* toe te stemmen, verlangt de Eerste Consul dat de onberaden tegenstand van die beide Regeringen, de onderteekening van den Vrede geen enkel oogenblik doe verschuiven. Maar zoodra gij het eind–verdrag zult geteekend hebben, zal de Eerste Consul aan de Bataafsche Republiek en aan Spanje een termijn van 14 dagen gunnen om tot het Tractaat toe te treden [3])."

---

1) „Tout ce qui n'est pas dans les Préliminaires est donc étranger au Congrès d'Amiens: — *nous n'avons* pas à discuter les réclamations des Hollandais."

2) „Ils gagnent deux fois plus qu'ils ne pouvaient perdre".

3) HAUTERIVE aan JOSEPH uit Parijs, 31 December 1801. DUCASSE, *Hist.*

En alsof deze herhaalde, zoo stellige en zoo uitvoerig ontvouwde last verkeerdelijk kon worden begrepen, werd aan het slot der depêche nog nader aan JOSEPH BONAPARTE bevolen wel in 't oog te houden, dat hij in overleg met den Engelschen Gevolmagtigde Lord CORNWALLIS, zich door de eischen, uitstellen of uitvlugten van de Bataafsche Republiek of van Spanje, geen kwartier-uurs van de sluiting van den Vrede mógt laten weêrhouden [1].

Ter voldoening aan het bevel van den Eersten Consul, rigtte zijn broeder onverwijld op Nieuwjaarsdag van 1802, eene in den gemelden zin vervatte uitnoodiging tot SCHIMMELPENNINCK [2], die twee dagen daarna, den 3 Januarij, in algemeene bewoordingen te kennen gaf, de vereischte volmagt en Instructiën te hebben ontvangen om aan de Negotiatiën over den Vrede deel te nemen op de grondslagen bij de te Londen tusschen Frankrijk en Engeland den 1 October 1801 geteekende Preliminairen vastgesteld [3]. Onmiddellijk daarna schreef JOSEPH BONAPARTE aan TALLEYRAND het volgende: „Ik heb nadere conferentiën met Lord CORNWALLIS vermeden tot ik van den Bataafschen Gezant antwoord had; gij zult dit niet gunstig vinden; wat ik dezen ook voorhield, niet dan met groote moeite heb ik van hem eene kennisgeving verkregen, maar hij heeft den zin der uit-

des négociations diplomatiques, relatives aux Traités de Mortfontaine, de Lunéville et d'Amiens, T. III. 101—104.

[1]) „Que les prétentions, les lenteurs ou les tergiversations de ces deux Puissances, ne doivent pas retarder la conclusion de la paix définitive d'un *quart d'heure*" (t. a. p. p. 108).

[2]) DUCASSE, T. III. 110 (JOSEPH à M. SCHIMMELPENNINCK, Amiens, 1 Janv. 1802).

[3]) „Que les pleins pouvoirs et instructions qu'il a reçus de son Gouvernement l'autorisent à participer aux négociations de la paix définitive, *d'après les bases établies dans les préliminaires* signés à Londres, entre la France et l' Angleterre, le 1er Octobre 1801." M. SCHIMMELPENNINCK à JOSEPH, 3 Janvier 1802. (DUCASSE, T. III. 111.)

drukkingen, die wij gister gezamenlijk bepaald hadden, veranderd en verzwakt. Ik zal uw antwoord afwachten alvorens den Bataafschen Gezant toe te laten, of wel het tegenovergesteld besluit te nemen. Ik mag u niet verzwijgen, dat ik den Burger SCHIMMELPENNINCK vast besloten heb gevonden om het eindverdrag niet te onderteekenen, als het Fransch Gouvernement niet vooraf de beloften nakomt, die bij het Haagsch Tractaat aan de Bataafsche Republiek gedaan zijn [1]), hetzij dan die onderhandeling te Parijs, te 's Hage dan wel te Amiens aangelegd en voldongen worde. Hij heeft mij verklaard het voor eene schandelijke daad te zullen houden, wanneer een Bataafsch Gezant Ceylon prijs gaf [2]), zonder vooraf van Frankrijk de regeling der grensscheiding bekomen en alle andere schikkingen ten einde gebragt te hebben, en dat indien zijne Regering zich zoover kon vergeten (een vermoeden dat hij verwierp), hij terstond zijn ontslag zou nemen, daar hij aan zulk een eerloozen handel geen deel zou willen hebben.

Door zijne ingezonden verklaring acht hij zich niet gebonden om het Tractaat te onderteekenen, zoo hij in den loop der Negotiatie, niet mogt verwerven wat hij verlangt; hij heeft mij niet verzwegen dat hij de bedoelde kennisgeving in dien geest had ontworpen. Hij geeft toe dat de Engelsche Gezant aan de vorderingen met opzigt tot de schikkingen uit het Haagsch Tractaat voortvloeijende, vreemd behoort te blijven, en hij verbindt zich om daarvan gedurende de conferentiën geheel en al te zwijgen; maar hij

[1]) „Que j'ai trouvé le citoyen SCHIMMELPENNINCK entièrement décidé à ne pas signer le traité définitif, si le Gouvernement français ne remplit pas auparavant les promesses qui ont été faites à la Batavie par le Traité de La Haye."

[2]) „Il m'a déclaré qu'il regarderait comme *ignominieux* l'acte par lequel un Ministre Batave abandonnerait Ceylan, sans avoir auparavant obtenu des limites et avoir fini tous ses arrangements avec la France, et que si son Gouvernement pouvait *s'oublier ainsi*, — il y répondrait par sa démission," enz.

verklaart tevens het Verdrag niet te zullen teekenen zonder die voorafgaande concessiën op welke hij aandringt en waaromtrent ik geene nadere bijzonderheden van hem heb willen aanhooren, mij bij uitsluiting houdende binnen de perken van het onderwerp der Negotiatie van Amiens. Ik zie uwe Instructiën op dit gewigtig en spoedvereischend punt te gemoet." [1]) En nu, om alle verdere tegenstribbeling van SCHIMMELPENNINCK voor goed te doen ophouden, kreeg HAUTERIVE den 6 Januarij in last te antwoorden, dat de verklaring van den Bataafschen Gezant toereikend werd geoordeeld, om hem zonder bezwaar voor de regten en belangen van Frankrijk, tot de conferentiën toe te laten. Doch de Eerste Consul begeerde dan tevens, dat die verklaring in het Protocol zou worden opgenomen van de eerste Conferentie, welke SCHIMMELPENNINCK zou bijwonen [2]). En voorts, wat het voorbehoud betrof door den Bataafschen Gezant gemaakt van zijne bevoegdheid om het eind-verdrag al dan niet te teekenen, naarmate de algemeene belangen der Republiek en hare verhouding tot Frankrijk al dan niet op het Congres zouden worden geregeld, „die eisch," ging HAUTERIVE voort, „is zóó nietig [3]), dat hij geene wederlegging verdient. Wij hebben er belang bij, dat hij in naam der Republiek tot de Preliminairen toetrede, omdat de Preliminairen den afstand van eene harer Bezittingen behelzen; wij hebben er belang bij dat hij het Congres bijwone, daar zijne tegenwoordigheid bij de conferentiën uit de letterlijke toepassing der Preliminairen voortvloeit; maar hetzij hij het eind-Tractaat al dan niet onder-

[1]) DUCASSE, T. III. 111 suiv. (JOSEPH à TALLEYRAND, Amiens, 3 Janvier 1802).

[2]) „Il est cependant indispensable que cette déclaration soit insérée au protocole, le jour même de la première conférence à laquelle le citoyen SCHIMMELPENNINCK doit assister."

[3]) „Cette prétention est si frivole qu'elle ne mérite pas d'être réfutée." (HAUTERIVE aan JOSEPH, 6 Januarij 1802, bij DUCASSE, T. III. 138).

teekene, het een zoowel als het ander is onverschillig met opzigt tot de verbindtenissen welke Frankrijk en Engeland zullen aangaan [1]) en wat de algemeene en bijzondere gevolgen betreft, die uit hunne bevrediging moeten voortvloeijen.

Naar aanleiding van de Nota's die tusschen u en den Burger SCHIMMELPENNINCK gewisseld zijn, doet uw te houden gedrag te zijnen aanzien zich onder twee oogpunten voor: 1°. op het Congres, wanneer hij van de vorderingen zijner Republiek tegen Frankrijk zal willen spreken, zult gij telkens hebben te antwoorden dat dit onderwerp aan het Congres vreemd is, dewijl daarvan in de Preliminairen volstrekt geene melding is gemaakt; 2°. Buiten het Congres, zult gij telkens wanneer hij een redetwist zal trachten uit te lokken over punten betrekkelijk eene eindregeling tusschen zijne Republiek en ons, eenvoudig hebben te zeggen, dat gij geene volmagt hebt om zulke geschillen te behandelen.

Bovendien, daar gij dienaangaande niet gemagtigd zijt, kunnen uwe bijeenkomsten buiten het Congres, geene andere beteekenis hebben dan die van een gesprek [2]). Gij moogt ook den Burger SCHIMMELPENNINCK doen gevoelen, dat zijne Regering met vertrouwen en heuschheid alles van den Eersten Consul te hopen heeft, maar dat hij nimmer eenig nuttig doel zal bereiken met onvoegzamen aandrang van onredelijke eischen. Staten die, zooals Holland, door hunne dwaze politiek te gronde zijn gegaan [3]), die na tegen Frank-

---

[1]) „Mais qu'il signe ou ne signe pas le Traité définitif, cette alternative est indifférente à la validité des engagements qui seront pris par la France et par l'Angleterre."

[2]) „Vos entrevues hors le Congrès ne peuvent avoir que le caractère d'une *conversation*."

[3]) „Les États qui, comme la Hollande, se sont perdus par les écarts de leur politique, qui, après avoir fait la guerre à la France, ont été vaincus et conquis, devraient nous épargner *l'embarras* de les rappeler au principe de leur existence actuelle; cette existence, c'est de *nous qu'ils la tiennent*, nous ne leur devons rien, *et ils nous doivent tout*."

rijk den oorlog gevoerd te hebben, overwonnen en veroverd zijn, behoorden ons de moeite te sparen hun het beginsel van hun tegenwoordig bestaan te herinneren; dat bestaan hebben zij ons te danken; wij zijn hun niets, zij ons integendeel alles verschuldigd.

De zaken der Bataafsche Republiek hebben met het Congres even weinig te maken als die van Italië [1]). Laten wij eens toe dat men op één punt van het doel der tegenwoordige Negotiatie afdwale, er bestaat dan geen grond waarom zich niet nog meer nieuwe punten van geschil zouden voordoen, en zoo al verder en verder het spoor bijster rakende, zou de redetwist in eindeloozen strijd ontaarden.

De Fransche Regering heeft niet opgehouden het belang dat zij in de Bataafsche Republiek stelt, aan den dag te leggen. *Het Bewind dier Republiek behoort te beseffen welk gevaar het zou loopen* wanneer die belangstelling bekoelde, en niets zou meer geschikt zijn om die uitwerking te weeg te brengen, dan de nuttelooze aandrang op eene vordering, waaraan de Eerste Consul vast heeft besloten niet te voldoen. Niets ware ook meer geschikt om die uitwerking te weeg te brengen, dan eene vertooning van de welwillendheid te miskennen, die de Eerste Consul bereid is den Hollanders te doen blijken. Of behooren zij niet te weten, dat bijvoorbeeld, de bepaling van hunne grenzen tegenover Duitschland het voorwerp is van zijne bestendige zorg, en dat de Eerste Consul hun met nadruk heeft aanbevolen den Stadhouder geen geld uit te betalen vóór en aleer de scha-

---

[1]) TALLEYRAND had al den 20 November 1801 aan JOSEPH BONAPARTE deze bepaalde waarschuwing gegeven: „vous regarderez comme positif, que le Gouvernement français ne veut entendre parler ni du Roi de Sardaigne *ni du Stathouder, ni de ce qui concerne les affaires intérieures de la Batavie,* celles de l'Allemagne, de l'Helvétie et des Républiques d'Italie. Tous ces objets sont absolument étrangers à nos discussions avec l'Angleterre." (DUCASSE, T. III. 23.)

deloosstelling van dien Vorst in Duitschland geregeld zij [1]). Om nog eens op het hoofdoogmerk van deze depêche terug te komen, de Eerste Consul gelast mij u te zeggen dat de Burger SCHIMMELPENNINCK alvorens op het Congres te worden toegelaten, er in moet toestemmen dat zijne aanneming der Preliminairen in het protocol der Conferentien vermeld worde. — Die invlechting is voor ons voldoende; daardoor toch wordt het Tractaat gemeen aan de drie contracterende Magten; daardoor plaatsen wij ons, met opzigt tot Holland, op den voet der erkende regelen van het Volkenregt [2]); want heeft Holland eens bij eene diplomatische Acte verklaard tot de Preliminairen toe te treden, zoo volgt daaruit van zelf dat de Bataafsche Republiek op het tijdstip der Preliminairen en ten aanzien van alle punten in de Preliminairen bepaald, met de Fransche Republiek instemde.

Maar hiermede is dan ook aan de wederzijdsche verbindtenis der beide Staten voldaan om de een niet buiten den ander, den Vrede te sluiten. En dientengevolge eindelijk, zou de gedreigde weigering van den Burger SCHIMMELPENNINCK om het eind-verdrag te teekenen, in den aard der vroegere verbindtenissen geene verandering maken, want daar de weigering enkel op de regten en beweegredenen aan de Preliminairen ontleend, gegrond zou mogen zijn, zou zij van alle kracht verstoken zijn. — Wat de bevestiging van het eind-Tractaat betreft, juist door zijne bestemming om de Preliminaire Artikelen te ontwikkelen en daaraan een grootere en meer duurzame uitbreiding te geven, zal het met de daad de nieuwe betrekkingen bezegelen die

---

1) „Et que le Premier Consul leur a fortement recommandé *de ne donner aucun argent au Stadthouder* que les indemnités de ce Prince ne fussent arrêtées en Allemagne.” DUCASSE, III. 140.

2) „Par elle, nous nous trouvons placés, à l'égard de la Hollande, dans les bonnes règles du droit public.” — Men denke hier aan de benaming door MABLY gebezigd: *Le droit public de l'Europe.*

niet alleen Engeland en Frankrijk, maar ook de Bataafsche Republiek krachtens hare toetreding tot de Preliminairen, moeten verbinden.

Heeft de Burger SCHIMMELPENNINCK beloofd, het bespreken der belangen van zijne Republiek niet in bijzijn van Lord CORNWALLIS, met de behandeling der gemeene belangen te zullen vermengen, men zal hem dit behooren te herinneren zoodra hij geneigd mogt zijn daarvan af te wijken. — Die Gezant kan niet onbewust zijn dat deze omzigtigheid hem ook door de kennis van den toestand van Holland voorgeschreven wordt. Holland is eene Mogendheid van den tweeden rang [1]: met zich het voorkomen te geven van de regten en aanspraken van een' Staat van den eersten rang, kan het geen van beiden een gewigt bijzetten, hetwelk zij niet hebben. Bij de behandeling van de aanspraken en regten der Mogendheden, berekent men ten slotte altijd de gevolgen van het misverstand, waarin de eene zich tegenover al de andere verplaatst. Welnu, zoo Frankrijk en Engeland den Vrede sluiten, wat anders blijft voor eene Mogendheid van den tweeden rang, gelijk Holland over, dan tot dien Vrede toe te treden [2]?"

En inderdaad met die laatdunkende minachting jegens den zwakkeren Bondgenoot, wist men te bewerken, dat de Bataafsche Gevolmagtigde in de meer stellige uitdrukkingen: *en accédant aux bases des préliminaires*, na vrij wat strijds bewilligde, en daarbij mondelinge toelichtingen voegde die Lord CORNWALLIS zeer welgevallig schenen. — Maar de

---

[1]) „La Hollande est une puissance du *second ordre;* en affectant les droits et les prétentions d'une puissance du premier ordre, elle ne saurait donner aux uns et aux autres, l'importance qu'ils n'ont pas." — Z. hierbij Jhr. Mr. E. W. F. WTTEWAALL V. STOETWEGEN, Acad. Proefschrift *over de Mogendheden van den zoogenaamden tweeden en derden rang*. Utrecht 1864.

[2]) DUCASSE, T. III. 138—142. (HAUTERIVE à JOSEPH, Paris, 6 Janvier 1802).

Fransche onderhandelaar, wien SCHIMMELPENNINCK eene Memorie had aangeboden de vorderingen der Bataafsche Republiek tegen Engeland behelzende, verklaarde droogweg, dat hij op dit punt zonder volmagt was; dat hij evenwel SCHIMMELPENNINCK gaarne zou zien slagen in hetgeen ook hem regtmatig voorkwam. Maar wel drong hij bij TALLEYRAND op een bepaalde volmagt aan om het deel der règten aan Frankrijk bij de Preliminairen op de Kaap (de Goede Hoop) toegekend, te kunnen bedingen [1]). Nog eens: onder den verschen indruk van al die Fransche zelfzucht, van die onwaardige opofferingen van onze duurste regten, bij meer dan één Tractaat gewaarborgd en bij zoo menige gelegenheid als heilig en onschendbaar erkend, dorst SÉMONVILLE de teedere zorg en waakzaamheid van den Eersten Consul voor ons welzijn, met een stalen voorhoofd roemen! Hierin evenwel volgde hij slechts het hem door BONAPARTE zelf aangewezen spoor. In het schitterend tafereel van den in- en uitwendigen toestand der Fransche Republiek, hetwelk in de officiele Boodschap der Consuls aan het Wetgevend Ligchaam, den 1 Frimaire 10e jaar werd opgehangen [2]), was reeds beweerd dat Frankrijk de belangen van zijne Bondgenooten met niet minder warmte dan zijne eigene had verdedigd [3]); het had zelfs, naar het heette, groote voordeelen te hunnen behoeve prijs gegeven, die het voor zich zelf zou hebben kunnen verkrijgen, maar het had zich tot het mogelijke moeten beperken. De Bondgenooten door den oorlog uitgeput

---

[1]) DUCASSE (JOSEPH à TALLEYRAND, Amiens 12 Janvier 1802), III. 149. „Il me faudra des pouvoirs pour stipuler la part des droits qui nous sont attribués au Cap, par les préliminaires."

[2]) 22 November 1801. *Exposé de la situation de la République, par les Consuls.* (Gazette de Leyde 4 Déc. 1801, 8, 11 Déc.)

[3]) „La France a soutenu les intérêts de ses Alliés avec autant de force que les siens; elle a été jusqu'à sacrifier des avantages plus grands, qu'elle aurait pu obtenir pour elle-même; mais elle a été forcée de s'arrêter au point où toute Négociation devenait *impossible.*"

boden geene middelen meer aan om dien door te zetten, en de voorwerpen welker teruggave Engeland weigerde, wogen de kansen van een nieuwen veldtogt en al de rampen die hen konden overstelpen, niet op. Engeland sloeg de teruggave van Ceylon onbuigzaam af [1]), maar de Bataafsche Republiek zou in de talrijke Bezittingen welke zij weder bekwam, het herstel van haren koophandel en van hare magt vinden.

Zoo luidde de regtvaardiging uit Franschen mond, van de ook te Londen fel aangevallen Preliminairen. En terwijl bij het vaststellen dier Artikelen, onze tegenspraak als niet-denkbaar of als niet te gedoogen was beschouwd, terwijl op Volkenregtelijk gebied met de belangen der Bataafsche Republiek eigendunkelijk werd omgesprongen, alsof zij onmondig en te onbeduidend ware om eenigzins in aanmerking te komen, had het Staatsregtelijk nog eenigen schijn alsof men te Parijs onze onafhankelijkheid niet roekeloos wilde vertreden. In dat zelfde overzigt der internationale betrekkingen van Frankrijk, werd met opzigt tot het werk der Constitutie te 's Hage volbragt, uitbundig onze onafhankelijkheid gehuldigd; aldus bij ééne en dezelfde gelegenheid waar het pas gaf, met dubbele maat metende. Het leidend beginsel der Diplomatie van den Eersten Consul was geen ander geweest [2]), dan dat van getrouwheid jegens Frankrijks Bondgenooten, en van ontzag hunner onafhankelijkheid; van openheid en goede trouw jegens den vijand. De Bataafsche Republiek gevoelde zich in het keurslijf van

---

1) „L'Angleterre s'est refusée avec la même inflexibilité à la restitution de *Ceylan;* mais la République Batave trouvera dans les nombreuses possessions, qui lui sont rendues, le rétablissement de son Commerce et de sa puissance."

2) „Fidélité pour nos Alliés, respect pour leur Indépendance; franchise et loyauté avec nos ennemis, telle a été sa Politique." (*Exposé de la situation de la République.*) Verg. hierbij de beginselen in 1795 door REWBELL te 's Hage verkondigd. *Geschiedenis* I. 167.

eene Staatsregeling bekneld, al te zeer van haren Volksaard en vroegere instellingen verschillend, maar de Fransche Regering ging van het beginsel uit [1]), dat niets voor het geluk der Volken noodlottiger is dan de onbestendigheid van hunne Staatswetten en zij had dit beginsel aan het Uitvoerend Bewind te 's Hage telkens voorgehouden, wanneer dat Bewind haar over de bedoelde herziening der Staatsregeling polste. Doch wat viel meer dan die raadgeving, aan de zaak te doen? het Bataafsche Volk had volstrekt die verandering begeerd en eene nieuwe Constitutie aangenomen, en gelijk van zelf sprak had de Eerste Consul die erkend, hij kon en mogt niet anders doen; hij was verpligt haar te erkennen, want het was de wilsverklaring van eene onafhankelijke Natie. Was het mogelijk met meer behendigheid den bedrogen Bondgenoot zand in de oogen te strooijen en de ketenen die hij droeg te vergulden?

Met niet minder geslepenheid had TALLEYRAND zich ook om het verzet van SCHIMMELPENNINCK tegen de Preliminairen te verlammen van den lof bediend, zoo voorbarig gelijk wij hiervoren zagen, door den President DE BEVEREN aan de strekking van die Artikelen toegezwaaid [2]). Met welk regt, vroeg hij, kon men de geldigheid van die bedingen

---

[1]) „Le principe du Gouvernement est, que rien n'est plus funeste au bonheur des Peuples que l'instabilité de leurs Institutions; et quand le Directoire Batave l'a *pressenti* sur des changemens, il l'a constamment rappelé à ce principe. Mais, enfin, le Peuple Batave a *voulu changer*, et il a adopté une Constitution nouvelle: le Gouvernement l'a reconnue cette Constitution, et il a *dû la reconnaître*, par ce qu'elle était dans la volonté d'un *Peuple indépendant*." — Doch verg. met die voorgegeven onzijdigheid, SCHIMMELPENNINCK's *Gedenkschriften* I. 237 volg. en aldaar TALLEYRAND's oordeel over het Ontwerp der Constitutie van 1801.

[2]) „Que d'ailleurs le Gouvernement Batave, en profitant de la cessation des hostilités, en recevant les passe-ports Anglais, en envoyant un Plénipotentiaire à Amiens, *avait paru adhérer déjà à un Traité* dont son Président avait reconnu les avantages pour la Batavie *dans un discours public*." (Depêche van TALLEYRAND aan JOSEPH, bij DUCASSE T. III. 46).

betwisten na er aanvankelijk de voordeelen van getrokken te hebben door het ophouden der vijandelijkheden met Engeland. Of had men niet voor den handel en scheepvaart de Engelsche vrijpassen aangenomen [1], en was het niet ter voldoening aan de Preliminairen, dat de Bataafsche Gezant zich naar Amiens had begeven? In waarheid, de blijdschap over den herlevenden Vrede had in de eerste dagen, alle voorzorg en tijdig diplomatiek voorbehoud onzer zijds, doen vergeten en de zaken uit haar geheel gebragt. Het officieel bewijs van dien misslag — namelijk in zoo verre men Ceylon niet wilde laten varen — ligt voor ons in de handelingen van het Staatsbewind [2]. Want reeds den 21 October vinden wij na eene beraadslaging over eene depêche van den Engelschen Admiraal DICKSON, Opperbevelhebber van het Eskader in de Noordzee, aan den Vice-Admiraal DE WINTER te Helvoetsluis gerigt, uitdrukkelijk erkend dat „door het Bataafsch Gouvernement, zoo door het aanvragen bij het Britsch Gouvernement, om alhier te hebben eenen, door hetzelve gequalificeerden persoon, tot het afgeven van paspoorten voor de Bataafsche Adviesjagten en andere schepen; gelijk mede door de, aan den Vice-Admiraal DE WINTER, door den Agent der Marine gegeven orders, om alle de schepen, onder de vlag van Zijne Britsche Majesteit varende, vriendschappelijk te behandelen, de *evidentste* bewijzen zijn aan den dag gelegd van deszelfs gezindheid, *om tot de Praeliminaire Vredes-Artikelen* toe te treden;" terwijl in den last aan DE

---

[1] „Quelle preuve plus convaincante de son *adhésion* S. M. (de Koning van Spanje) aurait pu donner à la République, que celle *d'accepter les passe-ports* donnés par l'Angleterre?" DUCASSE III. 43. (PEDRO CEVALLOS aan TALLEYRAND 20 December 1801.)

[2] Wil men eene vergoelijking van dit gedrag, men denke aan de stelling van den Admiraal VAN KINSBERGEN, *Mijne Droomen* § 323, bl. 157: „De misslagen, die de Staatsmannen begaan, zijn niet altijd vrijwillig; dikwijls zijn zij de gevolgen van de *situatie*, waarin men zich bevindt, en het eene *inconvenient* brengt veelal weder andere *inconvenienten* voort."

WINTER gegeven, nog nader op deze blijken van het *accederen* van het Bataafsch Gouvernement tot het voorloopig verdrag, met klem werd gedrukt [1]).

Daadwerkelijk was men derhalve al lang vóór de bijeenkomst te Amiens, tot die heugelijke Preliminairen toegetreden, hoewel men eene maand daarna te 's Hage nog niet geheel gerust was, dat niet een of ander geheim beding tot ons nadeel strekte [2]). Het heeft er al het voorkomen van dat de Regering het genot van den Vrede voor de uitgemergelde Natie boven alles stellende en tegelijk als steun van haar pas aangematigd gezag waarderende, zich het verlies van *Ceylon*, hoe smartelijk, getroostte [3]), een verlies dat minder zou worden gevoeld tegenover al hetgeen men weder bekwam en naarmate dat eiland zich reeds langer in de magt der Engelschen had bevonden. Althans te Berlijn nam HULTMAN de zaak aldus in het groot, wijsgeerig op, uit het oogpunt van den wereldburger, die zelf in dien kring eene rol spelende, met vreugde berigtte, hoe de „Fransche, Engelsche, Spaansche en Bataafsche Gezantschappen voor 't eerst vriendschappelijk verkeerden [4])." Hij wenschte den Agent VAN DER GOES met de Preliminairen geluk, en over de gevolgen van die gewigtige handeling uitweidende, druk-

---

[1]) Notulen van het Staatsbewind, 21 October 1801, n°. 21 fol. 42.

[2]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK (confid.) 25 November 1801. „Na hetgeen gij mij gemeld hebt van uwe conversatiën met de Engelsche Ambassade, ben ik meer en meer voor mij zelve overtuigd geworden dat de *secrete Articulen* der Preliminairen van geen belang, vooral te onzen opzigte, zijn kunnen; het was ook onmogelijk dat deze zoolang geheim bleven. Velen hier (denkelijk Leden van het Staatsbewind) kunnen zich nogtans daarvan nog niet overtuigen."

[3]) PITT daarentegen, troostte zich over de teruggave van de Kaap de Goede Hoop, met het behoud van *Ceylon*, dat volgens hem, voor de Engelschen was „*the most valuable colonial possession on the globe*, as giving to our Indian empire a security which it had not enjoyed from its first establishment." Z. zijne Rede in *The Annual Register*, 1802, p. 31.

[4]) Bij dien van Zweden aan den disch vereenigd.

te hij de hoop uit dat „deze voor het zoo gefolterd menschdom, en voor Europa en ons in 't bijzonder zoo gezegende beginselen ras door een duurzamen Vrede" mogten bevestigd worden; dat men eens weder adem mogt scheppen, en ook ons Vaderland zich herstellen door een bloeijenden handel, door innerlijke rust en eene vaste orde van zaken. — Het was BEURNONVILLE, die zoowel den Engelschen Gezant als HULTMAN met den inhoud der Artikelen bekend maakte. „Wij verliezen *Ceylon*, merkte de Algemeene Secretaris aan [1]), en de Kaap komt terug, „mais sera ouvert aux Français et Anglais." Spanje verliest *Trinidad*, 't geen, zoo ging hij voort, om zijne ligging mijns erachtens allergewigtigst is. Ik heb niet kunnen merken, dat er in de Articulen iets bestemds over de Schelde staat [2]). Ik heb daarvan gezwegen, en dit zal zich wel nader ontwikkelen. Ik beken dat ik dit naauwelijks durf hopen, of Engeland moest het belang daarvan voor zich zelve gevoeld hebben." Geen woord verder in die depêche [3]) over het grievend derven van *Ceylon*, maar wel eene hulde aan den Eersten Consul: „waarlijk BONAPARTE heeft door dezen Vrede zijnen roem gevestigd en zijnen haters, alsof hij den Vrede niet opregt verlangde, den mond gestopt."

Maar de stem der Natie, immers van de onmiddellijk in hunne belangen gekrenkte ingezetenen, drong de Bewindslieden en hunnen tolk SCHIMMELPENNINCK den formelen af-

---

[1]) 13 October 1801 (confid.).

[2]) Verg. de Instructien van TALLEYRAND, hiervoren bl. 216. Dat dit punt ook de aandacht van anderen trok, bleek uit de (in scherts) aangekondigde brochure: „*Eene berekening over de voor- of nadeelen van het al of niet sluiten der Schelde voor de Bataafsche Natie, door* GERRIT VOLKSVRIEND" (JANUS 15 October 1801, n°. 67).

[3]) In die van 17 October 1801 zeide HULTMAN nader: „Van de Schelde wordt niets gezegd. Dit is een zuur appeltje. Het verlies van *Ceylon* is zeer groot, doch dat wij de Kaap terug krijgen is zeer nuttig, en intusschen kan die Bezitting als een *Porto franco* voor ons zeer belangrijk worden."

stand van de schoone Bezitting ter elfder ure te betwisten. De Participanten in de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie hieven een' kreet aan, en wendden zich naar luid van het officieel dagverhaal tot de Regering met het verzoek „dat 't het Staats-Bewind mogt behagen de Afgezanten van dit Gemeenebest bij de onderhandelingen over den definitiven Vrede, te *Amiens* zullende gehouden worden, te gelasten, ten einde al datgene aan te wenden, wat in hun vermogen is, zoo bij onze Bondgenooten, als elders, tot voorkoming van den totalen ondergang dier Compagnie, welke het gevolg zoude zijn, bijaldien de afstand van het eiland *Ceylon*, en de vrije en gelijke handel der Engelschen op de Kaap de Goede Hoop wierd geëffectueerd; alsmede, dat mogt worden bewerkt, dat teruggegeven worden alle de schepen en ladingen, in Engeland gesequestreerd [1]."

Inmiddels was door en uit den boezem van het Staatsbewind, met toevoeging van den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, VAN DER GOES, een geheim Besogne, *alleen* voor de Negotiatiën te Amiens, uit de Leden DE BEVEREN, BRANTSEN en QUEYSEN zamengesteld [2], daar „het van grootst aanbelang" was dat tusschen het Bewind en den Gevolmagtigde SCHIMMELPENNINCK een geregelde correspondentie aangelegd en onderhouden wierd, terwijl de aard der zaak en de Instructiën, die van tijd tot tijd en naar aanleiding van den loop der algemeene Vredes-onderhandelingen, aan den Gevolmagtigde zouden behooren gege-

---

1) Notulen van het Staatsbewind, 8 December 1801, n°. 38 fol. 119; en 15 December n°. 23 fol. 232; 21 December n°. 49 fol. 303.

2) 26 October 1801. De Notulen dier Commissie zijn in een *Buitengewoon secreet Register* (*Onderhandelingen te Amiens*) vervat. (Archief VAN DER GOES.) In THORBECKE's kritiek van het werk van Graaf SCHIMMELPENNINCK over het diplomatisch bedrijf van den vader te Parijs, Amiens en Londen werd niet zonder grond over het gebrek geklaagd dat te weinig was gelet op het „verband met het beleid of stelsel in *'s Hage*:" *Historische Schetsen* bl. 121.

ven te worden, de meest mogelijke geheimhouding en voortvarendheid („promptitude") tevens vereischten. De Commissie hield hare eerste zitting op den 10 December, welker uitslag VAN DER GOES den volgenden dag deels officieel, deels in vertrouwelijke gedachtenwisseling aan den Ambassadeur overbriefde. Zij stemde met hem in, dat hij niets onbeproefd behoorde te laten, „om eene *pure* en *simple* adoptie der Preliminaire Artikelen zoo lang te ontwijken," totdat door het Fransch Gouvernement het beginsel van eene billijke schâvergoeding officieel zou zijn erkend. Zij duidde verder in algemeene uitdrukkingen aan, op welke wijze SCHIMMELPENNINCK door JOSEPH BONAPARTE uitgelokt om de begeerte van het Bataafsch Bewind te ontwikkelen, daaraan het best zou kunnen voldoen; bepaaldelijk echter beval zij „aan de *fermeteit*" van den Bataafschen onderhandelaar, als een hoofdpunt aan de opheffing van Art. 13 en 14 van het Haagsche Tractaat betrekkelijk de haven van *Vlissingen*, een eisch die in geen geval door hem gewijzigd, veelmin losgelaten kon worden. Ook bij de onderhandelingen met Lord CORNWALLIS mogt hij in de Preliminairen niet berusten zonder voorafgaande erkenning ook van de Britsche zijde, van „het principe van schâvergoeding." Het gemeenzaam schrijven van den Secretaris van Staat wijdt ons in de taak van den Ambassadeur eenigzins nader in, — en roert nog andere onderwerpen aan, die aan zijne zorg werden bevolen. „Het raisonnement in uwen brief, meldde VAN DER GOES [1]), dat het werken van Britsche zijde, op het artikel *Vlissingen*, meer kwaad, dan goed kan te weeg brengen, indien zulks ten halve geschiedt, is zeer juist bevonden. Ik had mij altoos verbeeld dat Engeland te dien opzigte een *gedecideerden* wil zoude hebben, dewijl anders, ten minste in mijn oog, onze *independentie* niet volkomen zijn zal. Engeland heeft daar-

1) Aan SCHIMMELPENNINCK 11 December 1801.

enboven vele redenen voor zich zelve, die u niet geëchappeerd zijn. Bij ons zijn niet alleen de Leden van het geheim Besogne, maar het geheel Staatsbewind, dat over het point van *Vlissingen* gesproken is, geresolveerd hetzelve *ferm* te blijven souteneren." Voorts kondigde VAN DER GOES het aanstaand bezoek van eene koloniale specialiteit aan, namelijk van een Lid van den Raad der Amerikaansche Kolonien en Bezittingen, „wel gezien bij de Engelschen." De Heer F. A. W. RUYSCH [1]) zou als reiziger naar Amiens gaan, ten einde met SCHIMMELPENNINCK eenige schikkingen over onze West-Indische aangelegenheden te beramen; ook over de aanwinst van *St. Martin*; wijders over het papierengeld door de Engelschen in *Suriname* in omloop gebragt, en andere belangen van dien aard. De Minister herinnerde den Gezant hierbij, dat ook aan de Kaap de Goede Hoop vrij wat Engelsche papieren munt in omloop was. Vroeger reeds was C. APOSTOOL naar *Londen* vertrokken, die last had om, zooals VAN DER GOES zich uitdrukte „HOPE in den arm te nemen, en te bevorderen, dat wij dadelijk producten uit de Kolonien met eigen schepen, halen mogen [2])." Bij die gelegenheid was almede aan SCHIMMELPENNINCK eene Memorie, onze Oost-Indische Bezittingen betreffende, toegezonden, en met welke hij naar eigen inzigt zijn nut kon doen [3]). Met het verstrekken van deze en dergelijke be-

---

[1]) „Zeer kundig, braaf, eerlijk" (VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 11, 24 December 1801). Z. ook de Notulen van het Staatsbewind, 17, 18, 21 December 1801 (fol. 325) waar evenwel de naam G. A. W. RUYSCH voorkomt en de depêche van SCHIMMELPENNINCK uit Amiens, 8 Januarij 1802. (*Buitengewoon secreet Register*).

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 27 October 1801.

[3]) In het *Leven van* WISELIUS door VAN LIMBURG BROUWER, is bl. 147 de rede van een aan D. VAN HOGENDORP toegekend *Essai sur l'état présent des établissements Asiatiques de la République Batave, rédigé à la réquisition du Président du Directoire Batave, au service et à la demande du Ministre Plénipotentiaire de la République française* (7 Nov. 1801) vermoedelijk

scheiden en inlichtingen vergenoegde zich de Secretaris van Staat geenszins. Hij gaf wel eens wenken, die vrucht hadden kunnen dragen, zoo het Congres van Amiens in ernst aan den Bataafschen Ambassadeur zoodanig zelfstandig optreden tegenover de groote Mogendheden, als op den voet van gelijkheid gegund had. „Veel denkende over onze Negotiatiën te Amiens, zoo schreef VAN DER GOES den 24 December, is mij het volgende in 't hoofd gekomen. Engeland pretendeert op Frankrijk twee millioenen ponden sterling; — deze Republiek (wij, de Bataafsche) pretendeert op Engeland omtrent dertig millioenen guldens. Engeland en Frankrijk zijn beide schaarsch in geld en evenwel de zaak moet afgedaan worden. Wij hebben voorzeker geld noodig, doch ik meen dat wij nog meerder prijs moeten stellen op eene *complete* independentie, op eene goede limietscheiding, en op een behoorlijk *Commercie*-Tractaat [1]). Indien nu eens Frankrijk aan ons accordeerde *al* hetgene wij verlangen en vermeld staat in de schoone Memorie voor JOSEPH BONAPARTE, door u vervaardigd, zoude het dan geen zaak kunnen zijn om de 2 millioenen ponden st. die de Franschen schuldig zijn (plus minus) voor onze rekening te nemen en die som alsdan af te schrijven op de 30 millioenen die wij van Engeland te pretenderen hebben? Zekerlijk zouden de Negotiatiën op die wijze zeer sterk kunnen bekort worden, en BONAPARTE zoude, in den grond voor die 2 millioen ponden niet veel meer doen dan hij ons verschuldigd is; en evenwel zoude de Bataafsche Natie hem een standbeeld oprigten [2])."

Het is hier de plaats van een gewigtig geschilpunt gewag te maken, dat steeds tot het tijdstip van den Algemeenen Vrede verschoven was, en hetwelk daarom in de Prelimi-

---

schoon de dagteekening iets verschilt, hetzelfde als de door VAN DER GOES bedoelde Memorie.

[1]) Z. ook Bijlage XXXIII bl. 110 volg.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 24 Dec. 1801 (confid.).

naire Artikelen vereffend scheen te moeten worden, immers niet met stilzwijgen mogt worden voorbijgegaan. Toch was dit het geval. Met geen enkel woord waren de belangen van het Huis van *Oranje* daarbij herdacht [1]); met koude onverschilligheid had de Britsche Politiek den nabestaande van GEORGE III in 1795 in den steek gelaten, en nu zelfs den gast van *Hamptoncourt* geene melding in het Tractaat waardig gekeurd. De persoonlijke deelneming van den Koning in het lot van den ongelukkigen Stadhouder, had voor de berekeningen van het verantwoordelijk Kabinet moeten zwichten. Onmiddellijk na het berigt dat de ratificatiën der Preliminairen den 10 October tusschen Engeland en Frankrijk waren uitgewisseld, rigtte de Prins tot Lord HAWKESBURY eene Nota, waarin hij na eenige zinsneden over de tallooze weldaden door hem, door de Leden van zijn geslacht en zijne aanhangers sedert de Omwenteling ondervonden, alsmede over de lang gekoesterde hoop dat Engeland het in 1788 plegtig gewaarborgd Stadhouderschap en de overige erfelijke waardigheden zou trachten te herstellen, in dezer voege vervolgde. „Zoolang de oorlog duurde, kon hij (WILLEM V) zich de hoop daarop niet geheel ontzeggen, en verwachtte stilzwijgend den uitslag dier gebeurtenis. Thans, daar de Vredes-Preliminairen onder de in het publiek bekende voorwaarden gesloten zijn, *zonder dat het den Prins van Oranje bekend is, dat te zijnen opzigte iets is bepaald of vastgesteld*, acht hij zich verpligt, dat stil-

[1]) Zwak luidde de verdediging van PITT's opvolger ADDINGTON, in de depêche van den Franschen Diplomaat OTTO aan TALLEYRAND uit Londen 6 Januarij 1802: „A l'égard du Prince *d'Orange*, M. ADDINGTON a observé qu'à la vérité, les négociations de Londres ne renfermaient aucune promesse formelle; que, cependant, les intérêts de ce Prince avaient été abandonnés dans la supposition qu'ils seraient réglés à *Berlin* avant la conclusion du Traité définitif; qu'il paraissait évident aujourd'hui, que cet arrangement n'aurait pas lieu à Berlin; *qu'on signerait la paix sans s'occuper du Prince d'Orange*," enz. DUCASSE, *Hist. des négociations*, T. III. 135 suiv.

zwijgen af te breken, en beschouwt het zelfs als een onvermijdelijken pligt, om op het nadrukkelijkst en dringendst aan de zorgvuldigheid en de magtige bescherming des Konings, bij gelegenheid der Conferentiën, welke ter ontwerping van het definitief Vredes-Tractaat zullen plaats hebben [1]), zijn belang, het belang van zijn Huis en van een groot aantal zijner Landgenooten aan te bevelen, welke de ongelukkige slagtoffers zijn geworden van hunnen onveranderlijken ijver voor zijn persoon en zaak, van hunne onwrikbare trouw aan de oude Regering van hun Vaderland en van hunne verknochtheid aan het stelsel, hetwelk de Republiek der Vereenigde Nederlanden, zóólang en zóó naauw aan Groot-Britannië verbonden heeft. De Prins van *Oranje* zou meenen de edelmoedige gevoelens van den Koning en van zijn Gouvernement te beleedigen, indien hij de oorzaken bijbragt, op welke hij zijn aanzoek grondt. Hij twijfelt geenszins, of Zijne Majesteit zal die in haren eigen boezem vinden, en vleit zich, dat de maatregelen die men dienaangaande nemen zal, de verpligtingen zullen vermeerderen, die hij aan Z. M. heeft, en wier dankbaar aandenken hij nimmer uit zijn geheugen zal verbannen [2])."

En zich met die verklaring niet vergenoegende, waarin trots de diplomatische vormen, de grievende teleurstelling van den Prins en van zijne lotgenooten ondubbelzinnig doorstraalde, verliet hij een Land, welks gastvrijheid hij

---

[1]) „Cependant, meldde TALLEYRAND aan JOSEPH BONAPARTE den 15 Januarij 1802, le Gouvernement français ne refuserait pas de promettre son influence pour procurer une indemnité, en Allemagne, au Prince *d'Orange*. Déjà, dans l'audience que le Premier Consul donna au Marquis de CORNWALLIS, il avait fait entendre que pour faire une chose *particulièrement agréable* à S. M. Britannique, il emploierait volontiers ses bons offices en faveur de la maison *Nassau d'Orange*." DUCASSE T. III. 157 suiv.

[2]) Hamptoncourt, 13 October 1801. Z. bij VAN DER AA, *Gesch. van den jongst geëindigden oorlog, tot op het sluiten van den vrede te Amiens*, (1807) IX[de] Deel, 375—379.

behoudens zijne waardigheid niet langer kon genieten. Enkele zijner aanklevers, die dieper dan anderen in de kaart der Europesche staatkunde keken, hadden dit gedrag der Britsche Regering voorlang doorzien en voorspeld. „Ce que vous avez prédit il y a plus de deux ans, vient d'arriver, schreef een van hen [1]) uit Engeland aan den gewezen Minister VAN REEDE te Berlijn; la Maison *d'Orange* est totalement oubliée par l'Angleterre, au moins on n'a rien stipulé pour Elle." Bij het toezenden van een afschrift van 's Prinsen brief, dien SCHIMMELPENNINCK te Parijs welligt nog niet had gelezen, voegde VAN DER GOES de aanmerking: „Men beweert dat hij daarop geen antwoord bekomen heeft (hetgeen ik nogtans niet durf verzekeren), en dat hij om die reden Engeland verlaat." Wat hiervan zijn mogt, GEORGE III zag het overhaast vertrek van den Stadhouder met leede oogen en kon daarover zijne gevoeligheid niet verbergen [2]); tegelijk bij die ontboezeming zijn oordeel vellende over 's Prinsen naaste betrekkingen en raadgevers, van welke de een hem meer hoveling dan Staatsman toescheen. Toch was die openlijke afkeuring van het verzuim door het Engelsch Kabinet ten aanzien van het Huis van *Oranje* gepleegd, wèl berekend om de Ministers op 's Konings overwegenden aandrang, te noodzaken zich althans op het Congres

---

1) „Een notabel persoon aan dat Huis geattacheerd." (HULTMAN aan VAN DER GOES, 17 November 1801). Vermoedelijk de gewezen Envoyé VAN NAGELL of wel de oud-Griffier H. FAGEL. Aan den Heer VAN NAGELL wordt in de *Diaries* van Lord MALMESBURY (door den uitgever, zijn kleinzoon) de titel toegekend van „The Stadtholder's Minister" (IV. 190).

2) „Of the Prince of *Orange*, he (de Koning) said he was, at the bottom, a good man, but with some sad defects; that he had left the country very *rapidly*, and asked me if I knew *why* (now I did know why, but thought it wiser not to say so.) Of the Princess he spoke in terms of the highest commendation; also of FAGEL, the present Greffier. Of NAGEL, he said, he was a very good courtier, but *not a man of business*. (His Majesty here is mistaken.") *Malmesbury*, *Diaries* IV. 63 sq. 26—28 November 1801.

te Amiens, op eenigerlei wijze aan die zaak te laten gelegen zijn. „Gij weet reeds, zoo meldde HULTMAN in de eerste dagen van November, dat de gewezen Stadhouder en desselfs Gemalin Engeland verlaten, en naar Duitschland op reis zijn, en dezer dagen te *Brunswijk* verwacht worden. De Kolonel BENTINCK is Dezelve naar *Cuxhaven* te gemoet gereisd, en de Erfprins is van Potzdam naar Brunswijk. Men verzekert, dat Dezelve zich van daar naar *Oranienstein*, in 's Prinsen Duitsche Staten zullen begeven," zonder, zooals men eerst gezegd had, *Berlijn* aan te doen [1]). En in waarheid, zoo WILLEM V zich over het Kabinet van St. James had te beklagen, niet minder voorzeker over het Pruissische Hof. Doch de groote moeijelijkheid met opzigt tot het Huis van *Oranje*, hetzij dan herstel of enkel schâvergoeding beöogd werd, huisvestte hier noch dáár, — de spil waarop alles draaide, was de Eerste Consul; van BONAPARTE zou het afhangen, of 's Prinsen belangen te *Amiens* in ernst zouden besproken worden, dan wel — zoo niet geheel ter zijde gelegd, — niet veel beter behandeld dan als een guichelspel. Men verloor zich in allerlei gissingen wat de Beheerscher van Frankrijk met het uitgeweken geslacht voor had. In de Bataafsche Republiek mogten hier en daar verontrustende geschriften verspreid worden, waarin met ronde woorden werd diets gemaakt, „dat Frankrijk aan den Prins van *Oranje* zijn regt op Holland wederom zou doen toekomen [2])," te 's Hage zoowel als te Berlijn wist men het raadsel van de dubbelzinnige Sphinx niet op te lossen. „Het is te wenschen, schreef

---

[1]) Aan VAN DER GOES, 7 November 1801.

[2]) In het Departement van *de Dommel*. *Notulen v. het Staatsbewind*, 19 October 1801 n°. 24. De brochure voerde ten titel. *Brief van eenen Heer te London aan zijnen vriend en correspondent te Rotterdam.* Een andere *Brief* hiervoren bl. 180 volg. aangehaald, was, naar men meende, uit de pen van MAX. D'YVOY gevloeid. (V. DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 16 Januarij 1802).

VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, dat de Eerste Consul zich spoedig explicere op *Oranje:* alle middelen in ons vermogen zijn daartoe aangewend. Ik hoop — dat ik mij bedriege, maar al het dralen van BONAPARTE dat ik tot nu toe aan de luiheid van TALLEYRAND had toegeschreven, doet mij thans vreezen, dat die doorziende man eerst de zaken met Engeland geheel wil afdoen, alvorens hij zich finaal explicere over de zaken in Duitschland [1]."

Hierboven bleek ons reeds dat de Secretaris van Staat juist had geoordeeld, dat de Eerste Consul vóór alles de handelingen van het Congres begeerde te vereenvoudigen, niet te verwikkelen, dat hij met den Franschen slag te werk ging, den knoop niet zoozeer ontwarrende als wel doorhakkende. Twee maanden daarna was het nog veel duidelijker geworden, dat het punt der Duitsche schâvergoeding niet dan *na* den definitiven Vrede met Engeland, zou worden beslecht [2]. Maar tegelijk was het gevaar voor de Staatslieden te 's Hage hoe lang zoo meer helder geworden, dat de Eerste Consul de vertoogen van onzen Ambassadeur te Amiens in den wind slaande, de bedreiging [3]) verwezenlijken zou van den afzonderlijken vrede der Fransche Republiek met Groot-Britannië te sluiten. Terwijl VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK kennis gaf van de vastberadenheid niet alleen van het Geheim Besogne, maar van het gansch Bewind, voegde hij er bij dat hij bovendien „door oude relatien in Engeland, met allen mogelijken nadruk gewerkt had om het Ministerie aldaar te engageren om niet te sluiten

---

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 25 en 27 November 1801 (confid.).

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK 16 Januarij 1802. „Te *Berlin* zijn onze zaken niet gevorderd, en vóór den definitiven vrede met Engeland, zie ik de historie der schâvergoedingen in Duitschland niet ten einde."

[3]) Zie het verhaal van andere bedreigingen, als van AUGEREAU met 25000 man herwaarts te doen oprukken, in SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 267.

zonder *concurrentie* van de Bataafsche Republiek; begrijpende dat dit het groote, ja het eenige point was," waaruit wij ter vereffening der geschillen met BONAPARTE, voordeel konden trekken. Lieten de Instructiën van Lord CORNWALLIS niet toe dit punt vast te houden, zoo was er voor ons slechte kans, om de zaken tot een goed einde te brengen [1]).

Wat konden na den eersten misstap met opzigt tot de zonder voorbehoud en als met geestdrift aangenomen Preliminairen, de Memorien van SCHIMMELPENNINCK hoe schoon en in waardige taal gesteld, nu nog uitwerken? Men had immers besloten, niet naar hem te luisteren, indien men hem al niet beletten kon den mond te openen. Het zou te bezien hebben gestaan of men de onbeschaamdheid zou hebben gehad, het Haagsch Tractaat zoo openlijk te verkrachten en den Vrede met Engeland inderdaad zonder ons te teekenen [2]), alleen op grond dat terwijl Frankrijk niets verloren en enkel gewonnen had, wij ter verzachting der zwaarste offers, de dikwerf beloofde vervulling van onze regtmatige vorderingen, vooraf bedongen. Doch gewis werd SCHIMMELPENNINCK nog meer in de engte gebragt, toen de eerst zeer laat op het Congres verschenen Gevolmagtigde van *Spanje*, AZARA, in stede van met hem wegens den afgepersten afstand van *Trinidad*, ééne en dezelfde lijn te trekken, integendeel had betuigd daarin te zullen berusten, van welke toegeeflijkheid de Fransche onderhandelaar zich vervolgens nog als van een gereed wapen, tegen zijn Bataafschen Ambtgenoot bediende; zonder nog van de verschillende roerselen

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 16 Januarij 1802.

[2]) De bekentenis vindt men in de depêche van TALLEYRAND aan JOSEPH, 23 Januarij 1802 (DUCASSE, T. III. 181: „La République Française ayant trouvé le moyen de faire sa paix *sans rien perdre*, son intérêt lui commande *d'éviter d'avoir rien à faire avec les Ministres d'Espagne et de Hollande*, si ce n'est pour appuyer et seconder leurs démarches auprès du Gouvernement Britannique" enz.

te gewagen, met welke men de meerderheid van het twaalfhoofdig Staatsbewind aan het wankelen zocht te brengen, om SCHIMMELPENNINCK's verzet te breken [1]).

Ter voldoening aan de Instructiën van het Geheim Besogne en van de wenken die hij ontvangen had gebruik makende, had de Bataafsche Gevolmagtigde in meer dan ééne beknopte of uitvoerige Nota 's Lands regten voorgestaan, en de behartiging van onze belangen onder een of anderen vorm regelregt of zijdelings, met die van het Congres pogen te verbinden. Bezadigd, heusch, verzoenend gelijk die Staatsman was, ademen zijne vertoogen, hoe dringend ook, een geest van gematigdheid en inschikkelijkheid, die zich voor alle drift hoedde en geheel in overeenstemming met zijn karakter [2]), voor een uiterste terugdeinsde, waar dit welligt het eenig redmiddel zou geweest zijn. Het plooijen, met andere woorden, viel sterk in SCHIMMELPENNINCK's smaak. „De ondergeteekende, Buitengewoon Gezant der Bataafsche bij de Fransche Republiek en haar gevolmagtigd Minister bij het Congres te Amiens, zoo luidde zijne Nota van 4 Februarij 1802 [3]), heeft de eer gehad bij zijne Nota van 28 December ll. aan den Burger JOSEPH BONAPARTE te kennen te geven, dat naar aanleiding van de redenen in die Nota

---

[1]) JOSEPH à TALLEYRAND, 29 Janvier 1802. DUCASSE, *Hist. des négociations*, etc. T. III. 188. „Vous verrez par l'article du Cap, que j'ai cherché à complaire au Ministre Batave; il n'abandonne pas ses réclamations résultant du Traité de La Haye, et il est à craindre que la liquidation du Traité par les quatre Plénipotentiaires n'éprouve des retards, à moins que vous n'ayez *fait agir à La Haye* de manière que M. SCHIMMELPENNINCK n'ait plus de motif de retarder la conclusion."

[2]) „Dat ik — die voorzigtigheid, die kalmte, dat *menagement*, die groote *egards* enz. zal in het oog houden, welke ik uithoofde der kennis van onze *situatie* gevoel, dat altoos zal voegen," enz. (20 November 1801. SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES; Gedenkschriften I. 249).

[3]) Z. die geheel bij DUCASSE afgedrukt T. III. 206—215. (Note de M. SCHIMMELPENNINCK).

uiteengezet en ingevolge het Artikel XVI van het Tractaat van 's Hage, de Bataafsche Republiek met de Fransche verschillende punten bij den definitiven Vrede heeft te regelen. Hij is zeer gevoelig geweest aan de verzekering der welwillende gezindheid van den Eersten Consul, welke de gevolmagtigde Minister der Fransche Republiek hem daaromtrent zoo even bij monde heeft gegeven. Hij vindt heden een nieuwen grond om het voorwerp en den aard dier vorderingen nader toe te lichten. Steeds bezield met den wensch om het einde van deze Negotiatie te bespoedigen, vleit de ondergeteekende zich dat men in zijn ijver de eerlijkheid der beginselen die hem besturen, erkennen zal. Hoewel het tijdstip van het definitief Vredes-Tractaat stellig aangewezen is tot de regeling der belangen die de Bataafsche Republiek betreffen, is de ondergeteekende er verre van te eischen, dat die onderwerpen bij datzelfde verdrag worden omschreven; hij bepaalt zich tot het verlangen dat die punten, overeenkomstig de beginselen der regtvaardigheid en ter voldoening aan de bestaande verbindtenissen, gelijktijdig worden behandeld; dat eene afzonderlijke Conventie tusschen Frankrijk en de Bataafsche Republiek in den loop der onderhandelingen over het eind-verdrag met Engeland, aan de Bataafsche Republiek de voordeelen verzekere die haar zijn toegezegd en die hare ligging en de onberekenbare opofferingen welke men van haar vergt, haar het regt geven te vorderen, ja die het naauw Verbond met de Fransche Republiek haar als van zelf schijnt te waarborgen. Terwijl hij dit middel voorslaat als het meest gereede, het gemakkelijkste en vooral het meest strookende met de vriendschappelijke gevoelens welke de beide Natiën jegens elkander koesteren, houdt de ondergeteekende zich overtuigd dat hij op den bijval van het Fransch Gouvernement mag rekenen. Hij durft hopen, dat de Eerste Consul, van wien de Geschiedenis getuigen zal dat hij steeds de verwachting der vijanden, maar nooit die

van Frankrijks Bondgenooten heeft beschaamd, met welwillendheid de vorderingen van een Volk zal bejegenen, dat zich gedurende dezen oorlog, evenzeer door zijn moed als door zijne getrouwheid en verknochtheid aan de gemeene zaak heeft onderscheiden.

Het Artikel van het Haagsch Tractaat bepaalt, dat bij den Vrede, de Fransche Republiek aan de Bataafsche (aan de Vereenigde Nederlanden), van de veroverde en aan Frankrijk verbleven Gewesten, strooken lands zal afstaan in oppervlakte gelijk aan die bij Art. XII voorbehouden; welke strooken gronds zullen behooren gekozen te worden op de meest geschikte plaats voor de afbakening der wederzijdsche grenzen [1]). De begeerte om de belangen der beide Republieken te bevredigen, heeft het Bataafsch Gouvernement doen besluiten om voor een goed deel af te zien van de schitterende verwachtingen, welke dit Artikel had kunnen wekken. Het meent dus een uitstekend bewijs te geven van zijne gematigdheid, wanneer het zich bepaalt aan te dringen; 1°. op de teruggave van het voormalig Staats-Vlaanderen; 2°. op het bezit van een gedeelte van Gelderland en van Kleefsland, welks grenzen zouden zijn eene lijn getrokken van *Kranendonk* af [2]) (behoorende aan de Bataafsche Republiek), over *Ordingen* tot den Rhijn en door den Rhijn; 3°. dat de grensscheiding der Bataafsche Republiek naar het Oosten de Eems zij, van haren mond af tot *Rheine* en tot de tegenwoordige grenzen der Republiek, langs den grooten weg die van Rheine over *Gildehuis* naar

---

1) Z. in het Eerste Deel van deze *Geschiedenis*, Bijlage XVIII, bl. 110 volgg. het *Projet de Limites pour la République Batave.*

2) Hier schijnen eenige woorden uitgevallen; in het oorspronkelijk beding tusschen den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen en SÉMONVILLE, (10 Februarij 1801; verg. Bijlage XVI bl. 51), volgde na de grensscheiding in den tekst aangeduid, nog deze nadere: „ou du moins par *Meurs* jusqu' au Rhin et par le Rhin."

Delden loopt. De ondergeteekende heeft de eer bij deze Nota een afschrift te voegen van eene op den 5 Januarij 1800 tusschen de beide Republieken gesloten Transactie, en aan welker verpligtingen het Bataafsche Gouvernement zijnerzijds reeds geheel heeft voldaan. Het vordert thans, dat van den kant van Frankrijk de bedingen van Art. 2 dier Transactie worden nagekomen en dat dien ten gevolge het land van *Sevenaer*, gemeenlijk bekend onder den naam van de *Liemers* en in de Bataafsche Republiek geënclaveerd, onverwijld haar eigendom worde, alsmede de stad *Huissen* en haar gebied [1]), met inbegrip van *Malburg* [2]), *Hulhuisen* en eenige dorpen gelegen in de landen van Kuik.

Het Fransch Gouvernement zal ongetwijfeld bemerken, dat er onder al die vorderingen niet eene enkele is, of zij vloeit onvermijdelijk en natuurlijk voort uit de toepassing der reeds bestaande verbindtenissen tusschen de beide Staten. Het zal ongetwijfeld ook beseffen dat redenen van betamelijkheid, veel meer dan staatkundige of handels-overwegingen, uithoofde der gelijkheid van zeden, gebruiken en herkomen der ingezetenen van het voormalig Staats-Vlaanderen, en hunne bijzondere gehechtheid aan hun vroeger Vaderland, tot het terugvorderen van dit klein grondgebied hebben genoopt; een punt voor 't overige van zeer gering belang voor de Fransche Republiek, door de overwinning reeds zoo aanzienlijk verrijkt.

Het Bataafsch Gouvernement zou met het uiten vàn deze wenschen kunnen volstaan, indien niet eene wijze voorzigtigheid en het gevoel van eigenwaarde het den duren pligt opleiden, van den eersten Consul de opheffing te verzoeken van de Artikelen 4, 13 en 14 van het Haagsch Tractaat. Die Artikelen zijn enkel het gevolg van buitengewone en

---

[1]) Z. hiervoren bl. 153.

[2]) Er staat bij DUCASSE III. 208, *Molborgen*.

voorbijgaande omstandigheden [1]); zij behooren te verdwijnen van het oogenblik af dat de grond niet meer bestaat die hen in het leven riep. Een dier Artikelen stelt zeer duidelijk de toekomstige rust der Bataafsche Republiek in de waagschaal, de overige vernietigen hare onafhankelijkheid, kwetsen en beleedigen de fierheid der Natie, en wikkelen de Bataven in eindelooze twisten.

Het Artikel IV luidt aldus: Het aanvallend en verwerend Verbond tusschen de beide Staten zal steeds tegen Engeland plaats vinden in alle gevallen, waarin eene der beide Republieken met dat Rijk oorlog voert.

Het Bataafsch Gouvernement moet zich op dit stuk rondborstig verklaren.

Al te lang hebben eene niet passende eerzucht en eene valsche Staatkunde de Bataven in de oorlogen der groote Mogendheden medegesleept [2]). De roem van een bij uitstek handeldrijvend Gemeenebest is in de stipte nakoming der aangegane verpligtingen, in den aanwas en de handhaving van het crediet, in de goede trouw en de zedelijkheid, in de huiselijke deugden gelegen. Welwillend jegens alle Volken, is het naijverig op aller achting en vriendschap, en wanneer de oorlog eenige deelen der Aarde verwoest, behooren zijne schepen onbevreesd de zeeën te doorkruisen en in de streken door dien geesel vernield, als weldoende en vertroostende Engelen op te dagen. — Een goed Neutraliteitsstelsel is derhalve het eenige dat de Bataafsche Republiek voortaan in het belang van veiligheid en regt van eigendom kan omhelzen [3]). Door den handel ontstaan, kan zij enkel

---

1) Verg. hierbij het *Aperçu sur les rapports respectifs des deux Républiques* (Februarij 1801), Bijlage XXXIII, bl. 111.

2) „Trop longtemps une ambition déplacée et une fausse politique, entraînèrent les Bataves dans les guerres des grandes puissances."

3) „Un bon système de Neutralité est donc le seul que, pour la sûreté et la propriété, la République Batave puisse désormais adopter."

door dezen worden behouden; ook vestigt zij alleen op hem hare laatste hoop. Het is slechts door de nijvere en dagelijksche werkzaamheid van zijne inwoners, dat dit Land — ik erken het, klein op de wereldkaart maar in het oog der wijsgeeren van een zoo roerend belang, aan den afgrond kan worden ontscheurd, in welken het door zijn grond, zijne luchtstreek en alle elementen onophoudelijk schijnt gestort te zullen worden. En zou dan Holland dagelijks gedrongen tegen die magtige vijanden te kampen, zich zonder vrees voor een zeker verderf, aan den strijd met nieuwe vijanden gaan blootstellen die zij niet had uitgedaagd? De voorzigtigheid gebiedt haar met nadruk zich niet in de geschillen te mengen, die Europa kunnen beroeren. De wijsheid verbiedt haar zich door openbare verbindtenissen tot deelneming aan oorlogen te verpligten, wier drijfveren haar te eenen male vreemd zouden kunnen zijn [1]). Hare geographische ligging, de geringe omvang van haar gebied, het klein getal van hare bevolking, hare verbazende Staatsschuld [2]), de ongenoegzaamheid van hare hulpbronnen, met één woord alles legt haar nog veel meer dan andere Staten, den pligt en de noodzakelijkheid op om met alle Mogendheden in vrede te leven, en te allen tijde jegens ieder van haar de stiptste onzijdigheid in acht te nemen. Zouden het niet hare eigenlijke vijanden zijn die haar zouden willen beletten de weldaden van die onzijdigheid te smaken? Mag zij wel in eenige omstandigheid of onder eenig voorwendsel, verpligt worden de wapenen op te vatten zonder regelregt bedreigd of aangevallen te zijn? Gewis hebben de rampen van dezen oorlog haar het regt verzekerd naar een goed stelsel van Neutraliteit te streven en zich onwrikbaar daaraan te houden. — Zij maakt er geene aanspraak op in de

[1]) „La sagesse lui défend de s'engager, par des contrats publics, à prendre part à des guerres dont les motifs pourraient lui être absolument étrangers."

[2]) „L'énorme masse de sa dette publique."

groote aangelegenheden van Europa eene rol te spelen; zij wil zich ten koste van niemand vergrooten noch verrijken [1]. — Al hare kracht en magt ligt in den arbeid [2]. Wien zou zij met zulke beginselen aanstoot kunnen geven? Zijn niet integendeel die beginselen de waarborgen van hare rust? En welke voordeelen op krijgsgebied zou de Fransche Republiek uit een aanvallend en verwerend Verbond met de Bataafsche kunnen trekken? Zou Frankrijk, door de natuur bestemd om als de omstandigheden het daartoe noopten op den Oceaan al de wonderen te hernieuwen die het zoo ruimschoots op het Vasteland heeft volbragt, ooit een wezenlijke behoefte kunnen hebben aan den bijstand der Bataafsche Marine? Zouden eenige Bataafsche schepen aan de strijdkrachten van het Fransche Zeewezen zooveel bijzetten? Zouden de voordeelen die men van die schepen zou trekken, kunnen opwegen tegen die welke de Neutraliteit der Bataafsche Republiek Frankrijk kan aanbieden? Zouden niet enkel door die Neutraliteit, de nieuwe Fransche Departementen beschermd worden? Zou die Neutraliteit niet aan de Fransche Republiek onuitputtelijke hulpbronnen van allerlei aard verschaffen [3]? Zouden niet alsdan hare havens bij voorkeur en met al den ijver der vriendschap, door de Bataven steeds van leeftogt voorzien worden? Zoude zoodanige onderstand voor een oorlogvoerende Mogendheid van een zoo wezenlijk belang, niet van een meer onmiddellijk en onbetwistbaar nut zijn, dan de vereeniging van een Bataafsch Eskader met de Vloten van Frankrijk? Bewijst niet de ondervinding van den jongsten tijd, dat de kooplieden der Bataafsche Repu-

---

[1] „Elle n'a point la prétention de jouer un rôle dans les grandes affaires de l'Europe; elle ne veut ni s'agrandir ni s'enrichir aux dépens de qui que ce soit."

[2] „Le travail fait toute sa force et sa puissance."

[3] „N'est-ce pas cette Neutralité qui assurerait à la République Française des ressources inépuisables dans tous les genres?"

bliek, vóór zij in dezen oorlog gewikkeld was, al de aan zee gelegen steden van Frankrijk van leeftogt voorzagen [1])? Van het oogenblik af dat de Bataven daaraan een werkdadig deel hebben genomen, waren hunne persoonlijke hulpbronnen uitgeput. Zou Frankrijk zooveel ontberingen hebben moeten verduren, zou het zulke bezwarende verbindtenissen tot levering van het benoödigde hebben aangegaan, zoo de omstandigheden hadden toegelaten dat de Vlag van zijne Bondgenooten gedurende dezen oorlog vrij bleef? Het is dus inzonderheid uit het oogpunt der hulpbronnen welke de handel aanbiedt, dat het Fransch Gouvernement het nut der Alliantie met de Bataafsche Republiek zal beschouwen. Voorzeker, als de gematigdheid, de heldenmoed, de wijsheid en het genie de Rijken bestuurden, en indien zoovele deugden de Aarde zoolang versierden als zij in de Geschiedenis zullen leven, zou de Bataafsche Republiek onbekommerd zijn op het punt, waartegen zij nu opkomt. Maar groote mannen zijn sterfelijk [2]). Men bewondert hun voorbeeld, maar dat voorbeeld wordt niet altijd nagevolgd. Beter dan iemand is de Eerste Consul in staat de juistheid dier aanmerkingen te waarderen; en zijne staatkunde is te opgeklaard dan dat hij niet de onberekenbare voordeelen zou bevroeden, welke Frankrijk in moeijelijke tijden uit de Neutraliteit der Bataafsche Republiek zou kunnen trekken.

Het wèlbegrepen belang der beide Republieken eischt dus

---

1) „L'expérience de nos jours ne prouve t-elle pas qu'avant que la Batavie fût engagée dans cette guerre, ses négociants approvisionnaient toutes les villes maritimes de la France?" Z. ook de ***Mémoires et Correspondance de Mallet du Pan pour servir à l'Hist. de la Révolution française*** (Paris 1851) T. II. 31 (1794) (uitgegeven door SAYOUS).

2) „Mais les grands hommes meurent. — Le Premier Consul est plus que personne dans le cas d'apprécier la justice de ces réflexions; sa politique est trop éclairée pour ne pas prévoir les avantages immenses que, dans des temps difficiles, la France doit retirer de la neutralité de la Batavie."

de opheffing der bepaling van het Haagsch Tractaat. De ondergeteekende is gelast die met den meesten aandrang te verzoeken.

De Artikelen XIII en XIV van datzelfde Tractaat, waartegen de ondergeteekende Ambassadeur insgelijks in last heeft op te komen, behelzen het navolgende:

Art. XIII. Er zal in de vesting en haven van Vlissingen uitsluitend eene Fransche bezetting zijn, in vrede zoowel als in oorlogstijd, totdat daaromtrent door de beide Natiën iets anders bepaald worde.

Art. XIV. De haven van Vlissingen zal aan beide Natiën in volle vrijheid gemeen zijn. Het gebruik daarvan zal bepaald worden bij een door de contracterende partijen vastte-stellen Reglement, hetwelk als Bijlage aan het tegenwoordig Tractaat zal gehecht worden.

De ondergeteekende acht het overbodig de menigvuldige onaangenaamheden, de verdrietige geschillen, de ongelukken zelfs, waartoe dit gemeenschappelijk gebruik sedert het bestaat aanleiding heeft gegeven, ten deze in het geheugen te roepen [1]). De ongelukken zijn het onvermijdelijk gevolg geweest van een onnatuurlijken toestand, die in strijd is met de beginselen van een wijs, vrij en verlicht Bestuur. De stellers zelve van het Verdrag hadden voorzien, dat dit gemeenschappelijk gebruik, hetwelk in de uitvoering gepaard ging met zooveel ongerief en moeijelijkheden, onvermijdelijk de beweeggrond en gelegenheid zou worden tot de bedenkelijkste geschillen, vermits zij bij het 5e Artikel van het Reglement hadden bepaald dat deze door scheidslieden

---

[1]) „Le soussigné croit utile (inutile?) de rappeler ici les désagréments nombreux, les altercations pénibles, les malheurs même, auxquels cette communauté d'usage a donné lieu depuis qu'elle existe." — Verg. ook deze *Geschiedenis*, Iste Deel, bl. 182, en aldaar deze zinsnede uit SCHIMMELPENNINCK's Nota, medegedeeld bij Mr. HERMAN BOSSCHA, *Gesch. der Staatsomwenteling in Nederland* (Amsterdam 1814) Iste Stuk, Aanteeken. bl. 5—12.

zouden worden beslecht. De ondervinding heeft maar al te zeer hunne vrees bewaarheid. Het Bataafsch Gouvernement, na in achtereenvolgende Nota's alle gronden te hebben uitgeput welke de billijkheid en de rede aan de hand gaven ten betooge dat die staat van zaken onvereenigbaar is met de rust der bevolking en met het waar belang der beide Natiën, en na vruchteloos op dit punt de regtvaardigheid der Fransche Regering te hebben ingeroepen, heeft zich ten laatste genoodzaakt gezien zelf de uitspraak van scheidslieden uit te lokken.

Die vordering, schoon op den tekst van het Tractaat steunende, is zonder uitwerking gebleven, maar deze omstandigheid zelve heeft de hoop versterkt, welke het Bataafsch Gouvernement van de bedoelingen van den Eersten Consul te dien aanzien, heeft moeten opvatten. In zijn stilzwijgen heeft het de begeerte meenen te ontwaren om zich op het tijdstip van den Vrede, het genot voor te behouden van eene edelmoedige en hooghartige daad, die hem door den dubbelen band van het belang en van de erkentelijkheid, de verkleefdheid der Bataafsche Natie voor immer verzekert.

Zulke verheven beschouwingen kunnen den Eersten Consul niet onverschillig zijn; al wat groot, edel en hoog is huisvest in zijne ziel [1]); en het is daarom, dat de Bataven zich vleijen dat hij er eenig belang in zal stellen hunne be-

---

[1]) Uit het schrijven van SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, van 20 November 1801 (*Gedenkschriften* I, 250): „Doch ik verwacht desniettegenstaande *veel* van de kracht onzer argumenten, *veel* van den grooten BONAPARTE," zou men moeten afleiden, dat onze Staatsman zich in ernst, nu en dan vleide met de magt van den Eersten Consul te overreden, hij die eenige maanden vroeger „de inderdaad aandoenlijke worsteling van het Zwitsersche Gouvernement" tegen den onbuigzamen Man, „van nabij en van zeer nabij" gezien had! — Wat hadden al die „welsprekende, hartroerende en tevens mannelijke remonstrantien" gebaat? „Al dit heeft niets kunnen helpen." (7 Junij 1801, *Gedenkschriften*, I. 241).

zorgdheid te matigen; dat hij de Artikelen 13 en 14 van het Haagsch Verdrag zal laten varen en aan geheel Europa het bewijs geven dat Frankrijk niet vruchteloos hunne vrijheid en onafhankelijkheid heeft gewaarborgd.

De ondergeteekende na aldus met de volle ontboezeming van een onbegrensd vertrouwen, de wenschen en verwachtingen van zijn Vaderland te hebben blootgelegd, zal de eer hebben deze Nota te besluiten met den Franschen Gevolmagtigden Minister te verzoeken haar wel onverwijld onder de oogen van den Eersten Consul te willen leggen, en hem te verklaren hoe het Bataafsch Gouvernement verlangt die zaken op eene snelle, rondborstige, eerlijke en beide Natiën waardige wijze afgedaan te zien. In het eigen oogenblik waarin de roem en het geluk der wapenen aan Frankrijk, met den algemeenen Vrede, de zekerheid schenkt van eene onbenevelde welvaart, kan het Bataafsch Gouvernement aan zijne medeburgers slechts troostgronden aanbieden. En toch zal het die gaarne aan zijnen Bondgenoot dank weten in een tijd, waarin die zoo hoog noodig zijn. Als de Bataafsche Republiek zal uitgenoodigd worden een verdrag te onderschrijven dat het verlies van hare kostbaarste en gewigtigste kolonie bevestigt [1]), zal zij den geheelen omvang van dit offer minder levendig gevoelen, wanneer tezelfdertijd de Eerste Consul de bitterheid daarvan wel gelieft te verzachten door eene daad van billijkheid en grootmoedigheid, welke hem een onvergankelijke aanspraak zal geven op de erkentelijkheid van een wijs en gevoelig Volk."

Wij hebben uit meerdere Nota's of Memoriën van den Bataafschen Diplomaat [2]), dit keurig bewerkt geschrift als

---

[1]) „Lorsque la Republique Batave sera appelée à souscrire à un Traité qui consacrera la perte de la plus précieuse et de la plus importante de ses colonies, elle sentira moins vivement toute l'étendue de ce sacrifice, si, à la même époque, le Premier Consul *daigne* en adoucir l'amertume" enz.

[2]) Die van 28 Februarij 1802, vindt men als Bijlage tot SCHIMMELPEN-

eene proeve medegedeeld. Nog andere roerselen evenwel dan die van klemmende betoogen kon SCHIMMELPENNINCK dáár waar dit met vrucht zijns inziens, zou plaats hebben, in het werk stellen, zoo te Parijs als te Amiens, en wel naar aanleiding van hetgeen al vroeger met SÉMONVILLE was overeengekomen [1]), bij JOSEPH BONAPARTE. Bleef deze voor de dringende taal, voor het beroep van zijn Ambtgenoot op de plegtigste beloften der Franschen in 1795 en later herhaald, onverbiddelijk, de *arguments irrésistibles* zouden misschien meer vermogen. „Het Geheim Besogne voor de zaken van Amiens, dat de handen vrij heeft, meldde VAN DER GOES, zal, ingeval van voordeeligen uitslag, de zaak *in 't groot* beschouwen, wees daarop gerust; doch, is die uitslag niet voordeelig, blijft de beurs zeer digt gesloten [2])."

Eene vroegere depêche (van 27 October 1801), op een tijdstip geschreven, toen SCHIMMELPENNINCK zich nog in de hoofdstad bevond, legt de zaak zoo naakt doenlijk open, hoewel de namen der daarin betrokken personen, schier onleesbaar (nogtans doorschijnend) gemaakt zijn; terwijl de onderlinge verhouding dier lieden uit geloofwaardige berigten van hunne geestverwanten boven allen twijfel is gesteld. „Indien ik, (zoo luidde de magtiging van den toenmaligen Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, tot het doen dier geheime uitgaven) op verzekeringen, bij herhaling gegeven, kan staat mrken, is SÉMONVILLE altoos in groote vriendschap [3]) met JOSEPH, en MARET. SÉMONVILLE heeft nimmer aan JOSEPH eene bepaalde som beloofd voor de *begeerde pointen*, (daar

---

NINCK's Gedenkschriften I. 350—352; bij DUCASSE, T. III. 195—198. De vroegere van 28 December 1801 leest men in de Gedenkschriften I. 344—347.

1) Den 10 Februarij 1801. Verg. Bijlage XVI, bl. 51.

2) Aan SCHIMMELPENNINCK, 11 December 1801.

3) Verg. ARNAULT, *Souvenirs d'un sexagénaire*, T. II. 304 suiv. over de vriendschap tusschen MARET (later Hertog van *Bassano*) en SÉMONVILLE. — Z. ook wegens MARET, Bijlage V, bl. 12 volg.

ik u in alle geval, bid zeer *attent* op te wezen; en vooral het 4e point [1]), dat Frankrijk weinig interesseert, doch een kind van u is, niet te vergeten;) en de reden daarvan laat zich voelen; maar altoos van eene rijke belooning gesproken, schoon ik hem *schriftelijk* heb gegeven, dat men 5 tonnen *spenderen* wilde voor de begeerde pointen. Ik oordeel het beste dat gij bij de eerstmogelijke gelegenheid het *Aperçu met de daarbij gehoorende begeerde pointen, aan* JOSEPH doet kennen, en hem vier à 5 tonnen gouds verzekert, bijaldien ons deze *glad en gaaf* worden toegekend. — Deze *pointen* zijn in der tijd na rijp beraad *geatresteerd* [2]), en men wil (het Staatsbewind) volstrekt zich daaraan houden, BONA(PARTE) ten minste, niet meerder noch minder vragen. Krijgen wij minder, zal de belooning voor JOSEPH geproportioneerd, te onzen welgevalle, verminderd worden: dit zal hij ligt begrijpen. Hierop kunt gij doorgaan, mijn Vriend, en dus met JOSEPH op dien voet met uwe gewone prudentie handelen. Het *eerste* der vier pointen ligt ons zeer na aan 't harte; — en de Engelschen zullen, zoo ik vast stel, ons daarin niet tegenwerken, en zelfs ons helpen."

Droevige staaltjes der politieke moraliteit van die dagen, welke ter liefde van het diep gezonken Vaderland tot het bezigen van dergelijke middelen, als eeniglijk doeltreffend verleidde! Het tafereel, door den Britschen Minister te Parijs gedurende de Negotiatie van Lord CORNWALLIS te Amiens, van de inborst der lieden met welke hij te doen had en van den zedelijken toestand in 't algemeen geschetst [3]), komt zelfs te donker voor om niet van eenige overdrijving verdacht te worden. JACKSON was met een niet te hoogen dunk van het karakter der Fransche Natie, uit Engeland

---

[1]) Verg. de Bijlage XVI, bl. 51 (*Zevenaer*, *Huissen* enz.)

[2]) In de Vergadering van het *Uitvoerend Bewind*.

[3]) Diaries and Correspondence of the Earl of MALMESBURY Vol. IV. 71 (27 April, 2 Mei 1802).

overgestoken; maar toch de pogingen der Franschen om te bedriegen, hunne dubbelhartigheid, hunne kwade trouw, onbeschoftheid en ijdelheid overtroffen alles wat hij zich daarvan ooit had kunnen voorstellen. Onlijdelijk was hunne bejegening van elk die in meerdere of mindere mate van hen afhankelijk was; tergend, gemeen en onvoegzaam waren BONAPARTE's manieren, hoewel door zekere gevatheid en tact getemperd; maar TALLEYRAND, de Minister van Buitenlandsche Zaken, was wel de onbeschaamdste leugenaar, dien hij immer had aangetroffen, en niemand (BARBÉ MARBOIS uitgezonderd [1])) gaf zich zelfs de moeite, om voor een eerlijk man te worden gehouden. Een en ander heldert JACKSON op met allerlei dingen, die hem en anderen waren wedervaren.

Maar ook te Londen had men van onze zijde niet stil gezeten, en ook tot slinksche wegen de toevlugt genomen. „Uwe confidentiele, berigtte VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, heeft mij gister aanleiding gegeven om in 't volle Bewind te doen besluiten om aan TINNE 1000 pond st. ter hand te doen stellen voor het congé en remuneratie van den geheimen Correspondent [2])." Doch het was niet uit Engeland, veelmin op punten waar de stoffelijke belangen der beide Zeemogendheden, voorheen staatkundig zoo naauw verbonden, elkander op koloniaal gebied of in andere opzigten kruisten, dat men met vertrouwen veel heils te gemoet kon zien. Wat kon men van een Kabinet verwachten dat om te eer den Vrede met Frankrijk te verwerven, het Huis van *Oranje*, met welks lot GEORGE III zoozeer bewogen was, had opgeofferd [3])? Noch de achting

---

[1]) Men leert dien regtschapen Staatsman kennen uit zijn *Journal d'un déporté non jugé, ou Déportation en violation des Lois, décrétée le* 18 *Fructidor an V* (4 Sept. 1797) Bruxelles 1836 (2 deelen).

[2]) 27 October 1831 (confid.). Verg. hierbij SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 257 volg.

[3]) Lord AUCKLAND 28 October 1801 aan Lord ROSSLYN: „and though I am

en genegenheid welke SCHIMMELPENNINCK den weldenkenden Lord CORNWALLIS had ingeboezemd, noch de betrekking welke de Bataafsche Gezant al vroeger met den Britschen Commissaris MERRY, die bij zijn' Chef veel vermogt, te Parijs had aangeknoopt, waren in staat de eens tusschen OTTO en HAWKESBURY beraamde schikkingen te veranderen, veelmin BONAPARTE's onverzettelijken wil aan het wankelen te brengen. Bij de Engelsche Staatslieden zelve van dien tijd vindt men daarvan eene gereede oplossing. Tegen de moeijelijkheden der diplomatische taak hem aanbevolen, was de openhartige en meer krijgskundige dan politisch voorbereide CORNWALLIS niet opgewassen [1]), en de meerdere bekwaamheid van zijn medehelper MERRY werd nu en dán verlamd door den ondergeschikten rang, in welken hij werkzaam was en die het voeren van eene taal, als in den mond van een' Ambassadeur zou gevoegd hebben, niet gedoogde. Hij werd door de aanzienlijke Vertegenwoordigers der vreemde Magten te zeer overschaduwd. En wat eindelijk SCHIMMELPENNINCK's bedrevenheid in de Engelsche taal aangaat, die het misverstand tusschen de onderhandelaren gerezen wel eens verhielp en als van zelf den omgang met den Bataafschen Diplomaat begeerlijk maakte, zij kwam even vóór het sluiten van het Tractaat, JOSEPH BONAPARTE, en naar diens eigen erkenning, Frankrijk op een netelig oogenblik te stade, toen het

---

indignant at our wretched silence respecting the interests and indemnities of the House of *Orange* — a silence which no possible explanation can justify." AUCKLAND, *Correspondence*, IV. 147.

1) „In speaking of the Negotiation, he (JACKSON) was compelled to say, its having terminated so disadvantageously to us was greatly to be attributed to Lord CORNWALLIS, „his *drowsiness*," and total want of practice and experience in matters of *that* kind; that MERRY wrote all the despatches, and that although he, MERRY, thought very well and was a strong-headed man, yet he was far from being *an equal* to cope with those opposed to him at Amiens" — MALMESBURY, *Diaries* IV. 71.

Congres onverrigter zake dreigde te scheiden; maar een bepaald voordeel trok onze Republiek zelve daaruit niet. Al hetgeen, in weerwil van de dienst, die SCHIMMELPENNINCK den Eersten Consul nog zoo versch had bewezen, niet belette dat deze den Ambassadeur op de grofste wijze bij de eerste ontmoeting toesnaauwde, jegens hem, zoowel als jegens AZARA, geheel uit het oog verliezende wat men naar Volkenregtelijke beginselen den Gezanten verschuldigd is [1]).

Voorzeker had onze Gevolmagtigde gedurende de zes weken zijner uitsluiting van het Congres, en ook naderhand tegen zoodanige beleedigingen niet gevrijwaard, al den tijd tot bitter nadenken over de onbeduidende rol voor hem weggelegd, gelijk voor alle Gezanten van kleine Staten, die in zulke zoogenaamd Europesche bijeenkomsten verschijnen om te onderschrijven wat de grootere hebben besloten. Reeds al te lang had hij in Frankrijks hoofdstad verkeerd, om niet „zeer wel de positie van eenen Negotiateur voor eene Republiek te gevoelen, welke met eene populatie van twee millioenen zich gesteld vindt tusschen twee Mogendheden, welke ruim veertig millioenen inwoners vertoonen [2])."

Te 's Hage, van het tooneel verwijderd waarop SCHIMMELPENNINCK met al die bezwaren persoonlijk kampte, had men moeite alle begrip van onafhankelijkheid te laten varen. Wij hebben hiervoren zijne Memorie van 4 Februarij 1802, hoe uitvoerig dan ook, als eene treffelijke proeve van zijne bekwame pen, letterlijk opgenomen en tevens ten bewijze, hoe onze Staatsman beducht de zaken tot het uiterste te

---

[1]) „And, infact, BUONAPARTE himself, at least the same day, talked to AZARA, (the Spanish Ambassador,) and to SCHIMMELPENNINCK, (the Dutch one,) on this step in a way and style he would have treated *his lowest dependants*, and they bore it *as submissively*." MALMESBURY, *Diaries* IV. 72. — Verg. hiermede in SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 307, BONAPARTE's uitval: „Combien de millions avez vous donné à JOSEPH pour les articles?"

[2]) Aan VAN DER GOES, 20 November 1801. Gedenkschriften I. 250, 278.

drijven, het wapen der gemoedelijkheid hanteerde om, waar geen beroep op het regt hielp, den ijskouden Corsikaan zoo mogelijk te vermurven. Twee dagen later [1]), kreeg VAN DER GOES in last van de Leden van het Geheim Besogne BRANTSEN en QUEYSEN, naar *Amiens* te schrijven, en niettegenstaande onze Gevolmagtigde had medegedeeld dat men van de Fransche zijde steeds bij het stelsel volhardde om *vóór* de teekening van het Tractaat met Engeland, niets over de door ons begeerde punten met hem te willen bepalen, maar dit op mondelinge beloften, tot *na* de teekening uit te stellen, aan SCHIMMELPENNINCK te verklaren:

„Dat het Bataafsch Gouvernement zich verpligt rekende om ten sterkste te blijven aandringen dat gelijktijdig bij het teekenen van den Vrede met Engeland, voldaan wierd [2]) aan het XVI[e] Artikel van het Tractaat van 16 Mei 1795;

Dat de geheele Natie het oog had op de behandeling van deze zaak, en aan een nieuw Gouvernement nooit zoude vergeven het sluiten van een Vrede, waarbij dat Tractaat op alle wijze geschonden wierd;

Dat het Staatsbewind wel in consideratie kon nemen de moeijelijkheid, die zich misschien opdeed om bij het teekenen van den Vrede met Engeland aan de stipulatie bij gemeld XVI[e] Artikel vervat, dadelijk in alle uitgestrektheid te voldoen, en zich te dien opzigte gaarne wilde verlaten op de *loyauteit* van den Eersten Consul; doch dat er ten minste voor de cessie van *Ceylon* tegen de uitdrukkelijke letter van het Tractaat, iets wezen moest, 't welk het gemis van die belangrijke [3]) kolonie, aan de Bataafsche Natie dragelijk maakte;

Dat de renuntiatie [4]) aan het XIII[e] en XIV[e] Artikel van

---

1) Geheime Notulen van 6 Februarij 1802.

2) „Effect sortere."

3) „*Importante.*"

4) Door Frankrijk.

het Tractaat, waardoor de haven van *Vlissingen* wederom geheel aan de Republiek zoude komen, het eenig geschikt middel was om de gemoederen te stillen;

Dat die afstand aan geene zwarigheden onderhevig kon zijn, dewijl hij volkomen afhing van de welwillendheid van den Eersten Consul;

Dat de Minister Plenipotentiaris van den Staat dus daarop steeds moest blijven *insteren*, en indien hij onverhoopt geen gehoor mogt vinden en gegronde vrees hebben, dat de andere Negotiateurs zonder zijne *concurrentie* zouden sluiten, zich echter in allen geval de bevoegdheid moest voorbehouden herwaarts een koerier te zenden, ten einde nadere Instructiën omtrent dit punt te vragen." Voor het overige liet de Commissie uit het Staatsbewind aan den ijver en het beleid van den Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK over, ter bekoming van gemelden afstand zoodanige stappen, hetzij mondeling hetzij schriftelijk te doen, als hij ten nutte van het Land geraden zou oordeelen.

De handelingen der Commissie en die van het Staatsbewind zelf van den 8sten [1]) en den 10den Maart liggen voor ons, uit welke evenzeer blijkt van het loffelijk streven van den Bataafschen Gevolmagtigde om dat doel te bereiken, als van de hardnekkige weigering der Fransche Regering om het redelijk verlangen in de Nota's en Memoriën van SCHIMMELPENNINCK nu eens tot JOSEPH, dan weder onmiddellijk tot den Eersten Consul of tot den Minister TALLEYRAND uitgesproken, te bevredigen. Men verwaardigde hem ten laatste niet eens met een antwoord [2]). — Wat nu te doen? het hoofd

---

[1]) In het Geheim Besogne waren tegenwoordig VAN BURMANIA RENGERS, Voorzitter, QUEYSEN, DE BEVEREN, BRANTSEN en de Secretaris van Staat VAN DER GOES.

[2]) Nota van SCHIMMELPENNINCK in de Gedenkschriften, I. 358 (Amiens, 14 Maart 1802). — Zijn brief aan TALLEYRAND van 28 Februarij was nog onbeantwoord.

in den schoot leggen en behoudens eene of andere half protesterende verklaring, voor de overmagt bukken, dan wel zonder zich vervaard te laten maken, de onderteekening van het Tractaat weigeren? Of zou men in de beloften van JOSEPH BONAPARTE, namens den Eersten Consul gedaan, dat het Bataafsch Gouvernement onmiddellijk *na* het teekenen van den Vrede voldoening zou erlangen, hoe dubbelzinnig of onbestemd de verklaring van den Franschen Gevolmagtigde dan ook luiden mogt [1]), berusten en de strekking van die beloften als zóó bepaald en verbindend, bij eene diplomatische Nota van onzen kant ten breedste uitmeten, opdat de Eerste Consul althans uit een zedelijk oogpunt niet meer terug kon, maar de gegeven beloften gestand moest doen? Terwijl de Commissie uit het Staatsbewind volhardde bij de gedragslijn, reeds den 6 Februarij afgebakend, kon het volle Collegie den 10 Maart tot geen eindbesluit komen. Het hield de beide vraagpunten in Advies, welke men aldus had geformuleerd:

„1°. Of namelijk, indien het Britsch Gouvernement blijft weigeren de erkenning van het door ons gereclameerd principe van *schadeloosstelling*, het Bataafsch Gouvernement in die weigering kan berusten?

2°. Ingeval men de zaken met Frankrijk niet verder kan brengen, dan tot de verklaring en beloften in naam van den Eersten Consul gedaan en voorkomende in de Nota van JOSEPH BONAPARTE en in den brief van den Minister van Buiten-

---

1) In SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften I. 354. (Nota van JOSEPH BONAPARTE 29 Ventose 10e jaar, 20 Maart 1802). Op de Verbale Nota van den Bataafschen Gevolmagtigde van den 14 Maart, antwoordt JOSEPH, „dat hij overeenkomstig de bedoelingen van zijn Bestuur handelt, door den Bataafschen Gevolmagtigde op nieuw van de welwillendheid des Eersten Consuls" jegens het Bataafsche Gemeenebest te verzekeren, even als van deszelfs bepaald voornemen (intention) om de zaak van *Vlissingen* en de overige punten bij deszelfs Nota opgenoemd, ten genoegen van het Bataafsche Gemeenebest, *en overeenkomstig de belangen der beide Natiën* af te doen."

landsche Zaken (TALLEYRAND), wat dan eindelijk de Bataafsche Minister, tot de teekening gedrongen [1]) wordende, moet doen? of hij moet blijven weigeren en het goed of kwaad effect van die weigering met alle de gevolgen van dien afwachten, dan wel of hij bij eene wèl doorwrochte Nota aan den Franschen Plenipotentiaris moet declareren: „Dat het Bataafsche Gouvernement in de verklaringen en beloften, uit naam van den Eersten Consul bij de Nota van zijnen Broeder en bij de missive van den Minister TALLEYRAND gedaan, *heeft gezien het solemneel en volkomen acquiescement van den Eersten Consul in de begeerde poincten van het Bataafsch Gouvernement.*

Dat het Bataafsch Gouvernement *wars van alle suppositie van eenige equivoque of evasive bedoeling in die plegtige verklaringen*, hem Plenipotentiaris expresselijk gelast heeft om bij eene formele Nota aan den Franschen Plenipotentiaris te declareren, dat het alleen is op grond en op de trouw van die plegtige beloften, dat hij geautoriseerd is om het Tractaat te teekenen, en dat het Bataafsch Gouvernement mits deze onmiddellijk na de teekening, de *praestatie* van deze solemnele verbindtenis van de zijde van het Fransch Gouvernement zal verwachten [2]).”

Hoewel nu het Staatsbewind eerst na eene nieuwe beraadslaging tengevolge van SCHIMMELPENNINCK's schrijven van 22 Maart daaraanvolgende, twee dagen later gehouden, den Gezant de gave magtiging tot het teekenen van het definitief Tractaat verleende [3]), was toch wel nooit te 's Hage de

---

[1]) „Geprovoceerd.”

[2]) Extract uit het secreet Register der Besluiten van het Staatsbewind, Departement van Buitenlandsche Zaken. Woensdag den 10 Maart 1802.

[3]) „Waarop gedelibereerd zijnde, is besloten het verrigte van den Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris SCHIMMELPENNINCK allezins te lauderen en te approberen, *berustende het Staatsbewind bij de gedane demarches*, en autoriserende mits dezen hem Plenipotentiaris om tot de formele teekening van het definitif Tractaat over te gaan onder beneficie van de declaratie hierboven vermeld” (die van JOSEPH BONAPARTE). *Extract uit het*

bedoeling geweest, die onderteekening te weigeren. Men verlangde slechts zich voor het oog der Natie eenigermate te dekken, door het bewijs te leveren dat men hare grieven zooveel onze politieke zwakheid toeliet, had zoeken weg te nemen; de bekrachtiging van het verdrag stond al lang te voren vast, en kon na de toetreding tot de Preliminairen, na den algemeenen kreet om Vrede, wel niet zonder nog erger teleurstelling te wekken, worden onthouden. De gansche diplomatische strijd tusschen SCHIMMELPENNINCK en JOSEPH BONAPARTE had ten oogmerk om de volledigste beloften van den Eersten Consul af te persen, en voorts om hoe schraal de uitkomst daarvan zijn mogt, daaraan een hoogere beteekenis te geven, dan in den kennelijken zin der Fransche Regering lag [1]). Wanneer het voornemen om tot elken prijs den Vrede te maken, niet in de afspraak van het Bewind met den Bataafschen Gevolmagtigde vooraf bepaald en uitgedrukt was geweest, hoe zou SCHIMMELPENNINCK van zich hebben kunnen verkrijgen [2]) de niets beduidende verklaring van JOSEPH als eene *„alleroompleetste* voldoening" aan het Staatsbewind smakelijk voor te dragen met weglating in zijne depêche van de alles vernietigende woorden, die zoo helder als de dag den toeleg van BONAPARTE en TALLEYRAND verrieden om Frankrijks belang te handhaven en derhalve den begeerden afstand van *Vlissingen* enz. niet te doen? Waarom anders geheel geswegen

---

secreet Register der Besluiten van het Staatsbewind, *Departement van Buitenl. Zaken*, *Woensdag* 24 *Maart* 1802.

1) Verg. THORBECKE, *Historische Schetsen* bl. 124.

2) „Dat hij (SCHIMMELPENNINCK) daarop (na de Nota van 14 Maart) zes dagen later van den Franschen Gevolmagtigde ontvangen had eene Nota, waarbij die Gezant hem in naam van den Eersten Consul de plegtigste verklaring doet van deszelfs intentie om *bepaaldelijk en uitdrukkelijk het object van Vlissingen en de andere pointen door den Bataafschen Minister bij zijne Nota opgegeven, ten genoegen van het Bataafsch Gouvernement te zullen termineren.*" — (Aldus onderschrapt overgenomen in evengemeld Extract uit het secreet Register van 24 Maart 1802).

van het Fransche voorbehoud, dat de zaak eigenlijk liet zoo als zij al die jaren geweest was: *„selon les intérêts des deux Nations?"* Op dienzelfden 20 Maart toch berigtte JOSEPH zijnerzijds aan TALLEYRAND, in dezelfde depêche waarin hij eerst van SCHIMMELPENNINCK's goede diensten bij Lord CORNWALLIS gewag maakte, dat hij van den Bataafschen Minister eene Nota had ontvangen, die hij om zich van hem eindelijk eens af te maken had beantwoord op eene wijze, welke den Eersten Consul tot *niets* verbond [1]).

Het leek er dus wel naar, dat SCHIMMELPENNINCK op den goeden weg zou geweest zijn om datgene af te doen wat men reikhalzend van hem in Holland verlangde. „Ik hoop," schreef VAN DER GOES den 13 Maart 1802, „dat gij de zaak van *Vlissingen*, waarop men hier meer en meer prijs stelt, vóór uwe afreize zult kunnen *termineren*. Men zal ongaarne de troupes houden langer dan bij de Conventie bepaald is. Mijn wensch was, dat de Eerste Consul met propositiën voor den dag kwam. Men heeft nog niet geantwoord op de liquidatie, waarbij ons nog omtrent 4½ millioenen competeert. Ik krijg continuëel aanmaning om u op deze en diergelijke reclamatiën indachtig te maken."

En toch, in weerwil van het gering uitzigt, dat de Negotiatiën te Amiens op de vereffening van al die geschillen te onzen voordeele openden, kondigde diezelfde brief van den Secretaris van Staat de weldra te verwachten diplomatische stukken, houdende de goedkeuring van het viervoudig Tractaat, door SCHIMMELPENNINCK's zendeling uit 's Hage over te

---

1) „Vous trouverez aussi une Note du Ministre Batave et une réponse que j'ai jugée indispensable pour n'avoir *plus de démêlé* avec lui, tant l'effet en est d'ailleurs *détruit* par la dernière phrase, *selon les intérêts des deux Nations.*" Noch SCHIMMELPENNINCK's Note Verbale, noch JOSEPH's antwoord daarop, deelt DUCASSE T. III. 332 mede, zich met de aanmerking vergenoegende: „Ces pièces nous ont semblé inutiles à placer ici." — Was het minachting of schaamte die hem weêrhield?

brengen, bij voorbaat aan [1]); — van het Tractaat dat eerst 14 dagen later zou worden onderteekend! Zoo liep dan wel de Bataafsche Gevolmagtigde niet het minste gevaar door het Bewind te worden gelogenstraft, indien hij voor 's Lands waardigheid minder bezorgd, zelfs vóór het tot niets verpligtend declaratoir van JOSEPH, zich bereid had betoond het Tractaat te teekenen. De opgewonden taal waarin VAN DER GOES den Gezant, „met het groote werk, zoo meesterlijk volbragt," geluk wenschte, getuigt van de behoefte aan verademing van den negenjarigen krijg. „Niemand," hij herhaalde het [2]), „in onze geheele Republiek, had in de gegeven omstandigheden, grooter en beter diensten kunnen bewijzen, niet aan het Vaderland alleen, maar aan geheel Europa. De gedachte alleen dat zonder Vrede ons Land verloren was, doet mij dezen Vrede hoe die dan ook zijn moge, dubbel zegenen." Niet overbodig evenwel werd het geacht bij de mededeeling der heugelijke tijding aan de Natie, meer bepaald het goede te doen doorstralen dat het Tractaat, den 27 Maart te Amiens tot stand gekomen [3]), voor ons behelsde. SCHIMMELPENNINCK zelf had dien wenk gegeven, en zoo zagen de volgende Aanmerkingen van officiëlen oorsprong [4]), gelijktijdig met het Verdrag, in onze dagbladen het licht.

„Wanneer men zich in de omstandigheden plaatst, waarin

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 13 Maart 1802: „Ik zal denkelijk SMISSAERT Vrijdag of Zaturdag kunnen expedieren met de 3 *ratificatiën*," (*zeer confid.*) voor Frankrijk, Engeland en Spanje.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK 30 Maart 1802 (confid.).

[3]) Uit Amiens medegebragt door den Secretaris bij de Bataafsche Legatie op het Congres, SMISSAERT.

[4]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 2 April 1802: „Ik vertrouw aan uw oogmerk voldaan te hebben met de aanmerkingen die gij achter het getranslateerde Vredes-Tractaat in de nevensgaande Courant vinden zult, en die ook in alle andere Couranten geplaatst zijn." De aanklevers van het Huis van *Oranje* ontveinsden hunne teleurstelling niet. (t. a. p.).

de Republiek door de rampen van den oorlog gebragt was, moet men de Bataafsche Natie opregt gelukwenschen met deze uitkomst van zaken. Wie had twee jaren geleden zich een Vrede over het algemeen zoo gunstig durven voorspellen? wie had zich durven vleijen dat de Republiek weder in het volle bezit zoude gesteld zijn geworden van alle hare talrijke Koloniën, die in handen van den vijand gevallen waren?

Wij verliezen, wel is waar, *Ceylon*, doch wij krijgen *Suriname*, *Demerary*, *Essequebo* enz. terug, in zulk een allerbloeijendsten staat, dat de aanwas van die Bezittingen, het verlies van *Ceylon* voor het Moederland merkelijk verzacht, te meer, daar de Engelschen van hun aanzoek om op die Koloniën met hunne schepen te mogen varen, hebben moeten afzien.

De Kaap de Goede Hoop komt weêr geheel gaaf aan ons Land terug [1]), volmaakt op den ouden, en zelfs op eenen verbeterden voet.

Door het XVIIIe Artikel van het Tractaat, geëxpliceerd door de separate Conventie, is de zaak van het Huis van ORANJE volkomen afgedaan [2]), de tegenwoordige Constitutie van den Staat plegtig door Engeland erkend, en de Bataafsche Republiek van allen last van schadeloosstelling bevrijd [3]).

Door het ontwijken van eenige hernieuwing van vorige Tractaten met Engeland, zijn de Republiek en deszelfs Com-

---

1) Art. VI: „Le Cap de Bonne Espérance reste à la République Batave en toute Souveraineté, comme cela avait lieu avant la guerre," enz.

2) Art. XVIII: „La branche de la Maison de *Nassau*, qui était établie dans la ci-devant République des Provinces-Unies, actuellement la République Batave, y ayant fait des pertes, tant en propriétés particulières, que par le changement de Constitution adoptée dans ce Pays, il lui sera procuré une compensation équivalente pour lesdites pertes.

3) „Il est entendu, que l'indemnité stipulée en faveur de la Maison de *Nassau* dans l'Article XVIII du présent Traité, ne pourra sous aucun rapport ni d'aucune manière être à la charge de la République Batave; le Gouvernement Français se portant à cet effet garant envers la dite République." (Verklaring van JOSEPH BONAPARTE, door SCHIMMELPENNINCK formeel aangenomen).

mercie, vooral hare Indische relatiën, ontheven van zeer nadeelige stipulatiën, welke de oude banden met Groot-Britannië zoo drukkend maakten.

De vernederende verpligting van het strijken der Vlag voor de Engelsche schepen, waartegen onze Voorvaders zoo sterk doch vruchteloos geijverd hebben, is door het tegenwoordig Tractaat geheel vervallen.

De Republiek geenszins gerenuntiëerd hebbende aan de sustenue van schadeloosstelling wegens de in de Engelsche havens aangehouden schepen, zoo kan de Commercie zich verzekerd houden, dat de Bataafsche Minister, die na de ratificatie te Londen zal resideren, uit kracht van het geconvenieerde bij Art. XIV van het Tractaat omtrent de opheffing van de Sequestratiën, de reclames, welke te dien opzigte te doen zijn, met ijver vervolgen, en de wettige pretensiën tot liquiditeit zal trachten te brengen [1].

Deze beschouwing van zaken, waarvan geen onpartijdig Vaderlander de juistheid zal willen loochenen, plaatst den Vrede van Amiens onder een der belangrijkste evenementen voor de Republiek, en men schroomt niet te zeggen, dat de Negotiateur, die hare interessen behartigd heeft, een nieuwe aanspraak op de achting van zijne Medeburgers, en op het vertrouwen van zijn Gouvernement verkregen heeft.

Vele personen, die met den loop der zaken niet genoegzaam bekend zijn, hadden zich verbeeld dat het tegenwoordig Tractaat ook *andere pointen* zoude bevatten, waarvan de beslissing zekerlijk niet onverschillig is; doch men moet niet uit het oog verliezen, dat de Vrede met Engeland, en niet *alle territoriale* belangen, te Amiens verhandeld zijn [2]."

---

[1]) Hoe het met die zaken nog in 1814 stond, trots SCHIMMELPENNINCK's in 1802 en 1803 ingeleverde Vertoogen, zie men uit de belangwekkende en grondige briefwisseling van den gewezen Raadpensionaris met den Ambassadeur H. FAGEL, in Bijlage XXIX, bl. 85—97.

[2]) Verg. de Haarlemsche Courant van 1 April 1802, n°. 39.

Men zal die waardering der voor- en nadeelen van het Tractaat niet onmatig of te sterk gekleurd noemen, wanneer men het lagchend verschiet der toekomst door de vurige verbeelding van een ander Staatsman geschilderd en het door dezen opgehangen zwart tafereel van den toestand der Bataafsche Republiek op het tijdstip der Preliminaire Artikelen, daarmede vergelijkt [1]). Had het Gemeenebest, in een kostbaren nadeeligen oorlog gewikkeld, zich verscheidene zijner Buitenlandsche Bezittingen zien ontrukken, en de weinig overgeblevene, van bijna allen toevoer uit het Vaderland beroofd, in het gevaar om voor den eersten eenigzins ernstigen vijandelijken aanval te moeten zwichten, het verheugde zich nu, op ééne enkele na, in het rustige bezit of in de teruggave dier Koloniën. Thans beloofde de onbelemmerde Zeevaart aan de noestheid en zuinigheid der Bataafsche ingezetenen, op nieuw het openen van vele bronnen van bestaan en welvaart, en het herleven van fabrieken en trafieken, welke het gebrek aan vertier had doen kwijnen. Nu kon dan ook weder als weleer de Bataafsche vlag in alle werelddeelen, en in alle zeeën wapperen; zij die nog kort geleden, niet anders dan op binnenwateren en reeden werd aanschouwd; men behoefde geene neutrale vlaggen meer, „het droevig middel, hetwelk de nood in den oorlog met Engeland onze handelaren had doen bezigen, maar die door kapers en commissievaarders der oorlogende Mogendheden meer dan ooit bevorens ontrust, dikwijls tot bijna in het gezigt van onze oorlogschepen waren doorzocht en opgebragt.” Zag men nog onlangs in bijna al de zeesteden de werven gesloten, de pakhuizen buiten gebruik, de straten ledig, den handel of geheel vernietigd of in verval, terwijl bij gebrek aan werk, de Armen-kassen onder het getal der bedeelden

---

1) (Mr. J. H. APPELIUS), *De Staatsomwenteling van* 1795 *in haren aart, loop en gevolgen beschouwd.* (Leyden 28 November 1801) bl. 171—174, 212, 218.

te gronde gingen, heerschte in de vroeger welvarendste dorpen, de nijpendste behoefte, nu had men zich slechts naar die plaatsen te begeven, „en eene sedert jaren ongewone werkzaamheid zal — zoo juichte hij, zelfs den meest oppervlakkigen beschouwer verrassen en verblijden; men ziet alom kielen, welke te lang werkeloos hadden gelegen, herstellen en optuigen; men wordt het gewoel gewaar, hetwelk het bestellen en gereedmaken der cargaisoenen noodwendig ten gevolge heeft; het geldgebrek zelf, hetwelk zich thans meer dan bevorens doet gevoelen, is het sterkste getuigenis van eene vernieuwde werkzaamheid in den handel, die de ledig liggende kapitalen in omloop brengen zal; de klimmende, maar langzaam klimmende prijs van de Nationale schuld, het voorteeken van het herlevend crediet, geeft aan de houders de hoop van hun zoo zeer afgenomen kapitaal weder te zien vermeerderen en daardoor bij onvoorziene rampen, weder in staat gesteld te worden om die, zonder hun geheel bederf, te keeren." Hadden de laatste jaren telkens een te kort van tusschen de dertig en veertig millioenen guldens opgeleverd, en was de schuldenlast sedert 1795, naar eene ruwe berekening, met weinig minder dan 300 millioenen bezwaard, bij de voortduring van den Vrede kon met het herstel der vaart op onze Volkplantingen en andere Buitenlandsche Bezittingen, met de ontwikkeling voor welke de Kaap de Goede Hoop in 't bijzonder vatbaar was, de toestand der geldmiddelen hoe ongunstig, niet afschrikwekkend zijn. Deze ongeveer was de toon der bespiegelingen van het Lid van den Raad van Finantiën, den schranderen APPELIUS. Maar — hoe lang zou de begoocheling duren? hoe lang zou het zwaard in de schede rusten? Werd Europa in waarheid door de zon des vredes bestraald of leefde men in eene koortsachtige spanning voort, die andermaal in openbaren oorlog uitbrekende, het Vaderland trots alle bemoeijingen der Diplomatie, als „militaire *avant-post*" van Frank-

rijk [1]) daarin onvermijdelijk zou medeslepen? Het is onze droevige taak, in de volgende bladen daarop het antwoord te geven.

Wijziging in het Bestuur der Buitenlandsche Zaken te 's Hage. Diplomatische uitgaven; ceremoniëel. Rang van den Staat. SCHIMMELPENNINCK, *Minister te Londen;* LISTON *alhier.* VALCKENAER *te Madrid door* MEIJNERS *vervangen. Bataafsche Expeditie naar Oost-Indië te Barcelona, mislukt.* VAN GRASVELD *in Portugal. De Graaf* VAN DIETZ (*Erfprins* VAN ORANJE) *bij* BONAPARTE *en Vorst van Fulda geworden. Pruissen erkent de Bataafsche Republiek.* CAREL DE VOS VAN STEENWIJK, SCHIMMELPENNINCK'S *opvolger te Parijs. Inbreuken op het Tractaat van Amiens, door* BONAPARTE *aan Engeland, door het Hof van St. James aan den Eersten Consul verweten. Toenemende verbittering. Vredebreuk. Vruchtelooze pogingen tot behoud der Neutraliteit van de Bataafsche Republiek.*

In het kortstondig tijdperk tusschen de Preliminairen van Londen en het sluiten van den Vrede verloopen, had de inrigting der Bataafsche Diplomatie eenige wijzigingen ondergaan. Allereerst was in overeenstemming met de voorschriften der nieuwe Constitutie, de Agent van Buitenlandsche Betrekkingen met den weidschen titel van Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken bekleed en als zoodanig aan het Staatsbewind toegevoegd [2]). Het verhoogd uiterlijk aanzien was geen teeken van vermeerderd gezag; want hoewel in het beleid der internationale aangelegenheden de collegiale verdeeling van magt, doorgaans in die

[1]) SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 241, II. 83.
[2]) Staatsregeling des Bataafschen Volks, Art. 32, 33.

Staatsregeling gehuldigd, als bij uitzondering was vermeden, had VAN DER GOES thans nog meer hoofden te ontzien. „Ik vind onderscheid, schreef hij aan SCHIMMELPENNINCK, tusschen den post van Secretaris van Staat en dien van Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, omdat de laatste vijf meesters had, en de eerste onder twaalf meesters staat: dit zij u genoeg [1]." Hij gaf hem den wenk zich in een gegeven geval, tot eenige Leden van het Bewind te wenden, en dan vertrouwde hij, zou alle bezwaar opgeheven zijn. Meer dan eens had hij als ondergeschikt, veel verdriet te verkroppen en klaagde hij over het gemis van zulke bevoegdheid als den Minister van Buitenlandsche Zaken elders toekomt. Veeleer was hij ingevolge zijne Instructiën de Secretaris van het twaalftal, meer dan de erkende Leider van het Departement [2]. Naarmate hij aldus in de vrijheid van zijn bedrijf werd belemmerd en niet kon beletten wat hij had getracht te voorkomen, drukt de verantwoordelijkheid van sommige handelingen op het Bewind of op de Commissie daaruit benoemd, het Geheim Besogne, dat wij in de Negotiatiën van den Vrede met Engeland reeds werkzaam zagen [3]. Na de onaangenaamheden welke men van den kant

---

1) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 30 April 1802.

2) Verg. in Bijlage XXXVII, bl. 123, het Rapport aan Koning LODEWIJK, 28 Junij 1806: „Ses instructions le subordonnaient tellement dans l'exercice de ses fonctions au Gouvernement d'État, qu'il devait plutôt être considéré comme simple Sécrétaire de cette Assemblée, que comme un Ministre des affaires étrangères." De Instructie voor den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, gedagteekend 1 December 1801 (groot 24 Artikelen), is als eerste Bijlage tot de *Gesch. der Nederl. Diplomatie* afgedrukt, Eerste Gedeelte (Utrecht 1856), bl. 1—7.

3) Instructie Art. 4: „Hij zal alle informatiën welke te zijner kennis mogten komen, en hetzij de Republiek in het algemeen, of derzelver Buitenlandsche Betrekkingen in het bijzonder concerneren, ter kennis van het Staatsbewind, of de daartoe benoemde *Commissie* uit hetzelve, brengen." Art. 3: „En zal hij alle genomen Besluiten, de Buitenlandsche Zaken betreffende — nadat dezelve Besluiten bij het Staatsbewind, of bij eene *Commissie* uit hetzelve,

der Fransche Regering bij gelegenheid der te voorbarig aangekondigde Preliminaire Artikelen na den slag van Marengo met Oostenrijk gesloten, door de openbare logenstraffing van SÉMONVILLE had verduurd [1]), was die beperking van het vertrouwen tot een klein getal personen, geheel in den geest der voormalige Nederlandsche Diplomatie, voorzeker niet overbodig. Met het herleven van den Vrede, zou nu de hoofdpligt den Secretaris van Staat bij zijn Berigtschrift opgelegd, voor het eerst en aanvankelijk ten minste, in de echte beteekenis vervuld kunnen worden, zoodra althans onze zoolang door de Engelschen beheerde Volkplantingen onder het gebied van de Bataafsche Republiek zouden zijn teruggebragt. „Hij zal, dus luidde Art. 2 zijner Instructie, gedurig in het oog houden, dat de Koophandel een der voornaamste bronnen is van onze welvaart, *waarvan die op de Buitenlandsche Bezittingen een aanmerkelijk deel uitmaakt,* en dienvolgens zal hij met alle vlijt nagaan, welke overeenkomsten of verbindtenissen met andere Volken, ter bevordering van onzen Koophandel zouden kunnen worden gemaakt

zullen wezen geresumeerd," enz. Art. 10: „Hij zal goede verstandhouding houden met alle Ministers en Agenten van vreemde Mogendheden, alhier residerende, derzelver voorstellen aanhooren, en ter kennis brengen van het Staatsbewind, ofte wel van eene *Secrete Commissie,*" enz.

[1]) Gazette de Leyde (Nouvelles Potitiques, 5 Août 1800, Supplém.). „On nous a priés d'une part respectable d'insérer la Note suivante. *Nous sommes autorisés à annoncer, qu'il est faux,* que le Ministre de la République Française, le Citoyen SEMONVILLE, ait appris, par un courrier extraordinaire de son *Gouvernement,* la nouvelle de la signature des Préliminaires de Paix, comme on l'avance dans une *Gazette,* publiée extraordinairement (à La Haye) Samedi dernier. *Nous ne prétendons rien inférer de cet Article contre la véracité de la nouvelle.*" Het feit der op 28 Julij 1800 te Parijs geteekende Preliminairen (door TALLEYRAND en den Graaf de ST. JULIEN) kon wel niet geloochend worden, maar Art. 9 hield uitdrukkelijk in: „S. M. l'Empereur et Roi et le Premier Consul s'engagent réciproquement *sous parole d'honneur* à tenir les présents Articles secrets jusqu'à l'échange des ratifications." DUCASSE, *Hise. des Négociat.* II. 431.

en de aandacht van het Staatsbewind op alle dergelijke onderwerpen brengen, zonder echter uit het oog te verliezen dat de Landbouw en Fabrieken niet minder de zorg van het Gouvernement verdienen; neen maar, dat het welbegrepen belang van het Land vordert, dat alle bronnen van onze welvaart worden bevorderd; terwijl hij mede in het oog zal houden, dat het met de ware beginselen van het Regt der Volken en ons belang allezins overeenkomstig is, dat de Neutrale Vlag in oorlogstijden, op de zorgvuldigste wijze worde geëerbiedigd." Hier te lande was bij het Departement uithoofde juist van het uitnemend gewigt van ouds aan den Koophandel als de zenuw van den Staat toegekend, de indeeling niet in gebruik, naar welke elders het bestier der internationale aangelegenheden, in *politische* en in *commerciële* zaken onderscheiden, aan verschillende personen, onder den naam van *Directeuren*, wordt vertrouwd. De Ambtenaren, door den Secretaris van Staat voorgelicht, moesten in beide takken bedrevenheid verkrijgen en daar het diplomatisch en handelsbelang veelal zamensmolt, over beide gelijktijdig briefwisseling kunnen voeren. Doch het eene personeel was met de behandeling der zaken van Frankrijk, van Spanje, Italië, Zwitserland, Portugal en van Turkijë belast; in het andere Bureau werd de briefwisseling met de Hoven van Weenen en Berlijn, met het Duitsche Rijk en de Duitsche Staten, met Rusland, Zweden, Denemarken, Engeland en de Vereenigde Staten van Amerika onderhouden [1]). Voor 't overige bleef onder VAN DER GOES hetzelfde getal Ambtenaren, dat hem als Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, ten dienste had gestaan, namelijk een Secretaris bij het Departement [2]), die het toezigt op de verschillende Afdeelingen en Bureaux

[1]) Verg. het Rapport van den Minister VAN DER GOES aan Koning LODEWIJK, Bijlagen bl. 126.

[2]) Mr. J. BOSSCHA. Notulen van het Staatsbewind, 11 December 1801, fol. 158.

had te houden, onmiddellijk met den Secretaris van Staat arbeidde, de depêches ontleedde, de briefwisseling en alle daaruit voortvloeijende Rapporten hielp bezorgen en voor de afzending der genomen Besluiten of gevallen beschikkingen behoorlijk waakte. Voorts een Secretaris der Cijfers en een Adjunct-Secretaris bij hetzelfde vak [1]; wijders twee Eerste Commisen [2]; twee Tweede Commisen met hoogere en lagere jaarwedde; vier klerken en twee boden. Was de dienst der vaste klerken niet toereikend, zoo konden buitengewone schrijflooneu van andere personen in rekening worden gebragt. De Secretaris van Staat genoot vrije inwoning, en behalve zijne jaarwedde, een ruim tafelgeld [3].

Ook de inrigting van het Corps Diplomatique, hetwelk de Baafsche Republiek buitenslands vertegenwoordigde, getuigde van de onbekrompenheid, die beter met de gouden dagen van het verleden dan met den kwalijk te verbergen toestand van het Vaderland strookte. Een Ambassadeur bij de Ottomanische Porte, een Extraordinaris Ambassadeur te Parijs à ƒ 125 daags; een Extraordinaris-Envoyé en Minister Plenipotentiaris aan het Hof van Spanje, rijk bezoldigd en uitgerust; een Minister Plenipotentiaris te Lissabon op wat minder aanzienlijken voet; een Extraordinaris Envoyé en Minister Plenipotentiaris te Petersburg; voorts gewone Ministers-Plenipotentiaris aan de Hoven van Zweden, Denemarken, Wurtemberg en Hessen-Kassel en eindelijk een Minister-Resident in Noord-Amerika, hielden eerlang met een Gezant te Weenen vermeerderd, de eer van den Staat niet zonder waardigheid op [4]. Te Berlijn zoo lang de schâ-

[1]) S. E. CROISET en L. VAN TOULON.

[2]) De eerstbenoemde was A. LE CLERCQ, sedert Secretaris-Generaal. De tweede J. L. VAN PANHUYS.

[3]) Het tractement was slechts ƒ 9000 terwijl het tafelgeld ƒ 14000 beliep; „voor onkosten aan vuur en licht, voor hem en zijn Bureau," werden ƒ 4000 uitgetrokken. (Instructie Art. 19).

[4]) *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek*, I. 158, volgg.

vergoeding van het Huis van Oranje nog in het onzekere zweefde, had men bij voortduring slechts een Chargé d'affaires; zoo ook bij de Hanzesteden een zoodanigen politieken Agent en te Madrid, nevens den gewonen Gevolmagtigde, een *Chargé d'affaires de Commerce.* Nog bevonden zich *Commissarissen* der Republiek te *Rouen*, te *Danzig* en *Elseneur*, ten behoeve van den handel; een Consul-Generaal in het Rijk van *Marocco*, een Agent te Mogador, even als de Consuls te *Algiers*, te *Tunis* en *Tripoly* bezoldigd; zoo als ook op de Canarische eilanden een Consul werd onderhouden en die te *Mallaga* eene toelage genoot. Voor de gewone jaarlijksche geschenken [1]) aan den Dey van Algiers, ingevolge de bestaande overeenkomst en voor andere, buitengewone vereeringen aan de Barbarysche Mogendheden in 't algemeen, welke zij bij het herstel van den Vrede, naar zich liet aanzien, als om strijd zouden vorderen, was weinig minder dan twee tonnen gouds bepaald; eene vernederende knevelarij, welke eerst na de roemrijke tuchtiging van eerstgemelden rooverstaat onder de regering van WILLEM I in 1816, zou ophouden [2]). Terwijl aldus bij voortduring en in het belang van de anders onveilige scheepvaart, die onwaardige en kostbare afkoop der zeeschuimers plaats vond, bekommerde men zich het minst, een verwijt dat ook onze dagen

Bijlage XXXVIII, *Staat der kosten, voor de Bataafsche Ministers en andere Gedeputeerden buiten de Republiek* (1802).

[1]) Z. hierbij de Notulen van het Staatsbewind, 21 December 1801, n°. 88 fol. 325—329. (Instructiën voor de Kapiteins ter Zee WIGGERTS, GAYMANS en VAN MAREN).

[2]) Traité d'Alliance contre les Etats Barbaresques entre les Pays-Bas et l'Espagne 10 Aug. 1816 (onderhandèlaren HUGO VAN ZUYLEN V. NYEVELT, PEDRO CEVALLOS) Art. 6: „Les Puissances Alliées se considéreront également offensées, s'il est exigé d'une d'elles quelque don comme obligatoire, fût-il même fondé sur l'usage." — Bij DEL CANTILLO, *Tratados, Convenios y Declaraciones de Paz y de Comercio*, p. 791 volgg. is de naam van den Nederlandschen Gezant verminkt. Er staat tot twee malen DE ZUILEN DE NYEVETT.

treft, — om de vorming, vereischte aanmoediging en verzekerde bevordering der jongelingen die zich aan de Diplomatie begeerden te wijden [1]). De karigheid bedroog hier gelijk zoo dikwerf, de wijsheid. „Uw Secretaris SMITS, zoo schreef VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, die zich nu reeds vier jaren van dien verdienstelijken Geheimschrijver bediend had, doet wèl zijn persoon hier te doen kennen; ik zal hem vriendelijk ontvangen, doch om hem te plaatsen zie ik geen de minste kans. De creatie van *Legatie-Secretarissen*, die ik in veel opzigten wensch, en waarvan ik meer dan eens gesproken heb, blijft met vele andere dingen aan den spijker hangen, en tot die in de wereld komt, zijn de personen die de Ministers als Secretarissen verzellen, geheel tot last, kosten, doch ook ter vrije keuze van de Ministers. De tegenwoordige Ambassade in Parijs is *Extraordinair*, en dus is ook extraordinair al hetgene daarbij ten opzigte van Secretarissen heeft plaats gehad, en zal ook vervallen bij eene eventuele verandering. Bij het Staatsbewind heerscht veel economie, en wat het eene Lid niet verzint, wordt door een ander Lid verzonnen: ook is het *credit* van den Minister van Buitenlandsche Zaken wat meer beperkt vooral in diergelijke zaken" [2]). Het onderwerp geraakte niet in het vergeetboek, maar de regeling welke VAN DER GOES er in slaagde ten laatste, in 't bijzonder ten behoeve der Secretarissen bij de voornaamste Legatiën door te drijven, was verre van aan het model der Fransche, door TALLEYRAND gestichte kweekschool te beantwoorden [3]).

Hiertegen steekt dan wel ongunstig de overdaad af,

[1]) Z. hierbij de *Inleiding tot eene Gesch. der Nederl. Diplomatie*, IIe Deel 1ste Stuk bl. 39 volgg.

[2]) 28 April 1802.

[3]) Z. het Besluit van 25 Augustus 1803, en de aanmerkingen van den toenmaligen Secretaris van Legatie te Parijs, Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK, in de *Inleid. tot eene Gesch. der Nederl. Diplomatie*, IIe Deel 2e Stuk, Bijlage V, bl. 15—17.

waarmede men na den afloop der Vredehandeling te Amiens, begreep 's Lands aanzien, ook in het diplomatisch gebruik of misbruik van geschenken aan de uitheemsche Gevolmagtigden bij het Congres, te moeten handhaven, schoon hetgeen men deed, noch met genoegzame mildheid [1], noch met inachtneming der verschuldigde hoffelijkheid, naar het oordeel van SCHIMMELPENNINCK geschiedde. „Dezen morgen, meldde VAN DER GOES den 7 Mei 1802, heeft de conferentie over de presenten plaats gehad. Ik heb mij daarin veel kwaad bloed gemaakt. Het Rapport zal zijn om bijoux te geven aan *Cornwallis* en *Azara*, ieder ter waarde van 50,000 francs en J. B. (JOSEPH BONAPARTE) 100,000; doch aan den laatste de keuze van geld te geven — geheel secreet. Wat de Vergadering zal beslissen, durf ik niet vooraf zeggen: voor de Secretarissen zal het mogelijk schikken: Dingsdag doe ik u van alles nader rapport." En vier dagen later: „met den volgenden post zal ik eerst in staat zijn, u de Resolutie over de presenten te zenden. Omtrent Frankrijk en Spanje is de zaak gebleven zoo als ik u gemeld heb; omtrent Engeland wil men afwachten wat van dien kant geschieden zal; ik had wel gewenscht dat men een weinig meerder consideratie voor uwe idées gehad had [2]. Men wil in dit geval geene redenen hooren. BRANTSEN schijnt niet AZARA gezind. Is u de oorzaak daarvan bekend [3]?"

Doch wij verlaten deze onvermijdelijke en toch niet eens toereikende verspilling, die de treffende worden van een Franschman zal hebben doen herhalen „*c'est la misère qui veut mettre ses beaux habits et ne les trouve pas* [4]), om tot eene veel ergerlijker uitgave na het hatelijkst gekibbel,

---

1) „Schoon de Leden van de Finantien vloeken tegen de *enormiteit* van de presenten." (Aan SCHIMMELPENNINCK 4 Mei 1802).

2) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 11 Mei 1802.

3) Dezelfde aan denzelfde, 21 Mei 1802.

4) SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 263.

over te gaan. Het betreft den onredelijken eisch, door de geldgierigheid van SEMONVILLE en zijn handlanger MARIVAULT geëxploiteerd, om den Franschen Gezant op kosten der Bataafsche Republiek te huisvesten. „Ik heb dezer dagen, zoo luidt de klagt van VAN DER GOES, op last van het Staatsbewind eene negotiatie begonnen met den Chargé d'Affaires MARIVAULT over eene woning voor de Fransche Legatie. Men doet het voorkomen dat de Eerste Consul zeer verwonderd is dat het *Oude Hof* niet meer door de Fransche Legatie bewoond wordt. Men wil dat reclameren, of wel zich vergenoegen met het Hôtel thans door den Franschen Minister bewoond met ap- en dependente gebouwen, en eenige duizenden voor ameublement en reparatie. Het Hôtel in voege voorschreven, is voor *f* 80,000 voorzeker te bekomen, dit weet MARIVAULT beter dan ik, dewijl hij daarover directe informatiën genomen heeft; op die basis heb ik hem geboden *f* 100,000 en alle de meubelen die zich thans daarin bevinden; doch hij heeft de onbeschaamdheid gehad mij zeer ferm *f* 170,000 te vragen, en dus *f* 90,000 voor reparatie en meubelen; zich daarop grondende dat ik hem eenigen tijd geleden, om van de tracasseriën af te zijn [1], voor huishuur en meubelen geboden had eene jaarlijksche som van *f* 8000. Dat is waar en wil ik nog volhouden, maar ik heb daarbij gevoegd *tot zoolang er nadere schikkingen daaromtrent tusschen beide Gouvernementen zullen gemaakt zijn.* SÉMONVILLE zit achter 't scherm, en intrigeert (naar loffelijke gewoonte) van verre [2]."

Maar wij stappen van deze eerlooze afpersingen af, die naderhand van het onderhoud der *woning* van den Ambas-

[1]) „Omtrent eene maand geleden, is aan MARIVAULT op zijn aanhoudend plagen nog *f* 3000 gegeven voor reparatie van meubelen."

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK 25 Junij 1802: „Het contract tusschen den impertinenten MARIVAULT en mij is geteekend en ter approbatie van den Eersten Consul naar Parijs verzonden. Wij betalen 135000 guldens. Wij zijn *goed!*"

sadeur tot het onderhoud van zijn eigen *persoon* door onze Republiek overgeslagen, een nog vuiler karakter bekwamen. SÉMONVILLE zou het zeldzaam voorbeeld geven van een Diplomaat niet door zijn Hof, maar door den Staat bij welken hij was geaccrediteerd, in maandelijksche termijnen betaald [1])!

Toch, hoe men onder al dien druk van buiten zuchtte, bleef men aan de uiterlijke teekenen van een onafhankelijken Staat, in de diplomatische vormen gehecht. Men klom zelfs tot den oorsprong op om de antecedenten der Nederlandsche Republiek zooveel doenlijk in acht te nemen. „Ik occupeer mij thans, schreef VAN DER GOES, met hetgeen vereischt wordt om de 3 exemplaren van het Vredes-Tractaat, in behoorlijke orde te brengen. Onder approbatie die wij verhopen van 't Wetgevend Ligchaam, komt het oude wapen wederom te voorschijn: het Staatsbewind heeft zulks reeds besloten [2]). Het eenige onderscheid is dat de bundel met pijlen ontelbaar wezen zal. Ik heb bij deze gelegenheid ontdekt dat in het Groot Zegel dat door H. H. Mogenden in diergelijke omstandigheden, gebezigd werd, de Leeuw een bundel van 17 pijlen had. Dat zegel is gegraveerd anno 1578 [3]).”

Eene belangwekkende gedachtenwisseling over *titulatuur* en rang [4]), had in de eerste dagen der nieuwe orde van zaken tusschen VAN DER GOES toen nog Agent, en den

---

[1]) Zie de Bijlage XVI, bl. 52, en aldaar het gezegde van TALLEYRAND, „que la République Batave payait *f* 3000 par mois aux Ministres de France” enz., aan den Minister VAN DER GOES door den Franschen Minister te 's Hage, Generaal DUPONT-CHAUMONT den 20 September 1805 medegedeeld.

[2]) Z. Notulen van het Staatsbewind 12 April 1802, n°. 95, fol. 230.

[3]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 6 April 1802.

[4]) Anders voor het nuchter Hollandsch verstand, eene „*insipide materie*.” VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 25 November 1801. — Verg. wijders het Besluit van 22 Julij 1802 over het ceremonieel, voortaan in acht te nemen bij de receptie en het afscheid nemen van Gezanten en van vreemde Mogendheden enz. (Bijlagen).

Bataafschen Gezant te Parijs plaats gehad. De *binnenlandsche* titels van Hoog Mogenden, Edel Groot Mogenden, Edel Groot Achtbaren enz. kwamen naar het inzien van den eerstgenoemde, evenmin weder voor den dag als de Ridderschappen: binnenslands behoorden alle Collegiën zich met eenvoudige toespraken te vergenoegen: — op dit punt waren de beide Staatslieden het eens, dat met de Revolutie niet kon worden gebroken. Maar in de behandeling der internationale aangelegenheden, moest, oordeelde VAN DER GOES, een ander beginsel gelden. „Voor de Buitenlandsche Mogendheden, zeide hij, verbeeld ik mij dat de groote modestie niet deugt; 1°. omdat de meeste niet verlicht genoeg zijn," en alligt die bescheidenheid zouden verwarren met het *Jacobinisme*, „vooral in een Land, dat daarvan de reputatie gehad heeft, en in sommige oorden nog heeft." Zoo meende hij ook dat de nederigheid der Vereenigde Staten van Amerika in den beginne *gedwongen* was geweest; dat die duurzaam zou zijn, kon hij niet gelooven [1]), evenmin als *hier* de benaming van *burger* en *burgers* stand zou houden. Doch vooral behoorde men op de diplomatische titulatuur niet onverschillig te zijn 2°. „om ons den rang te doen behouden dien wij gehad hebben, en om niet door alle de kleine Vorsten in Duitschland vertrapt te worden." Nam men geen vasten titel aan, zoo zoude die van de luim der vreemde Hoven afhangen, naarmate men ons goed of kwaad

---

[1]) Belangrijke bijzonderheden over den verbazenden aanwas der Vereenigde Staten, deelde VALCKENAER na een gesprek met den Amerikaanschen Minister te Madrid mede (14 Julij 1800 aan VAN DER GOES). Niettegenstaande de schade door de kapers toegebragt, had in 1799 de handel der Vereenigde Staten, toen 18 bedragende, (in uitvoer) 78 millioenen dollars beloopen, „eene som," zeide hij, „die ik acht grooter te zijn, dan de jaarlijksche exportatie van geheel Europa;" het getal schepen in dienst der Republiek bedroeg 44; de georganiseerde Landmilitie 800,000 koppen; de Armée 20 regimenten; de matrozen 62,000 man; de Nationale Schuld 68 millioenen dollars, waarvan in dat jaar 3,800,000 waren afgelost. De bevolking bedroeg $5\frac{1}{2}$ millioen zielen.

wilde. „De Koning van Spanje, bij voorbeeld, nu onze Vriend, schrijft *Grands* et *Puissants Amis*, dus *Grands* in plaats van *Hauts*. Wordt hij eens boos," dan zou hij om de Republiek te krenken, enkel *Citoyens* schrijven. „Dit doet wel, merkte VAN DER GOES aan, zeer verstandige menschen geen zeer, doch weinige zijn zeer verstandig. Die kleinigheden zijn in Europa waarlijk van meer belang dan men denkt, ik heb daarvan veel ondervonden." En zoo wilde hij ook het voorouderlijk beginsel niet laten glippen van in het *Hollandsch* te schrijven [1]) aan die Mogendheden, welke ons in eene andere taal dan de Fransche [2]), hare brieven zonden.

In onze Gezantschappen had omstreeks dezen tijd, vrij wat verwisseling van personen of bezetting van lang onvervulde posten plaats. Met den Vrede van Amiens moesten al dadelijk de diplomatische betrekkingen, zoo vele jaren tusschen Groot-Britannië en Nederland gestoord, herleven; SCHIMMELPENNINCK ging naar Londen in hoedanigheid van Extraordinaris Envoyé en Minister Plenipotentiaris; het Hof van St. James bestemde al vroeg voor 's Hage een van ouds bij VAN DER GOES gunstig bekend Staatsman, R. LISTON. Hij was in de gelegenheid geweest gedurende het verblijf van den Secretaris van Staat, toen Nederlandsch Envoyé te Kopenhagen, en in een hooggaand geschil met den Engelschen Minister ELIOT betrokken, met zijn gematigden zin de gemoederen te bedaren. „Hij heeft waarlijk, erkende VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK schrijvende, vele van de qualiteiten die MERRY hem toekent, en is een zeer fijn politicus. Zijne levenswijze zal uiterlijk zeer zeker stil en eenvoudig zijn [3])." Doch het leed nog eenige maanden

[1]) 25 November 1801.

[2]) Allengs in de plaats getreden van het voorheen algemeen gebruikelijk Latijn. — Zie evenwel nog een Latijnschen pas, in 1806 te Amsterdam ten behoeve van Mr. D. J. VAN LENNEP uitgevaardigd, bij Mr. J. VAN LENNEP, in het *Leven* zijns Vaders, I. 231 volg., (1862).

[3]) 4 Mei 1802.

vóór hij hier verscheen, en den indruk bevestigde dien hij vroeger had ingeboezemd. „LISTON, getuigde VAN DER GOES nader, heb ik gevonden, zoo als ik hem 13 jaren geleden gekend heb, dat is te zeggen hupsch, billijk en zeer gezind om vrede en eendragt te bevorderen" [1]). Het vertrek van den Bataafschen Minister naar Engeland, was nog meer vertraagd; niet vóór het laatst van November, was hij tot de afreize uit Parijs gereed, en in den eersten brief waarin VAN DER GOES zijne vreugde over SCHIMMELPENNINCK's aankomst en goede ontvangst te Londen betuigde, herhaalde hij den lof over LISTON's bekwaamheid en welmeenende inzigten. „Die brave man is, zeide hij, naar mijn inzien allezins geschikt voor den post dien hij hier bekleedt. Hij ziet onzen staat van zaken in, zoodanig als deze is, en uit onze conversatiën daarover, schijnt het mij toe dat hij geen ander voornemen heeft, dan zich daarnaar te gedragen" [2]).

Een geruimen tijd te voren, was de Portugesche missie aan VAN GRASVELD [3]) opgedragen, en had VALCKENAER te Madrid een opvolger bekomen in den middelmatigen MEYNERS, die echter in den genialen jongeling ANTON REINHARD FALCK, door grondige studiën van Wijsbegeerte, Regtsgeleerdheid en Staatswetenschappen, en niet het minst door Volken- en menschenkennis op zijne buitenlandsche reizen uitstekend voorbereid, een uitgelezen Secretaris van Legatie bezat [4]). Hij zoo iemand met een helderen, scherpen blik begaafd, moest bij het raadplegen der *retroacta*, de talenten en be-

---

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 25 September 1802.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 14 December 1802.

[3]) Notulen van het Staatsbewind, 14 December 1801, nº. 69, fol. 220; 7 Januarij 1802.

[4]) Mr. G. C. MEYNERS, benoemd 3 December 1801. Notulen van het Staatsbewind nº. 94 fol. 73. (ingevolge secreet Besluit van 24 November). Z. voorts O. W. HORA SICCAMA, *Levensberigt* van A. R. FALCK, bl. 8, en de *Brieven* van dien Staatsman. bl. 152, 158.

drijvigheid van VALCKENAER waarderen, wiens laatste handelingen in Spanje nog wel met een woord herdacht mogen worden. Ook FALCK's latere mede-arbeider, die insgelijks in de eerste jaren van zijne diplomatische loopbaan, te Madrid vertoefde, HUGO VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, heeft nog in den avond van zijn leven hulde gedaan aan den ongemeenen ijver van den schranderen Bataafschen Ambassadeur, „vooral in het beramen en ten uitvoer leggen van de Expeditie, uit Barcelona bestemd tot het *ravitailleren* onzer Oost-Indische Bezittingen. De ongunstige afloop, het nemen onzer schepen, kon hem niet verweten worden" [1]).

Hiervoren is ter loops, reeds iets van deze lang slepende en juist daardoor verijdelde onderneming aangeduid. De schuld van al die uitstellen trof wel niet den ongeduldigen VALCKENAER [2]), die maar al te zeer voorzag wat daarna zou gebeuren. Alles scheen eindelijk na zoo menig verdrietig oponthoud, den besten uitslag te beloven. „DE VEER is nog hier, meldde VALCKENAER uit Aranjuez den 30 Junij 1800 en vertrekt binnen twee dagen. Ik heb alles ten beste der Expeditie gereguleerd, waarover mijne volgende officiele u zal verslag doen. Ik schrijf er voorloopig eenige navale details over op heden aan den Agent der Marine SPOORS, aan welke ik mij kortheidshalve refereer. Ik ben zeer content over den *zèle* van DE VEER, en uit zijne Instructiën door mij geformeerd, zal u consteren, dat, zoo

[1]) Brief aan mij van den Heer VAN ZUYLEN, 21 April 1851. Z. het *Levensberigt van* HUGO, *Baron* VAN ZUYLEN V. NYEVELT (1853), bl. 10.

[2]) VALCKENAER aan VAN DER GOES uit Aranjuez 12 Mei 1800: „Indien men u had gelieven te authoriseren om met een woord aan mij te schrijven, *vaar maar voort*, dan had ik nu reeds weder 14 dagen gewonnen. Op Mallorca was *alles klaar* en gereed op den 5 Mei, zoodat WIMPFFEN mij schrijft: *quand vous recevrez la présente, il ne manquera que les frégates pour partir.*" Daar zit ik nu op heete kolen PINSUN schrijft: „*hoe eerder ze nu vertrekken, hoe beter: ze zijn vol vuur en vol goeden wil.*"

ik daarvan partij getrokken heb, ten behoeve der Expeditie, ik insgelijks hem in staat gekeurd heb, om zulks wel uit te voeren" [1]). Slechts weinige dagen geleden over het tijdverlies gramstorig, dat hij steeds voortvarend, aan de onbedachtzaamheid en nalatigheid van dienzelfden jeugdigen medehelper weet, had hij zich over hem op een geheel anderen toon uitgelaten. „Ik heb van DE VEER, die de zeekaarten moet overbrengen, taal noch teeken. Ik vrees dat die losbol mij lang zal ophouden: alles is op dit moment klaar, om binnen 5 à 6 dagen te kunnen zeilen. CABANYES heeft een uitstekenden ijver betoond [2]). Noteer, dat DE VEER den 7 Mei benoemd is, dat is 42 dagen geleden, en dat Heertje is nog niet op Spaanschen bodem, want anders zou ik van LASERRE tijding hebben. Nu is de vraag: moet ik *alles* tot zware kosten voor den Lande ophouden? Dit is onverantwoordelijk voor mij, voor het succes der Expeditie, en voor hem. Tot op dit uur heb ik ook nog geene instructie van het Oost-Indisch Bewind, rakende de benoodigde penningen. Dit moet aan een *qui pro quo* hangen; want volgens brieven van WISELIUS van 29 Mei is hij in den waan, dat ik reeds vrije dispositie ontvangen heb, tenzij al wederom de brieven, houdende de instructie hoe te disponeren, — verloren zijn gegaan. Enfin ik red mij intusschen zoo goed ik kan. Maar DE VEEr, DE VEER! hoe? men weet, dat er maar 30 dagen tijd, na de receptie der ratificatie, om te zeilen vergund waren: die 30 dagen *expireren* den 27 dezer maand; er zijn zeer weinige ligdagen vergund, en den 19 Junij heeft hij mij nog geen schijn van berigt van zijne afreize of verblijf doen toekomen!

---

[1]) Aan VAN DER GOES (vertrouwelijk).

[2]) Aan VAN DER GOES, 5 Junij 1800. „De *medicamenten* zullen met alle zorg voor de Expeditie worden gereed gemaakt. CABANYES is druk bezig. PINSUN is gereed en ongeduldig."

Ik schrijf heden aan SCHIMMELPENNINCK en [1]) aan LASERRE zeer ernstig om hem spoed te doen maken."

DE VEER was dan toch ten laatste opgedaagd en had zijn stilzwijgen gewis ten genoegen van zijn Chef geregtvaardigd; maar te wiens verantwoordelijkheid dan ook het verzuim gebragt moet worden, een kostbaar oogenblik en niet meer in te halen, was te loor gegaan. Hoe groot was niet VALCKENAER's ontsteltenis en verdriet tevens, toen een brief uit Barcelona van den 6 September het berigt overbragt van hetgeen in de haven aldaar was voorgevallen en niet nalaten kon door geheel Europa een diepen indruk te maken [2]). Het Spaansche Hof van zijne zijde, maar gewis door den naar wraak dorstenden Bataafschen Ambassadeur aangeblazen, zoo niet gelijk meermalen zich van zijne wèl versneden Fransche pen bedienende, hief een luiden kreet van verontwaardiging over die ongehoorde schennis van het Volkenregt aan. „Wij hebben (zoo schrijft VALCKENAER den 27 November 1800) nog geen officieel antwoord op de klagten in Zweden gedaan. — Ik durf mij van alle die representatiën weinig heils beloven, omdat het woord *rendre*, in geen Engelsch Woordenboek gevonden wordt." Twee Spaansche fregatten *la Paz* en *la Esmeralda* geheeten, door den Bataafschen Consul CABANYES voor rekening van zijn Bewind uitgerust, met 48 stukken geschut gewapend en vier millioenen realen geld aan boord hebbende, bestemd naar Batavia, lagen ten anker, maar waren in den nacht van den 4 September [3]) door een Engelsch Linieschip en twee

[1]) Aan VAN DER GOES, 19 Junij 1800.

[2]) Verg. de Leidsche Nouvelles Politiques, (Supplém.) 10 October 1800, en aldaar de brieven uit Barcelona en Madrid van 6 en 18 September bevorens, alsmede de Circulaire van URQUYO van 17 Sept. 1800 (aux Ambassadeurs et Ministres étrangers, à la Cour d'Espagne). Doch zie vooral bij DE CUSSY, *Phases et causes célèbres du Droit maritime des Nations* (Leipzig 1856) T. II. 210 suiv. (L. II. Chap. XXIV).

[3]) Nog den 9 September 1800, van het gebeurde te Barcelona onkundig,

fregatten, die zich na aldaar reeds eenige dagen gekruist te hebben, van een Zweedsch koopvaardijschip hadden meester gemaakt en de Zweedsche Vlag misbruikt, om vandaar uit de niets kwaads vermoedende Spaansche — eigenlijk Bataafsche prooi — te ligter te bemagtigen, onverhoeds aangevallen en zonder veel tegenstand overweldigd. Het feit tegen den Zweedschen gezagvoerder en de bemanning van dat onzijdig vaartuig door de Engelschen gepleegd, werd door het officieel verslag van den Zweedschen Consul aan den Kapitein-Generaal van Katalonië gestaafd; met het pistool op de borst, had men den een, met werkelijke aanranding en verwonding anderen tot dit lijdelijk gedrag bij deze geleide lage, genoodzaakt. Te 's Hage was men niet alleen over het gebeurde verslagen, maar ook op VALCKENAER ontevreden, daar men de slechte tijding reeds vóór zijne officiele depêche, door de pers ruchtbaar geworden, van elders vernomen had. „Is het mijne schuld, vroeg de opbruischende Minister, dat *Barcelona* veel digter aan de Fransche grenzen liggende dan Madrid, eene tijding regtstreeks van daar naar Parijs overgebriefd wordt in 10 dagen [1])?" terwijl hij zelf wat den 4^{den} was geschied, niet vóór den 12^{den} des avonds had kunnen hooren. — „Het is niet dan heden, had hij den 25 September gemeld, dat ik van dit Ministerie heb terug ontvangen het ampel Rapport van Consul CABANYES, rakende het evenement van de beide fregatten. Hoe ik daarover te moede ben geweest in de eerste twee à drie

---

schreef VALCKENAER aan den Consul CABANYES: „Comme les Anglais attaquent maintenant *de nuit*, par des chaloupes, sur beaucoup de rades Françaises, Hollandaises et Espagnoles, les bâtiments *qui y sont à l'ancre*, je vous prie d'ordonner la plus grande vigilance à bord, et que vos capitaines ne s'en éloignent pas, surtout de nuit." — En aan DE VEER, 5 September. „Je persiste dans mon opinion que je vous ai dite le 29 Août et Septembre dernier, qu'il faut attendre ou un très-bon vent ou le départ de ces canailles d'Anglais de votre voisinage, où ils rodent sans cesse."

[1]) Aan VAN DER GOES, San Lorenzo, 23 October 1800.

dagen, eer ik de verzekering had van remplacement [1]), kunt gij gemakkelijk beseffen. Daar ik tot bespoediging van dat voorschreven remplacement meer dan ooit noodig heb, de goede vriendschap en welwillendheid van dit Ministerie te cultiveren, zoo hoop ik, vervolgde VALCKENAER, dat gij mij de autorisatie zult bezorgen, om de bewuste twee koets- en een rijpaard, — voor mijne rekening te doen koopen, *sauf à me rembourser à la Paix, par la caisse de l'État.* Ik heb daartoe om iets fraais te krijgen [2]), denk ik, gunstige gelegenheid." Het ergste was, dat de Spaansche Regering niet bij magte was hare beloften gestand te doen, en indien zij al schepen kon leveren, welke waarborg had men, dat hetgeen vroeger de Expeditie naar Suriname had doen mislukken, en nu weder deze had verijdeld, niet nogmaals in den weg zou staan? „Ik persisteer alsnog te zeggen," herhaalde onze Gezant tot zijne regtvaardiging, „dat de *atroce nonchalance* en alles te boven gaande *apathie* der zee- en Landbevelhebbers te Barcelona, de eenige, de waarachtige reden van dit ongeval geweest is [3])." Hun onmiddellijk daarop gevolgd ontslag, zoowel als de toezegging van 's Koningswege van andere middelen van vervoer naar Batavia, strekten ten bewijze der overtuiging van die schuld, bij het Spaansch Bewind zelf gekoesterd. Hard viel het VALCKENAER na zoo veel vlijt door hem aan den dag ge-

---

1) URQUYO beloofde andere schepen.

2) Een geschenk voor URQUYO. — VALCKENAER schreef na den 19 April 1801 (uit Aranjuez) in zijn laatsten brief uit Spanje: „mijne uitgaven en verschotten in de zaak der paarden beloopen *f* 1865." Hij kon niet wel de justificatoire bescheiden *overzenden*, omdat daarin voorkwam zijne briefwisseling „met den reeds *verwijderden persoon*" (URQUYO).

3) Z. wegens de bijna ongeloofelijke vadsigheid der Spanjaarden, FALCK's *Brieven*, bl. 146 (Madrid 8 Maart 1803, aan C. VOLLENHOVEN). — Slechts twee Hollandsche officieren waren de Engelsche gevangenschap ontkomen, en begaven zich naar DE VEER, MAAS en RUIS op Mallorca; (VALCKENAER aan VAN DER GOES, 27 November 1800.)

legd, en na zooveel pogingen om het geleden verlies te herstellen, geen enkel woord van goedkeuring, maar veeleer een koel en droog bevel uit 's Hage te ontvangen. „Meent men misschien, vroeg hij, dat er ook van mijne zijde nalatigheid heeft plaats gehad? eilieve, sla dan een vlugtig oog op de extracten mijner correspondentie met DE VEER en CABANYES [1]), en oordeel mij dan! steeds in het oog houdende, dat de brieven van Barcelona herwaarts zes dagen onder weg zijn, en de antwoorden even zoo lang; dat ik nooit verzuimd heb, denzelfden nacht te antwoorden op hunne menigvuldige brieven, die mij Vrijdags en Dingsdag avonds op de *Granja* en hier (San Lorenzo) in handen kwamen, en dienzelfden nacht beantwoord moesten worden [2]).” En wat nu de nieuw beloofde Konings-fregatten betrof, met al hun goeden wil, hadden de Spaansche Ministers die in dat oogenblik niet. Slechts te *Cadix* bevonden zich schepen [3]); maar dáár zoowel als in een groot deel van Andaluzië heerschte eene doodelijk-besmettelijke ziekte, die reeds 40 à 45000 menschen had weggesleept. Kon, terwijl MAZAREDO, de besmetting duchtende, zwarigheid maakte met de vloot te huis te komen, de Bataafsche Minister met eenigen grond vorderen of begeeren, „dat, zoo als hij zeide, ons Corps derwaarts marchere en van daar vertrekke? Immers neen!”

Meer voldoening had hij van de vereffening der Surinaamsche aangelegenheid [4]) met het Hof van Madrid, bij de af-

---

[1]) Vier „enorme Liassen.”

[2]) Aan VAN DER GOES, 23 October 1800. (*Extracten uit de Correspondentie van den Ambassadeur* VALCKENAER, *met den Commissaris* DE VEER *en den Consul* CABANYES, eigenhandig als conform aan de minuten door den Minister gewaarmerkt.)

[3]) Hoe dit steeds door de Engelschen werd geblokkeerd, zie in de *Mémoires du Prince de la Paix*, III. 153.

[4]) Z. de Conventiën van 31 Maart en 23 April 1797, te Aranjuez tusschen den Prins DE LA PAZ en VACLKENAER geteekend, bij Don ALEJ. DEL CANTILLO, *Tratados, convenios y Declaraciones de Paz y de Comercio que*

doening van welke omslagtige en ingewikkelde schuldvordering, hij zich beroemde, aan de Republiek eene som van tachtig duizend guldens te hebben uitgewonnen [1]). Doch de onaangenaamheden van den kant van Frankrijk bleven voortduren, die VALCKENAER aan niets anders dan aan zijne zucht voor 's Lands belangen, voor „onze *independentie*, en waarde als een vrij Volk," toeschreef [2]); zoodat hij uit Spanje teruggekeerd en zijn *rappel* verzoekende, dit als eene opoffering aan buitenlandschen invloed wilde hebben beschouwd. De naaste aanleiding tot zijne wederkomst uit het Zuiden, was de ongenade van URQUYO geweest, die hem de noodzakelijkheid had doen inzien, voor een' tijd van *lucht te veranderen* [3]). Na de zending van den Generaal BERTHIER, had men geheel onverwacht den eigen broeder van den Eersten Consul, LUCIEN BONAPARTE, uit Parijs zien opdagen, die in weinige weken een volkomen ommekeer zou bewerken, gelijk die buitengewone Ambassade zelve ook voor hem een plotselijke lotwissel was geweest. „De courier van MUSQUITZ gister avond aangekomen met de singuliere tijding der benoeming van een nieuwen Ambassadeur alhier in plaats van ALQUIER, heeft, schreef VALCKENAER [4]), veel bevreemding veroorzaakt, en men put zich uit in gissingen, welke de oorzaak van deze oneenigheid tusschen de twee

---

han hecho con las Potencias Estranjeras los Monarcas Espanoles (Madrid 1843) p. 681—683.

1) Aan VAN DER GOES, 22 Mei 1800. Hoe hij voor de Nederlandsche geldschieters aan Spanje werkzaam was, z. uit de dêpeches van 29 Aug. 1799, 12 Sept. 1800 („met nieuwe dispositiën van dit Hof op hunne banquiers, zoo tot voorziening in de betaling van verschenen interessen, als van op 1 November af te lossen kapitalen, voor rekening der Spaansche Kroon in 1792 (te Amsterdam) genegotieerd" (uit Aranjuez). Verg. hierbij *Mr. J. A. Alting Bösken, Over geldleeningen hier te Lande door vreemde Mogendheden aangegaan*, (Utrecht 1864) bl. 70 volgg. (Leeningen aan Spanje).

2) Aan VAN DER GOES, 28 Sept. 1801 (uit Warmond).

3) Aan V. DER GOES uit Madrid, 5 Jan. 1801 (vertrouw.).

4) Aan VAN DER GOES, San Lorenzo 17 November 1800.

Broeders mag geweest zijn. Men heeft opgemerkt, dat deze *disgratie* aan den Burger LUCIEN is overgekomen binnen het jaar na de omwenteling van den 18 Brumaire en dat hij uit Parijs vertrokken is herwaarts juist op den jaardag van dien merkwaardigen 9 November." Tien dagen daarna over de stille eentoonigheid klagende, welke in zijnen kring heerschte, gaf hij het vermoeden te kennen, dat die kalmte door de komst van dezen Gezant zou worden afgebroken, „wiens *début* alhier, zeide hij, niet weinig de attentie zal naar zich trekken. Welke ook de mysterieuse sluijer moge zijn, waarmede men te Parijs deszelfs zeer overhaast vertrek moge hebben getracht te bewimpelen [1]," het was zeker, dat een zeer zware verdeeldheid die reis was voorafgegaan en ten gevolge had gehad. Op den avond van den 16 Brumaire benoemd, was hij den volgenden morgen reeds vroeg vertrokken zonder zelfs van den Spaanschen Gezant afscheid te nemen, en zoo was de 18 Brumaire zonder hem, een der hoofd-Acteurs, te Parijs gevierd. Men was met de komst van LUCIEN te Madrid maar half tevreden, en ook VALCKENAER scheen een voorgevoel te hebben van den storm die niet enkel URQUYO, maar hem zelf bedreigde [2]. Althans van den Prins DE LA PAZ gewagende, wiens bloedverwanten onlangs Holland hadden bezocht en er zeer beleefd waren onthaald, voegde VALCKENAER na het eindigen van zijn brief, er nog deze veelbeteekenende zinsnede bij: „Die Prins behoudt steeds zeer veel invloed, en men meent dat de ceremonie der overgifte van den Kardinaalshoed, [3]) hier zal geschieden."

---

[1]) Aan VAN DER GOES, 27 November 1800.

[2]) »Exmo Señor, *No siendo agradable al Rey Nrò Señor* la Persona del Embaxador Batavo VALCKENAER, encargo a V. E. de orden de S. M. que solicite de ese Gobierno *que le retire de esta Corte.* Dios gue a V. E. m. a. Aranjuez 8 de Febrero de 1801. PEDRO CEVALLOS, S. D. JOSEF DE ANDUAGA. Pour copie conforme Le Chevr. D'ANDUAGA."

[3]) Aan den Aartsbisschop van Seville, nu ook van Toledo, LUIS DE BOURBON, — GODOY's schoonbroeder. *Mém. du Prince de la Paix*, II. 234.

Wij hebben ons niet met de huishoudelijk-Spaansche vraag in te laten of de val van URQUYO aan inblazingen van LUCIEN BONAPARTE en van GODOY, dan wel aan de onvoorzigtige handelingen van den Minister tegen de Geestelijkheid en aan den natuurlijken wrok der Priesters, geweten moet worden [1]; evenmin of LUCIEN al dan niet; oppermagtige bevelen uit de Tuileriën tot het gemeenschappelijk voeren van den oorlog tegen Portugal, bij het Hof van Madrid had overgebragt, en op den toon van POPILIUS, een cirkel had getrokken. Genoeg, URQUYO trad af en sleepte in zijnen val, den Bataafschen Ambassadeur, te Parijs gehaat [2], als van zelf mede; welverre van ons even als nog zoo versch geleden, aangenaam en dienstvaardig te willen zijn, was men integendeel ongezind, de gesloten verbindtenissen na te komen [3], en deed men ons in den persoon van den Bataafschen Consul te Barcelona, een openbaren hoon aan [4]. Zoo grievend was het einde der eerst zoo glansrijke diplomatische loopbaan van VALCKENAER in Spanje; die, schoon de rustelooze Staatsman nooit, gelijk later zal blijken, aan de buitenlandsche Politiek geheel vreemd werd, hier eigenlijk voor goed werd gebroken [5].

Wij maakten daar van Portugal melding, waartegen de Prins DE LA PAZ hetzij dan vrijwillig of gedwongen, eerlang

---

1) *Mém. du Prince de la Paix*, T. II. 273.

2) Hoe VALCKENAER bij de soms gespannen verhouding tusschen Parijs en Madrid, URQUYO met zijne pen diende, z. men uit de Bijlagen tot zijnen brief aan V. DER GOES, 21 Januarij 1800. »*Ik heb dezelve geredigeerd op zijn verzoek* (van URQUYO) en ik denk dat daardoor BONAPARTE, als hij eenigzins wil reflechisseren, *de oogen wel zullen geopend worden.*"

3) Aan VAN DER GOES, 19 April 1801: »Men is in dit Land maar al te zeer genegen, om onze bij de Tractaten gewettigde regten te schenden."

4) »Ik hoop dat gij tevreden zult zijn over mijne contenance in de *crisale* zaak van onzen Consul te Barcelona." (T. a. p.)

5) In een vertrouwelijken brief van 8 December 1803, bood VALCKENAER zich voor de Missie naar Konstantinopel, als opvolger van VAN DEDEM TOT DE GELDER aan: »Het denkbeeld van nog eenmaal Griekenland te zien, en Italie te kunnen doorreizen, sleept mij weg." (Aan V. DER GOES).

te velde toog; op het gevaar af van zooals hij zelf erkent, BONAPARTE de gelegenheid te verschaffen om naar Fransch gebruik, gelijk men in Italië, in Holland, Zwitserland en elders had ondervonden, een deel van zijn Leger op Portugeschen en Spaanschen bodem te onderhouden. Spoedig evenwel werd het Hof van Lissabon gedrongen den Vrede eerst met dat van Madrid en daarna met den Eersten Consul te sluiten; hetgeen trots alle vertoogen zoo van Engeland als van Portugal zelf, BONAPARTE het voorwendsel gaf, de niet-toelating van den Heer DE SOUZA bij het Congres van Amiens door te drijven [1]). Gedurende VALCKENAER's verblijf in Spanje waren onze betrekkingen met Lissabon zeer slap geweest. De wind woei daar nog Engelsch. Onze Consul GILDEMEESTER had niet alleen VALCKENAER sints zeer langen tijd niet geschreven, maar hield zich zelfs bij den Prins VAN ORANJE op. „Thans, meldde de verbolgen Ambassadeur, zie ik uit de Engelsche papieren [2]), dat hij de onbeschaamdheid heeft gehad, om zich door den Baron NAGELL aan den Koning van Engeland te doen presenteren.” Dit berigt bood VALCKENAER tevens het middel aan om op het stellen van een nuttig voorbeeld door de ontzetting van den Consul, en langs dien weg op de bevordering van zijn gunsteling VAN NIEUWERKERKE tot Chargé d'affaires en Consul-Generaal te Lissabon [3]), met nadruk aan te dringen. „Hij kent de taal, hij

---

[1]) Z. DUCASSE, *Hist. des Négociat.* III. 5--8. 36, 40, 47: „il ne peut pas même etre question, au Congrès d'Amiens, de ce qui concerne le *Portugal*, puisque sa pacification est complète. (TALLEYRAND à JOSEPH, 12 Dec. 1801); 49—57, 67—70.

[2]) London Chronicle 20—22 May 1800. »The Gentlemen introduced to his Majesty were The Rev. Dr. — enz. -- by the Duke of Portland — by Earl FITZWILLIAM — Mr. GILDEMEESTER by Baron NAGELL. Pour extrait conforme VAN KOOTEN.”

[3]) Tot Mei 1789 was hij Consul te Tanger en Vice-Consul-Generaal in het Rijk van Marocco geweest (brief van V. NIEUWERKERKE aan VALCKENAER, 22 Nov. 1799).

is zeer geschikt voor dat Land, waar hij reeds eenige jaren heeft doorgebragt, en ik sta er voor in, verzekerde hij, dat hij wèl zal worden geaccueilleerd. Uwe Legatie krijgt daardoor alhier een goed Correspondent in dat Land, en onze Commercie een voorspraak. Dit is zelfs zeer dienstig voor de Franschen die daar niemand hebben, en het kan bij eene *reprise* van Vredes-negotiatiën zeer nuttig zijn [1]."

Men ziet hoe naauwlettend al wat te Londen voorviel, door een tegenstander zoo fel als onze VALCKENAER, uit de verte werd gadegeslagen en niets was meer in staat om zijne heftigheid te doen ontvlammen, dan eene of andere mededeeling in de Engelsche bladen, van hetgeen beweerd werd door den gewezen Stadhouder ten nadeele der Bataafsche Republiek, gepleegd of beraamd te zijn. In de bitterheid van den partijhaat betwijfelde hij niet eens het bestaan of de geloofwaardigheid van zulke geruchten. „*A propos*, dat ik van de Engelsche debatten gewage, het zal uwe aandacht niet ontsnapt zijn," zoo schreef hij aan den toenmaligen Agent der Buitenlandsche Betrekkingen [2], „dat er ter tafel van het Parlement is gebragt eene Conventie, door den Prins van *Oranje* gesloten over de Hollandsche oorlogschepen, in 1799 ons ontroofd door verraad. Ik zie noch vind ergens den inhoud dier Conventie, maar stel hoogst waarschijnlijk, dat hij (de Stadhouder) de waarde dier schepen aan het Britsch Ministerie zal hebben verkocht; en in die hypothese ontbrak er slechts deze bijzonderheid, dus ging hij in zijne onverbiddelijke voorbarigheid voort, om zijne eerloosheid te voltooijen [3]. Het eerlijk hart zelfs van zijne aan-

---

1) Aan VAN DER GOES, uit Aranjuez 19 Junij 1800.

2) Aan VAN DER GOES, uit St. Ildephonse 7 Aug. 1800.

3) Gedurende de Negotiatien te Amiens werd SCHIMMELPENNINCK den 6 Febr. 1802 — door het Secreet Besogne gemagtigd, aan Lord CORNWALLIS te verklaren, „dat het Bataafsch Gouvernement — alleen om een blijk te geven van deszelfs welwillendheid om de verliezen van het Huis VAN ORANJE te verzachten, tot een arrangement *concurreert*, waartoe op hetzelve geene de minste verplig-

hangelingen moet daarover verontwaardigd zijn. Ik beschouw het dus als een object van goede Staatkunde, dat ons Be wind zich, *par la voie du commerce*, of anders door den Minister ABBEMA van Hamburg, uit Engeland doe bezorgen een autentieke copij van die Conventie, die voorzeker in het Journal der Kamers van het Parlement gedrukt wordt en buitendien wel zal te krijgen zijn; en dat men die Conventie op eene plegtige wijze aan onze Natie bekend make en ook officieel aan het Fransch Gouvernement, opdat het meer en meer moge geconvinceerd zijn, dat de ex-Stadhouder steeds is de *vassal* van Engeland, en alle gevoel van schaamte zoowel als alle vrees voor de posteriteit, aan die slaafsche onderworpenheid aan de Britsche belangen opoffert! Er is hierover meer te schrijven en te commentarieren, dan Prof. VOORDA en ik over het fameus schrijven van WILLEM V aan de Gouverneurs onzer Koloniën, geschreven en geadviseerd hebben." Zoo draafde de Democraat-Diplomaat verhit door den toen nog levendigen indruk der Landing in Noord-Holland, in zijnen ijver door; terwijl ons is gebleken, dat bij het treffen van den Vrede te Amiens, tusschen de Britsche Regering en het Huis van Oranje nog niets tot eenige rijpheid was gekomen. Van elders weten wij, dat schoon de zelfzucht van het Engelsch Ministerie eene dergelijke schikking, om zich door zekeren titel de Vloot van STORY toe te eigenen, poogde te sluiten, die toeleg door de grootmoedige verklaring der Prinses, Gemalin van WILLEM V, in overeenstemming met den Stadhouder handelende, verijdeld werd. Den aanzienlijken koopprijs der schepen, die hun eigendom niet waren noch konden zijn, met fierheid afwijzende, be-

---

ting ligt, om namelijk aan den Prins VAN ORANJE voor de onroerende goederen, welke door de Fransche aan de Bataafsche Republiek geabandonneerd zijn, zoodanig pecunieel dedommagement te geven, als *na aftrek der schulden en van de waarde der schepen in naam van den Prins* VAN ORANJE *genomen*, bij evaluatie billijk zal bevonden worden." (Buitengewoon Secreet Register).

tuigde zij niet die som van meer dan twee millioenen, maar wèl het jaargeld te zullen aannemen, dat zij in hare nooddruft, voor zich en haar gezin, als eene bijzondere gunst van GEORGE III, aan de enkele goedheid des Konings gaarne wilde verschuldigd zijn. Zonder te herhalen, wat wij op eene andere plaats, vroeger over dit onderwerp hebben medegedeeld [1]), kunnen wij hier in geene breedere ontwikkeling treden; en verwijlen om die reden, ook liefst slechts kort, bij de ergste van alle vernederingen, door het Huis van Oranje in zijne ballingschap ondergaan, te weten het huldebetoon van den Erfprins, later Koning WILLEM I, aan den Eersten Consul te Parijs; een huldebetoon door BONAPARTE met zulk bedrog vergolden, dat de Prins leergeld gegeven hebbende, elken aandrang, ook van welwillende raadslieden, tot het afleggen van een tweede bezoek bij het Hof der Tuileriën, onverzettelijk weêrstond. Veel was er nog hangende de Negotiatiën te Amiens, over de benaming *Oranje* te doen geweest; de Fransche Regering wilde alleen van *Nassau* hooren. „In geen enkel officieel stuk, heeft men ooit in Frankrijk, beweerde TALLEYRAND, den titel van *Oranje* aan de Vorsten van *Nassau* toegekend [2])." Zoo schreef hij op den 24 Februarij 1802 op dienzelfden dag, waarop de Erfprins, na voor zich en zijn gevolg van de Fransche Regering passen verkregen te hebben, des avonds te Parijs verscheen! Een treffend blijk van het hart dat men hem toedroeg en een voorteeken van hetgeen men hem bereidde. Toch lieten niet weinigen in Holland, hunne gedachten over dit droevig bezoek, den teugel vieren. „Uw gedrag ten op-

[1]) Z. *Oranje en de Bataafsche Republiek, in diplomat. betrekking tot Napoleon*, bl. VI, 14--26.

[2]) „Le gouvernement de France n'a jamais reconnu le titre D'ORANGE aux Princes DE NASSAU." Verg. DUCASSE, *Hist. des Négociations*, T. III. 281 en 334 (JOSEPH aan TALLEYRAND, 23 Maart 1802. „Vous trouverez ci-joint une Note détaillée sur le titre du Prince D'ORANGE, que vous refusez d'admettre dans l'Article relatif aux indemnités de cette Maison."

zigte van den Grave v. DIETZ [1])," zoo luidde de brief van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK [2]), die de Ambassade te Parijs nog niet met de Legatie te Londen had verwisseld, is volkomen overeenkomstig met mijne denkwijze. Men behaagt zich hier nog te verspreiden, dat er sterk gewerkt wordt om het Huis van *Oranje* wederom op de eene of andere wijze in onze Republiek te brengen. Aan de genen, die mij daarover *serieus* gesproken hebben, heb ik zeer opregt kunnen verklaren, dat daarvan geene de minste schaduw aan mij was voorgekomen. Verwonderlijk is het, aldus ging de Secretaris van Staat voort, dat HULTMAN mij in zijne laatste van 8 Mei schrijft, dat de Heer v. HAUGWITZ hem gezegd heeft, dat noch de Erfprins noch LUCCHESINI, hem eenig woord over de Separate Conventie met Frankrijk gemeld hebben. Ik begrijp de fijne Politiek van 't Berlijnsche Hof niet wel." Men werd dit dralen te 's Hage eindelijk moede, hoewel het vertragen van onze erkenning door den Koning van Pruissen, volstrekt niet als een bewijs van slechte gezindheid moest worden opgenomen. Plegtig had juist in diezelfde dagen HAUGWITZ aan HULTMAN herhaald, dat men van het plan om het Huis van Oranje in de Republiek te herstellen, ter goeder trouw had afgezien; „dat de Republiek van de zijde van dat Huis, om hersteld te worden, of daartoe pogingen te doen, niets te duchten had; dat Pruissen dit ook nimmer zoude ondersteunen," met de zonderlinge bijvoeging, dat het zelfs een geheel ander belang had [3]).

Inderdaad had op dit tijdstip de zaak der schâvergoeding van den Stadhouder, ten gevolge van het verblijf van den Graaf *v. Dietz* in Frankrijk en van de onderhandelingen tusschen den Gezant van Pruissen, den befaamden Markies

---

[1]) Onder dit incognito bevond zich de Erfprins in Frankrijk.

[2]) 18 Mei 1802, (confid.).

[3]) HULTMAN aan VAN DER GOES, en deze aan SCHIMMELPENNINCK, 21 Mei 1802 (confid.).

LUCCHESINI en den Generaal BEURNONVILLE [1]) onder het oog van den Eersten Consul gevoerd, zoodanige vlugt genomen, dat drie dagen daarna het langwijlig geschil [2]), bij eene Conventie geregeld en tegelijk de onafhankelijkheid der Bataafsche Republiek zoo door den Koning van Pruissen, als door den Prins van *Nassau-Oranje-Dillenburg-Dietz*, openlijk erkend werd. Het was echter alleen de bepaling van het gebied in Duitschland, niet de geldelijke vergoeding wegens de in Holland geleden verliezen, die bij dit verdrag tot stand kwam. Maar welke armzalige uitkomst, in stede van de eerst voorgespiegelde Keurvorstendommen [3])! Van de wèl voorziene tafel der Secularisatien, welke de Vorsten als om strijd naar Parijs gestroomd, uit de hand van hunnen lotbeschikker den Eersten Consul waren komen bedelen, vielen slechts eenige kruimels voor den nazaat der glorierijke Bevrijders van Nederland en Groot-Britannië af. Die vroeger, van zijne wieg af bestemd scheen, als erfelijk Hoofd van een vrij en welvarend, in alle werelddeelen geëerd Ge-

---

1) De Generaal, die »de schroomlijke moeite," welke hij had moeten aanwenden, in een' brief aan VAN DER GOES wat breed had uitgemeten (en welke taal onze Secretaris van Staat verstond) kreeg van ons een bijou van 2000 Louis d'or. VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 13 Julij 1802, 12 Augustus.

2) »Le réglement de cette affaire ne sera bien prompt à ce que je présume, car je m'imagine que sur bien des points il faudra attendre les décisions du Papa." (WILLEM V). BOURDEAUX aan VAN DER GOES, 7 April 1801.

3) In eene depêche van BOURDEAUX uit Berlijn, 5 Maart 1801 aan VAN DER GOES, leest men: »Le Prince héréditaire D'ORANGE, a parlé au Général BEURNONVILLE et lui a donné à connaître la répugnance qu'il aurait à accepter *Wurzbourg* et *Bamberg;* elle est fondée sur les contrariétés qu'il éprouverait dans un pays où le fanatisme des habitans et des prêtres s'appuyerait de la différence de religion pour lui préparer toutes sortes de déboires. — Il désire donc pour cela quelque chose du côté de la *Lahn*, pour arrondir ses États héréditaires." — Later wordt als reden, meer aannemelijk opgegeven »la connaissance qu'il a du déplaisir qu'auraient les Princes Allemands de le voir en possession d'un *morceau aussi friand* que *Wurzbourg* et *Bamberg*." (Aan VAN DER GOES, 10 Maart 1801).

meenebest, eene bij zijne geboorte jubelende Natie voor te gaan, zou nu het Bisdom en de Abdij *Fulda* als Souverein regeren! De meesten in onze Republiek, konden het stipje niet eens op de kaart van Duitschland ontdekken, en de beste Staatslieden te 's Hage verzwegen elkander hunne aandoening en meewarigheid niet. Zou de Erfprins zich door zulk een lokaas hebben laten vangen, of had men hem bedrogen en een valstrik gespannen? Die bete broods kwam hun dan toch al te schraal voor, en onze eigen Diplomaten behoorden te beproeven, wat meer te bedingen. „*Fulda*, zoo schreef VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK [1]), is mij zeer wel bekend, ik ben daar door gereisd [2]). Die portie is naar den zin van ons Gouvernement, en ook naar den mijnen veel te gering, en ik heb *in mandatis* u te verzoeken, alle krachten in te spannen om aan het Huis van *Oranje* het best mogelijke erfdeel te bezorgen: wij rekenen dit middel een der zekerste voor onze inwendige rust."

Maar of de zucht om die op hechte grondslagen te vestigen, wel zóó sterk zou zijn, dat zij het Staatsbewind overreedde, om gehoor te geven aan het dringend aanzoek van den Erfprins ten behoeve dier Nederlanders, welke aan de zaak van den Stadhouder verkleefd, tegen hun Vaderland de wapenen hadden gedragen [3]), liet zich betwijfelen. Hen zoo terstond uit de Hollandsche Brigade in Britsche dienst, in de Bataafsche te doen overgaan, kon gewaagd voorkomen. De enkele terugkeer op den geboortegrond, na hunne afdanking, zou minder bedenking baren. „De brief dien de Erfprins u schrijft [4])," meldde VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK,

---

[1]) 1 Junij 1802.

[2]) „Vide *Dictionnaire* van VOSGIEN — editie van 1799."

[3]) Verg. de belangwekkende briefwisseling tusschen WILLEM I en SCHIMMELPENNINCK (2, 14 Julij 1802), in de Gedenkschriften van dezen Staatsman, I. 357—359.

[4]) Uit Londen.

en dien de Overste DOPF u zal overhandigen, is mij reeds bekend: de weinige Leden van 't Gouvernement die mede in dat geheim zijn gebragt, denken favorabel: de *modus quo* zal, dunkt mij, nog al moeijelijk zijn [1])."

Dit blijk van de stemming der gemoederen hier te lande, geeft ons aanleiding om een oogenblik bij den indruk stil te staan, dien het wederzien van het dierbaar Vaderland op den onwankelbaren Vriend der Prinsen van *Oranje*, HENDRIK FAGEL, na eene afwezigheid van acht jaren maakte [2]). „Gij begrijpt, zoo stortte hij zijn hart uit bij een voormaligen Gezant van Engeland bij de Staten-Generaal, hoe ik mij te moede gevoelde, toen ik wat ik naauwelijks aldus kan noemen, mijne eigene woning betrad. Ik kan wel niet zeggen dat ik mijne plaats zoo bepaald slecht onderhouden vond, maar toch het verschil tusschen hetgeen zij vroeger was en nu is, was groot en treffend. In de eerste drie of vier dagen kon ik volstrekt niet van mij verkrijgen naar den Haag te gaan; ten laatste evenwel kwam ik er toe, en sedert heb ik meest elken dag langs de straten gewandeld en eenige oude bekenden bezocht. Hier is de verandering in alle opzigten stuitend; en hoewel ik nu ongeveer al veertien dagen in dit Land ben geweest, heb ik er nog niet kunnen wennen; ook geloof ik niet dat ik mij ooit zou kunnen verzoenen met hetgeen ik dagelijks zie en hoor. Niet in het uiterlijk aanzien der dingen, veeleer in de zaken zelve en in de personen, welke men tegenkomt, is de verandering zigtbaar; velen van hen die beleefd en vriendelijk plagten te zijn, doen nu of zij u niet kennen; anderen zijn bevreesd met mij in gezelschap gevonden te worden en schuwen mij; lieden

---

1) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 20 Julij 1802.

2) Verg. den hiervoren bl 211 vermelden brief door den oud-Griffier van H. Hoog Mogenden, den 24 September 1802, uit 's Hage aan Lord AUCKLAND geschreven. — FAGEL was hier met inzigt om zijn huis en zijne buitenplaats te verkoopen. (AUCKLAND, *Correspondence* IV. 167).

die te voren in overvloed leefden, zijn bijna tot den bedelstaf gebragt; anderen geheel door gebrek verteerd, en vóór den tijd oud en zwak geworden; en bovenal is het getal van nieuwe gezigten en van vreemd volk zoo groot, dat als men door den Haag wandelt, men ter naauwernood hier of daar twee of drie personen ontmoet, welke men kent. Over het getal bedelaars en behoeftigen op straat, was ik verbaasd. De Heer LISTON [1]), die nu omstreeks 10 of 12 dagen in den Haag is geweest, rijdt nooit uit in zijne zeer eenvoudige koets, of hij vindt zich door eene volksmenigte omringd, die hem aangaapt alsof zij nooit een Engelschman of een rijtuig had gezien, en de meesten uit dien hoop zijn onbeschofte bedelaars, die hunne hand in het rijtuig steken om iets te krijgen. Het meerendeel der vermogende lieden, van welke den Haag nog altijd vrij wat bevat, is thans buiten; als zij terugkomen zullen de partijen en winter-bijeenkomsten beginnen, maar deze zullen zeker stijf en statig zijn, omdat er tusschen de verschillende partijen niet de minste vertrouwelijkheid heerscht. Tot hiertoe heeft de *Oranje*-partij zich geheel afgezonderd, zonder iemand van de tegenpartij of de buitenlandsche Ministers te bezoeken, daar deze alle Franschen waren, of onder den onmiddellijken invloed van Frankrijk. Dit kan natuurlijk zoo niet blijven, daar de Heer LISTON zal gedwongen zijn zich aan de overige Leden van het *Corps Diplomatique* te sluiten, en met de beide partijen in dit land te verkeeren. Allen die hem en Mevrouw LISTON ontmoet hebben, zijn met hen ingenomen, en ik twijfel niet of zij zullen in dit Land algemeen bevallen. Onder de overige buitenlandsche Ministers, is die van Spanje zeer

[1]) Bij Lord BROUGHAM, — *Eminent Statesmen* — I. 200, komt Sir ROBERT LISTON voor als »a man well versed in courts, and who had seen much of all the Princes of his time.” (Parijsche uitg. van 1839).

geacht. Hij heet ANDUAGA [1]). Hij is al een bejaard man, naar ik hoorde, want ik heb hem niet gezien; hij en zijne vrouw, zijn naar men mij zeide, zeer brave huiselijke lieden. Ook de Portugesche Minister, de Heer DE BEZERRA, moet een verstandig man zijn [2]). De Fransche Ambassadeur SÉMONVILLE, is nog niet aangekomen, maar wordt dagelijks verwacht. De Keizerlijke en Pruissische Ministers zijn nog niet hier. Tot dus verre heb ik geene persoonlijke beleediging of moeijelijkheid ondervonden, en ik heb alle reden om te gelooven, dat het Gouvernement zich aan mijn verblijf hier te lande niet kreunen zal. Ik heb nog niemand der tegenwoordige Bewindslieden gezien, en zoo dit niet noodig is, denk ik er ook niet aan bij hen een bezoek af te leggen, met uitzondering misschien van den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, VAN DER GOES, wien men mij heeft geraden een bezoek te brengen."

Zoo ver de schets van den toenmaligen staat van zaken, gelijk zich die aan den uitgeweken Griffier voordeed, aan wiens vaderlandlievenden ijver het nog eenmaal beschoren zou zijn, den Staat in een hoog Ambt nuttig te zijn zonder het Rijk hetwelk hem twintig jaren lang tot schuilplaats had gestrekt, te verlaten. Van hetgeen in dit tafereel aangaande het gezonken fortuin van sommigen werd medegedeeld, kon in dienzelfden tijd een ander uitgewekene van zeer onderscheiden kleur, als sprekend getuige na eene nog langere ballingschap, te voorschijn treden. Het was CAPELLEN TOT DE MARSCH, wiens naam men sedert 1788 alsof hij levend dood ware geweest [3]), zoo goed als nooit meer in

---

[1]) Zie hiervoren, I. 343, II. 98 en *Mém. du Prince de la Paix*, II. 197, »l'excellent et honorable ANDUAGA."

[2]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 3 Aug. 1802: »BEZERRA is voorgister des avonds gearriveerd; hij zal mij dezen dag copie zijner credentie brengen, en bij die gelegenheid zullen wij kennis maken."

[3]) Door het Hof van Gelderland bij sententie van 8 Augustus 1788 ter dood veroordeeld.

de Republiek had vernomen, en die zich thans eensklaps onder degenen, die naar het Gezantschap te Parijs dongen [1]), kwam aanmelden, maar wien een pensioen op grond van al wat hij aan het Vaderland ten offer had gebragt, onbekrompen verleend, van dien droom der eerzucht zonder moeite genas. Het was niet gemakkelijk de plaats welke SCHIMMELPENNINCK ledig zou laten, te bezetten. Aan VALCKENAER viel om al de vroeger opgehaalde onaangenaamheden met TALLEYRAND, niet te denken, al ware zijn persoon aan het Staatsbewind meer welgevallig geweest. Voor 't overige was er eene lange rij van mannen, die achtereenvolgens in aanmerking kwamen, maar toch klaagde VAN DER GOES over de verlegenheid in het doen van een goede keuze. „Zoude SIX van Amsterdam geschikt zijn om uw opvolger te worden, vroeg VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK: ik ken hem niet." Doch zeer spoedig meldde hij zelf weder, dat men bij het Bewind zulk een' *Oranje*-man niet te Parijs begeerde aan te stellen [2]); men vond er die integendeel aan BLAUW, den Minister van 1795 dachten. SCHIMMELPENNINCK had VAN GRASVELD aanbevolen, maar kreeg ten antwoord, dat hij niet juist scheen te weten hoe de hekken thans in 's Hage hingen [3]); zijn *protegé* had niet de allerminste kans. Ook kon er geene rede zijn van den Diplomaat uit het heet-re-

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 13 Maart 1802. »ROBERT JASPER VAN DER CAPELLEN V. DE MARSCH *briqueert* de Missie in Parijs, en naar ik merken kan, niet geheel zonder apparentie van *reussite*;" 30 April, 18 Mei, 10 Augustus 1802. — Aan CAPELLEN werd een pensioen van *f* 5000 toegelegd bij Besluit van het Wetgevend Ligchaam, 11 Junij 1802 (Notulen van het Staatsbewind, 15 Junij fol. 182). Voordragt daartoe van het Bewind 20 Mei: „dat de Adressant van de eerste tijden af van het Patriottismus vóór 1787, zich met allen ijver, beleid en moed onder de eersten heeft gesteld, om eene voordeelige verandering van zaken binnen deze Republiek te bewerken," enz.

[2]) Men wil niets dat naar ORANJE riekt, of ooit geroken heeft." (28 Julij, 8 Aug. 1802).

[3]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 23 April, 11 Junij 1802.

volutionaire tijdperk, DE WITT [1]). Men had VAN STYRUM van Haarlem en W. QUARLES genoemd, maar, naar het voorkwam, dacht het Staatsbewind niet ernstig aan een uit dit tweetal. CALKOEN van Amsterdam, schoon in het Departementaal Bestuur van Holland geplaatst, kon als te zeer aan ORANJE gehecht, niet dienen [2]). Maar waarom niet BRANTSEN, de oud-Ambassadeur en Lid van het Bewind? Of waarom niet VAN DER GOES zelf? „Uw Vriend MARTIN, antwoordde deze, is gesleten, en zoekt rust," en de grijze Geldersche Diplomaat was al over de 68 jaren [3]). Of er ook aan QUEYSEN door enkelen werd gedacht, eens, zooals wij zagen, naar Berlijn bestemd [4])? Genoeg, de Ambassade was nog niet vervuld, toen SCHIMMELPENNINCK een verlof herwaarts bekomen hebbende, op zijn Landgoed in Overijssel met CAREL DE VOS VAN STEENWIJK, het gewezen Lid der Nationale Vergadering, een onderhoud had, ten gevolge waarvan alle bezwaren uit den weg werden geruimd, en deze laatstgenoemde Staatsman den 29 October 1802 beëedigd, reeds daags daarna ter aanvaarding van zijnen niet-benijdenswaardigen post, naar Parijs vertrok [5]).

Wat was intusschen van BONAPARTE's beloften geworden, die SCHIMMELPENNINCK als even zoo vele plegtige verbindtenissen [6]) had aangenomen, om de onderteekening van het Tractaat van Amiens niet langer te weigeren? „De geheele Bataafsche Natie heeft, (zoo schreef VAN DER GOES met bittere ironie in SCHIMMELPENNINCK's stijl), de compleetste overtui-

1) Dezelfde aan denzelfde, 6 Aug. 1802.

2) 10 Augustus 1802.

3) Aan SCHIMMELPENNINCK, 11, 22 Junij 1802.

4) Het schijnt te blijken uit de regelen van VAN DER GOES: »Ik denk over Q volmaakt als gij — hij heeft ook een aantal kwade vrienden." (Aan SCHIMMELPENNINCK, 24 Aug. 1802).

5) Aan SCHIMMELPENNINCK, 25 September, 29 October 1802.

6) »Ingevolge zijne *solemnele* beloften." Aan SCHIMMELPENNINCK, 6 Julij 1802.

ging *que le grand* BONAPARTE *sait tenir parole*, doch wenschte dat die Held zich ten nutte maakte het spreekwoord, *die spoedig geeft, geeft dubbel*, en de erkentenis zoude in dit geval duizendmaal grooter zijn" [1]). Men herinnert zich de vroeger aangeduide punten en de vergelding aan JOSEPH voorgespiegeld en aan SÉMONVILLE schriftelijk toegezegd. „Wij hopen dat gij haast met 's Consuls Broeder zult kunnen negotieren over de objecten die hier zoo naauw aan 't harte liggen. Men wil zooveel mogelijk — vervolgde VAN DER GOES, discretie gebruiken over het afmarcheren der Fransche troupes, doch op dat point dient ook gedacht te worden, — het beste was dunkt mij, alles te zamen af te doen [2])." Hij ontveinsde niet, maar drukte het met ronde woorden uit, dat de gemoederen hoe lang zoo meer [3]) verbitterd werden, en de Franschen *in haat* raakten. En wat de klagten over de onafgebroken voortdurende aanmatigingen, knevelarijen en gewelddadigheden te *Vlissingen* betreft, men zou de gansche briefwisseling van den Secretaris van Staat met den Ambassadeur te Parijs en de Notulen van het Staatsbewind moeten uitschrijven, om daarvan een flaauw denkbeeld te geven. Het was zoo vèr gekomen, dat men van den Franschen Bevelhebber een *billet de sortie du port* noodig had [4]), en de zeevaart aan zulke banden lag van den kant der lieden, die onder de leuze *Vrijheid der Zeeën*, geheel Europa tegen den „gevloekten Brit" in het harnas joegen! — Het ergerlijkste onder dit alles was, dat men onder onze Landgenooten partijzuchtige lasteraars vond die zich niet ontzagen met de Fransche militaire Overheden en den Zaakgelastigde MA-

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 22 Junij, 6 Julij 1802: „men hoopt ieder postdag tijding te ontvangen, dat uwe negotiatie met JOSEPH BONAPARTE aan den gang is."

[2]) 14 Junij 1802.

[3]) 29 Junij 1802.

[4]) Notulen van het Staatsbewind, 31 December 1801, nº. 33.

RIVAULT zamen te spannen en het Bataafsch Bewind *Anglomanie* aan te tijgen, onder welken glimp die Diplomaat te Parijs de noodzakelijkheid betoogde, om Vlissingen met een zware bezetting te bewaren [1]. „Ik moet wederom met *Vlissingen* op de koord komen, schreef VAN DER GOES: het nevensgaande fragment is mij gister in het Staatsbewind ter hand gesteld *met injunctie* u hetzelve te doen kennen. De Leden van het Bewind ontvangen dikmaal diergelijke brieven, en dat geeft gelegenheid dat er ook dikmaal met *humeur* over die zaken gesproken wordt. Om dat humeur te temperen bid ik u, hoe meer zoo beter, dat point in uwe *officiele* depêches op de eene of andere wijze aan te roeren, en het uitstellen der afdoening toe te schrijven aan die redenen die u het plausibelste voorkomen. *Sapienti sat* [2]." Zoo stak dan SCHIMMELPENNINCK aanhoudend nit 's Hage geprikkeld, nogmaals een schitterend vuurwerk af, doch hetgeen als naar gewoonte in rook verdween: in een' brief aan den Generaal-Consul gerigt [3], herinnerde hij BONAPARTE „de heilige verbindtenissen," jegens de Bataafsche Republiek aangegaan, maar in de gesprekken, die daarop volgden, breidelde het ontzag voor de uitbarsting der gramschap van den magtigen Gebieder, alligt de tong van den wellevenden en ietwat in zijne zorg om eene geweldige botsing te vermijden, angstvalligen Staatsman. Men moest een gunstig oogenblik geduldig afwachten, want door een ontijdig *initiatief* liep men gevaar den bliksem der „onbeschrijfelijke *irritabiliteit* van den Eersten Consul [4]" op zich te laden en alles te bederven.

[1] „Eenige misnoegden in 't Land, appuyeren die fraaije *calomnie*." Een der Leden van het Staatsbewind had te Amsterdam een afschrift van die Memorie onder de oogen gehad. VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 1 Julij 1802.

[2] Aan SCHIMMELPENNINCK, 18 Junij 1802.

[3] Z. SCHIMMELPENNINCK's *Gedenkschriften*, I. 355 volg. (5 Julij 1802).

[4] *Gedenkschriften*, I. 313 (30 Junij 1802).

En liet onze Ambassadeur in het onderhoud, den toon met eenigen nadruk op *Vlissingen* en de noodzakelijkheid van eene onmiddellijke afdoening vallen, zoo wendde BONAPARTE het behendig op een anderen boeg, en sprak dan van het verblijf der Fransche troepen in ons Land te verlengen [1]. Aldus bevond men zich reeds in Augustus 1802, en nog had SCHIMMELPENNINCK niets hoegenaamd verkregen, terwijl de grieven zich integendeel van dag tot dag opstapelden. „De *reserves* ten opzigte van *Vlissingen* en den afmarsch der Troupes, meldde VAN DER GOES, behagen in 't geheel niet, zooals gij ligt zult begrijpen. Men zal nimmer of nooit, met vrijen wil, accorderen Fransch garnizoen in onze Frontiersteden; ik hoop en vertrouw dat gij op de eene of andere wijze middel zult vinden om den Eersten Consul van die *idée* af te brengen." [2]. Eindelijk was het November geworden, en maakte de nieuw-benoemde Minister bij het Hof van St. James zich tot de afreize naar Londen gereed, en waren middelerwijl de zaken geen' stap gevorderd [3]. Ja, nadat de Opperbevelhebber VICTOR den Haag had verlaten en men nog meerder verademing waande te zullen genieten, was een nieuw *État-major* bij het Fransche Leger hier te lande benoemd en riep de door die onlijdelijke oneerlijkheden verontwaardigde Secretaris van Staat, met Hollandsche rondheid uit: [4] „Dit kan er waarachtig niet door, ik hoop dat gij zult slagen om dat struikelblok spoedig uit den weg te ruimen." Tot hiertoe had VAN DER GOES zorgvuldig vermeden, een enkel woord over al die mishandelingen, bij de Engelsche en Russische Ministers alhier te reppen; doch, zoo besloot hij, „indien wij geen gehoor krijgen, zal ik

---

1) *Gedenkschriften*, I. 321 (5 Augustus 1802).

2) Aan SCHIMMELPENNINCK, 27 Aug. 1802.

3) Aan SCHIMMELPENNINCK, 9 November 1802. Verg. voorts Mr. C. L. VITRINGA, *Staatk. Gesch. der Bataafsche Republiek* (1864) III. 293 volgg.

4) Aan SCHIMMELPENNINCK, 29 October 1802.

weldra last ontvangen om bij alle Mogendheden van Europa instantiën te doen," opdat wij ten laatste de ons bij de Tractaten gewaarborgde onafhankelijkheid deelachtig wierden.

Het was dan ook op dienzelfden 29 October 1802, dat LISTON, zonder de formele *Nota's* van onze Regering geduldig te gemoet te zien, in zijne depêche aan Lord HAWKESBURY een deel van die ongeregtigheden tegen de Bataafsche Natie met onveranderlijke stelselmatigheid bedreven, naauwkeurig uiteenzette, onder den levendigen indruk van hetgeen hem zoo even door den Secretaris van Staat bij monde was medegedeeld [1]). Na gewag te hebben gemaakt van hetgeen nog onlangs door BONAPARTE tegen de vrijheden en onafhankelijkheid der Zwitsersche Kantons was misdreven [2]), en hetgeen bij de ingezetenen van ons Gemeenebest natuurlijk eene niet geringe bezorgdheid had gewekt, zeide de Britsche Diplomaat dat die bekommering aanmerkelijk was toegenomen door zekere handelingen van het Fransch Bewind die de bedoeling schenen aan te duiden om de troepen, welke in de Bataafsche Republiek als hulpbenden [3]) sints eenigen tijd waren onderhouden en door de Hollandsche Natie betaald, niet van hier te verwijderen. „Deze troepen, ten beloope ongeveer van tien of elf duizend man, ging de Minister LISTON voort, moesten tot op de sluiting van het definitief Tractaat met Groot-Britannië, in dit Land blijven. Naderhand werd door Frankrijk plegtig beloofd dat zij het grondgebied der Republiek althans op het einde van het laatste jaar volgens de Fransche tijdrekening zouden ontruimen, dit is, op den 23 September jongstleden. Dienovereenkomstig begonnen zij weinige dagen vóór dat tijdstip,

[1]) Dispatch from Mr. (ROBERT) LISTON, dated Hague, 29 October 1802. *Annual Register*, 1803, p. 676 sq.

[2]) Verg. V. GENTZ, *Fragmente aus der neusten Geschichte des Politischen Gleichgewichts in Europa*, S. 109—159. *Unternehmungen gegen die Schweiz.*

[3]) „*Auxiliaries.*"

Zuidwaarts op te rukken, zoodat de Regering en de bevolking zich beide in het vooruitzigt verheugden eindelijk van een last ontheven te zullen worden die voor hen zeer drukkend was geworden. Maar onder voorwendsel dat een goed deel van het Corps te *Vlissingen* naar *Louisiana* moest worden ingescheept en dat er gebrek aan vaartuigen was om het krijgsvolk te bergen, betrokken zij hunne kwartieren op de grenzen van dit Land (te *'s Hertogenbosch*, *Breda* en *Bergen-op-Zoom*), waar zij zich nog bevinden, en bij voortduring doet men vorderingen voor hunne soldij en onderhoud. Nogtans leefde men van dag tot dag in de hoop, dat zij zouden vertrekken, toen verleden week, tot verbazing van het Bataafsch Bewind, aan het Departement van Oorlog te 's Hage (dat belast is geworden met de zorg over dit Corps) uit Frankrijk de officiele kennisgeving inkwam, dat het den Eersten Consul had behaagd een nieuwen Opperbevelhebber (den Generaal MONTRICHARD) en een nieuwen Staf voor de hulptroepen hier te lande te benoemen; met berigt tevens dat het Bewind alhier in de soldij der bedoelde officieren had te voorzien. De Regering schijnt besloten te hebben aan deze onverwachte en drukkende afpersing met al hare magt weêrstand te bieden. Een koerier is naar den Hollandschen Ambassadeur te Parijs afgezonden met last, om in de meest nadrukkelijke bewoordingen de nakoming der Tractaten die tusschen de beide Republieken bestaan, en de vervulling der herhaalde en versche beloften van het Fransch Gouvernement op dit stuk, te eischen. En mogt deze poging vruchteloos zijn, zoo spreken zij er van zich tot de voornaamste Magten van Europa, die eenig deel of invloed bij het sluiten van den Vrede hebben gehad, met het verzoek te vervoegen om tusschen beiden te willen komen en hare goede diensten te verleenen, ten einde de Republiek bij hare onafhankelijkheid te handhaven [1])."

[1]) Right Honourable Lord HAWKESBURY; *Annual Register*, p. 677.

Laat ons zien wat SCHIMMELPENNINCK's opvolger, die op last van het Bewind zich beijverd had eene Nota in te leveren, waarin hij zich bij die grove inbreuk op de Tractaten van wat forscher taal dan zijn voorganger dacht te moeten bedienen [1]), bij een onderhoud met TALLEYRAND kort daarna wedervoer. Wij zullen daartoe liefst den Ambassadeur DE VOS VAN STEENWIJK zelf sprekende invoeren, gelijk hij zich in de depêche van 17 December 1802 over zijne vruchtelooze pogingen tot het bewerken van den aftogt der Fransche krijgsmagt, uitdrukt. „Nadat ik, zegt hij, den Minister in de duidelijkste termen had gededuceerd de verwondering van het Bewind, dat er tot nog toe niet alleen geene ordres tot den afmarsch der Fransche troepen uit onze Republiek -- zooals al voorlang behoord had gegeven waren, maar in tegendeel dat men in weerwil der zoo plegtig aangegane Conventiën, die van onze zijde altijd met de grootste scrupule waren *geadimpleerd* geworden, een voornemen scheen te koesteren, om voor alsnog onze Republiek met Fransche troepen te blijven bezwaren, in plaats van deze de Republiek te doen verlaten, antwoordde hij zeer sec „*Ce ne sont pas les amis de la Batavie qui le désirent.*" Waarop ik repliceerde, dat ik uit naam van mijn Gouvernement sprak, hetwelk steeds de duidelijkste blijken van loyauteit had aan den dag gelegd; dat alle Gouvernementen moesten verondersteld worden het beste voor hun Land te willen; dat ik mij verzekerd hield dat het belang van onze Republiek niet beter dan door het Bewind kon worden beoordeeld, aan wie de beoordeeling daarvan alleen volgens de erkende independentie toekwam; waarop de Minister mij toevoegde: „*ils s'en plaindront, quand il sera trop tard.*"

---

[1]) Depêche van 6 Dec. 1802 (Secreet): „Ik zal echter — zoo mogelijk in ernstiger termen als mijn Predecesseur gewoon was te bezigen, de voordragt concipieren, — en welke ik hoop dat van eenig effect zal zijn."

Ik gaf te kennen dat het Bataafsch Gouvernement gewoon was zich niet dan na rijp beraad te bepalen, en dan ook na een wel overlegd Besluit genomen te hebben, niet ligt daarvan afging; dat mijne reclames gefundeerd waren op Conventiën, waarvan het voor- en nadeelige van alle zijden gewikt en gewogen was, en ik slechts daarvan het effect op uitdrukkelijken last van mijne principalen vorderde; dat het dezelfde taal was door mijn Predecesseur zoo dikwijls met hem gevoerd; dat de finantiele ressources uitgeput waren, en dat men na den Vrede geen middelen tot onderhoud der Fransche troepen kon inwilligen. Nadat ik uit zijne houding een tamelijken graad van gemelijkheid ontdekt had, eindigde hij de conferentie met te zeggen: *„j'en parlerai demain au Premier Consul.”* [1]) Was deze de schrale troost welken de Ambassadeur in een met moeite verkregen gesprek met den Minister van Buitenlandsche Zaken ontving, den Generaal BERTHIER, Minister van Oorlog, die hem een en andermaal *rendez-vous* had gegeven, en te vergeefs door Parijs had doen draven [2]), bekwam hij in 't geheel niet te zien; eene ongehoorde bejegening welke hij ter vermijding van erger en ter liefde des Vaderlands, begreep stilzwijgend te moeten verkroppen. Het ontwijken van eene woordenwisseling met onzen Gezant over zooveel stof tot regtmatig beklag, toonde ten minste dat men zich van de Fransche zijde niet zuiver gevoelde. Geen wonder: zelfs met opzigt tot *Vlissingen*, had men zich trots alle verzekeringen zoo kort te voren aan SCHIMMELPENNINCK herhaald, in de oprigting van eene Loods-kamer aldaar, weder zoodanige nieuwigheden

---

[1]) Aan den Secretaris van Staat VAN DER GOES. (Uit de Verz. van Baron DE VOS VAN STEENWIJK te Zwolle.)

[2]) Depêches van 17 en 20 December 1802. „Nimmer voorzeker heeft eenig Afgezant eene meer vreemde en met het door mij bekleed wordende character min overeenkomstige behandeling ondergaan, dan ik van den Oorlogs-Minister BERTHIER.”

veroorloofd, dat zij de sprekendste bewijzen waren van hoegenaamd niets te willen nakomen van 't geen waartoe men zich verbonden had [1]; en dit in het eigen oogenblik waarin men onzen Minister die bedriegelijke beloften gaf! Maar of wij al dan niet bij het Consulair Bewind Nota's indienden, men was niet eens zeker met een antwoord van TALLEYRAND vereerd te zullen worden, laat staan voldoening te erlangen [2]. Werden wij aldus in Frankrijk voor niets geteld, schoon SÉMONVILLE wederkeerig tot den rang van Ambassadeur te 's Hage was verheven en in die hoedanigheid statelijk was ontvangen [3], wij schenen ter vergoeding, nog iets bij den Bey van *Tunis* te gelden, met wiens Gezant DE VOS VAN STEENWIJK zich meer dan eens in het Italiaansch onderhield, en uit wiens mond hij den lof vernam van onzen Consul NIJSSEN [4]. Te Parijs liet men zich vertrappen, en toch woei onze vlag weder in de Middellandsche zee, door eene scheepsmagt onder den Vlootvoogd DE WINTER bij de Barbarijsche Staten in eere gehandhaafd [5]. Deze Mogendheden althans hadden nog eenig

---

[1]) Klagten over een Reglement op het Loodswezen op de Schelde, den 14 October 1802 (22 Vendémaire an XI) door den Minister van Marine goedgekeurd. (Depêche van den Ambassadeur DE VOS, 10 December 1802. Nadere depêche van 24 December 1802.)

[2]) „De moeijelijkheid om hetzelve (een antwoord) te provoceren, is zoodanig alhier, dat er genoegzaam geen Lid van het Corps Diplomatique is, die zich deswegens niet in verlegenheid bevindt." (Depêche van den Ambr DE VOS, 24 December 1802). — Van BERTHIER kwam 8 dagen na de beloofde conferentie, een brief in algemeene bewoordingen. (27 December).

[3]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 16 Nov. 1802: „SÉMONVILLE heeft laatstleden Vrijdag, zonder van het *groot* ceremonieel gebruik te maken, zijn credentiebrief als Ambassadeur overhandigd," enz.

[4]) Depêche van den Ambr DE VOS, 27 December 1802, „gemelde MUSTAPHA AGA de Fransche taal niet magtig zijnde, heb ik meer dan eens het genoegen gehad met hem in het *Italiaansch* te converseren."

[5]) Depêche van DE VOS VAN STEENWIJK, 10 Dec. 1802: „De Commissaris NIEL te Marseille berigt mij door den Admiraal DE WINTER te zijn geinfor-

ontzag voor den Bataafschen naam en voor een' onderhandelaar, die in de rij der zeven vaartuigen van zijn Eskader, een *Oldenbarnevelt* en een *Schrikverwekker* [1]) bezat, waarmede hij de kwade trouw en de schennis van het Volkenregt kon bestraffen.

Welke daarentegen onze verhouding bleef tot de Fransche Republiek of liever tot den buitengewonen Man die haar beheerschte, en met hare Legers aan zijne naburen, aan de Zwitsers en de Italianen gelijk aan de Bataven de wet stelde [2]), het jaarlijksch verslag van Frankrijks toestand aan het Wetgevend Ligchaam, leert het ons ondubbelzinnig in de officieel dreigende taal. „De Bataafsche Republiek, zoo luidde de welwillende aanhef, keert achtereenvolgens in het bezit der Kolonien terug, welke de vrede haar heeft verzekerd. Zij zal steeds bedenken dat Frankrijk hare nuttigste vriendin, maar ook haar doodelijke vijand kan zijn [3])." Tezelfder tijd verklaarde het Consulair Bewind niet minder duidelijk, dat men zich met de opheffing der Fransche Loodskamer te Vlissingen maar niet moest vleijen, want dat men had besloten de vaart op de Schelde van de wetenschap en het gevaar der

---

meerd van de beste verstandhouding tusschen onze Republiek en de Barbarijsche Mogendheden; — dat gemelde Admiraal — met het Esquader in Toulon dacht binnen te loopen, en dat hij drie fregatten naar den Archipel had gezonden ter bescherming van onzen handel in die gewesten."

[1]) Depêche van 21 Januarij 1802 (Missive van den Vice-Admiraal DE WINTER uit Toulon, 10 Januarij 1803).

[2]) „Il est *reconnu* pour l'Europe, que l'*Italie* et la *Hollande* sont *à la disposition de la France* aussi bien que la *Suisse*." Woorden van den Eersten Consul, 12 December 1802. v. GENTZ, *Fragmente aus der neusten Gesch. des Polit. Gleichgewichts*, S. 155.

[3]) Gazette de Leyde, 4 Mars 1803. (Nouvelles Politiques, n°. 18.) *Exposé de la situation de la République.* „La Batavie rentre successivement dans les Colonies, que la Paix lui a conservées. Elle se souviendra toujours, que la France ne peut être pour elle que l'*Amie* la plus utile ou l'*Ennemie la plus funeste*."

vreemde stuurlieden te bevrijden [1]). En inderdaad, zoo ergens door BONAPARTE eenige toegeeflijkheid aan de eischen van het Staatsbewind kon worden betoond, het minst van allen was die te verwachten op een punt zóó gewigtig in zijne oogen tegenover Engeland, als de vesting en haven van Vlissingen [2]).

De diplomatische betrekkingen tusschen de Fransche Republiek en Groot-Britannië, lieten reeds zooveel te wenschen, dat de pas gesloten Vrede niet veel anders dan een gewapende vrede, die weldra openlijk verbroken zou worden, door de kundigste Staatslieden mistrouwend werd beschouwd [3]). De Eerste Consul mogt in den Generaal ANDREOSSY een verstandig, koelzinnig, welwillend man aan het hoofd van de Legatie te Londen gesteld hebben, zijne eigene opbruisende heftigheid tegen den Ambassadeur Lord WHITWORTH [4]), zou alle pogingen om Europa voor een nieuwen nog bloediger en langduriger krijg te behoeden, jammerlijk verijdelen. Een felle pennenstrijd was de voorbode dat de zwaarden kort daarna weder uit de schede zouden worden getrokken. Het misbruik door den uitgeweken PELTIER

---

[1]) „Une Compagnie de Pilotes se forme pour assurer la navigation de l'Escaut, et l'affranchir de la science et du danger des Pilotes étrangers." (*Exposé de la situation de la République*. Nouvelles Politiques, 15 Mars, n°. 21.) — Op de Nota tegen die Loodskamer had de Ambassadeur den 13 September 1803, blijkens zijne Depêche van dien dag, nog immer van TALLEYRAND geen antwoord.

[2]) Depêche van DE VOS VAN STEENWIJK, 17 Junij 1803: „De Eerste Consul wiens hart zeer aan *Vlissingen* hangt."

[3]) MALMESBURY, *Diaries*, IV. 69 (April 11, 1802). De Hertog VAN YORK vroeg hem wat nieuws er was? „I said, without any great reflection," *Peace*, Sir, in a week, and *war* in a month."

[4]) Deze, vroeger Gezant bij Keizer PAUL, had 18/29 December 1798 het Coalitie-Tractaat over de Landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland, helpen sluiten. Verg. het Verdrag in de Leidsche *Nouvelles politiques*, 5 November 1799.

van de vrijheid van drukpers, in zijne schimpschriften tegen BONAPARTE gemaakt, schoon van Staatswege door de geregtelijke vervolging van dien Publicist beteugeld, werd het Britsch Gouvernement zelf ten kwade geduid. De geringste omstandigheid was genoeg om bij den hartstogtelijk-ontvlambaren Corsikaan, als eene vonk vuur te vatten. Wij hebben er eene proeve van in hetgeen de Ambassadeur DE VOS meldt wegens hetgeen op eene audientie, „door Mevrouw BONAPARTE [1]) aan het Corps Diplomatique gegeven," met den Zweedschen Minister was voorgevallen ter zake van de onderscheiding, waarmede de Hertog van GLOUCESTER onlangs bij het Hof van Stockholm was ontvangen. Of dit onthaal werd in verband gebragt met Negotiatien tusschen de Kroon van het Noorden en het Kabinet van St. James aan te knoopen, of wel dat de enkele naam van dien Engelschen Prins zijn' toorn gaande had gemaakt, genoeg, Frankrijks „Eerste Magistraats-Persoon, — zoo schreef de Bataafsche Diplomaat, schijnt door zoodanige drift te zijn vervoerd geweest, dat de Zweedsche Minister naauwelijks gelegenheid van te antwoorden heeft gehad [2])." En iets later, den 13den Maart, kwam het in den aanzienlijken gemengden kring bij de Gemalin van den Eersten Consul vergaderd, tot eene nog bedenkelijker uitbarsting, welke ditmaal Lord WHITWORTH [3]) regelregt gold, en bij welke BONAPARTE „in min of meer *vive* termen" te kennen gaf, dat hij geene *rupture* verlangde, „maar dat men, indien het zoo zijn moest, genoegzame *moyens* had" om den oorlog

[1]) JOSÉPHINE.

[2]) Depêche van 18 Februarij 1803.

[3]) De toenmalige Secretaris der Bataafsche Legatie, Mr. J. G. DE MEY V. STREEFKERK, een der ooggetuigen, beschrijft den Engelschen Diplomaat als „een zeer schoon man van een majestueus voorkomen en deftige houding; bij vele kunde voegde hij tamelijk veel zedigheid en was beleefd jegens iedereen." Eigenhandige *Aanteekeningen*, bl. 48.

niet te schuwen; dat het nageslacht zoude oordeelen welk Gouvernement de Artikelen van het Tractaat van Amiens niet vervuld, en dus reden tot de daardoor veroorzaakte gevolgen gegeven had [1]).

Dit tooneel zamentreffende met de zending van den Generaal DUROC naar *Berlijn*, van den Kolonel COLBERT naar *Petersburg* en van onderscheiden koeriers zoo naar de Zuidelijke Departementen, als naar Italië, was het onmiddellijk uitvloeisel geweest van de aanstootelijke zinsneden der Koninklijke Boodschap, waarin GEORGE III de aandacht van het Parlement op de uitgebreide krijgstoerustingen in de Fransche en Hollandsche zeehavens had ingeroepen [2]). Hoewel die toebereidselen naar men zeide het behoud van St. Domingo of de inbezitneming van het van Spanje verkregen Louisiana betroffen, waren zij nogtans zóó aanzienlijk dat uithoofde der steeds hangende geschillen met het Fransch Gouvernement, Z. M. geoordeeld had zich in zijne bezorgdheid over de bestendiging van den vrede, tot zijne getrouwe Gemeenten te moeten wenden, ten einde door dezer onbekrompene ondersteuning in staat te worden gesteld tot het nemen van zoodanige maatregelen, als de omstandigheden ter handhaving van de eer zijner Kroon en van de wezenlijke belangen van zijn Volk, geraden zouden doen achten.

Was die bekommering van het Engelsch Ministerie uit de lucht gegrepen, of hadden niet sedert de hierboven opgenomen depêche van LISTON, in de Bataafsche Republiek aan

---

[1]) Depêche van den Ambassadeur DE VOS, 14 Maart 1803. — Al dadelijk, toen de Eerste Consul de kamer was ingetreden, „bemerkte men reeds aan zijn gelaat dat er iets gaande was.” (DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 10).

[2]) King's message, March 8, 1803: „That considerable military preparations were carrying on in the ports of France and *Holland*, and that it was therefore expedient to adopt additional measures of precaution, for the security of the King's dominions; that discussions of great importance, were carrying on between His Majesty and the French Government, the result of which was uncertain,” enz. (*Annual Register* 1803, p. 87).

de zijde van BONAPARTE, voorzieningen plaats gevonden, aan welke men zonder overdrijving, te Londen een ongunstige, zoo niet vijandige gezindheid kon toeschrijven? Al vroeg in het begin van 1803, zonder zich eenige der zoo mildelijk herhaalde beloften te herinneren, of zich houdende alsof die nooit waren gedaan en alsof men nooit van SCHIMMELPENNINCK Nota's tegen de verlenging van het verblijf der Fransche troepen had ontvangen, had TALLEYRAND officieel aan DE VOS VAN STEENWIJK op uitdrukkelijken last van den Eersten Consul verklaard, dat zij het Bataafsch grondgebied niet eerder zouden verlaten voordat in alle deelen aan het Tractaat van Amiens voldaan was: dat is, naar de meer bepaalde uitlegging, tot welke de Minister van Buitenlandsche Zaken ten gevolge der woordenwisseling met onzen Gezant gedrongen werd, zoodra de Engelschen *Malta* en *Egypte* zouden hebben ontruimd [1]. Bij het heerschend wantrouwen aangaande BONAPARTE's inzigten, won te Londen meer en meer het gevoelen veld, dat met het verlies van Malta, het evenwigt van Europa zou verbroken zijn, dat Frankrijk zich dan van Egypte meester zou maken, en langs dien weg de Britsche heerschappij in Indië zou ondermijnen [2]. In de schatting daarentegen van den Eersten Consul kon een zoo veelbeteekenende militaire post als *Malta* niet langer in het bezit der Engelschen geduld worden, wier magt in de Middellandsche Zee reeds al te groot en te geducht was; in de gansche Negotiatie van Amiens, was immers over geen punt zoo lang en zoo vinnig getwist, en had men zoovele ontwerpen tot het vinden van een vergelijk, in het-

---

[1]) Depêche van 19 Januarij 1803 (per koerier). — „Du haut de Gibraltar, zeide nog in 1836 GUIZOT, l'Angleterre domine l'ouverture de la Méditerranée. Du haut de *Malte*, l'Angleterre domine le milieu de la Méditerranée." Z. de redevoering van 10 Junij 1836 in de *Histoire parlementarie de France*, T. II. 477.

[2]) Depêche van DE VOS VAN STEENWIJK, 4 Julij 1803.

welk de verschillende belanghebbenden konden berusten, van alle zijden overwogen, als juist over dien voormaligen zetel van de Orde der Ridders van St. Jan van Jeruzalem [1]).

Doch zoo het Kabinet van St. James zich niet zonder alle reden verontrustte, de Boodschap des Konings zou waarlijk den storm niet afwenden. Veeleer indien men uit de havens van Holland gevaar vreesde, moest de Eerste Consul bij het vernemen der voorzorgen welke men in Engeland onontbeerlijk had geoordeeld, zich laten verleiden om met buitengewone wapeningen op die bedreigingen te antwoorden. En zoo de Fransche troepen in de Bataafsche Republiek, hoewel minder talrijk dan in vorige jaren tot hiertoe bleven vertoeven, nu zouden die strijdkrachten worden verdubbeld en onze vestingen en havens tegen eene mogelijke verrassing der Britten tijdig worden beschut. — De Secretaris van Staat VAN DER GOES die reeds eenige weken te voren de onheilspellende teekenen aan den politischen hemel naauwlettend had waargenomen, en niet zonder schrik bedacht wat van ons Vaderland bij het hervatten der vijandelijkheden tusschen de magtige naburen moest worden, liet niet na de middelen te beramen, door welke hij hoopte de weldaad der Neutraliteit aan de Republiek te schenken [2]). „Zoudt gij, vroeg hij aan SCHIMMELPENNINCK, den Bataafschen Minister te Londen, geen kans zien om eens te ontdekken de denkwijze van het Engelsch Gouvernement op het stuk van neutraliteit voor deze Republiek?" Wanneer men den Eersten Consul bewegen kon ons die onzijdigheid te bewilligen en Engeland en Frankrijk zich daaromtrent verstonden, zou de *garantie* van

---

[1]) JOSEPH aan TALLEYRAND bij DUCASSE, *Hist. des négociations*, T. III, 242: „Vous trouverez ci-joint un projet sur Malte; c'est le résultat d'une conversation de *six* heures que je viens d'avoir avec Lord CORNWALLIS," enz. Z. mede SCHIMMELPENNINCK'S, Gedenkschriften, I, 280.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 23 Februarij 1803.

zoodanig Tractaat door Pruissen en Rusland niet moeijelijk te verwerven zijn. Alleen die onzijdigheid was een afdoend middel tot herstel van ons Finantiewezen. Dagelijks had men den mond vol van bezuiniging, doch men kon het niet eens worden om de zaak in 't groot aan te tasten, en toch zoo lang men de Land- en Zeemagt en de kosten der vestingwerken niet verminderde, viel er aan eene goede balans van inkomsten en uitgaven van den Staat niet te denken. Al bleef de toestand geheel onveranderd, zoo had men voor het volgende jaar nog een *deficit* van 15 millioenen. Veel verdriet en alleronaangenaamste *scènes* had men verduurd, eerst over het in onze soldij houden, tot het einde van het nu ingetreden jaar 1803, van twee halve Brigades der Fransche troepen, en laatstelijk over de Bataafsche rescriptiën, die nu op den eisch van BONAPARTE vrijwillig (niet geforceerd) zouden verwisseld worden; - bij welk geschil al weder op al de gronden door DE VOS VAN STEENWIJK aan TALLEYRAND tegengeworpen, het ijskoud antwoord van dezen Minister als voldingend, den Ambassadeur het zwijgen had opgelegd: *„C'est la détermination du Premier Consul, dont il ne se départira pas* [1]*.*" Maar, toen men te 's Hage, zoowel als te Parijs de Boodschap van GEORGE III had gelezen, en de belangrijke daling der Engelsche fondsen een schrik in de gemoederen had verspreid, meende VAN DER GOES meer dan ooit het tijdstip daar te zijn om met den meesten aandrang op het behoud van onze Neutraliteit te werken, liefst kon het zijn, door het kanaal van den Generaal ANDRÉOSSY. Niet te Parijs, dacht hij, kon dit beproefd worden, anders dan langs een' omweg, door SCHIMMELPENNINCK aangeduid: de eigenlijke Negotiatie behoorde te Londen te geschieden. Doch terwijl hij zich op een' avond, met de bepeinzing der voorwaarden op welke

[1] Depêche van den Ambr DE VOS, 19 Januarij 1803.

die onzijdigheid van Frankrijk en Engeland beide verkregen zou kunnen worden, het hoofd brak, trad SÉMONVILLE met zijn' Secretaris DESMAZIÈRES het vertrek binnen [1]), hem als een donderslag den verpletterenden last bij monde, niet schriftelijk overbrengende, dat de Eerste Consul na de Boodschap van Zijne Britsche Majesteit gelezen te hebben, zich gedrongen gevoelde onverwijld maatregelen te nemen; dat hij Ambassadeur dienvolgens moest „*faire connaître au Gouvernement Batave*," dat de Eerste Consul het gebiedend noodzakelijk oordeelde, 15000 man Fransche troepen herwaarts te zenden, zoo om de Bataafsche Republiek te dekken, als om aldaar de middelen te beramen tot een' inval in *Hannover*. Verder, dat hij in Holland alles zou verzamelen wat tot eene aanzienlijke toerusting te water vereischt werd, indien Engeland zich „*par le fait*" in een staat van vijandschap tegen Frankrijk stelde [2]). — In gelijken geest had SÉMONVILLE aan den Minister LISTON te verklaren, dat in geval van vredebreuk, de Bataafsche Republiek genoodzaakt zou worden hare havens geheel voor Engeland te sluiten. Eindelijk dat indien Engeland het Tractaat van Amiens gestand deed en Malta ontruimde, de Eerste Consul opregtelijk gezind was, den Vrede te behouden [3]); op die verklaring nogtans de opmerkelijke woorden latende volgen: „*La France peut être déchirée, mais non intimidée* [4])."

---

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 15 Maart 1803.

[2]) Verg. Bijlage XXIV, bl. 76 volg. „Alors il couvrirait la Batavie par 15000 hommes, s'emparerait de l'Électorat d'Hanovre, et préparerait dans les ports de la Hollande tous les moyens d'embarcation susceptibles de menacer l'Angleterre."

[3]) De Ambassadeur SÉMONVILLE „devait établir que l'intention sincère van den Eersten Consul was," enz. VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 15 Maart 1803.

[4]) Zie hierbij ALISON, *History of Europe from the commencement of the French Revolution*, Vol. V Chap. XXXVII; THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*. T. IV. L. XVI.

Van de oogenblikkelijke aandoening bij dit berigt een weinig bekomen, zag VAN DER GOES in die mededeeling „een kanonschot van alarm" gelijk hij zich uitdrukte, om op zijne beurt het Engelsch Bewind te *intimideren;* maar zond BONAPARTE werkelijk de 15000 man naar onze Republiek, wat anders dan een onvermijdelijken oorlog had men te verwachten? Het enkel bekend worden van deze zaak zou ons nationaal crediet geweldig schokken. Tegelijk immers was de flaauwe hoop op het bewaren van onze Neutraliteit tusschen de beide groote Mogendheden, geheel verdwenen. Of moesten niet onze havens, schepen en matrozen tot werktuigen dienen in BONAPARTE's hand, om den Brit te bestoken en ten laatste de zoo dikwerf gedreigde Landing in Engeland te verwezenlijken? Toch gaf de Secretaris van Staat den moed niet verloren, hij die evenwel in den jongsten tijd meer dan eens aan het nederleggen der portefeuille van Buitenlandsche Zaken had gedacht, maar zich door zijne vrienden had laten overreden op den verdrietigen post te volharden en tot stelregel had, dat „bedaardheid, beleid en zeemanschap alleen" ons konden redden [1]).

Terwijl de Bataafsche Gezant te Londen bij de Leden van het Kabinet, maar in 't bijzonder ook bij den Generaal ANDRÉOSSY niets onbeproefd liet om de onschatbare Neutraliteit te doen erkennen, werd nogtans eene buitengewone en bedekte zending van een vertrouwd man [2]) naar Parijs, in dezen hagchelijken staat van zaken niet overbodig geacht. Nu of nooit moesten alle talenten, alle ijver worden ingespannen om eene ramp af te keeren, die de vernietiging van

---

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 5 Januarij 1803.

2) Het ondertasten der gemoederen in eene vreemde hoofdstad langs een ander kanaal dan dat van den officielen Vertegenwoordiger buitenslands, wordt nog in onzen tijd zeer wel bestaanbaar geacht met de achting, aan dien Diplomaat door zijne Regering verschuldigd. Verg. GUIZOT, *Mémoires*, T. VI, 49. (MOUNIER-BOURQUENEY te *Londen*, 1841).

ons Volksbestaan na zich zou slepen; nu of nooit kon slechts de eendragtige zamenwerking van alle brave Vaderlanders dat noodlottig uur eene wijl verschuiven. Zoo werd dan de geheime bemoeijing van een Amsterdamsch koopman, wien wij reeds in 1795 te Parijs bedrijvig zagen, namelijk van den kundigen J. F. PONTOI ingeroepen [1]). Het kwam er echter op aan, zoo min doenlijk aan den Ambassadeur DE VOS aanstoot te geven, en diens gevoel te sparen. Met dat oogmerk moest die zending worden verbloemd als een uitstap van een „voornaam reiziger, bij het Bataafsch Gouvernement hooggeacht om zijne braafheid en kennis van commerciele zaken, en genegen om de Republiek daarin van alle mogelijke dienst te zijn [2])." Na getracht te hebben alle verkeerde indrukken en jaloezy bij onzen Gezant te voorkomen, mogt hij dezen allengs meerdere opening geven van zijnen last, maar dat vertrouwen niet tot het gansche personeel uitstrekken, dat met of onder dien Chef arbeidde. Het hoofddoel was: 1°. om onderrigt te zijn van de ware denkwijze der Fransche Regering over onze Republiek en haar tegenwoordig Gouvernement, vermits men dit verdacht had gemaakt, als naar Engeland over te hellen [3]); 2°. om te polsen, of er voor ons op het stuk van Commercie, geene voordeelige veranderingen zouden te bekomen zijn; 3°. of het Fransch Gouvernement zoude te bewegen zijn, om onze Neutraliteit te bewilligen, en zoo ja, op welke voorwaarden? Hij moest den Bewindslieden

---

[1]) Z. de Memorie van PONTOI aan den Eersten Consul, in Bijlage XV (22 Germinal an XI) bl. 49 volg.

[2]) Eigenhandige Memorie van den Secretaris van Staat VAN DER GOES, 22 Maart 1803. — DE VOS VAN STEENWIJK aan denzelfde, 30 Maart 1803.

[3]) PONTOI, „een Franschman van geboorte" had, zoo schrijft de Secretaris van Legatie DE MEY VAN STREEFKERK (*Aanteekeningen*, bl. 16) „voor zooveel ik heb kunnen opmerken, ook wel degelijk *in mandatis* om te zien of de Bataafsche Ambassadeur DE VOS VAN STEENWIJK in de daad onaangenaam aan het Fransch Gouvernement was."

te Parijs doen begrijpen, hoe wenschelijk het voor hun Land ingeval van een oorlog met Groot-Britannië ware, dat wij neutraal bleven, zoo voor het behoud van onze Oost- en West-Indische koloniën, van onze schepen en van onzen handel, als om hun Franschen — binnen door — alle noodwendigheden zoo tot aanbouw van schepen als anderszins te verschaffen. Vooral had PONTOI in last wèl te doen beseffen, hoe het zenden van meer Fransche krijgsmagt herwaarts, te Londen zou worden aangezien als eene daad van *hostiliteit* [1]). Doch, het bleek weldra, dat de bondigste redenen op den onwil van den Eersten Consul zouden afstuiten, en dat de ervaren pleiter voor de belangen van onze scheepvaart en Volkplantingen, onverrigter zake zou terugkeeren [2]). Niet eens met den Broeder van den Eersten Consul, had hij zich over onze aangelegenheden kunnen onderhouden. Maar hetgeen hem niet had mogen te beurt vallen, werd door de gedachtenwisseling van SCHIMMELPENNINCK uit Londen, met zijn gewezen Ambtgenoot JOSEPH BONAPARTE vergoed. Dat de Gevolmagtigde van Lunéville en Amiens aldus in deze Negotiatie betrokken werd, voorspelde aanvankelijk wel iets goeds. „Ik heb," meldde SCHIMMELPENNINCK den 19 April vertrouwelijk, „niets bij mijne officiele te voegen, als alleen, dat thans te Parijs de zaken voornamelijk behandeld worden tusschen WHITWORTH aldaar en JOSEPH BONAPARTE. Ik heb dit zeer aangeraden:

1) De twee laatste punten van Instructie waren in eene apostille (vermoedelijk van een Lid van het Staatsbewind) toegevoegd; VAN DER GOES had het betoog van het nut onzer Neutraliteit en de blootlegging van onzen toestand „aan de kunde, het beleid en doorzigt van den Heer PONTOI willen overlaten."

2) DE VOS VAN STEENWIJK aan VAN DER GOES (15 April 1803): J'ai attendu une lettre de Mr. P. pour joindre à la mienne; il vous marquera l'issue de la conférence avec JOSEPH; elle n'a pu avoir lieu, même dédaigneton d'accepter quelque chose par d'autre voie que par celle de T(ALLEYRAND), desorte qu'il n'y a rien à obtenir de ce côté-là." (Archief VAN DER GOES).

gij zult gemakkelijk de reden daarvan beseffen, ik wacht daarvan iets goeds voor den Vrede. Immers nu is er alles op gezet wat er op te zetten is."

Hiermede niet tevreden had onze Minister in de jongste dagen een vertrouwd vriend, wel eens meer met vrucht in gewigtige oogenblikken gebruikt in den arm genomen, om dit werk verder aan te binden: „in een tijdstip zoo allergewigtigst als het tegenwoordige, oordeelde hij, moet men zich niets te verwijten hebben" [1]). Hij zag dan ook niet met angstige becijfering op de noodige voorschotten, wèl overtuigd dat zij als nuttig besteed, erkend en goedgekeurd zouden worden [2]). Uit al de inlichtingen, welke hij zich had weten te verschaffen, was hem zooveel gebleken, dat de naaste bloedverwanten van den Eersten Consul, met name JOSEPH, zeer bepaald den oorlog zochten te mijden, maar welke hunne vredelievendheid mogt zijn, wie kon met eenige zekerheid rekening maken op den wil en het besluit van het ontembaar Hoofd van dat opkomend Stamhuis? „De familie van BONAPARTE wenscht om duizend redenen Vrede [3]), echter is Lundi *p.p.* (SCHIMMELPENNINCK zelf) altoos bevreesd voor de gruwelijke inborst van Mardi *e* (BONAPARTE). Dáár zit eigenlijk de hoofd-zwarigheid: het eene uur dus, het andere zoo; 's daags voor oorlog, 's nachts voor vrede, en 's ochtends weêr voor oorlog, en

[1]) Eigenhandige depêche (*confid.*) aan VAN DER GOES.

[2]) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 10 Mei 1803: „Reeds bij mijne confidentiele van 25 Maart — had ik u geprevenieerd dat *Vendredi g. g.* (hij zelf) zoo te Parijs als te London eenige buitengewone spendatien had moeten doen." In de laatste twee maanden was dit tot ruim 700 Lst. opgeloopen.

[3]) JOSEPH zelf schreef aan SCHIMMELPENNINCK onder anderen: „Je vous prie de vous assurer que nous désirons la conservation de la paix; tout arrangement compatible avec l'honneur sera accueilli. Faites-en les assurances les plus positives. Nous sommes sincères dans le désir de la paix; je vous le répète, et j'en atteste l'estime et l'amitié que je vous ai vouées." (SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 12 April 1803).

daarvan hangt.... goede hemel!" Wat men zich inderdaad van al die vaderlandlievende pogingen onzer Staatslieden voorstellen kon, bleek zonneklaar uit de handelingen van den Generaal MONNET te Vlissingen, door SCHIMMELPENNINCK een „gruwelijk stuk" genoemd, dat hem doodelijk bedroefd maakte [1]). Nogtans zelfs 14 dagen daarna, aan VAN DER GOES overbrievende, wat zijn geheim Correspondent hem uit Frankrijk had medegedeeld, had hij niet alle hoop laten varen. „Mijn naar Parijs gereisd zendeling, schreef hij, is nog niet terug. Hij is dagelijks met JOSEPH BONAPARTE, die hem verzocht heeft nog eenige dagen te vertoeven. JOSEPH BONAPARTE doet al wat hij kan voor Vrede, en blijft hopen [2])." Doch drie dagen daarna zag hij zich verpligt te melden, dat een geweldig tooneel tusschen de beide Broeders voorgevallen, alle gesprekken van JOSEPH met Lord WHITWORTH had doen afspringen. Bij het verslag van eene der laatste zamenkomsten was de Eerste Consul op zijn Broeder „razend geworden," en deze wederkeerig over die bejegening dermate verbitterd, „dat hij het *vervloekte* (zoo luidde het antwoord) om zich er langer mede te bemoeijen [3])." Nu was de zaak derhalve weder in de hand van TALLEYRAND, in wien men te Londen niet alleen geen vertrouwen stelde maar dien men zelfs verafschuwde.

Middelerwijl bevond zich de Bataafsche Ambassadeur te Parijs in een alles behalve aangenamen toestand. Het kon wel niet anders of hij had spoedig moeten bemerken, dat men derden in het spel trok, terwijl men hem zaken onthield, welke zijn diplomatisch karakter hem bij uitsluiting toekende [4]). De onaangenaamheden met welke hij te kampen

---

1) Zie Bijlage XXV, bl. 78 volgg. (Fransche heerschappij te Vlissingen, 8 April 1803). Nota van het Staatsbewind aldaar tegen die geweldenarij.

2) Aan VAN DER GOES, 26 April 1803 (confid.).

3) Aan VAN DER GOES, 29 April 1803 (confid.).

4) Aan VAN DER GOES klaagde DE VOS VAN STEENWIJK den 6 Mei 1803:

had en de geringe dienst welke hij het Vaderland dien ten gevolge kon bewijzen, strekken ten blijke hoe groote hinderpalen men in zulken werkkring onverwacht verplaatst, te overwinnen heeft en bezwaarlijk te boven komt. Wij zagen hiervoren, hoe DE VOS VAN STEENWIJK boven een aantal mededingers tot Gezant was benoemd, niet zonder met SCHIMMELPENNINCK te rade te zijn gegaan, terwijl hij nu noch het onbepaald vertrouwen van dien voorganger, en tevens Ambtgenoot te Londen ondervond, noch de goedkeuring van den Secretaris van Staat of van het Bewind te 's Hage verwierf. „Het is eene vrij algemeene gedachte, merkte al in dien tijd de jeugdige FALCK aan, dat de bekwaamheden in geene carrière overtolliger zijn dan in de Diplomatie, en dat een mensch zoo goed is als de andere, om zijn Vaderland te representeren [1]." Deze regelen waren op den Ambassadeur DE VOS in meer dan een opzigt, niet wel toe te passen; hij mogt op een loffelijk verleden wijzen, op letteroefeningen aan de Leidsche Hoogeschool met eere volbragt; op zijne buitenlandsche reizen naar Frankrijk, Duitschland, Zwitserland, Italië, Engeland, ja zelfs naar Noord-Amerika ondernomen, die zijne taal- en Volkenkunde hadden verrijkt [2]; eindelijk op het deel dat hij voor en na 1795, in onze Staatsvergaderingen aan de werkdadige Politiek in meerdere of mindere mate, had gehad [3]. Ante-

„Mij is gevraagd of onze Republiek de *mediatie* gevraagd heeft te P. (Petersburg) en te B. (Berlijn) om *neutraal* te blijven, en of men zich deswege aan E. (Engeland) geadresseerd had? Daar ik nergens officiele kennis van draag, was mijn antwoord niet moeijelijk."

[1]) FALCK, *Brieven*, 2e uitg. bl. 151. (Uit Madrid aan D. J. VAN LENNEP, 23 Febr. 1804.)

[2]) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 26 April 1803.

[3]) Verg. over CAREL DE VOS V. STEENWIJK, de *Karakter-Schets der Representanten, Leden der Nationale Vergadering*, bl. 15 en mijn geschrift *de Eerste Nationale Vergadering* (Amsterdam 1851) bl. 6, 26, 85. Z. wegens vroegere handelingen, DE CHALMOT, *Verzameling van Placaten, Resolutien*, enz. III, 179 enz. (17 Julij 1785), 246 volg.

cedenten genoeg zou men oppervlakkig gemeend hebben, om zich in de groote hoofdstad niet zoo geheel misplaatst te gevoelen, waar SCHIMMELPENNINCK hem voor zijn vertrek naar Engeland, zoo bij Lord WHITWORTH, als bij zijne oudere vrienden en bekenden, Leden van het Corps Diplomatique had ingeleid. Moet men aan de verwijten van RUTGER JAN geloof slaan, zoo had zijn opvolger dien nuttigen omgang op eene in 't oogloopende wijze verwaarloosd en het voordeel van eene met zijne hooge waardigheid strookende *representatie*, niet naar eisch gewaardeerd; daardoor vooral miste hij, naar SCHIMMELPENNINCK's bewering de tijdige berigten, die hij langs dien weg gereedelijk zou hebben kunnen erlangen [1]). „Hij had, dus luidt de klagt, de *intimiteit* van verscheidene van zijne *confrères* moeten hebben weten te winnen. Het crediet van een Bataafsch Minister en zijn gewigt moet veelal in deze tijden, rusten op de achting, genegenheid en vertrouwen, welke hij aan de *confrerie* weet te inspireren. Het is niet genoeg voorzigtig en *gereserveerd* te zijn, men moet daarmede een soort van openhartigheid paren, welke vertrouwen en welwillendheid inboezemt, en hiervan heeft hij den *tact* niet [2])."

Welligt had de oud-Edelman niet de buigzaamheid en menschenkennis van den gewezen Advocaat [3]); maar zeker mogt hij, als men hem verweet geen lont te hebben geroken, op zijne beurt wel klagen, dat SCHIMMELPENNINCK hem al zeer slecht op de hoogte had gehouden van hetgeen in

---

[1]) Aan VAN DER GOES, 22 Maart 1803. »Ik ben knorrig dat mijn Parijsche Landsman op 11 Maart nog geen lont geroken heeft; maar hij had (meen ik) iets van de *grippe* in of omtrent dat moment."

[2]) Aan VAN DER GOES, 19 April 1803.

[3]) Volgens Lord MALMESBURY, zou de Minister van den Stadhouder, VAN NAGELL, den Bataafschen Gezant te Londen aldus hebben beoordeeld: »This SCHIMMELPENNINCK, he says, may be turned to account; but that he is artful and fawning-originally a low attorney-still a young man." *Diaries*, 7 Febr. 1803, IV, 190 volg.

Downingstreet verhandeld werd. „Ik heb," zoo meldde DE VOS V. STEENWIJK aan VAN DER GOES, den 28sten Maart 1803, SCHIMMELPENNINCK zoo ernstig verzocht, dat hij mij van den staat der zaken zou informeren, maar niet een letter;" en RUTGER JAN beleed dit volmondig: „Ik schrijf hem bijkans nooit en dan maar zeer superficieel [1])." Bij zoo weinig welwillendheid en zamenwerking van die hem moesten steunen en voorlichten, wat kon de Ambassadeur uitrigten? Doch hetgeen voor dezen wel het grievendst moest zijn, het was de ontdekking, dat men hem den voet zocht te ligten onder het voorgeven, dat hij te Parijs niet alleen weinig in tel, maar bepaald aan TALLEYRAND en in 't algemeen bij het Gouvernement aldaar, onaangenaam was; op welken grond men bij deze hagchelijke verwikkeling van zaken, een meer welgevallig Diplomaat behoevende, het plan had beraamd, hem door den jongeren VAN DEDEM TOT DE GELDER, toen Minister te Stuttgart, „een groot vleijer en adulateur van den Ambassadeur SÉMONVILLE", te doen vervangen [2]). Mag men op de verzekering van een even regtschapen als kundig tijdgenoot afgaan, zoo was zelfs Mevrouw SÉMONVILLE [3]), uit Holland overgekomen, te Parijs niet in gebreke gebleven al haar crediet in 't werk te stellen, en allerlei middelen bij de hand te nemen, ten einde *haren* gunsteling VAN DEDEM te verheffen door den val van den Heer DE VOS. Men wist het dan eindelijk zoo ver te brengen, teekent de Secretaris van Legatie, DE MEIJ VAN STREEFKERK aan, dat het Bataafsch Gouvernement door SÉMONVILLE zelf, de Fransche Regering liet polsen, of VAN DEDEM te Parijs aangenaam zoude zijn? En gelijktijdig had men in

---

1) Aan VAN DER GOES, 19 April 1803.

2) Eigenhandige *Aanteekeningen* van den Heer DE MEY VAN STREEFKERK, bl. 15, 16.

3) „De Fransche Ambassadrice vertrekt Zaturdag naar Parijs." VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 8 Maart 1803.

den Haag en te Amsterdam listig het gerucht verspreid, dat de Ambassadeur DE VOS aan den Minister TALLEYRAND gevraagd hebbende, of de Bataafsche Republiek in den oorlog met Engeland niet *neutraal* zou kunnen blijven, en deze zonder dien voorslag te bestrijden, evenwel verlangd hebbende te weten, „hoe men zulks met Engeland zou kunnen schikken?" de Bataafsche Gezant de onvoorzigtigheid had gehad daarop ten antwoord te geven, dat men het hieromtrent met Engeland reeds eens was, en dat juist door dit onvoorzigtig antwoord, eene zoo gewenschte zaak voor onze Republiek was mislukt [1]). Hoe ongerijmd dit uitstrooisel, bij eenig nadenken, moest voorkomen, daar men DE VOS VAN STEENWIJK, wel is waar een nieuweling op diplomatisch gebied, „immers geen gezond verstand, bedaardheid, ondervinding en voorzigtigheid [2])," kon betwisten, vond het nogtans spoedig en niet onnatuurlijk, bij belanghebbenden, kooplieden, reeders en anderen al te veel ingang; terwijl wat daartegen door de vrienden van den Ambassadeur in het midden werd gebragt, alles in den wind werd geslagen. Vruchteloos deden zij opmerken, dat de dagelijksche conferentiën van den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken VAN DER GOES met den Engelschen Envoyé LISTON, die als het ware zamenspanden om Frankrijk te overreden tot de erkenning der Neutraliteit van de Bataafsche Republiek, voor den Eersten Consul onmogelijk verborgen hadden kunnen blijven; genoeg, de algemeene geest was te Amsterdam zoo sterk tegen den Overijsselschen Staatsman ingenomen, dat men enkel het antwoord uit Parijs verbeidde om hem hetzij door den jongen VAN DEDEM of door een' ander te doen verwisselen [3]). SÉMONVILLE toonde weldra aan het

---

[1]) „*Geëchoueerd.*" DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 17.

[2]) Woorden van den Secretaris van Legatie DE MEY.

[3]) „Deze historie, betuigde VAN DER GOES (aan SCHIMMELPENNINCK, 3 Mei

Staatsbewind een' brief van den Chef de Division bij het Departement van Buitenlandsche Betrekkingen DURAND, met wien ook VAN DEDEM op een goeden voet stond, in welken brief, naar het schijnt, buiten voorkennis van TALLEYRAND geschreven, die hoofdambtenaar uit zijn' eigen koker meldde, „dat de Heer VAN DEDEM zeer welkom zoude zijn [1])". Zoo hield men derhalve te 's Hage de zaak voor beklonken en nadat de Ambassadeur DE VOS in het begin [1]) van Mei, door een schrijven van het Staatslid BICKER van de grief die men tegen hem had, onderrigt was geworden, ontving hij den 14den dier maand eene aanschrijving om naar Holland over te komen, ten einde aan het Staatsbewind eenige mondelinge ophelderingen en berigten [3]) te geven; gedurende welke afwezigheid, VAN DEDEM TOT DE GELDER, die het karakter van Extraordinaris Envoyé en Minister Plenipotentiaris moest *deployeren*, de zaken der Legatie zou waarnemen [4]). Ook liet VAN DEDEM zich niet lang wachten: reeds den 15den verscheen hij in het Hôtel van het Bataafsch Gezantschap, waarvan de Ambassadeur DE VOS hem voorloopig eenige vertrekken afstond. En al vóór die komst van den gunsteling der beide SÉMONVILLE's, die nu voor goed te Parijs dacht gevestigd te zijn, had SCHIMMELPENNINCK zich uit Londen bereid verklaard, tot het wélslagen van zijne zending alle goede diensten te betoonen. „DEDEM heeft goede qualiteiten, schreef hij aan VAN DER GOES; maar hij is jong. Vraagt gij mij,

---

1803) heeft niet weinig onaangenaamheden verwekt. God gave dat ik op eene eerlijke wijze uit mijne tegenwoordige positie konde geraken! Basta."

[1]) DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 18.

[2]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 3 Mei 1803: »DE VOS zal voorzeker terugkomen en de jonge Heer VAN DEDEM zal hem gaan remplaceren provisioneel met het karakter van Minister *ad interim*."

[3]) »Elucidatien en informatien." DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 23.

[4]) „Men vertelt hier mijn *rappel* als zeker, en DEDEM wordt successeur genoemd," schreef DE VOS VAN STEENWIJK zelf aan VAN DER GOES, den 6 Mei 1803.

weet gij een beter, die er geschikt en bereid toe is? dan antwoord ik neen [1])." Hij zou VAN DEDEM dus gaarne de noodige aanbevelings-brieven zenden. Maar juist op dienzelfden dag wist de in zijne eer gekrenkte DE VOS VAN STEENWIJK, door rondborstig, zoo bij den Secretaris van Staat als bij BICKER [2]), zijn beklag in te brengen en het gezag van TALLEYRAND zelf te zijnen behoeve te doen gelden, het reeds zoo ver gedreven ontwerp te verijdelen en zich op zijn post nog eenige maanden te handhaven.

TALLEYRAND gaf hem verlof naar den Haag te schrijven, „dat SÉMONVILLE zich zeer vergist had in de vermoedens, die hij had doen geboren worden; dat hij (TALLEYRAND) niet wist, waarin dat ongenoegen van het Fransch Gouvernement over hem DE VOS zou kunnen bestaan" Hij noemde het een *intrigue* om een' ander in de plaats van den Ambassadeur te zenden, weidde vervolgens over *intrigues* en *intriguanten* uit, en gaf duidelijk te verstaan, dat ingeval van *rappel* van DE VOS of andere vacature, niet alle personen even aangenaam zouden zijn [3]). Dat althans VAN DEDEM aan TALLEYRAND persoonlijk niet welkom zoude zijn, liet zich begrijpen. In 1798 namelijk had die jeugdige Bataafsche Diplomaat, die zich met den Minister MEIJER te Parijs bevond [4]), in een vertrouwelijken brief aan het Lid van het Uitvoerend Bewind WYBO FYNJE [5]), den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken hoogst ongunstig afgeschilderd, als een man, bij wien men alleen door geld zijn doel kon bereiken [6]), en die brief was bij vergissing gedrukt ge-

---

[1]) 13 Mei 1803.

[2]) Mr. JAN BERND BICKER, Lid van het Staatsbewind.

[3]) DE VOS VAN STEENWIJK aan VAN DER GOES, 18 Mei 1803.

[4]) Verg. wegens de handelingen van MEYER, het Vlugschrift *Le Gouvernement Batave, tel qu'il fut et tel qu'il est.* (14 pagg.).

[5]) Z. hierbij de *Verantwoording van* PIETER VREEDE, bl. 29.

[6]) »Alleen met geld kon *reusseren.*" DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 25, 28.

worden. Van dien tijd af dus huisvestte bij TALLEYRAND, een ligt te verklaren wrok; zoodat hij dan ook weigerde den nieuwen Envoyé te ontvangen [1]). Hoe onloochenbaar de hebzucht en veilheid van den voormaligen Bisschop van Autun mogt zijn, het was niet te vergen eene beleediging te vergeten, die zooveel waarheid behelsde. Maar om die reden komt het geheel ongeloofelijk voor, dat de Secretaris van Staat VAN DER GOES, wiens ronde wijze van handelen wij zoo vaak in het licht hebben kunnen plaatsen, niet tevreden met al de kunstenarijen reeds door SÉMONVILLE en diens Gemalin in 't werk gesteld, nog bovendien de moeite zou hebben genomen, om zich — niet tot den Leider der Diplomatie, maar tot Mevrouw DE TALLEYRAND te wenden [2]) en langs dit onzuiver kanaal, uit te vorschen of VAN DEDEM al dan niet, welkom zou zijn. Nergens blijkt dat TALLEYRAND aan de bijzit die hij nu onlangs tot echtgenoot had moeten nemen, ooit eenigen invloed op Staatsaangelegenheden zou hebben gegund; veeleer zijn alle diplomatische Gedenkschriften met de verhalen vervuld van de proeven van bekrompenheid van geest van de ligtekooi, die door den zonderlingsten lotwissel, eenmaal tot Prinses zou worden verheven. Anders zeker zou een *galante* Fransche vrouw „verdacht hebben kunnen worden, tegen een Ambassadeur van den leeftijd van DE VOS V. STEENWIJK, voor een jongman als VAN DEDEM slechts 28 jaren oud, van een zeer goed

---

1) Niettegenstaande Mevrouw DE SÉMONVILLE haren protegé met haar rijtuig naar de buitenplaats van TALLEYRAND had begeleid, en na andere vergeefsche pogingen, verzocht hem aan den Minister te mogen voorstellen. DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 28.

2) Het verhaal luidt dat de brief van VAN DER GOES onbeantwoord zou zijn gebleven daar TALLEYRAND dit verboden had, en door SÉMONVILLE had doen weten, dat indien de Secretaris van Staat zich regelregt tot hem (TALLEYRAND) geliefde te vervoegen, hij allezins bereid was alle zijne twijfelingen (aangaande VAN DEDEM) op te helderen." DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 27.

figuur en zeer aartig in gezelschap [1]),” alligt partij te zullen trekken. Maar de briefwisseling, die inderdaad tusschen den Minister VAN DER GOES en Mevrouw DE TALLEYRAND heeft bestaan en nog voorhanden is, was geheel vreemd aan den toeleg om den val van den Bataafschen Ambassadeur te helpen bewerken. Overal de sporen ontwarende of meenende te bespeuren van hinderlagen, hem door nijd en wangunst of door eerzucht gelegd [2]), heeft dunkt ons, de argwaan van DE VOS in een zeer onschuldigen brief van den Secretaris van Staat, grond gevonden tot eene verdenking even vernederend voor VAN DER GOES, als in strijd met de eigenlijke toedragt der dingen, welke beide personen met elkander in aanraking had gebragt. De toon van hunne gedachtenwisseling liet niet wel zulk eene vertrouwelijkheid toe, dat op de geheimhouding van zoodanigen stap door Mevrouw DE TALLEYRAND voor haren Gemaal, hier te lande rekening kon gemaakt worden. De minuut van zulken brief als aan VAN DER GOES in de pen wordt gelegd, is niet te vinden, hoewel die Staatsman dergelijke stukken zorgvuldig bewaarde; maar wél is uit datzelfde tijdgewricht het antwoord aanwezig, waarin hij wel overtuigd, dat de oud-Bisschop de brieven aan zijne vrouw gerigt, geregeld las, in 's Lands belang op de erkentelijkheid aandrong, door den Eersten Consul aan de naauwelijks adem scheppende Bataafsche Republiek verschuldigd. En vooral TALLEYRAND zelf en zij met wie hij thans gehuwd was [3]), hadden van het

---

[1]) DE MEY, *Aanteekeningen*, bl. 27.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK schrijft VAN DER GOES den 24 Mei 1803: »TALLEYRAND heeft nu weder verzocht, dat de Ambr. DE VOS in zijn post niet vervangen worde. DEDEM heeft een les gekregen tegen overgroote ambitie, hij zal Parijs al spoedig verlaten.”

[3]) »TALLEYRAND has married his mistress to be prepared to receive the Duchess of DORSET” (sedert April 1801 met den Gezant Lord WHITWORTH gehuwd). — AUCKLAND, *Journal and Correspondence*, vol. IV, 163 (16 Sept. 1802).

Bewind te 's Hage een onvergetelijke dienst genoten, bij gelegenheid van welke VAN DER GOES niet nalaten kon, al de snoodheid van den ondank met bitteren spot aan te wijzen. Niemand, die in de Notulen van het Staatsbewind van 20 September 1802 [1]) de benoeming leest van zekeren GEORGE FRANÇOIS GRAND tot *Raad Consulent van het Gouvernement* aan de Kaap de Goede Hoop, en zulks op een jaarwedde van twee duizend gulden, zou, zonder nadere toelichting, op het vermoeden komen, dat evengemeld waardig Echtpaar bij die aanstelling het hoogste belang had; dat de verwijdering van dien vreemdeling, een Zwitser, naar de pas herwonnen Bataafsche Volkplanting en wel op een eenigzins betamelijken voet, in eene vrij aanzienlijke administrative betrekking, het uitvloeisel was van de verlegenheid, waarin Mevrouw DE TALLEYRAND en de naauwgezette Diplomaat, met wien zij thans zamenwoonde, zich tegenover een persoon bevonden, die als met Mejufvr. WORLÉE gehuwd, tot groot vermaak van het Parijsch publiek, oudere regten kon doen gelden. Het geduld der gelukkige gelieven werd evenwel nog tot het laatst van December op de proef gesteld, toen VAN DER GOES eindelijk de werkelijke inscheping van den lastigen GRAND kon melden. Maar nadat de politische gezigteinder zoo duister was geworden en men te Parijs begon te denken, dat de Engelschen met de ontruiming van onze Koloniën zouden dralen, ontving de Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, eenige regelen van Mevrouw DE TALLEYRAND, door MARIVAULT overgebragt, waarin zich de vrees over de mogelijkheid van een ontijdigen terugkeer van haren Echtgenoot, duidelijk genoeg openbaarde. „Ik

---

[1]) Fol. 181. Zie voorts, Bijlage XIX, (Briefwisseling tusschen Mevrouw (Prinses) DE TALLEYRAND en den Minister VAN DER GOES (1802—1807) bl. 61—63. Aan SCHIMMELPENNINCK schrijft VAN DER GOES den 27 Aug. 1802: „Ik bid u inliggende na genomen lecture te sluiten en aan (ci-devant) Mad. GRAND te doen geworden."

heb, Mevrouw, met leedwezen bemerkt, zoo luidde het antwoord van VAN DER GOES, dat gij eenige bezorgdheid koestert over onzen toestand aan de Kaap de Goede Hoop, en dien ten gevolge over het lot van den Heer GR. die zich aldaar bevindt. Maar die ongerustheid moet naar mij dunkt, verdwijnen, na de officiele verklaring van het Britsche Ministerie aan onzen Gezant SCHIMMELPENNINCK, dat de bevelen tot algeheele en volkomen ontruiming van de Kolonie den 16 November zijn uitgevaardigd, en den 20sten dierzelfde maand uit de Engelsche havens verzonden [1]). De Kaap is dus in dit oogenblik onder ons gezag. Want zou men kunnen onderstellen dat eenig Ministerie zich dermate zou willen onteeren en in het oog van gansch Europa verachtelijk maken door officieel en plegtig een stellige leugen te verkondigen? Neen, Mevrouw, de Politiek is wel slecht, maar toch nog niet zóó diep gezonken. Gelief derhalve uwe onrust te matigen en u overtuigd te houden, dat welk ook het lot van de Kaap moge zijn, ik in dat van den Heer GR. het levendigst belang zal blijven stellen. Doch bij deze gelegenheid, Mevrouw, zult gij wel erkennen, dat het voor onze Republiek zeer smartelijk is, uithoofde der kwade trouw van de Heeren Engelschen, de ongenade van den Eersten Consul te moeten ondervinden. Want hoe anders de eigendunkelijke afzending herwaarts van een groot getal troepen te onzen laste, te bestempelen? Die vreemde krijgsmagt kan immers niet dan schadelijk zijn voor een geheel handeldrijvend Land; zij moet aan de Natie aanstoot geven en hare Regering geweldige ongelegenheid baren; wier goede wil jegens de hoogste Overheid van Frankrijk waarlijk een zoo gestrengen maatregel niet had verdiend. Ach, Mevrouw,

---

1) Toch schrijft Lord MALMESBURY, *Diaries*, 19 Maart 1803 (IV, 238): »Cape of Good Hope retained still by us, but it is said fresh orders are gone out to restore it." — Zie mede *Annual Register* 1803, p. 120.

hoe zoudt gij mijn uitgeput en lijdend Vaderland van dien druk ontheffen, indien gij deze waarheden aan den Heer DE TALLEYRAND, aan den man dien gij aanbidt, en dien ik acht en eer, kondt doen beseffen [1])!"

Liet zich van een' uiterlijk nog onafhankelijken Staat wel erger vernedering denken dan zulk een smeekschrift? Onverklaarbaar zouden wij het noemen, indien wij niet van den deerniswaardigen toestand der Republiek een duidelijke voorstelling hadden, van de gewigtige belangen die door de hervatting van den oorlog met Engeland, met een onvermijdelijk verderf werden bedreigd. Wilde men te Parijs onze Neutraliteit niet gedoogen, nergens deed zich een uitzigt op om die onbeschrijfelijke ramp te ontgaan [2]). Wij zouden onverbiddelijk in den krijg medegesleept worden. Niemand kon het beletten, ook het Kabinet van Petersburg, Keizer ALEXANDER niet, wiens Diplomaten anders met loffelijken ijver tot het laatst werkzaam bleven. „Ja, zoo antwoordde VAN DER GOES op SCHIMMELPENNINCK's vraag, Rusland is koeler met Frankrijk; Rusland is zeer wel voor deze Republiek gedisponeerd, doch wat kan ons dat op dit tijdstip baten? alle de stappen die de Keizer bij den Eersten Consul vriendschappelijk dede, zouden ons sterk ingepeperd kunnen worden, en stappen die den degen zouden uit de schede brengen, zijn doodgevaarlijk in den tegenwoordigen staat van zaken [3])." Men had met een norschen Gebieder

---

[1]) Zie Bijlage XIX, bl. 61 volg. „Ah Madame, si vous pouviez faire comprendre ces vérités à l'homme que vous adorez, — à *l'aimable* Monsieur DE TALLEYRAND," enz.

[2]) Want te Londen wilde men onze neutraliteit slechts dán erkennen, ingeval de Eerste Consul bepaaldelijk afzag van eenige toerustingen of expeditiën uit ons Land of uit onze havens. (Depêche van SCHIMMELPENNINCK, 10 Maart 1803).

[3]) 25 Januarij 1803 (*geheel confid.*) Verg. voorts eene Memorie van den Secretaris van Staat ($^{11}/_{24}$ Maart 1803) over zijne gesprekken met den Russischen Gezant te 's Hage, Graaf V. STACKELBERG, ten behoeve van onze Neutraliteit.

te doen, wiens onverzadelijke heerschzucht zich reeds onverholen openbaarde [1]) en die van toen af, het levenslang Consulaat te gering achtende, naar de erfelijke waardigheid van *Empereur des Gaules* dong [2]). Nog ruim een jaar zou voorbijgaan, alvorens BONAPARTE, door eene spotprent gewaarschuwd [3]), het waagde zich met den Keizerlijken mantel te omhangen; doch de geheele inrigting van het Paleis der Tuilerien en van het personeel dat niet enkel den Eersten Consul maar ook diens Gemalin omringde, duidde den stoet van een' Souverein aan, wiens ongeloofelijke prikkelbaarheid niemand zijner vertrouwelingen den moed had te trotseren [4]).

Had men zich een oogenblik mogen vleijen met de hoop dat men te Londen zoowel als te Parijs den oorlog zou schuwen, dat Engeland daarbij niet veel te winnen had, terwijl BONAPARTE over geene Vloot kon beschikken [5]), die flikkering van het behoud des Vredes zou spoedig verdwijnen. Inmiddels waren alle onze West-Indische Volkplantingen onder het Bataafsch gezag teruggekeerd, en van daar gelijk uit Oost-Indië werden eerlang rijk bevrachte schepen in grooten getale, te gemoet gezien. Niet minder dan veertig verwachtte men uit de West, en nog veel meer bodems uit Batavia. Welke angst aldus den Handel en de Regering

---

1) In zijne depêche van 3 Januarij 1803 meldt DE VOS V. STEENWIJK, dat er aan gedacht werd, de hoogste klasse der Senateurs *Princes du Sénat* te noemen, aan den tweeden en derden Consul den titel van *Altesse* en aan BONAPARTE dien van *Majesté* te geven.

2) CAPEFIGUE, *l'Europe pendant le Consulat et l'Empire de Napoléon*, (1840) T. VIII, 135: „*Empereur des Gaules* avait séduit d'abord," enz.

3) »De voornemens om nieuwe titulatures in Frankrijk te introduceeren, zijn *geadjourneerd;* eene violente spotprent — is (volgens SÉMONVILLE) daarvan de eenige reden." VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 25 Januarij 1803.

4) Verg. Mad. DE STAËL HOLSTEIN, *Considérations sur les principaux évènemens de la Révolut. française*, T. II, Chap. XIX, p. 353 suiv.

5) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 8 Maart 1803.

na de Boodschap van GEORGE III en de depêche door SÉMONVILLE aan het Staatsbewind medegedeeld, voor nieuwe kaperijen of voor maatregelen van *embargo* en dergelijke van de Engelsche zijde beving, laat zich bevroeden. „Alle ondernemingen zijn gestaakt, meldde VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK; alle schepen die de Negotianten in Engeland hebben, moeten geladen of ongeladen dadelijk naar onze havens terugkeeren [1])." Indien die schatten en ook het zeevolk in de handen van den vijand viel, wat onheil zou ons overkomen!

Zoo ergens de diplomatische bedrijvigheid van SCHIMMELPENNINCK heeft uitgeblonken, nooit meer dan gedurende zijne zending naar Londen en in die verontrustende dagen. „De Hollandsche Gezant, stipt Lord MALMESBURY eerst in zijn Dagverhaal [2]) aan, heeft eene Nota ingeleverd waarin hij zegt, dat als wij ons tot hem hadden gewend, de Bataafsche Republiek eene allezins voldoende opheldering zou gegeven hebben van de krijgstoerustingen, die in hare havens plaats vinden." Men deed onzen Diplomaat de eer aan, zijne depêches te onderscheppen, zoodat de Britsche Staatsman aanteekent dat uit die schennis van het geheim der brieven was gebleken, hoe ANDREOSSY van BONAPARTE tot dusverre nog niets stelligs had ontvangen; dat de Generaal slechts in last had tijd te winnen, terwijl men intusschen zou overwegen wat te doen ware. In dat schrijven aan VAN DER GOES weidde, naar het verhaal van Lord MALMESBURY, de Bataafsche Gezant vervolgens zijne eigen meening ontvouwende, vrij minachtend uit over de Leden van het Engelsch Kabinet; onbewimpeld verklaarde SCHIMMELPENNINCK, dat de Eerste Consul niets anders bedoelde, dan hen door val-

---

1) 18 Maart 1803.

2) 18 Maart 1803, *Diaries*, IV, 238: „SCHIMMELPENNINCK (Dutch Minister) has given in a Note to say," enz. Hij (MALMESBURY) schreef dien stap toe aan „the instigation of France."

sche verzekeringen te misleiden en in slaap te wiegen. Hij wist persoonlijk, welken diep gewortelden en grenzenloozen wrok BONAPARTE tegen Engeland had opgevat, maar hij, SCHIMMELPENNINCK wist tevens, dat de Consul dien niet dorst bot vieren, zoowel uit vrees voor de geduchte magt van Groot-Britannië, als uit gebrek aan genoegzaam vertrouwen in zijn eigen Leger en uit de bewustheid dat hij de volksgunst in Frankrijk niet bezat. „De Hollander, die zegt MALMESBURY, zeer verstandig oordeelt, gaat voort met de verwachting uit te drukken, dat eene groote Mogendheid (hij meent Rusland) de taak zal aanvaarden, zoo klaar voor haar weggelegd, en eerlang te voorschijn zal treden om ten minste voor eene wijl, de duurzaamheid van den Vrede in Europa te verzekeren [1]." En nog later bleef de Bataafsche Minister die meening verkondigen: trad Rusland slechts met ernst tusschen beiden, het zou dan zoo moeijelijk niet vallen, een vergelijk te treffen [2], want het Britsch Gouvernement dit hield hij vol, wenschte den oorlog te vermijden. Tegelijk gaf hij aan den Generaal ANDREOSSY den lof van niet enkel in zijne officiele depêches aan TALLEYRAND, maar ook in zijne brieven aan den Eersten Consul de zaken aanhoudend in den meest verzoenenden geest en in het tot behoud des Vredes gunstigste daglicht te hebben voorgesteld; „met zulk een' toon van cordaatheid, merkte hij aan, als maar zeer weinige menschen in Frankrijk zouden durven doen [3]."

Met ontroering en in eene schier koortsachtige spanning volgt men van dag tot dag, ja ten laatste, van uur tot uur

---

[1]) *Diaries*, IV, 242 (26 Maart 1803).

[2]) Nog den 20 Mei 1803, toen de vredebreuk al beslist was, schreef SCHIMMELPENNINCK: »Ik zie nog licht. Pruissen heeft stellige order gegeven om hare mediatie te offreren. Laat men op *Petersburg* blijven werken. »Ik doe te dien einde alle pogingen."

[3]) Aan VAN DER GOES, 5 April 1803.

in dien hagchelijken tijd, den loop van de diplomatische briefwisseling tusschen Londen en Parijs, maar ook uit en met den Haag; de gunstige of ongunstige verschijnselen, voorteekenen der dreigende uitbarsting of van het meer of min gegrond uitzigt op de bestendigheid van den Vrede. Die hoop wordt echter hoe lang zoo flaauwer en men ziet hoe bij onze Staatslieden de moedeloosheid onwillekeurig en onweerstaanbaar in de plaats treedt van het rusteloos en vaderlandlievend streven, om ter bedaring van de opgewonden gemoederen aan beide zijden van het Kanaal, hunne edelste vermogens in te spannen. „De verbittering van den Eersten Consul tegen de Engelschen, schrijft DE VOS VAN STEENWIJK, is ten hoogsten top, en God weet wat het einde van dit alles zijn zal [1]." Ieder oogenblik zag men de tijding te gemoet van het bij het Engelsch ultimatum aangekondigd vertrek van den Ambassadeur Lord WHITWORTH. En zonderling genoeg was het juist in die dagen, dat de Eerste Consul voor het uiterste van eene openbare vredebreuk, naar het schijnt, terugdeinzende, zich bij het doen van een voorslag tot schikking met het Kabinet van St. James, wel geliefde te verwaardigen, van de Bataafsche Republiek en van Spanje als mede-contracterende partijen bij het Tractaat van Amiens gewag te maken, zonder wier bewilliging in het punt van *Malta*, niets mogt worden veranderd; terwijl al weder de ontruiming van het Bataafsch grondgebied door de Fransche troepen werd beloofd, zoodra ook van de *Britsche* zijde aan de bepalingen van dat verdrag zou voldaan zijn. „Ik twijfel niet, meldde DE VOS VAN STEENWIJK twee dagen daarna [2], of het uitstel van Lord WHITWORTH's reis zal u genoegen geven: men schijnt thans met betrekking tot de Fransche troepen in ons Land, vrij wat gunstiger te denken. Ik heb

---

1) Aan VAN DER GOES, 4 Mei 1803.

2) Aan VAN DER GOES, 6 Mei 1803.

bij den Broeder JOSEPH veel moeite gedaan om hem tot conferentiën met Zijn Lordschap aan te zetten, en ik zal niet afzijn om mijne pogingen in 't werk te stellen, dat die man werkzaam blijve; hij vermag op zijn Broeder vrij wat, en deze schijnt nu berouw te hebben, dat hij het zoo ver *gepousseerd* heeft. Men geeft tot reden der laatste Nota, dat men door het *evacueren* van de Kaap gezien heeft, dat de Engelschen geen oorlog verlangden; maar men ziet wel, dat het oorlogen niet dienstig is voor *la sainte famille.* Men spreekt als er een Congres zou zijn, dat op *Brussel* gedacht wordt." — Doch was het zoo zeker dat de Engelschen den oorlog zochten te mijden? Vielen er niet nieuwe voordeelen op zee of in andere Werelddeelen te behalen? Het gerucht liep te Londen, dat de aanhang van Lord GRENVILLE en PITT zelf de zinsnede van de Koninklijke Boodschap afkeurden, waarin van *Holland* melding was gemaakt [1]); niet zoozeer omdat wanneer de strijd met de Fransche Republiek hervat moest worden, Engeland dien kleineren Bondgenoot en Zusterstaat van den vijand, zou behoeven te sparen [2]). Integendeel, daar er weinig of niets op de Franschen zelve te veroveren was, en Holland bovendien toch evenzeer voor Engeland als verloren moest aangemerkt worden, zoolang Frankrijk meester bleef van België [3]), beschouwde die Britsche Staatspartij ons *offensief* Verbond met Frankrijk als een gelukkige omstandigheid, omdat het Engelsch Bewind het hierdoor in zijne magt had ons steeds in den oorlog te wikkelen, als het noodig had de vergoeding der kosten van dien krijg op ons

---

1) »It is reported that the party of GRENVILLE, and Mr. PITT himself, disapprove the mention that has been made of *Holland* in the Message of the King." (Archief VAN DER GOES).

2) »That diminutive sister."

3) »As Holland is moreover equally lost for us, as long as France remains in possession of the *Belgique* "

te verhalen [1]). Maar die partij vond het zeer onstaatkundig dat men door onberaden overijling de aandacht van den Eersten Consul geheel buiten noodzaak, op die laatste omstandigheid had gevestigd, vermits het hem in 't oog moest vallen, dat hij slechts de uitgestrekte kust van *Cadsant* tot *Brest*, met Fransche troepen had te bezetten, om de Engelschen gestadig in onrust en spanning te houden. — Zij begreep dat de kinderachtige overhaasting [2]) van het Kabinet met bij deze gelegenheid, van Holland gewag te maken, even alsof de Ministers naar een middel zochten om dien buit aan de dappere Britsche pekbroeken in handen te spelen, zeer wel bij hem de gedachte kon opwekken om hen te verschalken [3]), door juist op het verlangen der Hollanders, de eenige *openlijke* diplomatische beweegreden om hen vijandelijk te bejegenen, uit den weg te ruimen. En dat gerucht won te meer veld, naarmate de tijding werd aangebragt, dat de Eerste Consul bevelen had afgezonden om den marsch der naar Holland bestemde troepen, te stuiten.

In die dobbering tusschen hoop en vrees, werd men heen en weêr geslingerd, totdat SCHIMMELPENNINCK eindelijk den 17 Mei 1803 de schrikmaar mededeelde: „De kogel is dan door de kerk! wat er van ons Land moet worden, weet de goede Hemel en hij schikke het ten beste. Houd den vriend LISTON zoolang te 's Hage als maar mogelijk is: beproef alles om onze Neutraliteit te obtineren. Laat LISTON niet tot haastige stappen overslaan. Kortom, laat ons alles beproeven [4])." De Britsche Minister bleef met het voorstel van die onzijdigheid, mits men van den Franschen kant de

---

1) „When we want *to reimburse ourselves* of the expences of it."

2) „Our childish precipitation — as if we wanted to offer that bait to our brave tars."

3) „Of playing us a trick."

4) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 17 Mei 1803.

vereischte waarborgen aanbood, niet in gebreke [1]), maar hetgeen in de Parijsche nieuwsbladen, blijkbaar met TALLEYRAND's voorkennis, van de pogingen van het Haagsch Bewind om de Neutraliteit te verwerven, half schertsend, half dreigend werd berigt [2]), sloeg aan al die plannen den bodem in — en daden van geweld op bevel van den Eersten Consul hier te lande tegen de Engelsche onderdanen, even als in de geheele Fransche Republiek gepleegd [3]), sleepten onze Staatshulk op de onafzienbare zee van nieuwe rampen mede. „Mijne eenige hoop bestaat daarin, dat er uit alle deze jammerlijke worstelingen eens weêr een systema zal geboren worden, hetwelk ieder op zijn plaats zal brengen, en aan kleinere Natiën een meer draaglijke existentie zal bezorgen. *Algemeen* gevoel van *algemeen* gevaar moet dit uitwerken [4]).” Wat SCHIMMELPENNINCK voorspelde, zou eerst geschieden, nadat al die kleine Staten, de een voor de ander na, in den oorlog die nu was uitgebroken, zouden te gronde gegaan zijn. Maar Groot-Britannië had gezworen de wapenen niet neder te leggen, voor zij de onafhankelijkheid dier Volken had hersteld [5]).

---

[1]) Z. de Nota van den Minister LISTON in de Leidsche Nouvelles politiques van 17 Junij 1803 (n°. 48): »Si la France veut consentir à retirer desuite ses troupes du territoire de la République; si elle veut décharger le Gouvernement Batave de l'obligation de lui fournir des secours quelconque par terre ou parmer; si elle veut enfin permettre que la République observe une sincère Neutralité pendant le cours de la guerre,” enz.

[2]) Verg. Gazette de Leide 13 Mei 1803: „Elle (la Hollande) n'a pu oublier, que nous avons avec elle un *Traité offensif et défensif;* et, dans tous les cas, elle est occupée par nos troupes.”

[3]) Verg., Bijlage XXXIV, bl. 116 volgg. (Nota van den Minister LISTON, 29 Mei 1803; Antwoord van den Secretaris van Staat VAN DER GOES, 31 Mei).

[4]) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 17 Mei 1803.

[5]) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 20 Mei 1803. „Engeland is gedecideerd om ons *independent* te maken, en *eerder* zal ook deze oorlog *niet eindigen:* dit is uitgemaakt.”

BIJLAGEN.

I.

Vrees voor eene landing der Engelschen. *Exhib.* 2 *Febr.* 1799.

Paris le 7 Pluviose 7e année Répne.

Le Ministre des Relations Extérieures au Citoyen LOMBARD Envoyé Extraordinaire de la Répe française, près la Répe Batave.

Citoyen, Le Ministre de la Marine est informé, d'après des avis qui lui sont parvenus récemment, que le Gouvernement anglais projette et prépare en silence une attaque contre le territoire de la Répe Batave: il a même lieu de croire que ces préparatifs sont particulièrement dirigés contre la *Zeelande* et surtout l'isle de *Walcheren* où il existe encore beaucoup de partisans du ci-devant Stathouder avec lesquels les Anglais entretiennent des intelligences et correspondent journellement.

Déjà le Ministre de la Guerre a transmis au Général en Chef des troupes françaises en Hollande l'ordre de se tenir en mesure sur tous les points et de veiller surtout à ce que le port de Flessingue soit mis sur le pied de défense respectable et à l'abri des entreprises de l'ennemi.

Vous aurez soin de communiquer ces avis au Gouvernement Batave et d'appeler toute son attention sur les moyens de déjouer encore une fois les tentatives hostiles de l'Angleterre.

Salut et fraternité

(Signé) CH. MAU. TALLEYRAND.

Pour copie conforme
L'Envoyé Extraordinaire de la Répe française
près la Répe Batave

LOMBARD DE LANGRES [1]).

---

1) Door dezen den 14 Pluviose aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen M. VAN DER GOES medegedeeld. (Rijks Archief).

BIJLAGE II.

Oorlogsverklaring der Fransche Republiek in 1799, aan den Keizer van Duitschland.

Paris 22 Ventose an 7 de la République française.

Le Ministre des Relations extérieures au Citoyen SCHIMMELPENNINCK Ministre Plénipotentiaire de la République Batave.

Citoyen, Tous les efforts du Directoire exécutif pour maintenir la Paix ont été vains. Les Cours de Pétersbourg et de Londres ont entraîné celle de Vienne et la Toscane son inséparable alliée. Un message du Directoire propose aujourd'hui au Corps législatif de déclarer la guerre à l'Empereur et au Grand Duc. Il m'a paru d'autant plus utile que vous en fussiez promptement instruit qu'il n'est pas douteux que les Anglais, provocateurs des nouvelles hostilités vont profiter de ce moment pour faire quelque tentative contre le territoire Batave. Vous ne manquerez point d'exciter toute la surveillance de votre Gouvernement à cet égard. Vous pourrez lui dire que le Directoire français a des notions certaines sur les dispositions des Anglais, et qu'on ne saurait prendre des mesures trop efficaces contre leurs entreprises.

Je joins à ma lettre une copie de la Proclamation du Général MASSENA en entrant sur le territoire des Ligues. Les premiers pas de l'armée française dans ce pays ont été marqués par des succès.

Elle doit être maintenant à Coire.

Recevez, Citoyen, l'assurance de ma parfaite consideration.

CH. MAU. TALLEYRAND [1]).

Paris 22 Ventose an 7,
4 heures après midi.

Le Ministre des Relations Extérieures au Citoyen SCHIMMELPENNINCK Ministre Plénipotentiaire de la République Batave près la République française.

Je vous préviens, Citoyen Ministre, que depuis ma première lettre de ce jour le message du Directoire Exécutif proposant déclaration de guerre à l'Em-

1) Naar het oorspronkelijk. (Rijks Archief).

pereur et au Grand Duc de Toscane vient d'être à l'unanimité converti en loi. Les Conseils ont manifesté à la lecture du message une sorte d'enthousiasme qui sans doute retentira dans nos armées.

Salut et fraternité,

CH. MAU. TALLEYRAND.

Exh. 15 Maart 1799. Parijs 11 Maart 1799.

R. J. SCHIMMELPENNINCK, Minister Plenip^{s} van de Bataafsche bij de Fransche Republiek

aan

den Agent van de Buitenlandsche Zaken der Bat. Republiek.

Burger Agent,

Ziedaar dan eindelijk mijne sombre voorspellingen bewaarheid. De oorlog tegen den Keizer is heden gedecreteerd. Toscanen, gelijk te wachten was, is in dezelfde mesure gecomprehendeerd. Ik referere mij tot de inliggende originele communicatoire Notes van den Minister TALLEYRAND.

Heil en achting,

R. J. SCHIMMELPENNINCK [1]).

Paris ce 18 Ventose. An 7 de la République française une et indivisible.

Le Ministre des Relations Extérieures au Citoyen SCHIMMELPENNINCK M. P. enz.

Citoyen.

J'ai reçu avec votre lettre du 27 Février (v. st.) la communication que vous m'avez donnée de la Note remise à *Constantinople* à l'Ambassadeur Batave [2]), et d'après laquelle il aura du quitter cette résidence.

Ce nouveau témoignage de l'influence exclusive des Anglais sur la Porte Ottomane ne peut donner aux deux Républiques qu'un plus vif empressement à unir leurs efforts pour le succès de la cause commune.

Travaux et triomphes, tout sera partagé [3]), et si la Batavie a éprouvé des pertes sensibles, elle a déjà eu la preuve que le premier désir comme le premier soin de son Alliée, sera de lui en procurer la réparation ou le dédommagement.

Recevez Citoyen, l'assurance enz.

CH. MAU. TALLEYRAND.

---

1) Rijks Archief.

2) VAN DEDEM.

3) Doch verg. Bijlage VIII over de ongelijke verdeeling, die SCHIMMELPENNINCK' vertoog had uitgelokt.

BIJLAGE III.

Blokkade der Nederlandsche kust door de Engelschen. *Het belang der onzijdige Mogendheden door* SCHIMMELPENNINCK *gewekt.*

Exh. 8 Mei 1799. Paris le 29 Avril 1799.

Le Ministre Plénipotentiaire de la République Batave à Monsr. DE SANDOZ ROLLIN, Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté le Roi de Prusse.

Monsr. le Ministre Plénipotentiaire,

Vous connaissez la notification adressée par le Gouvernement Britannique aux Ministres étrangers résidant à Londres, du prochain blocus des ports et rivières de la République Batave. Ce Projet que je ne veux point qualifier est aujourd'hui réalisé, et le Cabinet de St. James, au mépris du respect qu'il doit à l'indépendance des Puissances neutres, a rompu par ses dispositions hostiles tous les rapports maritimes qui subsistaient entre nos pays. Comme cette violation de la foi publique attente également aux droits et à la dignité de Sa Majesté Prussienne, je présume qu'il suffira de l'avoir signalée au Cabinet Prussien, pour que ce Cabinet réclame avec toute la force qui le caractérise, contre un acte aussi offensant pour Sa Majesté que préjudiciable aux intérêts de son Peuple.

Quoique les circonstances n'aient point encore permis qu'il s'établît de communications intimes entre nos Gouvernemens, j'ai pensé, Monsieur, que vous ne pouviez être indifférent aux représentations que j'ai l'honneur de vous adresser et qu'elles étaient beaucoup trop importantes pour ne pas déterminer le Ministère Prussien à réunir ses démarches à celles que les Cours de Suède et de Danemarc vont faire incessamment en Angleterre pour que cette Puissance respecte désormais, leur liberté et leur pavillon.

Agréez, Monsieur, l'hommage de ma haute considération.

R. J. SCHIMMELPENNINCK.

Paris 2 Mai 1799 An 5 de la Liberté Batave.

Le Ministre Plénipotentiaire de la R. B.

Au Citoyen TALLEYRAND, Ministre des Relations Extérieures.

Citoyen Ministre,

Il y a quelque tems que le Gouvernement Anglais a notifié aux Ministres étrangers résidant à Londres son projet de bloquer les ports et les rivières de la République Batave. Ce Projet, digne du Cabinet de St. James, vient d'être exécuté, et les Bataves se trouvent aujourd'hui privés du peu de ressources qui restaient encore à leur industrie et à leur commerce.

Dans la crise générale qui agite toutes les Puissances, le Directoire Batave espère que ce qui reste de Neutralité en Europe ne souffrira pas qu'on attente aussi injurieusement à la foi publique et à l'indépendance respective des Gouvernemens. Il a déjà fait des représentations aux Cours de Suède et de Danemarc. Je suis également chargé d'inviter en son nom le Directoire français à vouloir bien le seconder de son influence auprès de Sa Majesté le Roi de Prusse, et de le prier d'ordonner au Ministre SIEYES de faire envisager au Cabinet de Berlin, combien les mesures dirigées par l'Angleterre contre la République Batave, blessent sa propre dignité et les intérêts commerciaux des Prussiens.

Le Directoire Batave se flatte, Citoyen Ministre, que les démarches du Roi de Prusse réunies à celles des deux autres Cours du Nord, rendront le Gouvernement Britannique plus respectueux pour les droits politiques des Nations, et *lui* (le) feront renoncer à des mesures, si attentatoires aux droits des Puissances Neutres que pernicieuses pour la République Batave.

Agréez, Citoyen Ministre, les assurances de ma haute considération.

R. J. SCHIMMELPENNINCK.

BIJLAGE IV.

Plan tot vervoer van troepen uit Spaansche havens, ter bescherming van Java, door VALCKENAER *en* SCHIMMELPENNINCK *beraamd.*

Exhib. 20 Junij 1799. Paris le 15 Juin 1799 an 5 de la Liberté Batave.

Le soussigné Ministre Plenipotentiaire de la République Batave a plusieurs fois représenté au Gouvernement français combien était critique et précaire la situation des Colonies Bataves dans les grandes Indes; il l'a plusieurs fois entretenu des besoins de toute espèce qu'éprouvait Batavia, des sollicitudes extrèmes de ses Commettans sur le sort de cette place importante et des moynes qu'on voulait, qu'on pouvait il y a trois mois employer pour secourir efficacement cette partie interessante du domaine des Bataves. Le Directoire qui n'adopta point les mesures combinées à cet égard, crut qu'on servirait mieux la cause commune en rendant stationnaires les vaisseaux et les hommes destinés à cette Expedition. D'aussi puissantes considérations ne permirent pas au fidèle Allié de la France, de balancer entre ses propres projets et la certitude d'assurer par des démonstrations hostiles et l'appareil d'une force imposante le succès de ceux qui avaient été conçus pour l'intérêt général des deux Peuples. On renonça au ravitaillement de Java et l'Escadre resta au Texel. Mais ce ravitaillement, trop retardé peut-être, devient chaque jour plus pressant; chaque jour des avis trop certains ajoutent à nos inquiétudes par l'affligeant tableau des dangers qui menacent cette contrée, et chaque jour le Gouvernement sent plus fortement la nécessité de porter dans ce Pays les secours que sa position reclame.

Ces secours ne peuvent à présent sortir des ports de la Hollande. L'Espagne est la seule Puissance amie qui soit dans le cas de seconder cette entreprise en nous prêtant son nom et des vaisseaux. On va donc essayer d'ou-

vrir une Négociation avec la Cour de Madrid pour l'engager à diriger de quelque port Espagnol l'utile expédition de Java. Déjà notre colonie de Suriname doit à cette Cour les renforts qui lui sont parvenus, et ce premier témoignage de son amitié nous fait espérer une nouvelle preuve de sa bienveillance. Mais les hommes manquent à l'Espagne. Ses regimens Suisses et Wallons ont été dernièrement completés en Italie par des prisonniers Autrichiens. C'est ainsi qu'en servant un Allié, le Directoire français s'est débarrassé de beaucoup d'hommes aussi couteux à nourrir que difficiles à garder. Il reste encore un grand nombre de ces prisonniers dans les différens dépôts du Midi de la République Française. Il est facile de les utiliser aujourd'hui pour la République Batave et d'épargnér à la France les frais de leur entretien. On peut les recruter pour le compte de l'Espagne, les y conduire, les former en bataillons et les transporter ensuite à Batavia. Ce mode de recrutement offre le double avantage de déterminer plus promptement l'engagement de ces prisonniers et de cacher à l'Angleterre leur véritable destination.

Avant de proposer cet arrangement au Cabinet de Madrid, le Gouvernement Batave désire que le Directoire français veuille bien en approuver les bases et concourir à son exécution en lui accordant la même faveur qu'il a accordée à l'Espagne, et en lui procurant les mêmes avantages, les mêmes facilités qu'on procura à cette Puissance pour le complément de ses régimens.

En énoncant ici le désir et les espérances de son Gouvernement, le Ministre soussigné a l'honneur de prier le Citoyen Ministre des Relations Extérieures de communiquer cette Note au Directoire et de lui exprimer toute la gratitude qu'éprouveront les Bataves, s'il veut bien autoriser ce recrutement et donner les ordres nécessaires

1°. pour que les recruteurs qui se présenteront dans les dépôts de prisonniers Autrichiens au Midi de la France, soit au nom de la République Batave, soit ostensiblement pour le compte des régimens Suisses ou Wallons au service de Sa Majesté Catholique, y soient admis et y puissent enrôler librement les prisonniers qu'ils jugeront convenable.

2°. pour que ces hommes ainsi levés et recrutés soient conduits sous bonne escorte à Cette ou à Perpignan et de là à l'extrême frontière du Département des Pyrénées Orientales, afin d'y être embarqués pour Barcelone ou dirigés par terre vers la même destination.

3°. pour qu'il soit prêté main-forte à ceux qui seront chargés en chef de ce recrutement, afin d'empêcher l'évasion des dits prisonniers jusqu'à l'extréme frontière et que les ordres nécessaires à cet effet soient expédiés aux Commandans militaires et aux Commissaires ordonnateurs des guerres dans les Départemens des Bouches du Rhône, de Vaucluse, du Var, des Alpes maritimes et des Pyrenées Orientales.

4°. pour que les ballots renfermant les laines et les toiles destinées à habiller ces recrues puissent passer librement par le territoire de la République

française pour étre réexportés a Bayonne ou à Perpignan, sous acquit à caution et dûment plombés.

Le soussigné a l'honneur etc.

(Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK [1]).
Pour copie conforme à la minute
SMITS.

1) Maar SCHIMMELPENNINCK zelf erkent in zijne depêche aan den Agent VAN DER GOES, die Nota *„communicatief* met den Extraordinaris Ambassadeur VALCKENAER vervaardigd" te hebben. (17 Junij 1799). „Gemelde Ambassadeur, voegde hij er bij, vertrek binnen drie à vier dagen naar de plaats zijner destinatie."

BIJLAGE V.

Handelingen tusschen Engeland en Frankrijk, over den afstand van Nederlandsche kolonien.

Mémoire confidentiel, sur la Paix avec l'Espagne et la Hollande (*Diaries and Correspondence of James Harris, first Earl of Malmesbury* (London 1844) vol III. 344 volg. (1796) [1]).

„Pour ce qui regarde la République des Provinces-Unies, Sa Majesté Britannique et les Alliés se trouvent trop directement interessés à la situation politique de ces Provinces pour pouvoir consentir à rétablir à leur égard le *status ante bellum* territorial, à moins que la France ne put également les remettre à tous égards dans la même position politique où elles se trouvoient avant la guerre.

Si on pouvoit au moins rétablir dans ces Provinces, conformément à ce que l'on croit être le voeu de la grande majorité des habitans, leur ancienne Constitution et forme de Gouvernement, Sa Majesté Britannique seroit disposée à se relâcher alors en leur faveur sur une partie très-considérable des conditions sur lesquelles l'état actuel des choses lui impose la nécessité d'insister. Mais si au contraire c'est avec la République Hollandaise dans son état actuel que leurs Majestés Britannique et Impériale auront à traiter, Elles se verront obligées de chercher dans des acquisitions territoriales la compensation et la sûreté que cet état des choses leur rendroit indispensables.

Des restitutions quelconques en faveur de la Hollande ne pourroient alors avoir lieu qu'en autant qu'elles seroient compensées par des arrangemens propres à contribuer à la sûreté des Pays-Bas Autrichiens.

Les moyens de remplir cet objet se trouvent dans les cessions que la France a exigées dans son Traité de Paix avec la Hollande, et dont la possession par cette Puissance seroit en tout cas absolument incompatible avec la sûreté des Pays-Bas Autrichiens entre les mains de Sa Majesté Impériale.

1) Door Lord GRENVILLE aan Lord MALMESBURY te Parijs, toegezonden bij depêche van 11 December 1796. *Diaries* III. 339 volgg.

C'est donc sur ces principes que Sa Majesté Britannique seroit prête à traiter pour le rétablissement de la Paix avec la République Hollandaise dans son état actuel. Les détails d'une pareille discussion amèneroient nécessairement la considération de ce qui seroit du aux intérêts et aux droits de la Maison *d'Orange*.

Note officielle. Paris, le 2 Messidor, an 5.

Le Directoire consent à ce que Sa Majesté Britannique fasse, par son Plénipotentiaire, les propositions ou stipulations qu'il jugera convenables pour Sa Majesté Très Fidèle, comme réciproquement les Plénipotentiaires de la République en feront pour ses Alliés, Sa Majesté Catholique, et la République Batave [1]).

Lille, 27 Messidor, an 5 de la République une et indivisible.

Les Ministres Plénipotentiaires de la République Française ont fait passer à leur Gouvernement le Projet de Traité et la Note relative qui leur ont été présentés le 20 du présent mois par le Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté Britannique.

Ils viennent de recevoir des communications nouvelles, et des ordres, en conséquence desquels ils doivent faire au Lord MALMESBURY la déclaration suivante.

Il existe dans les Traités patents et secrets, qui tiennent [2]) la République Française et ses Alliés, l'Espagne et la République Batave, des articles portant garantie respective des territoires que les trois Puissances possédaient avant la guerre. Le Gouvernement Français, ne pouvant pas se défaire des engagemens qu'il a contractés par ces Traités, établit comme préliminaire indispensable de la Négociation pour la Paix avec l'Angleterre, le consentement de Sa Majesté Britannique à la restitution de toutes les possessions qu'elle occupe, non seulement sur la République Française, mais encore et formellement sur l'Espagne et la République Batave.

En conséquence, les Ministres Plénipotentiaires soussignés invitent Lord MALMESBURY à s'expliquer sur cette restitution et à y consentir s'il y est suffisamment autorisé. Si non, et dans le cas contraire, à envoyer un courier à sa Cour pour en obtenir les pouvoirs nécessaires.

L'objet de la Conférence qui devait avoir lieu ce jour, se trouvant néces-

---

1) *Diaries*, III. 373.
2) Lient?

sairement ajourné par l'effet de la déclaration ci-dessus, les Ministres Plénipotentiaires de la République ont à témoigner au Lord MALMESBURY le regret qu'ils éprouvent de manquer cette occasion qu'ils avaient recherchée et de s'entretenir avec lui; au surplus dans le cas où le Lord MALMESBURY aurait quelque communication à leur faire, ils le prient de croire qu'ils se montreront toujours empressés de le recevoir, et de l'entendre quand il le jugera à propos. Ils le prient en même temps d'agréer de nouveau l'assurance etc.

LE TOURNEUR.
PLEVILLE LE PELLEY.
HUGUES B. MARET [1]).

A Lille, ce 24 Juillet 1797.

Le Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté Britannique a fait passer à sa Cour la Note qui lui a été remise le 15 de ce mois par les Ministres Plénipotentiaires de la République Française; et ayant reçu les ordres du Roi son Maître à ce sujet, il s'empresse de leur réitérer par écrit, conformément au désir qu'ils lui en ont témoigné, les réflexions suivantes, qu'il leur a déjà exposées de vive voix d'après ses instructions les plus positives.

Il observe d'abord, que demander, comme préliminaire indispensable de la Négociation pour la Paix avec l'Angleterre le consentement de Sa Majesté Britannique à la restitution de toutes les possessions qu'elle occupe, non seulement sur la République Française, mais encore et formellement sur l'Espagne et la République Batave, c'est vouloir établir une condition préalable, qui exclut toute reciprocité, refuse au Roi toute compensation, et ne laisse aucun objet de négociation ultérieure.

Que la Rép. Française autorisée par ses Alliés à négocier en leur nom et formellement les articles de la Paix, ne saurait opposer ses Traités partiels avec eux à des propositions raisonnables, puisqu'il est reconnu que les parties contractantes conservent toujours le pouvoir de modifier, d'un consentement mutuel, les conditions auxquelles elles se seront respectivement engagées toutes les fois que leurs intérêts communs pourront l'exiger. Par conséquent la proposition faite au Roi d'une restitution générale et gratuite, comme préliminaire indispensable supposerait nécessairement à Sa Majesté Catholique et à la République Batave des dispositions bien moins pacifiques que celles qui animent la République Française.

Que d'ailleurs, d'après ce qui s'est passé dans les premières conférences, le Lord MALMESBURY a toujours cru devoir s'attendre à ce que le Roi son Maître fût compensé des sacrifices qu'il était porté à faire pour la paix, par la con-

---

1) *Diaries and Correspondence*, III. 405 volg.

servation d'une partie de ses conquêtes; et il pourrait d'autant moins prévoir quelque obstacle à l'occasion des Articles secrets des Traités qui lient la République Française, que le principe de compensation fut reconnu par une déclaration formelle et positive faite au nom du Directoire Exécutif et communiquée dans une Note officielle en date du 27 Novembre 1796, déclaration posterieure à la confection de ces Traités.

C'était donc afin d'applanir autant que possible toutes les difficultés que, dans le Projet de Traité, que le Lord MALMESBURY a remis aux Ministres Plénipotentiaires de la Republique Française, on laissa à la France l'alternative d'établir cette compensation sur ses propres possessions, ou sur celles de ses Alliés. Or le refus absolu de cette alternative parait écarter le seul moyen possible de concilier tous les intérêts, et d'arriver à une paix juste, honorable, et permanente.

Le Lord MALMESBURY persuadé que telle ne [1]) sauroit être l'intention du Gouvernement Français, espère d'après les raisons qu'il vient de leur exposer, qu'on ne continuera pas à insister sur une condition à laquelle Sa Majesté Britannique ne pourra aucunement se prêter.

Il prie de nouveau les Ministres Plénipotentiaires de la République Française, d'agréer, etc.

MALMESBURY [2]).

Vertrouwelijk schrijven van MARET, *later Hertog* VAN BASSANO, *aan Lord* MALMESBURY [3]).

Lille, 31 Juillet (1797).

Un courier adressé à une seule personne (aan hem, MARET), et apportant des dépêches pour *elle seule*, arrive à l'instant. Elles font pressentir que des sentimens d'honneur ne permettront pas de revenir sur la mesure antérieure. Il ne reste donc à cet égard que très-peu d'espérance de changement dans l'état présent des choses. Un résultat plus heureux dépendra uniquement des *intérêts moins directs* [4]). La personne qui a reçu le courier est autorisée à faire par écrit les communications nécessaires pour amener à des dispositions plus faciles sur ces *intérêts moins directs*. Elle se propose d'expédier cette nuit un courier vers les lieux d'où doivent être adressées les inteutions [5]) des co-intéressés, dont les Agents doivent bientôt se rendre à Paris afin d'influer utilement sur les instructions qui leur seront remises [6]), et auxquelles tient

1) Er staat gedrukt *qui*.

2) *Diaries*, III. 426 volg.

3) Verg. *Diaries*, III. 440, 441.

4) Van de Bondgenooten van Frankrijk, de Bataafsche Republiek en Spanje.

5) Instructions?

6) „Ce sont *ces maudits Hollandais* qui font les revêches", klaagde LE TOURNEUR.

tout espoir d'accommodement. Il serait sans doute précieux de connaître les bornes, dans lesquelles pourraient être restreintes les prétentions énoncées contre eux; on concevra qu'en sollicitant des indications d'une nature aussi grave, aussi confidentielle, on ne peut avoir d'autre but que de favoriser ce désir réciproque de succès, et d'autres règles de conduite que celles que doit prescrire la plus prudente réserve. Ce qui serait confié servirait uniquement de direction dans les efforts qui vont être faits près des co-intéressés, et aucune personne [1]) qu'elle ne serait initiée dans ces détails de pure et d'entière confiance. On reclame également dans les rapports à faire à qui que ce soit, l'oubli absolu de la communication présente offerte comme un témoignage de la plus véritable estime [2]).

Antwoord van Lord MALMESBURY.

Lille, 31 Juillet 1797.

On regarde le billet remis comme une preuve également loyale et obligeante des sentimens de la personne qui l'a écrit, et on se fait un plaisir d'y répondre dans le même sens. On voit avec chagrin dependre le seul espoir de succès d'un rapprochement d'intérêts aussi difficiles, pour ne pas dire impossibles, à concilier. On assure bien sincèrement que les instructions sont positives. Tout ce qu'on peut faire c'est de promettre d'employer toute son *influence personnelle* pour se procurer la permission de coopérer avec l'auteur du billet, en obtenant, s'il est possible, quelques modifications pour les *intérêts moins directs*. En attendant, pour répondre à une confidence dont on ressent tout le prix (et comptant sur le même secret qu'on promet à son tour) on n'hésite pas de dire qu'on recevra sans difficulté toute proposition de cette nature, et même qu'on l'appuyera en antant que cela est compatible avec son devoir.

„Mais mettez — les à la raison, antwoordde Lord MALMESBURY. „Aussi le ferons nous, hernam de Franschman, s'ils ne veulent pas l'entendre tous seuls." (*Diaries*, III. 466 volg.).

1) Zoo staat er gedrukt.

2) Ook de bij het Pruissische Hof gevolmagtigde Minister CAILLARD noemt „HARRIS (aujourd'hui Lord MALMESBURY), homme aimable et seduisant." *Mémoire sur la Révolution de Hollande* in *Ségur's Décade historique* ou *Tableau politique de l'Europe*, T. III. 84 (4e édit).

Naamlooze brief uit Parijs, medegedeeld *aan Lord* MALMESBURY 1).

Paris, 5 heures du soir, 17 Fructidor; Dimanche, le 3e Septembre.

Je viens à l'instant d'apprendre de la part sûre et autentique ce que portent les Réponses de la Hollande. Le Comité des Relations Exterieures Batave y déclare de la manière la plus positive, qu'il ne peut jamais consentir à céder à l'Angleterre Ceylon ni Trinquemale qu'il regarde comme la source des richesses du pays et la clef des autres possessions; que ce serait rendre l'Angleterre maîtresse de l'Inde 2). Il fait entendre, au milieu d'un langage très-obscur, qu'il pourrait tout au plus consentir à la *neutralité* c'est-à-dire à la *communauté* du Cap entre les trois Nations, mais jamais y renoncer en entier. Quant à Cochin et à ses dépendances, il déclare qu'il consent volontiers à les livrer. Il indique ensuite quelques comptoirs sur la côte de Coromandel qu'il pourrait joindre à ces cessions. Le ton de la depêche est ferme, tranchant aussi, et ils annoncent que jamais ils ne prendront sur eux de renoncer à autre chose. Ils paraissent croire que la France ne peut pas, pour son propre intérêt, consentir à les abandonner et à traiter sans eux. Ils insistent surtout beaucoup sur le voeu d'être admis par un Plénipotentiaire au Congrès de Lille, pour y discuter, et y soutenir leurs prétentions et leurs intérêts. On peut compter sur ces détails que je donne pour sûrs. Le Ministre n'en est pas satisfait, parce qu'il craint que le Directoire ne veuille pas prendre sur lui de céder plus que ne fait la Hollande. Le Directoire n'a pas encore eu lecture publique de ces dépêches, et ce n'est que demain 3) ou après-demain qu'un rapport pourra lui être fait à ce sujet pour qu'il prenne un parti.

Naamloos schrijven aan Lord MALMESBURY 3).

Paris, 17 Fructidor (3 Sept. 1797).

Le courier de Hollande vient d'arriver aujourd'hui à trois heures avec la réponse aux dépêches si importantes et tranchantes du Directoire. Elle est adressée aux trois Commissaires Bataves qui remplacent ici l'Ambassadeur MEYER; elle ne sera communiquée que dans la soirée au Ministre des relations extérieures, et je ne pourrai par conséquent, vous en rien dire que demain; tout

1) *Diaries*, III. 523

2) Verg. de *Gesch. der Diplomatie van de Bat. Republ.* I. 272 volg. 302 volg.

3) Maar den 18 Fructidor, daags daarna viel de beruchte Coup d'État voor, en zegevierde de oorlogzuchtige meerderheid van het Directoire.

4) *Diaries* III. 524.

ce que je sais aujourd'hui c'est que les Commissaires Bataves ont dit que cette réponse de leur Gouvernement était *décisive;* ils ne se sont pas expliqués davantage. Est-ce décisive dans le sens où le voulait le Directoire, et par conséquent favorable aux cessions demandées? ou est-ce *décisive* contre? La première interprétation est la plus vraisemblable: cependant une personne qui a causé avec les Ministres Bataves me dit à l'instant qu'elle croit la réponse des Hollandais négative sur les cessions; qu'ils disent qu'ils auraient [1]) mieux s'exposer à tout que de signer eux-mêmes leur ruine. En ce cas nous verrons si le Directoire tiendrait la menace qu'il leur a faite de traiter *sans eux.* A demain du certain là-dessus. TALLEYRAND est toujours persuadé que le Directoire fera la paix avec l'Angleterre, à peu près aux conditions déjè énoncées, pourvu que nous n'ayons pas ici auparavant une *explosion.*" Maar die uitbarsting had juist weinige uren daarna plaats.

„Dans le temps des négociations de MALMESBURY en France, zoo schrijft DUMONT PIGALLE in eene Memorie van 18 November 1798, j'avais rédigé quelques idées qui pouvaient servir aux discussions relatives au Cap de Bonne Espérance et à l'isle de *Ceylan.* Aujourd'hui je me prépare à donner quelqu'extension à ces idées, pour le temps où l'on négociera de nouveau sur les deux objets précités."

Dat werkelijk in den tijd der handelingen van den Britschen Diplomaat te Parijs en Rijssel, van de onvermoeide pen van den Franschen Publicist ten behoeve der Bataafsche belangen partij werd getrokken, blijkt uit het volgend schrijven van den Minister J. A. DE VOS V. STEENWIJK.

„Citoyen,

D'après les observations que j'ai faites à la Commission des Relations Extérieures à La Haye, par rapport aux services que vous avez rendus à votre patrie adoptive, cette Commission est d'intention de vous prouver sa reconnaissance d'une manière dont j'espère que vous serez content. Je suis chargé de vous en prévenir en, vous invitant en même temps *de vouloir bien continuer vos bons services*, en attendant l'effet de cette bonne disposition. Agréez, Citoyen, les assurances de ma parfaite considération.

Salut et estime

J. A. DE VOS VAN STEENWIJK.

Paris ce 30 Décembre 1797.

P. S. Notre retour pour la Hollande est fixé à demain. MARSELIS, BOSSCHA et VAN MANEN vous présentent leurs salutations [2])."

---

1) Aimeraient?

2) (Rijks Archief).

BIJLAGE VI.

PIERRE ALEXANDRE DUMONT PIGALLE, ***inwoner van Leiden, in* 1787 *naar Frankrijk teruggekeerd; zijne diensten aan de Bataafsche Diplomaten bewezen*** 1).

„Comme depuis le 4 Août 1796 jusqu'au 28 Mai 1798 je n'ai cessé de m'occuper de toute manière, des vrais intérêts, du bien être et de la prospérité de la République Batave, je crois nécessaire d'ajouter ici la Notice des principales pièces que j'ai encore rédigées pendant cet espace de temps.

1°. En 1796. ***Indication des Possessions et des Établissemens particuliers de la Compagnie hollandaise des Indes Orientales, ainsi que de divers autres endroits de l'Asie où elle étend son Commerce.***

Après un Discours préliminaire, où je rends compte de la manière de gérer de cette Compagnie, des abus et des vices qui se sont successivement introduits dans son administration principale et subalterne, est placé un Tableau en cinq colonnes, dont la première contient le nom de tous les principaux endroits, soit à elle appartenans, soit étrangers, où elle étend son Commerce. La seconde désigne les comptoirs, factories, loges, places fortes &c. qu'elle a dans ceux de ces endroits qui sont en sa possession: la troisième, les marchandises et denrées qu'elle tire de ses possessions et de diverses autres contrées de l'Asie: la quatrième, ce qu'elle fournit en échange ou en payement, pour ces marchandises ou denrées: — la cinquième, des réflexions sur le plus ou le moins d'avantages qu'elle retire de chacun des endroits susdits, et sur le plus ou le moins d'importance à y conserver son commerce.

Cette table est suivie d'une exposition des diverses opinions que j'ai recueillies tant sur la conservation de ladite Compagnie en y extirpant les abus et

---

1) Z. wegens dien Publicist, een min gunstig berigt in het *Verhaal van het voorgevallene ten opzichte der uitgeweken Nederlanders — te St. Omer, Bethune en Gravelines* (1790) bl. 141—146, waar evenwel getuigd wordt, dat hij „de Fransche taal zeer wel, en de Nederduitsche gedeeltelijk magtig zijnde, zich aan 't schrijven van verscheiden stukken begaf, welke in dien tijd (voor en tot in 1787) met smaak gelezen werden; hij scheen veel correspondentie, zelfs aan vreemde Hoven te hebben; — althans hij was bijna overal te vinden, zelfs in de Provincie Friesland," enz. Hij zou vroeger enkel DUMONT geheeten en „in Braband (Belgie) — zekere negotie gedaan hebben."

les défauts d'administration qui y régnent, que sur la liberté à accorder à des négocians particuliers de faire le commerce de l'Asie.

Si j'eusse été en Hollande, un tel travail serait devenu inutile, parce que beaucoup de personnes y connaissent tout cela mieux que moi. Mais j'ai trouvé qu'en général, les Français avaient besoin d'être mieux instruits qu'ils ne le sont sur cet objet.

Cette pièce a été remise dans le temps au Directoire Exécutif Français.

2°. En la même année 1796, *Notice sur les Traités de Commerce et de Navigation, qui ont eu lieu depuis* 1596 *jusqu'en* 1739 *entre la France et la République Batave.*

Je n'ai cité que les principaux articles de ces divers Traités, mais à la suite de chacune de mes citations, j'indique les causes de l'imparfaite exécution de ces mêmes Traités, et les causes de leur annullation. Je termine tout cela par quelques réflexions sur divers points du Traité de Commerce et de Navigation qui reste aujourd'hui à conclure entre la République française et la République batave; j'y démontre que si, à l'imitation de CROMWELL, le Gouvernement français venait à mettre en vigueur l'Acte de Navigation décrété le 21 Septembre 1793, ce moyen porterait un préjudice sensible au Commerce et surtout au cabotage et au reste de la navigation batave, sans aucune utilité réelle pour la France. Enfin je termine ces réflexions par ces mots: „La France ne doit jamais cesser de considérer que son Alliée n'est qu'une nation commerçante et navigatrice; qu'elle n'a que peu ou point de productions territoriales, de fabriques et d'industrie; que la moindre gêne, la moindre atteinte portée à la liberté de son commerce et navigation, serait, par contre-coup, un préjudice essentiel pour la France; et que plus celle-ci favorisera son Alliée, plus elle ressentira elle-même les effets de cette faveur; qu'enfin, lorsque tous les intérêts quelconques de deux Alliés sont devenus communs, les moyens de maintenir ces intérêts doivent être sagement combinés, proportionnement répartis, fortement et fidèlement maintenus."

En Janvier 1797 j'ai remis cette pièce au Directeur CARNOT, qui la communiqua à ses collègues, et elle fut déposée dans les Archives du Gouvernement.

3°. En 1797. *Idées concernant l'exécution de quelques Articles du Traité de paix, d'amitié et d'alliance, conclu le* 16 *Mai* 1795 *entre la République française et la République batave.*

Cette pièce n'est principalement relative qu'à l'Article XVI de ce Traité, lequel Article porte, „qu'à la pacification générale la République française cédera à la République des Provinces-Unies, sur les pays conquis restés à la France, des portions de territoire égales en surface à celles réservées (à la France) par l'Article XII; lesquelles portions de territoire seront choisies dans le site le plus convenable pour la meilleure démarcation des limites réciproques."

M'en tenant uniquement à la lettre de cet Article, c'est-à-dire, à des *por-*

tions de territoire égales en surface à celles réservées par l'Article XII, je projetai une ligne de démarcation, qui commençant au Boom-Kreek sur la rive droite de l'Escaut, à la hauteur de Zandvliet, comprendrait ensuite la ville d'*Anvers*, et viendrait toucher à la pointe méridionale du Brabant batave au dessous de Loemel; et partant delà, irait traverser la Meuse audessus de *Stevensweert*, embrasserait la ci-devant Gueldre Autrichienne et irait se terminer au dessous de *Venlo*, qu'elle comprendrait aussi dans son circuit, et qui par conséquent retournerait en la possession de la République batave.

A ce projet j'en joignis un autre; selon lequel la ligne de démarcation, commençant à la pointe du Brabant batave citée ci-dessus, comprendrait non seulement le territoire tracé depuis cet endroit jusqu'au dessous de *Venlo*, mais encore toutes les possessions Prussiennes situées sur la rive gauche du Rhin, au cas que ces possessions fussent cédées à la France.

Dans le premier de ces deux projets, je démontre mathématiquement les avantages qui résulteraient de la possession d'*Anvers* pour le commerce et la navigation batave, sans aucun préjudice pour la France. Les détails dans lesquels je suis entré à cet égard sont très intéressans, mais trop longs pour m'étendre ici là-dessus.

Quant au second projet, on sent combien serait importante, pour la République batave, la cession de tout le territoire que ma ligne de démarcation comprend. Cependant la cession d'Anvers me ferait préférer le premier.

Entre ces deux projets j'ai placé une digression assez étendue sur l'indemnité que la France pourrait procurer à son Alliée, au cas que, contre toute apparence, on fût contraint d'abandonner à l'Angleterre quelques possessions bataves éloignées.

Et quoique dans le temps de la redaction des deux projets susmentionnés je soupçonnasse peu que toute la rive gauche du Rhin serait cédée à la France, et que cette Puissance, par sa paix définitive avec l'Empereur, se trouverait dans le cas de pouvoir proposer à quelques Princes de l'Empire quelques sacrifices au delà de la rive droite de ce fleuve, je projetai une nouvelle cession qui pût étendre le territoire de la République batave du côté de la Westphalie, et couvrît dûment les Provinces de Gueldre et d'Overyssel, vers cette partie de l'Allemagne. Je traçai donc une ligne qui, partant d'*Emerik*, et comprenant cette ville et celle de *Rees*, irait comprendre aussi *Bercken* et *Koesveld*, d'où allant joindre la rivière d'*Ems* au dessus de *Rhenn* 1), s'étendrait le long de cette rivière jusqu'au Dollaert, et même jusque y compris *Embden*, si le Roi de Prusse consentait à céder cette partie de l'Oost-Frise.

J'eusse pu comprendre dans cette ligne l'Oost-Frise entière, l'Evêché de Munster &c. &c.; mais considérant que si la France parvenait à réunir à son territoire toute la rive gauche du Rhin, il faudrait trouver de quoi dédom-

1) Rheine?

mager les membres de l'Empire, des possessions qu'ils ont sur cette rive, et que ces dédommagemens deviendraient si considérables qu'il serait impossible d'en trouver pour compenser les territoires que la République batave demanderait au delà de l'*Ems*, je crus qu'il était inutile de porter ma ligne de démarcation au delà des bornes que je lui ai données.

A la suite de ce troisième projet, j'entre dans quelques détails sur les inconvéniens présens et les dangers futurs, qui résulteraient pour la République batave d'accorder à l'ex-Stadhouder et à ses descendans, tout dédommagement quelconque trop voisin de cette République 1).

4°. *Réflexions sur l'intention qu'on a supposée en* 1796 *et* 1797 *au Gouvernement français de sacrifier aux Anglais les possessions que ceux-ci ont enlevées à la République batave, afin de recouvrer les possessions françaises dont ils se sont emparés.*

Après avoir démontré dans cette pièce combien la supposition précitée était absurde et incompatible avec les vrais intérêts et l'honneur de la France, avec les sentimens du Gouvernement français, je fais voir que c'était pourtant un des objets de la seconde mission de MALMESBURY en France; et que ce n'est pas tout à fait sans fondement qu'on accuse aujourd'hui CARNOT, jusqu'alors si fidèle aux intérêts les plus essentiels des deux Républiques alliées, d'avoir eu une idée semblable, et même de s'être entendu à cet égard avec le soi-disant négociateur Anglais. — J'ai remis copie de cette pièce au Citoyen BUYS, Ministre plénipotentiaire extraordinaire de la République batave à Paris.

P. S. — CARNOT, dans la Réponse qu'il a publiée, depuis sa déportation, contre le Rapport fait par le Représentant BAILLEUL sur le fameux évènement du 18 Fructidor, semble accuser la majorité du Directoire français d'avoir voulu sacrifier aux Anglais les possessions bataves, lors des Négociations de Lille; mais dans quelques *Notes* que j'ai faites sur ces négociations, j'ai démontré par le témoignage du Ministre PITT et par celui du Roi d'Angleterre même, que ce ne purent être que CARNOT et BARTHELEMY, qui voulaient ce sacrifice aussi indigne que lâche; j'ai également démontré que leurs trois Collègues s'y étaient tellement *opposés*, que PITT dans son discours à la Chambre des Communes, après le retour de MALMESBURY à Londres, leur reprocha vivement cette *opposition*, et que GEORGE III leur fit ensuite le même reproche dans la Déclaration ou manifeste qu'il adressa à toutes les Cours de l'Europe sur la rupture des négociations précitées.

5°. *Réflexions sur l'intention qu'aujourd'hui*, 1798, *quelques personnes supposent au Gouvernement français de réunir à la France la République batave.*

Après avoir démontré la fausseté de cette supposition, je m'attache à faire voir à quelles pertes, à quel déshonneur, à quels dangers même, la France s'exposerait si elle opérait cette réunion. Je viens ensuite aux moyens nom-

1) Z. hiervoren deze *Geschiedenis*, I. 264, 317; II. 2.

breux qu'elle doit employer pour affermir la liberté de son Alliée, pour étendre le territoire, la puissance et la prospérité de cette Alliée; et je finis par dire que pour parvenir à ces deux buts, il faut tuer l'Angleterre, ou l'étouffer.

J'ai aussi remis cette pièce au Citoyen BUYS.

6°. *Exposition de l'état actuel du commerce que la République batave fait par le Rhin, et de quelques moyens propres à maintenir et étendre ce commerce.*

Ceci a été fait en conséquence de la demande remise récemment, par les Ministres français à la Députation de l'Empire de la libre navigation du Rhin, à droits et avantages égaux pour les Nations française et germanique etc.

Après avoir fait une énumération des marchandises et denrées que les Bataves envoyent par le Rhin, et une énumération semblable de celles qu'ils en retirent en échange, je démontre qu' en considération de la situation géographique de la République batave, en considération des objets qu'elle possède exclusivement, et en considération de l'échange avantageux que beaucoup d'endroits de l'Allemagne font contre ces objets, il est de l'intérêt de l'Empire et de la France, d'admettre les Bataves à la participation de tous les avantages que la libre navigation du Rhin, établie comme il est dit ci-dessus, peut procurer aux deux Nations française et germanique.

Si les Bataves viennent à participer à ces avantages, ils pourront tirer par le Rhin, diverses marchandises et denrées de la ci-devant Province de Lorraine, des trois Évêchés, de l'Alsace et de la Franche-Comté. Or pour qu'ils pussent établir leurs spéculations sur ceux de ces objets qui sont exportables, j'ai ajouté à ceci une énumération des productions et des objets d'industrie qui se trouvent dans chacune de ces contrées. Et je démontre en outre, qu'au cas que la France achève le canal qui, au moyen de la Saone et du Rhône, doit établir une communication navigable entre le Rhin et la Méditerranée, les Bataves y doivent jouir de la même liberté que celle stipulée par l'Article XVIII du Traité du 16 Mai 1795, concernant la navigation de la Meuse et de l'Escaut, sur le territoire français. — Alors quel avantage ne résulterait-il pas pour leur commerce de pouvoir, en temps de guerre, envoyer, et tirer de Marseille et d'autres endroits de la Mediterranée, des marchandises, sans passer par l'Océan?

Cette pièce a aussi été remise au Citoyen BUYS.

Memorie van DUMONT PIGALLE, 18 November 1798, overhandigd aan den Minister SCHIMMELPENNINCK. „Je suis le premier qui, d'une manière indirecte, ai fait passer à quelques Gouvernans français les renseignemens propres à faire éloigner de La Haye, un des hommes les plus dangereux [1]), auxquels aucun Envoyé Français eut jamais accordé sa confiance.

1) Hier wordt DUCANGE, de Secretaris van *Ch. de la Croix*, bedoeld. Verg. de *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek*, I. 350 (VALCKENAER aan LOBÉ).

Vers la fin de l'été dernier j'ai complètement déjoué le projet *qu'un parti très-puissant* avait formé de proposer au Gouvernement français un Traité de Barrière, par lequel il y aurait, après la paix, garnison française dans toutes les villes situées le long de l'Yssel etc., afin d'y être à portée de couvrir en tout temps la République batave du côté de la Westphalie.

Maintenant je m'occupe à combattre le projet que le *même parti* a formé depuis quelques mois pour réunir cette République à la France: et par mon infatigable activité, et par l'appui de mes nombreux amis, j'ose espérer d'empêcher que ce nouveau projet ne soit présenté au Directoire français, qui d'ailleurs, jusqu'ici, ne paraît pas avoir encore eu la moindre idée d'une telle réunion.

Je m'abstiens d'ajouter ici de quelle manière et à quel point je m'occupe de tout ce qui concerne les Négociations et toutes les intrigues politiques du jour, afin d'être à même de marcher constamment et sans vaciller, avec quelques vrais amis que la République batave a ici, dans la carrière que nous nous sommes frayée pour servir efficacement ses intérêts les plus précieux. — C'est-là un des principaux objets de mes fréquens voyages (uit *Versailles*) et séjours à Paris.

Autres pièces que j'ai remises depuis le 18 *Novembre susdit au Citoyen* SCHIMMELPENNINCK, *Ministre Plénipotentiaire de la Rép. Bat. à Paris.*

25 9bre 1798. *Réflexions sur ce qui pourrait aujourd'hui porter l'Empereur à renouveller la guerre contre la Rép. française, et sur quelques moyens à employer pour réprimer les prétentions, l'ambition et la puissance dangereuse de la Maison d'Autriche.*

2 Décembre 1798. *Notes importantes sur quelques intérêts particuliers de la République batave; desquels il serait instant de s'occuper au Congrès de Rastadt, avant la signature du Traité de Paix principal.*

20 Décembre 1798. *Considérations sur l'extension de territoire que la Rép. Bat. desirerait obtenir du côté de la Westphalie.*

11 Avril 1799. *Comparaison des avantages militaires* 1) *et commerciaux, que la France croirait pouvoir tirer de l'exécution littérale et extensible des Articles XIII et XIV du Traité d'alliance, conclu le* 27 *Floréal an* 3 (16 *Mai* 1795) *entre elle et la Rép. batave, avec les désavantages du même genre que celle-ci pourrait souffrir par cette exécution.*

P. A. DUMONT PIGALLE.

Bij de toezending van het verzoek van den ruim 70jarigen Grijsaard om eenige vergelding van zoo zeldzamen ijver, voegde SCHIMMELPENNINCK in de

---

1) DUMONT had in 1746, onder den Hertog de BOUFLERS, den veldtogt in de Oostenrijksche Nederlanden gemaakt.

depêche van 10 Junij 1799 aan VAN DER GOES de herinnering: „Reeds meermalen heb ik zoo omtrent de verdiensten van dien man, de ongelukkige situatie waarin hij zich bevindt, en zijne aanspraak op onderstand van de Bataafsche Republiek, mijne gevoelens opengelegd; andere Vaderlanders hebben dit met mij gedaan." Een grooten steun had DUMONT langen tijd in JACOB VAN STAPHORST gevonden, vroeger in ABBEMA, BICKER en CAPELLEN TOT DE MARSCH.

BIJLAGE VII.

Engelsch-Russische Expeditie tegen Noord-Holland. Hulp uit Frankrijk verzocht.

Paris le 28 Août 1799 an 5e de la liberté Batave [1]).

Le Ministre Plénipotentiaire de la République Batave près les Puissances d'Italie, chargé des affaires de la Légation Batave à Paris

Au Citoyen Ministre des Relations Extérieures.

La flotte Anglaise forte de 150 voiles et de 20 à 25 mille hommes de débarquement a été signalée le 22 de ce mois sur les côtes d'Hollande. Le même jour l'Amiral DUNCAN envoya par un parlementaire au Contre-Amiral STORY, commandant la flotte Batave, stationnée au Texel, la sommation que je joins ici sous le n°. 1. Celui-ci lui adressa la réponse contenue dans le n°. 2. Au mépris des lois de la guerre, l'officier qui était venu en parlementaire, remit à un officier Batave qui se trouvait sur son passage la proclamation que vous verrez sous le n°. 3 [2]).

Il n'était sans doute reservé qu'à un Gouvernement aussi lâche et aussi corrompu que celui de l'Angleterre d'oser se permettre une sommation qui outrage à la fois la morale et l'honneur. Il n'était reservé qu'au Gouvernement Anglais de chercher à abuser encore un Peuple qui a trop longtemps gémi sous sa tyrannique influence! Oui, *la bravoure de ce Peuple revivra dans cette occasion avec force et vigueur.* Son courage va se déployer avec cette mâle énergie que la liberté seule inspire et l'héroïsme qui illustra nos ayeux se retrouvera tout entier dans leurs descendans! Toutes les mesures sont prises pour opposer la résistance la plus vigoureuse aux attaques d'un ennemi qui a trop compté sur les ressources de sa perfidie. — Au moment où le Directoire Batave fut informé des faits que je viens d'avoir l'honneur de vous exposer, il prit l'Arrêté consigné ici sous le n°. 4. — Le Corps Législatif, instruit par lui de ces mêmes détails, a rendu aussitôt

1) Exh. 2 Sept. 1799 (Rijks Archief).

2) Z. hierbij de *Verantwoording van* SAMUEL STORY, *wegens zijn gehouden gedrag als Commandant van 's Lands Esquader* (Amsterdam 1805), I. 72 volg. II. 25.

des lois propres à étouffer les mouvemens que l'Orangisme pourrait tenter dans l'intérieur. Il a fait un appel à la Nation, cet appel ne sera pas vain, et bientôt la Hollande ne sera plus qu'un camp. On a envoyé des troupes sur les points menacés; la confiance que méritent ces troupes et leurs Chefs, l'accord parfait qui subsiste entre les premières autorités de l'État, tout fait espérer les plus heureux résultats.

Cependant quelque générale, quelque prononcée que soit la résolution du Peuple de conserver et défendre son territoire, peut-être succomberait-il dans cette lutte, si par la réunion de leurs forces l'Angleterre et la Russie pouvaient diriger à la fois leurs attaques sur plusieurs points de la République, et surtout si la Prusse tolérait plus longtems les rassemblemens Orangistes qui se forment dans la ligne de Neutralité. — C'est à *Lingen* que le fils du ci-devant Stadhouder tient sa Cour, son Conseil, j'ai presque dit son Quartier-général. C'est de cette ville que ce Prince et ses partisans, alimentés par l'or du Cabinet de St. James, semblent déjà dévorer cette Batavie, qu'ils regardent encore comme leur domaine et leur proie. C'est de là que se répandent dans notre République des bruits beaucoup trop offensans pour le Directoire français, pour ne pas exciter tout le mépris, toute l'indignation des hommes justes et éclairés; c'est sûrement de la ville de *Lingen* que vient cette assertion machiavélique et impie, *que la France s'entend secrètement avec le Roi de Prusse, pour laisser envahir la République Batave, et la replonger sous le joug de ses anciens Tyrans!!!* Il est à craindre que cette assertion perfide, beaucoup trop repétée, beaucoup trop accréditée chez nous, n'égare et ne décourage cette portion crédule et peu instruite du peuple, qui ne peut être arrachée aux piéges que l'on tend à son esprit que lorsque ses yeux sont fortement frappés par l'éclat de la vérité. C'est d'après ces considérations que le Peuple Batave, au moment de prouver par la ténacité de ses efforts sa fidélité à l'Alliance qu'il a jurée et son attachement à la Constitution qu'il s'est donnée, vient avec confiance réclamer du Gouvernement français un témoignage éclatant de l'intérêt qu'il prend à sa défense.

Je suis donc expressement chargé par mes Commettans d'inviter le Directoire à repousser tout ce que cette Proclamation royale a d'odieux, en promettant de nouveau solemnellement, franchement et publiquement, de respecter et maintenir l'independance intérieure de la République Batave et de réprimer par tous les moyens que lui donne la puissance des Français toute agression qui serait dirigée contre elle; en assurant à cette République tous les secours qu'elle est en droit d'attendre d'un Allié fidèle; en faisant dès cet instant marcher des troupes dans la Belgique pour qu'en cas de nécessité ces troupes puissent seconder efficacement celles des Bataves, et en obtenant enfin du Roi de Prusse une déclaration positive et publique sur ses intentions à l'égard de la Hollande. — Cette déclaration ne saurait aujourd'hui répugner à la délicatesse et à la loyauté de ce Monarque, puisqu'il sait très-bien que

d'après l'article 1er du Traité qui nous lie à la République française ou [1]) par des combinaisons qui seraient plus révoltantes encore, il laissait violer la Neutralité dont il est le gardien, il se mettrait par là en était d'hostilité contre la France. — Mais ce qui surtout, dans cette circonstance importante, attesterait hautement à l'Europe l'amitié de la France pour la Batavie, ce qui constaterait honorablement son dévouement pour elle, ce serait d'opérer une forte diversion avec la flotte combinée et d'obliger par un mouvement bien concerté les Anglais à s'occuper de la conservation de leur propre pays.

Voilà, Citoyen Ministre, des mesures qui certainement conduiront à de grands et d'utiles succès. Veuillez, je vous prie, les soumettre immédiatement au Directoire et me transmettre promptement une réponse dont il sentira sûrement l'urgente et impérieuse nécessité. Veuillez aussi assurer le Gouvernement français que la Nation Batave toute entière ne forme qu'un voeu; ce voeu est celui de la victoire; qu'elle n'a qu'une volonté, celle de rester éternellement l'alliée de la France et de tout sacrifier à l'indépendance des deux Républiques.

Agréez, Citoyen Ministre, l'hommage de ma haute considération.

Signé

VAN GRASVELD..

P. S. Quoique dans la première phrase de son Message l'Amiral DUNCAN annonce comme effectué un débarquement de plus de vingt mille hommes, ce débarquement n'était pas même commencé le 25 de ce mois.

Pour copie conforme

J. M. SMITS [2]).

Paris, le douze Fructidor, an 7 de la Rép. française une et indivisible [3]).

Le Directoire Exécutif de la Rép. Française,
Au Directoire Exécutif de la Rép. Batave.

Citoyens Directeurs,

Nous sommes instruits, que l'Ennemi, qui a paru sur vos côtes a osé proclamer, qu'il [4]) venait délivrer la Nation Batave du joug, que la Rép. Française faisait peser sur elle, mais nous savons aussi avec quelle énergique indignation vous avez repoussé et les insinuations perfides, et les sommations injurieuses, qui vous étaient adressées.

Vous avez juré de défendre jusqu'à la mort, et votre Liberté, et la Con-

---

1) Si.

2) Secretaris van Legatie.

3) Secreet verbaal 2 Sept. 1799 no. 3.

4) Er staat *elle*.

stitution sur laquelle cette Liberté repose. La Nation entière a partagé votre serment, et cette glorieuse unanimité est une réponse terrible aux assertions calomnieuses de l'Ennemi commun.

Cependant, quelque assurées que soient nos deux Nations de leurs dispositions mutuelles, dans une circonstance aussi grave, nous nous faisons un devoir et un plaisir de proclamer de nouveau que la République française, loin qu'elle puisse cesser jamais de respecter l'indépendance du Peuple Batave, son premier Allié, est résolue de la défendre envers et contre tous par tous les moyens qui seront en son pouvoir.

Recevez, Citoyens Directeurs, cette solemnelle assurance, transmettez-la à vos Concitoyens, ils sauront distinguer l'Allié sincère, l'Allié constant, que la Politique autant que la Liberté attache aux succès de la Batavie, de la Nation jalouse, du Gouvernement ennemi, qui, voulant usurper le commerce de l'Univers et redoutant les efforts de l'industrie Hollandaise, s'efforce de ramener la Hollande sous sa dépendance en détruisant l'association qui aurait fait sa prospérité, en lui portant l'opprobre et l'esclavage.

Le Président du Directoire Exécutif
(get.) SIEYES.

Par le Directoire Exécutif
Le Secrétaire-General,
(get.) LA GARDE.

(Onderstond)
Voor copie conform,
(get.) C. G. HULTMAN.

BIJLAGE VIII.

Zegepraal op de Engelschen en Russen. Ongelijk deel der Bataafsche Republiek in de vruchten der overwinning. Vertoog van SCHIMMELPENNINCK. Antwoord van den Minister REINHARD, opvolger van TALLEYRAND [1]).

Paris le 5 Vendémiaire an 8 de la République Française, une et indivisible.

Le Ministre des Relations extérieures, au Citoyen SCHIMMELPENNINCK.

J'ai entretenu, Citoyen, le Directoire Exécutif de la réclamation verbale que vous m'avez faite au nom de votre Gouvernement contre la translation à Paris des drapeaux enlevés aux Anglo-Russes dans la bataille de *Bergen*.

Le Directoire Exécutif reconnait dans la démarche que vous avez faite auprès de moi, une preuve honorable de l'ardeur qui anime la nation Batave pour la défense commune. Il rend justice aux motifs d'intérêt national qui l'ont dictée et il s'applaudit de pouvoir saisir cette occasion pour témoigner aux yeux de l'Europe combien il est jaloux d'associer la gloire et l'indépendance de vôtre République à la gloire et à l'indépendance de la République française.

En conséquence je m'empresse de vous annoncer que le même Officier qui présentera le 8 de ce mois les drapeaux pris sur les Anglo-Russes au Directoire Exécutif, sera chargé d'en rapporter trois à la Haye pour en faire hommage au Directoire Exécutif de la République Batave.

Agréez, Citoyen, l'assurance de ma parfaite considération.

REINHARD.

---

1) Naar het oorspronkelijke. (Rijks Archief).

BIJLAGE IX.

Scheepvaart der Neutralen, — hoe die het best te beveiligen.

VALCKENAER aan den Consul LOBÉ uit Madrid 19 Januarij 1798. „Ik heb eene ampele depêche voor eenige dagen naar Holland geschreven om hun voor te slaan een, naar mijn inzien, veilig en geheim middel, om onze Navigatie onder neutrale vlag, voor alle Fransche kapers schootvrij te stellen: ik wenschte wel er uw Advys op te hebben." — Aan denzelfden uit Aranjuez, 27 Maart 1798: „On a agi *impolitiquement* selon moi, chez nous, (in Holland) en s'associant aux Nations *neutres* à Paris, c'est le vrai moyen de ne rien obtenir. J'avais l'idée *d'isoler* notre cause qui est celle d'une *Alliée*, de celle des neutres qui sont au moins violemment suspectés de partialité envers les Anglais." — In een vroeger schrijven van 2 Februarij maakt hij deze bedenking op een voorslag van den Consul: „Over *vrijpassen* heb ik wel gedacht, maar dat middel is gevaarlijk: 1°. Omdat copijen dier lijsten te Parijs ligtelijk door de Engelschen zouden kunnen gekocht worden; 2°. omdat zoodanige vrije passen in handen onzer schippers in zee berustende, tot een motief van condemnatie bij de Engelschen zouden kunnen strekken." — Zoo was men voor de aanhouding door den vijand, voor de Britsche Admiraliteit beducht; en op de regtschapenheid van het Fransch Bewind bouwende, was men goed vertrouwend, onvoorzigtig genoeg het geheim van rijke ladingen, niet onder Bataafsche, maar onder vreemde vlag varende, den roofgierigen Bondgenoot te openbaren! — VALCKENAER aan LOBÉ, uit Aranjuez 15 Mei 1798 (*secrète*): „Vous trouverez, ci-jointes, Citoyen Consul, deux pièces que je vous communique confidentiellement à la demande des Commissaires de la Direction de notre Compagnie des Indes-Orientales. — Muni de ces documens, vous surveillerez avec une attention rigoureuse tous les navires neutres, qui seront arrêtés par des corsaires Français et conduits dans votre ressort., spécialement ceux qui viendront des Indes-Orientales. — La guerre a forcé le Comité des Indes-Orientales de passer des contrats *simulés* avec des Danois, des Prussiens, des Américains; dès que vous aurez un avis certain, ou même un soupçon fondé, que ces navires portent des marchandises Bataves, quoique déguisées sous des couleurs étrangères, *vous en préviendrez sur le champ le Consul français de*

votre Résidence, en lui rappelant en cas de besoin, les ordres et les promesses du Directoire Exécutif. Vous aurez la bonté de me rendre compte de vos démarches à cet égard, et de me transmettre tous les documens que vous pourrez rassembler pour constater la propriété Batave. Je vous donnerai le cas écheant des Instructions plus précises sur les mesures conservatoires à prendre. — Votre prudence vous dictera de tenir la présente secrète, pour que nos ennemis n'en ayent pas le vent, *ni même les Neutres.*" Wat de bevelen en toezeggingen van het Fransch Bewind betreft, hetzij hier de Circulaire van den Minister TALLEYRAND of bijzondere beloften bedoeld werden, dat deze niet veel waarborg konden aanbieden, bleek uit VALCKENAER's eigen depêche van 20 Febr. 1798. „Vos réflexions dans la lettre du 18 Février sur le défaut de moyens pour protéger notre navigation cabotagère dans ces parages, sont très sensées. Je ne vois aucun moyen de la sauver des corsaires. Au reste lorsque je conçus mon plan, — j'ignorais le dernier Décret de la France, qui *tue* tout commerce sous pavillon neutre."

BIJLAGE X.

Geheime zending van J. H. MOLLERUS naar Lingen, van J. A. DE VOS VAN STEENWIJK naar Berlijn (September 1799).

P. M. (Pro memoria) 1).

Wanneer in de maand September 1799 de Engelschen een aanmerkelijk getal troupes ontscheept hadden en in Noord-Holland waren doorgedrongen, en de Franschen daartegen geresolveerd schenen om koste wat het wilde, het Land voet voor voet te verdedigen, en het een en ander dus onvermijdelijk eene totale destructie van het Land moest te weeg brengen, proponeerde ik, in mijn qualiteit aan 't Uitvoerend Bewind om dadelijk een vertrouwd Persoon geheimelijk naar Berlijn te zenden, om den Koning van Pruissen te engageeren zich de zaken van de Republiek aan te trekken, en dezelve voor eene destructie te behoeden. — Ik verhoopte van deze zending goed succes, daar ik in 't zekere onderrigt was, dat het Hof van Pruissen reeds weken te voren, uit eigen motif met het Fransch Gouvernement over de Neutraliteit van deze Republiek in onderhandeling was geweest; doch ik begreep dat deze stap, om volle kracht te krijgen, behoorde *geepauleerd* te worden van wegens de notabelste Regenten van het voormalig Bestuur; ik sprak daarover in vertrouwen met twee Leden van het Uitvoerend Bewind, en vond dezelve compleet in mijne opinie. — De man dien ik toen verkoos over deze zaak aan te spreken, was de Heer MOLLERUS, bij mij van der jeugd af aan bekend als eerlijk, verstandig en cordaat. Ik vond denzelve, even als ieder regtschapen Vaderlander, gepenetreerd over de situatië, waarin de Republiek zich bevond; hij antwoordde mij dat hoezeer hij ook genegen en bereid mogt zijn, om mede te werken, dat het Vaderland niet werde blootgesteld aan de rampen en verwoestingen welke onafscheidbaar zijn van het tooneel van den oorlog, wanneer die op dezelfs bodem wordt gevoerd, het hem echter onmogelijk voorkwam dat van de zijde der Regenten van het voormalig Bestuur, iemand zoude willen of ook met eenige vrucht kunnen de hand leenen, om ingevolge het gedane voorstel de voorschreven missie naar Berlijn te seconderen, zonder

1) Eigenhandig opstel van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, M. VAN DER GOES.

voorkennis en *aveu* van den Prins van Oranje; immers dat wat hem betrof, zonder zoodanige voorkennis en *aveu*, of ten minste zonder dat er gelegenheid zoude geweest zijn om daarover te spreken met den Erfprins van Oranje, welke volgens de publieke geruchten zich te *Lingen* of wel aan *de Helder* bevond, hij voor zich declareerde, zich in 't geheel in deze zaak niet te willen inlaten.

Ik repliceerde daarop, dat noch ik, noch iemand van het tegenwoordig Gouvernement, konden of mogten komen in eenig *pourparler* of negotiatie met het Huis van ORANJE, en zich nergens anders konden adresseren dan aan het Hof van *Berlin*: doch dat wanneer hij Hr. MOLLERUS ter bevordering van het oogmerk wilde medewerken, ik hem niet konde voorschrijven, en ook niet beletten om daartoe in te slaan al zulke wegen, als hij tot dat salutaire einde, meest geschikt zoude oordeelen, en dat ik aan hem om buiten 's Lands te kunnen vertrekken een paspoort zoude verzorgen.

Weinige dagen na die conversatie (welke was afgeloopen met de afspraak, dat men, indien noodig, elkander nader zoude spreken) en wel op den 11den September, nadat de attaque op de positie, waarin zich de Engelsche Armée bevond, geen voordeeligen uitslag had gehad, heb ik gemelden Hr MOLLERUS nader aangesproken, en denzelven verzocht om het goed succes der missie naar Berlijn te seconderen en om intusschen indien mogelijk, op de eene of andere wijze het zijne toe te brengen, dat middelerwijle het Land niet verder door het voortzetten der vijandelijkheden wierd geruineerd, en de zaken dus niet wierden gebragt in die termen, dat het oogmerk der gemelde missie geheel infructueus en illusoir zoude worden gemaakt. De Hr. MOLLERUS daarop antwoordende, dat hij zich, ten nutte van zijn Vaderland, aan het gedane voorstel niet wilde onttrekken, doch niet anders dan op den voet van het door hem gedeclareerde, dat hij in deze niet konde of wilde werkzaam zijn zonder medeweten en *aveu* van het Huis van ORANJE, en ik daartegen geinhaereerd hebbende hetgeen ik daaromtrent in onze vorige conversatie had gezegd en hiervoren is gemeld, is onze afspraak geweest, dat gemelde Hr MOLLERUS zich hoe eerder hoe liever op reis zoude begeven gelijk dezelve dan ook dadelijk gedaan heeft.

De Heer MOLLERUS heeft mij bij zijn retour gezegd, dat hij, eerst naar *Lingen* gegaan zijnde, en aldaar den Erfprins van *Oranje* niet vindende, denzelve aan *de Helder* was gaan opzoeken. — Dat hij aan denzelve aldaar hebbende gegeven opening van de redenen zijner komst, wel bij denzelve had aangetroffen goede dispositie, om langs convenable wegen mede te werken om aan het Vaderland de rampen van het oorlogsvuur te besparen; doch dat dezelve hem eindelijk had gezegd, dat de omstandigheden in zijne positie niet toelieten daaromtrent iets te kunnen doen zonder zijn Heer Vader. — Dat dit aanleiding had gegeven, dat hij naar Engeland was gereisd om te beproeven of hij op die wijze aan het oogmerk zoude kunnen bevorderlijk zijn; doch dat

hij na eene langdurige reize, aldaar aangekomen zijnde, kort daarna had verstaan, dat door het intusschen gebeurde en speciaal door het sluiten der Conventie met den Engelschen commanderenden Generaal, de zaken zoodanig van gesteldheid waren veranderd, dat hij begreep dat het oogmerk, waarmede hij ingevolge het aan hem gedane voorstel, zich in deze zaak had ingelaten, was komen te vervallen, en dus de terugreize had aangenomen, en weder naar zijn huis was geretourneerd.

Den Hage, Dec. 1799. M. VAN DER GOES.

NB. Hiervan copie gegeven aan den Hr MOLLERUS op den 16 Dec. 1799.

(Archief, berustende onder Mr. L. N. Baron VAN DER GOES VAN DIRKSLAND, te 's Hage.)

Brief van MOLLERUS aan VAN DER GOES (niet onderteekend) [1].

+

„Dient tot informatie dat gisteren avond alhier gearriveerd is een Heer die scheen zeer pressant te verlangen den Erfprins te spreken, doch hij is in dat oogmerk te leur gesteld; doch zooveel men heeft kunnen nagaan schijnt hij voornemens te zijn om denzelven aan *de Helder* op te zoeken, als zijnde hij na alhier met VAN DE SPIEGEL en eenige anderen eene conversatie gehouden te hebben, op heden dadelijk wederom van hier vertrokken. Dit is alles wat men tot nog toe U deswegens kan berichten.

Lingen, Zaturdag den 14 Sept. 1799.

Aan den Burger VAN DER GOES,
Agent van de Buitenlandsche Zaken in den Haag."

Lingen, 13 November 1799.

Dezelfde aan denzelfde.

+

Gisteren avond ben ik hier gearriveerd, en zoude mij nu wederom naar huis begeven, als zeker stellende dat ik zulks met gerustheid kan doen (waaromtrent ik echter ten overvloede verzoeke de nadere verzekering van u te mogen krijgen) ware het niet, dat ik bedenking make, of het niet beter zoude zijn, dat ik alvorens gelegenheid had om aan een vertrouwd persoon van

---

1) Het aan het hoofd gestelde kruis schijnt de echtheid te hebben moeten waarborgen.

nwentwege daartoe te noemen, verslag te kunnen doen van mijn wedervaren, en van de dispositie die ik aangetroffen heb, en die niet ongunstig zijn, of de omstandigheden medebragten, dat ik alvorens wederom in mijne woning geretourneerd te zijn, nog van eenig nut ter bevordering van dit werk zoude kunnen zijn. Indien UEd. dit ook zoo begrijpt, laat mij dan maar opgegeven worden de persoon, plaats en tijd waar die entrevue zoude kunnen plaats hebben. Was daartoe iemand van vertrouwen bij de hand in Overijssel, zoude dit de bestemming der plaats des te gemakkelijker maken. In allen gevalle verzoeke ik indien mogelijk met retournerende post een lettertje antwoord, of gij die idée gouteert, dan of gij meent dat ik beter doe maar direct weder naar huis te komen; in welk laatste geval echter ik moeijelijker eenige verdere werkzaamheid in dezen zoude kunnen hebben. Als gij het antwoord zonder opschrift maar wilt in een couvert doen adresseren aan den Heer Krijgs-Raad BEKHAUSEN te Lingen, zal de brief wel aan mij te regt komen.

Een derde ongeteekende brief[1]) van MOLLERUS aan den Agent, uit Lingen 21 November 1799, houdt den zakelijken inhoud van het tweede schrijven in, daar het achtergebleven antwoord van v. DER GOES de vrees had gewekt, dat de brief naar 's Hage niet teregt was gekomen. Een andere brief zonder datum, plaats of naam, maar door het kruis gewaarmerkt en van de kennelijke hand van MOLLERUS, schijnt door hem vroeger uit *de Helder* aan VAN DER GOES gerigt te zijn. De inhoud is als volgt:

+

„Of een klein briefje, hetgeen ik gisteren aan u geadresseerd heb (bij gelegenheid, dat iemand van de Engelsche zijde met een nadere boodschap, of zoo gij wilt sommatie, aan het Gouvernement is afgezonden, en hetwelk de brenger van dat stuk, indien hij tot den Haag doorgelaten wierd, in een zeker geval aan u zoude ter hand stellen) misschien niet te regt mogt gekomen zijn, schrijve ik deze nader, welke u zal overhandigd worden door iemand van hier, die eene plausible reden om een tour naar den Haag te gaan doen, kan allegeren, doch wiens voorname oogmerk zoude zijn om daar hij kan (en dit zal uithoofde, dat na de Revolutie van 1795 veel is geemployeerd geweest, en credit schijnt te hebben, denk ik nog al bij onderscheiden personen van de tegenwoordige Regering zijn) te bevorderen, dat men door langer tegenstand te bieden het Land toch niet verder geheel en al wil laten ruineren. Die persoon zal uit de overtuiging, waarin hij zelf staat, en uit al hetgeen, hetwelk hij hier uit eigen bevinding weet, genoegzaam in staat zijn, om de dringendste argumenten, die daarvoor zijn, aan te voeren. Ik heb hem voor deze aan u geadresseerd, als hem beschouwende als iemand, met wien Gij gerust over de materie in gesprek kunt treden; en het voorname oogmerk, hetwelk ik met denzelven bij u te zenden, heb, is om op die wijze langs een

1) Even als de beide vorige, van het kruis voorzien.

securen en vertrouwden weg te kunnen geinformeerd worden, of de dispositien nog dezelfde zijn als bij mijn vertrek om op de best mogelijke wijze een einde van de zaak te maken. Het heeft mij hartelijk gespeten, dat ik niet eerder en beter heb kunnen reusseren in het oogmerk mijner reize. God geve, dat er nu nog maar iets van mogt kunnen gemaakt worden. Wat mij betreft ik bidde u om Gods wille, en ter liefde van het Vaderland doe er toch uw best toe; en kan de zaak aan den gang raken (zoo als vuriglijk wensche) beworder dan, dat er iemand herwaarts gezonden worde onder de hand, of nog liever opentlijk met wien men kan spreken en in overleg treden. Dit dunkt mij, zoude de zaak wel het meest faciliteren en bespoedigen. Nu ik hope door brenger dezes goede berigten omtrent de gesteldheid van zaken, en geneigdheid om de zaak te termineren, te vernemen. Zoo er iets is, dat gij mij beter kunt, of liever wilt schrijven, kunt gij aan dezen man gerustelijk uw antwoord aan mij medegeven. Mag ik u vragen, meent gij, dat ik niettegenstaande het wel bekend zal zijn, waar ik mij sedert mijn vertrek heb opgehouden, in allen gevalle, en hoe het ook met de zaak mogt loopen, gerustelijk weder naar mijn huis zoude kunnen retourneren? Adieu, in grooten haast."

(Archief VAN DER GOES).

Secreet. *Gelijkheid, Vrijheid, Broederschap.*

Extract uit 't Register der Besluiten van 't Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek. Zondag den 8 September 1799, het vijfde jaar der Bataafsche Vrijheid.

Op het geproponeerde ter Vergaderinge, en in aanmerking genomen zijnde. dat geene middelen onbeproefd behooren te worden gelaten, om 't tooneel des oorlogs van den grond dezer Republiek te verwijderen, en dezelve voor eene geheele destructie te behoeden. Is besloten den Burger WILLEM QUEYSEN, aan te schrijven en te committeren, om zich onverwijld te begeven naar *Berlijn*, en zonder voor alsnog eenige diplomatique qualiteit te deployeren, aldaar bij den Koning van Pruissen en deszelfs Ministerie te bewerken, dat hetzelve Hof zich de zaken dezer Republiek met ernst moge aantrekken, en deszelfs goede officie en intercessie bij de oorlogende Mogendheden aanwende, om dezelve neutraal te doen verklaren, en daardoor voor destructie te hoeden, met aanbod om alle zoodane reciproque diensten als waartoe de Bataafsche Republiek nu, en in der tijd tot welzijn van 's Konings Staten, en deszelfs onderlinge commercie in staat mogt worden bevonden.

En zal extract dezes worden gezonden aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen, om daaraan met den meesten spoed en *met de volstrektste geheimhouding* de noodige executie te geven.

F. ERMERINS Vt.

Agent van Buitenlandsche Betrekkingen.

Accordeert met voorsz. Register,
C. G. HULTMAN.

Secreet. *Gelijkheid*, *Vrijheid.*

In den Haag, den 8 September 1799
het vijfde jaar enz.

De Agent der buitenlandsche betrekkingen
van de Bataafsche Republiek
aan
den Burger WILLEM QUEYSEN.

Het is ter voldoening aan den last van het Bewind, dat ik mij haast u eene copie 1) van Deszelfs Besluit op heden genomen te doen toekomen. Uwe zuivere Vaderlandsliefde strekt mij tot een waarborg, dat gij de delicate Commissie die u wordt opgedragen, wel zult willen aannemen, en dat gij met ter zijde stelling van alle zwarigheden en tegenbedenkingen, alleen met het algemeen welzijn te rade zult gaan.

Heil en broederschap,
M. VAN DER GOES.

Bij den officielen brief aan QUEYSEN, waren deze vertrouwelijke regelen gevoegd:

„Zondag 8 Sept. 1799.

Ik hoop, hooggeachte Vriend, dat gij u niet zult onttrekken den glorierijken last om uw Vaderland te redden en deszelfs totale destructie te preveniëren. Men heeft in u het compleetste vertrouwen. Vergeet alles, en denk alleen op het behoud van uw Vaderland. Gij zult te *Berlin* zeer wel ontvangen worden, ik zal daarvoor zorgen. Hiernevens gaat een brief voor den Grave v. HAUGWITZ, dien gij hem zult toezenden bij uwe aankomst, daarbij voegende een klein billet, door u geschreven, om te vragen wanneer gij hem zoudt kunnen zien. Wijdere Instructiën zijn op dit oogenblik overtollig. Het besluit van 't Bewind vervat den last die u wordt opgedragen: De Directeur BESIER zal u bij zijnen particulieren brief zeggen, hoe het met den staat van zaken geschapen is. Zend de estafette, bid ik u, dadelijk terug, opdat ik mijne precautiën te *Berlin* neme. Gij gevoelt dat het hoogst noodzakelijk is, dat alles een diep geheim blijve, en dat onze Chargé d'Affaires en zelfs *niemand* te Berlin de reden uwer zending kenne.

Met gevoelens &c.

P. S. Gij kunt direct op mij trekken de benoodigde penningen, zoo lang tot dat uw financiele voet bepaald zal wezen, dien ik proponeren zal ƒ 60 daags, behalve de reiskosten."

---

1) Ook het afschrift is geheel van de eigen hand van den Agent.

VAN DER GOES *aan* HAUGWITZ.

La Haye 8 Septembre 1799.

Je prends la liberté, Monsieur le Comte, de vous adresser ces lignes pour solliciter V. E. de vouloir accorder une audience favorable au Sieur QUEYSEN, chargé d'une commission très-secrète du Directoire Exécutif de la République Batave. — J'ose me flatter que ledit Sieur, favorablement connu parmi ses compatriotes, pourra mériter votre estime et votre approbation. J'ai l'honneur d'être enz. A Son Excellence Monsieur le Comte DE HAUGWITZ, Ministre d'Etat de S. M. le Roi de Prusse &c. &c. à Berlin.

— - —

Doch QUEYSEN meldde uit Zwolle den 9 September, dat hij tot zijn grievend leedwezen, om eene dringende huiselijke reden, den eervollen last moest afwijzen. En zoo werd dan bij Besluit van den 14den daaraanvolgende, aan zijn toenmaligen stadgenoot J. A. DE VOS VAN STEENWIJK de netelige taak vertrouwd, en met vaderlandlievende voortvarendheid door dezen ondernomen.

BIJLAGE XI.

Handelingen van den Erfprins van Oranje, later WILLEM I. — Zijne aansluiting aan Pruissen en den Eersten Consul BONAPARTE.

Extrait d'une lettre du Prince Heréditaire d'Orange, 8 Juin 1801.

„J'ai reçu deux lettres d'*Yvoy* depuis qu'il se trouve à l'endroit de sa destination [1]). Il y paraît toujours également content de l'accueil qu'on lui fait, ne mande du reste rien de positif, sinon que les circonstances d'alors paraissaient y avoir opéré une stagnation dans les affaires generales, de manière que nous devrons préalablement nous borner à attendre la tournure qu'elles prendront, qui naturellement aussi influera sur les négociations de HULTMAN, dont jusqu' ici l'initiative n'a pas encore eu lieu entre lui et nous. Je dois surtout vous témoigner ma reconnaissance des longs détails que vous vous êtes donnée la peine de me transcrire au sujet de l'opinion et des sentiments de divers anciens Régents: ce qui me tient le plus à coeur et ce qui fera constamment et par dessus tout l'objet de tous mes voeux, c'est de voir naître une époque, où la chance d'un rétablissement d'affaires soit plus fondée, et où par conséquent la coopération dans l'intérieur pourra augmenter les moyens de l'obtenir."

Nota. Il est dit dans cette lettre du 8 Juin, qui transmet l'extrait cidessus, que le Pr. Heréd. ne lui répond rien sur la Note en question du 20 Mars.

(Naar een eigenhandig afschrift van Mr. GER. BRANTSEN).

---

1) Te Parijs, naar het schijnt. Verg. mijn geschrift, *Oranje en de Bataafsche Republiek, in diplomatische betrekking tot den Eersten Napoleon.* (Utrecht 1859), bl. 13, 66. — In het regtsgeding in 1795—1797 wegens hoogverraad tegen Mr. OCKER REPELAER gevoerd, komt „MAX YVOY" voor als de schrijver van zekere contra-revolutionaire „*Zamenspraak* tusschen KEES *en* WILLEM." (*Casus Positie.* — De Procureur-Generaal over Holland en Zeeland) Rijks Archief. — De *Vaderlandsche Zamenspraak* (6 Junij 1795) is in 4°. gedrukt „in het verward Babylonien, en te bekomen bij alle patriotsche Boekverkoopers, ook bij de voornaamste *Orgeltrappers*, als PAULUS, HAHN, L'ESTEVENON, GEVERS en DE LANGE VAN WIJNGAARDEN." — (11 bladz.). Drie andere onuitgegeven Zamenspraken zijn onder de Criminele Papieren te vinden.

„De Erf-Prins van *Orange*, nimmer de zaken van de Republiek der Vereenigde Nederlanden uit 't oog verloren hebbende, heeft van het belang dat hij daarin stelde, zoo hij vertrouwt, de sprekendste bewijzen onafgebroken gegeven en genoegzaam doen zien dat, om het zijne ter redding van het Vaderland toe te brengen, hij geene moeite gespaard heeft en allezins onbewimpeld met diegenen, waarmede hij vertrouwelijk correspondeerde, omgegaan heeft; dan, 't is hem niet mogelijk om alle gezegdens en onbewezene voorgevens, welke nu achterdocht te kennen geven, waartoe hij bewust is geen grond gegeven te hebben, telkens te wederleggen; hij ontveinst niet in de verwachting geverseerd te hebben om binnen 's lands meerdere mogelijkheid tot medewerking ter redding van het Vaderland t' ontmoeten; dan ofschoon hem thans verzekerd wordt, dat daaromtrent niets te verwachten is, en alles, dat gedaan zoude kunnen worden, alleenlijk door hem zoude moeten geschieden, zoo schrikt zich de Erfprins niet af om in zijn eens aangenomen systema te volharden en te dien einde zoodanige middelen te beproeven, waardoor, zoo dezelve van eene goede medewerking zijn, het Vaderland zoude kunnen worden gered, terwijl hij zich van de andere zijde vleit, dat bijaldien alle de pogingen verijdeld wierden, dezelve te allen tijde zullen doen zien, dat 't algemeen belang des Lands zijne bijzondere belangen onafgebroken heeft overwogen en zal blijven overwegen. De onzekerheid der gebeurtenissen, d' onzekerheid van den uitslag der aan te wendene pogingen in deze verbieden hem, om, aan wien het ook zijn moge, eenigen raad of leiding voor deszelfs gedrag te geven; veel min, om in deze onzekerheid eenige hoop te verwekken, en dienvolgens kan de Erf-Prins niets anders doen, dan nogmaals te herhalen, dat, daar alle medewerking in het Land als eene onmogelijkheid is aangegeven, hij van zijnen kant zoodanige stappen zal doen als hem zullen toeschijnen het geschiktst om tot het groote oogmerk te geraken, zonder dat hij, door dit te herhalen, iemand zoude willen verhinderen datgene voor zich zelve werkstellig te maken, waardoor hij zoude mogen vermeenen zijnen staat voor 't toekomende beter en geruster te maken, zoodra hij zulks met zijn gemoed en verpligting vermeent te kunnen overeenbrengen. De Erfprins wil te gelijker tijd niet ontveinzen dat, wanneer alle nog te beproevene pogingen ter bereiking van het algemeen belang des Vaderlands vruchteloos worden gemaakt, hij alsdan het zich zelve en de zijne verschuldigd is om voor de onregtvaardig afgenomene eigendommen aan het Huis van *Orange* eene billijke genoegdoening trachten te bekomen. Het zal den Erfprins aangenaam zijn dat men voortga met hem van het voorvallende te blijven onderrigten; en nog aangenamer van te mogen vernemen, dat eene medewerking binnen 's Lands kan plaats hebben, wanneer natuurlijk de middelen met onderlinge overeenkomst zouden dienen te worden werkstellig gemaakt. Dan, zoolang alleen maar van ééne kant kan en moet gewerkt worden, is het noodzakelijk, dat de middelen zoo geheim mogelijk worden gebezigd, dewijl het uit den aard der zake zelve spreekt, dat, zoodra er geene

medewerking kan plaats hebben, het kennis dragen van de in het werk gesteld wordende middelen volkomen overtollig is.

Dillenburg 12 April 1801.

(Was geteekend)

W. F. Erf-Prins van *Orange*."

(Naar een eigenhandig afschrift van Mr. GER. BRANTSEN).

- -

In het voorjaar van 1801 liep in Engeland het gerucht, dat de Erfprins door BONAPARTE aan het hoofd der Bataafsche Republiek zou gesteld worden. Lord MALMESBURY teekent op den 17 Maart van dat jaar aan (*Diaries* IV. 45). „Report that the Government in Holland is to be changed by proclamation, and that the same form of Government which exists in France is to be declared. Hereditary Prince of Orange to be *First Consul*, the Stadtholder (WILLEM V) having says the report, *declined it*. This is just possible, from the close connexion between France and Prussia, and from the strong leanings *I know* the Hereditary Prince of Orange had to put his family and self *under the protection of France*." Reeds in 1796 had de gewezen Gezant te 's Hage Lord AUCKLAND vertrouwelijk aan den oud-Griffier, sedert Ambassadeur H. FAGEL schrijvende, die overhelling van WILLEM I tot Pruissen als verderfelijk, gelaakt: „Entre nous I consider the Hereditary Prince and Princess as to be totally and decidedly absorbed within the *Berlin* whirlpool; I wish that they come out of; it will benefit to their pretensions and prospects in Holland" (5 Maart 1796). En iets later: „I fear that a part of that Family (van het Huis van *Orange*) will become desperately and decidedly *Prussian*. It is as little for their interest as for ours, that they should do so" (28 Maart 1796) (Archief FAGEL).

BIJLAGE XII.

Vertrouwelijke brief uit Parijs aan JOHAN VALCKENAER, *Ambassadeur te Madrid.*

(Uit het Fransch overgezet).

Parijs 30 Germinal an VIII
(20 April 1800).

Sedert mijne vorige zijn de zaken tot eene grootere rijpheid gekomen door het mislukken der operatie te Amsterdam [1]) en het ontdekken der hiernevensgaande historie (dat is, over den verboden koornhandel,) enz. enz. waarvan de Parijsche papieren van 18 en 19 Germinal gewagen. De eerste Raadsheer [2]) is zoodanig op uwe Bewindslieden gebelgd, dat hij absoluut eene verandering onder dezelve hebben wil, zeggende, dat na de verdediging welke de Franschen in den voorleden jare in uw Land gemaakt hebben, het redelijk is dat men eene grootere genegenheid en inschikkelijkheid betoone. Ingevolge van dien *is de verandering besloten*, en hangt enkel af van de moeijelijkheid van keuze der individus, die de eerste plaatsen bekleeden moeten. De Bisschop [3]) is ook sterk in dat plan. Er is bij die gelegenheid over uw persoon ampel gesproken, en er bestaat eene aigreur, op praetext, dat Gij ter plaatse waar Gij u bevindt, zoudt hebben gesproken en gehandeld tegen de belangen van dit land (Frankrijk). Men voegde er bij, dat niets gemakkelijker voor u zijn zoude, dan die impressiën te effaceren, door aan AL. [4]) eenige prevenance te bewijzen, en hem in zijne pogingen in het land daar hij is behulpzaam te zijn, en bij wege van conversatie de eene of andere flatteuse betuiging te doen voor den Bisschop, hetwelk AL. niet zou nalaten terstond aan den Bisschop over te brieven."

Dan hoe weinig VALCKENAER gezind was, voor TALLEYRAND te buigen, kon niet met meer nadruk dan in de volgende geestige depêche aan den Minister VAN DER GOES worden verklaard.

Aranjuez 28 April 1800.

Ik maak gebruik, Waarde Vriend, van eenen omweg om U dezen veilig te doen geworden, daar de gewone weg mij geene veiligheid oplevert. Ik heb Uwen verpligtenden brief van 3 dezer wel ontvangen, en zie daaruit met leed-

---

1) De poging van MARMONT om te Amsterdam eene geldleening te sluiten.

2) De Eerste Consul BONAPARTE.

3) TALLEYRAND.

4) ALQUIER, Gezant der Fransche Republiek te Madrid.

wezen, dat mijne brieven aan het Bewind van 9 en 10 Maart geen effect, overeenkomstig mijn verlangen, hebben gehad; ik vertrouw dat deze dan meer peremptoir zal zijn, en alle haesitatie doen ophouden bij het Bewind, om op mijn verzoek, conform mijne ernstige begeerte, te disponeren. Ik neem dus mijne toevlugt tot U, om mij in dezen tot voorspraak te dienen. Bij mijne, zoo even aangehaalde depêches, gaf ik reeds te kennen, dat mijne briefwisseling onveilig was; ik bedoelde daarmede, dat de aan mij per gewone post geadresseerde brieven en paketten op de onbeschaamdste wijze alle geopend worden. Thans moet ik U er bijvoegen, dat ik de zekerheid heb, dat mijne depêches te Parijs ontcijferd worden, zoodat mij geen middel meer overschiet om veilig te schrijven. Wanneer ik U zeg, dat ik de zekerheid heb, zoudt Gij mij wel gelooven; doch het is noodig U daarvan de ontwikkeling te geven. De jongste buitengewone afvaardiging van PIETER [1]) aan PAULUS [2]), bevat de substantiele afschriften mijner aan U in de afgeloopen maand Maart in cijfer gezondene brieven, welke JANTJE [3]) aan PIETER heeft laten lezen, en er hem tot stichting van PAULUS afschriften van heeft gegeven. De burger TITUS [4]) bevindt zich in het zelfde geval, en zijne brieven aan zijn *Huis van Commercie* [5]), hoezeer in cijfer geschreven, zijn ook copijelijk in handen van JANTJE; door dezen aan PIETER ter hand gesteld, en PIETER heeft ze aan zijn Vriend PAULUS toegezonden tot zijne speculatie. Met deze gewigtige zaken, houdt JANTJE zich bezig, en beschouwt alle andere zoo als Vrede en Oorlog, als bagatellen, in vergelijking van gemelde zijne groote ontdekkingen en geheimen. Uit dezen klaauw kan men den Leeuw leeren kennen. Op deze wijze zijn JANTJE en alle zijne familie gewoon, om zich over alle contrarieteiten die hun bejegenen, over alle misrekeningen, die zij ondervinden, over alle weigeringen, die men hun durft doen, zich te beklagen over deze en gene personen, zonder ooit te willen zien, te gelooven of te erkennen, dat die contrarieteiten, die misrekeningen, die weigeringen uit den aard der zaken, uit den zamenloop van omstandigheden, uit oorzaken, bij andere wijzere, en meer koelzinnige menschen vooraf te gemoet gezien, voortvloeijen. Dus begeert JANTJE den kwaden uitslag zijner speculatiën met het *Huis van Commercie*, geenszins aan zijne gekke en onbekookte projecten, maar aan den invloed van TITUS toe te schrijven. Dus ook begeert hij de weigeringen, die hij bij Oom PAULUS dagelijks ondervindt, aan geene natuurlijke redenen, maar aan Neef HEINTJE [6]) *a.* toe te schrijven. Dus zoo de *speculatie in vlas* *b.* door den *Olieslager* *c.* bij *Spaarpot* *d.* kwalijk uitvalt, wordt zulks aan den geheimen invloed van sommige

---

1) De Markies MUSQUITZ, Gezant van Spanje te Parijs.

2) URQUYO, Eerste Minister in Spanje.

3) TALLEYRAND.

4) De Graaf v. RHODE, Gezant van Pruissen te Madrid.

5) Pruissen.

6) *a.* VALCKENAER. *b.* *Smorfio*, de Geldleening. *c.* MARMONT. *d* Amsterdam.

Vrienden van Spaarpot in 's Hage toegeschreven. Dus moet men TITUS bij zijn *Huis van Commercie*, HEINTJE bij zijn Oom PAULUS, PAULUS bij zijn Principaal (den Koning van Spanje), Spaarpot en zijne Vrienden in den Haag bij Tante ISABELLA *e*. verdacht maken, en in een kwaad blaadje brengen. Het gevolg daarvan is, dat TITUS van zijn Comptoir af wil, dat PAULUS moedeloos is; en THEODOOR *f*. niet meer hooren noch luchten kan, en de Vriend HEINTJE blijft onwrikbaar bij zijn eens genomen besluit *g*.

Hetgeen bij HEINTJE de deur toedoet, is dat KLAAS *h*. aan PAULUS zeer ernstig klaagt over indiscretie; hebbende hij zeer verwonderd geweest, toen de Burger JACOBUS *i*. hem met ronde woorden te kennen gaf, dat hij door het kanaal van HEINTJE onderrigt was dat hij maar met *zeven en dertig stuks j*. konde rekenen gereed te zijn. Noteer, dat Oom PAULUS genoodzaakt was om deze klagten van KLAAS aan zijn Principaal voor te lezen, en aldus zich zelven als over die 37 stuks met HEINTJE gesproken te hebben, in het naauw bevond. Intusschen heeft HEINTJE mij in allen ernst betuigd, dat hij over die fameuse zeven en dertig stuks nooit een woord aan Broeder JACOBUS heeft geschreven, hetwelk hem dus uit 's Hage moet overgewaaid zijn, doch hetwelk hij juist aan dien droogen KLAAS niet behoefde aan den neus te hangen.

HEINTJE, ziende dezen toestand, heeft aan Oom PAULUS zijn woord gegeven, dat hij van de zaken hem bekend, geen gebruik meer zoude maken, waardoor Oom PAULUS in eenigen deele zoude kunnen worden gebragt in ongelegenheid, en HEINTJE zweert bij zijne ziel en zaligheid, dat hij in 't geheel niet meer kan werken. UEd. gelieve zulks aan de Vrienden in het Noorder-einde [1]) zeer klaar te beduiden, waarom de door hem in 't vervolg af te zendene goederen [2]) van zeer slechte en nietsbeduidende kwaliteit zullen zijn, hetwelk eene drangreden te meer oplevert, om over het lot van HEINTJE ten spoedigste te beschikken.

De Heer JANTJE heeft ook te zelver tijd aan zijn grooten Admirateur en Vriend PIETER gezegd, dat zijn Confrater GOVERT [3]) hem schreef, dat alle zijne pogingen vruchteloos waren ten regarde van HEINTJE, alzoo de Noorder-eindes-Vrienden met dien HEIN en zijn toegezondene goederen te wel in hun schik waren, alzoo zij alle nieuwe modes en verdere belangrijke staaltjes door zijne vlijt, en betrekkingen met PAULUS terstond ontvingen, en bovendien, dat men beducht was in 's Hage dat zoo HEIN wederom op het Comptoir [4]) kwam, hij zich wederom dagelijks tot zijne oude liefhebberij van dronken-

---

e. BONAPARTE. *f*. ALQUIER, de Fransche Gezant. *g*. Het verlangen naar zijne brieven van *Rappel* uit 's Hage. *h*. De Spaansche Admiraal MAZARREDO, toen te Parijs. *i*. SCHIMMELPENNINCK, Gezant te Parijs. *j*. 20 April.

1) De Leden van het Uitvoerend Bewind.

2) Zijne depêches.

3) SÉMONVILLE, Fransch Gezant te 's Hage.

4) In Holland en wel in den zetel der Regering te 's Hage.

schap 1) zoude begeven, eene liefhebberij waarmede zijne Patronen 2) maar lang niet gediend zouden zijn, en dat het daarom dus best was, dat HEINTJE bleef op eene plaats, daar hij nuttig voor zijne Patronen, ijverig in den Koophandel, en verwijderd van alle dronkenschap konde leven 3). Ik heb aan HEINTJE met alle rondborstigheid te kennen gegeven, dat ik geloofde, dat de *Oomes* 4) zulke kwade gedachten van hem niet hadden; dat naar allen schijn de Heeren GOVERT en JANTJE daarop wat zouden hebben geborduurd, en dat, naar mijn oordeel, de *Oomes* zeer wel zouden weten, HEINTJE en alle soortgelijke vermeende dronkaards in orde te houden; dat ook het gedrag van HEINTJE gedurende den tijd dat het Comptoir in werking was 5), geen regt gaf of grond, om hem te verdenken, en dat hij best zou doen, om zich geheel en al aan de woeling van het Comptoir te onttrekken.

Dan genoeg hiervan. Ik maak mij deze gelegenheid ten nutte, om U te verzoeken, ook op mijne particuliere zaken te willen letten, en mij zonder langer verwijl, in staat doen stellen om dit Land te verlaten, in hetwelk, zoo als ik den 9 en 10 Maart *voorspelde*, ik geheel geen nut meer kan doen; eene overtuiging, die thans bij U, en bij onze Principalen den graad van volkomen en peremptoir zal verkregen hebben, en waarna het moeijelijk zoude zijn, om in de actuele penurie van 's Lands schatkist, een zoo kostbaar verblijf te verdedigen in de oogen der Natie.

Heil en Vriendschap.
Q. N. 6)

---

1) Revolutionaire woelingen.
2) De Leden van het Uitvoerend Bewind.
3) Te Madrid.
4) Het Uitvoerend Bewind.
5) In de jaren der Omwenteling 1795 en 1796.
6) Geheel eigenhandige brief van VALCKENAER, met bijgevoegden sleutel der bedekte aanduidingen; ook ten behoeve van den Secretaris van het Departement van Buitenlandsche Zaken, J. BOSSCHA, en met een afdruk van het cachet, waarmede hij voortaan zijne brieven zou zegelen.

BIJLAGE XIII.

Vertrouwelijk schrijven van Mr. GERARD BRANTSEN, *oud-Ambassadeur in Frankrijk, aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen* VAN DER GOES, *over de Staatsregeling van* 1801.

„J'ai eu l'honneur, mon cher Monsieur, le Dimanche dans la matinée de recevoir votre lettre du 25, et je profite du premier courier de poste pour vous remercier de tout ce que vous m'y dites d'obligeant. Je n'ai pas cessé depuis ma précedente d'engager plusieurs personnes, parmi lesquelles mes fermiers Catholiques, à se presenter à la première réquisition et à voter pour l'acceptation, parceque je vous en ai donné ma parole et qu'effectivement je pense qu'il est bon et même qu'il est nécessaire que le nouveau Projet passe; mais quelque soit mon désir de vous plaire, je ne puis pas me résoudre à y concourir en personne. Je n'ai pas au fond à alléguer les obstacles qui enchaînent les Membres de l'ancien Gouvernement, mais vous savez qu'au mois d'Avril j'ai porté la parole pour eux et vous n'ignorez pas ce qui s'est passé dans mes entretiens avec M. DE SÉMONVILLE. J'avais espéré d'après les assurances qu'on m'avait données, que dans un intervalle de près de six mois toutes les difficultés auraient été levées, mais elles existent encore. La cause de ces Messieurs est par conséquent à cet égard encore la mienne, et ma délicatesse, qui tient à l'honneur, chose toujours sacrée, ne me permet pas de l'abandonner.

Le nouveau Projet de Constitution une fois accepté par la majorité de la Nation et les bases du Gouvernement ainsi au moins provisoirement établies, je crois me trouver dans une position différente et avoir la liberté de reflêchir sur ce qui me conviendrait de faire et sur ce, que je dois à ma patrie. Vous me dites très-bien que son sort ne peut pas m'être indifférent, il ne me l'est très-certainement pas; son bonheur même me tient si fort à cœur, qu'il pèsera beaucoup dans la balance; mais comme je ne suis pas le seul propre à être employé et qu'il se trouve dans la masse des gens infiniment plus éclairés que moi, il m'est permis de consulter aussi ce que je dois à moi-même et aux sentiments d'honneur qui m'ont toujours guidé et qui me guideront toujours sans avoir égard à mon ambition ou à mon intérêt personnel.

Il ne se passe de jour, j'ose dire, pas une minute, que je ne m'occupe

sérieusement de cette discussion: je vous dirai même très-confidentiellement que depuis quelques semaines je travaille avec plusieurs de mes amis à faire lever sans délai les obstacles qui les lient et j'espère que ces démarches ne seront pas infructueuses; mais quelqu'en soit le résultat, je finirai par prendre mon parti à moi et je vous en ferai part. Je ne puis cependant pas me dispenser de vous communiquer dès ce moment deux considérations qui s'offrent à mon esprit relativement aux emplois du premier ordre que la nouvelle Constitution établit. La première est, la difficulté que j'entrevois dans l'exercice de ces emplois tant que la République n'est pas *vraiment* indépendante. Vous vous rappellerez, mon cher Monsieur, que je vous ai dit plusieurs fois qu'aussi longtemps que nous serions *sous la férule française* 1), il serait à mon avis impossible de bien servir sa Patrie et qu'il m'en coûterait beaucoup d'y prendre une part quelconque tant que je verrais briller une bayonnette française dans nos villes ou dans nos champs 2).

La seconde est relative à la déclaration à laquelle sont soumises les premières autorités en entrant en fonction. Je n'ai pas en vue l'Article qui regarde les dignités héréditaires, mais celui qui lie les Membres à maintenir un Gouvernement populaire par représentation. Je sais fort bien qu'il est de droit public que toute Souveraineté émane du sein du peuple, et je le respecte; je conviens, que tout Gouvernement, soit Monarchique, soit mixte, soit Républicain, est un Gouvernement représentatif, et qu'en ce moment-ci il n'est pas possible d'établir une autre espèce de Gouvernement que celui que la Constitution établit; mais je ne voudrais pas être assujetti à devoir maintenir constamment cette forme sous tous les rapports parce que je la crois mauvaise et nuisible aux vrais intérêts de mon pays. Les auteurs même, qui sont les plus fiers Panégyristes de cette espèce de Gouvernement conviennent que par son essence il est de temps en temps sujet à des variations et à des chocs, et qu'est-ce qu'un Gouvernement qui n'assure pas aux individus une vie tranquille et paisible? Vous avez certainement médité sur ces objets et j'ose vous prier par conséquent de me donner les éclaircissements nécessaires à cet égard et de lever des scrupules que peut-être un défaut de pénétration suggère. Au reste je suis on ne peut pas plus reconnaissant de la confiance, ainsi que des égards et de l'amitié que vous me témoignez et j'espère de pouvoir être mis à portée de répondre à vos désirs. Agréez en attendant les assurances des sentiments distingués avec lesquels j'ai &c.

A Arnhem ce 30 Sept. 1801."

(Archief BRANTSEN).
Naar de minuut.

1) In de *Vaderlandsche Zamenspraak* (6 Junij 1795) werd reeds gezegd: »Zij hebben de plak in de hand, man! en wij zullen de lijdelijke bijloopers der Fransche Natie zijn!"

2) Den 17 October daaraanvolgende werd BRANTSEN lid van het Staatsbewind. *Volledige Verzameling van Publicatien* (van 22 Aug. 1801 tot 15 Junij 1802) IXde Deel No. 274.

De gematigde denkwijze van den Gelderschen Staatsman had den heftige *Oranje*-gezinden, met name den uitgewekenen reeds kort na de Omwenteling van 1795, geen onbepaald vertrouwen ingeboezemd. Zij, die op eene *contra*-revolutie te Parijs rekening makende, zulk eene gebeurtenis als een voorbode van hetgeen in Holland ten behoeve van den Stadhouder te doen ware, wilden aangemerkt hebben, schreven aan Mr. OCKER REPELAER [1]), eenige maanden vroeger door VAN DE SPIEGEL met BRANTSEN naar Frankrijk afgevaardigd: „Was het wel kwaad, dat wij te Parijs iemand hadden, die onze zaken aldaar zoodanig kon waarnemen, dat met die Omwenteling de onze dadelijk geboren wierd op dien voet, zoo als wij zulks verlangen? En ingeval u van mijne opinie mogt wezen, zou men dan BRANTSEN daartoe veilig kunnen employeren? Dit staat aan u te beslissen, alzoo ik veronderstel, dat BRANTSEN bij u in zijn moreel character bekend is [2])."

---

1) Uit den Bundel berustend in het Rijks Archief, getiteld: „*Crimineele Papieren* 1797 folio), bevattende het regtsgeding wegens *hoogverraad* tegen dezen lateren Minister van WILLEM I, door den Procureur-Generaal C. F. VAN MAANEN gevoerd.

2) Brief van den gewezen Auditeur-Generaal van het Leger *te* Velde, P. A. RAGAY (onder den verminkten naam YAGAR), in Julij 1795 door het Comité van Waakzaamheid in Holland onderschept. — En verg. de *Articulen* voor het zesde Verhoor No. 25 (17 September 1795), waarbij de gevangen REPELAER werd ondervraagd: „Of hij — als Commissaris met den Heer BRANTSEN te Parijs geweest zijnde niet geconsidereerd behoort te worden over de politieke denkwijze van den Heer BRANTSEN een *beslissend* oordeel te kunnen vellen, zoowel als over zijn moreel karakter?" REPELAER antwoordde ontkennend, daar hij zijn Ambtgenoot niet uit vroegeren omgang hebbende leeren kennen, slechts zes à zeven weken met hem in Commissie was geweest. — Vermoedelijk wilde hij dien oud-Minister onaangenaamheden besparen.

BIJLAGE XIV.

Verklaring van GYSBERT KAREL VAN HOGENDORP aan het Staatsbewind, over de Staatsregeling [1]).

Zoowel de bezorgdheid der Bataafsche Regering over den moedigen stap van den edelen Vaderlander, als de koude onverschilligheid der Pruissische Staatslieden in het net der Fransche Politiek verstrikt, bij die zelfverloochenende uiting der gehechtheid aan het Huis van *Oranje*, stralen in de volgende depêches van de beide Diplomaten SÉMONVILLE, Fransch Gezant te 's Hage en van zijn Ambtgenoot te Berlijn BEURNONVILLE, ondubbelzinnig door.

SÉMONVILLE aan VAN DER GOES.

„Je crois ne pouvoir mieux répondre à votre amitié, mon cher Ministre, qu'en m'empressant de vous transmettre la copie d'une lettre que je viens de recevoir du Général BEURNONVILLE. Je vous prie de vouloir bien la communiquer *confidentiellement* au Gouvernement Batave; je me persuade qu'il y trouvera ainsi que vous la preuve que tous les Ministres français sont unis de volonté et de sentiment pour rendre à la République Batave son ancien lustre et à son Gouvernement la considération qui lui est due à tant de titres.

Recevez mon cher Ministre, l'assurance de mon estime et de ma haute considération.

SEMONVILLE.

La Haye 25 Brumaire an 10.

Berlin 19 Brumaire an 10.

De Generaal BEURNONVILLE aan den Ambassadeur SEMONVILLE.

M. le Comte D'HAUGWITZ me dit hier matin, mon bon Ami, qu'il venait de recevoir de *La Haye* et *d'Amsterdam* [2]), et de la même personne, sous deux dates consécutives, une lettre assez bizarre accompagnant une protestation contre la nouvelle Constitution de la République Batave.

---

1) Verg. Mr. F. A. VAN HALL, *Redevoering ter gedachtenis van* G. K. Graaf V. HOGENDORP, 1835 (1864, bl. 57—61).

2) De gedrukte *Verklaring* voert geene dagteekening, maar de aanwijzing van woonplaats: „*Amsterdam* den 1801."

Ce *particulier* [1]) qui a signé cette lettre et cette protestation, prend le nom ou se nomme........ Il annonce qu'un très-petit nombre seulement d'habitans a consenti la nouvelle Constitution dont les trois quarts et demi ne veulent point; que ce n'est que par la force qu'on l'a fait passer; que la grande majorité veut un Prince héréditaire pour Souverain, le Prince *d'Orange*. Il en donne avis auG ouvernement Prussien pour qu'il seconde ce voeu du Peuple Batave et celui d'une famille qu'il ne doit sûrement pas abandonner.

Ce Monsieur..... me dit M. D'HAUGWITZ, pourrait bien se flatter encore comme beaucoup d'autres qu'il est en correspondance avec moi, et je vous prie de le faire connaître à son Gouvernement qui ne peut qu'être pénétré du désir de S. M. [2]) de reconnaître la Constitution nouvelle de la République Batave, aussitôt que les indemnités de la Maison *d'Orange* auront été convenues avec elle et la République Français. Veuillez faire part de cette circonstance au Gouvernement Batave."

(Archief VAN DER GOES).

Met deze brieven staan twee andere depêches van HULTMAN, toen met eene buitengewone zending te *Berlijn* belast [3]), in verband. Den 10 November 1801 meldt hij vertrouwelijk aan VAN DER GOES: „Bij mijne officiele van heden heb ik weinig te voegen. Ik gelove, 't Bewind tevreden zal zijn met de cordate declaratie van den Graef HAUGWITZ. Hij verwacht dagelijks het antwoord van Parijs, en dan volgt ongetwijfeld de erkenning der Republiek.

Gisteren avond zeide mij de Generaal BEURNONVILLE reeds, dat de Graef hem 's morgens den brief van CHARLES VAN HOGENDORP had gecommuniceerd, met verzoek mij dit te zeggen en dat hij mij wenschte te spreken; ik had reeds om eene Conferentie verzocht, dus kwam het juist van pas.

Deze demarche is zeer zonderling, en ik gelove ik er hier nader van zal hooren. Welke HOGENDORP is dat? Gij ziet uit alles, mijn Vriend, dat men hier op 't herstel van 't Stadhouderschap niet denkt." En eene week later, voegt hij er bij: „De Graef (HAUGWITZ) heeft mij gisteren nog met een woord over HOGENDORP onderhouden en gezegd, dat hij er BIELFELD [4]) over geschreven had, en te ontvreden was, dat hij daer zich mede had bemoeid, en dat hij intusschen een' brief van BIALFELD had ontvangen, die alles rectificeerde, zoodat de zaak afgedaan was. Mijne vorige officiele heeft U dit ook reeds verzekerd."

(Depêche aan VAN DER GOES, Berlijn 17 November 1801).

---

1) Dus wordt HOGENDORP bestempeld.

2) Van den Koning van Pruissen.

3) Z. Bijlage XI, bl. 37.

4) Zaakgelastigde van Pruissen te 's Hage. Zie deze *Geschiedenis*, I. 281, 332.

BIJLAGE XV.

Vrede van Amiens. Vrees voor een nieuwen oorlog met Engeland. Geheime zending van PONTOI naar Parijs. (Maart 1803).

„*Au Premier Consul de la République française.*

Le soussigné autorisé par le Gouvernement de la République Batave, a l'honneur de soumettre au Premier Consul, quelques considérations sur la position actuelle de cette République, et son sort éventuel en cas de guerre avec l'Angleterre.

Les revenus en totalité augmentés d'un dixième, ne rendent au plus que soixante huit millions de francs, les charges courantes sont de cent quinze à vingt millions, ainsi un déficit annuel de cinquante millions en tems de paix.

Les Colonies dans les deux Indes sont sans défense suffisante, on s'y préparait, le tems peut manquer. Elles sont nos dernières ressources, enviées des Anglais pour leurs cotons nécessaires à leurs manufactures.

La perte de *Java* peuplée de *quatre* millions d'ames, rendrait les Anglais maîtres de l'Orient. *Batavia* en est le dernier boulevard. Celle de nos Colonies d'Amérique rendues à regret, leur donnerait une préponderance dangereuse dans cette partie du Monde; la guerre contre nous serait donc leur jeu, et la prise de nos possessions solides et mouvantes leur fournirait de nouveaux moyens de la soutenir, et d'en retirer un avantage immense et sans prix entre leurs mains.

Le Commerce particulier serait anéanti. Plus de deux cens millions sont assurés en Hollande pour compte français, espagnol, batave, etc.; perdus il n'y a point de place de Commerce qui pût y résister. Le Commerce des Neutres serait dépendant, précaire et gêné; il faudrait acheter en Angleterre tout ce dont on manquerait pour la consommation et l'aliment des fabriques et des manufactures de France.

La Hollande privée de Commerce, de ses Colonies, de ressources quelconques, accablée sous le fardeau des impôts ordinaires et extraordinaires ou forcés, périrait promptement. Ce ressort brisé, la machine s'arrêterait.

Tout le numéraire de la République n'atteint pas cent cinquante millions de francs, le reste n'est que papiers, perdans plus ou moins suivant l'opinion de

leur solidité. Tel est dans la plus exacte vérité le tableau de la République batave, dont la population totale s'élève à peine à dix-huit cens cinquante mille ames, pouvant seconder son Allié par son travail; nulle absolument, privée de ce qui constitue son existence.

Il ne reste à la République d'autre espoir que dans la magnanimité du Premier Consul, et c'est pour l'invoquer, que le soussigné lui présente ce Mémoire au nom de son Gouvernement.

Cet espoir serait dans la Neutralité que le Premier Consul lui accorderait en cas de guerre avec notre ennemi naturel. Les avantages qui en résulteraient si l'Angleterre y accédait, seraient que nous pourrions pourvoir à la sûreté de nos Colonies, aider le Commerce de France, être en état de reconnaître durant la guerre la protection du Premier Consul, par une Convention secrète mesurée sur nos forces, et quand nous ne gagnerions qu'une année, ce tems suffirait pour mettre bien des choses en sûreté.

Si l'Angleterre nous refuse cette Neutralité, le Gouvernement Batave manifestera à l'Europe et à sa Nation, que le Premier Consul ayant consenti à la Neutralité, s'était déclaré de nouveau le Protecteur et le conservateur de la République, tandis que l'Angleterre en serait le destructeur. Le Gouvernement acquitté pour lors envers sa Nation par les seules mesures qui lui restaient à prendre, remettra sa destinée ultérieure aux soins de la Providence et du Premier Consul.

J. P. PONTOI.

Paris 22 Germinal an 11.

(Naar het oorspronkelijk geschrift van den Gedeputeerde).

„PONTOI, zoo teekent de Staats-Secretaris VAN DER GOES aan, was met eene secrete Commissie naar Parijs gezonden." — Verg. wegens eeu vroegeren last aan PONTOI aldaar opgedragen, de *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek*, I. 145 volg.

BIJLAGE XVI.

Geldgierigheid en veilheid der Fransche Gezanten in Holland.

„Si l'on arrange les choses de manière qu'à la paix continentale, la République Batave recouvre, dans l'agrandissement stipulé par le Traité,

1°. *La Flandre* ci-devant *Hollandaise* avec la ville et port de *Vlissingen* comme cela existait avant le Traité de 1795.

2°. Acquière une partie de la *Gueldre* et Pays de *Clèves* qui serait terminée par une ligne tirée de *Kranendonk* (appartenant à la République Batave) par *Ordingen* jusqu'au Rhin, ou du moins par *Meurs* jusqu'au Rhin et par le Rhin.

3°. Que la limite de la République Batave à l'Est, sera formée par *l'Eems*, depuis son embouchure, jusqu'à *Rheine* et jusqu'aux frontières actuelles de la République par le grand chemin qui va de *Rheine* par *Gildehuis* à *Delden*.

4°. Que le territoire de *Sevenar*, entièrement enclavé dans la République Batave, revienne à celle-ci, ainsi que *Hussen* et son territoire déjà cédé à la République Batave par la Transaction de Janvier 1800.

Geschreven en gearresteerd in de Vergadering van 't Bewind den 10 Februarij 1801 en dienzelfden dag met den Minister SÉMONVILLE gesproken, en beloofd voor de uitwerking van deze vier Pointen *f* 100,000 aan hem en aan JOSEPH BONAPARTE *f* 500,000. Zegge aan J. B. *een half millioen guldens* en aan SÉMONVILLE *Honderd duizend guldens*.

Hage 10 Febr. 1801. M. VAN DER GOES.

Aan 't Bewind rapport gedaan
op den 11den

(Naar de eigenhandige minuut van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen).

„Geldvordering van den Minister DUPONT CHAUMONT, die mij zijne disgratie heeft verworven.

Ik ben verpligt u te onderhouden over eene zaak die mij eene onaangename gewaarwording gegeven heeft.

De Fransche Minister DUPONT CHAUMONT na eene losse conversatie over onze

Impositiën in tegenwoordigheid van eenige andere Heeren gehouden 1), riep mij à part en zeide, dat terwijl er van *geld*-zaken quaestie was, hij deze gelegenheid waarnam, om mij te doen kennen, dat bij het afscheid nemen van den Keizer NAPOLEON, hij tot Z. M. gezegd had: „J'espère, Sire, que vous voudrez arranger convenablement mes appointements. V. M. sait que je suis un des plus pauvres Généraux." Dat de Keizer daarop geantwoord had, „Oui, oui, j'arrangerai cela avec TALLEYRAND." Dat hij Minister eenige dagen daarna met den Hr. TALLEYRAND over die appointementen sprekende, dezelve gezegd had; *„que la République Batave payait £ 3000 par mois aux Ministres de France, et que l'Empereur ne comptait pas lui donner d'autres appointements."* Dat zijn antwoord daarop geweest was, zeer tevreden te zijn over deze rijkelijke betaling en vervolgens gerust was vertrokken, in de veronderstelling dat ik hem bij zijn arrivement daarvan zoude onderrigten; — dan, dat mijn volmaakt stilzwijgen op dat stuk hem noodzaakte den mond te openen.

Ik betuigde hem mijne groote verwondering over deze ouverture, en begon alstoen met hem cordaat te avoneren, dat de Ambassadeur SEMONVILLE gedurende het laatste jaar van zijn verblijf alhier *f* 3000 's maands genoten had; dat men daartoe *na veel strubbeling* was gekomen zoo, om goed te maken een gedeelte der enorme kosten die zijne publieke intrede als Ambassadeur veroorzaakt had; als om hem te indemniseren van uitgeschoten Impositiën, en eindelijk om van *het aanhoudend geplaag om geld* onder diverse praetexten, eenmaal af te zijn. Doch dat nimmer de intentie geweest was om aan een Fransch Afgezant eenig appointement te accorderen. Dit antwoord behaagde weinig aan den Hr. DUPONT CHAUMONT: hij appuyeerde wederom op hetgene hem door den Minister TALLEYRAND met voorkennisse van den Keizer gezegd was. Hij allegeerde verscheiden giften, waaronder zeer groote, die door het Bataafsch Gouvernement aan Fransche Generaals gedaan waren, en eindigde met mij te verzoeken de zaak ter kennisse van Z. E. den Raadpensionaris te brengen, opdat hij zoude weten waaraan zich te moeten houden.

Aan den Hr. Raadpensionaris verslag gedaan hebbende 2) van voormelde conversatie met den Franschen Minister DUPONT CHAUMONT, begreep Z. E. dien Minister daarover te moeten onderhouden en is mij naderhand door den Raadpensionaris verhaald, dat hij met den Franschen Minister in gesprek gekomen zijnde over het geval waarvan ik hem verslag had gedaan, dezelve gezegd had dat de Staats-Secretaris VAN DER GOES hem niet regt had begrepen; dat hij Minister aan Keizer NAPOLEON had verzocht indachtig te zijn dat hij naar een kostbaar Land ging, en dat hij een zijner armste Generaals was; dat de Keizer daarop had geantwoord: *„Oui, oui, cela est juste, j'en parlerai à* TAL-

---

1) Deze Conversatie is gehouden den 20 September 1805 op Oostbroek, des middags na de tafel.

2) 3 October 1805.

LEYRAND." Dat de Minister TALLEYRAND hem naderhand gezegd had, dat men niets extraordinair voor hem konde doen; *„qu'il devait tâcher de se tirer d'affaire comme il pourrait, que l'argent était rare &c.*;" dan dat een derde Persoon wien hij niet verkoos te noemen, hem gezegd had *„qu'il pourrait très-bien se tirer d'affaire,*" dewijl het Bataafsch Gouvernement *f* 3000 per maand aan een Fransch Minister betaalde, *„et qu'il* (lui DUPONT) *avait eu des raisons pour se persuader que cette communication était liée avec ce que* Mr. DE TALLEYRAND *lui avait dit.*"

De Raadpensionaris had daarop geantwoord, dat hij wel geinformeerd was dat hier gelden aan Fransche Ministers en Generaals gegeven waren, dan dat onder de grieven die Keizer NAPOLEON hem meer dan eens, tegen het Bataafsch Gouvernement had opgeteld, voornamelijk ook was het geven van geld aan Hoogstdeszelfs Ministers en Generaals, en hij zich dus op geene wijze bevoegd rekende om daarmede voort te gaan; dat dit mogelijk eenig momentaneel *embarras* bij hem Minister zoude kunnen veroorzaken, en dat hij zeer bereid was hem als een blijk van vriendschap daarin te gemoet te komen. — De Minister DUPONT CHAUMONT had dit antwoord met weinig openhartigheid opgenomen en zich niet geëxpliceerd of hij dat blijk van vriendschap aannam, dan verwierp; doch zich laten ontvallen, dat hij wel wist, dat in dit Land stijl was dat men veel geld gaf aan degenen die aan de Republiek *ondienst* deden of gedaan hadden; dat hij zulks reeds in vorige jaren ondervonden had; dat hij niet behoefde betaald te worden om geen kwaad te doen, daar (op een ironieken toon) bijvoegende, dat dit dus met hem en zijns gelijken eene *épargne* was.

De Raadpensionaris had deze conversatie geëindigd met hem te doen gevoelen, dat de tijden niet meer dezelfde waren; dat hij weinig *amoureus* was van zijne positie, en den post dien hij bekleedde, alleen had aangenomen, omdat het de uitgedrukte wille van den Keizer was."

(Eigenhandig Verhaal van den Minister VAN DER GOES).

BIJLAGE XVII.

Ontwerp van eene Wapenschorsing en Neutraliteit der Bataafsche Republiek, tot den Algemeenen Vrede (September 1799).

Projet de Convention entre les Generaux Français et Anglais, et entre le Gouvernement actuel de la République et ceux qui ont été Membres du Gouvernement précédent.

Le territoire de la République Batave, à compter du Helder et des côtes Septentrionales de la Frise et de Groningue jusqu'aux frontières Méridionales, sera reputé *Pays neutre.*

Tout ce qui se trouve au delà du cours de la Meuse et par conséquent toute la Zélande, les isles de Gorée, d'Overflacqué, de Voorn, le pays d'Altena et les villes de Bergen-op-Zoom, de Breda, de Bois-le-Duc, de Grave &c. restera militairement occupé par les troupes de la République Française.

De l'autre côté le Helder, le Texel et les isles adjacentes resteront militairement occupées par les troupes de S. M. Brittannique.

Comme les parties belligerantes ont déclaré l'une et l'autre que leur unique intention est l'une de maintenir le Gouvernement actuel de la République Batave, — l'autre de rétablir celui qui existait avant l'année 1795, il n'est que juste que les ôtages qui doivent servir pour garantir l'integrité de cette Convention soyent pris dans les deux partis qui tiennent pour l'un et l'autre de ces Gouvernemens.

En conséquence il sera livré au General Français quelques personnes notables de l'ancien Gouvernement, non seulement de celles qui se trouvent à présent dans l'armée Anglaise, mais aussi de celles qui se trouvent encore dans le Pays.

Pareillement il sera livré au General Anglais un nombre égal de personnes notables, membres du Gouvernement actuel.

Enfin il sera pareillement livré de part et d'autre par les Generaux Français et Anglais une ou deux personnes de leur Nation, pour servir également d'ôtages.

Comme l'on pourrait craindre qu'après la retraite des troupes françaises au delà de la Meuse, ceux qui tiennent pour l'ancien Gouvernement susciteraient des

troubles et des insurrections, il sera adjoint dans toutes les communes aux Municipalités actuelles, une ou deux personnes notables qui ont été membres des anciennes Régences de ces communes, pour aider les Municipalités actuelles à maintenir l'ordre et la tranquillité; et ces personnes ainsi que les Municipalités actuelles seront individuellement responsables des excès commis par ceux de leur parti.

Comme toutes les Puissances ont un égal intérêt à ce que ce Pays ne soit pas totalement ruiné par une guerre à toute outrance sur son territoire, la présente Convention durera jusqu'à ce que les évènemens qui se préparent en Allemagne, auront amené [1]) la Paix générale.

Pour la même raison la forme du Gouvernement de cette République, pour autant qu'elle peut intéresser ces Puissances, sera reglée définitivement à la Paix, et garantie par ces mêmes Puissances.

Si cependant une des parties contractantes jugeât, pour le malheur de ce Pays, qu'il était de son intérêt de faire cesser la présente Convention, *il* [2]) en avertira quinze jours d'avance; et ce ne sera qu'alors, et après la restitution des ôtages, qu'il pourra faire passer des troupes au delà des limites cidessus mentionnées.

Cette Convention sera ratifiée dans l'espace de
et jusqu'à cette époque il y aura suspension d'armes.

(Archief VAN DER GOES).

Betrekking tot het Hof van Berlijn. — Neutraliteit der Bataafsche Republiek.

Zeer secreet. *Pro memoria*

voor den Heer VAN SPAEN *alleen.*

Woensdag 16 April 1800.

Uit het op heden, door den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen gedane Rapport aan het Bewind, aanhoudend voorkomende, dat Z. M. de Koning van Pruissen niet ongenegen scheen om de Neutraliteit voor de Bataafsche Republiek en de guarantie van deszelfs tegenwoordige orde van zaken en het daarop gebaseerd Gouvernement, tot aan den Generalen Vrede te effectueren en daar te stellen; en voorts in aanmerking zijnde genomen, dat het Bewind reden meent te hebben om te vertrouwen, in het zekere te zijn geinformeerd, dat men van de zijde van het Engelsch Ministerie, mede niet ongenegen zoude zijn, zoo in de voorschreven Neutraliteit, als provisionele gua-

1) Er staat *emmené*.
2) Zoo staat er.

rantie van 't tegenwoordig Bataafsch Gouvernement toe te stemmen, en daartoe te concurreren. Is besloten den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen te qualificeren, zoo als geschiedt bij deze, om op zoodanige convenable wijze, als hij daartoe het geschiktst zal oordeelen, deze goede intentie van 't Pruissisch Ministerie te bevorderen, *en door alle wegen en middelen*, aan te dringen en trachten te effectueren, dat hetzelve Ministerie zijne goede officien zoo bij den Eersten Consul der Fransche Republiek als bij het Britsch Ministerie, kome aan te wenden, om deze zoo gewenschte Neutraliteit en guarantie voor deze Republiek, te verkrijgen. En zal extract dezes aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen worden gezonden om zich daarna te gedragen.

NB. Deze Promemoria is op den 18 April 1800 aan den Heer VAN SPAEN door mij ter hand gesteld, als, met voorkennisse van 't Bewind, verzocht om naar *Berlin* te reizen, ten einde aldaar deszelfs inhoud te bevorderen.

M. VAN DER GOES.

NB. Bij nader reflexie niet overgegeven. — 18 April 1800.

M. VAN DER GOES.

De Agent VAN DER GOES *aan* BOURDEAUX.

17 April 1800.

Je crois vous donner une marque de mon estime et de ma confiance en chargeant Mr. le Baron DE SPAEN d'une lettre pour vous, Monsieur. Quoique les sentimens politiques de Mr. DE SPAEN diffèrent de ceux du Gouvernement Batave, l'amitié qui subsiste entre Lui et moi n'en souffre pas. C'est un homme de merite à tous égards qui aime sa Patrie avec chaleur. Vous m'obligerez donc particulièrement en Lui rendant sans éclat tous les services dont il pourrait avoir besoin.

Considerez je vous prie cette recommandation comme amicale et très-confidentielle et soyez persuadé que je trouverai avec plaisir des occasions pour vous être utile. En attendant agréez l'assurance de mes sentimens d'estime et de parfaite considération.

(Naar de eigenhandige minuut

Archief VAN DER GOES).

VAN DER GOES *aan den Graaf van* HAUGWITZ.

(17 April 1800).

L'amour de la Patrie, sentiment que V. E. sait apprécier mieux que per-

sonne, m'engage à prendre la liberté de faire une nouvelle démarche auprès d'Elle et de solliciter que Mr. porteur de la présente, puisse avoir l'honneur de L'entretenir. Il vous expliquera, Mr. le Comte, l'état des choses dans ce Pays et les désirs du Gouvernement Batave. Veuillez l'écouter favorablement et employer vos bons et puissants offices pour que S. M. daigne être notre Ange tutélaire en s'intéressant auprès des Puissances belligérantes pour la Neutralité de cette République.

Ontwerp van eene nieuwe Staatsregeling in overleg met het Hof van Pruissen.

Copia. (Eigenhandig van den Agent VAN DER GOES).

Le Gouvernement de la République Batave consistera doresnavant

1°. dans un Corps Législatif divisé en deux Chambres, dont l'une aura l'initiative et l'autre la sanction, et auquel Corps résidera la Souveraineté de toute la République.

2°. dans un Pouvoir Exécutif subordonné en quelque manière à la Souveraineté; et

3°. dans le Pouvoir Judiciaire pour l'administration de la Justice.

Le Corps Législatif sera représentatif et temporaire. Les élections se feront par des électeurs nommés par le peuple aux assemblées primaires; moyennant que le droit de voter à ces assemblées, sera attaché à une possession quelconque relative aux facultés différentes dans les divers Cantons de la République, de manière que les gens qui n'ont rien à perdre en soyent exclus.

Le Pouvoir Exécutif aura la nomination aux places; excepté de celles qui sont de la dépendance du Corps Législatif et du Pouvoir Judiciaire, et en outre, il aura le commandement des forces de terre et de mer de la République, et il aura en général une grande latitude de pouvoir pour l'exécution des lois. A la tête du Pouvoir Exécutif sera placé — sous un autre titre que celui de St. 1) — soit celui de Président, ou tel autre quelconque dont on pourra convenir. Cette dignité sera *héréditaire dans les descendans mâles.* Les autres membres du Pouvoir Exécutif seront temporaires et éligibles par le Corps Législatif. Le Pouvoir Judiciaire sera séparé de la législation et du Pouvoir Exécutif, de façon que ce pouvoir ne pourra être influencé en aucune manière quelconque par qui que ce soit. Ainsi les places dans les Cours de Justice, et celles des Colléges subalternes de juridiction, ne seront pas entièrement à la disposition des Pouvoirs Législatif et Exécutif; mais on cherchera quelque voie (d'accommodement) par rapport à cette affaire, à l'effet que la liberté civile, qui dépend uniquement de cet établissement, ne soit pas compromise.

---

1) Stadhouder.

Il sera nommé une Commission de 12 personnes habitans de la République Batave, dont S. M. le Roi de Prusse nommera 6: les 6 autres seront nommées par le Directoire Exécutif de la République Batave actuellement en place qui formeront à la pluralité des voix une nouvelle Constitution pour le Peuple Batave, sur les principes ci-devant énoncés. Cette Commission achevera son travail le plutôt possible, au moins dans l'espace de 3 mois après leur 1ère séance, sans plus long délai. Cette Constitution sera soumise aux voix du Peuple Batave — qui l'adoptera.

On n'exigera aucune déclaration des sentimens politiques de ceux qui seront admis tant aux délibérations sur l'acceptation de la Constitution, qu' aux élections ou aux places dans le Gouvernement, et dans les administrations respectives.

Il y aura un oubli entier de tout ce qui est passé aux tems antérieurs, desorte qu'il ne sera plus question d'aucun parti: l'harmonie sera rétablie parmi les habitans et on se pardonnera de part et d'autre les offenses passées, vraies ou imaginaires.

Le Gouvernement actuel restera en place jusques à ce que la nouvelle Constitution sera adoptée; aussitôt le Gouvernement actuel se dissoudra et fera place au nouveau.

A la nouvelle Constitution il n'y aura point de Religion dominante: tous les habitans de quel culte qu'ils soyent seront admissibles aux charges du Gouvernement.

La Noblesse n'aura point de prérogatives par rapport aux benefices du Gouvernement; cependant les Corps des Nobles qui ont existé avant la Révolution de 1795, seront rétablis dans leurs possessions et ils auront la disposition libre de leurs biens selon les lois qui étaient en vigueur à l'époque de la dite Révolution.

On rendra au Prince *d'Orange* ci-devant Stadhouder tous ses biens dont il reconvrera la disposition libre et plenière. On doit tacher d'engager le Prince à s'établir dans ses États d'Allemagne.

BIJLAGE XVIII.

Schadeloosstelling van het Huis van Oranje.

Liberté Égalité.

Paris le 29 Floréal [1]) de l'an 9 de la République française une et indivisible.

Le Ministre des Relations Extérieures au Citoyen SÉMONVILLE à La Haye.

Citoyen, on s'occupe à *Berlin* des moyens d'assurer l'indemnité du Prince *d'Orange*. Cette indemnité, qui en tant qu'elle doit remplacer ce que la Maison Stadhoudérienne possédait en Hollande, n'est point une conséquence du Traité de Lunéville, mais dérive seulement de la Convention de Berlin, ne peut être réglée d'après des bases rigoureuses et demande toute l'intervention de la Prusse, tout l'intérêt de la France pour obtenir un plein succès dans les arrangemens de l'Allemagne. C'est sans doute cette difficulté qui paraît avoir fait naître l'idée de convertir en argent une partie de ce dédommagement, et de faire payer par le Gouvernement Batave ce qui serait convenu à cet égard. Le Premier Consul est instruit qu'on agit dans ce sens à Berlin. Il verrait avec regret que la Hollande supportât en tout ou en partie [2]) l'indemnité de la Maison *d'Orange*. En conséquence il m'a prescrit d'autoriser le Citoyen BEURNONVILLE à déclarer que l'indemnité du Prince *d'Orange* doit, aux termes de la Convention de Berlin, avoir lieu en Souveraineté et domaines, pris au sein même de l'Allemagne, et que ce n'est sous aucun rapport, au Gouvernement Batave à en faire les frais. Il conviendra que les Instructions du Citoyen HULTMAN soyent conçues dans le même esprit, et vous aurez soin de vous entendre à cet égard, avec le Ministre Batave.

Je vous salue

Signé CH. MAU. TALLEYRAND.

---

1) 19 Mei 1801. Verg. de depêche van HULTMAN uit Berlijn, 29 Sept. 1801.

2) HULTMAN kreeg door den Generaal BEURNONVILLE te Berlijn inzage van eene depêche, nagenoeg gelijkluidende: „Le Premier Consul verrait avec regret, que la République Batave y (savoir à l'indemnisation) contribuât soit pour le total, soit en partie;" en hij maakte deze aanmerking aan den Agent VAN DER GOES: „maar, mijn Vriend! strookt deze uitlegging die Frankrijk aan de Conventie van 1796 geeft, met de letter? dan, is het niet eer den Gordiaanschen knoop doorhakken?" (Depêche van HULTMAN 30 Mei 1801).

Eene Bijlage tot de *Gesch. der Staatsomwenteling in Nederland, voorgevallen in het jaar* 1813, door Mr. HERMAN BOSSCHA (Tweede Stuk, Amsterdam 1815, bl. 249—279) behelst vooreerst, het *Tractaat* en *Conventie*, gesloten tusschen de Bataafsche Republiek en het Doorluchtig Huis van *Oranje* en *Nassau*, te 's Hage 1 Augustus 1804 door de Gevolmagtigden van het Staatsbewind HULTMAN en J. A. DE VOS VAN STEENWIJK, met die van gemeld Huis Mr. RUDOLPH VAN OLDEN, Mr. PASCAL FERRAND en Mr. PETRUS DAMEN; (30 Artikelen) voorts de Nota van laatstgenoemde Gevolmagtigden, in dato 18 October 1804 ter zake van de niet-ratificatie dier Conventie door het Bataafsch Gouvernement, met een verhaal van het daarin wijders verrigte en gebeurde, en eindelijk het te Parijs den 23 Mei 1802 bevorens geteekend *Traité définitif de cessions et d'indemnités*, tusschen de Pruissische & Fransche Ministers LUCCHESINI en BEURNONVILLE getroffen, — de grondslag van het sedert bewerkt, maar ook verijdeld Haagsch verdrag.

BIJLAGE XIX.

Briefwisseling tusschen Mevrouw (Prinses) DE TALLEYRAND en den Minister VAN DER GOES. (1802—1807).

Mr. DE MARIVAULT auquel je souhaite toute sorte de bonheur et de prospérité partout ailleurs, a été porteur de la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser en date du 8 Germinal. J'y ai vu avec peine, Madame, que vous nourrissez des inquiétudes sur nos affaires au Cap de Bonne Espérance, et par conséquent sur le sort de Mr. GR. 1) qui s'y trouve. Mais elles doivent ce me semble disparaître après la declaration officielle faite par le Ministère Britannique à notre Envoyé SCHIMMELPENNINCK, que les ordres pour l'évacuation complète et entière de cette Colonie ont été donnés le 16 Novembre, et qu'ils sont partis des ports de l'Angleterre le 20 du même mois. Le Cap est donc entre nos mains à l'heure qu'il est. Car peut on s'imaginer qu'un Ministère quelconque voudrait se deshonorer et se rendre méprisable aux yeux de l'Europe entière, en publiant officiellement et solemnellement un mensonge formel? Non Madame, la politique est méchante mais elle ne peut l'être à ce point.

Rassurez vous donc Madame, et veuillez vous persuader que je continuerai à prendre le plus vif intérêt au sort de Mr. quelque puisse être celui du Cap A cette occasion vous m'avouerez Madame, qu'il est bien douloureux pour ma République, que ce traitement illoyal de la part de Mrs. les Anglais nous attire à ce qui paraît, la disgrâce du Premier Consul. Car comment envisager autrement l'envoi spontané d'un grand nombre de troupes à notre charge? Cet envoi qui ne peut que nuire à un Pays entièrement commerçant, indisposer la Nation et embarrasser cruellement son Gouvernement, dont les dispositions envers le Chef-Magistrat de la France, ne méritaient pas une mesure aussi rigoureuse. Ah Madame, si vous pouviez faire compren-

---

1) GEORGE FRANÇOIS GRAND, Zwitser van geboorte; volgens den brief van Mej. WORLÉE, zooals de latere Prinses zich den 8 Fructidor jaar 10 nog noemde, was de Heer GRAND toen 45 jaren oud. — VAN DER GOES had hem eene aanstelling aan de Kaap de Goede Hoop weten te verschaffen, onder den titel van Extraordinaris-Raad („Conseiller privé extraordinaire") met eene jaarwedde van ƒ 2000. (Brief van dankbetuiging van Mevr. DE TALLEYRAND 1 Vendemiaire jaar 11).

dre ces vérités à l'homme que vous adorez, que j'estime et honore, à l'*aimable* Mr. DE TALLEYRAND [1]), combien vous soulageriez ma Patrie épuisée et souffrante!

En vous priant d'agréer pour vous, Madame, et pour Mr. DE TALLEYRAND, les assurances de ma considération distinguée j'ai l'honneur de me dire.

(Naar de oorspronkelijke minuut van den Secretaris van Staat VAN DER GOES).

Paris le 10 December 1802.

Monsieur,

Je ne veux pas tarder davantage à vous remercier de votre obligeance et de tout ce que vous avez bien voulu faire pour M. G. à ma demande [2]).

L'empressement et la grace que vous y avez mis me prouve, Monsieur, que l'on ne compte pas en vain sur votre amitié, et cela m'autorise à vous demander un nouveau service: c'est celui de faire enjoindre à M. G. de s'embarquer sans delai, étant tout à-fait inconvenable qu'il prolonge son séjour à Amsterdam où il est déjà depuis un mois *fort mal-à-propos.*

Je vous serai donc très-obligée de vouloir bien lui faire parvenir le plutôt possible (chez Messrs. R. et TH. DE SMETH à Amsterdam) l'ordre pour son embarquement [3]), vous priant, Monsieur, de recevoir d'avance tous mes remerciemens à cet égard, et d'agréer l'assurance de ma plus parfaite considération.

TALLEYRAND PÉRIGORD,
née WORLÉE.

---

1) Een wèlverdiend *persiflage*, naar aanleiding van een vroeger schrijven van Mevr DE TALLEYRAND, waarin deze teedere zinsnede te lezen stond: „Vous observerez au nom que mon union avec Monsr. DE TALLEYRAND me donne le droit de porter, combien la tendre et sincère affection de cet *aimable* ami m'a rendu la plus heureuse des femmes" (Paris, 1 Vendémiaire an 11).

2) Natuurlijk had de Secretaris van Staat VAN DER GOES den nieuwen Echtgenoot van Mej. WORLÉE, TALLEYRAND zelf, die dienst willen bewijzen. In den brief van 3 Fructidor 10e jaar werd gezegd: „Monsieur DE TALLEYRAND m'authorise à vous mander qu'il vous aura une obligation particuliere de ce que vous ferez pour moi en cette occasion."

3) Den 21 December 1802 berigtte VAN DER GOES de werkelijke inscheping van den nieuwen Raad, en ontving daarop ook deze herhaalde dankbetuiging van wege den Franschen Staatsman. „Monsieur DE TALLEYRAND, aussi sensible que je le suis à vos bons procédés, me charge de vous réitérer tout ce que je vous ai mandé déjà de ses dispositions et de son désir de vous donner des preuves de son attachement et de sa considération." De toen „très-humble et très-obéissante servante TALLEYRAND PÉRIGORD, née WORLÉE" (13 Nivôse jaar 11), noemde zich naderhand, met dezelfde nederige betuiging, maar met meer zwier, „TALLEYRAND, *Princesse* DE BÉNÉVENT."

Deze brieven, met nog andere ligt te vermeerderen, strekken ter konschetsing en nadere bevestiging van de eigenlijke verhouding van den voormaligen Bisschop van Autun tot de bijzit [1], wier Echtgenoot het kostte wat het wilde, uit de oogen van het Parijsche publiek verwijderd en naar Azië of Afrika onder het een óf ander voorwendsel, vrijwillig of zijns ondanks, gezonden moest worden. „M. DE TALLEYRAND avait ramené avec lui (uit zijne veeljarige omzwerving gedurende de Fransche omwenteling, in Amerika en elders) Mme GRAND, qu'il avait connue à *Hambourg;* par un contraste assez bizarre, jamais femme, disait-on, n'avait eu *moins d'esprit et moins de tenue* [2]). On sait combien d'anecdotes piquantes furent débitées sur elle dans ce faubourg Saint-Germain, tant redouté même par la République. On fit des jeux de mots, on prêta à Mme TALLEYRAND des naïvetés adorables, dont celle de M. DENON et de ROBINSON CRUSOE est une des plus ravissantes." Zoo verhaalt CAPEFIGUE, *Les Diplomates Européens* (Bruxell. 1844) p. 99 suiv. En zeker de *geheel eigenhandige* brieven der zoo zonderling en onverwacht verheven Prinses getuigen van geringe beschaving; de overige, slechts onderteekend, zijn blijkbaar door anderen gesteld, en zelfs zijn er, die men, het schrift met de gewone naamteekening van den „beminnelijken" CH. MAURICE vergelijkende, meenen zou uit de pen van TALLEYRAND zelf gevloeid te zijn; — ook die, waarin Mme GRAND of Mej. WORLÉE zich zóó gelukkig verklaart in het bezit van haren geliefde!

---

1) „Comme on le disait alors, *l'Évêque d'Autun prit femme.*" *Capefigue*, *Diplomates Européens*, p. 107.

2) In de *Mémoires tirés des papiers d'un homme d'État*, T. VIII. 112 komt de oordeelvelling van een Pruissisch Diplomaat voor, die „Madame GRAND" bestempelt als „femme répudiée, *un trésor de honte.*"

BIJLAGE XX.

Aanwinst van Antwerpen [1]).

M. J. LOBE uit Cadix aan VALCKENAER 27 Febr. 1798.

„Mij aangaande, ben ik altoos van begrip geweest, dat wij, om nut uit onze Revolutie te trekken, behalve de herkrijging onzer kolonien, *meerder* uitgebreidheid in Europa dienden te hebben, en daartoe is thans de tijd geboren; doch ik ben er verre af te gelooven, dat die uitbreiding aan den kant van *Duitschland*, ons voordeelig kan wezen zoo wij niet tevens in 't bezit van *Antwerpen*, en van een gedeelte van 't gewezen Oostenrijksch Vlaanderen, geraken, en ons daardoor, van de vaart op de Schelde, door ons zelve, verzekeren. Vooreerst, om een bron van geschillen te ontwijken, die er tusschen Frankrijk en ons moeten plaats hebben, zoo wanneer hun Antwerpen, en dus de embouchure der Schelde, in handen blijft. Ten tweede, om 't nadeel 't welk de Commercie van *Amsterdam* uit de opening der Schelde, noodwendig moet resulteren; nadeel, 't welk alleen door de voordeelen die uit 't bezit van de Commercie van *Antwerpen* moeten resulteren, kan gecompenseerd worden; en eindelijk omdat wij in eene dergelijke acquisitie, benevens die van *Gend* en *Brugge*, en mogt 't kunnen wezen, *Ostende* eene meer dan complete schadeloosstelling zouden vinden voor de spillingen, die wij in *Westphalen* en *Oost-Friesland* zouden moeten te koste leggen; zoo tot onderhoud van troepen, defroyeren van fortificatiën, &c. als tot het in staat stellen van die Landen, om er met den tijd wezenlijk nut van te trekken. Het afschaffen van alle Tollen op den Rhijn, kan onze Commercie op Duitschland zeer doen bloeijen, ofschoon wij daarin thans de concurrentie van Frankrijk niet alleen te duchten maar zeer zeker te verwachten hebben omtrent alles, wat koloniale producten zijn, waarin de meest aldaar getrokkene artikels bestaan."

1) Verg. hierbij de *Gesch. van de Diplom. der Bat. Republ.* I. 330.

BIJLAGE XXI.

Mislukte Fransche geldleening te Amsterdam (*Maart* 1800).

Projet d'Emprunt [1]), arrêté entre le Général MARMONT, Conseiller d'État de la République Française, autorisé par le Gouvernement Français, et la Commission de Négocians nommés à cet effet, dans l'Assemblée du 22 de ce mois [2]), dans *le Doelen*, sur le Garnalenmarkt.

Art. I.

Il est ouvert auprès des Négocians et principaux habitans de la République Batave, un Emprunt de six millions de florins, argent courant de Hollande, dont le Gouverment Français se déclarera débiteur, aux clauses et conditions suivantes.

Art. II.

Le mode de payement de cet Emprunt, sera en acceptations de lettres de change, savoir: un tiers à un mois, un tiers à deux mois, et un tiers à trois mois de date.

Art. III.

Il sera alloué par le Gouvernement Français un intérêt d'un demi p^ct par mois, pour tout le tems de la durée du prêt à courir des jours des échéances respectives.

Art. IV.

Cet Emprunt sera hypothéqué sur les rescriptions, provenues des quatre cinquièmes dernières parties du prix des Coupes de bois, de l'an 8 de la République Française, s'élevant à 15 millions de francs, et payables par les acheteurs des bois, moitié au 30 Fructidor an 8 (17 Sept. 1800) et moitié au 30 Frimaire an 9 (21 Déc. 1800).

---

1) Met eene Hollandsche vertaling den 26 Maart 1800 door het Committé van Koophandel en Zeevaart te Amsterdam, in druk verspreid.

2) Mars. — MARMONT was den 14 Maart te 's Hage gekomen. *Gazette de Leyde* 18 Mars 1800.

Art. V.

En exécution de l'Arrêté des Consuls de la République Française, du 14 Ventose an 8 (5 Mars 1800) les Prêteurs seront mis aux lieux, places et droits de la République Française.

Art. VI.

Dans le cas où, contre toute attente, la somme prêtée, ainsi que les intérêts n'auraient pas été remboursés en totalité au 9 Ventose an 9 (1er. Mars 1801) le Gouvernement Français s'engage à faire rembourser le surplus aux Prêteurs.

Art. VII.

Les Prêteurs seront remboursés en argent courant d'Hollande sur le produit des dites rescriptions, tant du capital que des intérêts des sommes prêtées; à cet effet ils nommeront à Paris des fondés de pouvoir pour être chargés de l'ensemble de l'opération; ces fondés de pouvoir tiendront un compte ouvert, avec la Trésorerie de la République Française.

Art. VIII.

Tous les frais d'Emprunt, de remboursement et de manutention, tant à Amsterdam qu'à Paris, seront à la charge du Gouvernement Français: en conséquence, les dits fondés de pouvoir sont tenus de s'entendre pour cet objet avec le Ministre des Finances de la République Française.

Art. IX.

Aussitôt que le capital et les intérêts de la somme prêtée auront été remboursés, le Gouvernement Français rentrera dans ses droits pour la partie restante des susdites rescriptions.

Art. X.

Il sera fourni en outre *en nantissement*, le diamant connu, sous le nom du *Régent;* il sera remis entre les mains des individus, désignés par les Prêteurs, et restera déposé jusqu'à parfait payement.

Art. XI.

Le Gouvernement Français s'entendra avec le Gouvernement Batave sur les facilités qu'il se propose d'accorder au Commerce; et quelques soient les évènemens, et dans aucun cas quelconque, il n'apportera de changement aux engagemens proposés ci-dessus.

De voornaamste bezwaren tegen de Leening, vindt men in den navolgenden brief aan de Regering van Amsterdam voorgedragen [1]).

Aan de Municipaliteit dezer Stad.

De ondergeteekende Kooplieden, door eene Commissie uit Ul. midden verzocht, ten einde te zamen te overwegen, in hoeverre naar hun oordeel zoude kunnen worden voldaan aan de verlangens, door den Eersten Consul der Fransche Republiek, bij missive aan Ul. aan den dag gelegd, ten einde onder zekere nantissementen en voorwaarden nader met den Staats-Raad en Generaal MARMONT te bepalen, zekere som penningen aan het Fransch Gouvernement voor te strekken [2]); en welke middelen, bijaldien hiertoe mogelijkheid mogt gevonden worden, te dien einde het beste en gevoeglijkste in 't werk zouden kunnen worden gesteld, — hebben de eer Ul. verslag te doen:

Dat zij, niet meerder uitmakende dan een klein gedeelte der Beurse dezer Stad, daardoor welverre zijn van zich te kunnen onderstaan, eenige verzekering te geven van de gedachten, welke hieromtrent bij hunne mede-Kooplieden en Ingezetenen zouden kunnen plaats vinden.

Dat echter, voor zooverre hun, na zooveel overweging dezer zaak als de tijd heeft toegelaten, is voorgekomen, zij moeten erkennen geene hoop te voeden, dat bij elkander zoude kunnen worden gebragt eene som, eenigzins aan de verlangens der Fransche Regering geëvenredigd [3]), tenzij bij de securiteiten, door dezelve aangeboden, wierd gevoegd eene bijkomende geruststelling van wegens die van *ons Gemeenebest.*

Dat deze geruststelling, naar hun inzien, zoude dienen te bestaan in de verzekering, dat door de Regering dezer Landen zoude worden geguarandeerd en te goed gemaakt, hetgeen aan de voldoening der nantissementen, door de Fransche Regering aangeboden, onvermoedelijk ter bepaalde tijd van het remboursement der gedane verschotten, zoude mogen komen te ontbreken, uit-

1) Z. verder de *Binnenlandsche Bataafsche Courant* van 15 April 1800 no. 45. — In het Concept-antwoord op de depêche van den Eersten Consul en op de missive van den Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK, beriep men zich op de reeks van ongelukken aan de Republiek, sedert de omwenteling overkomen; op het verlies van bijna alle Koloniën; op het achterblijven der van daar te ontvangen Retouren; op den stilstand van den Koophandel en de aanrandingen der Neutrale Vlag; op de onmatige Staatsuitgaven enz.

2) *Gazette de Leyde* 1 Avril 1800, numéro XXVI. „Le Gouvernement (Français) a recours à des négociations volontaires; et l'on apprend, que la mission du Général MARMONT en Hollande a une opération de ce genre pour objet. On écrit d'Amsterdam, en date du 16 Mars, que ce Conseiller d'État — avait rendu visite aux Officiers municipaux, avec lesquels il paraîssait chargé d'une Négociation financière."

3) *Gazette de Leyde* 4 Avril 1800: „Il (MARMONT) était chargé — de négocier 10 à 12 millions (argent de France) pour un court espace de tems, sur des *domaines nationaux* et autres valeurs; — on ne sait pas encore au juste, jusqu'où le Général MARMONT peut avoir réussi dans l'objet de son voyage." — De zonderlinge onderhandelaar had Amsterdam den 1 April verlaten.

hoofde van zoodanige oorzaken, als, hoezeer volkomen onverwacht en onwaarschijnlijk, niettemin onder de mogelijke gebeurtenissen zouden kunnen worden berekend.

Dat deze Guarantie van wegens de Regering dezer Landen volgens hunne gedachten, den weg zoude moeten banen, om aan derzelver zoo handeldrijvende als gegoede Ingezetenen het voorstel te doen, om in deze voorschotten deel te nemen; in het gerust vertrouwen van te verkrijgen van het Fransch Gouvernement zoodanige herstelling van ongerief, en het genot van die voordeelen, waarvan in den Brief van den Eersten Consul der Fransche Republiek 1), en de toezeggingen van deszelfs Afgezant den Staats-Raad en Generaal MARMONT, tot waarborg verstrekken.

Dat deze herstelling en voordeelen, hoezeer in de uitvoering nader te overwegen en te bepalen, zonder indragt op nader of beter inzien, voornamelijk zouden kunnen bestaan:

In het onverwijld verleenen van goede Justitie wegens zoodanige schepen en ladingen, of de penningen van derzelver verkoop geprovenieerd, waarover geen vonnis in het laatste ressort is geslagen.

In het wegnemen van alle die menigvuldige hindernissen, welke bij de wetten omtrent den invoer, doorvoer, en uitvoer der goederen, mitsgaders omtrent de inkomende en uitgaande regten bij 't Fransche Tarief vastgesteld, aan den Koophandel dezer Landen zijn toegebragt geworden.

In het opheffen der beletselen, waarbij de directe invoer der goederen uit vreemde Landen, alhier, meerder dan bij onze Naburen wordt belemmerd.

In het toestaan van den uitvoer eener billijke hoeveelheid van granen tot vervulling der behoeften onzer Republiek; mitsgaders

In de restitutie aan de regthebbenden, van, of op zoodanige Juweelen, als in vorige tijden van onder eene wettige custodie zijn weggevoerd geworden 2); en dat

Eindelijk zij van gedachten zouden zijn, dat, in den tusschentijd, waarin wegens de voorgestelde Guarantie ter plaatse waar zulks behoort, zoude kunnen worden beraadslaagd, door Ul. aan de overige gezamentlijke Kooplieden en gegoede Ingezetenen dezer Stad ter kennisse zouden kunnen worden gebragt de voorstellen, door den Staats-Raad en Generaal MARMONT aan de ondergeteekenden op gisteren medegedeeld, tegelijk met de aangebodene securiteiten,

---

1) De brief van BUONAPARTE aan de Leden der Municipaliteit en Notabelen van de stad Amsterdam, 17 Ventose 8ste jaar, en die van SCHIMMELPENNINCK, gedagteekend 7 Maart 1800, met eene sterke aanbeveling om „de ouvertures van MARMONT gunstiglijk aan te hooren," zijn afgedrukt (die van den Eersten Consul in het Hollandsch) in de gemelde *Bataafsche Courant*, van 1 April 1800, no. 39.

2) Z. wegens het voorgevallene in 1795 met de juweelen van den Koning van Sardinië vroeger tot onderpand van eene geldleening, in de Bank te Amsterdam gedeponeerd, en daaruit op last der Fransche Volksrepresentanten geligt en naar Parijs vervoerd, de *Handelingen van de Municipaliteit te Amsteldam*, 2e Deel, — bl. 721—741.

en zulks ten einde uit hun midden te benoemen eenige personen, met verzoek om te beramen een behoorlijk plan van uitvoering onder hetwelk aan het verlangen van den Eersten Consul der Fransche Republiek, immers zoo ver mogelijk zoude kunnen worden voldaan; onder voorzorg aan de andere zijde, dat niet gekwetst worden de belangen diergenen, welke, in voegen voorsz. het hunne tot het meergemeld voorschot, en aldus tot het verzekeren der welwillendheid van den Eersten Magistraat derzelve Republiek jegens alle hunne mede-Ingezetenen zouden komen toe te brengen. — Waarmede de ondergeteekenden vermeenen in dezen aan het verlangen van Ul. Commissie behoorlijk te hebben beantwoord. — Heil en Eerbied!

Amsterdam, den 20en Maart 1800.

(Was get.) BRAUNSBERG; J. VAN EIS; DE SMETH; HOGGUER; COUDERC; W. SIX; N. VAN STAPHORST; TEYLER VAN HALL; TH. GULCHER.

BIJLAGE XXII.

Liberté Égalité.

Paris le 25 Nivose de l'an 8 de la République française une et indivisible.

Le Ministre des Relations Extérieures
au
Citoyen SÉMONVILLE, Ambassadeur Extra-ordinaire de la République française près la République batave.

Citoyen, Le Premier Consul de la République Française me charge d'appeler votre attention sur l'objet suivant.

Le nombre des troupes françaises qui étaient en Batavie est diminué. Il se trouve réduit au dessous de ce qui est stipulé par le Traité de La Haye, et cependant la solde, l'habillement et la nourriture de tout ce qui fait partie des 25000 hommes portés par ce Traité, doit continuer à être payé par la République Batave; car *absentes ou présentes* 1), en Batavie ou *au Rhin*, ces troupes sont évidemment employées à la défense de la République Batave; et après que la Hollande a dû son salut au développement de forces que la République française a fait en sa faveur, le Gouvernement de ce Pays aurait mauvaise grâce à demander que les troupes françaises fussent inutilement tenues au complet sur son territoire, au lieu d'être employées à la défense commune là où le danger existe encore, là où l'Ennemi a réuni ses forces.

L'intention du Premier Consul est donc que vous fassiez connaître au Gouvernement Batave, que le Gouvernement Français désire 1°. Que la solde, l'habillement et la nourriture des 18000 hommes *qui ont quitté la Batavie* soyent passés *à la caisse du Ministre de la Guerre à Paris* à dater du jour où les dites troupes ont quitté le territoire Batave; 2°. qu'il soit versé sur le champ dans cette caisse un million pour couvrir la dépense du premier mois; 3°. qu'il soit pris des arrangemens pour payer un autre mois d'avance.

A ces conditions le Premier Consul se verra dans le cas de changer la destination des troupes qui ont ordre de se rendre de l'intérieur dans la Batavie et de les employer plus utilement à l'effet de pousser en Allemagne la guerre avec vigueur et d'accélérer la conclusion d'une Paix qui mettra la République

---

1) Verg. hiervoren bl. 51 (IIe Deel), de verklaring van LAFAYETTE en KRAYENHOFF.

française à même de remplir et au delà, les promesses qu'elle a faites à la République Batave.

Je n'ai pas besoin de vous dire que cette Negociation doit être poussée avec ardeur. Vous appréciez son importance et je connais votre zèle.

Salut et fraternité

(Archief VAN DER GOES). (Signé) CH. MAU. TALLEYRAND.

Paris ce 17 Pluviose an 8 [1]).

Le Ministre des Relations Extérieures au Citoyen VAN DER GOES, Ministre des Relations Extérieures de la République Batave.

Citoyen Ministre.

Le Premier Consul de la République Française, instruit que la discussion qui venait de s'ouvrir à La Haye sur des points déjà en contestation depuis plusieurs années, ne paraissait pas dégagée des entraves qui avaient jusqu'ici retardé la conclusion, et voulant s'occuper des moyens d'arriver enfin à un dénouement convenable, m'a prescrit de m'adresser directement à vous, persuadé que vous mettrez du prix à l'accélerer.

Vous sentirez en effet, Citoyen Ministre, qu' au point où sont arrivées les difficultés, ce ne serait pas les terminer que de s'en tenir aux Traités qui ont plus ou moins immédiatement suivi *la conquête*, savoir: celui du 27 Floréal an 3, et celui du 23 Germinal an 6; puisque c'est de l'interprétation du premier et de la non-exécution du second que les contestations ont pris leur origine et que cependant il n'y aurait point pour la République Française un autre parti à prendre qu'à poursuivre dans son sens l'exécution des dits Traités, si on ne procédait pas incessamment des deux parts à la conclusion d'un arrangement nouveau et définitif sur les objets qui sont en discussion.

Ces objets sont évidemment l'entretien des troupes Françaises, et la propriété du port de *Flessingue*. Le Premier Consul n'est pas éloigné de se prêter aux désirs qu'a souvent manifestés le Gouvernement Batave tant pour la diminution des troupes françaises en Batavie, que pour la retrocession des droits sur Flessingue, mais il réclame un équivalent; et quand il abandonne ainsi des avantages réels et acquis, comme c'est uniquement dans la vue de se procurer les moyens de poursuivre avec vigueur la guerre que les Coalisés s'attachent à prolonger, il a droit d'attendre que ce nouveau gage de dévonement donné à la cause commune, sera d'autant mieux apprécié, que le rétablissement de la Paix, objet des voeux et des efforts de la France, peut seul restituer à la Batavie sa Puissance et son Commerce.

Voici donc comment le Premier Consul propose de régler les difficultés existantes:

1°. Il n'y aura en Batavie que dix-mille hommes de troupes françaises, un

1) NB. Op deze is nooit antwoord gegeven (Aanteekening van den Agent VAN DER GOES).

Général de division, deux Généraux de brigade d'infanterie, un de cavalerie et un d'artillerie.

2°. Dans le cas où le Gouvernement Batave demanderait une augmentation de troupes françaises, ces troupes seraient à sa charge.

3°. Les troupes françaises en Batavie ne pourront être changées que du consentement mutuel des deux Gouvernemens, à moins que ces troupes n'y ayent fait un séjour d'une année.

4°. Le Général commandant les troupes françaises prendra les ordres du Directoire Exécutif Batave.

5°. Tous les droits de la République française sur Flessingue, consacrés par le Traité de La Haye, seront cédés à la République Batave. Les établissemens français seront retirés de Flessingue; mais la République française conservera la libre navigation de l'Escaut.

6°. La République Batave payera à la République française *cinquante* millions dans le courant de Ventose, quinze dans le courant de Germinal, et dix millions dans chacun des trois mois suivans.

Telles sont, Citoyen Ministre, les propositions du Premier Consul: le Citoyen SÉMONVILLE aura soin de les discuter avec vous. Il vous fera remarquer que la réduction consentie des troupes françaises de 25 à 10 mille hommes, pour peu que la guerre dure encore deux ans, procure au Gouvernement Batave une économie très-considérable, et sans doute, il n'aura pas besoin de rehausser à vos yeux la valeur de la cession des droits sur Flessingue; les demarches antérieures du Gouvernement Batave à cet égard, font foi du prix qu'il y attache.

Je dois ajouter, Citoyen Ministre, que si je n'ai pas parlé du commandement des troupes réunies, c'est que le Premier Consul n'hésite pas à croire que le Gouvernement Batave s'empressera de le donner au Général AUGEREAU, puisque les circonstances qui ont motivé dans le tems la détermination prise à l'égard du Général BRUNE, paraissent prêtes à se renouveler, et puisqu'on ne peut pas même considérer la première expédition des Anglais comme entièrement terminée; étant certain que le débarquement des munitions et des canons destinés à la descente, et le licenciement des navires frêtés pour cet usage, n'ont pas encore eu lieu.

Il est des arrangemens si naturels et que réclame si évidemment l'intérêt commun, qu'on se reprocherait de ne pas prévenir à leur égard le voeu d'un Allié.

C'est ainsi que le Premier Consul, aussitôt qu'il en a eu le pouvoir, a mis tout son soin à faire cesser les vexations des Corsaires envers le Commerce ami ou neutre, et à provoquer le changement d'une législation vicieuse à cet égard.

C'est ainsi qu'il a accueilli la demande faite par l'Ambassadeur Batave, et qu'il donnera toute facilité pour le recrutement des troupes destinées à la defense de *Batavia* [1]).

---

1) Verg. de Bijlage IV. bl. 6—8; en hiervoren bl. 64.

C'est ainsi que, lors de la Pacification du continent, il sera empressé de procurer l'exécution de l'Article XVI du Traité de La Haye, et qu'il n'aura pas besoin d'être excité pour ne consulter dans l'établissement de l'indemnité promise, que l'impulsion d'une libérale amitié.

Je me reprocherais donc d'insister davantage sur les propositions que j'ai été chargé de vous transmettre. Je ne puis douter que votre esprit éclairé n'en saisisse toute l'importance, et que votre zèle pour l'union des deux Républiques ne vous porte à mettre votre Gouvernement dans le cas de prendre une décision prompte et favorable; car il ne pourra vous échapper, Citoyen Ministre, qu'ici le profit est dans le tems, et qu'à la veille d'une campagne qu'on doit s'efforcer de rendre décisive, une hésitation prolongée de la part de votre Gouvernement, équivaudrait à un refus et nous rejetterait dans la discussion interminable des droits et des prétentions réciproques; discussion *qui nous reporterait alors jusqu'au tems même de la conquête* et qui ne pourrait manquer de mettre de l'aigreur là où l'union et la confiance devraient assurer reciproquement de si grands avantages.

Vous jugerez, je n'en doute pas, que ces communications appartiennent à la confiance la plus intime, et qu'elles doivent demeurer secrètes entre le Directoire Batave, le Citoyen SÉMONVILLE et vous.

Recevez, Citoyen Ministre, l'assurance de ma parfaite estime et de ma haute considération.

(Signé) CH. MAU. TALLEYRAND.

Paris le 9 Germinal an 9.

Citoyen Président du Directoire Exécutif, J'ai reçu la lettre que vous m'avez écrite de la part de votre Gouvernement; faites-lui connaître, je vous prie, que dans toutes les circonstances et dans toutes les occasions, je lui donnerai des preuves de la bienveillance et de l'amitié qui lient les deux Peuples.

Vous paraissez désirer par votre lettre, que le Général AUGEREAU ne conserve pas longtems le commandement de votre armée; vous ne pouvez pas vouloir déshonorer celui qui a commandé vos troupes avec gloire et succès et contribué à votre indépendance. — Vos ancêtres conférèrent à la Maison *d'Orange* la première magistrature en récompense de ses services militaires. Ils ne croyaient pas que des militaires fussent de simples *stipendiés*. Ils savaient qu'ils leur devaient plus que de l'argent, de l'honneur, de la considération et au moins de la justice. — Citoyen Président, je désire être agréable à votre Gouvernement, je me flatte qu'il voudra bien s'en rapporter à moi dans cette circonstance.

(Signé) BONAPARTE.

(Eigenhandig afschrift van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES).

BIJLAGE XXIII.

Betrekking tot de Porte.

Questions [1]) *de la part du Gouvernement Français, Janvier* 1801 [2]).

I. Quelles sont les forces maritimes de *Passwan-Oglou?*

II. Quelle est l'étendue du Pays qu'il a soumis à sa domination?

III. Quelles sont les ressources locales qu'il retire de ce Pays, soit en hommes pour entretenir ses Armées, soit en argent pour la dépense de son Administration?

IV. Quels sont ses rapports au dehors? Quelles sont les Puissances qui paraissent seconder la Porte pour réduire ce Chef revolté, et celles qui paraissent favoriser sa rébellion?

V. Dans quelle position politique est-il à l'égard des Pachas voisins? Quels sont ceux sur lesquels la Porte peut compter? Quels sont ceux qui sont dévoués à *Passwan-Oglou?*

VI. Dans quels rapports est *Passwan-Oglou* avec les Serviens, avec les Albanais, avec les Hongrois, les Transylvains, les Valaques et les Moldaves?

VII. Quelle est la Politique de *Passwan-Oglou* à l'égard des Chrétiens qui vivent sous sa domination?

VIII. Quelles sont les dispositions de la Russie à l'égard de *Passwan-Oglou?*

IX. Quelles sont les dispositions du Peuple Valaque et Moldave à l'égard de *Passwan-Oglou?*

X. Quelles sont les dispositions des Grecs à Constantinople à l'égard de *Passwan-Oglou?*

XI. *Passwan-Oglou* a-t-il des relations de quelque importance à Constantinople? Y a-t-il dans le Divan et parmi les Grands de la Cour du Grand Seigneur et dans le Harem des personnes puissantes qui le favorisent?

---

1) Eigenhandige aanteekening van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES.

2) Zonderlinge vragen van den kant van een Bewind, dat verdacht werd den opstand van *Passwan-Oglou* sterk begunstigd te hebben. — „On ne doutait même pas au Divan que la révolte de *Passwan-Oglou* n'eût été secrètement encouragée et secondée par le Gouvernement Français qui y avait fait passer plusieurs officiers français et polonais. — On savait aussi qu'il y avait d'abord envoyé l'agent secret MENGAUD, qui fut depuis employé à révolutionner la Suisse" (*Mém. tirés des papiers d'un homme d'État*, T. VI. 256, 307).

XII. Quel rôle jouent dans ce genre d'intrigue les Ministres d'Angleterre et de Russie?

XIII. Peut-on penser que si la Porte revenait à ses anciennes relations avec la France, et si la République avait à Constantinople un Agent éclairé, il serait possible de rompre avec de l'habileté et de l'argent, les fils qui peuvent lier les intrigues du Serrail et les intérêts de *Passwan-Oglou?*

BIJLAGE XXIV.

„Officiele mondelinge communicatie door den Franschen Ambassadeur gegeven aan den Secretaris van Staat voor de B. Z. op den 15 Maart 1803." (*Eigenhandige verklaring van den Minister* VAN DER GOES).

„Si l'Angleterre se mettait de fait en hostilité avec la France, le Premier Consul se trouverait obligé de prévenir son agression. Alors il couvrirait la Batavie par 15,000 hommes, s'emparerait de l'Électorat d'Hanovre, et préparerait dans les ports de la Hollande tous les moyens d'embarcation susceptible de menacer l'Angleterre [1]."

Waarop gedelibereerd zijnde is besloten, dat op voorschreven communicatie mondeling zal worden geantwoord:

Dat het Staatsbewind met de levendigste aandoening vernomen heeft de bekommernis van den Eersten Consul voor de bestendigheid van den Vrede [2], die alleen in staat is om de nog bloedende wonden der Bataafsche Republiek te genezen.

Dat het Staatsbewind ten volle vertrouwt op de middelen, welke het Fransch Gouvernement zal aanwenden om een Vredebreuk voor te komen, die des te noodlottiger voor deze Republiek zoude wezen, daar de aangekondigde maatregelen dadelijk ten gevolge zouden hebben het verlies van 's Lands schepen en koloniën, welke laatste nog gedeeltelijk in de magt van Groot-Britannië zijn.

Dat deze verliezen, waarbij Engeland zoovele ressources zoude vinden, dubbel verzwaard worden door de schade, toegebragt aan de eigendommen der

---

1) Een eigenhandig geschrift van SÉMONVILLE, niet gedagteekend, onder de papieren van den Staats-Secretaris VAN DER GOES aanwezig, houdt letterlijk dezelfde verklaring in.

2) Dat dit antwoord door SÉMONVILLE in de pen werd gegeven, blijkt uit de eigenhandige regelen van den Ambassadeur, aldus luidende: „Le Gouvernement apprend avec le plus vif déplaisir les craintes conçues par le Premier Consul sur la stabilité de la paix: il est plein de confiance dans les mesures qu'adoptera le Gouvernement Français pour prévenir une rupture, ainsi que l'espère encore le Premier Consul; *mais tout en se dévouant sans réserve à la cause commune, il supplie* le Premier Consul de n'envoyer les troupes qu'à l'instant où tout espoir serait évanoui, afin de ne pas porter un coup mortel au crédit, aux assurances, et au Commerce." — (Archief VAN DER GOES).

Bataafsche ingezetenen, welke op de duurzaamheid van den Vrede staat makende, aan hunne nijverheid den vrijen teugel gegeven hebben.

Dat het vooruitzigt van deze en andere rampen welke den geheelen ondergang van den Staat onvermijdelijk na zich zouden slepen, het Staatsbewind verpligt den Eersten Consul te smeeken, om het zenden van troepen herwaarts te suspenderen tot zoolange zulks eenigzins mogelijk is; ten einde door geene overhaaste maatregelen den doodslag te geven aan het crediet van de Republiek, welke in een ongestoord genot van haren handel, de eenigste hulpmiddelen kan vinden om hare Bondgenooten en Vrienden van wezenlijke dienst te zijn.

22 Maart 1803.

Dezen morgen klokke half twaalf, heeft de Ambassadeur SÉMONVILLE mij gecommuniceerd, dat de ordres om Fransche troepen op ons territoir te doen marcheren, door den Eersten Consul waren ingetrokken, zoo om de Commercie dezer Landen te sparen, als om het eerste kanonschot van Engeland af te wachten.

Twee conditiën waren daaraan geaccrocheerd, die mij suspect zijn voorgekomen, van BONAPARTE te wezen. Vooreerst, het verplaatsen in de stilte, van een bataillon Fransche troepen uit Berg-op-Zoom naar Vlissingen.

2°. Het voortdurend voeden der troepen voor de *Louisiana.*

Het Artikel uit Leyden in de Courant van LUZAC van 22 Maart, is na ingewonnen informatiën bevonden gedicteerd te zijn door een eigenhandigen brief van den Ambassadeur SÉMONVILLE; met het vrij kenbare oogmerk om daardoor te werken op de fondsen, waarin hij sterk speelt."

In dat Artikel werd welverre van het staken van den togt der Fransche troepen herwaarts, integendeel gewag gemaakt van „un Corps considérable de troupes Français, *qu'on dit être déjà en marche* vers nos frontières. Il paraît, que l'Armée française, destinée à couvrir la Hollande en cas d'invasion, et sans doute aussi à faire partie d'une Expédition générale contre l'Angleterre, sera répartie dans les principales villes de la Hollande: on ignore encore, où sera établi le Quartier-général."

BIJLAGE XXV.

Fransche heerschappij te Vlissingen.

8 *Avril* 1803.

Ayant reçu les nouvelles inattendues que la ville de *Flessingue* vient d'être mise en état de siège, par le Général MONNET [1]), et que non-seulement un nombre de troupes Françaises est entré dans l'isle de *Walcheren*, mais que le Général MONNET a pris le commandement de cette isle, et exigé que deux compagnies Bataves sortissent de *Veere* où elles étaient en garnison, *l'Ambassadeur à Paris sera chargé de faire les représentations suivantes* [2]):

Quoique le Gouvernement Batave se fasse un devoir d'admettre que le but du Premier Consul dans l'envoi d'un Corps aussi considérable de troupes, dans la République, a été uniquement de la mettre éventuellement à couvert de toute attaque, il ne saurait dissimuler que les suites de cette mesure, et surtout la manière dont elle s'effectue, certainement contre l'intention du Premier Consul, ne puissent être des plus fatales à l'Etat.

L'Angleterre ne pourrait-elle pas l'envisager comme une attitude hostile, prise vis-à-vis d'elle? Et tandis que la sagesse et la modération du Premier Consul s'attache à prévenir une nouvelle guerre, n'est elle pas de nature à la susciter ou à la provoquer?

En particulier la mise en état de siège de *Flessingue*, paraît au Gouvernement d'Etat une mesure sinon inutile, au moins dangereuse. Il suffisait pour mettre cette ville à l'abri, d'augmenter simplement sa garnison, tandis que la mise en état de siège d'une ville, en tems de Paix, quelques puissent être les motifs ou les appréhensions qui aient amené cette disposition, implique toujours une certaine contenance ennemie, que la Puissance, contre laquelle elle est prise, pourrait interpréter dans un sens directement opposé au voeu du Premier Consul.

Le Gouvernement d'Etat croit superflu de développer dans tout leur détail,

1) Publicatiën van de puye van het Raadhuis te Vlissingen, in den vorm van Dagorders van dien Generaal uit het Hoofdkwartier Vlissingen, gedagteekend 12 Prairial 11de jaar en bedreiging van doodstraf door eene Militaire Commissie op te leggen, leest men in de *Goudasche Courant* van 15 Junij 1803 no. 71.

2) Deze woorden zijn met de eigenhand van den Secretaris van Staat VAN DER GOES, in de plaats van andere doorgeschrapte gesteld.

les suites funestes qu'une nouvelle guerre avec l'Angleterre, aurait inévitablement pour le commerce et le bien-être des habitans de cette République. — A peine les playes cruelles que lui a faites celle qui vient de finir, commençaient-elles à se consolider; et, si les trésors, que la confiance des négocians Bataves dans la durée d'une paix, conquise par le génie du Premier Consul, a accumulés sur leurs nombreux navires, venaient à être enlevés; si les précieuses possessions dans les deux Indes, qui seraient de nouveau exposées aux invasions des Anglais, étaient reprises, leur perte entrainerait infailliblement la ruine totale de l'Etat.

Il ne doit donc pas cacher sa surprise de ce que le Général de Brigade MONNET [1]) s'est permis des démarches qui compromettent d'une manière si visible l'honneur de l'Etat et cette indépendance tant de fois garantie par la République Française. Sans y avoir été qualifié par le Gouverment Batave, et même sans lui en avoir donné la moindre connaissance, ce Général n'a pas seulement pris sur soi le commandement de l'isle *entière* de Walcheren [2]), sans que les Traités existans l'y autorisassent, mais encore il a ordonné aux troupes Bataves, stationnées dans l'isle, d'évacuer les villes dont la garde leur était confiée. Jamais ces mesures ne peuvent avoir été dans l'intention du Premier Consul, sa justice en est garant.

Le Gouvernement n'a pas moins été étonné de la manière d'agir du Général de Division MONTRICHARD. — Commandant les troupes francaises au service de cette République, et par conséquent subordonné aux ordres du Gouvernement, il a pu se permettre d'envoyer en garnison à *Grave* et a *Nimègue*, de son propre mouvement et sans en prévenir le Gouvernement, deux bataillons de la 48 demi-Brigade d'infanterie francaise, et de mander aux Magistratures de ces deux villes, de pourvoir à leur logement et à leur entretien; — ordres uniquement du ressort du Gouvernement, ou de ses chargés de pouvoir. — Ce qui a augmenté la surprise du Gouvernement d'Etat, c'est que pour donner à ce Général une preuve indubitable de son intention de coopérer à tout ce qui pouvait favoriser la défense commune, il l'avait autorisé, à sa prière, à faire les mouvemens militaires que la nécessité pourrait requérir, dans certaines places convenues, sans avoir besoin d'attendre les patentes, comme il est d'usage. Jamais cette disposition n'a pu l'autoriser à étendre ces mouvemens,

1) Die zich nu Generaal, „commanderende en Chef" geliefde te noemen en bevelen gaf aan de Burgerlijke Overheid, betrekkelijk de „inwendige Policie der Steden, Dorpen, gehuchten, Bannen en onderhoorigheden van den Eilande van Walcheren."

2) „In gevolge van dien, ordonneert de Generaal, dat *terstond in de uitgestrektheid van het Eiland*, door de vereenigde *Burger* — en Militaire Geauthoriseerden zullen gedaan worden de noodige demarches, vervolgingen en nasporingen; ten einde de verdachte individus in die zaak te stuiten, welke op de daad terstond zullen worden gebragt voor eene Militaire Commissie, om aldaar geoordeeld en ter dood gevonnist te worden. *Conform Art.* 3 *van de Wet van* 13 *Brumaire, het* 6e *jaar.*" — (Dagorde van 12 Prairial 11e jaar).

au delà de ces places, encore moins à celles qui n'auraient rien à craindre de l'Angleterre en cas d'hostilité.

Le Premier Consul désapprouvera sans doute également une conduite aussi arbitraire. Elle ne peut tendre en effet qu'à enlever à la République jusqu'à l'ombre de son indépendance.

Après toutes les preuves, que depuis 1795, le Gouvernement Batave n'a cessé de donner de son zèle et de sa fidélité, il se flatte que le Premier Consul voudra bien être convaincu, que ces représentations ne doivent point être attribuées à un refroidissement de ce zèle, mais uniquement à l'appréhension inquiète de voir des démarches pareilles, interpretées peut-être, comme annonçant de la part de cette République des intentions hostiles, et de nature à provoquer une rupture que le Premier Consul lui-même cherche à prévenir.

Sans cesse attentif aux intérêts de l'État, aussitôt que le message du Roi d'Angleterre à son Parlement fit naître une crainte légitime de la possibilité de voir troubler la paix à peine rétablie en Europe, le Gouvernement Batave n'est pas resté en défaut, pour prendre toutes les précautions et toutes les mesures qu'exigaient la sûreté commune, et la défense de ses possessions éloignées. Il ne cesse encore de s'en occuper sans discontinuation.

Il a donc lieu de se promettre, que le Premier Consul pesant cet exposé dans sa profonde sagesse, fera cesser les sollicitudes que l'état de choses qui vient d'être détaillé fait naître; et que se rappelant les pertes et les sacrifices de son Allié, ainsi que ses réclamations multipliées sur l'état denué de ses finances, il l'exemptera de toutes les charges qui ne sont pas absolument commandées par la sûreté générale.

(Archief VAN DER GOES).

BIJLAGE XXVI.

Bladz. 87. Diplomatisch Cijfer, door J. A. DE VOS VAN STEENWIJK *in* 1799 *ontworpen.*

„Plan van Correspondentie.

Dictionnaire portatif, Hollandais et Français, of Hollandsch en Fransch Woordenboek van wijlen den Heer PIETER MARIN, IIe Deel. — Verbeterd door ERNST ZEYDELAAR; negende uitgaaf door J. HOLTROP. Te Dordrecht bij ABRAHAM BLUSSÉ en Zoon. 1787. 8°.

Haugwitz, — Abel, Floris, Koster.
Koning van Pruissen, — Scipio, van Hoorn, Winkel.
Franschen, — Samaritanen, Koeketers.
Fransch Directoire, — De Hutspot.
Engelschen, — Dalmatiërs, Croaten.
Prins van Oranje, — Jan Claasen, van der Hum.
Prinses van Oranje, — Jufvrouw van Breugelen, Hermijntje.
Erfprins van Oranje, — Joost, Gerrit.
Bataafsch Directoire, — Van Kesteren, Loman.
Oorlogende Mogendheden, — De Danspartij.
Bataafsche Republiek, Thessalonica, Napels, Noorwegen.
Parijs, — Weesp, Delfzijl.
London, — Westkappel, Muggebeet.
Engeland, — Zweden, Portugal, enz., enz.
Bataafsch Wetgevend Ligchaam, — De Patrijzen.

NB. Van den Dictionnaire is dit het gebruik, dat het eerste getal is de pagina, het tweede getal de kolom, het derde getal de regel van boven geteld, het vierde getal (zoo dit noodig is) het woord van den regel. Bijaldien er maar drie getallen zijn, is het altijd het eerste woord van den regel.

Voorbeeld.

Ik ga naar Berlijn.

333, 2,32. 227, 1.18. 478. 1. 9. 91. 2. 29.

(Naar het oorspronkelijk. Archief VAN DER GOES.)

BIJLAGE XXVII.

Negotiatie in Holland ten behoeve van Spanje. — *Ontwerp van* VALCKENAER. (Aan LOBÉ, 9 Januarij 1798).

„Ik heb eene idée (onder ons) om hier geld te bezorgen. Zoo men aan dit Gouvernement eens aan de hand gaf te contracteren met een voornaam Huis e Amsterdam van mijne kennis, om op zekere termijnen voor $2\frac{1}{2}$ à 3 millioen harde piasters op hetzelve te kunnen trekken; mits $3\frac{1}{2}$ of 4 millioen dito piasters op zigt in de *Havana* of *Buenos Ayres* (die daar voor den Koning liggen) disponibel te stellen per mandaat op de Gouverneurs en Tresoriers aldaar, enz., met zoodanige modificatiën als men wederzijds zou convenieren. Dit zou aan beide zijden nuttig kunnen zijn. *Vooreerst*, voor onze Vrienden in Holland, die of gedurende den oorlog wel kans zouden zien om dat geld aldaar te laten halen, of die op een Vrede binnen dit jaar kunnen staat maken. — *Ten tweede* voor dit Rijk, voor hetwelk 3 millioen piasters thans meer nut zijn dan 5 millioen piasters *na* den Vrede. Wat dunkt u daarvan? Ik heb er SAAVEDRA al eens over gesondeerd, en die scheen er wel ooren naar te hebben." — In dit plan van VALCKENAER lag naar het schijnt, de kiem der wijdstrekkende onderneming van OUVRARD, door THIERS beschreven in de *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. V. 168 volgg. „M. OUVRARD ne fit aucune difficulté de prendre *pour argent* ces traites de l'Espagne [1]), et d'en verser le montant. Leur valeur dépendait de la conduite d'une cour malheureusement insensée, et de l'arrivée des galions du Mexique." — OUVRARD had VAN LERBERGHE en DESPREZ als Vennootschap der *Négociants réunis*, tot medehelpers. Hoe die berekeningen, op de piasters van Mexico gebouwd faalden en de van het slagveld van Austerlitz zegevierend teruggekeerde NAPOLEON [2]) zich eensklaps in dringend geldgebrek bevond, verhaalt THIERS, T. VI. 381. „Les piastres du Mexique existaient bien réellement dans les caisses des Capitaines-généraux de l'Espagne. Mais ces piastres ne pouvaient pas aussi facilement venir en Europe que l'avait espéré M. OUVRARD, et c'est ce qui avait amené les embarras du Trésor et la ruine de la Compagnie." — Scherp

1) Het waren wisselbrieven door de Thesaurie van Spanje op Havana, Vera-Cruz enz. getrokken.

2) Januarij 1806.

maar juist was het verwijt door NAPOLEON aan zijn Minister BARBÉ-MARBOIS toegevoegd: „Ces hommes qui vous ont promis les trésors du Mexique seront-ils plus puissants et plus habiles que le Ministère Espagnol pour leur faire traverser les mers dont les Anglais sont les maîtres? S'ils ont gagné la confiance de l'Espagne, c'est en lui livrant les fonds qu'ils ont puisés au trésor public de France. C'est nous qui avons payé un subside à l'Espagne, au lieu d'en tirer celui qu'elle nous devait." — Z. deze en andere bijzonderheden, in de *Mémoires d'un Ministre du Trésor public* (Graaf MOLLIEN) 1780—1815 (Paris 1845) T. I. 434 suiv.

BIJLAGE XXVIII.

Betuigingen van den Keizer der Franschen jegens het Staatsbewind (*Kanselarij-stijl*).

NAPOLÉON par la grâce de Dieu et par les Constitutions de la République, Empereur des Français,

A nos très-chers grands Amis, Alliés et Confédérés les Président et Membres du Gouvernement d'État de la République Batave;

Très-chers et grands Amis, La satisfaction que nous avons éprouvée de l'exactitude et de la fidélité avec lesquelles M. DE SÉMONNVILLE a rempli ses intentions depuis que nous l'avons chargé des fonctions de notre Ambassadeur auprès du Gouvernement Batave, nous détermine à lui donner un nouveau témoignage de notre confiance; et dans cette vue nous avons jugé nécessaire de l'accréditer de nouveau auprès de Vos Excellences, Vous priant d'ajouter foi entière à tout ce qu'il vous dira de notre part, *et surtout lorsqu'il vous entretiendra de l'intérêt que nous ne cesserons jamais de prendre au succès de votre Gouvernement, à votre prospérité personnelle, et à celle de la République Batave.* — Sur ce, nous prions Dieu, Très-chers grands Amis, Alliés et Confédérés, qu'il vous ait en sa sainte et digne garde.

Donné à St. Cloud le 28 Prairial an 12e (17 Juin 1804) et de notre règne le premier.

Votre bon Ami, Allié et Confédéré
NAPOLÉON.
Par l'Empereur,

Le Ministre des Relations Extérieures
CH. MAU. TALLEYRAND.

Le Secrétaire d'État
HUGUES B. MARET.

BIJLAGE XXIX.

Handelingen van SCHIMMELPENNINCK in 1802 en 1803 te Amiens en te Londen, ter reclame van de in 1795 in Engeland aangehouden Nederlandsche schepen en ladingen; — ook van de door STORY overgegeven Vloot. Briefwisseling van den oud-Raadpensionaris te dier zake, met den Ambassadeur H. FAGEL in 1814.

A Son Excellence Monsieur H. FAGEL, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Son Altesse Royale le Prince Souverain des Pays-Bas réunis [1]).

Monsieur,

Les fondés de pouvoirs de nos compatriotes propriétaires des bâtimens, cargaisons et effets de tout genre, arrivés avant ou à l'époque de l'explosion de la guerre de 1795 dans les ports Britanniques, les uns pour y chercher asyle, les autres pour y attendre convoi, et séquestrés en vertu d'un Acte du Parlement pour être rendus à leurs propriétaires, se sont adressés à moi pour avoir toutes les pièces et tous les renseignements que par suite de mon Ministère soit au Congrès d'Amiens [2]) soit à Londres je serais à même de leur donner, pour être employés à l'appui des réclamations qui paraissent être sur le point de s'entamer sous les auspices de Votre Excellence. — J'ai pensé ne pouvoir remplir leurs intentions d'une manière plus complète et plus convenable qu'en transmettant en droiture à Votre Excellence dans un ordre chronologique l'exposé fidèle de tout ce qui s'est passé dans cette affaire. V. E. peut considérer cet exposé comme authentique puisqu'il est puisé dans mes protocoles diplomatiques d'Amiens [3]) et de Londres; et il est par conséquent

---

1) Medegedeeld door Mr. F. H. R. R. Baron FAGEL, Referendaris bij het Kabinet des Konings.

2) Van wijlen M. C. VAN HALL bestaat een geschrift, RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK, *voornamelijk als Bataafsch Afgezant op het Vredes-Congres te Amiens, in 1802. Eene bijdrage tot zijn leven en karakter;* (Amsterdam 1847), dat zich echter tot algemeene beschouwingen bepaalt.

3) Het houden van zoodanige dagelijksche Protocollen der diplomatische handelingen, had ook TALLEYRAND den Franschen Gevolmagtigde JOZEF BONAPARTE aanbevolen: „Je

de nature que dans les discussions qui pourraient s'élever sur cet objet, V. E. puisse s'y rapporter avec une parfaite confiance.

Dans une Note que je présentai à Mylord CORNWALLIS le 8 Janvier 1802, j'ai commencé d'aborder la question dans les termes suivans.

„Extrait de la Note du 8 Janvier 1802.

Sans vouloir retracer ici de fâcheux souvenirs, le soussigné ne peut se dispenser de rappeler à Mylord CORNWALLIS, que plusieurs vaisseaux Bataves chargés de cargaisons et d'effets de tout genre arrivés dans les ports de Sa Majesté Britannique les uns pour y chercher asyle, les autres pour y attendre un convoi avant la déclaration de guerre faite par l'Angleterre aux Provinces-Unies et avant qu'ils eussent eu connaissance du commencement des hostilités, furent arrêtés dans les dits ports et sequestrés pour être suivant l'expression contenue dans l'Acte du Parlement d'Angleterre, *rendus aux Peuples de ces Provinces*. — Le soussigné est trop convaincu de la loyauté du Gouvernement Anglais pour douter que ces vaisseaux ainsi que leurs cargaisons ou leur valeur ne soyent immédiatement rendus à leurs propriétaires avec une juste indemnité: il est donc expressément chargé de demander que par suite de l'application de l'Art. XII des Préliminaires [1]), il soit positivement stipulé dans le Traité définitif que toutes les propriétés quelconque appartenant à la République Batave ou aux citoyens de cette République et qui à l'époque du 19 Janvier 1795 se trouvaient, soit en Angleterre ou en Irlande soit dans les ports Irlandais ou Britanniques, ou bien la valeur de ces propriétés leur seront incessamment restitués avec une juste indemnité et que les deux Gouvernemens s'entendront ensemble sur les moyens les plus faciles et les plus prompts de parvenir relativement à cet objet à un arrangement convenable et à une liquidation finale."

Après quelques conférences avec le Marquis DE CORNWALLIS, j'eus la satisfaction de le voir entièrement convaincu de la justice de ma demande faite dans la susdite Note, au point qu'il se chargea de demander à son Gouvernement l'autorisation pour en faire une stipulation expresse dans le Traité définitif, comme Votre Excellence verra par le Protocole suivant.

„Protocole, Amiens le 30 Janvier 1802.

„Les Plénipotentiaires Batave et Britannique s'étant réunis pour discuter

---

dois seulement ajouter ici deux avis essentiels: le premier est que vous devez avoir soin de *tenir un protocole exact et journalier* de toutes vos conférences." (TALLEYRAND à JOSEPH, Paris, 20 Nov. 1801, bij DUCASSE, T. III, 23).

1) Den 1 October 1801 (9 Vendémiaire 10e jaar) door OTTO van wege de Fransche Republiek, en door Lord HAWKESBURY te Londen onderteekend. Z. die Preliminaire Artikelen bij A. DU CASSE, *Hist. des négociations diplomatiques relatives aux Traités de Mortfontaine, de Luneville et d'Amiens* (Paris 1855, T. III, 343—348).

les objets, qui regardent leurs Gouvernemens séparement, sont d'accord de transmettre à leurs Gouvernemens respectifs les Propositions suivantes, savoir:

„Clause à ajouter à l'Article concernant les séquestres, dans le Traité définitif.

„Il est convenu que les bâtimens, cargaisons et effets de toute espèce appartenant au Gouvernement Batave ou aux citoyens de cette République, qui se trouvèrent dans les ports Britanniques ou Irlandais à l'époque du 19 Janvier 1795, ou qui s'y sont rendus pour y chercher convoi ou asyle antérieurement à la connaissance du commencement des hostilités, seront compris dans cet Article. Les deux Gouvernemens s'entendront sur la manière la plus prompte, la plus facile et la plus agréable, pour en venir à une liquidation.

Article à insérer dans le Traité définitif. „Toute la propriété appartenante au Prince D'ORANGE au mois de Décembre 1794, et qui a été sequestrée, saisie ou confisquée depuis cette époque, lui sera rendue, ou bien elle lui sera pleinement compensée par un équivalent pécuniaire par la République Batave."

Article à insérer dans une Convention particulière entre les deux Gouvernemens pour expliquer l'Article ci-dessus:

„Les bâtimens de toute espèce appartenans à la République Batave ou aux citoyens de cette République, qui ont été pris pendant le cours de cette guerre par les forces de Sa Majesté Britannique *au nom du Prince d'Orange*, seront imputés en compensation et en déduction du montant de ses dédommagemens pécuniaires après une juste et loyale évaluation qui en sera faite de commun accord entre les deux Gouvernemens."

(Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK. — CORNWALLIS.

Peu de jours après la transmission de ce Protocole aux deux Gouvernemens, le Marquis DE CORNWALLIS me fit part de la réponse qu'il venait de recevoir du sien, comme Votre Excellence verra par le Protocole ci-dessous qui en résulta.

„Protocole. Amiens le 11 Février 1802.

Les Plénipotentiaires de Sa Majesté Britannique et de la République Batave s'étant réunis, Lord CORNWALLIS a communiqué à Monsieur DE SCHIMMELPENNINCK la réponse de son Gouvernement sur la clause à ajouter à l'Article concernant les séquestres proposée dans le Protocole du 30 Janvier. — Cette réponse portait, que le Gouvernement Britannique ne trouvait point la clause admissible *telle qu'elle a été proposée*. Ce qui a donné lieu à la proposition suivante de Monsieur DE SCHIMMELPENNINCK.

„Les bâtimens, cargaisons et effets de toute espèce appartenans au Gouvernement Batave, ou aux habitans de cette République qui se trouvèrent dans les ports Britanniques ou Irlandais à l'époque du 19 Janvier 1795 ou qui s'y

sont rendus pour y chercher convoi ou asyle antérieurement à la connaissance des hostilités, seront également compris dans cet Article.

Les deux Gouvernemens s'entendront sur la manière la plus prompte, la plus facile et la plus agréable, pour en venir à une liquidation."

Monsieur SCHIMMELPENNINCK a communiqué également à Lord CORNWALLIS la réponse de son Gouvernement sur l'Article concernant les propriétés du Prince D'ORANGE proposé dans le dit Protocole du 30 Janvier. Cette réponse portait que quoiqu'il soit d'une notoriété reconnue que *jamais le Gouvernement Batave n'ait séquestré, saisi ou confisqué aucune propriété du Prince d'Orange* mais que *la France* ayant déclaré la guerre à ce Prince *et ayant usé du droit de conquête* par rapport à ses propriétés, en a cédé une partie à la République Batave, le Gouvernement Batave ne repousse pas le principe d'une compensation pour les biens et domaines de ce Prince situés dans la dite République, dans le sens indiqué dans ledit Protocole du 30 Janvier.

Mais comme le Gouvernement français vient de déclarer formellement que *la France* dégage la République Batave de toute espèce de dédommagement à cet égard [1]) et qu'il est dans ses intentions *de dédommager le Prince d'Orange pleinement et entièrement*, il est évident que la République Batave ne doit pas, dans ce moment prendre un engagement qui serait incompatible avec cette déclaration formelle de la part du Gouvernement français.

(Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK. — CORNWALLIS.

Votre Excellence observera par le contenu de ces deux Protocoles que le Marquis DE CORNWALLIS a fait tout ce qui a dépendu de lui pour obtenir de son Gouvernement la faculté de signer la stipulation si désirée; mais malgré les instances les plus loyales de sa part, il n'a jamais obtenu de son Gouvernement que des réponses vagues et évasives, et toujours à peu près équivalentes à celles, qui se trouvent consignées dans le Protocole du 11 Février. C'est-à-dire qu'on ne trouvait pas la clause admissible, *telle qu'elle était proposée*, sans entrer dans des détails ultérieurs sur les changements ou modifications qu'on désirait avoir dans l'extension de la dite clause. — Il est cependant très-remarquable que par l'emploi de la phrase, *que la clause telle qu'elle était proposée n'était pas admissible*, on a fait un aveu non-équivoque que la demande en elle même, était juste dans le fond, mais, *qu'elle n'était pas admissible telle qu'elle était proposée*. Si je puis me permettre de deviner à cet égard l'arrière-pensée du Gouvernement Britannique, je suis tenté de croire qu'il a craint que l'admission *que la clause telle qu'elle a été proposée* dans le susdit Protocole qui comprenait également *les bâtimens appartenants à la République Batave* aussi bien que ceux des particuliers, ne le menât trop loin et ne le mît dans le cas, de nous tenir également compte

1) Verg. hiervoren Bijlage XVIII bl. 59.

de ces nombreux bâtimens de la Compagnie des Indes et peut-être même de l'Escadre prise par l'Amiral MITCHELL 1) au nom du Prince D'ORANGE. Quoiqu'il en soit, la chose en resta-là, et me voyant toujours sans réponse sur les propositions contenues dans le Protocole du 11 Février, je pris le parti d'adresser à Mylord CORNWALLIS une Note très-énergique dans laquelle j'ai tâché de donner tout le développement nécessaire à l'objet en discussion comme Votre Excellence verra par la copie de cette Note.

Amiens le 4 Mars 1802.

Le soussigné Ambassadeur Extraordinaire de la République Batave auprès de la République française et son Ministre Plénipotentiaire au Congrès d'Amiens, s'empresse d'annoncer à Mylord CORNWALLIS, que le Gouvernement Batave, fidèle aux principes de l'honneur et de la Justice a accueilli la nouvelle proposition contenue dans le Protocole du 11 Février dernier relativement à la restitution des bâtimens et cargaisons Bataves séquestrés dans les différens ports de l'Empire Britannique, et qu'il est dans l'intention de donner à la réciprocité qui résulte de cette proposition, toute la latitude dont elle est susceptible. — Le droit des Gens lui inspire un respect si religieux, l'hospitalité est une vertu si sacrée pour lui, qu'il est déterminé à faire rendre aux sujets de Sa Majesté Britannique non-seulement la valeur des bâtimens et cargaisons dont les autorités constituées dans la République Batave auraient pu dans le tems ordonner le séquestre, mais aussi la valeur de tous ceux que les troupes françaises ont pu saisir au moment de leur entrée sur le sol de la République 2).

Le Gouvernement Batave se flatte qu'en appréciant tout ce que cette déclaration a de loyal, Sa Majesté Britannique acquiescera à la juste proposition consignée dans le dit Protocole du 11 Février dernier. Cette proposition est fondée sur des motifs si puissants, la seule exposition des faits parle si hautement en sa faveur, qu'il est inutile de s'attacher à en demontrer la légitimité.

Certes lorsqu'on se rappelle que la majeure partie de ces bâtimens s'étaient rendus dans les ports Britanniques à une époque où les deux Pays étaient unis par la plus étroite alliance contre un Ennemi commun; quand on se représente que par suite de cette Alliance et du concert qui existait alors dans les opérations combinées des deux États la plupart de ces bâtimens était venu en Angleterre pour y chercher asyle ou pour y attendre convoi et naviguer sous la protection du Pavillon anglais; si l'on se rappelle enfin, que parmi ces bâtimens il en est plusieurs qui s'étaient rendus dans les ports de S. M. Britannique pour jouir du benefice des Actes du Parlement qui les y appelaient; si l'on se pénètre bien de toutes ces circonstances si vraies et si frappantes, on croirait offenser

---

1) Z. in de *Verantwoording van* SAMUEL STORY, I, 209, den brief van den Admiraal MITCHELL, 30 Aug. 1799: »Ik verlang, dat gij oogenblikkelijk de vlag van Zijne Doorluchtige Hoogheid, den Prins VAN ORANJE, doet ophijschen."

2) Verg. deze *Geschiedenis* I, 92 volg.

les principes de loyauté et de Justice que professe le Gouvernement Anglais, en élevant le plus léger doute sur l'accueil favorable, que doit avoir une demande qui ne saurait être refusée sans blesser le droit des Gens, la foi de l'hospitalité, les devoirs de l'Alliance qui subsistait alors et les promesses les plus solemnelles et les plus sacrées.

Si au moment où les troupes françaises entrèrent sur le sol de la République, l'Angleterre se crut autorisée à séquestrer les bâtimens Bataves qui se trouvaient dans ses ports; cette mesure n'avait d'autre but que celui d'empêcher que ces bâtimens ne tombassent au pouvoir de l'Ennemi et qu'il ne s'en fît des ressources au détriment des propriétaires. — Cette intention est hautement manifestée dans les différents Actes qui émanèrent alors du Parlement Britannique [1]); rien n'y annonce l'intention de garder ces bâtimens, — tout au contraire y indique la volonté franche et loyale de les restituer à la Paix à leurs propriétaires. Comment pourrait-on aujourd'hui se soustraire à une promesse solemnelle dictée par la loyauté et l'honneur?

Le Gouvernement Batave est convaincu qu'il suffit de présenter ces faits sous leur véritable point de vue pour provoquer de la part du Gouvernement Britannique une décision noble, grande et digne d'une Politique magnanime: il attend cette décision avec toute la confiance que doit lui donner l'équité de sa demande; il a trop de respect pour les vertus personnelles de S. M. Britannique pour ne pas repousser l'idée d'un déni de Justice qui consacrerait le principe le plus destructif de la moralité des Nations, et il est bien persuadé que Mylord CORNWALLIS n'en sera pas l'organe.

L'Ambassadeur et Ministre soussigné à l'honneur d'offrir à Son Excellence Mylord CORNWALLIS l'hommage de sa plus haute considération.

(Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK.

Le Marquis DE CORNWALLIS se prêta encore avec la meilleure volonté à transmettre cette Note à son Gouvernement, à l'appuyer de son opinion personnelle et à insister de la manière la plus pressante sur une autorisation conforme à mes désirs, mais tous ces efforts échouèrent, et dans plusieurs conférences consécutives qui eurent lieu entre nous, il me fit connaitre assez clairement l'esprit de ses instructions pour me donner la certitude que son Gouvernement avait adopté le système de se refuser à une explication ultérieure sur ma Note du 4 Mars, et de laisser la question dans un état d'indécision. Dans ces entrefaites la Négociation de la Paix s'avança à grands pas, et la signature du Traité définitif qu'il n'était ni dans le pouvoir ni dans les intérêts du Gouvernement Batave de retarder

---

1) Verg. deze *Geschiedenis*, I, 87 volg. en Bijlage IV aldaar, de Negotiatien van PASTEUR en VITRIARIUS in 1795 te Londen; in 't bijzonder de *Note Verbale* van Lord GRENVILLE, bl. 18, 19 (28 Mars 1795).

au moment, eut lieu le 27 Mars 1802, et mit fin au Congrès d'Amiens. — Dans cet état de choses il ne resta rien à faire que d'attendre le moment où les rapports diplomatiques entre les deux Pays seraient rétablis et de faire suivre alors la même réclamation à Londres, par le Ministère de l'Envoyé de la République Batave. Appelé à cette place, je partis pour Londres dans les premiers jours de Décembre 1802, muni des instructions de mon Gouvernement pour réentamer les reclamations en question aussitôt que je trouverais le moment convenable. Conformément à ces intentions ce fut le cinq du mois de Février 1803 que je présentai une Note à Mylord HAWKESBURY, dont j'ai l'honneur de faire suivre ici la copie.

»A Son Excellence Mylord HAWKESBURY Secrétaire d'État," etc. etc.

Le soussigné Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de la République Batave auprès de Sa Majesté le Roi du Royaume-uni de la Grande Bretagne et d'Irlande, est chargé de la part de son Gouvernement d'exposer à Mylord HAWKESBURY, qu'en vertu de la disposition de l'Article XIV du Traité d'Amiens il est convenu, que tous les séquestres, revenus et créances de quelque espèce qu'ils soyent, appartenans à l'une des Puissances contractantes, ou à des citoyens ou sujets seront levés immédiatement après la signature du Traité définitif.

Le soussigné a l'honneur de rappeler à Mylord HAWKESBURY que plusieurs vaisseaux Bataves, chargés de cargaisons et d'effets de tout genre, arrivés avant la déclaration de guerre dans les ports de Sa Majesté Britannique, les uns pour y chercher asyle, les autres pour y attendre convoi, furent sequestrés pour être suivant l'expression de l'Acte du Parlement Britannique, rendus à leurs propriétaires.

Le Gouvernement Batave éprouve une vive satisfaction de voir qu'avec la Paix qui vient si heureusement d'être rétablie, l'époque est venue où l'intention bienveillante et loyale qui a déterminé cette séquestration, et qui d'ailleurs est si conforme avec la disposition de l'Article XIII du Traité de Paix de *Breda* du 13 [1]) Juillet 1667, peut avoir son plein effet. — La haute vénération qu'inspirent les sentimens de Justice qui caractérisent la personne sacrée de Sa Majesté et dont les actes de son Gouvernement portent l'empreinte, ne lui permettent aucun doute que Sa Majesté ne s'empresse maintenant d'ordonner la levée du séquestre mis sur les dits bâtimens ou sur les fonds provenus de leurs ventes, qui les remplacent.

Le soussigné est également chargé d'appeler l'attention de Mylord HAWKESBURY sur l'Escadre Batave qui par suite de la sommation faite par le Vice-

---

1) Zoo staat er: moet zijn 31 Julij. — Z. het beroep op het Tractaat van Breda, in het Manifest der Nationale Vergadering tegen Engeland, 2 Mei 1796, in deze *Geschiedenis*, I, 88.

Amiral MITCHELL fut prise en 1799 dans les ports Bataves au nom du Prince *d'Orange:* le soussigné aime à se persuader que cet évènement est d'une nature si signalée que la seule exposition suffit pour faire sentir le droit et même les convenances de cette réclamation, et croirait offenser la noblesse du Gouvernement Britannique et la délicatesse des sentimens de Mylord HAWKESBURY, s'il voulait employer des argumens ultérieurs pour prouver qu'après l'heureux rétablissement de la Paix entre les deux Nations, la République Batave est en droit d'attendre la restitution d'une Escadre, qui n'a jamais été prise au nom de S. M. Britannique, mais au nom d'un Prince jadis placé à la tête du Pouvoir Exécutif de la République. Le soussigné doit même au profond respect qu'il a pour les sentimens de S. M. la conviction dont il est pénétré, que S. M. ne souffrira pas que la Nation Anglaise voye plus longtems placés à côté des vaisseaux de S. M. Britannique si souvent couronnés par la victoire, ces bâtimens, que la fierté et la valeur Britannique désavouent, et que la probité et la bonne foi réclament.

Le soussigné en priant Mylord HAWKESBURY de mettre les objets de cette Note sous les yeux de Sa Majesté, et de provoquer cette détermination satisfaisante que les principes de Justice de S. M. lui assurent d'avance, est autorisé à déclarer que le Gouvernement Batave se prêtera à tout ce qui pourra contribuer pour s'entendre, entre les deux Gouvernemens, sur la manière la plus facile et la plus agréable pour en venir à une liquidation finale.

Le soussigné prie Mylord HAWKESBURY d'agréer l'assurance de sa haute consideration.

Londres le 5 Février 1803 (Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK.

En remettant moi-même la susdite Note à Mylord HAWKESBURY, je me rappelle avoir eu avec lui une conversation assez intéressante sur son objet et dans le cours de laquelle j'ai cru m'apercevoir, que ce Ministre quoique personnellement bien disposé à faire droit à ma demande, parut gêné et embarrassé dans ses explications, ce qui me fit mal augurer de la réponse à laquelle je devais m'attendre. — Effectivement ce fut le 17 Février que je reçus cette réponse de Mylord HAWKESBURY, dont Votre Excellence trouvera ici la copie, par laquelle elle sera convaincue que mes craintes ne furent que trop fondées.

The undersigned His Majesty's Principal Secretary of State for foreign affairs has the honour to acknowledge the receipt of the Note of Mr. SCHIMMELPENNINCK of the 5th instant.

With respect to the application which it contains, for the restitution of the Dutch Vessels and their cargoes detained in this Country previous to the

commencement of hostilities, and for the restitution of the Dutch Squadron which surrendered to Admiral MITCHELL in the year 1799, it does not appear on the most full consideration of the terms of the 14th Article of the definitive Treaty, that it affords the slightest ground for the demand in question, that Article relating exclusively to funds, effects &c. *which were still in a state of sequestration*, and not to property of any description which had either been confiscated or condemned by the regular Tribunals in the course of the war. — Sincerely als His Majesty is at all times disposed, to give to the Representations of the Batavian Government a ready and favorable attention, he has uot seen without regret a demand of this description brought forward *on the present occasion.*

The undersigned thinks necessary to recall to the recollection of Mr. SCHIMMELPENNINCK that this affair was under discussion at *Amiens* during the Negotiation of the definitive Treaty; that His Majesty invariably refused to listen to the arrangements which were then proposed, to facilitate the restoration of this property, and that the 14th Article of the definitive Treaty was consequently drawn up with the express intention of excluding all claims whatever.

The undersigned request Mr. SCHIMMELPENNINCK to accept the assurances of his high consideration.

(Signé) HAWKESBURY.

Downing-street
February 17th 1803.

Cette réponse quoique peu satisfaisante ne fut cependant pas de nature à devoir arrêter toute démarche ultérieure; elle me parut au contraire fournir de nouveaux arguments; il est d'abord remarquable que dans ladite Note, on est réduit à se retrancher principalement derrière l'assertion que l'Article XIV du Traité d'Amiens, sur lequel j'appuyais ma réclamation, n'était applicable qu'aux „*funds, effects* &c. *which were still in a state of sequestration, and not to property of any description which had either been confiscated or condemned by the regular Tribunals in the course of the war;*" dont on peut inférer l'aveu le plus solemnel et le plus autentique de la part du Gouvernement Anglais que tous ces fonds, propriétés et effets quelconque qui soit en nature, soit en valeurs subintrées, se trouveraient encore en état de séquestration, étaient indubitablement compris dans le susdit Article XIV du Traité d'Amiens et étaient par conséquent dans le cas de devoir être rendus à leurs propriétaires. Et s'il est vrai, qu'effectivement une grande partie de ces propriétés se trouvait encore à l'époque de la signature des Préliminaires dans un état de séquestration, comme je me plais à croire, il me paraît que cet aveu dans la Note de Mylord HAWKESBURY fournit à Votre Excellence une arme bien victorieuse pour réclamer la restitution, de *tout ce que n'était pas ni confisqué, ni condamné, dans le cours de la guerre.* — V. Exc. remar-

quera que dans la Note de Mylord HAWKESBURY on s'attache encore à justifier le refus, par le motif que dans les discussions qui avaient eu lieu à Amiens relativement au même objet, le Gouvernement Britannique s'était constamment refusé à tout arrangement quelconque à cet égard. Mais on sent combien ce raisonnement est dénué de tout fondement lorsqu'on remonte au Protocole du 11 Février 1802, où bien loin de repousser le principe de ma réclamation, on a seulement répondu de la part du Gouvernement Britannique, que la clause de ma proposition n'était pas admissible, *telle qu'elle était proposée*. Il fallait donc, tôt ou tard, en venir à des explications plus précises. Des considérations aussi puissantes n'auraient pu manquer à me déterminer à revenir tout de suite à la charge par une nouvelle Note, si à cette même époque les affaires politiques n'eussent dejà repris une tournure si fâcheuse et si sombre, que je prévoyais que toute nouvelle démarche serait hors de saison et ne pouvait qu'aigrir les esprits sans offrir la moindre chance de succès. Effectivement peu de tems après, la nouvelle guerre éclata entre l'Angleterre et la France: la République Batave y fut entraînée et cette guerre mit fin à ma mission, et par conséquent, l'objet de ma réclamation en resta-là.

Voilà, Monsieur, l'exposé succinct de tout ce qui s'est passé relativement à cet objet important pendant le cours de mon Ministère soit à Amiens, soit à Londres; j'espère, Monsieur, que les détails et les considérations que je viens de vous présenter, pourront contribuer à répandre du jour sur l'état et la nature de l'intéressante réclamation que vous avez bien voulu vous charger d'appuyer. Si V. Exc. croit avoir besoin de renseignemens ultérieurs, je la prie de croire que je me ferai un vrai plaisir de les lui transmettre desuite. J'éprouverais une satisfaction bien sentie si dans la poursuite de cette affaire les efforts de V. Exc. se trouvaient couronnés par le plus heureux succès, en provoquant de la part du Gouvernement Britannique un acte de Justice qui ferait honneur à la Politique d'une grande Puissance et qui sauverait en même tems à une portion intéressante de nos compatrictes des capitaux très-considérables, qui après tout ce qu'ils ont souffert et dans la penurie sans exemple du moment, redoubleraient de valeur et d'importance et donneraient à V. Exc. de nouveaux droits à la reconnaissance nationale.

Il me reste, Monsieur, à vous prier de croire, qu'en m'entretenant dans cette circonstance avec vous d'un intérêt public, j'ai éprouvé une jouissance personnelle puisque j'y ai trouvé l'occasion de me rappeler au souvenir de V. Exc. et de me retracer en même tems les rapports d'amitié que notre séjour académique à Leyde [1]), nous avait fait contracter, souvenir qui me sera tou-

1) Het uitnemend Academisch Proefschrift van H. FAGEL, *de Foederum Sanctitate*, is van 7 Sept. 1785, dat van SCHIMMELPENNINCK, *de Imperio populari caute* (rite) *temperato*, van 1784.

jours cher, et qui se joindra invariablement aux sentimens de la haute estime et du respectueux attachement avec lequel j'ai l'honneur d'être

Monsieur,

De Votre Excellence

Château de Nyenhuis — Le très-humble et très-obéissant serviteur

le 8 d'Octobre 1814. — R. J. SCHIMMELPENNINCK.

(Naar het oorspronkelijk H. S. van Mevr. SCHIMMELPENNINCK. Archief FAGEL).

Antwoord van den Ambassadeur FAGEL.

Monsieur [1]),

J'ai eu l'honneur de recevoir la lettre que vous m'avez fait celui de m'adresser en date du 3 de ce mois, sur les réclamations que se proposent de faire auprès du Gouvernement Britannique les propriétaires de bâtimens, cargaisons et effets de tout genre arrivés dans ce pays avant ou à l'époque de l'explosion de la guerre de 1795. Votre susdite lettre contenait un exposé aussi clair qu'intéressant de tout ce qui s'est passé dans cette affaire avec les pièces les plus essentielles qui s'y rapportent. Cet exposé, Monsieur, et les Protocoles et Mémoires en question jettent le plus grand jour sur toute cette discussion, et je ne négligerai certainement pas de m'en prévaloir dans les démarches non-officielles que je pourrai me trouver dans le cas de faire à l'appui de la requête des intéressés. — Je voudrais pouvoir me flatter que ces demarches seront couronnées d'un heureux succès. Je sens toute l'importance de l'objet, et vous comprendrez aisément, Monsieur, combien il me serait doux de contribuer à adoucir les pertes et les souffrances d'une portion aussi respectable et aussi malheureuse de nos compatriotes. Mais je ne vous dissimulerai pas, que j'ai peu d'espoir de réussir dans une Négociation où vous avez échoué. — La réponse de Lord HAWKESBURY en date du 17 Février 1803 est peremptoire et m'inspire d'autant plus de crainte que ce Ministre aujourd'hui à la tête de l'administration sous le titre de Comte de *Liverpool*, est précisement celui qui aura l'influence la plus marquée dans la décision de l'affaire.

Je saisis avec plaisir cette occasion, Monsieur, de vous témoigner ma reconnaissance pour les expressions infiniment obligeantes dont vous voulez bien vous servir à mon égard et pour vous offrir l'assurance des sentimens distingués de considération avec lesquels j'ai l'honneur d'être etc.

(Naar de minuut van 17 October 1814, op welken dag de Gezant over hetzelfde onderwerp, ook aan den Heer P. VOUTE te Amsterdam schreef).

---

1) A Monsieur R. J. SCHIMMELPENNINCK, au Château de Nyenhuis.

Nadere brief van den oud-Raadpensionaris.

A Son Excellence Monsieur H. FAGEL, enz.

Monsieur,

S'il était possible de paraître importun à vos yeux, en vous entretenant derechef de la réclamation de nos compatriotes auprès du Gouvernement Britannique, j'ose me flatter que l'importance de l'objet en question pourra faire mon apologie et que vous voudrez bien m'accorder encore quelques momens pour vous présenter les considérations que le contenu de la lettre que V. Exc. m'a fait l'honneur de m'écrire m'a sugerées. — Je sens Monsieur, qu'au premier abord la Note de Lord HAWKESBURY, en date du 17 Février 1803, est de nature à vous faire concevoir des craintes sur la réussite de vos efforts; mais, lorsque l'on considère, que cette Note contient une réponse à une demande beaucoup plus générale qui portait sur plusieurs autres objets de réclame dont il n'est plus question dans la réclamation qui nous occupe actuellement, on peut en inférer, que la réponse peu favorable contenue dans la dite Note de Lord HAWKESBURY ne peut être considérée comme péremptoire, et qu'elle ne doit pas repousser une réclamation beaucoup plus simplifiée et beaucoup plus modeste, puisqu'elle se borne exclusivement à demander une compensation pour les propriétés des particuliers séquestrées en vertu d'un Acte du Parlement Britannique, ayant pour but la conservation de ces effets au profit de leurs propriétaires; tandis que la demande faite dans ma Note du 5 Février 1808 confondait dans une même réclame l'objet de l'Escadre prise par l'Amiral MITCHELL dans l'année 1799, les nombreux bâtimens appartenants à la Compagnie des Indes et enfin l'objet des propriétés particulières, dont à présent il est exclusivement question. Il doit donc résulter finalement de ce que je viens d'alléguer, que la Note de Lord HAWKESBURY ne peut être considérée, que comme un refus fait à une demande toute différente de celle présentée actuellement au Prince Régent en son Conseil; d'ailleurs il n'échappera pas à votre pénétration, Monsieur, que Lord HAWKESBURY en disant dans sa Note, que ma demande n'était pas admissible, puisque l'Article sur lequel elle était fondée, ne regardait que les propriétés qui se trouvaient encore en état de séquestration, a par cela même établi en principe, que toute propriété qui n'est ni confisquée, ni condamnée doit se trouver dans le cas d'être restituée à ses propriétaires. Or, il me paraît presque impossible, Monsieur, qu'une telle confiscation ou condamnation aye pu avoir lieu puisqu'elle aurait été en effect attentatoire à la disposition d'un Acte du Parlement, et par conséquent, selon toutes les notions Britanniques, une violation d'un acte du pouvoir suprême de l'Empire qui certainement n'est pas de nature à pouvoir être rendu illusoire, soit par un acte politique du Gouvernement, soit par une condamnatien judiciaire; puisque dans l'esprit de la Constitution Anglaise si je ne me trompe, l'effet d'un Acte du Parlement,

comme émanation de l'autorité suprême, ne peut être enfreint que par un autre acte de ce même Parlement. Or, un semblable acte du Parlement, qui ôterait l'effet de celui dont nous réclamons les bénéfices, n'existe pas et par conséquent nos compatriotes sont autorisés à se prévaloir de l'acte que le Parlement a pris en leur faveur, et qui à leur égard, doit toujours avoir son plein effet.

Voilà, Monsieur, quelques considérations que j'ai cru devoir ajouter à celles déjà présentées à V. Exc. dans ma précédente lettre; je les soumets entièrement à vos lumières et je vous prie de les considérer comme l'effet de l'intérêt que je prends à une réclamation dont la réussite ferait tant d'heureux.

Agréez Monsieur, la nouvelle assurance de la haute considération et des sentimens distingués avec lesquels j'ai l'honneur d'être enz.

Amsterdam le 25 Novembre 1814.

R. J. SCHIMMELPENNINCK.

(Naar het oorspronkelijk, door den Heer VOÛTE met begeleidenden brief verzonden.)

BIJLAGE XXX.

Bladz. 123. *Opperbevel over het Bataafsche Leger, aan* BRUNE *door het Uitvoerend Bewind ontnomen. Klagten van den Franschen Minister.*

Liberté Égalité.

La Haye le 18 Frimaire de l'an 8 de la République française une et indivisible [1]).

Le Ministre Plénipotentiaire de la République française près la République Batave

Au Citoyen VAN DER GOES, Ministre des Relations Extérieures de la Rep^e^ Batave.

Citoyen Ministre,

Je suis prévenu officiellement, par le Chef de l'État-major, que le Directoire exécutif de la Rep^e^ Batave a, par son arrêté du 13 de ce mois, (4 Décembre v. st.) rapporté celui du 15 Juillet qui conférait au Général de la République française le commandement en chef des troupes françaises et Bataves.

Cet arrêté est contraire, Citoyen Ministre, au Traité conclu entre les deux Républiques le 23 Germinal an VI, qui porte expressément Article 12: „Les troupes françaises et Bataves continueront d'être commandées, sous les ordres du Directoire exécutif Batave, par un Géneral français envoyé à cet effet par le Directoire exécutif de la République française."

En vain l'on prétendrait que les dispositions du Traité n'ont de rapport qu' au tems de guerre. L'époque et le texte même de ce Traité n'indiquent rien de pareil. Il me semble qu'avant de rien innover, il convenait au moins d'attendre que les deux Gouvernements se fussent entendus, et de suspendre jusques-là toute mesure contraire. L'arrêté du Directoire Batave serait en quelque sorte une injure au Général français auquel le commandement en chef se trouve conféré, et une espèce d'improbation du choix de son Gouvernement. Le Républicanisme, les talens [2]), et la sagesse qui caractérisent ce Général.

---

1) Exh. 9 Dec. 1799.

2) Zeer matig oordeelde MARMONT over de geroemde bekwaamheid van BRUNE. *Mém. du Duc de Raguse*, T. II. 180, waar gesproken wordt »des sottises sans nombre du Général BRUNE pendant la campagne (in Italië, 1800—1801), de son incapacité, de sa

le rendent digne de la confiance du Gouvernement Batave, comme de celle qu'il a obtenue du Gouvernement français et de tous les bons citoyens.

Je demande donc, Citoyen Ministre, que vous portiez à l'instant ces observations au Directoire Exécutif de la République Batave, et que vous l'invitiez à rendre *sans délai*, au Général français, dans la personne du Citoyen DESJARDINS, qui succède au Général KELLERMANN, le commandement en chef que lui assurent les Traités.

Je rendrai compte à mon Gouvernement de la détermination du Gouvernement Batave. Je désire n'avoir à lui annoncer que les résultats d'une bienveillance garantie également par les Traités qui unissent les deux Républiques. Agréez l'assurance de ma haute considération.

DE FORGUES [1]).

Tweede Nota.

La Haye, le 20 Frimaire de l'an 8 enz.

Citoyen Ministre,

J'ai eu l'honneur de vous écrire le 18 pour vous prier de soumettre sur le champ au Directoire les réclamations que je fesais contre son arrêté du 18 de ce mois (4 Décembre) comme contraire au Traité du 28 Germinal.

Les considérations que je vous mettais sous les yeux me semblaient d'un assez grand intérêt pour que je dusse attendre de vous et du Directoire une réponse *prompte et satisfaisante.* L'amitié qui unit les deux Républiques me parait telle, que les mesures que prennent les deux Gouvernements exigent au moins quelque concert dans les affaires d'une certaine importance.

Je reçois à l'instant des ordres de mon Gouvernement qui me charge de réclamer contre l'innovation apportée dans le commandement en chef qui n'a pas cessé d'appartenir au Général français, et de demander formellement le rapport de l'arrêté dont est question.

Veuillez donc, Citoyen Ministre, presenter *desuite* au Directoire cette nouvelle réclamation. J'ai lieu d'esperer que la bonne harmonie qui subsiste si heureusement entre les deux Nations, ne manquera pas d'engager le Directoire Batave à satisfaire *sans délai* à la demande que je suis chargé de lui faire. Le zèle, le dévouement que le Gouvernement français n'a cessé de témoigner pour la République Batave lui sont un sûr garant des bonnes dispositions de son Gouvernement.

Je n'attends que votre réponse pour rendre compte du résultat de mes demarches.

Agréez l'assurance de ma haute considération.

DE FORGUES [2]).

---

déconsidération et de l'*abjection* dans laquelle il était tombé aux yeux de tous." — Het „*marcher à la* BRUNE," was in den mond der Fransche krijgslieden, eene verachtelijke aanduiding geworden, (T. II. 172).

1) Naar het oorspronkelijk (Rijks Archief.)

2) Exh. 11 Dec. 1799. *Secreet.*

Derde Nota. 21 Frimaire enz. [1]).

Citoyen Ministre,

Au moment où je vous passais ma Note d'hier concernant l'arrêté du Directoire du 13 de ce mois (4 Décembre), je recevais une lettre du Général DESJARDINS qui me remettait copie de deux lettres du Ministre de la Guerre, l'une du 9, l'autre du 11 Décembre v. st.

Par la première, ce Ministre informait le Général qu'il venait d'accorder au petit tiers de l'Armée des semestres pour l'intérieur, jusqu'à la fin du mois de Mars prochain.

Par la deuxième, il l'informait qu'un arrêté secreet du Directoire, en date du 11 du même mois de Décembre, lui enjoint de tenir la main à son précédent arrêté du 4 et qu'il a pris des mesures pour que l'Armée Batave n'obtemperât point à des ordres du Général français qui émaneraient du commandement revoqué de la dite armée.

Je vous observerai d'abord, Citoyen Ministre, qu'il paraitra sans doute étonnant au Gouvernement français que, malgré l'état de guerre qui subsiste encore malheureusement contre les deux Républiques, le Gouvernement de la République Batave, sans se concerter avec celui de la République française son Alliée, prenne une mesure qui diminue d'une manière aussi sensible, les forces de ce Pays à peine délivré de l'invasion d'une Armée ennemie formidable, et toujours exposé à de nouveaux dangers.

Quant au commandement en chef que le Gouvernement Batave *veut ôter* au Général français, je ne pourrais que repeter les observations contenues dans mes Notes des 18 et 20 de ce mois.

J'ajouterai cependant qu'en général ces deux mesures prises isolément par le Gouvernement Batave, dans les circonstances actuelles surtout, ne me semblent point répondre à ce que l'union et la bonne harmonie qui existent entre les deux Républiques, et qu'il est bien important de conserver, promettaient de la part du Gouvernement Batave.

J'observerai même que l'adoption de ces mesures sans la participation du Gouvernement français et sans en avoir même référé à l'Agent politique de la République alliée, est tellement contraire à la teneur des Traités qui unissent les deux Républiques, que je n'ai pu m'empêcher d'en être extrêmement frappé. J'ai dû surtout être étonné que le Ministre de la Guerre ait pu notifier le 11 de ce mois au Général français l'Arrêté du Directoire Batave, et que la Note que j'ai eu l'honneur de vous faire passer le 8 du même mois, trois jours auparavant, pour la transmettre à votre Gouvernement, soit restée sans effet et sans réponse.

En persistant donc, Citoyen Ministre, dans la demande que j'ai faite pour

1) Exhib. 12 Dec. 1799. *Secreet.*

le rapport de l'arrêté du Directoire du 4 Décembre v. st. je demande également que la mesure relative aux semestres accordés pour le petit tiers de l'Armée Batave soit rapportée, ou tout au moins suspendue jusqu'à ce que le Gouvernement français informé de cette mesure, se soit entendu sur le tout avec le Gouvernement Batave.

Je vous prie, Citoyen Ministre, de mettre ***sans délai*** sous les yeux du Directoire les réclamations que j'ai l'honneur de vous présenter, et après avoir pris ses ordres pour la réponse à cette Note et à mes deux précédentes, me transmettre une réponse que je puisse faire parvenir sur le champ à mon Gouvernement.

Agréez, Citoyen Ministre, enz.

BIJLAGE XXXI.

Bladz. 153—155. *Transactie van* 5 *Januarij* 1800. — *Aanmatigende Fransche bewindvoerders.* — D'AVERDOING. *Nota van* LOMBARD DE LANGRES 1).

Au Citoyen VAN DER GOES, Ministre des Relations Extérieures de la République Batave.

Le Directoire Exécutif de la République française n'a pu apprendre sans quelque surprise les tentatives faites par le Gouvernement Batave, pour s'attribuer l'administration des biens de diverse nature, situés sur son territoire, et qui sont acquis à la France, tant par ses conquêtes sur ses ennemis, qu'en vertu des Traités qui lient les deux Républiques.

Une Commission Batave a été établie à *Breda* 2) sans la participation et à l'insçu du Gouvernement francais: son premier acte a été de dépouiller l'Agent français des attributions qui lui avaient été conférées et dont il avait joui depuis plusieurs années, sous la foi des Traités et la protection de l'autorité publique. Une mesure de cette nature a dû paraitre d'autant plus étrange qu'elle n'est autorisée par aucun motif même apparent. En vain alléguerait — on pour la légitimer, l'espérance d'un traité d'échange ou de rachat; de pareilles conventions ne peuvent jamais recevoir leur exécution, que du moment où elles ont été conclues, et jusques-là, l'ancien état de choses doit toujours être provisoirement maintenu.

L'intention du Directoire Exécutif est donc que le Commissaire DAVERDOING reprenne sans *délai* la régie des biens confiés précédemment à son administration. Et qui sont ceux 1° du clergé Belge. 2° des émigrés français. 3° de l'Ordre de Malthe, 4° de l'Electeur Palatin. 5° de divers autres Princes et Etats possessionnés en Empire.

---

1) Exhib. 19 April 1799. *Secreet.*

2) Eene Commissie van Superintendentie en Sequestratie, die in het laatst van Januarij 1799 zitting had genomen. Verg. den brief van 10 Maart 1801, aan den Agent van Finantiën der Bataafsche Republiek geschreven door de »Commissie van *Administratie*, over alle de goederen en Domeinen, door de Fransche aan de Bataafsche Republiek, bij Transactie van den 5 Januarij 1800 afgestaan, residerende te *Breda;*" (Archief VAN DER GOES.) F. VAN DE WALL, v.t., A. SCHAAP (Secret.), handelende over het beheer der goederen van den Vorst van *Hohenzollern Sigmaringen.*

Le soussigné est expressément chargé de notifier au Gouvernement Batave, que les ordres les plus précis ont été donnés à ce Commissaire de se maintenir en possession des biens dont il s'agit, et de revendiquer les produits qui n'auraient point été versés dans sa caisse. — Cette déclaration qui ne laisse aucun doute sur l'intention du Directoire français, de réclamer et d'obtenir ce qui appartient à la République, doit suffire pour déterminer le Gouvernement Batave, à révoquer les dispositions qui ont pu contrarier l'exercice des fonctions attribuées au Citoyen DAVERDOING.

Le soussigné prie le Citoyen Ministre des Relations Extérieures, de la porter *sans délai* à la connaissance du Directoire Exécutif et a l'honneur de lui réitérer l'assurance de sa haute considération. — La Haye 30 Germinal, an 7.

L'Envoyé extraordinaire de la République française près la République Batave,

LOMBARD DE LANGRES [1]).

1) Rijks Archief.

BIJLAGE XXXII.

Bladz. 164. *Instructiën voor den Spaanschen Gezant naar Turkije gaande, door* VALCKENAER *gesteld.* (9 *Maart* 1800). — Instruction particulière pour le Ministre de S. M. C. désigné pour Constantinople 1).

Le Roi vient de donner une preuve signalée de sa confiance dans la prudence et les talens du Sieur . . . en le désignant pour son Ministre à Constantinople.

Afin qu'il puisse apprécier cette faveur Royale et se pénétrer des devoirs qu'il y aura à remplir dans les circonstances actuelles, il m'a paru nécessaire de lui tracer la ligne de conduite que le Roi m'ordonne de lui prescrire, tant relativement au Ministère Ottoman, que par rapport aux Ministres étrangers, qui résident auprès de Sa Hautesse.

Conformément aux ordres que j'ai transmis à Don JOSEPH DE BOULIGNY de la part du Roi, le Sieur . . . recevra de lui tous les renseignemens nécessaires sur l'historique de sa résidence à Constantinople, et sur les causes et circonstances qui ont occasionné et accompagné son renvoi de la susdite résidence.

En le supposant donc duement instruit par cette voie, et par la lecture de la correspondance du Sieur DE BOULIGNY, qu'il trouvera à son arrivée dans les Archives de notre Légation à Constantinople, je me borne à lui prescrire de la part du Roi les articles suivans, comme règle de conduite.

Art. I. Par l'alliance contractée entre S. M. C. et la République française (à laquelle a ensuite accédé la Republique Batave) il a été stipulé qu'elle serait uniquement offensive *contre l'Angleterre;* S. M. s'étant reservé expressément le droit de rester neutre pendant cette guerre à l'égard de toutes les autres Puissances ennemies de la République Française ou Batave.

C'est en vertu de cette disposition du Traité d'alliance de St. Ildephonse de 1796, que S. M. a religieusement fait observer la plus exacte neutralité vis-a vis des autres Puissances de l'Europe. — Mais si d'un côté S. M. a decliné toute proposition, qui aurait pu enfreindre ou compromettre cette neutralité, elle n'a pas pu empêcher l'Empereur de Russie de lui déclarer la guerre, sous les prétextes les plus frivoles, et sans nulle provocation de notre part.

1) De Markies DE CORRAL vertrok eerst in April 1801 uit Weenen naar Konstantinopel. Gazette de Leide 24 April 1801.

Art. II. Le Roi a dû repousser et a repoussé en effet avec le sentiment du plus profond mépris, l'attaque insultante et contraire aux usages de la Diplomatie Européenne, contenue dans le Manifeste Russie ; mais en y répondant, S. M. a soigneusement menagé les autres Puissances alliées de la Russie, et surtout la Sublime Porte, quoique les liens malheureusement trop étroits et trop imprudens de la dernière Puissance avec le Cabinet de St. Pétersbourg fussent déjà connus de toute l'Europe. Ces ménagemens ont été sentis et appréciés par d'autres Cours, et l'on y a applaudi.

On pouvait s'attendre à l'expression des mêmes sentimens de la part du Grand Seigneur, si ce Prince n'eut pas été influencé par les Anglo-Russes.

Art. III. Le Sieur .... se penétrera bien des sentimens et des principes politiques brièvement énoncés dans les deux Articles précédens et il ne cessera de les faire sentir et valoir dans toutes ses conférences et ses transactions avec le Ministère Ottoman.

Il sera aisé au Sieur ... de donner des preuves évidentes à la Porte de la sincérité avec laquelle cette conduite circonspecte a été suivie par le Gouvernement Espagnol, malgré les instances très-fortes qui aient pu être faites auprès de lui pour l'en détourner.

Cette persévérance invariable au reste dans ces sentimens d'équité et de prudence politique, n'a pas de quoi étonner, lorsqu'on considère le caractère personnel de notre Monarque, qui se distingue si éminemment parmi les Souverains de l'Europe par sa loyauté et sa probité scrupuleuse.

C'est par une suite de ce système que l'Espagne ne s'est mêlée en aucune manière de l'expédition de l'Egypte, quoiqu'il fût connu de toute l'Europe, que l'objet de cette expedition dont les ennemis de la France se sont servis si insidieusement pour entraîner les Turcs à une rupture contre les Français, n'était pas de porter atteinte à la Souveraineté du Grand Seigneur sur l'Egypte, mais seulement d'atteindre par-là la puissance Anglaise, notre ennemie commune, dans l'Indostan.

Art. IV. En faisant des efforts constans pour obliger l'Angleterre à une paix prompte, honorable et solide, S. M. n'a pas moins à coeur de voir s'éteindre la guerre entre ses Alliés et les autres Puissances de l'Europe, et plus spécialement encore entre la France et l'Empire Ottoman.

Art. V. Le Sieur ... se prévaudra de toutes les occasions convenables pour inspirer aux Membres du Divan des craintes salutaires contre l'influence et la préponderance Russe dans le coeur des États Musulmans, contre le système monopoliseur et corrupteur des Anglais, et contre la Coalition monstrueuse et menaçante des deux Cours de Vienne et Pétersbourg, de la Grande Bretagne, du Roi des deux Siciles, de la presque totalité de l'Italie, des deux tiers de la Pologne, d'une partie de l'Allemagne, et surtout sur le voisinage si redoutable de ces forces pour la majeure partie des États Ottomans, lesquels seront infailliblement envahis à la moindre querelle, que l'am-

bition démesurée et constante de la Cour de Russie ne manquera pas de faire naître.

Art. VI. A cet effet, il rappellera à la Porte la politique constante qui dirige le Cabinet Russe, ses voeux d'avoir le libre passage pour ses forces navales de la Mer Noire par les Dardanelles, l'espoir plus près d'être rempli que jamais, d'occuper l'isle de *Malthe* qu'il a si longtems convoitée, afin de dominer par là tout le commerce de l'Archipel, et les communications de la Porte avec la Syrie, Chypre, l'Egypte et la côte d'Afrique; enfin le projet de CATHERINE II trop peu déguisé aujourd'hui, d'établir le siége de l'Empire Moscovite à Constantinople même.

Le Gouvernement Turc ne peut pas avoir oublié que lors du dernier voyage de cette Princesse en Crimée on avait érigé à Cherson un arc de triomphe, sur lequel était cette inscription superbe: *Hâc iter ad Byzantium.*

Art. VII. L'occupation des États immenses de la République de Venise, des isles qui en dépendent et de la presque totalité de l'Italie, maintenant au pouvoir de la Maison d'Autriche, doit faire naître les appréhensions les plus sérieuses à la Porte pour son indépendance, qui est menacée également par l'intimité entre les Cabinets de Vienne et de Pétersbourg.

Art. VIII. Le système de Commerce et de navigation exclusive que les Anglais ne prennent plus la peine de déguiser, doit se faire sentir déjà jusqu'au fond de la Méditerranée. Bientôt ils exigeront impérieusement de la Porte des concessions privilégiées, et la navigation dans la Mer Noire, et dans la Mer Rouge, ainsi que des factories sur les côtes d'Arabie, de la Mer Caspienne, et dans tous les autres endroits de la convenance Anglaise.

Ces établissemens et ces prétentions anglaises, en même tems qu'elles doivent faire craindre aux vrais Musulmans, l'introduction dans leurs États de doctrines religieuses et politiques contraires à leur croyance et à leur forme de Gouvernement, n'ont pas moins une tendance directe pour exclure tous les autres Peuples de l'Europe des marchés Turcs et à rendre les négocians Anglais aussi souverains arbitres et despotes monopoliseurs dans les vastes États de Sa Hautesse comme ils le sont déjà dans toute l'étendue de l'Inde, dont les peuples gemissent sous la tyrannie Britannique qu'il ont aidé à établir eux-mêmes par une suite de leurs dissensions intestines.

Art. IX. Le Sieur . . . fera sentir en même tems au Ministère du Grand Seigneur que ces maux tout menaçans qu'ils soyent, ne sont pas sans remède. Le Roi desire ardemment faciliter à Sa Hautesse les moyens de sortir de ses embarras actuels, et des suites désastreuses qui en résulteront infailliblement pour la Puissance Ottomane sans un prompt retour du Divan aux principes de prudence et de sagesse qui l'ont dirigé pendant une longue suite d'années.

Art. X. Ces moyens d'après l'opinion du Roi, doivent être cherchés principalement dans une paix prompte et sincère avec la France, pour laquelle le Roi est prêt à interposer ses bons offices et offre de nouveau sa médiation.

Art. XI. Si pour faire accueillir ces insinuations amicales à Constantinople, le Sieur . . . jugeait nécessaire d'employer d'autres argumens que les raisons de l'évidente urgence pour la Porte qui viennent d'être indiquées; si, en un mot, il fallait frayer la route à une réconciliation avec la République française, par des présens aux hommes de loi et aux membres les plus influens du Divan, le Sieur . . . est autorisé à employer à cet effet, la somme de 120,000 Livres, argent de France, sauf à rendre compte de l'utilité de l'emploi de pareille somme ou partie d'icelle.

Art. XII. En cas de réussite dans ses premières ouvertures, il prendra pour cynosure de sa conduite ultérieure la lettre que le Général BONAPARTE a écrite au Grand Visir le 22 Août 1799, et il suivra les erremens (traces) qu'elle indique. — Il me fera passer par la voie de nos Ambassadeurs à Vienne et à Paris toutes les réponses ou répliques du Ministère Ottoman qu'il pourra recevoir en observant la plus grande circonspection à cause de l'influence qu'exercent dans le Divan les Ministres des Cours coalisées.

Art. XIII. Il cherchera sans toutefois se compromettre à avoir des nouvelles sûres de l'armée française en Egypte, et s'il se peut des informations directes du General KLEBER sur sa situation, afin de se régler dans ses négociations d'après l'urgence ou l'à-propos des circonstances. Il transmettra ces informations avec la plus grande célérité par la voie susdite de Vienne ou par celle de notre Ministre à Berlin, ou enfin par voie maritime, en droiture sur quelque port d'Espagne, en observant dans tous les cas de dépêcher des *duplicata*.

Art. XIV. Afin de détruire l'impression de terreur que la puissance réunie des Coalisés pourra avoir faite sur l'esprit des membres du Divan, le Sieur . . . s'attachera principalement à développer aux yeux des Ministres du Grand Seigneur, les moyens qui restent aux autres Puissances de l'Europe, pour contre-balancer les vues ambiteuses des Princes coalisés. — Il fera voir que les succès des Anglais par mer ont été plus que compensés par les succès des Français par terre; que ceux-ci ont battu à plusieurs reprises les armées Russes et Autrichiennes, en les forçant d'évacuer la Suisse. — Que les Anglais et Russes, après avoir débarqué plus de 50,000 hommes en Hollande, ont été forcés à une retraite honteuse par les efforts des Français réunis aux Bataves. Que toute la puissance des ennemis n'a pas encore pu expulser les Français de la République de Gênes, ni leur ôter les moyens de déboucher au premier signal de nouveau dans les plaines du Piémont et du Milanais. — Que les Puissances coalisées n'ont pas pu se rendre maîtres de Malthe jusqu'à ce jour. Que le régime intérieur de la France présentant plus de vigueur et de stabilité, on peut s'attendre aux plus vigoureux efforts des armées françaises dans la campagne prochaine, tant en Italie que sur le Rhin. Que les flottes réunies à *Brest* de l'Espagne et de la France, présentent dans ce seul port une force disponible de 50 vaisseaux de ligne. Que tous les efforts des

Anglais das les deux dernières années, contre les immenses possessions de l'Espagne dans les deux Indes et aux isles Canaries ont échoué, &c. &c.

Art. XV, Indépendamment des forces actives des trois Puissances alliées, la Porte doit être persuadée, que la Prusse et les États nombreux de l'Allemagne qui redoutent la préponderance de l'Autriche, se réuniront par leurs voeux, et bientôt par leurs efforts pour empêcher l'agrandissement énorme de territoire que le Ministère de Vienne médite et ne croit plus avoir à cacher. — L'on peut également mettre en ligne de compte et les États maintenant envahis en Italie, que l'on pourra arracher aux Autrichiens par la voie des armes, et le voeu des peuples Italiens comprimés dans ce moment, mais plus *exasperés* que jamais contre les vainqueurs, depuis les persecutions sanguinaires que ceux-ci se sont permis en 1799. — Les Puissances enfin du Danemarc et de Suède n'attendent peut-être que le retour de la Porte à ses anciennes liaisons pour se soustraire à la domination impérieuse de la Russie, qui les intimide et opprime dans ce moment.

Qu'on y ajoute l'épuisement d'hommes et de moyens dans les États héréditaires de l'Autriche après huit années de la guerre la plus sanglante; l'anarchie et le mécontentement désorganisateur dans les deux Siciles; les emprunts et les impôts qui accablent le peuple Anglais, et le font crier pour la paix; et enfin la haine profonde des grands Seigneurs en Russie contre l'Empereur PAUL, qui les ruine en dépeuplant leurs terres par ses expéditions lointaines et extravagantes.

Art. XVI. On peut se flatter que ces considérations présentées sans cesse et à propos à la méditation du Ministère Ottoman, feront une impression profonde, surtout sortant de la bouche d'un Ministre d'une tête couronnée, bienveillante amie du Grand Seigneur.

Ce Souverain a dû se convaincre déjà que ses armées n'ont fait que des efforts malheureux jusqu'ici, pour expulser les Français par la force de l'Egypte.

Il doit naître de cette conviction même un état de choses, dont le Sieur... pourra se prévaloir habilement pour amener la Porte à un accommodement équitable avec la République française.

Art. XVII. En attendant il lui est spécialement recommandé de soulager le sort des Français détenus prisonniers dans les États Ottomans, par tous les moyens en son pouvoir, de solliciter l'élargissement des Employés civils de la France et l'adoucissement des mesures de rigueur envers tous les autres. — Il pourra même faire quelques avances d'argent à ces infortunés, dont il lui sera tenu compte; il en enverra les états et les pièces justificatives par voie sûre et par *duplicata*, afin que nous puissions obtenir le remboursement de ces avances de la France.

Art. XVIII. Il lui est également enjoint de veiller aux intérêts de la République Batave qui pourraient souffrir par l'absence d'un Ministre de cette Nation à Constantinople. S. M. veut également par une suite de son amitié

pour la dite Republique, que son Ministre protège les habitans de la Batavie dans leurs relations commerciales, de même que les individus Hollandais établis dans les Échelles du Levant, ainsi qu'à Constantinople comme ses propres sujets.

Il ne manquera pas de rappeler dans l'occasion au Gouvernement Turc, que la Sublime Porte n'a jamais eu aucun grief à alléguer contre la République d'Hollande, et que les insinuations des Anglais contre elle sont uniquement motivées par des rivalités de commerce, que la Porte à plutôt intérêt de protéger que d'éteindre par les raisons établies ci-dessus Art. VIII.

Art. XIX. Mais en chargeant son Ministre de ces Négociations, le Roi ne s'est pas dissimulé, combien elles étaient délicates et difficiles dans un moment où son Ministre ne trouvera aucun appui à Constantinople.

Il devra donc redoubler de prudence, et il évitera par toute sorte de condescendance qui lui paraîtra compatible avec l'honneur de son Souverain, de donner de l'ombrage au Ministère Ottoman, déjà si ombrageux par soi-même, l'intention du Roi étant qu'il préviendra surtout le scandale d'un renvoi pareil à celui de Don JOSEPH DE BOULIGNY.

Art. XX. C'est dans cette intention qu'il agira avec beaucoup de ménagement par rapport aux Ministres des Cours coalisées, dont il à redouter et la surveillance et les intrigues, et les insinuations contraires sur l'esprit du Ministère de Sa Hautesse, spécialement de l'Ambassadeur de la Russie, de celui de l'Angleterre, de Naples et de Vienne.

Il entretiendra néanmoins avec ces deux derniers, les liaisons de bonne harmonie en usage entre les Ministres des Cours de famille.

Il cherchera à connaître les instructions du Ministre de S. M. Prussienne. On peut s'attendre que cette Cour n'est pas éloignée de vouloir éclairer également les Turcs sur les dangers qui sont imminens par suite de leurs liaisons actuelles.

Le Roi prendra des mesures pour que la Cour de Berlin agisse par son Ministre à Constantinople dans le même sens à ce qui vient d'être dit.

Le Sieur ... vivra donc avec ce Ministre, ainsi qu'avec les Ministres des autres Puissances neutres et amies, en bonne intelligence.

„Dit bovenstaande stuk in Cijfer gebragt, aan den Ambassadeur VAN DEDEM zich ophoudende te Bucharest, Julij 1800."

(Verz. CROISET-VAN TOULON.)

BIJLAGE XXXIII.

Aperçu sur les rapports respectifs des deux Républiques. (*Februarij* 1801). [1]

La révolution et les victoires des armées Françaises, apportant un grand changement dans le système politique, ont fait naître de nouvelles combinaisons, de nouveaux rapports, qui en rompant tous les noeuds qui attachaient la Hollande à l'Angleterre, doivent pour jamais enchainer la République Batave aux destins de la France, et en faire une utile alliée.

Le Traité de Lunéville, en confirmant la réunion de la Belgique, a rendu nos intérêts entièrement homogènes avec ceux de la République française. Ces intérêts sont cimentés par le besoin de la protection d'un Allié de qui seul nous pouvons désormais attendre des secours effectifs.

Ces considérations préliminaires établies, examinons quels doivent être à l'avenir les rapports respectifs des deux Républiques.

Ce n'est pas sous le rapport de la puissance militaire, mais seulement sous celui de la puissance fédérative, relativement aux richesses et au commerce, que la République Batave peut offrir de grands avantages à la France.

Le commerce veut être libre, le contraindre c'est l'étouffer; imposer trop fortement les produits de l'industrie, c'est la détruire. — Il faut donc soulager notre Commerce expirant. Qu'un Traité de commerce et de navigation, fondé sur nos intérêts réciproques vienne *dès à présent* [2]) ranimer tous les genres d'émulation, et qu'il soit pour notre Ennemi commun le gage certain et redoutable de l'union indissoluble des deux Républiques.

On propose à cet effet le Projet d'une Convention préliminaire, que le Citoyen LUBBERTS [3]) a soumis au Ministère français. — Notre sol ne produisant rien, les secours pécuniaires de la République Batave seront toujours subordonnés à

---

1) De belangrijkheid van dit vertoog blijkt onder anderen, ook uit den vertrouwelijken brief van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, van 27 October 1801: "Ik oordeel het beste dat gij bij de eerstmogelijke gelegenheid het *Aperçu* met de daarbij gehoorende begeerde pointen aan JOSEPH (BONAPARTE) doet kennen, en hem 4 à 5 tonnen gouds verzekert, bijaldien ons dezelve *glad* en *gaaf* worden toegekend."

2) Z. de beloften en wenschen dienaangaande, reeds in 1795 geuit, hiervoren *Geschiedenis der Diplomatie*, I. 150, 156, Bijlagen IX bl. 52, X bl. 69 volg. en XXVI bl. 131 volg.

3) Verg. wegens "TIMOTHÉE LUBBERT, fils d'un négociant de Bordeaux," de *Mémoires* van LOMBARD DE LANGRES, p. 266 suiv.

l'activité de son commerce. Les libres communications de celui-ci seront plus utiles à la France dans les tems de guerre, que nos faibles secours militaires.

Les deux Républiques profiteraient donc également en modifiant pour l'avenir les stipulations *offensives*, que des circonstances éphémères ont introduites dans le Traité de La Haye, et en formant une alliance purement *défensive* sur les bases des Traités, que les États-Généraux contractèrent en 1788 avec les Rois de Prusse et de la Grande Bretagne [1]). Si une saine politique indique ces modifications, elle ne conseille pas moins d'étouffer tous les germes de dissension, qui peuvent dégénerer en haine nationale.

Le Gouvernement français n'ignore pas, les plaintes et les abus nombreux auxquels ont donné lieu les Articles 13 et 14 du Traité, relativement au port de *Flessingue*. Pour établir entre les deux Peuples cette chaine morale d'affection et de confiance réciproque, plus durable et plus utile sans doute que des Traités commandés et maintenus par la force, nous désirerions que l'Article 13 n'aura. d'exécution que pendant la présente guerre. Et quant à l'Article 14, la Nation Batave en désire la suppression toute entière pour rassurer son indépendance alarmée. Il n'est d'ailleurs presque rien dans cet Article, qui ne soit accordé à la France par l'alliance elle-même, qui ne lui soit garanti par l'amitié et la loyauté du Peuple Batave.

Nous ne voulons pas nous dissimuler que la République ne soit en ce moment dans une situation déplorable et digne des plus grands ménagemens.

Ayant à peine assez de ressources pour payer les dépenses locales, elle est hors d'état de supporter plus longtems le fardeau d'une armée auxiliaire dont la solde absorde plus d'un tiers de ses revenus annuels. Le dénuement absolu de nos finances réclame une administration moins coûteuse pendant la guerre actuelle, et la retraite entière de ces troupes à la Pacification générale, pour nous mettre en état de relever la Marine, et de soutenir le crédit de l'État.

Le Comité de Salut Public n'a fait *qu'enchaîner* la République Batave [2]); la politique plus libérale et plus éclairée du Premier Consul nous attachera par le double lien de la reconnaissance et de l'intérêt en adoucissant par tous les moyens possibles les rigueurs de notre position actuelle.

La loyauté et la Justice du Gouvernement français nous sont de sûrs garants de l'accomplissement de ses promesses formelles par rapport à l'indemnité territoriale. La France est trop intéressée à diminuer la somme de nos per-

---

1) Men erkent in den steller dezer Memorie de gehechtheid aan de beginselen der Diplomatie van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL.

2) Het was immers ook hunne meening „de démocratiser le gouvernement, de le confier à des Patriotes qui seront en Hollande ses représentans, et de la laisser subsister ainsi en République *révolutionnaire*, indépendante *de nom*, *sujette de fait* et obéissante au système français." (Verg. de beschouwingen, naar aanleiding van het *Rapport sur la Paix*) in Lord AUCKLAND's Correspondence III 290. (Brief van CRAUFURD uit Frankfort, 3 Maart 1795.)

tes et de nos sacrifices et à donner l'impulsion la plus active à la République Batave, pour ne pas calculer dans sa restitution le produit et les ressources du Territoire qu'il [1]) cédera à son allié.

N'ayant aucune communication des dédommagements, qui seront pris dans le sein de l'Empire, le Gouvernement Batave propose le Projet ci-joint [2]), qui lui paraît présenter le plus de convenances politiques.

Il se persuade que les dédommagements éventuels, qu'obtiendra la Maison *d'Orange*, seront éloignés de nos frontières, et que pour faire sortir le plein et entier effet à l'abandon de ses biens, cette Maison renoncera formellement en notre faveur à toutes ses possessions dans les deux Républiques.

La foi des Traités nous dispense de rappeler au souvenir d'un Allié fidèle la Transaction de 1800, pour nous assurer maintenant la possession des biens cédés. — La France appuiera sans doute nos justes prétentions sur *Sevenaer* et ses appartenances. Elle nous procurera par sa puissante intervention la libre navigation du Rhin délivrée de tant de péages onéreux, et la renonciation de l'Empire à ses droits et à ses fiefs dans l'intérieur de la République Batave, renonciation qui devra s'étendre au district *d'Elten*, aux Evêchés de *Paderborn* et Abbayes *d'Essen* et *Vreden*, en cas que leur sécularisation n'eût pas lieu.

Note secrète et confidentielle. [3])

L'aperçu des rapports respectifs entre les deux Républiques ayant été remis par le Ministre des Relations Extérieures Bataves au Plénipotentiaire Français [4]), il parait qu'on peut le considérer déjà comme l'expression du voeu du Gouvernement.

Et c'est sous ce rapport, qu'avant de passer à des communications plus officielles, on n'a point différé de s'occuper des propositions qui y sont renfermées.

Toutes ont pour but, une amélioration qui par un enchainement de circonstances heureuses, se trouve en même tems être placé au rang des prémiers intérêts de la France.

D'après cet ordre de choses, et avec les dispositions bien connues du Premier Consul, il est facile de prévoir que tout ce qui sera conciliable avec nos Relations politiques, sera concédé par sa bienveillance à son utile Alliée.

---

1) Elle.

2) »*Pour arrondissement de la République Batave*: 1°. La Flandre ci-devant Hollandaise avec la ville et port de *Vlissingen*, comme cela existait avant le Traité de 1795," en voorts tot n°. 4 ingesloten, de tekst, hiervoren in Bijlage XVI, bl. 51 (10 Februarij 1801) voorkomende.

3) »Ontvangen 19 Maart 1801." — (Aanteekening van den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES.)

4) Door den Bataafschen Agent aan den Franschen Minister SÉMONVILLE.

Déjà il a prévenu ses désirs: par tout les Plénipotentiaires Français (ont été chargés?) d'associer la Batavie à leurs négociations.

Le Traité de *Lunéville* ne laisse aucun doute à cet égard.

Sans parler de l'Article important qui contient la double garantie de l'indépendance de la Batavie, cette République a paru remarquer avec satisfaction, que la cession définitive des ci-devant Pays-Bas Autrichiens, rendait désormais indissolubles les liens commerciaux qui nous unissent à Elle.

Il est juste que ces rapports soyent améliorés au profit des deux Républiques. Des travaux nombreux ont été commencés: si des circonstances en ont empêché l'exécution, il semble nous être permis de profiter pour la consommer de celles, qui se présentent aujourd'hui, et l'on ne doit pas douter que le Premier Consul ne les saisisse avec empressement.

Peut-être est-il plus difficile d'anticiper sur les Conventions politiques qui résulteront de la Paix avec l'Angleterre pour modifier quelques Articles du Traité de La Haye. La confiance de la Batavie dans les sentimens du Premier Consul, est trop absolue pour qu'elle pense qu'il demande jamais rien au delà de la Justice, rien au delà de ce qui sera nécessaire à la stabilité de son Alliance et à la prospérité des deux Républiques.

Il apprécie autant que le Directoire, combien il importe aux Bataves de n'être point entraînés légèrement dans des guerres qui n'auraient point pour objet de repousser des périls imminens sur les intérêts communs, combien ils doivent mettre de prix à jouir sans trouble des avantages que leur patiente industrie à arrachés à la nature; et, sur tous ces objets, à quelqu' époque que la discussion en soit portée par sa Politique, la Batavie peut se reposer sur la modération, que le Premier Consul a adoptée, même avec ceux vaincus par nos armes.

Il en est de même des dispositions qui multiplient les embarras pecuniaires de la Batavie. Aussitôt que les évènemens qui les ont commandés pour son propre intérêt perdront leur empire, on doit présumer que le Premier Consul sacrifiera avec plaisir ceux qu'il pourrait rencontrer par la prolongation de ces mesures, au désir d'établir dans les finances Bataves une administration moins coûteuse, et de laisser au génie de la Nation un plus libre essor vers la Marine. Les ressources qui pourront y être appliquées, s'accroîtront encore de celles que présenteront à la Batavie les indemnités territoriales qu'elle attend, avec raison de la loyauté de la France.

Il serait téméraire de prévenir sur ce chapitre les négociations ouvertes avec l'Empire. On sent qu'il est encore impossible de s'arrêter avec certitude à telle partie d'un Projet dont l'entière exécution dépend d'un concours de volontés.

Celle de la France n'est pas douteuse. Elle unit dans ce moment le pouvoir à l'invariable volonté de remplir ses engagemens. Il suffit que les désirs de la Batavie lui soyent connus. Incessamment les parties contractantes

devront être en état de poser les limites des Arrondissemens reclamés par la Batavie.

Les indemnités assignées à la Maison d'Orange ne seront point de nature à alarmer la sollicitude des amis de la liberté; les considérations dont ils ont été frappés seront appréciées par le Premier Consul qui veillera pour eux dans les stipulations.

Enfin la Transaction de 1800, la réunion des enclaves, la renonciation de toutes prétentions contraires accordée [1]) à l'influence de notre Cabinet, doivent être l'effet naturel des négociations présentes.

Mais la Batavie ne trouverait-elle pas convenable, qu'en recevant à la fois ces avantages réunis, elle assurât au Premier Consul des moyens de lui en procurer bientôt de plus importants encore, dans la Paix avec l'Angleterre?

Déjà depuis longtems l'orgueil de cette Puissance aurait elevé [2]) aux embarras intérieurs qui réclament puissamment la Paix, si le Premier Consul avait voulu consentir à réclamer avec moins de chaleur les intérêts de ses Alliés.

Si rien n'est susceptible d'ajouter à sa persévérance, du moins elle peut être étendue dans ses résultats par l'accroissement à des ressources de la France.

L'Espagne a senti cette vérité, et il n'est point de mesure à son dévouement pour la cause commune. Un sacrifice de sept à huit millions de florins ajouterait peu de chose à ceux qu'a dejà faits la Batavie, et procurerait d'immenses ressources aux Expéditions de l'importante campagne qui va décider du sort de toutes les Puissances maritimes, et particulièrement de la Batavie.

Pourrait-elle hésiter dans cette circonstance sur ses véritables intérêts, lorsque d'une part elle aperçoit déjà dans une perspective prochaine la restitution [3]) de ses colonies, (et) que de l'autre elle recueillerait le quadruple avantage

1°. du rétablissement, et même d'un plus entier développement de ses relations commerciales.

2°. de l'éloignement de la Maison [4]), dont elle doit redouter les vengeances.

3°. des indemnités continentales qu'elle désire.

4°. Enfin l'extrême réduction des dépenses auxquelles elle a été entrainée depuis 1795.

Si des compensations de cette importance paraissent au Gouvernement Ba-

---

1) Er staat *accédée*.

2) Sic. Welligt *cédé*.

3) Er staat *les restitutions*.

4) *d'Orange*, uitgeschrapt.

tave comme on a lieu de le croire, d'un intérêt assez pressant pour entrer en négociation, il ne serait point impossible de convenir d'avance des diverses stipulations éventuelles destinées à ne recevoir leur accomplissement que lors de l'exécution de celles que les Plénipotentiaires de France préparent aujourd'hui avec l'Empire Germanique et les *premières Puissances de l'Europe* 1).

Voor copie conform
M. VAN DER GOES.

---

1) Tot welke Nederland derhalve vrij duidelijk verklaard werd niet langer te behooren.

BIJLAGE XXXIV.

Schennis van het Volkenregt door de Franschen op Bataafsch grondgebied, ten nadeele der Engelschen. (1803.)

R. LISTON présente ses respects à Mr. VAN DER GOES, Secrétaire d'État.

Il y a quatre jours, Monsieur, que l'Agent du Roi à *Helvoetsluys*, et qu'un Courier de Cabinet de Sa Majesté, tous deux arrêtés par des militaires français, sont confinés dans la prison de la Brielle; les bâtiments appelés *Paquet-boats* destinés au transport des malles renfermant la correspondance entre la Grande-Bretagne et le Continent de l'Europe, sont détenus dans ce port; et les maîtres et équipages ainsi que les passagers, venus d'Angleterre ou voulant s'y rendre, sont constitués prisonniers de guerre, par ordre du Gouvernement de France.

Votre pays n'est pas en guerre avec le mien, puisque de l'aveu et avec l'approbation des Gouvernements respectifs, il y a un Ministre Batave à Londres, et un Ministre d'Angleterre à La Haye.

Ces arrestations sont donc une violation du territoire de la République, une infraction manifeste du Droit des Gens, qui exige l'intervention prompte et efficace de votre Gouvernement — et les parties lésées ainsi que la Nation Anglaise ont droit à une réparation convenable.

Mais en attendant que cette intervention puisse sortir son plein effet, je réclame avec instance vos bons offices pour procurer aux victimes de cet acte de pouvoir quelque adoncissement de leur sort.

Quand j'ai eu l'honneur la première fois de vous entretenir de ces procédés violents, vous paraissiez être persuadé, comme je l'étais moi-même, qu'il devait y avoir eu erreur dans la manière dont les ordres du Gouvernement français avaient été exécutés dans ce pays-ci.

Vous aviez connaissance d'un ordre du Premier Consul, (expédié disait-on en conséquence de la prise de deux bâtiments Français par des vaisseaux de guerre du Roi) par lequel tous les Anglais qui se trouvaient en France, devaient être arrêtés. Mais en supposant au Premier Consul le droit de prendre chez une Nation neutre et indépendante les mêmes mesures qu'il avait jugé à propos d'adopter sur le territoire de France, il semblait impossible que ce fût son intention de comprendre dans ces ordres les bâtiments et les agents employés à conduire et à diriger la correspondance des Nations. Ce service

fut respecté même par la Convention Nationale au commencement de la dernière guerre, en 1793. Les Paquet-boats, ainsi que les individus qui étaient attachés à ce département important de la Poste, eurent la permission de quitter *Calais*, et de se rendre en sûreté en Angleterre. Il pouvait encore moins être le dessein de BONAPARTE d'étendre un pareil ordre aux couriers chargés des dépêches d'un Ministre Public. L'arrestation et la détention de mon Messager EAST est une atteinte aux lois des Nations qui a peu d'exemples.

Aujourd'hui j'ai d'autant plus lieu de croire que les ordres du Premier Consul ont été mal interprétés par les subalternes, chargés de leur exécution, que je viens de voir, dans la feuille officielle (le Moniteur) du 24 de ce mois, une copie authentique de l'Arrêté du Gouvernement français à ce sujet, par laquelle on apprend que ce ne sont que *les Anglais enrôlés dans la milice ou tenant Commission de Sa Majesté* (*commission* sans doute dans le service militaire par terre ou par mer) qui doivent être *constitués prisonniers de guerre*. — Encore voit-on par les journaux qu'ils ne seront prisonniers *que sur leur parole*.

Je demande donc, Monsieur, de la manière la plus sérieuse que le Gouvernement d'État prenne immédiatement des mesures pour obtenir:

1. Que le Courier du Cabinet EAST soit *relâché* sur le champ, et qu'il lui soit accordé un dédommagement raisonnable;

2. Que l'Agent du Roi ayant la direction des Paquet-boats et des malles, le Sieur CHARLES SEVRIGHT (qui, à ce que je viens d'apprendre dans le moment, a été tranféré sur la frégate la *Libre*) soit mis en liberté, ou au moins relâché sur sa parole;

3. Que le séquestre mis sur les Paquet-boats soit levé: et

4. Que leurs Capitaines et équipages, de même que les sujets de Sa Majesté, venant d'Angleterre ou y allant, qui peuvent avoir été mis en prison en cette occasion, soyent provisoirement élargis sur leur parole. J'ose recommander surtout à votre humanité un jeune homme appelé BAGOT, traité (je ne sais pourquoi) avec plus de rigueur que les autres, et confiné dans la prison de la Brielle.

A La Haye le 29 Mai 1803.

Antwoord van den Minister VAN DER GOES.

Note.

Déjà avant la réception de la Note que Monsieur LISTON, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de S. M. Britannique a fait l'honneur d'adresser au soussigné le 29 Mai, le Gouvernement d'État ignorant les motifs qui peuvent avoir provoqué des procédés aussi violens que le sont ceux articulés dans cet office, les avait dénoncés au Premier Consul de la République Française.

L'Ambassadeur Batave à Paris a reçu l'ordre de porter les plaintes les plus graves sur l'atteinte faite publiquement à la Souveraineté et à l'indépendance de la République.

Le Gouvernement attend le résultat de ces remontrances et ne néglige aucun des moyens qui sont en son pouvoir pour obtenir la réparation la plus satisfaisante, conformément à la demande de Monsieur LISTON, auquel le soussigné renouvelle l'assurance de sa haute considération.

Du Département des Affaires Étrangères,

La Haye le 31 mai 1803.

(Afschriften uit het Archief VAN DER GOES.)

BIJLAGE XXXV.

Brief van den Minister TALLEYRAND *aan den Bataafschen Gezant te Parijs.* (1805.)

Monsieur,

Sa Majesté l'Empereur et Roi m'a chargé de faire connaître à V. E. que le Général MARMONT a reçu l'ordre de se porter sur le Haut Rhin avec l'Armée Française et la Division de Troupes Bataves qu'il commande.

L'Autriche gagnée par l'Angleterre et soutenue par un corps auxiliaire de Russes veut recommencer ou plutôt a déjà recommencé la guerre.

Les prétentions de cette nouvelle Coalition sont d'imposer à la France et à ses Alliés les conditions qui conviendront à l'Angleterre; c'est à dire à une Puissance qui n'a cessé de fonder sa prospérité sur les malheurs du Continent, et qui travaille sans cesse à y fomenter le désordre et l'anarchie pour pouvoir envahir et posséder seule le commerce du Monde.

La Hollande sait combien plus que toute autre, elle doit redouter les succès de cette éternelle ennemie des Peuples industrieux et commerçants. Elle sait par conséquent, quelle part elle doit prendre aux mesures qu'exige la défense commune et quels efforts elle a intérêt de faire pour conserver tant de riches possessions dont l'Angleterre fait, en idée, sa conquête et sa proie.

Le Général MARMONT sera remplacé en Hollande par un Général également digne de la confiance des Bataves.

Le moment est venu où ils doivent montrer une énergie nouvelle, faire des recrutements, former des gardes nationales, déployer pour la défense du territoire et de leur indépendance, tous leurs moyens et toutes leurs ressources, se montrer enfin animés du même esprit qui jadis éleva leurs Ancêtres au rang des Nations libres et les fit triompher de cette même Maison d'Autriche qui rallume aujourd'hui les torches de la guerre dans la vue de dominer et d'asservir le Continent, pendant que l'Angleterre continuerait d'asservir les mers.

Sa Majesté l'Empereur et Roi disposé à défendre les droits et les intérêts de la Batavie comme ceux de la France elle-même, s'attend à trouver dans le Peuple Batave des dispositions qui correspondent aux siennes. Son Excellence Monsieur le Grand Pensionnaire sera digne de la confiance que Sa

Majesté a mise en lui, digne des circonstances et de lui-même. Mais Sa Majesté apprendra avec une vive satisfaction de Votre Excellence que le Peuple Batave seconde, par son énergie et son ardeur, les intentions de son premier Magistrat; et elle désire de connaître quelle quantité d'hommes, (Infanterie et Cavalerie) de chevaux, d'objets d'équipement et d'armement, d'artillerie et de munitions de toute espèce, la République peut fournir, tant pour la défense de son territoire que pour concourir aux opérations de la guerre commune, les époques auxquelles ses moyens de défense et d'action seront réunis et disponibles, et les mesures qui auront été prises pour en hâter la réunion et le développement.

S. M. m'a aussi chargé de demander à V. E. s'il y a un Ministre Batave en Russie? Les Russes étant auxiliaires de l'Autriche dans la présente guerre, S. E. le Grand Pensionnaire sentirait parfaitement qu'une Puissance alliée de la France ne saurait entretenir un Ministre près d'une Cour ennemie, et qu'ainsi il deviendrait nécessaire de rappeler celui qu'il aurait à St. Pétersbourg.

Recevez, Monsieur, les assurances de ma haute considération.

(Signé) CH. MAU. TALLEYRAND.

Paris, le 30 Fructidor an 13.

Monsieur BRANTSEN, Ministre Plénipotentiaire de Leurs Hautes Puissances.

BIJLAGE XXXVI.

De Admiraal VER HUELL *aan den Minister der Bataafsche Republiek* BRANTSEN *te Parijs.*

Mon très-cher et digne Ami,

Je vous suis infiniment obligé de la nouvelle intéressante que vous m'avez communiquée dans votre lettre du 3me que j'ai eu l'honneur de recevoir. Depuis très-longtems je n'ai pas reçu des nouvelles plus agréables, la regardant comme l'avant-coureur d'une Paix générale qui donnera le repos à l'Europe. Ce bienfait manque encore dans l'Histoire du plus illustre des Princes; 1) et j'espère qu'alors notre pauvre Patrie respirera un peu de ses longues souffrances.

Un des chambellans de Son Altesse Imp. le Prince LOUIS est arrivé aujourd'hui ici m'apportant une lettre d'elle, ainsi qu'au Grand Pensionnaire, datée de *Breda*. Déjà toutes les troupes qui étaient à Anvers, sont en marche vers nos frontières, et je ne doute nullement que ce mouvement imposera sur nos Ennemis d'une manière à les tenir au delà de nos frontières. Cette Armée ayant été rassemblée précipitamment, manque de plusieurs choses, que je m'empresserai de tout mon pouvoir de lui faire fournir. Le Grand-Pensionnaire m'a chargé avec le Ministre de la Guerre de nous rendre auprès de Son Altesse à *Nimègue* pour le complimenter de la part du Gouvernement et de concerter définitivement les mesures de l'entretien de cette Armée aussi longtems qu'elle sera dans notre Pays; et si bien que cela rencontre de très-grandes difficultés vu le triste état de nos finances, il faut bien qu'on y trouve les moyens. J'ai eu ce matin une conférence avec M. GOGEL sur cet objet, et je vous avoue mon très-digne Ami, que j'ai été effrayé du noir tableau qu'il m'a fait; et je vous avoue franchement que je crois impossible d'échapper à une Banqueroute. Toutes les mesures qu'on a prises ne sont que des palliatifs et nullement des remèdes pour nous guérir. Notre situation est affligeante. La maladie du Grand-Pensionnaire et sa perte de vue *totale*, influent sur tout, et rendent toutes les Directions très-imparfaites; — en un mot, mon très-digne Ami, *nous sommes encore plus mal que nous l'avons été*. Je ne me permettrais pas de faire des remarques sur les causes: elles vous sont connues; mais le Gr. P. aurait 2) besoin d'une double vue et toute

1) NAPOLEON.

2) Of *avait*.

sa santé pour soutenir la marche des affaires, dans ce moment. Ses dispositions sont comme toujours bonnes et salutaires pour le Pays, mais il est *hors d'état d'y vaquer*.

Les nouvelles que nous avons de l'Elbe et du Weser sont les mêmes. Les Russes ni les Anglais n'ont pas encore traversé la dernière rivière, qu'un petit corps de 400 hommes d'infanterie légère qui se trouve à *Delmenhorst* dans l'Oldenbourg. Aussitôt que j'apprendrai quelque changement, je ne manquerai pas de vous en avertir. Je vous prie en attendant mon très-cher et digne Ami, d'agréer les sentiments de mon sincère attachement et de ma plus haute estime.

VER HUELL.

La Haye le 10 Décembre 1805.

(Naar het oorspronkelijk. Archief BRANTSEN.)

BIJLAGE XXXVII.

Rapport sur le Département des Affaires étrangères présenté à S. M. le Roi de Hollande le 28 *Juin* 1806.

Avant la Révolution de 1795 c'était l'Assemblée de Leurs Hautes Puissances qui était chargée des Affaires étrangères. Le Président signait les Actes et les dépêches, le Greffier les contresignait.

Il n'est certainement pas besoin de démontrer combien une Assemblée nombreuse était peu propre à traiter des affaires aussi délicates. On tâcha à la vérité d'y remédier par ce qu'on appelait le travail secret (*Secreet Besogne*), mais les Députés devant demander à chaque occasion les ordres de leurs Commettans les États des Provinces, l'expédition et le secret devenaient également difficiles.

Dans l'année 1796 l'Assemblée Nationale chargea de la gestion des Affaires étrangères une Commission particulière, à laquelle on adjoignit un Secrétaire spécial. La jalousie des autres Membres de l'Assemblée et l'esprit turbulent du tems rendirent aussi cette organisation très-défectueuse.

Les évènemens du 22 Janvier 1798 amenèrent l'institution d'un Ministère, ou comme on l'appelait alors, d'une *Agence des Relations extérieures.* Cette institution, qu'on peut regarder comme la première administration séparée de cette nature en Hollande, a subsisté avec un grand défaut de formes jusqu' à l'introduction de la Constitution de 1801.

A cette époque le Gouvernement nomma un *Secrétaire d'État pour le Département des Affaires étrangères*, qui bien que reconnu directeur en chef du Département, ne l'était que de nom; ses instructions le subordonnaient tellement dans l'exercice de ses fonctions au Gouvernement d'État, qu'il devait plutôt être considéré comme simple Secrétaire de cette Assemblée, que comme un Ministre des Affaires étrangères.

Sous le Gouvernement du Grand-Pensionnaire on lui accorda un peu plus de latitude et on dressa l'Instruction dont le soussigné a l'honneur de remettre ci-joint la traduction; — mais les circonstances n'ont pas permis de s'occuper de l'organisation définitive des Bureaux.

Cette organisation est néanmoins devenue d'autant plus indispensable, que leur institution actuelle porte toutes les marques de la faiblesse et de l'incertitude des tems où elle fut créée.

S. M. en sera pleinement convaincue, si Elle daigne jeter les yeux sur le tableau suivant, qui contient un Etat de toutes les personnes qui composent actuellement les Bureaux.

État des personnes qui composent actuellement les Bureaux.

Un Secrétaire-général.

Un Secrétaire des Chiffres.

Un Adjoint-Secrétaire des Chiffres.

Un premier Commis.

Trois Commis-adjoints.

Quatre copistes.

Un Traducteur pour la Langue française.

Deux messagers.

Le Secrétaire-général travaillant directement avec le Ministre, est chargé de l'analyse des dépêches, de la correspondance et de tous les rapports qui en dépendent; il surveille l'expédition des Arrêtés et des décisions portées sur la feuille du Ministre.

Le premier Commis s'occupe principalement de l'enregistrement des dépêches et du Procès-verbal.

Un des Commis-adjoints surveille le travail des copistes et l'expédition des dépêches au départ. L'autre est chargé de la formation des répertoires. Le troisième des Archives, et des regîtres de comptabilité, conformément à l'Article 21 de l'Instruction pour le Secrétaire d'État.

Outre les personnes ci-dessus désignées, il y en a encore deux d'attachés au Département.

Le premier nommé P. F. TINNE a servi l'État depuis plus de cinquante ans; en récompense de ses longs services, il conserve son emploi d'expéditeur des dépêches au départ.

Le second H. J. DE VEER a fait plusieurs voyages l'année passée pour surveiller les mouvemens des troupes ennemies dans le Nord d'Allemagne. Pour récompenser son zèle et sa fidélité, le Grand-Pensionnaire l'a attaché au Département des Affaires étrangères en qualité de Commis-extraordinaire avec le rang et titre de *Commissaire des guerres.*

Telle est l'organisation actuelle des Bureaux des Affaires étrangères. Déjà insuffisante sous le Gouvernement précédent, elle est défectueuse sous tous les rapports pour un État qui par la puissante protection de S. M. et le lustre de sa Maison royale, se relèvera bientôt de sa nullité extérieure. Les communications se multiplieront sans doute, leur importance demandera un plus grand concours de lumières, et leur étendue un travail mieux réglé. D'ailleurs l'usage de la Langue française que le soussigné se propose d'intro-

duire sans délai pour toute la correspondance, exigera le secours de quelques personnes spécialement versées dans cette Langue.

Afin de pouvoir remplir avec célérité, exactitude et sûreté les ordres du Roi dans la direction confiée à ses soins, le soussigné a l'honneur de soumettre à S. M. l'organisation suivante des Bureaux de son Département.

Division Centrale.

Le Secrétaire-général chargé de la surveillance de toutes les parties du Ministère et des Bureaux ci-dessous.

a. Bureaux d'analyse, d'enregistrement et de distribution du travail.

. . . . . . Premier Commis.

b. Bureaux des Chiffres.

. . . . . . Secrétaire des Chiffres.

. . . . . . Secrétaire-adjoint.

c. Bureau des Archives.

. . . . . . Premier Commis.

. . . . . . Commis-adjoint, chargé de la formation des répertoires et des regîtres de la comptabilité générale.

L'établissement de ce Bureau est absolument nécessaire pour former une collection complète des Traités, manifestes, déclarations, conventions, correspondances, Mémoires, livres etc. et pour fournir les renseignemens pour le travail des Divisions. Au Département actuel manquent toutes les correspondances et pièces antérieures à l'année 1796, qui se trouvent dispersées dans le dépôt de Leurs Hautes Puissances.

d. Bureau de Traduction.

. . . . . . Premier Commis.

e. Bureau d'Expédition et du départ.

. . . . . . Commis-adjoint, chargé en même tems de la surveillance du travail des copistes.

f. Bureau de Légalisation et des Passeports.

. . . . . . Commis-adjoint.

Ce Bureau sera seul ouvert au public tous les jours depuis 11 heures du matin jusqu'à deux heures de l'après-midi, excepté les dimanches et les jours des grandes fêtes. Aucun étranger ne sera admis dans les autres Bureaux.

Division politique et commerciale.

Le soussigné n'ignore pas qu'en France la correspondance politique est séparée de la correspondance commerciale, mais il a cru devoir les réunir dans son Département. Les intérêts politiques du Royaume de Hollande étant placés sous la sauvegarde du *grand système fédératif*, les personnes qui seront chargées de la correspondance, devront s'appliquer particulièrement à une connaissance approfondie des intérêts commerciaux.

a. Bureau de correspondance politique et commerciale avec la France, l'Espagne, les Royaumes et États d'Italie, la Suisse, le Portugal et la Porte Ottomane.

. . . . . . Chef.

b. Bureau de correspondance politique et commerciale avec les Cours de Vienne et de Berlin, l'Empire et les États Germaniques, la Russie, la Suède, le Danemarc, *l'Angleterre* et les États-Unis d'Amérique.

. . . . . . Chef.

Un Commis-voyageur pourrait encore être attaché à cette Division pour prendre de tems en tems des renseignemens sur les lieux.

Le service général des Bureaux demandera au moins deux messagers.

Aussi longtems que les Légations du Roi de Hollande ne seront pas réglées, il est difficile de donner un état précis des dépenses du Département des Affaires étrangères. Le soussigné attend les ordres de S. M. sur les diverses Légations qu'Elle se propose d'établir; il attend de même ses ordres sur la manière dont Elle désire travailler avec son Ministre. Par état approximatif une somme annuelle de six cent mille florins serait suffisante pour entretenir avec dignité les relations extérieures de S. M. Dans cette somme sont compris les traitemens de tous les Agens extérieurs, les frais d'établissement et de service des Ambassades et Légations, l'entretien d'un hôtel pour le Ministre et d'une maison convenable pour les Bureaux, les frais de Bureaux, les appointemens du Ministre, des Secrétaires, des Chefs, des Commis et de tous les Employés sans distinction.

Cependant le soussigné doit observer qu'il n'a pas compris dans cet état les frais qu'entraînent l'avidité et les soi-disant Traités des Puissances Barbaresques. Le seul objet des relations avec ces Gouvernemens étant de faire respecter le pavillon Hollandais, et S. M. l'Empereur et Roi ayant engagé son intervention à cet égard, il semble plus convenable au soussigné que le Ministère de la Marine soit chargé de cette partie. Les Consuls de (à) Maroc, Alger, Tunis et Tripoli pourraient donc correspondre directement avec le Ministre de la Marine, et ils enverraient une copie de leurs depêches au Ministère des Affaires étrangères. Cette mesure paraît d'autant plus propre que la Marine a été de tout tems chargée de la confection et de l'envoi des présens pour les Barbaresques.

Jusqu'à présent le Corps Législatif a fixé spécifiquement les sommes nécessaires pour le service annuel des Relations extérieures sur un Rapport qui lui était présenté avec le Budget. Cette indication spécifique paraît au soussigné peu conforme au but d'économie qu'on se propose, et il est au dessous de la dignité de S. M. de mettre le public dans la confidence des détails d'une Ad-

ministration, qui doit être exclusivement du ressort du Monarque. Il semble au soussigné que le Corps Législatif devrait assurer au Roi pour l'entretien de ses Relations extérieures une somme annuelle de six cent mille florins, payable chaque mois par douzième sur un mandat du Ministre des Affaires étrangères, qui serait responsable à S. M. de la comptabilité de cet argent.

BIJLAGE XXXVIII.

Eenige eigen namen en andere woorden die begrepen moeten worden in het Cijfer, op te maken voor de Commissarissen SIX, GOLDBERG *en* VAN LEYDEN. (1807.) 1)

Oost-Friesland.
Jever.
Emden.
De Dollart.
De Jahde.
De Eems.
Lingen.
Munster.
Wintrup.
Koesfeld.
Dulmen.
Halteren.
De Lippe.
Wezel.
Rees.
Emmerik.
Benthem.
Steinfurt.
Elten.
's Gravenwaard.
Huyssen.
Zevenaer.
Malburg.
De Rhijn.
De Waal.
De Maas.
Nimwegen.
Betuwe.
Braband.
Zeeland.
Bommelerwaard.
Heusden.

Westphalen.
De Wezer.
Aremberg.
Papenburg.
Kniphausen.
Salm.
Groot-Hertogdom.
Vlissingen.
Tholen.
Middelburg.
Bergen-op-Zoom.
Walcheren.
Het Kleefsche.
Dusseldorp
Prins JOACHIM. 2)
Regter-oever.
Cessie.
Ruiling.
Schulden . . . . . domeinen.
Heerlijkheid . . . dijken.
Tol . . . . vesting.
Lobith . . . . . . bank.
Agar.
Waterstaat.
Zutphen.
De Schelde.
Schouwen.
Graafschap.
Varel.
Mark.
Rhijn-Confederatie.
Abdij.

---

1) Van de hand van A. R. FALCK. (Vert. CROISET—V. TOULON). FALCK uit *Spanje* teruggekeerd, was toen Chef de division bij het Departement van Buitenlandsche Zaken. Verg. zijn *Levensberigt*, door O. W. HORA-SICCAMA, (*Brieven*, 2de uitgave) bl. 10.

2) MURAT.

AANHANGSEL.

Oranje-gezinden; contra-revolutionaire toeleg. *Graaf* BENTINCK. *Bl.* 30—62 [1]). *Depêche in cijfer, van* BOURDEAUX *uit Berlijn* 11 *Junij* 1799. *»Volgens een advis bij de Fransche Bezending alhier binnengeloopen, gedagteekend Londen den* 12 *Prairial moet een plan existeren om de soldaten van de Bataafsche Republiek te* debaucheren. *Daar de Burger* OTTO *mij gedacht advis medegedeeld heeft, zoo heb ik de eer u hetzelve woordelijk te zenden. Het luidt als volgt:*

„Je vous préviens d'un complot, dont le Chef est le ci-devant Comte de BENTINCK, autefois Officier dans les Gardes du Stadhouder. Le but est de débaucher des soldats de la République Batave, pour les conduire en Angleterre, et y former des régiments au service de l'Angleterre. BENTINCK est si persuadé de la réussite, qu'il a fait avec ce Gouvernement un accord de lui livrer cinq mille hommes. Il a même loué plusieurs bâtimens pour transporter ces gens de l'Allemagne en Angleterre. Il faut donc qu'il ait des espérances fondées de seduire les troupes de la République par bandes entières, ce qui ne pourrait avoir lieu s'il n'avait gagné des Officiers. Il est parti de Londres pour l'Allemagne accompagné de plusieurs de ses Agens, qui doivent s'établir dans la Basse Allemagne surtout à *Bremen*, *Osnabrück*, *Essen*, dans la Westphalie; aussi dans le Comté de Bentheim, dans l'Ostfrise,

1) Wegens het bedrijf van V. HEECKEREN V. SUIDERAS in 1799 te Zutphen en elders, z. L. C. VONK, *Gesch. der landing van het Engelsch-Russisch Leger*, I. 118 volgg.; Prof. TIDEMAN op BILDERDIJK, *Gesch. des Vaderl.* XII. 335; maar vooral de *Gesch. van den gewapenden inval der uitgeweken Nederlanderen, in het Departement van den Rhijn, in de maand September* 1799 Arnhem 1801.

et dans le pays de Munster. Les principaux Agens sont primo un petit homme bossu et tortu, nommé le Baron DE WACKENSTEIN, mais dont le vrai nom est CAILLOU DE VAILMONT. Le second est un Emigré nommé PARDELEAN (sic), qui se dit Colonel au service de Mayence, et qui dans cette qualité a residé longtems à *Essen*, mais qui n'est qu' un recruteur Anglais. Il est grand, assez bien fait, mais très connaissable par ses gros yeux de boeuf. Le troisième est un Allemand nommé FRANCKE, ci-devant au service des Anglais. Le quatrième est un autre Allemand nommé VON BUSCH, ci-devant Colonel au service de la Hollande, qui doit résider à *Osnabrück*, ou dans les environs. Le lieu du rassemblement est à *Varel*. BENTINCK se vante d'avoir obtenu du Roi de Prusse des ordres à *l'Armée de la Neutralité* 1) pour faciliter le passage de ces hommes, mais je n'en crois rien."

Ik heb gemeend dit advis tot uwe kennis te moeten brengen, hopende dat hetzelve u nog bij tijds zal ter hand komen om den geprojecteerden aanslag te verijdelen."

(Rijks Archief).

Nog in 1806 werd het zamentrekken van dit Neutraliteits-Leger van 1799, Pruissen als grief door NAPOLEON aangerekend. „Les torts de la Prusse envers la France remontaient à des époques fort éloignées. On la vit courir aux armes au moment de l'invasion du Duc *d'York* en Hollande," enz. Verg. CAPEFIGUE, *L'Europe pendant le Consulat et l'Empire*, T. XI. 244.

Vertoog van V. HEECKEREN VAN SUIDERAS, *bij den Algemeenen Secretaris van Staat*, *Envoyé te Berlijn*, HULTMAN.

„Un ancien Régent hollandais, ou plutôt Gueldrois qui a essuyé de longues et rudes persécutions sous le régime révolutionaire, Monsieur DE HEECKEREN DE SUIDERAS demande l'intervention du Roi 2), à l'appui des réclamations

1) Verg. hiervoren, II. 89.

2) FREDERIK WILLEM III van Pruissen.

qui lui restent à faire au Gouvernement actuel de sa Patrie, dans un temps où le retour du bon ordre, et un système fondé sur des principes de modération et d'equité paraissent lui en assurer le succès.

Voici les désirs et les prétentions qu'il énonce:

1°. Retiré dans les Provinces Prussiennes de la Westphalie pour échapper aux sentences d'emprisonnement et de bannissement qui avaient été lancées antérieurement contre lui, il sollicite aujourd'hui la liberté de pouvoir rentrer dans son Pays natal, d'y voir sa famille et de vaquer à ses affaires domestiques. L'exclusion sevère donnée jusqu' ici à M. DE SUIDERAS malgré ses réprésentations réitérées et pressantes, doit cesser à d'autant plus forte raison, que le Gouvernement Batave a établi en dernier lieu une Amnestie générale en faveur de tous ceux qui ont été pris à partie sous prétexte d'attachement à la Maison d'Orange.

2°. M. DE SUIDERAS en prenant possession de l'emploi de Grand Bailli, dont il a été revêtu à Zutphen, a dû payer une somme de 5000 florins pour laquelle le Baillage est hypothéqué à la Province de Gueldre. C'est un dépôt qui doit lui être rendu, dès le moment qu'il est dépossédé de sa charge, et il le réclame à d'autant plus juste titre, que ces sortes de restitutions on t même été assurées après la mort des fonctionnaires à leurs héritiers.

3°. Il en est de même d'un capital de 2000 florins qu'il a payé à titre de reconnaissance en qualité de Drossard de *Borculo*. Cette place lui valait en même tems la demeure au château et d'autres avantages considérables, dont il devrait être dédommagé puisqu'il les tenait du Prince d'Orange, comme Seigneur du lieu.

4°. Lors de l'entrée des Français en Hollande, M. DE SUIDERAS, alors Président des Finances du Quartier de Zutphen, avait entre ses mains une caisse d'environ 50,000 florins, destinée aux dépenses courantes. Il reçut ordre de remettre ces fonds sous la direction du Prince Stadhouder, qu' on croyait retiré en Frise, et il partit en effet escorté par une compagnie de cavalerie pour y transporter les deniers et les Archives dont le dépôt lui était confié. Mais le Prince d'Orange ayant quitté le pays dans l'intervalle, M. DE SUIDERAS retourna sur ses pas après une course de dix jours et laissa le tout à la disposition de ses successeurs, sans se payer même de ce qu'il avait dépensé pour l'entretien de l'escorte et pour les frais du voyage. C'est un déboursé, dont la restitution lui est due.

5°. Enfin M. DE SUIDERAS met aussi au nombre des indemnisations qu'il est en droit de repeter, sinon la perte de ses emplois, du moins celles qu'il a souffertes dans ses propriétés, meubles et immeubles, se réservant de produire à cet égard ses liquidations et ses preuves.

Il n'y a rien d'illégal ni d'exagéré dans toutes ces réclamations. M. DE SUIDERAS les adresse en pleine confiance à M. le Secrétaire d'État HULTMAN qu'il a connu autrefois et auquel il conserve toute son estime. Le Roi y

joint sa recommandation et Sa Majesté sera bien aise d'apprendre qu' Elle ait été utile à un honnête homme dont les infortunes méritent une considération particulière.

Berlin le 4 Juin 1801."

(Archief VAN DER GOES).

Bl. 278. *Diplomatisch Ceremonieel.*

Extract uit het Register der Besluiten van het Staats-Bewind der Bataafsche Republiek.

Donderdag 22 Julij 1802.

Is gehoord het Rapport van den President en verdere Gecommitteerden, ingevolge van en ter voldoening aan het Besluit Commissoriaal van den 28 Junij ll. (Departement van Buitenlandsche Zaken) N°. 20, geconfereerd hebbende zoo over het Ceremonieel, hetwelk voortaan zal behooren te worden in acht genomen bij de receptie en het afscheid van Gezanten van vreemde Mogendheden, welke met onderscheiden rangen bekleed bij dit Gemeenebest zullen komen resideren of hetzelve verlaten, als met betrekking tot de te geven afscheids-presenten bij gelegenheid van derzelver *rappel.*

Waarop gedelibereerd zijnde is besloten; dat een Minister van den tweeden rang, om zijne *credentie* of *rappel*-brieven over te geven, of om eenige andere reden audientie bekomende, door den Secretaris bij het Departement van Buitenlandsche Zaken zal worden gerecipieerd onder aan den trap in het voorportaal van de Vergaderplaats van het Staats-Bewind, en vervolgens, door twee bodens voorafgegaan, geleid worden in de Antichambre van de audientie-zaal; aan de deur van welke Antichambre de Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken den Minister zal opwachten, hem geleiden, en met hem binnentreden in de audientie-zaal, alwaar de President van het Staats-Bewind zich bevinden, en zijne brieven of boodschap zal aannemen; — dat een zoodanig Minister heengaande wederom door den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken zal worden geaccompagneerd tot de deur van de Antichambre, en door den Secretaris bij het Departement van Buitenlandsche Zaken verder geleid tot aan het gemeld voorportaal, weder voorafgegaan door twee bodens:

Dat zich aan de deur van de Antichambre der audientie-zaal twee militaire ordonnances zullen bevinden, en eindelijk dat aan Ministers van den tweeden rang de hooge militaire honneurs zullen worden gegeven, wanneer zij audientie bij den President van het Staats-Bewind hebben, zoo bij het komen als bij

het heengaan. — Wordende in advis gehouden het Ceremonieel zoo ten aanzien van Ambassadeurs als anderszins te observeren.

Wijders is besloten dat aan de alhier geresideerd hebbende Gezanten van vreemde Mogendheden en Secretarissen der Legatie bij gelegenheid van derzelver *rappel*, volgens het aloud gebruik wederom tot afscheidspresent zal worden gegeven een gouden ketting en medaille, waarop aan de eene zijde gegraveerd zal zijn het wapen dezer Republiek, en op de andere zijde de woorden *Respublica Batava*.

Accordeert met voorsz. Register.

(get.) M. VAN DER GOES.

DRUKFEILEN.

Bladz.	7:	„huldidigen"	*Lees:*	huldigen.
„	26:	„*Replaer*"	„	*Repelaer*.
„	74:	„zou"	„	zoo.
„	89:	„goevinden"	„	goedvinden.
„	96:	„*Guillemardot*"	„	*Guillemardet*.
„	147:	„1200"	„	1800.
„	188:	„essentellement"	„	essentiellement.
„	204:	„Preliminiuairen"	„	Preliminairen.
„	273:	„Baafsche"	„	Bataafsche.
„	321:	„ton"	„	t-on.

